

1057
ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ
ΚΑΙ Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΤΟΥΣ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ

ΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ
ΛΑΖΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ
ΣΑΡΛΗ ΕΛΕΝΗ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ
ΚΑΤΣΑΡΟΥ ΦΑΝΗ

Πτυχιακή για την λήψη του πτυχίου Κοινωνικής Εργασίας
Σχολής Επαγγελμαίων Υγείας και Πρόνοιας (Σ.Ε.Υ.Π.)
Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Τ.Ε.Ι.) Πάτρας.

ΠΑΤΡΑ 7 ΜΑΡΤΙΟΥ 2000

ΚΡΙΘΜΟΛ
ΒΙΣΑΓΩΓΗΣ

3013

Η επιτροπή για την έγκριση της πτυχιακής εργασίας

**ΥΠΕΥΘΥΝΗ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ
ΥΠΟΓΡΑΦΗ**

**Κατσαρού Φανή
Επίκουρος Καθηγήτρια του
Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας**

**ΕΠΟΠΤΗΣ 1
ΥΠΟΓΡΑΦΗ**

**ΕΠΟΠΤΗΣ 2
ΥΠΟΓΡΑΦΗ**

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Η παρούσα μελέτη, εκπονήθηκε, χάρη στη συνεργασία την πολύτιμη βοήθεια και την συμπαράσταση της Κοινωνικής Υπηρεσίας, της Γραμματείας, του Φυλακτικού Προσωπικού και των Κρατουμένων της Κλειστής Φυλακής Αγίου Στεφάνου Πατρών τους οποίους και ευχαριστούμε.

Ευχαριστούμε τους εκπροσώπους των Φορέων που συμμετείχαν στην έρευνά μας και ιδιαίτερα, την κα Δασκαλοπούλου (Υπεύθυνη του Τμήματος Ενημέρωσης του ΚΕ.Θ.Ε.Α.- Αθήνα), την κα Ευσταθίου (Υπεύθυνη του Προγράμματος Φυλακών του 18 ΑΝΩ), την κα Κυριανάκη (Υπεύθυνη του Τμήματος Ενημέρωσης του Ο.ΚΑ.ΝΑ. - Αθήνα), τον κο Μαντά (Υπεύθυνο του Γραφείου Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων - Αθήνα), την κα Μιχέλη (Κοινωνική Λειτουργό του Κοινωνικού Ξενώνα Ενηλίκων - Αθήνα), και την κα Ταμπουρέα (Προϊσταμένη Διεύθυνσης Πρόνοιας Νομαρχίας Δυτικής Αττικής).

Ευχαριστούμε επίσης την κα Χαντζή (Κοινωνική Λειτουργό των Γυναικείων Φυλακών Κορυδαλλού) για την πολύτιμη και ουσιαστική ενημέρωσή της.

Τέλος, ευχαριστούμε την υπεύθυνη εκπαιδευτικό μας κα Κατσαρού για την ηθική υποστήριξη και τις πολύτιμες κατευθύνσεις που μας παρείχε για την ολοκλήρωση της προκείμενης μελέτης.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Για τις λειτουργίες και τους στόχους του σωφρονιστικού συστήματος υπάρχουν διχογνωμίες με παρελθόν, παρόν και –όπως φαίνεται- με μέλλον. Σύμφωνα με μία από τις απόψεις που κυριαρχούν, στόχο του σωφρονιστικού συστήματος αποτελεί η αναμόρφωση της προσωπικότητας των κρατουμένων και η ομαλή επανένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο. Άλλοι πάλι –πιο ολιγαρκείς, υποστηρίζουν ότι, στόχος του είναι, είτε η παροχή στον κρατούμενο δυνατότητας για νομοταγή ζωή στο μέλλον, είτε απλώς η δίκαιη τιμωρία του για το έγκλημα που έκανε. Ως παράλληλος σκοπός εξάλλου προστίθεται ο περιορισμός της προσβολής της ελευθερίας του κρατουμένου στο αναγκαίο από την ποινή όριο.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 του Κώδικα των Βασικών Κανόνων για τη Μεταχείριση Κρατουμένων (ΚωδΜεΚ, ν. 1851/1989), η εκτέλεση των «στερητικών της ελευθερίας ποινών», αποβλέπει στην αγωγή των κρατουμένων και στην κοινωνική τους επανένταξη. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια ρυθμίζονται τα θέματα της προετοιμασίας των κρατουμένων για την ένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο. Η διερεύνηση, της εφαρμογής και της ισχύος των συγκεκριμένων ρυθμίσεων, μέσα από σχετική βιβλιογραφική ανασκόπηση και τη διεξαγωγή ανάλογης έρευνας, αποτέλεσε σκοπό της συγκεκριμένης μελέτης. Βάσει των στοιχείων που συλλέγησαν προκύπτει ότι, το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας του σωφρονιστικού συστήματος στη χώρα μας είναι συγκεχυμένο. Πλήθος νόμων, διαταγμάτων, τροποποιήσεων κ.λ.π., συνθέτουν μια χαώδη

σωφρονιστική νομοθεσία, η οποία ποτέ δεν εφαρμόστηκε πλήρως. Η θέσπιση προοδευτικών νομοθετημάτων για τα οποία δεν υπάρχει η υλικοτεχνική υποδομή, αλλά ούτε και το κατάλληλο προσωπικό για να εφαρμοστούν, αποτελεί συνηθισμένη πρακτική. Οι νέοι θεσμοί ακυρώνονται και καμμία μεταϊδρυματική προστασία δεν υπάρχει στην πράξη.

Οι ελληνικές φυλακές σήμερα χαρακτηρίζονται από στενότητα χώρου, έλλειψη κτιριακής λειτουργικότητας και έλλειψη αυστηρού διαχωρισμού των κρατουμένων. Μέσα στα πλαίσια αυτά ο περισσότερος χρόνος των εγκλειστών παραμένει «κενός» και ανεκμετάλλευτος, ενώ τα όποια προγράμματα εφαρμόζονται, απευθύνονται συνήθως σε ένα μικρό αριθμό κρατουμένων και συχνά, είτε διακόπτονται, είτε δεν έχουν συνέχεια. Άμεση συνέπεια των όσων προαναφέρθηκαν αποτελεί, η πλήρης αποδιοργάνωση της προσωπικότητας του κρατουμένου, η επαγγελματική και οικονομική του κατάρρευση, ο κλονισμός των σχέσεών του με το οικογενειακό του περιβάλλον, η υποτροπή μετά την έξοδό του από την φυλακή κ.α.

Καταδεικνύεται λοιπόν η αναγκαιότητα, δημιουργίας της απαραίτητης υλικοτεχνικής υποδομής, προκειμένου να βελτιωθούν οι συνθήκες διαβίωσης των κρατουμένων, παροχής υπηρεσιών κοινωνικοψυχολογικής στήριξης από εξειδικευμένο προσωπικό και εφαρμογής ρεαλιστικών προγραμμάτων εξειδίκευσης, αύξησης επαγγελματικών δεξιοτήτων και αναβάθμισης του μορφωτικού επιπέδου των κρατουμένων.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίδες
ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ	III
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ	IV
ΠΙΝΑΚΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΩΝ	XIV
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ I: ΕΙΣΑΓΩΓΗ	
1. Το Πρόβλημα	20
2. Ο σκοπός της Μελέτης	22
3. Ορισμοί όρων	24
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ II: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΠΕΛΑΣΗ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	
1. Η έννοια της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς και του εγκλήματος.....	29
2. Η αντεγκληματική πολιτική	31
3. Οι σκοποί και οι λειτουργίες της ποινής ...	44
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ III: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΦΥΛΑΚΩΝ	
1. Η «στερητική ποινή της ελευθερίας» - Ορισμός	54
2. Η εξέλιξη των σωφρονιστικών συστημάτων.	60
2.1. Ιστορική αναδρομή	60
2.2. Οι σύγχρονες κατευθύνσεις	67
3. Οι Διεθνείς Σωφρονιστικοί Κανόνες	72
3.1. Οι Στοιχειώδεις Κανόνες Μεταχείρισης Κρατουμένων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.....	73
3.2. Οι Ευρωπαϊκοί Σωφρονιστικοί Κανόνες του Συμβουλίου της Ευρώπης	76
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV: ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ	
1. Η ιστορική επισκόπηση του ελληνικού	

Σωφρονιστικού Συστήματος	79
1.1. Η πρώτη περίοδος	80
1.2. Η κατάρτιση του Σωφρονιστικού Κώδικα του 1967	92
1.3. Η μεταρρυθμιστική προσπάθεια του 1971	99
1.4. Η σωφρονιστική μεταρρύθμιση του 1989	103
2. Η υλικοτεχνική υποδομή του ελληνικού Σωφρονιστικού Συστήματος – Τα «καταστήματα κράτησης».....	107
2.1. Σύντομη ιστορική αναδρομή	109
2.2. Το σημερινό νομοθετικό καθεστώς	113
3. Η μεταχείριση των κρατουμένων σύμφωνα με τον νόμο 1851 της 11/16.5.1989 (ΚωδΜεΚ)	122
3.1. Η διάκριση των κρατουμένων σε κατηγορίες κατά τον Νόμο 1851 της 11/16.5.1989 (ΚωδΜεΚ)	134
3.1.1. Η διάκριση των κρατουμένων με ψυχοβιολογικά κριτήρια	134
3.1.2. Η διάκριση των κρατουμένων με νομικά κριτήρια	136
3.1.3. Η διάκριση των κρατουμένων με σωφρονιστικά κριτήρια	137
3.1.4. Η διάκριση των αλλοδαπών κρατουμένων	139
3.2. Η αγωγή των κρατουμένων	142
3.2.1. Η κοινωνική αγωγή των κρατουμένων ..	146
3.2.2. Η φυσική αγωγή των κρατουμένων	149
3.2.3. Η πνευματική αγωγή των κρατουμένων	151
3.2.4. Η θρησκευτική αγωγή των κρατουμένων	153
3.2.5. Η ψυχαγωγία των κρατουμένων	155
3.2.6. Η εκπαίδευση και η επαγγελματική κατάρτιση των κρατουμένων	157
3.2.6.1. Η εκπαίδευση των κρατουμένων κατά τα Ηνωμένα Έθνη και την UNESCO.....	160
3.2.6.2. Η εκπαίδευση και η επαγγελματική κατάρτιση των κρατουμένων κατά τον Νόμο	

1851 της 11/16.5.1989 (ΚωδΜεΚ).....	164
3.3. Η εργασία των κρατουμένων	168
3.4. Η επικοινωνία των κρατουμένων με το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο.....	187
3.4.1. Οι επισκέψεις	189
3.4.2. Η ανταλλαγή τηλεφωνημάτων και επιστολών	191
3.4.3. Οι άδειες των κρατουμένων	193
4. Τα εναλλακτικά μέτρα αντί της «στερητικής της ελευθερίας ποινής»	203
4.1. Η έκτιση της ποινής υπό καθεστώς ημι- ελευθερίας ή ημι- κράτησης	207
4.2. Η τμηματική έκτιση της ποινής	214
4.3. Η εργασία σε κοινωνικούς φορείς	217
4.4. Η «απόλυση υπό όρο».....	219
5. Η κριτική στο Νόμο 1851 της 11/16.5.1989 (ΚωδΜεΚ).....	223

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΜΕΣΑ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΥΛΑΚΗ

1. Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού σύμφωνα με το Νόμο 1851 της 11/16.5.1989 και η σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα.....	232
---	-----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI: ΟΙ ΑΝΑΓΚΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ

1. Εισαγωγή	240
2. Τα ψυχολογικά προβλήματα των κρατουμένων – Προβλήματα συμπεριφοράς ...	240
2.1. Η ιδρυματοποίηση των κρατουμένων ...	244
2.2. Οι τοξικομανείς κρατούμενοι και η μεταχείρισή τους μέσα στην ελληνική φυλακή	248
2.2.1. Πρότυπα προγράμματα για χρήστες κρατουμένους που εφαρμόζονται στο εξωτερικό	251
2.3. Τα σεξουαλικά προβλήματα των κρατουμένων	254

3. Τα προβλήματα υγείας των κρατουμένων	256
4. Τα κοινωνικοοικονομικά και επαγγελματικά προβλήματα των κρατουμένων	257
4.1. Το στίγμα	260
4.2. Η υποτροπή	267
5. Εναλλακτικές προτάσεις για την έκτιση της «στερητικής της ελευθερίας ποινής».....	271

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII: Η ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1. Το αντικείμενο, η ομάδα – στόχος και η μέθοδος της έρευνας	278
2. Οι στόχοι της έρευνας	279
3. Η μέθοδος της έρευνας	283
3.1. Πρώτη φάση: Η βιβλιογραφική διερεύνηση της προετοιμασίας των κρατουμένων για την κοινωνική τους επανένταξη.....	283
3.2. Δεύτερη φάση: Η εμπειρική διερεύνηση της προετοιμασίας των κρατουμένων που πρόκειται να αποφυλακιστούν άμεσα για την κοινωνική τους επανένταξη	284
4. Η έρευνα σε αποφυλακιζόμενους	285
4.1. Η καταγραφή του πληθυσμού της Κλειστής Φυλακής Αγίου Στεφάνου Πατρών	286
4.2. Η επιλογή του πληθυσμού της έρευνας ..	287
4.3. Η τεχνική συλλογής των στοιχείων	289
4.4. Η διεξαγωγή της επιτόπιας έρευνας στις φυλακές και το υλικό που συλλέχθηκε	291
4.5. Η ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν κατά την επιτόπια έρευνα στην Κλειστή Φυλακή Αγίου Στεφάνου Πατρών	293
5. Η έρευνα σε φορείς, το αντικείμενο δραστηριοποίησης των οποίων σχετίζεται με την προετοιμασία των κρατουμένων ή/και την στήριξη των αποφυλακισμένων μετά την έξοδό τους από τη φυλακή	294

5.1. Η καταγραφή και η επιλογή των φορέων που συμμετείχαν στην έρευνα	294
5.2. Η τεχνική συλλογής των στοιχείων.....	295
5.3. Η διεξαγωγή της επιτόπιας έρευνας στους φορείς και το υλικό που συλλέχθηκε	295
5.4. Η καταγραφή των πληροφοριών που συλλέχθηκαν κατά την επιτόπια έρευνα σε φορείς	296
6. Τα αποτελέσματα της έρευνας στην Κλειστή Φυλακή Αγίου Στεφάνου Πατρών	297
6.1. Τα ατομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά των αποφυλακισμένων	297
6.1.1. Η ηλικία των αποφυλακισμένων	297
6.1.2. Ο τόπος διαμονής	299
6.1.3. Η οικογενειακή κατάσταση των αποφυλακισμένων.....	300
6.1.3.1. Η επαγγελματική κατάσταση των συζύγων των αποφυλακισμένων	304
6.1.4. Οι γονείς των αποφυλακισμένων	305
6.1.4.1. Η επαγγελματική κατάσταση του πατέρα	306
6.1.4.2. Η επαγγελματική κατάσταση της μητέρας	307
6.1.4.3. Οι γονείς των αποφυλακισμένων και ο τόπος κατοικίας τους	309
6.1.4.4. Οι γονείς των αποφυλακισμένων και η υποστήριξη που τους παρέχουν	310
6.1.5. Τα αδέρφια των αποφυλακισμένων	311
6.1.6. Η εκπαιδευτική πορεία των αποφυλακισμένων	314
6.1.6.1. Η εκπαιδευτική πορεία των αποφυλακισμένων πριν τη φυλάκιση	315
6.1.7. Η επαγγελματική πορεία των αποφυλακισμένων πριν τη φυλάκιση	318
6.2. Η ζωή μέσα στη φυλακή	323
6.2.1. Οι όψεις του δικαστικού ιστορικού	323
6.2.2. Η εκπαίδευση, η επαγγελματική	

κατάρτιση και η εργασία των κρατουμένων μέσα στη φυλακή	326
6.2.3. Η επικοινωνία των κρατουμένων με τα συγγενικά τους πρόσωπα – Οι άδειες, τα επισκεπτήρια και η σημασία τους	331
6.3. Η σκιαγράφιση της εξάρτησης από ουσίες	335
6.4. Οι προσδοκίες των αποφυλακιζομένων για τη ζωή τους μετά την αποφυλάκιση	341
6.4.1. Οι προσδοκίες των αποφυλακιζομένων για τις γενικές συνθήκες ζωής τους μετά την αποφυλάκιση	342
6.4.2. Οι προσδοκίες των αποφυλακιζομένων για την απασχόλησή τους μετά την αποφυλάκιση	344
6.5. Οι τελικές παρατηρήσεις από την επιτόπια έρευνα σε αποφυλακιζόμενους της Κλειστής Φυλακής Αγίου Στεφάνου Πατρών	347
7. Η έρευνα σε εκπροσώπους φορέων το αντικείμενο δραστηριοποίησης των οποίων σχετίζεται με την προετοιμασία των κρατουμένων ή/και την στήριξη των αποφυλακισμένων με σκοπό την επανένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο	350
7.1. Οι Φορείς που μεριμνούν για Κρατουμένους και για Αποφυλακισμένους (γενικά)	351
7.1.1. Επιδοτούμενα Προγράμματα Επαγγελματικής Κατάρτισης	351
7.1.1.1. Το επιδοτούμενο πρόγραμμα με θέμα «Κεραμική» και η υλοποίησή του στην Κλειστή Φυλακή Αγίου Στεφάνου Πατρών....	354
7.1.2. Η Νομαρχιακή Επιτροπή Λαϊκής Επιμόρφωσης (Ν.Ε.Λ.Ε.)	356
7.1.2.1. Το «Ξύλινο παιχνίδι»	358
7.1.2.2. Τα «Μαθήματα Αλφαριθμητισμού»	361
7.1.3. Τα Ελεύθερα Ανοικτά Πανεπιστήμια (Ε.Α.Π.)	361

7.1.4. Η Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης (Γ.Γ.Λ.Ε.)	362
7.1.4.1. Τα προγράμματα κατάρτισης και υποστήριξης που υλοποιούνται από τη Γ.Γ.Λ.Ε. για κρατούμενους, ανήλικους παραβάτες και αποφυλακισμένα άτομα.	364
7.1.5. Το Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών του Πανεπιστημίου Αθηνών	368
7.1.6. Το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Α.Π.Θ.)	370
7.1.7. Η Διεύθυνση Κοινωνικής Πρόνοιας ..	372
7.1.8. Ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.)	374
7.1.8.1. Η κατάρτιση και απασχόληση των ειδικών κοινωνικών ομάδων	378
7.1.9. Ο Κοινωνικός Ξενώνας Ενηλίκων	384
7.1.10. Το Γραφείο Νομικής και Κοινωνικής Αρωγής του Πανεπιστημίου Αθηνών.....	386
7.1.11. Το Πρόγραμμα Νομικής Βοήθειας του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών	387
7.1.12. «Άρσις» Εταιρεία Κοινωνικής Υποστήριξης Νέων.....	388
7.1.13. Σύλλογος Συμπαράστασης Κρατούμενων «Ο Ονήσιμος»	391
7.2. Οι Φορείς που μεριμνούν για τους Τοξικομανείς Κρατούμενους – Αποφυλακισμένους	395
7.2.1. Το Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕ.Θ.Ε.Α.)	395
7.2.1.1. Τα Κέντρα Ενημέρωσης και Εισαγωγής του ΚΕ.Θ.Ε.Α.	398
7.2.1.2. Οι Θεραπευτικές Κοινότητες του ΚΕ.Θ.Ε.Α.	400
7.2.1.3. Τα Κέντρα Κοινωνικής Επανάταξης του ΚΕ.Θ.Ε.Α.	401

7.2.1.4. Τα Κέντρα Οικογενειακής Υποστήριξης του ΚΕ.Θ.Ε.Α.....	403
7.2.1.5. Το Πρόγραμμα Υποστήριξης Κρατούμενων Χρηστών του ΚΕ.Θ.Ε.Α.	405
7.2.1.6. Η συμμετοχή του ΚΕ.Θ.Ε.Α. σε Ευρωπαϊκά Προγράμματα	408
7.2.2. Το Θεραπευτικό Πρόγραμμα του «18 ΑΝΩ»	410
7.2.2.1. Το Πρόγραμμα Φυλακών του «18 ΑΝΩ»	412
7.2.3. Ο Οργανισμός Κατά των Ναρκωτικών (Ο.ΚΑ.ΝΑ.)	414
7.2.3.1. Τα Θεραπευτικά Προγράμματα του Ο.ΚΑ.ΝΑ.	415
7.3. Τελικές παρατηρήσεις από την έρευνα στους Φορείς	420

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII: ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. Συμπεράσματα - Εισηγήσεις.....	423
-----------------------------------	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

A. Νόμοι	431
B. Υπηρεσίες	432
Γ.Ερωτηματολόγιο	433

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	434
--------------------------	------------

ΠΙΝΑΚΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΩΝ

ΠΙΝΑΚΕΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Πίνακας 1: Τα καταστήματα κράτησης και η χωρητικότητά τους βάσει το Π.Δ. 602/1976. ΣΕΛ. 119

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

Πίνακας 1.: Σχήμα ανάλυσης των δεδομένων της έρευνας σε αποφυλακιζόμενους της Κλειστής Φυλακής Αγίου Στεφάνου Πάτρας. ΣΕΛ. 293

Πίνακας 2 : Σχήμα παρουσίασης των πληροφοριών που συλλέχθηκαν από την έρευνα στους φορείς. ΣΕΛ. 296

Πίνακας 3: Η κατανομή των αποφυλακιζομένων κατά ομάδες ηλικιών. ΣΕΛ. 298

Πίνακας 4: Η κατανομή του πληθυσμού της έρευνας με βάση τον τόπο διαμονής. ΣΕΛ. 299

Πίνακας 5: Η κατανομή του πληθυσμού της έρευνας με βάση την οικογενειακή του κατάσταση. ΣΕΛ. 301

Πίνακας 6: Συσχετισμός της οικογενειακής κατάστασης

- αποφυλακιζομένων με την ύπαρξη παιδιών. ΣΕΛ. 302
- Πίνακας 7:** Η επαγγελματική κατάσταση των συζύγων. ΣΕΛ. 304
- Πίνακας 8:** Τομέας απασχόλησης του πατέρα. ΣΕΛ. 306
- Πίνακας 9:** Ο τομέας απασχόλησης της μητέρας. ΣΕΛ. 308
- Πίνακας 10:** Οι γονείς των αποφυλακιζομένων – Τόπος Διαμονής. ΣΕΛ. 310
- Πίνακας 11:** Η σύνθεση της πατρικής οικογένειας των αποφυλακιζομένων. ΣΕΛ. 312
- Πίνακας 12:** Τα αδέρφια των αποφυλακιζομένων και η οικογενειακή τους κατάσταση. ΣΕΛ. 313
- Πίνακας 13:** Το επίπεδο εκπαίδευσης των αποφυλακιζομένων που συμμετείχαν στην έρευνα. ΣΕΛ. 316
- Πίνακας 14:** Απόφοιτοι Τεχνικών Ανωτέρων και Ανώτατων Σχολών – Κατανομή. ΣΕΛ. 317
- Πίνακας 15:** Η σχέση των αποφυλακιζομένων με την απασχόληση πριν την φυλάκιση. ΣΕΛ. 319
- Πίνακας 16:** Λογοί της μη ένταξης των αποφυλακιζομένων στην αγορά εργασίας πριν την φυλάκιση. ΣΕΛ. 322
- Πίνακας 17:** Αποφυλακιζόμενοι – Η συνολική διάρκεια της ποινής που έχουν εκτίσει. ΣΕΛ. 325
- Πίνακας 18:** Αποφυλακιζόμενοι – Εργασία μέσα στην φυλακή. ΣΕΛ. 327

- Πίνακας 19:** Η συμμετοχή των αποφυλακιζομένων σε εκπαιδευτικά προγράμματα, ο φορέας και το αντικείμενο των προγραμμάτων. ΣΕΛ. 330
- Πίνακας 20:** Αποφυλακιζόμενοι – Επισκεπτήρια. ΣΕΛ. 331
- Πίνακας 21:** Κρατούμενοι – Σημασία των επισκεπτηρίων. ΣΕΛ. 333
- Πίνακας 22:** Η σημασία των αδειών για τους κρατουμένους. ΣΕΛ. 334
- Πίνακας 23:** Αποφυλακιζόμενοι – Χρήση ναρκωτικών ουσιών. ΣΕΛ. 335
- Πίνακας 24:** Οι πηγές ενημέρωσης των κρατουμένων για τα προγράμματα απεξάρτησης στα οποία κατά καιρούς συμμετείχαν. ΣΕΛ. 337
- Πίνακας 25:** Οι κρατούμενοι που βρίσκονται υπό την επήρεια της εξάρτησης μέσα στην φυλακή και ο τρόπος με τον οποίο προσπάθησαν να απεξαρτηθούν κατά το παρελθόν. ΣΕΛ. 338
- Πίνακας 26:** Οι αποφυλακιζόμενοι και η ενημέρωσή τους για τα προγράμματα απεξάρτησης. ΣΕΛ. 339
- Πίνακας 27:** Αποφυλακιζόμενοι – Τα άτομα με τα οποία πρόκειται να ζήσουν μαζί μετά την αποφυλάκισή τους. ΣΕΛ. 343
- Πίνακας 28:** Αποφυλακιζόμενοι – Ενημέρωση πάνω σε θέματα φορέων που μπορούν να τους υποστηρίξουν μετά την έξοδό τους από την φυλακή. ΣΕΛ. 344

- Πίνακας 29:** Αποφυλακιζόμενοι – Φορείς και η πρόθεσή τους να απευθυνθούν σε αυτούς. ΣΕΛ. 345
- Πίνακας 30:** Οι αποφυλακιζόμενοι και οι προσδοκίες τους για τον τομέα απασχόλησής τους μετά την έξοδό τους από την φυλακή. ΣΕΛ. 347
- Πίνακας 31:** Προγράμματα Κατάρτισης και Υποστήριξης Αποφυλακισμένων που υλοποιήθηκαν στα πλαίσια της Γενικής Γραμματείας Λαϊκής Επιμόρφωσης κατά το έτος 1999. ΣΕΛ. 368
- Πίνακας 32:** Προγράμματα που εφαρμόστηκαν από το ΚΕ.Θ.Ε.Α. στις ελληνικές φυλακές έως το 1997. ΣΕΛ. 408
- Πίνακας 33:** Οι διακρατικοί συνεργάτες του ΚΕ.Θ.Ε.Α. ΣΕΛ. 409

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

- Διάγραμμα 1:** Η κατανομή των αποφυλακιζομένων που συμμετείχαν στην έρευνα κατά ομάδες ηλικιών εμφανίζεται σε αντίστοιχο ποσοστό επί τοις εκατό. ΣΕΛ. 298
- Διάγραμμα 2:** Σχηματική παράσταση της κατανομής των αποφυλακιζομένων με βάση τον τόπο διαμονής. ΣΕΛ. 300
- Διάγραμμα 3:** Η σχηματική παράσταση της κατανομής του πληθυσμού της έρευνας με βάση την

οικογενειακή του κατάσταση. ΣΕΛ. 301

- Διάγραμμα 4:** Η κατανομή των παιδιών των αποφυλακιζομένων που συμμετείχαν στην έρευνα σε ηλικιακές ομάδες. ΣΕΛ. 303
- Διάγραμμα 5:** Οι τομείς απασχόλησης των συζύγων των αποφυλακιζομένων. ΣΕΛ. 305
- Διάγραμμα 6:** Ο τομέας απασχόλησης του πατέρα. ΣΕΛ. 306
- Διάγραμμα 7:** Η κατάσταση απασχόλησης της μητέρας. Σελ.308
- Διάγραμμα 8:** Ο τρόπος με τον οποίο οι γονείς στηρίζουν τον αποφυλακιζόμενο. ΣΕΛ. 311
- Διάγραμμα 9:** Η στήριξη που παρέχουν στον αποφυλακιζόμενο τα αδέρφια του. ΣΕΛ. 313
- Διάγραμμα 10:** Η εκπαίδευση των αποφυλακιζομένων πριν την φυλάκιση. ΣΕΛ. 316
- Διάγραμμα 11:** Τα επαγγέλματα που εξασκούσαν οι αποφυλακιζόμενοι πριν την φυλάκισή τους. ΣΕΛ. 319
- Διάγραμμα 12:** Η επαφή των αποφυλακιζομένων με την αγορά εργασίας πριν την φυλάκιση. ΣΕΛ. 320
- Διάγραμμα 13:** Αποφυλακιζόμενοι – Υποτροπή. ΣΕΛ. 324
- Διάγραμμα 14:** Το χρονικό διάστημα της εργασίας των αποφυλακιζομένων μέσα στις φυλακές. ΣΕΛ. 328
- Διάγραμμα 15:** Οι απόψεις των αποφυλακιζομένων αναφορικά

με την χρησιμότητα της εργασίας τους κατά τη διάρκεια της κράτησής τους. ΣΕΛ. 332

Διάγραμμα 16: Αποφυλακιζόμενοι – Τα άτομα που τους επισκέπτονται. ΣΕΛ. 336

Διάγραμμα 17 Τα προγράμματα απεξάρτησης στα οποία έχουν κατά καιρούς απευθυνθεί οι αποφυλακιζόμενοι. ΣΕΛ. 346

Διάγραμμα 18: Αποφυλακιζόμενοι – Υπηρεσίες στις οποίες σκοπεύουν να απευθυνθούν μετά την αποφυλάκιση. 343

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Το Πρόβλημα

Η φυλακή ως θεσμός, προσπαθεί να συνδυάσει τους πιο αντιφατικούς στόχους: την προστασία της κοινωνίας και την αλλαγή της συμπεριφοράς των κρατουμένων με απώτερο στόχο την κοινωνική τους επανένταξη, την τήρηση της τάξης και της ασφάλειας, μαζί με την προσπάθεια ανάπτυξης της προσωπικής ευθύνης, την βελτίωση και την αποκατάσταση του κρατουμένου ενώ η «ετικέτα» και το στίγμα τον ακολουθεί και το κοινωνικό σύνολο τον απορρίπτει.

Κοινό χαρακτηριστικό της διαβίωσης στη φυλακή είναι οι αντικειμενικές συνθήκες και οι τρόποι συμπεριφοράς που επιβάλλονται. Διαφέρουν όμως, τόσο οι στάσεις και οι αξίες, όπως αυτές έχουν διαμορφωθεί πριν την φυλάκιση, όσο και ο τρόπος με τον οποίο βιώνει την φυλακή κάθε κρατούμενος.

Ο έγκλειστος, για να προσαρμοστεί στην κοινωνία της φυλακής, θα πρέπει να υποταγεί και να προσαρμοστεί στους νόμους που επιβάλλει αφενός η θεσμοθετημένη εξουσία και αφετέρου η ιδιότυπη κοινωνία των εγκλειστών. Συχνά, αυτή η διαδικασία

προσαρμογής οδηγεί σε πλήρη αποδιοργάνωση της προσωπικότητας του κρατουμένου. Το άτομο - κρατούμενος αφού δεν μπορεί να καταργήσει τη φυλακή, πνίγει τις προσωπικές του δυνατότητες και καταλήγει σε πλήρη παραίτηση και αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές. Με δεδομένη την πλήρη εξάρτηση του ατόμου από τους κανόνες του συστήματος, τυπικούς και άτυπους, η συναισθηματική απόσυρση καταλήγει να είναι μια μορφή άμυνας.

Οι σχέσεις του κρατουμένου με το οικογενειακό περιβάλλον κλονίζονται ή διαλύονται, ενώ η επαγγελματική και οικονομική του κατάρρευση είναι σχεδόν αναπόφευκτη. Η σεξουαλική καταπίεση είναι έντονη, εξαιτίας της έλλειψης φυσιολογικής ζωής, με αποτέλεσμα παρεκκλίσεις και ψυχικές διαταραχές.

Η καθημερινή ρουτίνα, η έλλειψη δράσης, η έλλειψη ερεθισμάτων και ενδιαφερόντων, οδηγεί σε συναισθηματική αδιαφορία, απάθεια και μείωση της διανοητικής απόδοσης. Η ανάγκη για επιβίωση παρά τις απαγορεύσεις της τυπικής και άτυπης δομής της φυλακής, δημιουργεί καθεστώς καχυποψίας και φόβου, επιφέρει απόκρυψη σκέψεων και αποφυγή έκφρασης συναισθημάτων που τελικά εμποδίζουν οποιαδήποτε πραγματική επικοινωνία.

Μολονότι η φυλακή κριτικάρεται από την πρώτη στιγμή που δημιουργήθηκε και παρ' όλες τις αρνητικές επιπτώσεις που έχει στους εγκλείστους, καταφέρνει να παραμένει αναλλοίωτη ως θεσμός διαιωνίζοντας τον μύθο που τη θεωρεί ως μοναδική λύση.

Ο νέος Κώδικας των Βασικών Κανόνων για τη Μεταχείριση των Κρατουμένων (ΚωδΜεΚ, ν. 1851/89) που ισχύει από τον Ιανουάριο του 1990 στη χώρα μας, καθιερώνει τις βασικές θέσεις της σύγχρονης σωφρονιστικής επιστήμης και αντεγκληματικής πολιτικής.

Ρητά θεσπίζονται τα βασικά δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των κρατουμένων καθώς και τα αντίστοιχα καθήκοντα της Πολιτείας.

Το σύνολο της μεταχείρισης των κρατουμένων, σύμφωνα με τον παραπάνω νόμο, πρέπει να αποσκοπεί στην ενθάρρυνση των εγκλείσιων με στόχο την ανάπτυξη της θέλησης και των ικανοτήτων τους να επανενταχθούν επαγγελματικά και κοινωνικά. Ωστόσο, παρά τις σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις, οι ελλείψεις του ελληνικού σωφρονιστικού συστήματος σε οργάνωση, κτίρια, προσωπικό και ειδικούς επιστήμονες είναι τεράστιες και ο νόμος παραμένει «γράμμα κενό».

2. Ο Σκοπός της Μελέτης

Είναι ποικίλοι οι λόγοι που θεμελιώνουν την ανάγκη διερεύνησης της προετοιμασίας των κρατουμένων για την κοινωνική τους επανένταξη. Στην Ελλάδα, μέχρι σήμερα, πολύ λίγο έχει διερευνηθεί ο θεσμός της φυλακής και η επίδραση της φυλάκισης στην κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων. Ακόμα λιγότερο έχουν διερευνηθεί ζητήματα που σχετίζονται με την διαδικασία της επανένταξης όπως, η υποτροπή, η ανεργία, οι κοινωνικές προκαταλήψεις ως προς το στίγμα της φυλάκισης, η ιδιομορφία της κοινωνικής επανένταξης ατόμων εξαρτημένων από ουσίες.

Η παρούσα μελέτη αναφέρεται στην προετοιμασία των κρατουμένων που πραγματοποιείται στα πλαίσια των ελληνικών φυλακών και εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο προβληματικής, το οποίο απαρτίζεται από τρεις θεματικούς άξονες. Στον πρώτο άξονα

αναλύονται οι έννοιες, του εγκλήματος, της αντεγκληματικής πολιτικής και της ποινής (με ειδική αναφορά στην «στερητική ποινή της ελευθερίας»). Επίσης, γίνεται μια σύντομη ιστορική αναδρομή του ελληνικού σωφρονιστικού συστήματος και αναφορά, στον ισχύοντα Κώδικα Βασικών Κανόνων Μεταχείρισης των Κρατουμένων (ν. 1851/1989, ΚωδΜεΚ), στις ρυθμίσεις και τους θεσμούς που προβλέπονται στα πλαίσιά του αναφορικά με την προετοιμασία των κρατουμένων για την κοινωνική τους επανένταξη, εκθέτοντας παράλληλα την κατάσταση που επικρατεί πραγματικά σήμερα στις ελληνικές φυλακές. Στον δεύτερο άξονα παρουσιάζονται, το αντικείμενο, οι στόχοι, η μέθοδος και τα αποτελέσματα της εμπειρικής διερεύνησης της προετοιμασίας των κρατουμένων για την έξοδό τους από τη φυλακή. Η εμπειρική αυτή διερεύνηση έχει δύο σκέλη, την έρευνα στην Κλειστή Φυλακή Αγίου Στεφάνου Πατρών και την έρευνα σε φορείς, το αντικείμενο δραστηριοποίησης των οποίων σχετίζεται με την κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων και των αποφυλακισμένων. Τέλος, στο τρίτο μέρος, παρουσιάζονται οι προτάσεις που διατύπωσε η ερευνητική ομάδα με βάση τα ευρήματα των δύο ερευνών.

Θέση της παρούσας μελέτης είναι ότι η προετοιμασία των κρατουμένων για την κοινωνική τους επανένταξη αποτελεί μια μακρά διαδικασία. Για τον λόγο αυτό θα πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψιν, η ζωή του κρατουμένου πριν την φυλάκισή του, το στάδιο δηλαδή που δηλώνει κατά πόσον και με ποιους τρόπους οι προηγούμενες εμπειρίες του κρατουμένου μπορούν να επηρεάσουν την μελλοντική του εξέλιξη, η διαβίωσή του μέσα στη φυλακή, το στάδιο δηλαδή στο οποίο αναφέρεται ο βαθμός σύμφωνα με τον οποίο η προετοιμασία

της κοινωνικής επανένταξης κάτω από τις συνθήκες της λειτουργίας της φυλακής μπορεί να συμβάλλει θετικά και τέλος, οι αντιλήψεις του κοινωνικού συνόλου στο θέμα του εγκλεισμού, το στάδιο αυτό δηλώνει κατά πόσον χρειάζονται υποστηρικτικοί θεσμοί που να εξασφαλίζουν την μετάβαση του κρατουμένου από τον χώρο της φυλακής στην κοινωνία.

Για να πετύχει η επανακοινωνικοποίηση πρέπει ο κρατούμενος να θεωρηθεί ως υποκείμενο συστατικό της κατάστασης και όχι αντικείμενό της. Άλλωστε δεν θα πρέπει να αγνοείται το γεγονός ότι ο ίδιος ο κρατούμενος, αναμορφώνεται, κοινωνικοποιείται και επανεντάσσεται. Η προετοιμασία και η αγωγή, είναι δικαίωμα του εγκλείστου. Η φυλακή δεν θα πρέπει να εκλαμβάνεται σαν μια συνεχιζόμενη «εξαιρετική κατάσταση», κάτι δηλαδή σαν κηρυγμένος κοινωνικός πόλεμος. Το γεγονός ότι οι ελευθερίες είναι κατά κάποιο τρόπο «ορισμένες», αυτό δεν σημαίνει ότι, η αξία του ανθρώπου και η ανάπτυξη της προσωπικότητάς του, στερούνται κάθε περιεχομένου.

Σημασία συνεπώς έχουν, οι κατάλληλες, αναγκαίες και ανάλογες ρυθμίσεις που όμως θα αναφέρονται στο πρακτικό πεδίο και όχι στο θεωρητικό.

3. Ορισμοί Όρων

◆ **Η Παρεκκλίνουσα Συμπεριφορά:** «Η παράβαση κανόνα συμπεριφοράς, που ορισμένη κοινωνική ομάδα θεωρεί ως

τηρητέο από τα μέλη της. Διακρίνεται σε παραβατική, αντικομοφορμιστική, και επαναστατική»¹.

♦ **Το Έγκλημα – Αδίκημα:**

1. «Είναι παρεκκλίνουσα συμπεριφορά που προσβάλλει αξίες, που κατά τις κοινωνικο- πολιτικές αντιλήψεις μιας κοινωνίας, είναι βασικές για τη συνέχιση της ύπαρξής της, γι' αυτό και η κοινωνία επιζητεί την επιβολή κυρώσεων που θίγουν σοβαρά μέχρι και θεμελιώδη αγαθά του δράστη τους» (Garofalo, Jellinek, Durkheim Pinatel)².

2. «Έγκλημα είναι πράξη άδικη και καταλογιστή από τον δράστη της, η οποία τιμωρείται από το νόμο» (άρθρο 14 του Ποινικού Κώδικα)³.

♦ **Η Αντεγκληματική πολιτική:**

1. «Το σύνολο των διαδικασιών μέσω των οποίων το κοινωνικό σώμα οργανώνει τις απαντήσεις του στο εγκληματικό φαινόμενο»⁴.

2. «Το σύστημα των βασικών αρχών που διέπουν την επιλογή από την Πολιτεία των κατ' ιδίαν κατευθύνσεων και τη λήψη μέτρων,

¹ Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου Α., «Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας» Μέρος Α' - Εισαγωγικά, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1984, σελ. 33.

² ό.π. σελ. 35.

³ Κουράκης Νέστορ – Μουσιανού – Λουλά Αγλαΐα, «Εγκληματολογικοί Ορίζοντες», εκδόσεις Αντι Ν Σακκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1991, σελ. 9.

⁴ Delmas – Marty Mireille, «Πρότυπα και Τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής», μετάφραση και εισαγωγή Χριστίνα Ζαραφονίτου, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1987, σελ. 28.

που υποδεικνύονται από την εγκληματολογική θεωρία, για την περιστολή του εγκλήματος στη μεγαλύτερη δυνατή έκταση»⁵.

3. «Η εφαρμογή της ποινικής εκείνης μεταχείρισης που θα αποτρέψει τον συγκεκριμένο εγκληματία από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων»⁶.

4. «Οι τρόποι και τα μέσα δράσης πάνω στους δράστες εγκληματικών πράξεων μετά την αναγνώριση της ενοχής τους από τα Πολιτειακά όργανα (ποινικά δικαστήρια), με σκοπό την επίτευξη ορισμένων στόχων»⁷.

♦ Η Ποινή – Τα Μέτρα Ασφαλείας:

1. «Η ποινή αποτελεί κύρωση του εγκληματία γι' αυτό που έκανε. Αποτελεί έμπρακτη εκδήλωση της αποδοκιμασίας του δράστη, που εκφράζεται με την κρίση «περί καταλογισμού» και υλοποιείται με μέτρο που συνεπάγεται, από την μια υλική δεινοπάθεια για τον εγκληματία, δηλαδή τον πλήττει στα έννομα αγαθά του (ζωή, ελευθερία, τιμή, περιουσία), από την άλλη, ηθική μείωση, δηλαδή τον πλήττει στην ηθική του υπόσταση. Αντίθετα, το μέτρο ασφάλειας αποτελεί απάντηση όχι σ' αυτό που έκανε ο εγκληματίας, αλλά σ' αυτό που είναι»⁸.

⁵ Αλεξιάδης Στέργιος, «Εγκληματολογία», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1989, σελ. 405.

⁶ Δασκαλάκης Ηλίας, «Η μεταχείριση του εγκληματία», Τόμος Α' (Παραδόσεις), εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτινή, 1981, σελ. 9 - 10.

⁷ ό.π., σελ. 1.

⁸ Κουράκης Νέστωρ, «Ποινική Καταστολή (μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος)», Επιμέλεια - Συνεργασία Κουλούρης Νίκος, εκδόσεις Αντ.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτινή, 1997, σελ. 36.

2. «Εξατομίκευση της ποινικής κύρωσης». Πρόκειται για μια έννοια που σημαίνει, γενικά, την προσαρμογή της ποινικής κύρωσης στις ιδιομορφίες της κάθε ανθρώπινης προσωπικότητας.

♦ **Η Κοινωνική Επανάταξη:**

1. «Η έννοια της «κοινωνικής επανάταξης» είναι πολυσήμαντη και μπορεί να κλιμακωθεί από την απλή δημιουργία ενός πλέγματος κοινωνικών σχέσεων που θα παρεμπόδιζαν την υποτροπή του εγκληματία (π.χ. επαγγελματική αποκατάσταση), έως την επίτευξη όρων για οικειοθελή συμμόρφωση με τις κοινωνικές αξίες και έως την λήψη αναγκαστικών μέτρων για την αναμόρφωση της προσωπικότητάς του (την εκρίζωση δηλαδή του συστήματος αξιών που έχει υιοθετήσει ο εγκληματίας και την αντικατάστασή του με το σύστημα των συμβατικών κοινωνικών κανόνων)»⁹.

2. Κοινωνική επανάταξη σημαίνει επιστροφή στην κοινωνία και ομαλή συμβίωση του κρατουμένου με το περιβάλλον του.

♦ **Η Αγωγή:** «Νοείται ως μια ευρύτατη παιδευτική διαδικασία, η οποία αποβλέπει στην άσκηση ευεργετικής επίδρασης στον αποδέκτη της, μέσω της μεταβίβασης σε αυτόν πολιτιστικών στοιχείων και αξιών επιστήμης, τέχνης, θρησκείας, θεωρητικών και πρακτικών γνώσεων κ.λ.π.»¹⁰.

⁹ Κουράκης Νέστωρ, 1997, ό.π., σελ. 4.

¹⁰ Αλεξιάδης Στέργιος, «Σωφρονιστική», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1995, σελ. 55.

♦ **Το Στερεότυπο:** «Στερεότυπο είναι μια ποιοτική κρίση για κάποιο πρόσωπο, αντικείμενο ή έννοια, η οποία δημιουργείται έξω από την προσωπική εμπειρία του υποκειμένου. Έτσι στο άτομο που προβαίνει σε κάποια αξιόποινη πράξη αποδίδονται αρνητικά χαρακτηριστικά και ιδιότητες, έστω και αν αυτός που τα αποδίδει δεν έχει έρθει ποτέ σε επαφή μαζί του»¹¹.

♦ **Το Κοινωνικό περιθώριο:** «Ένας χώρος που προσδιορίζεται από την τομή δύο ή περισσότερων αντιφατικών, κοινωνικής διάστασης συνόλων»¹².

¹¹ Κουράκης Νέστωρ, Τρωϊάνου – Λουλά Αγλαΐα, 1991, ό.π., σελ. 84.

¹² ό.π., σελ. 84.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΠΕΛΑΣΗ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

1. Η Έννοια της Παρεκκλίνουσας Συμπεριφοράς και του Εγκλήματος

Κάθε ανθρώπινη κοινωνία έχει τις αξίες της – ή τους προσανατολισμούς προς τις αξίες – που καθορίζουν τι είναι επιθυμητό και εκφράζουν τις προτιμήσεις της. Επιλεγμένες διαισθητικά από κάθε κοινωνική ομάδα, οι αξίες δεν εξειδικεύονται, ούτε στο περιεχόμενό τους, ούτε στον τρόπο πραγμάτωσής τους. Έννοιες που «επιπλέουν» κατά κάποιο τρόπο, οι αξίες καθορίζονται στο κοινωνικό πλαίσιο μόνο όταν ενσωματώνονται σε κανόνα. Ο κανόνας μπορεί να είναι ανεξάρτητος από κάθε αξία και να αποτελεί μόνο κοινωνική πειθαρχία (Garofalo), όμως η αξία δεν πραγματώνεται παρά μόνο μέσα από τον κανόνα, που εκφράζει ταυτόχρονα νόμο συμπεριφοράς, επιταγή ή απαγόρευση και την κύρωση αυτού του νόμου.

Όπως αναφέρει η Mireille Delmas – Marty ¹³, η κοινωνική ζωή η οποία εμπλέκει την υιοθέτηση κοινών κανόνων για την ομάδα θα προκαλέσει – σύμφωνα με τον Durkheim, χρήσιμα – την απόρριψη αυτών των κανόνων από ορισμένα μέλη της, είτε αυτοί είναι, ανεπαρκώς – ή υπερβολικά – ρητοί, είτε ο πλουραλισμός τους είναι τέτοιος – υπερ – αφθονία ή πραγματική αντίθεση κανόνων – που το άτομο αναγκαστικά απορρίπτει ένα μέρος τους, είτε παρουσιάζεται μια απόσταση ανάμεσα σε κανόνες και αξίες. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, πρέπει να κάνουμε ακόμα τη διάκριση ανάλογα με το αν η απόσταση τοποθετείται στο εσωτερικό της ομάδας – οι αξίες της ομάδας άλλαξαν και οι κανόνες δεν ακολούθησαν – ή στη συνείδηση ενός από τα μέλη της – που δεν δέχεται καμμία αξία ή πριμοδοτεί άλλες αξίες από εκείνες της ομάδας.

Η απώλεια νομιμότητας του κανόνα, γίνεται αισθητή σε ατομικό ή συλλογικό επίπεδο και με τρόπο περισσότερο ή λιγότερο συνεκτικό. Η συμπεριφορά αυτή παίρνει ιδιαίτερη δύναμη όταν ο απορριπτόμενος κανόνας ενσωματώνει μια αξία, γιατί τότε σημαίνει προσβολή στο σύστημα αξιών μιας ομάδας, άρα, απειλή για την ομάδα¹⁴.

Σύμφωνα με την Αλίκη Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου ¹⁵, ως παρεκκλίνουσα συμπεριφορά «ορίζεται η παράβαση κανόνα συμπεριφοράς, που ορισμένη κοινωνική ομάδα θεωρεί ως τηρητέο από τα μέλη της» Διακρίνεται σε παραβατική, αντικομοφορμιστική, και επαναστατική.

¹³Delmas – Marty Mireille, ο.π., σελ. 68 – 71.

¹⁴ό.π. σελ. 71.

¹⁵ Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου Α., ό.π., σελ. 33, 35.

Το έγκλημα, – αδίκημα μάλλον, παρά έγκλημα, γιατί η λέξη είναι πιο ουδέτερη και δεν επιβάλλει το ποινικό σύστημα ως μοναδική απάντηση -, είναι παρεκκλίνουσα συμπεριφορά που «προσβάλλει αξίες, που κατά τις κοινωνικο- πολιτικές αντιλήψεις μιας κοινωνίας, είναι βασικές για τη συνέχιση της ύπαρξής της, γι' αυτό και η κοινωνία επιζητεί την επιβολή κυρώσεων που θίγουν σοβαρά μέχρι και θεμελιώδη αγαθά του δράστη τους» (Garofalo, Jellinek, Durkheim Pinatel) ¹⁶.

Κατά τον Rousseau, οι πολίτες έχουν συνάψει ένα κοινωνικό συμβόλαιο με την πολιτεία, παραχωρώντας έτσι στο Κράτος το δικαίωμα να τιμωρεί. Όταν ο πολίτης παρανομεί σπάει το συμβόλαιο αυτό, αν και ελεύθερα το έχει συνάψει. Διαφαίνεται λοιπόν, πως οι πολίτες, έχουν το δικαίωμα να αποφασίζουν ελεύθερα για τις πράξεις τους και κατά συνέπεια, ότι η παρανομία, αποτελεί προϊόν ελεύθερης σκέψης και απόφασης. Μέσω των νόμων, εκφράζεται η κοινωνική αποδοκιμασία προς το έγκλημα, ενώ δυναμώνουν οι «δεσμοί» ανάμεσα στους «νόμιμους», εδραιώνεται η κοινωνική συνοχή και η εμπιστοσύνη του λαού προς το Κράτος και προς το Νόμο ως μέσο εξασφάλισης της τάξης και της ηρεμίας ¹⁷.

2. Η Αντεγκληματική Πολιτική

¹⁶ ό.π., σελ. 35.

¹⁷ Τσαλίκου Φωτεινή, «Μυθολογίες βίας και καταστολής», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1989, σελ. 198.

Όπως σημειώνει η Mireille Delmas – Marty ¹⁸, στο βιβλίο της με τίτλο «Πρότυπα και Τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής», ο V. Reyre (1979), διακρίνει πολλούς βαθμούς ή επίπεδα κοινωνικής αντίδρασης τα οποία βέβαια, αλληλεξαρτώνται:

- **Άτυπη και συγκεχυμένη κοινωνική αντίδραση** (στη σφαίρα των πρωταρχικών σχέσεων, για παράδειγμα στις σχέσεις γειτνίασης), η οποία μεταφράζεται μέσα από ένα συναίσθημα, επίσης συγκεχυμένο, φόβου, αποδοκιμασίας ή εχθρότητας.

- **Άτυπη κοινωνική αντίδραση άλλα ενεργητική**, γιατί συνίσταται σε ενέργεια, απόρριψη του παρεκκλίνοντα, παραπομπή σε κάποια διαδικασία, καταγγελία.

- **Θεσμοθετημένη κοινωνική αντίδραση**, αλλά σε τοπικό πλαίσιο και η οποία εκφράζεται από ιδιωτικούς οργανισμούς ή υπηρεσίες.

- **Αντίδραση η οποία ενεργοποιεί τους κρατικούς θεσμούς**, είτε με μεθόδους ενσωμάτωσης (ιδεολογία και πειθώς), είτε με μεθόδους καταστολής (κυρώσεις και εξαίρεση)

Σύμφωνα με τον Ηλία Δασκαλάκη ¹⁹, «για αντεγκληματική πολιτική μπορεί να μιλήσει κανείς, από την στιγμή κατά την οποία η αντίδραση κατά του εγκλήματος παύει να υπακούει σε τυφλούς συγκινησιακούς μηχανισμούς και να εκδηλώνεται αποκλειστικά με την χρήση της δύναμης και αρχίζει να διαπλάσσεται ορθολογικά ως σκόπιμη δράση που αποβλέπει στην επίτευξη ορισμένων στόχων». Ο

¹⁸ Delmas – Marty Mireille, ό. π., σελ. 37.

¹⁹ Δασκαλάκης Ηλίας, 1981, ό.π., σελ. 21

τρόπος ή τα μέσα με τα οποία θα υλοποιηθεί η συγκεκριμένη πολιτική (λ.χ. αλλαγές στο χώρο της υγείας, της παιδείας, της οικονομίας, του δικαίου κ.α., η επέλευση τούτων μέσα από το ποινικό, το διοικητικό, το εργατικό κ.λ.π. δίκαιο, υλοποίησή τους από κεντρικό ή περιφερειακό ή δημοτικό φορέα κ.λ.π.), δεν έχουν σημασία για τον χαρακτηρισμό της ως «αντεγκληματικής». Και αυτό γιατί το έγκλημα συναντάται ή συνδέεται ή εμπλέκεται σε πολυποίκιλους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας²⁰.

Από την εποχή που ο Feuerbach (1803) όρισε την αντεγκληματική πολιτική ως «το σύνολο των κατασταλτικών διαδικασιών μέσω των οποίων το κράτος αντιδρά στο έγκλημα» και την περιόρισε κατ' αυτό τον τρόπο σε ενός είδους σκέψη πάνω στο ποινικό δίκαιο, οι προοπτικές διευρύνθηκαν προοδευτικά. Εμπνεόμενη από την προσέγγιση του Marc Ancel, ο οποίος υπογραμμίζει την αναγκαιότητα να συμπεριληφθούν στην αντεγκληματική πολιτική, «τα προβλήματα της πρόληψης και το σύστημα καταστολής ταυτόχρονα», η Mireille Delmas Marty²¹, οριοθετεί προσωρινά το προς διερεύνηση πεδίο ως εξής: «το σύνολο των διαδικασιών μέσω των οποίων το κοινωνικό σώμα οργανώνει τις απαντήσεις του στο εγκληματικό φαινόμενο».

Κατά τον Στέργιο Αλεξιάδη²² ως αντεγκληματική πολιτική μπορεί να οριστεί: «το σύστημα των βασικών αρχών που διέπουν την επιλογή από την Πολιτεία των κατ' ιδίαν κατευθύνσεων και τη λήψη μέτρων, που υποδεικνύονται από την εγκληματολογική θεωρία, για την περιστολή του εγκλήματος στη μεγαλύτερη δυνατή έκταση».

²⁰ Αλεξιάδης Στέργιος, 1989, ό.π.,σελ. 404.

²¹ Delmas – Marty Mireille, ό. π., σελ. 27 – 28.

²² Αλεξιάδης Στέργιος, 1989, ό.π., σελ. 405.

«Η χάραξη μιας ορθολογικής αντεγκληματικής πολιτικής προϋποθέτει βέβαια γνώση των παραγόντων που συντελούν στην γένεση του εγκλήματος. Με βάση τους παράγοντες αυτούς καθορίζεται μια στρατηγική, της οποίας οι στόχοι θα συνίστανται στην δημιουργία καταστάσεων εξουδετερωτικών των επιδράσεων των εγκληματογόνων παραγόντων... Οι τάσεις που ακολουθεί η σύγχρονη αντεγκληματική πολιτική χαράζονται ενόψει των τάσεων που παρατηρούνται στην εγκληματολογία σχετικά με την εξήγηση της γένεσης του εγκληματικού φαινομένου»²³.

Στην εγκληματολογική θεωρία, σήμερα, η αναζήτηση αυτών των παραγόντων ακολουθεί τρεις τάσεις, τις οποίες μπορούμε να κατατάξουμε σε τρεις τύπους θεωριών²⁴.

A) Στον πρώτο τύπο ανήκουν οι θεωρίες εκείνες που υποστηρίζουν ότι το έγκλημα αποτελεί απόρροια **ατομικών χαρακτηριστικών**. Κατά την αντίληψη που πρυτανεύει σ' αυτές τις θεωρίες, υπάρχει έγκλημα επειδή υπάρχουν εγκληματίες. Βασική υπόθεση είναι ότι, ο εγκληματίας διαφέρει από τον μη εγκληματία αν όχι κατά φύση, όπως δίδασκε ο C. Lombroso, τουλάχιστον κατά βαθμό. Η διαφορά αυτή έγκειται σε μια ιδιοτυπία της προσωπικότητας του εγκληματία, σύμφωνα με την οποία απαντά στα ερεθίσματα του εξωτερικού περιβάλλοντος με συμπεριφορά εγκληματική, ενώ ο μη εγκληματίας κάτω από την επίδραση των ίδιων ερεθισμάτων θα απαντούσε με συμπεριφορά μη εγκληματική.

²³ Δασκαλάκης Ηλίας, 1981, ό.π.,σελ. 22.

²⁴ ό.π., σελ. 22 – 23.

Β) Κατά τον δεύτερο τύπο θεωριών, τα αίτια του εγκλήματος δεν αναζητούνται στην ατομικότητα του εγκληματία αλλά στο **κοινωνικό του περιβάλλον** και, συγκεκριμένα, στους δυσμενείς οικονομικούς όρους, κάτω από τους οποίους βρίσκεται, στο σύστημα αξιών που αφομοίωσε, στις συνθήκες κοινωνικής ανομίας που διέπουν την θέση του στην κοινωνία κ.λ.π. Μέσα σε αυτή την προοπτική ο εγκληματίας δεν αντιμετωπίζεται σαν ιδιότυπη προσωπικότητα, αλλά σαν ιδιότυπη κοινωνική περίπτωση. Το έγκλημα, είναι αποτέλεσμα αυτής της ιδιοτυπίας των κοινωνικών όρων του περιβάλλοντος, που επιδρούν καθοριστικά πάνω στην συμπεριφορά εκείνου που υπόκειται στην επιρροή τους.

Γ) Σε μια εντελώς διαφορετική προοπτική τοποθετούνται οι θεωρίες της τρίτης κατηγορίας. Οι θεωρίες αυτές συγκεντρώνουν την προσοχή τους όχι στην εξήγηση του αρχικού περάσματος στην εγκληματική πράξη, που μπορεί να είναι εντελώς περιστασιακό και χωρίς επακόλουθα, αλλά στην μελέτη των διεργασιών εκείνων που οδηγούν στην υιοθέτηση από το άτομο της εγκληματικής σταδιοδρομίας. Σχετικά με το συγκεκριμένο ζήτημα, οι θεωρίες αυτές υπογραμμίζουν την ιδιαίτερη σημασία που έχουν οι **στιγματιστικές επιδράσεις** της κοινωνικής αντίδρασης, σε ένα πρώτο πέρασμα στην εγκληματική πράξη πάνω στην εξέλιξη του ατόμου ως εγκληματία, τον οποίο δεν χωρίζει καμμία απολύτως διαφορά από τον μη εγκληματία. Εκείνο που τον διαφοροποιεί είναι απλώς η κοινωνική αντίδραση η οποία τον στιγματίζει κοινωνικά σαν εγκληματία.

Όπως αναφέρει ο Ηλίας Δασκαλάκης ²⁵, «ανάλογα λοιπόν με το τι δέχεται κανείς σαν αίτιο του εγκλήματος καθορίζεται και ο τρόπος αντίδρασης κατ' αυτού». Αν πρυτανεύει η αντίληψη ότι οι παράγοντες του εγκλήματος οφείλονται στην ιδιοτυπία της προσωπικότητας του εγκληματία, τότε η αντεγκληματική πολιτική εκδηλώνεται κυρίως με μέτρα ατομικής μεταχείρισης του εγκληματία, που αποσκοπούν στην μεταβολή της δομής της προσωπικότητάς του έτσι ώστε να μπορεί να προσαρμοσθεί στους όρους του κοινωνικού περιβάλλοντος. Εάν δε η προσωπικότητά του δεν παρουσιάζει ιδιαίτερη επικινδυνότητα, τότε η επιβολή καθαρά τιμωρητικού μέτρου (κλασσικής ποινής), κρίνεται ότι αρκεί για να τον συγκρατήσει στο μέλλον από την επανάληψη του ολισθήματος. Αν υιοθετηθεί η αντίληψη που τοποθετεί τους παράγοντες του εγκλήματος στην παθολογία των όρων του κοινωνικού περιβάλλοντος, η αντεγκληματική πολιτική θα προσανατολίζεται μάλλον προς την μεταρρύθμιση και εξυγίανση των όρων αυτών με μέτρα κοινωνικής πολιτικής, ώστε να εξουδετερωθούν οι κοινωνικές εστίες όπου θάλλει το έγκλημα. Τέλος, μια αντεγκληματική πολιτική που θα είχε σαν βάση τις θεωρίες του στιγματισμού, θα εκδηλώνονταν με μια ευρείας έκτασης αποποινικοποίηση, ώστε να περιορισθούν στο απολύτως αναγκαίο μέτρο οι στιγματιστικές επιδράσεις της ποινικής αντίδρασης.

«Οι τρεις αυτοί τύποι αντίδρασης στο έγκλημα είναι ιδεατοί (θεωρητικοί). Στην νομοθετική πρακτική των διαφόρων κρατών ποτέ δεν εμφανίζεται μόνος ένας τύπος αντίδρασης αλλά, συνήθως, συνδυάζονται οι δύο πρώτοι, δηλαδή η ατομική μεταχείριση του

²⁵ ό.π., σελ. 23 – 25.

εγκληματία και η εγκληματοπροληπτική πολιτική, ενώ η αποποινικοποίηση ως έκφανση αντεγκληματικής πολιτικής δεν έχει ξεπεράσει ακόμη την φάση των αντιδράσεων και των αμφισβητήσεων. Πάντως, η ατομική μεταχείριση του εγκληματία αποτελεί, μέχρι σήμερα τον κύριο στόχο της αντεγκληματικής πολιτικής διαφόρων κρατών, ενώ η εγκληματοπροληπτική κατεύθυνση παρουσιάζει επικουρικό χαρακτήρα»²⁶.

Η αντεγκληματική πολιτική δεν εξαντλείται σε μέτρα που υποδεικνύονται μόνο από την εγκληματολογία. Υπάρχουν επίσης τομείς και άλλων επιστημονικών κλάδων, οι οποίοι προβαίνουν σε ανάλογες υποδείξεις προς την Πολιτεία, για την αρτιότερη χάραξη της συγκεκριμένης πολιτικής, καθένας μέσα από τον δικό του χώρο, όπως λ.χ. από το ουσιαστικό ποινικό δίκαιο για τη βελτίωση της ποινικής νομοθεσίας, από το ποινικό δικονομικό δίκαιο για τη βελτίωση της οργάνωσης των ποινικών δικαστηρίων και της ποινικής διαδικασίας (ποινική πολιτική), από την ανακριτική για την καλύτερη οργάνωση της ανάκρισης του εγκλήματος κ.ο.κ.²⁷.

Δεν υπάρχει αμφιβολία και ασφαλώς ούτε αντίρρηση για την ορθότητα της πολύ απλής λογικής αρχής, που διατύπωσε κατά τους νεότερους χρόνους ο C. Beccaria ότι «είναι πιο χρήσιμο να προλαμβάνουμε τα εγκλήματα παρά να τα τιμωρούμε». Αλλά η πλήρης εφαρμογή της στην πράξη σωστά χαρακτηρίζεται από πολλούς ως ουτοπία, τουλάχιστον υπό τις σημερινές συνθήκες²⁸.

²⁶ ό.π., σελ. 23.

²⁷ Αλεξιάδης Στέργιος, 1989, ό.π., σελ. 408 – 409.

²⁸ ό.π. σελ. 407.

Έτσι συχνά, όπως αναφέρει ο Στέργιος Αλεξιάδης ²⁹, «ο βασικός στόχος της αντεγκληματικής πολιτικής, δηλαδή η περιστολή του εγκλήματος, εξειδικεύεται σε δύο κύριους ειδικότερους στόχους, εκείνον της πρόληψης και εκείνον της καταστολής. Αλλά όμως και σ' αυτήν την τελευταία περίπτωση, αυτό που τελικά επιδιώκεται, είναι η μελλοντική πρόληψη νέων εγκλημάτων, δηλαδή η πρόληψη της υποτροπής. Μ' αυτό το πνεύμα γίνεται λόγος για: **i. πρόληψη του εγκλήματος**, η οποία διακρίνεται σε κοινωνική πρόληψη (που επιδιώκεται με την εξαφάνιση των κοινωνικών παραγόντων και συνθηκών που το προκαλούν ή οδηγούν στην εμφάνισή του) και σε αποτροπή του (όταν επιδιώκεται η παρεμπόδιση της διάπραξης του εγκλήματος, είτε υποκειμενικά με κοινωνικοποίηση του ατόμου ή με ανάπτυξη σε κάθε άτομο αντικινήτρων – γενική πρόληψη, είτε αντικειμενικά με την μείωση των ευκαιριών διάπραξής του ή δυσχέρανσης του ίδιου του στόχου του εγκλήματος – περιστασιακή πρόληψη, **ii. καταστολή του εγκλήματος**, η οποία επιδιώκεται με παρέμβαση του ποινικού συστήματος, μετά τη διάπραξή του, με απώτερο στόχο την πρόληψή του στο μέλλον - ειδική πρόληψη».

Η αντεγκληματική πολιτική έχει πάρει κατά τα τελευταία χρόνια σημαντική έκταση. Σε μια ανασκόπηση των σύγχρονων τάσεων που επικρατούν στο σύνολό τους ή ενμέρει, καθώς και εκείνων που υποστηρίζονται και φαίνεται να προβληματίζουν θεωρητικούς και μη, ξεχωρίζουν οι παρακάτω κατευθύνσεις:

²⁹ ό.π., σελ. 407 – 408.

• Η κοινωνική προληπτική / αποτρεπτική αντεγκληματική πολιτική³⁰: Η κοινωνική προληπτική / αποτρεπτική αντεγκληματική πολιτική, αναπτύσσεται σε χώρους έξω από το ποινικό σύστημα, υλοποιείται (μέσα από τη νομοθετική ή άλλη οδό), με την εφαρμογή κοινωνικού χαρακτήρα μέτρων, με αστυνομική επιτήρηση και με τη συμμετοχή του ίδιου του κοινού, στην προστασία του οποίου στοχεύει η εν λόγω πολιτική. Ανάλογα με το τμήμα του πληθυσμού στο οποίο απευθύνονται και τη φύση των μέτρων που λαμβάνονται, η παραπάνω πολιτική διακρίνεται: i. σε πρωτογενή, αν τα μέτρα απευθύνονται στο σύνολο του πληθυσμού και στοχεύουν γενικά στην εξάλειψη των παραγόντων ή των συνθηκών που θεωρείται ότι προκαλούν το έγκλημα, ii. σε δευτερογενή, αν τα μέτρα απευθύνονται σε ειδικές κατηγορίες κοινωνιών οι οποίοι θεωρούνται υποκειμενικά ή αντικειμενικά αφηρημένα επικίνδυνοι, iii. σε τριτογενή, αν πρόκειται για μέτρα που επιβάλλονται σε συγκεκριμένα άτομα, τα οποία υπό συγκεκριμένες περιστάσεις κρίνονται «επικίνδυνα», ότι δηλαδή βρίσκονται σε κατάσταση τέτοια που καθιστά πιθανή την από μέρους τους διάπραξη εγκλήματος στο άμεσο μέλλον.

• Η ποινική προληπτική / κατασταλτική αντεγκληματική πολιτική³¹: Ενόψει του σκοπού (της περιστολής του εγκλήματος) που επιδιώκεται και των προϋποθέσεων που θέτονται για τον χαρακτηρισμό της κατασταλτικής πολιτικής ως «ποινικής πολιτικής», είναι φανερό ότι τα μόνα μέτρα με τα οποία αυτή υλοποιείται είναι όσα αναφέρονται σε εγκληματική

³⁰ ό.π., σελ. 413.

³¹ ό.π., σελ. 439 – 442.

δραστηριότητα και επιβάλλονται σε περίπτωση διάπραξης συγκεκριμένου εγκλήματος, κατά ορισμένου ατόμου - δράστη του εγκλήματος. Καθιερωμένα τέτοια μέτρα είναι οι ποινές και τα μέτρα ασφάλειας. Ο νομοθέτης ορίζει σε αντίστοιχο νόμο (ο οποίος χαρακτηρίζεται έτσι ως «ποινικός νόμος», άσχετα αν επονομάζεται «ποινικός κώδικας» ή «ποινικός νόμος» ή «θεμελιώδεις αρχές του ποινικού δικαίου» κ.λ.π.), ποιες είναι οι ποινές και ποια είναι τα μέτρα ασφάλειας. Όταν γίνεται λόγος για ποινική αντεγκληματική πολιτική, είναι αναγκαίο να τη διακρίνει κάποιος ανάμεσα, σε εκείνη που ασκείται μέσα από τους θεσμούς του ουσιαστικού ποινικού δικαίου, σ' εκείνη που αναφέρεται στην αρτιότερη οργάνωση των μηχανισμών υλοποίησης των θεσμών αυτών, και σ' εκείνη που κατευθύνεται στη διαμόρφωση των καταλληλότερων μεθόδων σωφρονιστικής και μετασωφρονιστικής μεταχείρισης των ατόμων που περνούν μέσα από τον μηχανισμό της ποινικής καταστολής.

• Η αντεγκληματική πολιτική διαμέσου του εκσυγχρονισμού του συστήματος ποινικής καταστολής³²: Μετά τις αγριότητες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου με πρωτοβουλία του F. Gramatica (1945) διατυπώθηκαν οι αρχές του κινήματος της πρώτης μεταπολεμικής «κοινωνικής άμυνας», που οδήγησαν στην ίδρυση της αντίστοιχης διεθνούς εταιρίας. Αλλά οι κίνδυνοι από τις ακραίες θέσεις του, γρήγορα έδωσαν στροφή προς τη νέα μορφή που έδωσε στο κίνημα αυτό, ο Mark Ancel (1956). Ο Ancel, ξεκινώντας από τις αρχές που είχε διατυπώσει η αρχαία ελληνική φιλοσοφία, υποστήριξε ότι «κοινωνική άμυνα» δεν πρέπει μόνο να σημαίνει προστασία της κοινωνίας από τους εγκληματίες με το ποινικό δίκαιο, αλλά

³² ό.π., σελ. 409 – 454.

παράλληλα προστασία του κάθε πολίτη από τον κίνδυνο να περιπέσει στο έγκλημα κι από την Πολιτεία όταν αυτή χρησιμοποιεί ως όπλο εναντίον του το ποινικό δίκαιο. Με τη νέα «κοινωνική άμυνα» ως κίνημα αντεγκληματικής πολιτικής, η προστασία των ατομικών δικαιωμάτων του κάθε πολίτη εγκληματία και μη, συνδέεται άρρηκτα με το σύστημα ποινικής καταστολής και γίνεται στοιχείο της λειτουργίας του μηχανισμού της.

Απόψεις όπως οι προηγούμενες, για τις οποίες ο Στέργιος Αλεξιάδης³³ χαρακτηριστικά αναφέρει ότι «δεν είναι ανάγκη να είναι κάποιος οπαδός του κινήματος της νέας κοινωνικής άμυνας για να τις αποδεχθεί» (γι' αυτό μάλιστα έντονα διακηρύσσεται ότι δεν αποτελεί «Σχολή» αλλά «Κίνημα» το οποίο μπορούν να ακολουθήσουν οι οπαδοί οποιασδήποτε ποινικής ή εγκληματολογικής σχολής), πέρασαν γρήγορα στα ενδιαφέροντα διεθνών οργανισμών όπως ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.) και το Συμβούλιο της Ευρώπης (Σ.τ.Ε.).

Αποτέλεσμα της κίνησης που αναπτύχθηκε, προς εκσυγχρονισμό και βελτίωση του συστήματος ποινικής καταστολής, αλλά και προς απαλλαγή του από το φόρτο που άστοχα του ανατέθηκε, οι κατευθύνσεις που χαράχθηκαν και οι λύσεις που προτάθηκαν και/ή υιοθετήθηκαν είναι οι ακόλουθες: i. Η τάση προς από-εγκληματοποίηση ή απο-ποινικοποίηση. ii. Η υιοθέτηση νέων μορφών ποινών ή παράλληλα προς τις τώρα υπάρχουσες. iii. Η τάση προς παράκαμψη της ποινικής διαδικασίας.

• **Η καταργητική τάση ως πολιτική απέναντι στο έγκλημα³⁴:** Η μορφή, τα μέτρα και η αναποτελεσματικότητα του

³³ ό.π., σελ. 451 – 452.

³⁴ ό.π., σελ. 468 – 472.

ποινικού δικαίου, καθώς και οι καταχρήσεις που έγιναν στο πεδίο αυτό στο παρελθόν, ήταν εύλογο να προκαλέσουν κάποτε αντίδραση. Μια πρώτη μορφή αυτής της αντίδρασης εκδηλώθηκε με την ανθρωπιστική μεταπολεμική (1945) «κοινωνική άμυνα» του F. Gramatica. Αλλά, η «κοινωνική άμυνα», όπως τη συνέλαβε ο Gramatica, γρήγορα απομονώθηκε ακόμα και στην Ιταλία. Στον τομέα των φυλακών εκδηλώθηκε η δεύτερη μορφή αντίδρασης με πρωτοπόρους Σκανδιναβούς. Ο T. Matcheisen, το 1974, έδωσε το στίγμα της κίνησης, που γενικεύτηκε κατόπιν ως τάση κατάργησης ολόκληρου του ποινικού συστήματος, με γνωστότερους εκπροσώπους του L. Hulsman στην Ολλανδία, A. Plack στη Δ. Γερμανία. Κατά την τάση αυτή, το βασικό κοινωνικό πρόβλημα δεν είναι το «έγκλημα» αλλά το σύστημα της ποινικής καταστολής καθαυτό.

Από την άλλη πλευρά, ο Hulsman υποστηρίζει ότι, είναι εύκολη η κατάργηση του ποινικού συστήματος: το ίδιο το «έγκλημα» μπορεί να αντιμετωπίζεται ως «ατύχημα» και η διαφορά να επιλύεται κατά τους κανόνες του ποινικού δικαίου. Στη διαδικασία αυτή να μπορεί να παρεμβαίνουν κοινωνικοί φορείς. Οι παράγοντες που το ενεργοποιούν, δεν θα θιγούν, διότι η αστυνομία θα αφοσιωθεί σε άλλα έργα και το δικαστικό σώμα θα ασχολείται με αστικές κ.α. υποθέσεις.

Για την επίτευξη των παραπάνω, πάντοτε κατά τον Hulsman, απαιτείται να αλλάξει η καθιερωμένη ορολογία (έγκλημα, εγκληματίας, αντεγκληματική πολιτική κ.λ.π.), για να γίνει δυνατό να ξεπεραστεί το ποινικό σύστημα. Αλλά το γεγονός αυτό και μόνο δεν αρκεί, απαιτείται κυρίως αλλαγή νοοτροπίας και απο-εγκληματοποίηση. Η κατάργηση του ποινικού συστήματος δεν

πρόκειται να αυξήσει, ούτε την βία, ούτε την εγκληματικότητα και ούτε πρόκειται να επαναφέρει την αυτοδικία.

«Άσχετα με την γοητεία που ασκούν τα επιχειρήματα των οπαδών της καταργητικής τάσης, η βασική θέση τους για κατάργηση του ποινικού συστήματος ορθά χαρακτηρίζεται για τις σημερινές συνθήκες, αλλά και για αρκετά χρόνια ακόμα ως ουτοπική. Είναι όμως, σίγουρο ότι, αφενός οι παρατηρήσεις τους μπορούν να αναζωογονήσουν πολλούς θεσμούς του ποινικού συστήματος ως στόχου της αντεγκληματικής πολιτικής και αφετέρου η απειλή από την εξάπλωση και επίδρασή τους μπορεί να υποχρεώσει το νομοθέτη να μην αγνοήσει την κριτική τους»³⁵.

- **Η πολιτική του αποσκοπεί στην αποκατάσταση του θύματος της εγκληματικής πράξης**³⁶: Η πολιτική αυτή μεταθέτει το αντικείμενο του ενδιαφέροντος, στη στάση της Πολιτείας απέναντι στο θύμα, μετά την τέλεση του εγκλήματος, ακόμη και αν η πράξη δεν συγκεντρώνει τα στοιχεία της τυπικής, κατά νόμο, έννοιας του εγκλήματος (λ.χ. ο δράστης δεν είναι ποινικά υπεύθυνος). Η εν λόγω πολιτική έχει ως στόχο την αποκατάσταση της βλάβης την οποία υπέστη το θύμα, όχι απλώς από τον εγκληματία, αλλά από την ίδια την Πολιτεία. Η αντίστοιχη λοιπόν θυματολογική πολιτική δεν συναντιέται αλλά ούτε αντιτίθεται προς οποιαδήποτε από τις κατευθύνσεις που ήδη παρατέθηκαν παραπάνω.

Η αποζημίωση του θύματος από τον ίδιο τον εγκληματία αποτέλεσε από πολύ παλιά αντικείμενο συζητήσεων σε διεθνή συνέδρια, χαρακτηρίστηκε καθαυτή ως μέτρο επανορθωτικό του

³⁵ ό.π., σελ. 472.

³⁶ ό.π., σελ. 472 – 474.

εγκληματία και ακόμη συζητείται ως εναλλακτική ποινή, στη θέση μιας βραχύχρονης ποινής στερητικής της ελευθερίας.

Αλλ' η επανόρθωση της βλάβης του θύματος από τον ίδιο τον εγκληματία, είτε κατά την πολιτική διαδικασία, ως αξίωση αποζημίωσης κατά το αστικό δίκαιο, είτε κατά την ποινική διαδικασία, με την μορφή της πολιτικής αγωγής, συνήθως αποβαίνει χωρίς αποτέλεσμα. Και αυτό, γιατί τις περισσότερες φορές το άτομο που φτάνει στο έγκλημα, στερείται περιουσιακών στοιχείων ενώ ο εγκλεισμός του στην φυλακή δεν του επιτρέπει να εργάζεται. Έτσι, μετά την έκκληση της Margery Fry (1957), άρχισε να δημιουργείται ένα ρεύμα για την θέσπιση κρατικής ευθύνης προς αποζημίωση των εγκλημάτων βίας κατά του προσώπου. Η εν λόγω ιδέα υλοποιήθηκε νομοθετικά για πρώτη φορά στη Νέα Ζηλανδία (1963) και στη συνέχεια στη Βρετανία (1964) και στην Καλιφόρνια (1965). Έπρεπε όμως να περάσουν αρκετά χρόνια για να απασχολήσει το θέμα αυτό και τους διεθνείς οργανισμούς. (Ο.Η.Ε. (1985) Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης (1977)).

3.Οι Σκοποί και οι Λειτουργίες της Ποινής

Όπως αναφέρει ο Νέστωρ Κουράκης³⁷ «σχετικά με τους σκοπούς και τις λειτουργίες της ποινής, μπορεί κανείς να διακρίνει δύο βασικές κατευθύνσεις, μία προς το παρελθόν και μία προς το μέλλον». Στην πρώτη περίπτωση **η ποινή λειτουργεί ως τιμωρία για**

³⁷ Κουράκης Νέστωρ, 1997, ό.π., σελ. 6–9.

ένα έγκλημα που έγινε ήδη στο παρελθόν, επιδιώκεται με αυτή η ανταπόδοση του κακού και η αποκατάσταση έτσι της δικαιοσύνης και της διασαλευμένης πολιτικής, θρησκευτικής και ηθικής τάξης μέσα από την εκδίκηση ή την εξιλαστήρια θυσία του δράστη. Η ποινή θεωρείται ως συστατικό της ουσίας του εγκλήματος και άρα ως αναγκαία συνέπειά του (οι θεωρίες για την ποινή που στηρίζονται σε αυτή την αντίληψη ονομάζονται «απόλυτες», επίσης, οι Kant και Hegel θεώρησαν ότι η τιμωρητική λειτουργία είναι ο μόνος λόγος για τον οποίο μπορεί να επιβληθεί μία ποινή).

Στη δεύτερη περίπτωση, η ποινή λειτουργεί ως προσπάθεια αποτροπής της τέλεσης ενός εγκλήματος στο μέλλον, είτε από τον συγκεκριμένο εγκληματία, είτε από τους άλλους κοινωνούς. Επιδιώκεται δηλαδή με αυτήν, η πρόληψη της τέλεσης νέων εγκλημάτων και μάλιστα με δύο τρόπους, που μπορούν βέβαια να συνυπάρχουν: από τη μία πλευρά με τον εκφοβισμό, τον παραδειγματισμό και την έμμεση διαπαιδαγώγηση των πολλών, μέσα από την ποινή και τους μηχανισμούς της ποινικής δικαιοσύνης (γενική πρόληψη) και από την άλλη πλευρά με τον εκφοβισμό, τη βελτίωση ή την αχρήστευση των συγκεκριμένων δραστών, ανάλογα με το εάν πρόκειται για άτομα ακίνδυνα, βελτιώσιμα ή ανεπίδεκτα βελτίωσης (ειδική πρόληψη). () σκοπός της ποινής αναζητείται εδώ όχι μόνο στην απόδοση της δικαιοσύνης με κάθε θυσία, αλλά στην εξυπηρέτηση αναγκών που αφορούν την ανθρώπινη συμβίωση, δηλαδή στην πρόληψη του εγκλήματος και, ευρύτερα, στην ασφάλεια της κοινωνίας (οι θεωρίες της ποινής που έχουν σαν αφετηρία αυτόν τον σκοπό ονομάζονται «σχετικές», γιατί δεν θέτουν την ποινή σαν

αυτοσκοπό, αλλά ως μέσο για την προστασία της ανθρώπινης κοινωνίας).

Μολονότι οι δύο εκφάνσεις των σκοπών και των λειτουργιών της ποινής μπορεί να συμπλέκονται (κυρίως η ανταπόδοση με τη γενική πρόληψη), κατά βάση, η μεν τιμωρητική λειτουργία έχει ως κέντρο βάρους την εγκληματική πράξη, η ποινή άρα διαμορφώνεται από την βαρύτητα του εγκλήματος, ενώ η προληπτική λειτουργία εντοπίζεται προπάντων στον εγκληματία και τους άλλους πιθανούς εγκληματίες, η ποινή άρα διαμορφώνεται από τον βαθμό επικινδυνότητας του εγκληματία και το μέγεθος της ανάγκης για παραδειγματισμό των άλλων. Αλλ' ο απόλυτος αυτός διαχωρισμός των σκοπών και των λειτουργιών της ποινής, όπως επισημαίνει ο Νέστωρ Κουράκης, εμφανίζεται άστοχος και άδικος, διότι η προσωπικότητα του εγκληματία είτε αγνοείται, είτε λαμβάνεται υπέρμετρα υπόψη. Νωρίς λοιπόν, προέκυψε η **ανάγκη σύνθεσης** αυτών των διαφορετικών σκοπών και αναπτύχθηκαν οι λεγόμενες «ενωτικές θεωρίες».

Εύλογο κυρίως φαίνεται το αίτημα της σύνθεσης ανάλογα με τα επίπεδα της ποινικής καταστολής, στο νομοθετικό επίπεδο, δηλαδή της ποινικής απειλής, η ποινή αναφέρεται γενικά και απρόσωπα σε όλα τα μέλη της κοινωνίας, αν και προβλέπονται συνήθως διατάξεις που εξασφαλίζουν τη δυνατότητα προσαρμογής της στις επιμέρους περιπτώσεις (προσδιορισμός του ανώτερου και κατώτερου ορίου ποινής αναγνώριση ελαφρυντικών ή επιβαρυντικών περιστάσεων τέλεσης του εγκλήματος, θέσπιση για ορισμένες κατηγορίες εγκληματιών ειδικής μεταχειρίσεως μέσα από ιδιάζουσες ποινές ή μέτρα ασφαλείας). «Στο δικαστικό επίπεδο και μέσα στα πιο πάνω

νομοθετικά πλαίσια, επιζητείται μεν η προσαρμογή της ποινικής κυρώσεως ή άλλων σωφρονιστικών θεμάτων στην ιδιαίτερη προσωπικότητα του κάθε εγκληματία, αλλά επιδιώκεται παράλληλα να καταδειχθεί στους υπόλοιπους κοινωνούς η σοβαρότητα της ποινικής απειλής μέσα από την «κατάγνωσή» της. Τέλος, στο σωφρονιστικό επίπεδο προεξάρχει, κατά την εκτέλεση της ποινικής κυρώσεως, η ιδέα της κοινωνικής επανένταξης του εγκληματία, δηλαδή η εφαρμογή της ποινικής εκείνης μεταχείρισης που θα αποτρέψει τον συγκεκριμένο εγκληματία από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων»³⁸. Μέσα από το τριπλό διαλεκτικό σχήμα της ενωτικής θεωρίας, που ο εισηγητής της είναι ο Claus Roxin, γίνεται φανερό ότι, η γενική πρόληψη κυριαρχεί στο νομοθετικό επίπεδο και η ειδική πρόληψη στο σωφρονιστικό, ενώ στο δικαστικό επίπεδο αποσκοπείται μια σύνθεση των δύο μορφών πρόληψης. Αλλά και η ιδέα της ανταπόδοσης μπορεί μέσα στα πλαίσια αυτά να φανεί χρήσιμη, όχι βέβαια με την έννοια ενός σκοπού για την επιβολή ποινών, αλλ' αντίθετα με την έννοια του λόγου της τιμωρίας³⁹.

Σε όλα τα επίπεδα της ποινικής καταστολής, αυτονόητη προϋπόθεση επιτυχούς πραγμάτωσης του αιτήματος για πρόληψη της εγκληματικότητας και κυρίως της υποτροπής, είναι η λεγόμενη **εξατομίκευση της ποινικής κύρωσης**. Πρόκειται για μια έννοια που σημαίνει, γενικά, την προσαρμογή της ποινικής κύρωσης στις ιδιομορφίες της κάθε ανθρώπινης προσωπικότητας. Η αρχή της εξατομίκευσης της ποινικής κύρωσης, έτυχε για πρώτη φορά

³⁸ ό.π., σελ. 9 - 10.

³⁹ ό.π., σελ. 10.

συστηματικής επεξεργασίας, από τους W.E. Wahlberg και R. Saleilles και αποτελεί κρηπίδωμα των σύγχρονων νομοθεσιών⁴⁰.

Όπως αναφέρει ο Ηλίας Δασκαλάκης⁴¹, «η κατίσχυση των αρχών της Εκλεκτικής Σχολής των v. Liszt, Prins, και van Hamel, είχε ως αποτέλεσμα την καθιέρωση στους διάφορους ποινικούς κώδικες, που είδαν το φως στις αρχές του αιώνα μας, του μέτρου ασφαλείας ως ποινικής κύρωσης παράλληλα με την κλασική ποινή. Το σύστημα τούτο συνύπαρξης στην ποινική νομοθεσία της παραδοσιακής ποινής παράλληλα με το μέτρο ασφαλείας, που αποκλήθηκε δυαδικό σύστημα ποινικών κυρώσεων, υιοθέτησε ο Έλληνας νομοθέτης και το καθιέρωσε στον Ποινικό Κώδικα του 1951».

Μέσα από την προοπτική αυτού του συστήματος η ποινή αποτελεί κύρωση του εγκληματία γι' αυτό που έκανε. Αποτελεί έμπρακτη εκδήλωση της αποδοκιμασίας του δράστη, που εκφράζεται με την κρίση «περί καταλογισμού» και υλοποιείται με μέτρο που συνεπάγεται, από την μια υλική δεινοπάθεια για τον εγκληματία, δηλαδή τον πλήττει στα έννομα αγαθά του (ζωή, ελευθερία, τιμή, περιουσία) και από την άλλη ηθική μείωση, δηλαδή τον πλήττει στην ηθική του υπόσταση. Αντίθετα, το μέτρο ασφάλειας αποτελεί απάντηση, όχι σ' αυτό που έκανε ο εγκληματίας, αλλά σ' αυτό που είναι⁴².

Δεν θεμελιώνεται πάνω στον καταλογισμό, αλλά πάνω στην επικινδυνότητα του εγκληματία και δεν αποβλέπει παρά στην προστασία του κοινωνικού συνόλου από αυτή. Είναι λοιπόν μέτρα αξιολογικώς ουδέτερα και δεν συνεπάγονται, ούτε υλική δεινοπάθεια,

⁴⁰ ό.π., σελ. 10.

⁴¹ Δασκαλάκης Ηλίας, 1981, ό.π., σελ. 36.

⁴² ό.π., σελ. 36.

αν και η εκτέλεσή τους πολλές φορές προϋποθέτει στέρηση της ελευθερίας, ούτε ηθική μείωση.

Ο σαφής διαχωρισμός του εδάφους εφαρμογής μεταξύ ποινής και μέτρου ασφαλείας, που γίνεται με τις έννοιες του «καταλογισμού» και της «επικινδυνότητας», πολλές φορές συγχέεται στις περιπτώσεις συνδρομής στο πρόσωπο του δράστη και καταλογισμού και επικινδυνότητας. Είναι οι περιπτώσεις των εγκληματιών «μειωμένου καταλογισμού ιδιαιτέρως επικίνδυνων» στην δημόσια ασφάλεια και των «κατά συνήθεια εγκληματιών ιδιαιτέρως επικίνδυνων». Στις περιπτώσεις αυτές, μια αναπόσπαστη προσήλωση στην θεωρητική αρχή του δυαδικού συστήματος θα οδηγούσε στην λύση, όπως αναφέρει ο Ηλίας Δασκαλάκης⁴³, να επιβάλλεται η ποινή που αντιστοιχεί στον καταλογισμό του δράστη και το μέτρο ασφαλείας που αντιστοιχεί στην επικινδυνότητά του. «Το σύστημα αυτό σωρευτικής επιβολής ποινής και μέτρου ασφαλείας απαντάται στην νομοθετική πρακτική διαφόρων κρατών, η εφαρμογή του όμως δημιουργεί πρακτικές δυσχέρειες κυρίως ως προς το ζήτημα, ποια από τις δύο ποινικές κυρώσεις πρέπει να προηγηθεί της άλλης. Οι πρακτικές δυσχέρειες που γεννιούνται στην εφαρμογή του σωρευτικού συστήματος, οδήγησαν ορισμένες νομοθεσίες στο να παρεκκλίνουν από την δογματική συνέπεια της αρχής του δυαδικού συστήματος και να υιοθετήσουν άλλες λύσεις. Έτσι, ορισμένες νομοθεσίες προβλέπουν επιβολή μόνο μέτρου ασφαλείας, ενώ άλλες καθιερώνουν μια ιδιότυπη κύρωση, που κατά το όνομα είναι ποινή

⁴³ ό.π.,σελ. 38.

στην ουσία διφυούς χαρακτήρα, γιατί μετέχει της ποινής και του μέτρου ασφαλείας»⁴⁴.

Η ποινή λοιπόν, είναι η κύρωση που επιβάλλεται στον κοινό εγκληματία, ενώ το μέτρο ασφαλείας και οι προσιδιάζουσες σε αυτό ιδιότυπες ποινές, είναι μέσα μεταχείρισης ειδικών κατηγοριών εγκληματιών.

Όπως αναφέρει ο Νέστωρ Κουράκης⁴⁵, η τελική μορφή που πήρε το σύστημα των ποινών και μέτρων ασφαλείας του ελληνικού Ποινικού Κώδικα (Π.Κ.) είναι η ακόλουθη. Στις κύριες ποινές, εντάσσονταν μέχρι την κατάργησή της, με το ά. 33 παρ. 1 ν. 2172/1993, η θανατική ποινή (το ά. 50 του Ποινικού Κώδικα το οποίο την προέβλεπε, όπως και το ά. 86 Π.Κ. στο οποίο καθορίζονταν τα κριτήρια επιβολής της, όπου η ποινή αυτή προβλέπονταν, διαζευκτικά με την ποινή της ισόβιας κάθειρξης, καταργήθηκαν με το ά. 1 παρ.12β ν. 2207/1994).

Ήδη στις κύριες ποινές ανήκουν προπάντων οι στερητικές ή περιοριστικές ποινές της ελευθερίας που διακρίνονται σε **συνήθεις** και **ιδιάζουσες**. Τις συνήθεις ποινές με τις οποίες αντιμετωπίζονται οι τρέχουσες περιπτώσεις εγκληματιών, αποτελούν η κάθειρξη (ισόβια ή πρόσκαιρη με διάρκεια 5 – 20 χρόνια), η φυλάκιση (με διάρκεια 10 ημερών – 5 ετών) και η κράτηση (με διάρκεια κατά κανόνα μιας μέρας έως ένα μήνα) (ά. 52 Π.Κ.). Για ειδικές κατηγορίες εγκληματιών που χρειάζονται ιδιαίτερη ποινική μεταχείριση, ο Ποινικός Κώδικας «απειλεί» τις λεγόμενες ιδιάζουσες ποινές κατά της ελευθερίας. Τέτοιες είναι, η κάθειρξη αόριστης διάρκειας των «καθ’

⁴⁴ό.π., σελ. 38 - 39.

⁴⁵ Κουράκης Νέστωρ, 1997, ό.π., σελ. 221 –229.

έξη επικίνδυνων εγκληματιών» (ά. 90 επ. Π.Κ.), ο περιορισμός αόριστης διάρκειας σε ψυχιατρικό κατάστημα των επικίνδυνων εγκληματιών «ελαττωμένου καταλογισμού» (ά. 38 επ. Π.Κ.) και ακόμη ο περιορισμός σε σωφρονιστικό κατάστημα των εφήβων εγκληματιών (ά. 127 και 54 Π.Κ.). Τέλος, κύριες ποινές είναι οι ποινές σε χρήμα δηλαδή ειδικότερα η χρηματική ποινή (50.000 – 50.000.000 δρχ.) και το πρόστιμο (10.000 – 200.000 δρχ.) (ά. 57 Π.Κ. όπως διαμορφώθηκε με το ά. 1 παρ. 1 ν. 2145/1993).

Εκτός από τις πιο πάνω ποινές, ο ελληνικός Ποινικός Κώδικας προβλέπει και τις **παρεπόμενες ποινές** (που αποτελούν «παρακολουθήματα» των κυρίων ποινών) και **τα μέτρα ασφαλείας** (σε αντικατάσταση ή συμπλήρωση των κυρίων ποινών). Παρεπόμενες ποινές είναι η αποστέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων (ά. 59 επ. Π.Κ.), η απαγόρευση ασκήσεως επαγγέλματος (ά. 67 Π.Κ.), η δημοσίευση της δικαστικής απόφασης εάν αυτή επιβάλλεται από το δημόσιο συμφέρον ή σε ορισμένες περιπτώσεις εάν υπάρχει νόμιμο συμφέρον του αιτούντος κατά την κρίση του δικαστηρίου (ά. 58 Π.Κ.) και τέλος, η δήμευση αντικειμένων που έχουν σχέση με το έγκλημα (ά. 76 παρ.1 Π.Κ.).

Από τα μέτρα ασφαλείας τα σημαντικότερα κατά τον ελληνικό Ποινικό Κώδικα αν και λιγότερο εφαρμοζόμενα, είναι τα στερητικά της ελευθερίας: η φύλαξη των ακαταλόγιστων επικίνδυνων εγκληματιών σε κοινά δημόσια ψυχιατρικά καταστήματα για αόριστο διάστημα και «όσο χρόνο το επιβάλλει η δημόσια ασφάλεια» (ά. 70 παρ. 2 Π.Κ.), η εισαγωγή σε θεραπευτικό κατάστημα των αλκοολικών και τοξικομανών έως και δύο χρόνια μετά την «απότιση της ποινής» (ά. 71 Π.Κ.), η ειδική θεραπευτική μεταχείριση των προσώπων που

απέκτησαν την έξη της χρήσης ναρκωτικών (ά. 13 και 14 ν.1729/1987 όπως τροποποιήθηκαν με τα άρθρα 15 και 16 ν. 2161/1993) και η παραπομπή σε κατάσταση εργασίας ατόμων που καταδικάστηκαν σε ποινή φυλάκισης, για πράξη αναγόμενη σε «φυγοπονία ή ροπή προς τον άτακτο βίο» κατά τις ειδικά από τον νόμο καθορισμένες περιπτώσεις (ά. 372 παρ. 3 και 72 Π.Κ., αμφιβολίες πάντως δημιουργεί η εφαρμογή του μέτρου αυτού έπειτα από την θέσπιση του ά. 22 παρ. 3 του Συντάγματος 1975/1986 κατά το οποίο «οποιαδήποτε μορφή αναγκαστικής εργασίας απαγορεύεται»).

Άλλα μέτρα ασφαλείας, κατά τον ελληνικό Ποινικό Κώδικα, είναι η απαγόρευση ή ο περιορισμός της διαμονής σε ορισμένο τόπο και για τον χρόνο μετά την έκτιση της ποινής (ά. 53 Π.Κ., ά. 352 Π.Κ.), η απέλαση από την χώρα ενός αλλοδαπού που καταδικάστηκε σε κάθειρξη ή φυλάκιση ή στον οποίο επιβλήθηκε μέτρο ασφαλείας στερητικό για την ελευθερία του (ά. 74 Π.Κ., σημειώνεται ότι ο αλλοδαπός ο οποίος καταδικάζεται σε ποινή κατά της ελευθερίας μέχρι πέντε ετών και δεν του έχει χορηγηθεί πολιτικό άσυλο, μπορεί να απελαθεί αμέσως, αν το δικαστήριο διατάξει την «επ' άοριστο αναστολή» εκτέλεσης της ποινής του, ά. 99 παρ. 2 – 4 Π.Κ. όπως διαμορφώθηκε με τους ν. 2331/1995 και 2408/1996) και ακόμη η δήμευση αντικειμένων που έχουν σχέση με το έγκλημα εφ' όσον από αυτά προκύπτει κίνδυνος για τη δημόσια τάξη. Στην περίπτωση αυτή η δήμευση ως μέτρο ασφαλείας (ά. 76 παρ. 2 Π.Κ.) διαφέρει από ουσιαστικά από τη δήμευση ως παρεπόμενη ποινή (ά. 76 παρ. 1 Π.Κ.), διότι η πρώτη, σε αντίθεση με την τελευταία, επιβάλλεται υποχρεωτικά στον κάτοχο, έστω και χωρίς καταδίκη ορισμένου προσώπου για την πράξη που τελέστηκε.

Περαιτέρω ο Κώδικας προβλέπει ειδικά «μέτρα» για την κατηγορία των ανηλικών παραβατών (7 – 17 ετών). Τα μέτρα αυτά είναι αναμορφωτικά ή θεραπευτικά, έπειτα από γνωμοδότηση ειδικού γιατρού. Η επιβολή των μέτρων αυτών, απειλείται με αποκλειστικό τρόπο για τα παιδιά 7 –12 ετών, που είναι ακαταλόγιστα και «με διάζευξη προς την ποινή του σωφρονιστικού περιορισμού» (ά. 121, 126 Π.Κ.). Στην περίπτωση των εφήβων ειδικότερα, ο ποινικός σωφρονισμός επιβάλλεται μόνον ως έσχατο μέσο σωφρονιστικής μεταχείρισης (ά. 127 παρ 1 Π.Κ.).

Μέσα στο πλαίσιο του πιο πάνω συστήματος ποινικών κυρώσεων, εντάσσονται ορισμένοι ειδικότεροι σωφρονιστικοί θεσμοί που κοινό τους γνώρισμα έχουν την μερική ή ολική (έστω και προσωρινά) αποτροπή του εγκλεισμού του καταδικαζόμενου σε σωφρονιστικό κατάστημα.

Η εικόνα αυτή του συστήματος των ποινών και των μέτρων ασφαλείας χαρακτηρίζεται, όπως και ολόκληρο το οικοδόμημα του ελληνικού Ποινικού Κώδικα, από την «κεντρική οδηγό σκέψη» που διατύπωσε με επιγραμματικότητα ο Νικόλαος Χωραφάς ότι δηλαδή υπάρχει «ενότης επιστημονικής κατευθύνσεως εν τη ρυθμίσει των προβλημάτων τα οποία ανάγονται εις την ποινικήν μεταχείρισιν του εγκληματίου»⁴⁶.

⁴⁶ ό.π., σελ. 229 – 230.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΦΥΛΑΚΩΝ

1. Η «Στερητική Ποινή της Ελευθερίας» - **Ορισμός**

Η έννοια της φυλακής έχει απόλυτα εξισωθεί με την έννοια της ποινής και αποτελεί την πιο συχνή απάντηση του κοινωνικού συνόλου απέναντι στα φαινόμενα της βίας και της εγκληματικότητας. Πρόκειται για ένα «ολοκληρωτικό» θεσμό, κατά τον E. Goffman, που είναι αποκομμένος από την κοινότητα και η ύπαρξή του στηρίζεται στον απόλυτο έλεγχο των εγκλείστων.

Κατά τον Sykes ⁴⁷, η φυλακή λειτουργεί ως κοινωνικός θεσμός που επιτελεί ορισμένες πολύ συγκεκριμένες, ιεραρχικά δομημένες λειτουργίες, οι οποίες εκφράζονται από ορισμένα καθήκοντα που ακολουθεί το προσωπικό της φυλακής:

- Το καθήκον της φρούρησης.
- Το καθήκον της εσωτερικής τάξης.
- Το καθήκον της αυτοδιατήρησης.

⁴⁷ Τσαλίκουλου Φωτεινή, ό.π., σελ. 181.

- Το καθήκον της τιμωρίας.
- Το καθήκον της αναμόρφωσης.

Όλες αυτές όμως οι ταυτόχρονες, αλληλοσυγκρουόμενες λειτουργίες, υπογραμμίζουν τις δυσκολίες του κρατουμένου να ενταχθεί στο σύστημα αυτό, το οποίο τον κουράζει, τον δυσκολεύει και συχνά τον μπερδεύει.

Όπως αναφέρει η Φωτεινή Τσαλίκου⁴⁸, υποστηρίζεται ότι η φυλάκιση μέσω της απομόνωσης, της εργασίας και του τρόπου ζωής (που στην φυλακή είναι περιορισμένος), το άτομο μαθαίνει να επιδιώκει την εργασία και ξανασκέφτεται την παρανομία του εκτιμώντας την ποινή του, με αποτέλεσμα την ολοκληρωτική αλλαγή της προσωπικότητάς του και την απόφασή του να μην ξαναεπιχειρήσει να παρανομήσει.

Η στέρηση λοιπόν της ελευθερίας, όχι μόνο εξασφαλίζει το αίσθημα της ασφάλειας και της τάξης στους «νόμιμους», αλλά παράλληλα, αχρηστεύει τους εγκληματίες, στερώντας την ελευθερία τους με την έκτιση της ποινής τους, και επομένως με την αδυναμία τους να εγκληματήσουν. οδηγεί στην επανακοινωνικοποίησή τους, αφού μέσα στη φυλακή αλλάζει (;) η νοοτροπία των περισσότερων.

Η σκληρότητα των ποινών μέχρι και τη γέννηση της φυλακής είναι εκπληκτική. Συγκλονίζει με την ακρότητά της και πανικοβάλλει με την βαναυσότητά της. Δεν είναι σχήμα λόγου το γεγονός ότι η φυλακή αποτελεί την «ποινή κάθε πολιτισμένης κοινωνίας»⁴⁹. Αξίζει εδώ, να αναφέρουμε ενδεικτικά, ορισμένες μορφές κυρώσεων που

⁴⁸ ό.π., σελ. 151.

⁴⁹ ό.π., σελ. 147.

ίσχυσαν κατά το παρελθόν όπως, η ποινή του «αποτυμπανισμού» στην Αρχαία Ελλάδα (πρόκειται για επιβολή θανατικής ποινής με πρόσδεση ή κάρφωμα σε αναρτημένη σανίδα), το κάψιμο στην φωτιά, η θυσία του δράστη, η ποινή του «σάκου» (ο δράστης εγκλωβίζεται σε σάκο με φίδια και άλλα άγρια πεινασμένα ζώα και ρίχνεται στο ποτάμι) στο ρωμαϊκό δίκαιο, στην νομοθεσία του Ιουστινιανού τα ισόβια καταναγκαστικά έργα, η ισόβια εκτόπιση και οι ακραίες σωματικές ποινές, αποτελούν τις πιο ήπιες, εναλλακτικές στη θανατική ποινή κυρώσεις⁵⁰. Οι σκληρές ποινές της μεσαιωνικής περιόδου θα νομιμοποιηθούν κάτω από το κύρος της καθολικής εκκλησίας. Ενώ, κατά την περίοδο της Αναγέννησης, η Καρολίνα Κωδικοποίηση θα διαιωνίσει την σκληρότητα των ποινών και θα περιγράψει περισσότερους από 150 τρόπους εκτέλεσης της θανατικής καταδίκης⁵¹. Ο τετραχισμός (διαμελισμός του σώματος από άλογα που τρέχουν προς τέσσερις διαφορετικές κατευθύνσεις), το θάψιμο εν ζωή, το ξέσκισμα του σώματος με πυρωμένες λαβίδες, αποτελούν θεσμοποιημένους τρόπους εκτέλεσης⁵².

Η γέννηση της φυλακής, σαν χώρος εκτέλεσης της ποινής, τοποθετείται στα τέλη του 18ου αιώνα. Μέχρι τότε τα κλειστά ιδρύματα της εποχής είχαν απλώς ένα χαρακτήρα φύλαξης, γνωστό ήδη στο Αρχαίο Ελληνικό και Ρωμαϊκό Δίκαιο.

Σε αυτά στεγάζονταν οι υπόδικοι έως ότου να παραπεμφθούν σε δίκη και εκτελεστεί η ποινή τους. Η κατάσταση στους χώρους αυτούς είναι αποτρόπαιη. Καμμία μέριμνα δεν υπάρχει για τους εγκλείστους. Αναφερόμενος στις δημόσιες ρωμαϊκές φυλακές ο

⁵⁰ ό.π., σελ. 148.

⁵¹ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 25.

⁵² Τσαλίκογλου Φωτεινή, ό.π., σελ. 148.

Σαλλούστιος αναφέρει: «Αδιαφορία, σκοτάδι και δυσωδία κάνουν τον χώρο αποτρόπαιο και φοβερό στη θέα»⁵³.

Σύμφωνα με τον Στέργιο Αλεξιάδη⁵⁴, κατά τα πρώτα, χρόνια της λειτουργίας των «σωφρονιστηρίων», το ενδιαφέρον για τους κρατούμενους περιοριζόνταν στην φύλαξη και τη στοιχειώδη διατροφή τους. Έπρεπε να μεσολαβήσουν οι επαναστάσεις του τέλους του 18ου αιώνα στην Αμερική και στην Ευρώπη και να αναπτυχθούν τα ανθρωπιστικά κινήματα με πρωτοπόρους τους Howard, Beccaria, Voltaire, Rousseau κ.α., για να διεκδικήσουν οι λαοί των χωρών αυτών στοιχειώδη δικαιώματα.

Εμπεδώθηκε έτσι για λίγο η θεωρητική άποψη ότι τους «τροφίμους» των σωφρονιστηρίων δεν συνδέει με το Κράτος απλά μια μονόδρομη σχέση υποταγής, όπως γίνονταν αρχικά δεκτό όταν οι κρατούμενοι εξομοιώνονταν με δούλους, αλλά μια σχέση δημοσίου δικαίου που καθιστούσε τους μεν τροφίμους υποκείμενα δικαιωμάτων, τους δε υπαλλήλους του φυλακτικού / σωφρονιστικού προσωπικού υποκείμενα υποχρεώσεων.

Υπεραπλουστεύοντας και συμπυκνώνοντας τα μοντέλα που έχουν προταθεί στην επιστήμη για τους σκοπούς της «στερητικής ποινής της ελευθερίας», βάσει των σκοπών που επιδιώχθηκαν κατά καιρούς, τόσο στην Ελλάδα, όσο και σε ευρωπαϊκές χώρες (όπως Γερμανία, Γαλλία, Σουηδία) και σε χώρες της Βορείου Αμερικής (Η.Π.Α., Καναδάς), η Μαρία Κρανιδιώτη⁵⁵ κατά τη διάρκεια της

⁵³ ό.π., σελ. 147.

⁵⁴ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 27 – 28.

⁵⁵ Κρανιδιώτη Μαρία, «Κατάρτιση των Κρατουμένων: Ο Δρόμος προς την Επανάταξη» στα πλαίσια ομιλίας της σε ημερίδα με θέμα «Αποτελέσματα Προγραμμάτων Επαγγελματικής Κατάρτισης Κρατουμένων – Προετοιμασία Για

ομιλίας της, στο Πρόγραμμα Ημερίδας με θέμα «Αποτελέσματα Προγραμμάτων Επαγγελματικής Κατάρτισης Κρατουμένων – Προετοιμασία για την Κοινωνική Επανάταξη» (18.12.1996) διακρίνει τα εξής:

- **Το πρότυπο με επίκεντρο το σκοπό της προστασίας της κοινωνίας**, – ιδέα που απηχεί τον πρώτο «σκληρό θετικισμό» της Ιταλικής Θετικής Σχολής – αντικατοπτρίζει την εμπιστοσύνη που υπήρχε την συγκεκριμένη χρονική περίοδο στον θεσμό της φυλακής, βασίζεται στην παραδοσιακή τιμωρητική αντίληψη που επικρατούσε μέχρι το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, αλλά και μετά το μεσοπόλεμο, και επιδιώκεται κυρίως με την αχρήστευση του κρατουμένου και την παρεμπόδισή του να δραπετεύσει και να υποτροπιάσει, κατά την διάρκεια της φυλάκισής του.

- **Το πρότυπο με επίκεντρο την αναμόρφωση – θεραπεία των κρατουμένων.** Η έμφαση κατά το πρότυπο αυτό δίνεται στη διάγνωση και την εξατομικευμένη μεταχείριση των κρατουμένων με τη συνδρομή ειδικών, κυρίως ψυχιάτρων και ψυχολόγων (λέγεται και ιατρικό μοντέλο). Εδώ, η εγκληματική συμπεριφορά εκλαμβάνεται ως παθολογική και επιδιώκεται η παρέμβαση στην προσωπικότητα του ατόμου με απώτερο σκοπό την ανάπλαση του χαρακτήρα του. Το μοντέλο αυτό επικράτησε στην μεταπολεμική εποχή και έως το 1970 περίπου.

- **Το πρότυπο με σκοπό την επανάταξη.** Επικρατεί κατά τη δεκαετία 1970 – 1980, αλλά και αργότερα. Με βάση το

Την Κοινωνική Επανάταξη» (Παλαιό Αμφιθέατρο Ιατρικής, Κεντρικό Κτίριο, Πανεπιστημίου 30), Αθήνα, 18.12.1996, σελ. 1 - 3.

συγκεκριμένο πρότυπο αναγνωρίζεται η αρνητικότητα και η παθογένεια του χώρου της φυλακής, ενώ η ποινή της «στέρησης της ελευθερίας» χρησιμοποιείται ως ύστατο μέσο – καταφύγιο. Κύριο μέλημα της σωφρονιστικής πολιτικής σύμφωνα με το πρότυπο αυτό, θα πρέπει να είναι η ελάχιστη δυνατή αποκοπή του κρατουμένου από την κοινωνία. Αξίζει να σημειώσουμε εδώ ότι, όπως αναφέρει ο Νέστωρ Κουράκης⁵⁶, στο βιβλίο του με τίτλο «Ποινική Καταστολή (μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος)» (1997), η έννοια της «κοινωνικής επανένταξης» είναι πολυσήμαντη και μπορεί να κλιμακωθεί «από την απλή δημιουργία ενός πλέγματος κοινωνικών σχέσεων που θα παρεμπόδιζαν την υποτροπή του εγκληματία (π.χ. επαγγελματική αποκατάσταση), έως την επίτευξη όρων για οικειοθελή συμμόρφωση με τις κοινωνικές αξίες και έως την λήψη αναγκαστικών μέτρων για την αναμόρφωση της προσωπικότητάς του (την εκρίζωση δηλαδή του συστήματος αξιών που έχει υιοθετήσει ο εγκληματίας και την αντικατάστασή του με το σύστημα των συμβατικών κοινωνικών κανόνων)».

Στο εν λόγω πρότυπο ενσωματώνεται ο σκοπός της μη παρέμβασης, που αποτέλεσε την κεντρική ιδέα της τάσης του καταργητισμού, η οποία ισοδυναμεί με ολοσχερή κατάργηση του θεσμού της φυλακής.

- **Το πρότυπο με σκοπό τη (δίκαιη) αποκατάσταση ή δίκαιη ανταμοιβή.** Στηρίζεται στη νεοκλασική αντίληψη της αναλογίας βαρύτητας της ποινής προς τη σοβαρότητα της πράξης και στην αναγνώριση της ευθύνης του ατόμου. Ο κρατούμενος οφείλει, είτε να εκτίσει την ποινή του για να αποκαταστήσει συμβολικά την

⁵⁶ Νέστωρ Κουράκης, 1997, ό.π. σελ. 4.

βλάβη που προκάλεσε στην Πολιτεία, είτε πραγματικά να αποζημιώσει το θύμα, κατά κάποιον τρόπο η αποζημίωση του θύματος, σε αυτήν περίπτωση, υπεκαθιστά τη συμβολική αποκατάσταση της ισορροπίας εγκλήματος – ποινής.

2. Η Εξέλιξη των Σωφρονιστικών Συστημάτων

2.1. Ιστορική Αναδρομή

Όπως αναφέρει ο Στέργιος Αλεξιάδης⁵⁷, για την επίτευξη του ιδιαίτερου περιεχομένου και των στόχων της έκτισης των ποινών κατά της ελευθερίας, επιδιώχθηκε η οργάνωσή της κατά συγκεκριμένες μεθόδους και τρόπους, που επέβαλαν επίσης συγκεκριμένες μορφές οργάνωσης, τόσο των καταστημάτων έκτισής τους, όσο και του προσωπικού στελέχωσης των καταστημάτων. Η εξέλιξη στο χρόνο των συναφών απόψεων και η καλλιέργειά τους, οδήγησε στη διαμόρφωση συγκεκριμένων συστημάτων οργάνωσης της έκτισης των ποινικών κυρώσεων, που έμειναν γνωστά ως «σωφρονιστικά συστήματα».

Κοινό χαρακτηριστικό των σωφρονιστικών συστημάτων υπήρξε η οργάνωση της έκτισης των ποινικών κυρώσεων γενικά και όχι μόνο της ποινής κατά της προσωπικής ελευθερίας (υπό όποια μορφή και αν αυτή γίνεται δεκτή: κράτηση, φυλάκιση, κάθειρξη,

⁵⁷ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π.,σελ. 28 –29.

πρόσκαιρη ή ισόβια κ.λ.π.) όπως λ.χ. η προφυλάκιση, η προσωρινή κράτηση, η κράτηση καταδίκων για χρηματικές ποινές κ.λ.π.

Μια καταγραφή των κύριων συστημάτων που ίσχυσαν ή ισχύουν ακόμη, δίνει τα ακόλουθα κύρια συστήματα: το κοινοβιακό σύστημα, το μικτό σωφρονιστικό σύστημα, το προοδευτικό σύστημα. Στη συνέχεια παραθέτουμε μια σύντομη καταγραφή των σημαντικότερων από τα ανωτέρω συστήματα, όπως αυτά περιγράφονται από τους Νέστορα Κουράκη και Στέργιο Αλεξιάδη.

Α) Το κοινοβιακό σύστημα⁵⁸: Η καθιέρωση στη Δ. Ευρώπη των ποινικών μέτρων κατά της προσωπικής ελευθερίας σε αντικατάσταση των βάρβαρων ποινών κατά της ζωής και κατά του σώματος, η έκτιση των οποίων συνδυάζονταν με επιβολή βασάνων, κατά τα πρώτα χρόνια αποτελούσε μια σημαντική ανθρωπιστική, πολιτιστική κατάκτηση. Ήταν λοιπόν εύλογο ότι το πρώτο αυτό βήμα δεν συνδυάστηκε με πολλούς στόχους. Έτσι, οι κρατούμενοι τοποθετούνταν σε σωφρονιστήρια χωρίς η κράτησή τους σ' αυτά να διέπεται από οποιαδήποτε μορφή οργάνωσης. Πολύ γρήγορα ωστόσο, ο συνωστισμός στα σωφρονιστήρια μεγάλου αριθμού κρατουμένων, χωρίς διακρίσεις κατηγοριών (ενηλίκων, ανηλίκων, ανδρών ή γυναικών κ.α.), τα μετέβαλε σε κοινόβια με άθλιες συνθήκες διαβίωσης και αληθινά σχολεία διαφθοράς. Σε μια προσπάθεια να βελτιωθεί η κατάσταση αυτή, αναπτύχθηκε το αποκαλούμενο «κοινοβιακό σύστημα» κατά το οποίο οι κρατούμενοι συνεχίζουν να διαβιούν σε κοινούς θαλάμους μέρα και νύχτα ενώ ο ρόλος της διοίκησης του καταστήματος δεν περιορίζεται πια μόνο στην τήρηση

⁵⁸ ό.π. σελ. 29 – 30.

της τάξης μέσα σε αυτό και στη φύλαξη των κρατουμένων, αλλά επεκτείνεται σε θετική επενέργεια πάνω σ' αυτούς με δημιουργική δράση. Για τον σκοπό αυτό επιδιώκεται η οργάνωση της ζωής των κρατουμένων και η δημιουργία όρων εργασίας γι' αυτούς και παρακολουθείται η εξέλιξη καθενός κρατουμένου με στόχο την βελτίωσή του. Η διαβίωση των κρατουμένων κατά παρόμοιο «κοινοβιακό σύστημα» ήταν οργανωμένη στη φυλακή του Επταπυργίου Θεσσαλονίκης η οποία διέθετε μόνο κοινούς κοιτώνες.

Β) Το απομονωτικό σωφρονιστικό σύστημα (πενσυλβανικό) ⁵⁹: Η βαριά κληρονομιά του κοινοβιακού συστήματος και η ελάχιστη προσφορά του γρήγορα το κατέστησαν στόχο επικρίσεων. Οι μεταρρυθμιστικές ιδέες του τέλους του 18ου αιώνα, υποδαυλιζόμενες τόσο από τα έντονα θρησκευτικά καθώς και τα ανθρωπιστικά κινήματα της εποχής, οδήγησαν αρχικά την Αγγλία (επηρεασμένη από τον J. Howard) στην ίδρυση δύο μικρών φυλακών (1778 και 1791) με σύστημα ακριβώς αντίθετο του κοινοβιακού, δηλαδή με απομόνωση των κρατουμένων. Ακριβώς αυτήν την εποχή ο Ιερεμίας Bentham είχε επινοήσει και υποστηρίζει την κυκλοειδή φυλακή με το περίφημο πανοπτικό σύστημα, σύμφωνα με τον οποίο κτίστηκε το 1816 η φυλακή στο Milbank. Αλλά το απομονωτικό σύστημα καθιερώθηκε στην Αγγλία, όταν ειδική επιτροπή στάλθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (Η.Π.Α.), όπου η αναμορφωτική προσπάθεια είχε βρει υποστηρικτές και πρωτοπόρους τους Κουακέρους, οι οποίοι στην Πολιτεία της Πενσυλβάνια κήρυτταν την απόλυτη αστική και θρησκευτική ελευθερία. Οι

⁵⁹ ό.π., σελ. 30, 34 – 35.

πρωτεργάτες W. Penn και B. Franklin, ίδρυσαν στην Φιλαδέλφεια Εταιρεία Φυλακών (1776), με τις προσπάθειες της οποίας ιδρύθηκε στη Φιλαδέλφεια (1804) νέα φυλακή, με διαχωρισμό κρατουμένων κατά φύλο, ηλικία και ικανότητα προς εργασία. Κατά το σύστημα αυτό, το οποίο λόγω της καταγωγής του ονομάστηκε και «πενσυλβανικό σωφρονιστικό σύστημα», ο κρατούμενος παρέμενε σε απομόνωση μέρα και νύκτα με μόνη συντροφιά την Αγία Γραφή, ώστε μέσα από τη μελέτη της να βρει τη μετάνοια και το δρόμο της σωτηρίας. Η απομόνωση ήταν τόσο απόλυτη, ώστε ακόμη και στον εκκλησιασμό τα καθίσματα στην εκκλησία ήταν μικρά κιβώτια, με άνοιγμα στο ύψος της κεφαλής, που εμπόδιζε την επικοινωνία των κρατουμένων, ενώ στον περίπατο οι κρατούμενοι αρχικά φορούσαν προσωπεία και αργότερα, σε ορισμένα σωφρονιστικά καταστήματα, διαμορφώνονταν ατομικές αυλές περιπάτου. Πρότυπη φυλακή κατά το απομονωτικό σύστημα κτίστηκε το 1827 στο Cherry Hill της Φιλαδέλφειας. Γρήγορα υιοθετήθηκε και από άλλα κράτη (Βέλγιο, Πρωσία, Ολλανδία, Σουηδία κ.α.). Το απομονωτικό σύστημα κυριάρχησε μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα.

Επιχειρήματα υπέρ αυτού προβάλλονταν ότι, με την απομόνωση αποφεύγεται η εξαχρείωση που προκαλεί η αμοιβαία επαφή κάθε είδους κρατουμένων, η ποινή καθίσταται βαρύτερη για τον κρατούμενο, η συνεχής απομόνωση οδηγεί σε αυτοπαρατήρηση και αυτοέλεγχο που γεννούν ευγενή συναισθήματα, τονώνουν το αίσθημα της ντροπής και διεγείρουν την συνείδηση του κρατουμένου, ενώ από την πλευρά της λειτουργίας της φυλακής εξασφαλίζεται καλύτερα η τάξη και αποτρέπονται ευκολότερα οι αποδράσεις. Επίσης, ένα ακόμη επιχείρημα υπέρ του συγκεκριμένου συστήματος

ήταν ότι η απομόνωση των καταδίκων εμποδίζει και την εξάπλωση μεταδοτικών ασθενειών.

Τα αντίθετα επιχειρήματα κατά του απομονωτικού συστήματος είναι κυρίως δύο: πρώτον, ότι η διαρκής απομόνωση ενδέχεται να έχει ολέθριες συνέπειες στον ψυχικό κόσμο του κρατουμένου, οι οποίες δεν αποκλείεται να προκαλέσουν ψυχικές διαταραχές, και δεύτερον, ότι η απομόνωση είναι από τη φύση της αντίθετη προς το σκοπό της έκτισης της ποινής που είναι η κοινωνική ένταξη του κατάδικου, η οποία στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην ικανότητα δημιουργίας σχέσεων με στους ανθρώπους / συνκοινωνούς.

Τα επιχειρήματα κατά του απομονωτικού συστήματος επικράτησαν και από τις αρχές του 20ου αιώνα άρχισε να αντικαθίσταται από το μικτό σύστημα. Διατηρείται όμως συχνά ως πειθαρχικό μέτρο. Καθιερώθηκε στην Ελλάδα με το ν. Γ ΛΖ' /1911 για την κράτηση των υποδίκων και των καταδίκων σε ποινές μέχρι ενός μήνα.

Γ) Το μικτό σωφρονιστικό σύστημα (ωβούρνειο): Το σύστημα αυτό αποτελεί συνδυασμό των δύο προηγούμενων γι' αυτό και αποκαλείται «μικτό σύστημα». Εφαρμόστηκε οργανωμένο στην φυλακή Auburn της Νέας Υόρκης το 1823, γι' αυτό αποκαλείται και «ωβούρνειο σύστημα», με πρωτοβουλία των σωφρονιστικών εταιριών της Βοστώνης και της Νέας Υόρκης. Κατά το σύστημα αυτό οι κρατούμενοι παραμένουν σε απομόνωση κατά τη νύκτα και εργάζονται από κοινού κατά την ημέρα σε εργαστήρια της φυλακής.

Κατά τη διάρκεια της εργασίας, ωστόσο, τηρείται απόλυτη σιωπή για πνευματική απομόνωση και πολύ αυστηρή πειθαρχία⁶⁰.

Οι λόγοι που επέβαλλαν το μικτό ωβούρνειο σωφρονιστικό σύστημα ήταν, αφενός η ανάγκη εκμετάλλευσης της εργασίας των καταδίκων σε βιομηχανικές εργασίες (κατά το απομονωτικό σύστημα η μόνη δυνατή εργασία ήταν μέσα στο ατομικό κελί) και αφετέρου ο περιορισμός του κόστους των φυλακών (διότι κατά το σύστημα αυτό δεν απαιτούνται ευρύχωρα κελιά, αφού ο κατάδικος παραμένει σ' αυτά μόνο κατά την νύκτα, ενώ δεν χρειάζεται να κατασκευάζονται ιδιαίτερες ατομικές αυλές περιπάτου, ούτε ιδιαίτερα μονωτικά έδρανα στις εκκλησίες κ.λ.π.).

Εκτός από τους παραπάνω λόγους πλεονεκτήματά του μικτού σωφρονιστικού συστήματος θεωρήθηκαν επίσης, η αποφυγή των δυσμενών συνεπειών που επέφερε η απομόνωση στον ψυχικό κόσμο του κρατούμενου, ο εθισμός του σε εργασία μαζί με άλλα άτομα και η ενίσχυση της βούλησης και της προσωπικότητάς του από την ανάγκη της καθημερινής συμμόρφωσης προς την αυστηρή πειθαρχία της φυλακής⁶¹.

Το σύστημα αυτό, υιοθετήθηκε και σε ευρωπαϊκές χώρες όπως το Βέλγιο, την Ελβετία, την Αγγλία και αλλού.

Δ) Το προοδευτικό σωφρονιστικό σύστημα (ιρλανδικό)⁶² :

Το προοδευτικό σωφρονιστικό σύστημα αποδέχεται τις αρχές και τα χαρακτηριστικά των προηγούμενων συστημάτων αλλά τα αξιοποιεί χρησιμοποιώντας τα καταλληλότερα και πιο μεθοδικά.

⁶⁰ Κουράκης Νέστωρ, 1997, ο.π., σελ. 139.

⁶¹ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ο.π., σελ. 37.

⁶² ό.π., σελ. 36 – 39.

Πρωτοεμφανίστηκε στην Ιρλανδία, γι' αυτό ονομάζεται επίσης «ιρλανδικό σύστημα» .

Σύμφωνα με το σύστημα αυτό η διάρκεια της έκτισης της ποινής υποδιαιρείται σε τρία στάδια. Κατά το πρώτο στάδιο, διάρκειας τουλάχιστον 9 μηνών, ο κατάδικος παραμένει σε απομόνωση χωρίς εργασία. Κατά το στάδιο αυτό επιδιώκονται τα πλεονεκτήματα του απομονωτικού συστήματος, δηλαδή ο κατάδικος νιώθει έντονα την ποινή ως ανταπόδοση στο έγκλημά του, του δίνεται η δυνατότητα για αυτοπαρατήρηση μέσα στην μοναξιά του και τον αυτοέλεγχο για ό,τι έπραξε, γίνεται ευχερέστερη η επίδραση πάνω του θρησκευτικών διδασκαλιών και επιδεικνύει ο ίδιος από δική του πρωτοβουλία καλή διαγωγή για να περάσει σύντομα στο επόμενο στάδιο. Κατά το δεύτερο στάδιο οι συνθήκες διαβίωσης του κρατουμένου μέσα στη φυλακή είναι πολύ πιο βελτιωμένες. Ο κατάδικος παραμένει σε απομόνωση κατά τη νύκτα, αλλά εργάζεται από κοινού με τους συγκρατούμενούς του κατά την ημέρα. Η διάρκεια του σταδίου αυτού δεν είναι καθορισμένη χρονικά. Ο κατάδικος, ωστόσο, πρέπει να διανύσει τέσσερις τάξεις, καθεμιά από τις οποίες διακρίνεται από το διάφορο χρώμα στολής, η δε παραμονή του σ' αυτές εξαρτάται από την εργατικότητα την διαγωγή και την βελτίωσή του. Το σύστημα αυτό των τάξεων συνδυάστηκε στα μέσα του 19ου αιώνα με ένα τεχνικό σύστημα βαθμολόγησης, το οποίο είχε επινοήσει ο Macpochie, Διευθυντής των φυλακών του Norfolk. Ενδεχόμενη κακή διαγωγή σήμαινε αφαίρεση βαθμών, μέχρι και υποβάθμιση σε κατώτερη τάξη. Ο προβιβασμός σε ανώτερη τάξη σήμαινε όλο και περισσότερα προνόμια και ελευθερίες στη ζωή της φυλακής. Στο τρίτο τέλος στάδιο έκτισης της ποινής ο κρατούμενος

απολύεται υπό τον όρο ότι δεν θα διαπράξει νέο έγκλημα στο μέλλον, χωρίς να αποκλείεται, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, ο χαρισμός του υπολοίπου της ποινής.

Το συγκεκριμένο σύστημα εμφανίστηκε σε πολλά κράτη και στη φυλακή της Κέρκυρας κατά την διάρκεια της αγγλικής κατοχής. Το βασικό πλεονέκτημα του είναι ότι για πρώτη φορά η διάρκεια της έκτισης της ποινής εξαρτάται από την ίδιο τον κρατούμενο, ο οποίος ωθείται έτσι σε προσπάθεια βελτίωσής του από δική του πρωτοβουλία. Βασικά μειονεκτήματά του εν λόγω συστήματος αποτελούν, αφενός οι δυσχερείς τρόποι παρακολούθησης της εξέλιξης καθενός κρατούμενου (τήρηση φακέλων κατά στάδια, κατά τάξεις, καθημερινή αξιολόγηση της επίδοσης και ενημέρωση των φακέλων εκατοντάδων καταδίκων κ.λ.π.) και αφετέρου η ανάγκη για φυλακές που θα διαθέτουν, τόσο ατομικά κελιά για το σύνολο των καταδίκων, όσο και εγκαταστάσεις για εργασία του από κοινού.

Όπως σημειώνει ο Στέργιος Αλεξιάδης ⁶³, το προοδευτικό σωφρονιστικό σύστημα καθιερώθηκε στην χώρα μας με το άρθρο 5 ν. Γ ΛΖ' 23.11.1911 για έκτιση ποινών πάνω από έξι μήνες (αλλά δεν λειτούργησε λόγω έλλειψης κατάλληλων καταστημάτων και εξειδικευμένου προσωπικού). Επίσης, προτείνεται κατά τη γενική του μορφή από τη Σύσταση αριθμ. 3/1987 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης.

2.2. Οι Σύγχρονες Κατευθύνσεις

⁶³ ό.π., σελ. 39.

«Τα σωφρονιστικά συστήματα που δοκιμάστηκαν στο παρελθόν ... πέρα από μια θεαματική βελτίωση των υλικών συνθηκών έκτισης των ποινών, που όμως ήταν συνέπεια μάλλον πολιτιστικών παρά σωφρονιστικών αντιλήψεων, ελάχιστα αποδείχθηκαν αποτελεσματικά προς τον επιδιωκόμενο στόχο της ηθικής βελτίωσης και της κοινωνικής ένταξης των καταδικών»⁶⁴. Έτσι, μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, άρχισε να εγκαταλείπεται η ιδέα ότι η έκτιση της ποινής πρέπει να γίνεται κατά συγκεκριμένο σωφρονιστικό σύστημα, προς το οποίο να προσαρμόζεται η μεταχείριση των κρατουμένων και άρχισε να καθιερώνεται η αντίληψη ότι είναι σκοπιμότερο και πιο αποτελεσματικό, να υιοθετηθούν μέθοδοι μεταχείρισης, που θα προσαρμόζονται στην προσωπικότητα και τις ατομικές ανάγκες των κρατουμένων. Με αυτό το πνεύμα, άρχισαν να διαδίδονται νέες μέθοδοι και κατευθύνσεις στην οργάνωση και κατασκευή των φυλακών και στην μεταχείριση των κρατουμένων, οι οποίες, λόγω της πολυμορφίας τους, δύσκολα θα μπορούσε να λεχθεί ότι «συγκροτούν» συγκεκριμένο «σωφρονιστικό σύστημα». Έτσι ειδικότερα⁶⁵:

- Υιοθετήθηκαν αρχές που εισήγαγαν την διαφοροποιημένη μεταχείριση των κρατουμένων, η οποία μεταξύ άλλων επέβαλλε: i) τη δημιουργία σε κάθε σωφρονιστικό σύστημα ποικιλίας φυλακών με διαφορετικούς σκοπούς και κανόνες λειτουργίας, ii) την υιοθέτηση μεθόδων διαφορετικής

⁶⁴ ό.π., σελ. 39.

⁶⁵ ό.π., σελ. 40 – 47.

μεταχείρισης, μέσα σε ίδιας κατηγορίας καταστήματα, διαφορετικού ποιού κρατουμένων.

- Επιχειρήθηκε να τονωθεί η συμμετοχή των κρατουμένων στην οργάνωση της φυλακής, – και ουσιαστικά –, στην δική τους μεταχείριση. Το γεγονός αυτό υλοποιήθηκε: **i) με την συμμετοχή των ίδιων των κρατουμένων στην οργάνωση της εσωτερικής ζωής της φυλακής** (με εξαίρεση ορισμένων διοικητικών θεμάτων). Με το σύστημα αυτό τονώνεται η εμπιστοσύνη των κρατουμένων στις ικανότητές τους, οι ίδιοι εφαρμόζουν χωρίς αντιρρήσεις το πρόγραμμά τους, και εκτελούν τις υποχρεώσεις που ορίζονται από συγκρατούμενούς τους, ενώ αποφεύγονται οι συγκρούσεις με το διοικητικό προσωπικό, το μίσος που αναπόφευκτα αναπτύσσεται, συχνά αμοιβαία, κ.α. Φυλακή που λειτουργεί με το σύστημα αυτό είναι της πόλης Nivelles στο Βέλγιο, η φυλακή Sing – Sing στη Νέα Υόρκη, κ.α., **ii) με την καθιέρωση του συστήματος εμπιστοσύνης (Honor – system)**, κατά το οποίο ο κρατούμενος αποδέχεται το γεγονός της κράτησης και της έκτισης της ποινής κατά της ελευθερίας του, χωρίς φυσικό καταναγκασμό. Με το σύστημα αυτό μπορεί να του αναθέτονται καθήκοντα που συνεπάγονται την απασχόλησή του έξω από το κατάστημα της φυλακής (η αρχική ιδέα του συστήματος είναι πολύ παλιά, όταν το 1793 στη Φιλαδέλφεια των Η.Π.Α. κρατούμενοι χρησιμοποιήθηκαν ως εθελοντές νοσοκόμοι).

- Όταν καθιερώθηκε ως στόχος της έκτισης της ποινής η κοινωνική επανένταξη (αναμόρφωση, επανακοινωνικοποίηση, κοινωνική επανένταξη) του καταδίκου, υιοθετήθηκαν συστήματα έκτισης ποινών με σχετικό ποσοστό ελευθερίας. Τέτοια συστήματα είναι: **i) Η δημιουργία φυλακών στις οποίες οι κρατούμενοι θα**

εργάζονται, είτε μέσα στον ευρύτερο χώρο του καταστήματος, είτε στο ύπαιθρο, είτε ακόμα σε βιομηχανικές εγκαταστάσεις απομακρυσμένες από τα κτίρια της κυρίως φυλακής (στη χώρα μας ως βιομηχανική φυλακή είχε χαρακτηριστεί η από το 1886 φυλακή Συγγρού στην Αθήνα, ενώ στις ίδιες αρχές στηρίζεται η οργάνωση των αγροτικών φυλακών που ευδοκίμησαν ιδιαίτερα στην χώρα μας (από το 1927 είχαν ιδρυθεί 9 ως το 1975). ii) Το «σύστημα των περιπτέρων» (Cottage system), το οποίο εφαρμόστηκε κυρίως σε ανηλίκους και νεαρούς κρατούμενους. Σύμφωνα με το σύστημα αυτό κάθε «περίπτερο» φιλοξενεί ορισμένο αριθμό ανηλίκων (20 – 50 άτομα), με επικεφαλής επόπτη ο οποίος παίζει τον ρόλο του πατέρα (ή σε θηλέων, της μητέρας), καθοδηγώντας και παρακολουθώντας τις επιδόσεις των ατόμων / μελών της «οικογένειας». Η ύπαρξη στον ίδιο χώρο πολλών περιπτέρων, δημιουργεί μεταξύ των οικογενειών ανταγωνισμό και ευγενή άμιλλα, γεγονός που συντελεί στην διαμόρφωση ισχυρής προσωπικότητας και διευκολύνει την επάνοδο των κρατουμένων στην κοινωνική ζωή. Ιδιαίτερη σημασία, για την αγωγή των μελών των οικογενειών, δίνεται στην δημιουργία οικογενειακής ατμόσφαιρας, γι' αυτό γίνεται προσπάθεια αποφυγής αυστηρών μέτρων ασφαλείας όπως, ψηλών τοίχων, σιδηρόφρακτων παραθύρων κ.α. (στις ίδιες αρχές στηρίζεται το αγγλικό σύστημα Borstal, το οποίο δοκιμασθηκε και σε ενήλικες, 1927). Το σύστημα μεταχείρισης των κρατουμένων στα περίπτερα κατά καιρούς συνδυάστηκε και με το σύστημα εμπιστοσύνης (Honor System). iii) Η έκτιση της ποινής σε καθεστώς ημι-ελευθερίας (ή ημι-κράτησης). Το συγκεκριμένο σύστημα προτάθηκε και εφαρμόστηκε,

κυρίως για τις βραχύχρονες ποινές, είτε σε καθημερινή βάση, είτε τα Σαββατοκύριακα και τις γιορτές.

Τέλος υιοθετήθηκαν μια σειρά μέτρων υποκατάστατων της έκτισης της στερητικής της ελευθερίας ποινής. Τέτοια μέτρα, τα περισσότερα από τα οποία είναι γνωστά στο ελληνικό ποινικό / σωφρονιστικό σύστημα, είναι ⁶⁶:

i. Η καθιέρωση χρηματικών ποινών για τα ελαφρά αδικήματα.

ii. Ο θεσμός της αναστολής έκτισης της ποινής, αν ο κατηγορούμενος είναι πρωτόπειρος και το έγκλημα όχι σοβαρό (δεν έχει υιοθετηθεί από το ελληνικό ποινικό σύστημα).

iii. Ο θεσμός της μετροπής της ποινής κατά της ελευθερίας σε χρηματική ποινή, αν το έγκλημα δεν είναι σοβαρό.

iv. Ο θεσμός της καταδίκης σε προσφορά υπηρεσιών προς την κοινότητα (απασχόληση για ορισμένες ώρες σε νοσοκομεία, γηροκομεία, δημοτικούς κήπους κ.λ.π.). Το μέτρο αυτό μπορεί να προβλέπεται, είτε ως αυτοτελής ποινή στο νόμο, είτε ως υποκατάστατο της ποινής κατά της ελευθερίας, με την έννοια ότι αφήνεται στο δικαστήριο η ευχέρεια να κρίνει αν θα το διατάξει αντί της ποινής κατά της ελευθερίας ή όχι.

Ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των σύγχρονων κατευθύνσεων στον τομέα της μεταχείρισης των κρατουμένων, διαδραμάτισε η παρέμβαση μεγάλων διεθνών οργανισμών του αιώνα μας, όπως της Κοινωνίας των Εθνών (Κ.τ.Ε.), του Οργανισμού

⁶⁶ ό.π., σελ. 45 – 47.

Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.) και του Συμβουλίου της Ευρώπης. Οι συγκεκριμένοι διεθνείς οργανισμοί προχώρησαν στην διατύπωση κανόνων, μεταχείρισης των κρατουμένων, οργάνωσης των σωφρονιστικών καταστημάτων, οργάνωσης του σωφρονιστικού προσωπικού, τους οποίους έθεσαν υπ' όψιν των κρατών μελών τους ως κανόνες οδηγούς για την άρτια και ομοιόφωνη οργάνωση των σωφρονιστικών συστημάτων τους. Για τους κανόνες αυτούς γίνεται εκτενέστερα λόγος στην επόμενη παράγραφο.

3. Οι Διεθνείς Σωφρονιστικοί Κανόνες

Η σχετικά ταχεία εναλλαγή των σωφρονιστικών συστημάτων και η εξίσου ταχεία ανάπτυξη και εναλλαγή θεωρητικών κατασκευών για το περιεχόμενο και τους σκοπούς των ποινών κατά της ελευθερίας, σε συνδυασμό με την άνομοιου βαθμού ανάπτυξη των σωφρονιστικών συστημάτων, προκάλεσαν το ενδιαφέρον διεθνών οργανισμών, όπως ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.), η Κοινωνία των Εθνών (Κ.τ.Ε.) και το Συμβούλιο της Ευρώπης, το ενδιαφέρον αυτό εκδηλώθηκε με την επεξεργασία κανόνων, οι οποίοι θα υιοθετούνταν από τα κράτη – μέλη ως βασικοί κανόνες της σωφρονιστικής νομοθεσίας τους και θα περιείχαν τις στοιχειώδεις αναγκαίες ρυθμίσεις, δηλαδή τον πυρήνα της σωφρονιστικής νομοθεσίας τους. Έτσι, διατυπώθηκαν πρώτα οι βασικοί κανόνες της Κ.τ.Ε. (1934), ακολούθησαν μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο οι κανόνες του Ο.Η.Ε. (1957) που αντικατέστησαν τους προηγούμενους και συμπληρώθηκαν το 1984, ενώ τέλος συντάχθηκαν οι αντίστοιχοι

κανόνες του Συμβουλίου της Ευρώπης (1973) οι οποίοι αντικαταστάθηκαν από τους νεώτερους ευρωπαϊκούς σωφρονιστικούς κανόνες (1987).

3.1. Οι Στοιχειώδεις Κανόνες Μεταχείρισης Κρατουμένων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών

Η αρχική ιδέα για την σύνταξη ενός καταστατικού χάρτη, στον οποίο να καθορίζονται τα ελάχιστα όρια ανεκτής διαβίωσης των κρατουμένων στα σωφρονιστικά καταστήματα, ανήκε στην Κοινωνία των Εθνών, η οποία, το 1931, ανέθεσε στην Διεθνή Ποινική και Σωφρονιστική Επιτροπεία (Δ.Π.Σ.Ε.) το συγκεκριμένο έργο. Η Δ.Π.Σ.Ε. συνέταξε ένα σχέδιο με κανόνες για τις στοιχειώδεις συνθήκες μεταχείρισης των κρατουμένων, το οποίο στη συνέχεια στάλθηκε από την Κ.τ.Ε. όχι μόνο στα κράτη μέλη της, αλλά και σε άλλα κράτη, καθώς και σε αρμόδιους σχετικά διεθνείς οργανισμούς, προκειμένου να εκφράσουν τις απόψεις τους πάνω σ' αυτό. Η Ελληνική Κυβέρνηση, απάντησε τότε, ότι το σύνολο των κανόνων ανταποκρινόταν στο ισχύον σωφρονιστικό σύστημα και ότι θα της ήταν εύκολο να επιφέρει όλες τις αναγκαίες προσαρμογές για την υιοθέτηση των συγκεκριμένων κανόνων (!) ⁶⁷.

Το σύνολο των απαντήσεων που επεστράφησαν στην Κ.τ.Ε., το επεξεργάστηκε η Δ.Π.Σ.Ε., η οποία συνέταξε το «Σύνολο Κανόνων για την Μεταχείριση των Κρατουμένων», το οποίο, αφού εγκρίθηκε

⁶⁷ ό.π., σελ. 48.

από την Γενική Συνέλευση της Κ.τ.Ε. (1934), στάλθηκε στις κυβερνήσεις των κρατών για την εφαρμογή του.

Μετά την διάλυση της Κ.τ.Ε. (1946) και της Δ.Π.Σ.Ε., οι δραστηριότητές τους μεταβιβάστηκαν στον Ο.Η.Ε. Νωρίτερα μάλιστα, η Δ.Π.Σ.Ε. είχε επεξεργαστεί εκ νέου το κείμενο των κανόνων για την μεταχείριση των κρατουμένων και το είχε υποβάλει στον Ο.Η.Ε. Στο 1ο Συνέδριο του του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (1957) το κείμενο εγκρίθηκε. Αξίζει να σημειώσουμε ότι το κείμενο περιελάμβανε 94 κανόνες, και είχε τα εξής τέσσερα θέματα:

- 1) Οι κανόνες μεταχείρισης των κρατουμένων.
- 2) Η πρόσληψη και η επιμόρφωση του σωφρονιστικού Προσωπικού.
- 3) Η σωφρονιστική εργασία.
- 4) Τα ανοικτά σωφρονιστικά και αναμορφωτικά καταστήματα.

Στο 4ο Συνέδριο του Ο.Η.Ε. (1970), ορίστηκε η επανεξέταση του θέματος, αφού έγινε αντιληπτό πως οι διάφορες χώρες τελικά δεν εφαρμόζαν τους Κανόνες Μεταχείρισης. Πραγματικά, η Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών συνέστησε όχι απλώς την εφαρμογή των κανόνων, αλλά και την ενσωμάτωσή τους στην εθνική νομοθεσία.

Κατά το 5ο Συνέδριο (1975), το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο ανέθεσε στην Επιτροπή Πρόληψης και Ελέγχου του Εγκλήματος να μελετήσει το ζήτημα της έκτασης της εφαρμογής των Κανόνων από άποψη προσώπων - κρατουμένων που η μεταχείρισή τους διέπεται από αυτούς. Άμεσο αποτέλεσμα υπήρξε η έγκριση από

το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο ενός νέου Κανόνα, με τον οποίο η εφαρμογή των Κανόνων Μεταχείρισης επεκτάθηκε και στα άτομα που συλλαμβάνονται ή φυλακίζονται χωρίς συγκεκριμένη κατηγορία εναντίον τους.

Το 1984, η Επιτροπή Πρόληψης και Ελέγχου του Εγκλήματος υπέβαλε το τελικό της πόρισμα, στο οποίο συνιστούσε την υιοθέτηση συγκεκριμένων διαδικασιών αποτελεσματικής εφαρμογής των Κανόνων. Το πόρισμα αυτό εγκρίθηκε από το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του Ο.Η.Ε. και κλήθηκαν τα κράτη μέλη να τις λάβουν υπόψη κατά την εφαρμογή των Κανόνων.

Σήμερα, το «Σύνολο των Στοιχειωδών Κανόνων Μεταχείρισης των Κρατουμένων» του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών περιλαμβάνει 95 κανόνες, κατανεμημένους ως εξής:

- Προεισαγωγικές παρατηρήσεις (κανόνες ά. 1-5)

- Μέρος Πρώτον: Κανόνες Γενικής Εφαρμογής για όλες τις κατηγορίες κρατουμένων (Μητρώο κρατουμένων, Διαχωρισμός τους σε κατηγορίες, Μεταγωγές, κ.α.) (κανόνες ά. 6-55).

- Μέρος Δεύτερον: Κανόνες που εφαρμόζονται σε ειδικές κατηγορίες κρατουμένων (κανόνες ά. 56-95):

Α' - Κρατούμενοι κατάδικοι.

Β' - Κρατούμενοι φρενοβλαβείς και ψυχικά ανώμαλοι.

Γ' - Άτομα συλληφθέντα ή προφυλακισμένα.

Δ' - Κατάδικοι για χρέη ή για αστικές απαιτήσεις.

Ε' - Άτομα που συνελήφθησαν ή φυλακίστηκαν χωρίς κατηγορία.

Οι κανόνες δεν επιδιώκουν να περιγράψουν ένα πρότυπο σωφρονιστικό σύστημα, αλλά να καθορίσουν τις κατευθύνσεις προς μια μεταχείριση των κρατουμένων στα σωφρονιστικά καταστήματα, όπως επιβάλλεται από ανθρωπιστική και κοινωνική σκοπιά. Σύμφωνα με τον Στέργιο Αλεξιάδη⁶⁸, η αξία τους είναι διπλή:

1) Χάραξαν τις κατευθύνσεις προς τις οποίες κινήθηκαν οι νομοθέτες τα τελευταία 50 χρόνια, με στόχο, από την μία πλευρά, μια πιο ανθρωπιστική μεταχείριση των κρατουμένων και από την άλλη, την αναβάθμιση του σωφρονιστικού συστήματος των διαφόρων χωρών.

2) Έδειξαν ότι, με ελάχιστη καλή θέληση είναι δυνατή η κατανόηση, η συνεργασία και η διεθνής αλληλεγγύη στο σωφρονιστικό χώρο, άσχετα από τις κοινωνικές, πολιτικές ή άλλες διαφορές που μπορεί να υπάρχουν ανάμεσα στους λαούς.

3.2. Οι Ευρωπαϊκοί Σωφρονιστικοί Κανόνες του Συμβουλίου της Ευρώπης

Το Συμβούλιο της Ευρώπης⁶⁹, έδειξε πολύ νωρίς ενδιαφέρον για τα σωφρονιστικά προβλήματα, στο πλαίσιο αυτό οι κυριότερες ενέργειές του ήταν οι ακόλουθες:

⁶⁸ ό.π., σελ. 54.

⁶⁹ ό.π., σελ. 54 – 57.

Α) Πραγματοποίησε μία σειρά αποφάσεων και συστάσεων. Αποφάσεις ελήφθησαν για θέματα όπως: τα εκλεκτορικά, αστικά, και κοινωνικά δικαιώματα των κρατουμένων (1962), η αναστολή της ποινής, άλλα μέτρα εναλλακτικά της φυλάκισης και η προσωρινή κράτηση (1965), η βραχύχρονη μεταχείριση νεαρών εγκληματιών, το σωφρονιστικό προσωπικό (1966, 1968), οι βασικοί ελάχιστοι κανόνες για την μεταχείριση των κρατουμένων, η εργασία με κρατουμένους (1973), η μεταχείριση κρατουμένων με μακρόχρονες ποινές (1976), επίσης, συστάσεις έγιναν για θέματα όπως: η προσωρινή κράτηση (1980), οι άδειες των κρατουμένων (1982), η συμμετοχή του κοινού στην αντεγκληματική πολιτική (1983), το ποινικό μητρώο και η επανένταξη καταδικασθέντων ατόμων, οι αλλοδαποί κρατούμενοι (1984), οι ευρωπαϊκοί σωφρονιστικοί κανόνες (1987), η εκπαίδευση και η φυλακή (1989).

Β) Από το 1972 και μετά, κάθε δύο χρόνια, άρχισαν να διοργανώνονται διασκέψεις των Διευθυντών των Σωφρονιστικών Διευθύνσεων των Υπουργείων Δικαιοσύνης των χωρών μελών του Συμβουλίου πάνω σε σωφρονιστικά θέματα.

Γ) Υπογράφηκαν μια σειρά ευρωπαϊκών συμβάσεων με σωφρονιστικό περιεχόμενο.

Δ) Πραγματοποιήθηκαν, σειρά επισκέψεων σε αρκετά σωφρονιστικά καταστήματα χωρών (1979) (καμμία δεν πραγματοποιήθηκε σε ελληνικό σωφρονιστικό κατάστημα), στα πλαίσια έρευνάς για την διαχείριση των σωφρονιστικών καταστημάτων.

Παρόλο που ο μεγάλος αριθμός αποφάσεων και συστάσεων θα μπορούσε να αποτελέσει το υλικό ενός συνόλου βασικών κανόνων, ωστόσο υιοθετήθηκαν οι συναφείς Κανόνες του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών του 1957. Το 1987, η Επιτροπή Υπουργών Δικαιοσύνης διατύπωσε ένα νέο σύνολο κανόνων, τους «Ευρωπαϊκούς Σωφρονιστικούς Κανόνες». Το οποίο περιλαμβάνει 100 άρθρα, κατανεμημένα σε πέντε μέρη με τα ακόλουθα αντικείμενα:

Μέρος I: Οι θεμελιώδεις αρχές (ά. 1-6).

Μέρος II: Η διοίκηση των σωφρονιστικών καταστημάτων (υποδοχή και καταχώρηση, τοποθέτηση και κατάταξη των κρατουμένων, ατομική υγιεινή, πειθαρχία και τιμωρία κ.λ.π., ά. 7-50).

Μέρος III: Προσωπικό (ά. 51-63).

Μέρος IV: Στόχοι και καθεστώτα μεταχείρισης. Εργασία. Μόρφωση. Φυσική αγωγή, άθληση και ψυχαγωγία. Καθεστώς προετοιμασίας για την αποφυλάκιση (ά. 64-89).

Μέρος V: Συμπληρωματικοί κανόνες για ορισμένες κατηγορίες κρατουμένων. Υπόδικοι. Καταδικασθέντες κατά μια μη ποινική διαδικασία. Κρατούμενοι ψυχικά ασθενείς και ανώμαλοι (ά. 90-100).

Τα κείμενα των σωφρονιστικών κανόνων του Συμβουλίου της Ευρώπης κατευθύνουν και διαμορφώνουν τη σωφρονιστική πολιτική των ευρωπαϊκών κρατών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

1. Η Ιστορική Επισκόπηση του Ελληνικού Σωφρονιστικού Συστήματος

Για τη χώρα μας είναι δύσκολο να λεχθεί ότι εφαρμόστηκε ποτέ με λιγότερη ή περισσότερη συνέπεια κάποιο «σωφρονιστικό σύστημα», με την έννοια της υιοθέτησης γενικών αρχών και κατευθύνσεων κατά τη μεταχείριση των κρατουμένων στις ελληνικές φυλακές προς έκτιση ποινής κατά της ελευθερίας ή άλλου παρόμοιου μέτρου. Γι' αυτό και όπου γίνεται λόγος για «σύστημα», θα πρέπει να νοείται απλά η κατάσταση που επικρατούσε στον αντίστοιχο χώρο. Με την έννοια αυτή σαν επιμέρους στοιχεία του σωφρονιστικού συστήματος μπορούν να θεωρηθούν, η υλικοτεχνική υποδομή του, το προσωπικό στο οποίο είναι ανατεθειμένη η μεταχείριση των κρατουμένων και το οποίο στελεχώνει την αντίστοιχη υποδομή, η ίδια η μεταχείριση των κρατουμένων και η συμμετοχή του κοινού στην όποια λειτουργία του «σωφρονιστικού συστήματος»⁷⁰.

⁷⁰ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 95.

Η πορεία την οποία ακολούθησε το ελληνικό σωφρονιστικό σύστημα, από τη συγκρότηση του νεοσύστατου Ελληνικού Κράτους μέχρι τις μέρες μας, αντικατοπτρίζεται στο εκάστοτε νομοθετικό καθεστώς που το ρύθμιζε.

1.1. Η Πρώτη Περίοδος

α. Στο Προσωρινό Πολίτευμα του 1822 προβλέφθηκε η σύσταση επιτροπής για τη σύνταξη Κωδίκων Νόμων και στη Δεύτερη Εθνοσυνέλευση που έγινε στο Άστρος το 1823 ανατέθηκε με το ΙΑ΄ Ψήφισμα σε εννεαμελή επιτροπή το παραπάνω έργο. Ο νόμος που συντάχθηκε ονομάστηκε «Απάνθισμα των Εγκληματικών». Σε αυτόν ως κύριες ποινές προβλέπονταν, ο θάνατος (που επιβάζονταν σε εξαιρετικές περιπτώσεις), η φυλάκιση (έως 19 χρόνια) και η χρηματική ποινή. Αξιοσημείωτο είναι ότι στο «Απάνθισμα» δεν υπάρχουν σωματικές ποινές (εκτός από την μαστίγωση), αν και όπως αναφέρει ο Νέστωρ Κουράκης⁷¹, υποστηρίζεται βάσιμα ότι οι ποινές ραβδισμού και οι βασανισμοί πολιτών, παρά τη συνταγματική απαγόρευση, αποτελούσαν συνηθισμένη κατάσταση στην περίοδο της Επανάστασης.

Η πρόβλεψη της ποινής της φυλάκισης – ανάμεσα στις άλλες (ποινές) που περιλαμβάνονταν στο «Απάνθισμα» -, όπως υποστηρίζει ο Στέργιος Αλεξιάδης⁷², «κατέστησε αναγκαία την επεξεργασία σωφρονιστικής νομοθεσίας για την έκτισή της», αλλά μόλις το 1830,

⁷¹ Κουράκης Νέστωρ, 1997, ο.π., σελ. 167, 170–171.

⁷² Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ο.π., σελ. 95 - 96.

επί Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια και με Υπουργό Δικαιοσύνης τον Κερκυραίο Ιωάννη Γενατά, εμφανίστηκε το πρώτο σωφρονιστικό νομοθέτημα, το οποίο «κατά ορισμένους συγγραφείς ήταν τόσο πλήρες – για την κατάσταση που επικρατούσε τότε – ώστε να μπορεί να χαρακτηριστεί ως ο πρώτος ελληνικός Σωφρονιστικός Κώδικας». Με το συγκεκριμένο νομοθέτημα «επιδιώχθηκε», κατά τον Νέστορα Κουράκη⁷³, «κάποιος εξανθρωπισμός των φυλάκων». Πρόκειται για το το υπ' αριθμ. 278 Ψήφισμα της 14.12.1830 περί φυλακών, που συντάχθηκε από τον Ιωάννη Γενατά και προβλέπει την ίδρυση τριών ξεχωριστών τμημάτων σε κάθε φυλακή αντίστοιχα, για χρεοφειλέτες, υποδίκους και καταδίκους, καθώς και άλλων ιδιαίτερων τμημάτων για χωρισμό των κρατουμένων «κατά φύσιν του εγκλήματος».

Το πνεύμα το οποίο επικρατεί την εποχή εκείνη στην Ελλάδα ως προς τους σκοπούς της ποινής και τη μεταχείριση των εγκληματιών, όπως υποστηρίζει ο Νέστωρ Κουράκης⁷⁴, «είναι κυρίως πνεύμα δίκαιας ανταποδόσεως για το έγκλημα που διαπράχθηκε και πνεύμα ασκήσεως εκφοβισμού και παραδειγματισμού για τους άλλους. Δεν λείπουν πάντως κατά την εποχή εκείνη και δημόσιες διακηρύξεις για την ανάγκη βελτιώσεως και «διορθώσεως» του εγκληματία (ειδική πρόληψη), αν και το πρίσμα από το οποίο αντιμετωπίζεται ο σκοπός αυτός της ποινής δεν είναι η προσπάθεια για παροχή βοήθειας στον εγκληματία, όσο κυρίως η επιδίωξη της προστασίας της κοινωνίας και μειώσεως της εγκληματικότητας».

⁷³ Κουράκης Νέστωρ, 1997, ό.π., σελ. 177 - 178.

⁷⁴ ό.π., σελ. 178 - 179.

Το πνεύμα που επικρατούσε την εποχή εκείνη ως προς τους σκοπούς της ποινής, σε συνδυασμό με την έλλειψη οικονομικών μέσων, είχαν σαν αποτέλεσμα την άθλια κατάσταση των φυλακών.

β. Κατά την περίοδο της βαυαρικής Αντιβασιλείας (30.1.1833), στα πλαίσια της νομοθετικής οργάνωσης της χώρας και της εδραίωσης του καθεστώτος, εκδόθηκε ένα μεταβατικής ισχύος Διάταγμα στις 21.2.1833, ενώ παράλληλα άρχισε έντονη προσπάθεια για τη σύνταξη κωδίκων κυρίως με την καθοδήγηση του Georg Ludwig von Maurer (παλιού καθηγητή της Νομικής Σχολής του Μονάχου και έπειτα μέλους της Αντιβασιλείας και Υπουργού Δικαιοσύνης στην Ελλάδα έως την 31.7.1834). Τελικά ο ελληνικός Ποινικός Νόμος κυρώθηκε στις 30.12.1833 και τέθηκε σε εφαρμογή πέντε μήνες αργότερα ⁷⁵.

Στον Ποινικό λοιπόν αυτό Νόμο (ο οποίος αποτελούνταν από 705 άρθρα), ακολουθείται η γαλλική τριχοτόμηση των εγκλημάτων σε κακουργήματα, πλημμελήματα και πταίσματα, που αντίστοιχα επισύρουν ποινές, εγκληματικές, επανορθωτικές και πταισματικές και υπάγονται στην αρμοδιότητα των κακουργιοδικείων, των πλημμελειοδικείων και των πταισματοδικείων. Ως εγκληματικές ποινές ορίζονται, ο θάνατος, τα ισόβια ή πρόσκαιρα δεσμά (10 – 20 χρόνια) και η ειρκτή (5 – 10 χρόνια), που επισύρουν την απώλεια και πολιτικών και αστικών δικαιωμάτων. Επανορθωτικές ποινές εξάλλου είναι η φυλάκιση (8 ημέρες – 5 χρόνια) και η χρηματική ποινή, που κατ' εξαίρεση μόνο συνεπάγονται στέρηση πολιτικών ή αστικών δικαιωμάτων. Στις πταισματικές ποινές ανήκουν η κράτηση (1 – 30

⁷⁵ ό.π., σελ. 174.

ημέρες) και το πρόστιμο, ενώ στις παρεπόμενες ποινές, κυρίως για κακουργήματα, θεσπίζονται η δημοσίευση της δικαστικής απόφασης, η ειδική αστυνομική επιτήρηση και η δήμευση αντικειμένων (ά. 4 – 37). Οι θανατοποινίτες εκτελούνται με λαιμητόμο (από το 1846 με τουφεκισμό), ενώ όσοι καταδικάζονται στην ποινή των δεσμών «δεσμεύονται τους δύο πόδας δια μακράς αλύσεως, προσηρτημένης εχούσης και σιδηράν σφαίραν (η αλυσίδα αυτή είχε βάρος περίπου 13 κιλών και η χρήση της καταργήθηκε μόλις το 1890), και εργάζονται βαρύτατα εντός του δεσμοτηρίου» (ά. 9 παρ. 1). Τέλος οι καταδικαζόμενοι σε ειρική ή φυλάκιση, «κατακλείονται εις τον τόπον της ποινής», ξεχωριστά οι μεν από τους δε και προτρέπονται σε διάφορες εργασίες (ά. 11 και 12)⁷⁶.

Όπως σημειώνει ο Νέστωρ Κουράκης⁷⁷, μολονότι η κατάσταση στις φυλακές της εποχής εκείνης δεν άλλαξε σημαντικά «στην Ποινική Δικονομία του 1834 βρίσκονται αρκετές διατάξεις «περί φυλακών» και ειδικότερα για τις «φυλακές υποδίκων» (ά. 230 – 234) και για τις «ποινικές φυλακές ήτοι των καταδίκων» (ά. 552 – 563). Οι εν λόγω διατάξεις αναφερόμενες στις μόνες υπάρχουσες τότε φυλακές (δηλ. παλιά φρούρια), επιδίωξαν στην αντιμετώπιση βασικών θεμάτων εκτέλεσης ποινών και προφυλάκισης».

Δεν άργησε έτσι, γράφει ο Νέστωρ Κουράκης⁷⁸ στο βιβλίο του «Ποινική Καταστολή» (1997), το πρώτο βασικό νομοθέτημα της εποχής αυτής που ήταν το Β.Δ. της 31.12.1836 «περί Σωφρονιστικής Φυλακής»⁷⁹ με το οποίο προβλέπονταν οι όροι λειτουργίας μιας

⁷⁶ ό.π., σελ. 177 – 178.

⁷⁷ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 96.

⁷⁸ Κουράκης Νέστωρ, 1997, ό.π., σελ. 180.

⁷⁹ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 97.

γενικής φυλακής για κατάδικους που θα αναγείρονταν μελλοντικά ⁸⁰. Ο Στέργιος Αλεξιάδης ⁸¹, αναφέρεται στο παραπάνω Β.Δ. αποκαλώντας το «σημαντικό σταθμό στην ιστορία της σωφρονιστικής νομοθεσίας μας», ενώ ο Νέστωρ Κουράκης το χαρακτηρίζει «πολύ προοδευτικό» ⁸². Πράγματι σ' αυτό καθιερώνονταν ο διαχωρισμός των καταδίκων, κατά το είδος του εγκλήματος, το φύλο και την ηλικία, η διαπαιδαγώγησή τους κατά τα χριστιανικά πρότυπα και η διαβίωσή τους στη φυλακή κατά το ωβούρνειο σύστημα. Αντίθετα προς τους δύο άλλους ποινικούς νόμους το νομοθέτημα αυτό δεν βρήκε την αναγκαία υποδομή που προέβλεπαν οι διατάξεις του και έτσι δεν εφαρμόστηκε στην πράξη ⁸³. Την κατάσταση των φυλακών στην οθωνική περίοδο, σύμφωνα με τον Νέστορα Κουράκη ⁸⁴, «περιγράφει με εύλωττο αλλά κάπως συγκαλυμμένο τρόπο» ο Arperet (Γάλλος Ιππότης), ο οποίος στο βιβλίο του με τίτλο «Ταξίδι στην Ελλάδα» (1856), παρουσιάζει την έρευνα που υλοποίησε στα πλαίσια πρότασης του βασιλιά Όθωνα και αποσκοπούσε στη σύνταξη σχεδίου «για την από κοινού εγκατάσταση όλων των εγκληματιών σε ένα μεγάλο σωφρονιστήριο όπου οι κρατούμενοι θα μπορούσαν να εργάζονται και να βελτιώνονται». Ο Arperet στην παραπάνω έρευνα περιγράφει τις απελπιστικές συνθήκες διαβίωσης των κρατουμένων, οι οποίοι ζούσαν όλοι μαζί στοιβαγμένοι, χωρίς καμμία απασχόληση ή εργασία, με λιγοστά βρώμικα ρούχα, σε στενάχωρα υγρά δωμάτια, χωρίς φως και αέρα, χωρίς επαρκή τροφή, ιατρική περίθαλψη ή θρησκευτική διαπαιδαγώγηση. Κατά τον Arperet, οι ελληνικές

⁸⁰ Κουράκης Νέστωρ, 1997, ό.π., σελ. 180.

⁸¹ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 97.

⁸² Κουράκης Νέστωρ, 1997, ό.π., σελ. 180.

⁸³ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 97.

φυλακές αποτελούσαν σχολεία για νέους εγκληματίες και φυλακές - τάφους για τους πιο ηλικιωμένους. Για την αντιμετώπιση των σωφρονιστικών αυτών προβλημάτων, ο Arperit θεωρεί ως μοναδική λύση την ίδρυση μιας «βιομηχανικής και γεωργικής αποικίας» και την εφαρμογή του προοδευτικού συστήματος. Παρόλα αυτά το όραμα του Arperit δεν μπόρεσε να πραγματοποιηθεί καθώς ο ίδιος ήρθε σε προστριβές με την Ελληνική Κυβέρνηση.

γ. Οι νέες σωφρονιστικές ιδέες που άρχισαν να διαδίδονται στις χώρες της Ευρώπης μετά το 1876 (Ιταλική Θετική Σχολή), δημιούργησαν βαθμιαία και στη χώρα μας ευνοϊκό κλίμα για την ανάληψη σωφρονιστικών μεταρρυθμίσεων και προπάντων για βελτίωση της τραγικής κατάστασης των ελληνικών φυλακών.

«Εκείνος που ανέλαβε την περίοδο αυτή το βαρύ έργο μιας σταυροφορίας για τη μεταρρύθμιση της κατάστασης των ελληνικών φυλακών υπήρξε ο Αριστείδης Οικονόμος, Εισαγγελέας Εφετείου Αθηνών κατά τα έτη 1875 – 1878, δηλαδή κατά την πρώτη περίπου Κυβέρνηση Τρικούπη»⁸⁵. Μέσα από την μηνιαία «Εφημερίς των Φυλακών», διεξήγαγε συνεχή αγώνα για την αναμόρφωση των ελληνικών φυλακών και δεν παρέλειπε να στηλιτεύει την ανεπάρκεια των χρημάτων που διέθετε το Κράτος για τις φυλακές και να υποστηρίζει το οικονομικά εφικτό του σκοπού να κτιστούν φυλακές κατά το πρότυπο των σουηδικών ⁸⁶. Το 1862 προσκλήθηκε για να οργανώσει τις ελληνικές φυλακές ο Γενικός Επιθεωρητής των Φυλακών του Βελγίου Stevens, του οποίου οι προτάσεις για την

⁸⁴ Κουράκης Νέστωρ, 1997, ό.π., σελ. 181 – 185.

⁸⁵ ό.π., σελ. 200.

⁸⁶ ό.π., σελ. 200 – 201.

υιοθέτηση του απομονωτικού συστήματος δεν έτυχαν προσοχής. Ενώ το 1880 ιδρύθηκε στην Αθήνα «Εταιρεία Φυλακών», που έθεσε μάλιστα σε ευρεία κυκλοφορία την εργασία του τότε Υφηγητή Δαμιανού Βορρέ με θέμα «Μελέται περί των διαφόρων των φυλακών συστημάτων» (1881). Στην συγκεκριμένη έρευνα υποστηρίζονταν η υιοθέτηση από την Ελλάδα του προοδευτικού σωφρονιστικού συστήματος, με συντομότερη όμως διάρκεια της απομονωτικής περιόδου και με εντατικότερη απασχόληση των κρατουμένων σε γεωργικές, δασικές και κτηνοτροφικές εργασίες. Οι παραπάνω προτάσεις του Δαμιανού Βορρέ αντικρούστηκαν από τον Ιωάννη Τυπάλδο, που θεωρούσε ότι έπρεπε αρχικά να ρυθμιστούν τα θέματα των φυλακών για τους υποδίκους⁸⁷.

Οι κινήσεις αυτές αντικατόπτριζαν την τότε διεθνή επιστημονική κίνηση γύρω από τα σωφρονιστικά θέματα, ενώ παράλληλα αποτέλεσαν μια συμβολή στη σωφρονιστική μεταρρύθμιση που προετοίμαζε η τότε Κυβέρνηση Τρικούπη. Τελικά όμως με τον Νόμο ΑΡΠΗ΄ 19.4.1884, καθορίστηκε μόνο μια γενική διάκριση των φυλακών, σε εξεταστικές ή φυλακές υποδίκων και σε σωφρονιστήρια και άλλες ποινικές φυλακές ακόμα και για φυλακές γυναικών, ενώ τέλος ρυθμίστηκαν θέματα σχετικά με το σωφρονιστικό προσωπικό.

Η Κυβέρνηση Τρικούπη δεν πρόλαβε να πραγματώσει αυτό το σχέδιο και η νέα κυβέρνηση υπό τον Θεόδωρο Δηλιγιάννη ψήφισε καινούργιο νόμο τον ΑΣΝΖ΄/26.6.1885 μέσα από τον οποίο διαφαίνονταν το γεγονός ότι, οι φυλακές αποτελούσαν πλέον ένα ενδιαφέρον πεδίο για μικροπολιτική και διορισμούς, όχι όμως και για

⁸⁷ ό.π., σελ. 201.

την επίλυση του σωφρονιστικού προβλήματος. Μοναδική καινοτομία του παραπάνω νόμου, σύμφωνα με τον Νέστορα Κουράκη ⁸⁸, υπήρξε η καθιέρωση του ωβούρνειου συστήματος και ο νόμος ΑΦΚ'28.5.1887, που καθόριζε θέματα σχετικά με την επιθεώρηση των φυλακών και την γενική διοίκησή τους. Συνέχεια της ίδιας περιόδου, όπως επισημαίνει ο Στέργιος Αλεξιάδης ⁸⁹, μπορεί να θεωρηθεί και το Β.Δ. της 30.9.1892 «περί αναθέσεως της ιατρικής και φαρμακευτικής υπηρεσίας των φυλακών εις τους υγειονομικούς και φαρμακευτικούς αξιωματικούς του Στρατού», δύο νομοθετήματα για την μεταχείριση των ανηλίκων (δηλαδή το Β.Δ. της 29.3.1891 «περί συστάσεως ιδίου τμήματος παιδων εν ταις σωφρονιστικαίς Φυλακαίς Συγγρού» και ο ν. ΒΥΚΒ' της 16.4.1896 «περί οργανισμού του Εφηβείου Αβέρωφ»), καθώς και ο ν. ΩΨΟΓ' της 12.12.1900 «περί κεντρικών Γυναικείων Φυλακών». Μάλιστα ο ίδιος θεωρεί ότι «ιδιαίτερο γνώρισμα της περιόδου αυτής είναι η ανάμειξη του δικαστικού στοιχείου. Έτσι με τον ν. ΑΦΚ'/1887 ιδρύθηκε στο Υπουργείο Δικαιοσύνης θέση «Επιθεωρητού Φυλακών», ενώ ο ν. ΒΥΚΒ'/1896 ανέθεσε τη διεύθυνση του Εφηβείου Αβέρωφ σε Εφορεία με επικεφαλής τον Εισαγγελέα και τον Αντιπρόεδρο του Αρείου Πάγου».

Όπως σημειώνει ο Νέστωρ Κουράκης ⁹⁰, σημαντική πρωτοβουλία αυτής της περιόδου ήταν αυτή Υπουργού Δικαιοσύνης Δημητρίου Βοκοτόπουλου, ο οποίος ανέθεσε το 1905 στον Αρεοπαγίτη Αντώνιο Πεταλά τη σύνταξη γνωμοδοτήσεως για την πρακτική μεθόδευση μιας σωφρονιστικής μεταρρύθμισης. Μετά τις

⁸⁸ ό.π., σελ. 202 – 203.

⁸⁹ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 97.

⁹⁰ Κουράκης Νέστωρ, 1997, ό.π., σελ. 203 – 205.

γενικές του αναπτύξεις ο Πεταλάς φθάνει στο πρόβλημα των ελληνικών φυλακών, που η απεριγράπτη κατάστασή τους θυμίζει την επιγραφή στην «Πύλη της Κολάσεως» του Dante: «αφήσατε πάσαν ελπίδα οι εισερχόμενοι». Προτείνει την καλύτερη μεταχείριση των προφυλακισμένων, τον δραστικό περιορισμό των μικρών ποινών φυλάκισης, και την εισαγωγή θεσμών όπως, η «υπό όρους απόλυση» και «η υπό όρους καταδίκη», την εφαρμογή των περί εργασίας διατάξεων του Ποινικού Νόμου, την απλοποίηση των στερητικών της ελευθερίας ποινών ή και την ενοποίησή τους, επίσης προτείνει την ίδρυση στην Ελλάδα φυλακών για τους αγροτικούς πληθυσμούς και την ανέγερση φυλακών με εργασία των καταδίκων. Τέλος αναλύει ειδικότερα θέματα οργάνωσης των φυλακών, διδασκαλίας των καταδίκων και μετασωφρονιστικής τους προστασίας, καθώς και νομοθετικής καθιέρωσης της «υπό όρον απόλυσης», και του ποινικού μητρώου.

δ. Πολλές από τις προτάσεις του Πεταλά λίγο αργότερα θα περιβάλλονταν με την ισχύ του νόμου, όταν στην πρώτη Κυβέρνηση Βενιζέλου το Υπουργείο Δικαιοσύνης ανέλαβε ο διαπρεπής νομομαθής Νικόλαος Δημητρακόπουλος (1864 – 1921), ο οποίος στον σωφρονιστικό τομέα εισηγήθηκε και πέτυχε την εισαγωγή στην χώρα μας για πρώτη φορά πλήθους προοδευτικών θεσμών όπως η «επί εγγυήσει απόλυση προφυλακισμένων» (ν. ΓΨΠΓ'/1911), η «αναστολή εκτέλεσης φυλάκισης μέχρι 3 μηνών» (ν. ΓΩΙΗ'/1911), η μετατροπή των ποινών κράτησης ή φυλάκισης μέχρι ενός έτους σε χρηματικές ποινές (ν. ΓΩΙ'/1911) και η «υπό όρους απελευθέρωση»,

δηλαδή απόλυση όσων συμπληρώνουν ένα μεγάλο μέρος της επιβληθείσης ποινής (v. ΓΩΜ'/1911).

Την προσοχή του Δημητρακόπουλου τράβηξε και το θέμα των φυλακών. Έτσι, τον Οκτώβριο του 1911, κατέθεσε Σχέδιο Νόμου «περί οργανώσεως των φυλακών του Κράτους», που ένα μήνα αργότερα δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως ως νόμος (3937) Γ ΛΖ' της 21/23.11.1911. Οι διατάξεις του νόμου αυτού στηρίζονταν σε γαλλικά κυρίως πρότυπα ⁹¹. Σύμφωνα με τον Στέργιο Αλεξιάδη ⁹², ο παραπάνω νόμος «διέκρινε τις φυλακές σε δικαστικές (με τμήματα γυναικών και ανηλίκων) και σε κεντρικές (είδος των οποίων ήταν οι αγροτικές). Καθιέρωνε για τους υποδίκους και τους καταδίκους σε ποινές μέχρι ενός μήνα το απομονωτικό σύστημα, ενώ για τους υπόλοιπους το μεικτό σύστημα. Απέδιδε τόση σημασία στο σωφρονιστικό έργο μέσα στις φυλακές, ώστε για τη θέση του Διευθυντή, απαιτούσε πτυχίο Νομικής ή Ιατρικής, με ειδικές περαιτέρω σπουδές ή πενταετή άσκηση του δικηγορικού επαγγέλματος». Αξίζει να σημειωθεί ότι η Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή στην οποία είχε αποσταλεί προς επεξεργασία το αντίστοιχο νομοσχέδιο, με Πρόεδρο τον Καθηγητή του Ποινικού Δικαίου στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας Τιμολέοντα Ηλιόπουλο, είχε υποδείξει ως προτιμητέο το προοδευτικό σωφρονιστικό σύστημα αλλά λόγω του κόστους που συνεπάγονταν δεν έγινε αποδεκτό.

Το πρόγραμμα της σωφρονιστικής μεταρρύθμισης του Δημητρακόπουλου συνάντησε οξείες αντιδράσεις στην Βουλή. Όπως αναφέρει ο Νέστωρ Κουράκης ⁹³, με τον νόμο 160 της 9/11.3.1914,

⁹¹ ό.π., σελ. 206.

⁹² Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 98.

⁹³ Κουράκης Νέστωρ, 1997, ό.π., σελ. 208.

που εισηγήθηκε, ο διάδοχος του Δημητρακόπουλου, Κωνσταντίνος Ρακτιβάν, καθιερώθηκε η εισαγωγή του απομονωτικού συστήματος σε όλες τις δικαστικές φυλακές, ορίσθηκε ανώτερο όριο απομονωτικής φυλάκισης το ένα έτος, διευκρινίστηκε η τύχη του προϊόντος εργασίας των κρατουμένων και ανατέθηκαν πρόσθετα καθήκοντα στην διοίκηση των φυλακών.

Οι συνεχείς πόλεμοι από το 1912 και μετά δεν επέτρεψαν να πραγματοποιηθεί το φιλόδοξο πρόγραμμα του Δημητρακόπουλου για ανέγερση νέων κτιρίων φυλακών.

ε. Κατά την άποψη του Στέργιου Αλεξιάδη⁹⁴, «οι νόμοι της προηγούμενης δεκαετίας (των Υπουργών Δημητρακόπουλου και Ρακτιβάν) προσδιόρισαν τις σημαντικές εξελίξεις της δεκαετίας του 1920. Κύριο χαρακτηριστικό αυτής της δεκαετίας υπήρξε η ίδρυση επτά αγροτικών φυλακών».

Συγκεκριμένα, σημειώνει ο Νέστωρ Κουράκης⁹⁵, από το 1925 το ενδιαφέρον των αρμοδίων στρέφεται περισσότερο στην δημιουργία αγροτικών φυλακών, μια ιδέα που επίσης ξεκίνησε από τον Δημητρακόπουλο και δημοσιεύεται το Διάταγμα της 10.7.1925 «περί κανονισμού των αγροτικών φυλακών». Προβλέφθηκαν οι εσωτερικοί κανονισμοί λειτουργίας, τόσο των αγροτικών όσο και των υπόλοιπων φυλακών (Β.Δ. της 9.7.1923) και λήφθηκε μέριμνα για το σωφρονιστικό προσωπικό (άλλο Β.Δ. της 9.7.1923) για το οποίο για πρώτη φορά προβλεφθηκε επιμόρφωσή του με το Β.Δ. της 2.3.1923 «περί της Σχολής των φυλάκων των οργανωμένων φυλακών».

⁹⁴ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 98.

⁹⁵ Κουράκης Νέστωρ, 1997, ό.π., σελ. 209 – 210.

Η μέριμνα για το προσωπικό την περίοδο αυτή συνεχίστηκε, όπως επισημαίνει ο Στέργιος Αλεξιάδης⁹⁶, με το Β.Δ. της 28.9.1935 «περί οργανώσεως Σωφρονιστικού Προσωπικού και διαχειρίσεως των Φυλακών», ενώ για πρώτη φορά επιδείχθηκε φροντίδα για τη μετασωφρονιστική μέριμνα των αποφυλακισμένων με τον αν. ν. 869/1937 «περί ιδρύσεως Γενικής Εταιρείας Φυλακών και Προστατευτικών Εταιρειών Αποφυλακισμένων». Ο αν. ν. 2349/1940 προέβλεπε την ίδρυση ψυχιατρικού παραρτήματος σε κάποια φυλακή της Αθήνας, ενώ ο αν. ν. 27724/1940 απέβλεπε στην οργάνωση συστήματος (μ.α. και αναμορφωτικών καταστημάτων) μεταχείρισης ανηλίκων.

Ο Νέστωρ Κουράκης⁹⁷ γράφει χαρακτηριστικά για την συγκεκριμένη περίοδο, «έως την εποχή πριν από τον τελευταίο πόλεμο, η κατάσταση των φυλακών γενικά δεν παρουσίασε καμμία βελτίωση. Αντίθετα, σημειώθηκε οπισθοδρόμηση, δεδομένου ότι, η νομοθεσία που θεσπίστηκε από την εποχή του Δημητρακόπουλου και μετά δεν έτυχε εφαρμογής ενώ επί πλέον, χορηγήθηκαν αδικαιολόγητα πολλές χάριτες και αμνηστίες».

Όπως μάλιστα επισημαίνει ο τότε Γενικός Επιθεωρητής των Φυλακών του Κράτους Ηλίας Λαγάκος⁹⁸, οι περισσότερες φυλακές της συγκεκριμένης περιόδου, δεν πληρούν τους όρους ασφαλείας, υγιεινής και διαμονής. Μέσα σε στενούς και σκοτεινούς θαλάμους μένουν νηστικοί, σχεδόν γυμνοί κρατούμενοι όλων των κατηγοριών χωρίς κανένα διαχωρισμό. Δεν υπάρχει οργανωμένη εργασία για τους κρατούμενους. Το προσωπικό των φυλακών υστερεί, τόσο

⁹⁶ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 98 – 99.

⁹⁷ Κουράκης Νέστωρ, 1997, ό.π., σελ. 210.

⁹⁸ ό.π., σελ. 210 – 211.

αριθμητικά, όσο και από την άποψη της εκπαίδευσης, καθώς η Σχολή Φυλάκων σταμάτησε να λειτουργεί και στους σωφρονιστικούς υπαλλήλους δεν παρέχονταν καμμία εκπαίδευση.

Στο ίδιο πνεύμα, ο τότε Διευθυντής των Φυλακών Αιγίνης Αλέξανδρος Κουλάτσος⁹⁹ (1936) θεωρεί ότι οι ελληνικές φυλακές της ίδιας περιόδου αποτελούν «ανθρωπαποθήκες» ενώ συνάμα επισημαίνει τον κίνδυνο από το εμπόριο των ναρκωτικών μέσα στις φυλακές.

Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και ο εμφύλιος που ακολούθησαν επέφεραν μια σωφρονιστική ανάπαυλα, η οποία διακόπηκε με το ξεκίνημα μιας νέας προσπάθειας για την κατάρτιση του σύγχρονου Σωφρονιστικού Κώδικα το 1952.

1.2. Η Κατάρτιση του Σωφρονιστικού Κώδικα του 1967

Η πρώτη επιτροπή αναθεώρησης, του τότε ισχύοντος Ποινικού Νόμου, συστάθηκε την περίοδο της υπουργίας Νικολάου Δημητρακόπουλου το 1911, με επικεφαλή τον Καθηγητή του Ποινικού Δικαίου στο Πανεπιστήμιο, Τιμολέοντα Ηλιόπουλο. Μετά από αλλεπάλληλες αλλαγές, το τελικό σχέδιο του 1948 ψηφίστηκε με τροποποιήσεις από τη Βουλή ως Ποινικός Κώδικας (ν. 1492/17.8.1950 που αργότερα μεταγλωττίστηκε στη δημοτική με το Π.Δ. 283/1985)¹⁰⁰. Επίσης ψηφίστηκε ο ν. 1493 της 17.7.1950 για

⁹⁹ ό.π., σελ. 211.

¹⁰⁰ ό.π., σελ. 213.

την κύρωση του κώδικα ποινικής δικονομίας (που επίσης μεταγλωττίστηκε στη δημοτική με το Π.Δ. 258/1986).

Όπως υποστηρίζει ο Νέστωρ Κουράκης ¹⁰¹, «από την παραβολή των σχεδίων που έγιναν προκύπτει σε πολλά σημεία κάποια διαφοροποίηση ανάμεσα στα σχέδια 1924 / 1933, που φέρουν την σφραγίδα του Τιμολέοντα Ηλιόπουλου και στα σχέδια 1935 / 1937, που έγιναν κάτω από την ιδιαίτερη επίδραση των ιδεών του Νικολάου Χωραφά».

Ο Τιμολέοντας Ηλιόπουλος στα δύο σχέδια εισάγει για πρώτη φορά το διπολικό σύστημα ποινών και μέτρων ασφαλείας, κυρίως με βάση τα γερμανικά και ελβετικά πρότυπα. Επίσης, τα σχέδια του 1924 / 1933 περιείχαν ειδικές διατάξεις ως προς τον τρόπο έκτισης των ποινών. Για τις «στερητικές της ελευθερίας ποινές» προβλέπεται κατά βάση η εφαρμογή του προοδευτικού συστήματος με επιδιωκόμενο σκοπό την προσαρμογή του καταδίκου στην κοινωνική ζωή. Στις βραχυχρόνιες ποινές φυλάκισης εφαρμόζεται η ποινή της απομόνωσης, στην ποινή κράτησης το μεικτό σύστημα με υποχρεωτική αλλά κατ' εκλογή την εργασία, ενώ τέλος, στην πταισματική κράτηση (περιορισμός), οι κρατούμενοι τελούν απλώς υπό καθεστώς στέρησης της ελευθερίας τους και μπορούν προαιρετικά να ασχολούνται με τις εργασίες τους. Ως προς τις χρηματικές ποινές υπάρχουν ειδικές διευκολύνσεις για την πληρωμή τους ¹⁰².

Στα επόμενα σχέδια και στον Ποινικό Κώδικα που ψηφίστηκε τελικά οι γενικές αρχές και κατευθύνσεις παρέμειναν σταθερές. «Οι

¹⁰¹ ό.π., σελ. 213 – 214.

¹⁰² ό.π., σελ. 214.

σοβαρότερες τροποποιήσεις έγιναν στις σχετικές με τα μέτρα ασφαλείας ρυθμίσεις. Ήδη στο Σχέδιο 1935 προστέθηκε, κατά τα πρότυπα του γερμανικού νόμου της 24.11.1933, διάταξη για εισαγωγή σε ειδικό θεραπευτικό κατάστημα των αλκοολικών ή τοξικομανών εγκληματιών και μετατράπηκαν σε «ιδιάζουσες ποινές» κατά της ελευθερίας τα μέτρα ασφαλείας κατά των «καθ' έξη» ή «κατ' επάγγελμα» εγκληματιών και των ανηλίκων παραβατών. Αρτιότερη όμως και συστηματικότερη υπήρξε η ρύθμιση των θεμάτων αυτών, έπειτα από σχετικές εκτιμήσεις (τον Ιούνιο του 1947) του Ιάκωβου Ζαγκαρόλα, ο οποίος πρότεινε την ίδρυση ενός θεραπευτικού καταστήματος, δηλαδή ενός δικαστικού ψυχιατρείου για ψυχικά ανώμαλους αλκοολικούς και τοξικομανείς και ενός καταστήματος βελτιώσεως του οίκου εργασίας για τους φυγόπονους»¹⁰³.

Κατά τον Στέργιο Αλεξιάδη¹⁰⁴ «η ψήφιση αφενός του ν. 1492 της 17.7.1950 και αφετέρου του ν. 1493 της 17.7.1950 ήταν εύλογο να έχει αντίκτυπο στο χώρο της σωφρονιστικής. Πραγματικά με το ά. 56 του Ποινικού Κώδικα ορίστηκε ο τρόπος εκτέλεσης των ποινών και μέτρων ασφαλείας, ενώ με ιδιαίτερους νόμους, κανονίζεται ο τρόπος εκτέλεσης των ποινών που προβλέπουν τα ά. 38 και 51 – 55, καθώς επίσης και των μέτρων ασφαλείας που προβλέπουν τα ά. 69 – 72».

Σύμφωνα με τον ίδιο σε εκτέλεση του ά. 56 Π.Κ. συστάθηκε στο Υπουργείο Δικαιοσύνης πενταμελής Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή (ν. 2229/1952, 3437/1955 και 4290/1962). Ως μέλη της παραπάνω επιτροπής ορίστηκαν οι, Κων. Γαρδίκας (τακτικός καθηγητής της Εγκληματολογίας και Σωφρονιστικής στο

¹⁰³ ό.π., σελ. 218 – 219.

¹⁰⁴ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 99.

Πανεπιστήμιο της Αθήνας) ως Πρόεδρος, ο Χαρ. Τριανταφυλλίδης (Γεν. Διευθυντής Ποινικής Δικαιοσύνης του Υπουργείου Δικαιοσύνης) ο Γεώργιος Κατωπόδης (Διευθυντής Διοικήσεως του ίδιου Υπουργείου) Ιακ. Ζαγκαρόλας (Υφηγητής του Ποινικού Δικαίου) και Μεν. Μπακατσούλας (Εντεταλμένος Υφηγητής της Εγκληματολογίας και Σωφρονιστικής στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας). Η Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή ξεκίνησε τις εργασίες της το 1953. Στα χρόνια της λειτουργίας της η σύνθεσή της άλλαξε αρκετές φορές. Το 1955 απεχώρησε ο Καθηγητής Κων. Γαρδίκας και αντικαταστάθηκε στην προεδρία της Επιτροπής από τον Χαρ. Τριανταφυλλίδη. Στη συνέχεια αντικαταστάθηκαν και άλλα μέλη της, είτε λόγω θανάτου, είτε λόγω συνταξιοδότησης και τελικά υπηρέτησαν σ' αυτήν περισσότερα από δέκα άτομα. Γραμματέας της Επιτροπής διατέλεσε, ο Τμηματάρχης του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Γ. Κανελλόπουλος ¹⁰⁵.

Κατά τα πρώτα χρόνια των εργασιών της ανατέθηκαν στην ίδια την Επιτροπή και άλλα έργα. Κατά την άποψη του Στέργιου Αλεξιάδη ¹⁰⁶, το γεγονός αυτό, «είχε ως συνέπεια την ολοκλήρωση, ενός τμήματος μόνο του κυρίως έργου της, μετά από μια επταετία, το 1961». Το 1962, δημοσιεύθηκε το πρώτο μέρος ενός Σχεδίου Σωφρονιστικού Κώδικα και σε αντίστοιχο ιδιαίτερο τεύχος Αιτιολογική Έκθεση. Με την περάτωση του Δεύτερου μέρους, έγινε ριζική επεξεργασία και αναθεώρηση ολόκληρου του «Σχεδίου» και το κείμενό του δόθηκε στη δημοσιότητα («Εισηγητική Έκθεση του Σχεδίου νόμου «περι κυρώσεως του Σωφρονιστικού Κώδικος

¹⁰⁵ ό.π., σελ. 99.

¹⁰⁶ ό.π., σελ. 100.

εκτελέσεως ποινών και ασφαλιστικών μέτρων» της 25.11.1966, Σχέδιον νόμου «περί κυρώσεως του Σωφρονιστικού Κώδικος εκτελέσεως ποινών και ασφαλιστικών μέτρων» της 26.11.1966)¹⁰⁷.

Σύμφωνα με τους Καλλιόπη Σπινέλλη και Νέστορα Κουράκη¹⁰⁸, το σχέδιο αυτό πήρε τελικά νομοθετική ισχύ, αλλά χωρίς καμιά μεταβολή στο περιεχόμενό του, από την στρατιωτική κυβέρνηση που επακολούθησε η οποία μάλιστα αρχικά δεν παρενέβη γεγονός που, σύμφωνα με την άποψη του Στέργιου Αλεξιάδη¹⁰⁹, αποδεικνύει ότι: «η κυβέρνηση αυτή ήθελε να δείξει πως ήταν «φιλελεύθερη» ή ακόμα ότι το κείμενο δεν ήταν ασυμβίβαστο με τις αρχές της» (ά. ν. 125 της 28.4/4.9.1967: «Σωφρονιστικός Κώδιξ εκτελέσεως ποινών και ασφαλιστικών μέτρων»), γι' αυτό και ο συγκεκριμένος κώδικας από πολλούς επικρίθηκε ως «χουντικός κώδικας». Ο Νέστωρ Κουράκης¹¹⁰ επισημαίνει ότι η στρατιωτική κυβέρνηση τελικά, «όχι μόνο δεν τον ετήρησε στην πράξη, αλλ' επί πλέον επιδίωξε το 1971 να τον αναθεωρήσει (Υπ. Αποφάσεις 112801, 86825 και 114052 του 1971), ενώ και με εγκυκλίους της κατήργησε σημαντικές ρυθμίσεις του, όπως τα ανοικτά σωφρονιστικά καταστήματα».

Από τη σύγκριση των σχεδίων, του 1966 και του 1967, οι Καλλιόπη Σπινέλλη και ο Νέστωρ Κουράκης¹¹¹ αναφέρουν ότι προκύπτουν τα ακόλουθα συμπεράσματα: Το Σχέδιο του 1966 είναι σύντομο (4 σελίδες), συγκριτικά με το Σχέδιο του 1967 (80 σελίδες),

¹⁰⁷ ό.π., σελ. 100.

¹⁰⁸ Σπινέλλη Κ. – Κουράκης Ν., «Σωφρονιστική Νομοθεσία», Επιμέλεια Συνεργασία Νίκος Κουλούρης, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1990, σελ. 17 – 20.

¹⁰⁹ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 102.

¹¹⁰ Κουρακης Νέστωρ, 1997, ό.π., σελ. 239.

που αποτελεί ανάπτυξη του προηγούμενου σχεδίου, με λεπτομερείς αναφορές, αναλύσεις και με επισκοπήσεις των όσων ισχύουν σε άλλες χώρες για συναφή θέματα. Υπάρχει πλήρης και ουσιαστική αντιστοιχία στο ύφος των δύο κειμένων, γεγονός που αποδεικνύει πως έχει συνταχθεί από το ίδιο άτομο, μάλιστα τα άρθρα φέρουν αρίθμηση αντίστοιχη. Οι διαφορές που έχουν τα δύο σχέδια συνίστανται σε κάποιες προσθήκες που χρησιμεύουν για μια καλύτερη και σαφέστερη ρύθμιση.

Συμπερασματικά σχετικά με τα όσα προαναφέρθηκαν ο Στέργιος Αλεξιάδης ¹¹² υποστηρίζει ότι: «γίνεται φανερό ότι ο Ελληνικός Σωφρονιστικός Κώδικας καταρτίστηκε: i. από Επιτροπή που τη συγκρότησαν μέλη που θεωρήθηκε ότι διέθεταν ιδιαίτερες γνώσεις ή εμπειρία, ii. ύστερα από εργασίες που διήρκεσαν αρκετά χρόνια, iii. κατά τις οποίες λήφθηκε υπ' όψιν το μέχρι τότε νομοθετικό καθεστώς στη χώρα μας, ενώ, iv. δεν αγνοήθηκαν, σε ορισμένη τουλάχιστον έκταση, ξένα νομοθετικά πρότυπα και οι απαιτήσεις της σύγχρονης αντεγκληματικής και σωφρονιστικής πολιτικής». Για μια σωστότερη ωστόσο κατανόηση του πνεύματος που επικράτησε κατά τις εργασίες της συγκεκριμένης Επιτροπής και που οπωσδήποτε επηρέασε, - κατά τον Στέργιο Αλεξιάδη ¹¹³ -, το τελικό της αποτέλεσμα δεν θα μπορούσε κάποιος να αποσιωπήσει στο σημείο αυτό δύο πρώτες διαπιστώσεις:

α. Δεν αξιοποιήθηκαν, όσο ήταν δυνατό, το επιστημονικό δυναμικό της Χώρας και οι - όποιες - κατακτήσεις της ελληνικής σωφρονιστικής επιστήμης, ούτε κατά τη συγκρότηση της

¹¹¹ Σπινέλλη Κ. - Κουράκης Ν., 1990, ό.π., σελ. 17 - 20.

¹¹² Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 101.

¹¹³ ό.π., σελ. 101 - 102.

Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής (τα μέλη της πλειοψηφίας του ήταν διοικητικοί υπάλληλοι του Υπουργείου Δικαιοσύνης), ούτε από την ίδια την Επιτροπή κατά τις εργασίες της. Απόδειξη της τελευταίας αυτής διαπίστωσης αποτελεί η πενταμελής αποσιώπηση από την ΕισΕκθΣΚ – που στις ογδόντα περίπου πυκνοτυπωμένες σελίδες της περιέχει πληθώρα παραπομπών σε ελληνική και ξένη βιβλιογραφία –, τόσο του μοναδικού τότε συστηματικού δίτομου έργου του Δ. Καρανίκα (Σωφρονιστική, Τομ. Α΄, 1947, Τομ. Β΄, 1950), όσο και παλαιότερων μελετών και εργασιών του Καστόρχη, Τσήτσουρα κ.α.

β. Από την πρώτη ανάγνωση της ΕισΕκθΣΚ και του κειμένου της, ο ερευνητής διαπιστώνει τον περιορισμό της αναμορφωτικής προσπάθειας αποκλειστικά και μόνο στη σύνταξη ενός νομοθετικού κειμένου, χωρίς οποιαδήποτε ταυτόχρονη ή παράλληλη αλλαγή στην τότε σωφρονιστική πράξη. Όπως ήταν φυσικό, το συγκεκριμένο γεγονός προκάλεσε ένα τεράστιο χάσμα ανάμεσα στις νομοθετικές ρυθμίσεις που ακολούθησαν και στην κατάσταση που επικρατούσε στον τόπο μας στον αντίστοιχο χώρο και χρόνο (και που ουσιαστικά σχεδόν δεν άλλαξε μέχρι και σήμερα). Έτσι λ.χ., ενώ αποτελούν θεμελιώδεις αρχές του Σ.Κ. η κατάταξη των κρατουμένων σε σωφρονιστικές κατηγορίες (ά. 5), η κατανομή τους σε ομοιογενείς ομάδες (ά. 8) και η διαφορετική κατά κατηγορίες μεταχείρισή τους (ά.6), η υλοποίηση των προβλέψεων αυτών ήταν αδύνατη επειδή δεν υπήρχαν καταστήματα με κατάλληλη εσωτερική διάταξη (ά. 13) που να την επιτρέπει. Απώτερη συνέπεια της κατάστασης αυτής υπήρξε το γεγονός ότι θεσμοί θεμελιώδους σημασίας, όπως π.χ. η εφαρμογή του προοδευτικού σωφρονιστικού συστήματος (ά. 108 επ.), η εφαρμογή ειδικής μεταχείρισης των ανηλίκων, των «καθ' ἔξη» και «κατ'

επάγγελμα» εγκληματιών, των αλκοολικών και τοξικομανών κ.α. για την οποία ήταν αναγκαία η έκδοση διαταγμάτων (ά. 161, 162, 163 Σ.Κ.) και που ουδέποτε εκδόθηκαν, παρέμειναν «γράμμα κενό». Με βάση τα παραπάνω, η έλλειψη της κατάλληλης υποδομής, όχι μόνο εμπόδιζε την εφαρμογή του Σ.Κ. στο σύνολό του, αλλά και οδήγησε στο συνηθισμένο φαινόμενο, «οι μεν καλύτερες λύσεις να μην εφαρμόζονται ως αδύνατες, οι δε χειρότερες λύσεις να επιβάλλονται, δικαιολογούμενες από τις πρακτικές ανάγκες που υπάρχουν»¹¹⁴. Καταλήγοντας λοιπόν ο Στέργιος Αλεξιάδης¹¹⁵ παρατηρεί ότι: «ενώ ο ελληνικός Σωφρονιστικός Κώδικας φιλοδοξούσε να αποτελέσει ένα άρτιο σωφρονιστικό νομοθέτημα, αποδείχτηκε ελάχιστα εφαρμόσιμος (με βάση την κατάσταση που επικρατούσε και εξακολουθεί να επικρατεί στην ελληνική πραγματικότητα)».

1.3. Η Μεταρρυθμιστική Προσπάθεια του 1971

Κατά τους Καλλιόπη Σπινέλλη και Νέστορα Κουράκη¹¹⁶, το 1971 έγινε η πρώτη προσπάθεια για επανεξέταση και αναθεώρηση του Σ.Κ. του 1967. Η δικτατορική κυβέρνηση προέβηκε στη σύσταση επταμελούς «Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής Σωφρονιστικής Επιτροπής», υπό τον αντιεισαγγελέα του Αρείου Πάγου Χρ. Μουστάκη και αποτέλεσμα της προσπάθειας αυτής, ήταν η κατάρτιση ενός «Σχεδίου Νομοθετικού Διατάγματος «περί Σωφρονιστικού

¹¹⁴ ό.π., σελ. 102.

¹¹⁵ ό.π., σελ. 102.

¹¹⁶ Σπινέλλη Κ. – Κουράκης Ν., 1990, ό.π., σελ. 88 – 89.

Κώδικος» 9.3.1972, που περιλάμβανε 82 άρθρα (έναντι των 167 του Σωφρονιστικού Κώδικα του 1967), κατανεμημένα σε πέντε μέρη.

Σύμφωνα με τους ίδιους, η μείωση του αριθμού των άρθρων αποτελεί «ίσως και μια χαρακτηριστική ένδειξη για τους σκοπούς αυτού του νομοσχεδίου»¹¹⁷. Όπως μάλιστα τόνιζε ο τότε «Υπουργός» Δικαιοσύνης Άγγελος Τσουκαλάς στη σχετική Εισηγητική του Έκθεση, ο Σωφρονιστικός Κώδικας του 1967, αφενός μεν περιείχε διατάξεις ανεφάρμοστες ή ελλιπείς, αφετέρου δε «λεπτομερείας αίτινες εδέσμευον υπερμέτρως την διοίκησιν και παρεκώλυον την ομαλήν διεξαγωγήν της υπηρεσίας»¹¹⁸.

Το πνεύμα ωστόσο με το οποίο συντάχθηκε το πιο πάνω Σχέδιο Ν.Δ., κατά την άποψη του Στέργιου Αλεξιάδη¹¹⁹, καταφαίνεται από τις ακόλουθες ρυθμίσεις (οι οποίες αναφέρονται ενδεικτικά):

α. Από μια σειρά ειδικότερων «σκοπών», άσχετων από το σωφρονισμό των κρατουμένων, όπως: «προς εξύψωσιν του εθνικού φρονήματος των κρατουμένων» (ά. 4) η «εθνική διαπαιδαγώγησις» (ά. 25, 26), ο έλεγχος της αλληλογραφίας των κρατουμένων προς προστασία της «εθνικής αμύνης» (ά. 48), ο χαρακτηρισμός «πάσης πολιτικού χαρακτήρα εκδηλώσεως» ως «πειθαρχικού αδικήματος» (ά.62) κ.α.

β. Την παραμορφωση της αρχής της νομιμότητας κατά τη μεταχείριση των κρατουμένων (ά. 2 Σ.Κ.), σύμφωνα με το ά. 2 του

¹¹⁷ ό.π., σελ. 88 – 89.

¹¹⁸ ό.π., σελ. 88 – 89.

¹¹⁹ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 103 – 104.

Σχεδίου: «Ο κρατούμενος υπόκειται εις μεταχείρισιν κατά τους ορισμούς του νόμου και του κανονισμού της φυλακής ή του σωφρονιστικού καταστήματος, ως και τας κοινώς παραδεδειγμένας αρχάς της σωφρονιστικής επιστήμης». Με τέτοιο περιεχόμενο της «αρχής της νομιμότητας», η μεταχείριση του κρατουμένου θα εγκαταλείπονταν στην άμετρη αυθαιρεσία της διοικητικής αρχής. Και αυτό γιατί σύμφωνα με τον Στέργιο Αλεξιάδη ¹²⁰, «ο νόμος διαμορφωμένος σε νόμο – πλαίσιο, θα ρύθμιζε μόνο γενικής φύσης θέματα, έτσι ώστε οι κανονισμοί των φυλακών και οι εγκύκλιοι του Υπουργείου θα αποτελούσαν τους τρόπους με τους οποίους η Διοίκηση θα είχε την ευχέρεια ουσιαστικά να νομοθετεί χωρίς μάλιστα περιορισμούς. Από την άλλη μεριά, το περιεχόμενο των «κοινώς παραδεδειγμένων αρχών» της σωφρονιστικής επιστήμης, θα προσδιορίζονταν κάθε φορά ανάλογα με τις επιδιώξεις, τη νοοτροπία και τις αντιλήψεις των οργάνων που βρίσκονται στην κορυφή της ιεραρχίας της κεντρικής σωφρονιστικής διοίκησης και της διοίκησης των σωφρονιστικών καταστημάτων». Ήδη, στο ίδιο το Σχέδιο βρίσκονται αρκετά τέτοια παραδείγματα:

ι. Το ά. 8 του Σχεδίου καθορίζει σε γενικές μόνο γραμμές, τα θέματα κατασκευής και διαρρύθμισης των κτιρίων των φυλάκων. Προκειμένου να δικαιολογηθεί η μεταρρύθμιση αυτή προβάλλεται (ΕισΕκθ στο ά. 8) ο αποκλεισμός «της ευχέρειας εις κρατούμενους ή τρίτους ενδιαφερόμενους δήθεν δια την ευζωίαν των κρατουμένων, να επικαλούνται τας σχετικές διατάξεις του Σωφρονιστικού Κώδικος δια να δυσφημούν την σωφρονιστικήν υπηρεσίαν ως μη εφαρμόζουσαν

¹²⁰ ό.π., σελ. 104 – 105.

τας κειμένες διατάξεις και να εγείρουν αξιώσεις ανεδάφικας και εξ αντικειμένου απραγματοποίητους».

ii. Στο ά. 6 παρ. 1δ του Σχεδίου, ανάμεσα σε επτά κατηγορίες όχι «εκ περιστάσεως εγκληματιών», διακρίνεται και μια κατηγορία «επικίνδυνων εν γένει κρατουμένων» (κατά την ΕισΕκθ στο ά. 7, επικίνδυνων λόγω «αδικήματος ή προσωπικότητας»), οι οποίοι εγκλείονται σε «σωφρονιστικές φυλακές μείζονος ασφαλείας» (ά. 7, 10 του Σχεδίου). Η έλλειψη οποιουδήποτε κριτηρίου του «επικίνδυνου της προσωπικότητας», θα επέτρεπε βέβαια τον εγκλεισμό στις μείζονος ασφαλείας φυλακές οποιουδήποτε ατόμου.

γ. Τον περιορισμό των επισκέψεων των συνηγόρων των κρατουμένων (ά. 50), με την εξής αιτιολογία (ΕισΕκθ στο ά. 50): «η μέχρι τούδε ελευθέρα επικοινωνία αυτών έδωκεν ουχί σπανίως λαβήν εις καταχρήσεις ή καταστρατηγήσεις. Πράγματι εις πολλάς περιπτώσεις η επίσκεψις του δικηγόρου προς κατάδικον εις ουδένα αληθή επαγγελματικόν σκοπόν εξυπηρετήσεως των συμφερόντων του κρατουμένου απέβλεπεν πλήν φιλικής τρόπον τινά επισκέψεως, καταστρατηγημένου ούτω του κανονισμού περί του αριθμού των επισκεπτηρίων, ενίοτε δε απέβλεπεν και εις ετέρους ανεπίτρεπτους δεοντολογικώς σκοπούς».

Το γεγονός ότι, η μεταρρυθμιστική προσπάθεια του 1971 περιελάμβανε ορισμένες ελάχιστες καινοτομίες ή προοδευτικές διατάξεις (όπως π.χ. η εισαγωγή του θεσμού της «διακεκομμένης» ποινής, δηλαδή η έκτιση της ποινής κατά τα Σαββατοκύριακα και τις αργίες, η εφαρμογή του οποίου όμως τέθηκε σε διοικητική αρχή ά. 34

του Σχεδίου), η κατάργηση των διακρίσεων του Σ.Κ., ως προς τον περιορισμό των επισκέψεων και της αλληλογραφίας των διαφόρων κατηγοριών (ά. 48) δεν ήταν αρκετό για να μεταβάλλει τον χαρακτήρα προσπάθειας αυτής ¹²¹.

1.4. Η Σωφρονιστική Μεταρρύθμιση του 1989

Το Σχέδιο του 1972 δεν μπόρεσε να πάρει τελικά τη μορφή νόμου, αντίθετα το α. ν. 125/1967 με τον οποίο κυρώθηκε ο Σωφρονιστικός Κώδικας του 1967, δεκαπέντε χρόνια αργότερα μετά την θέση του σε ισχύ, για διάφορους λόγους, τελικά δεν εφαρμόστηκε. Σύμφωνα με τους Καλλιόπη Σπινέλλη και Νέστορα Κουράκη ¹²², το α. ν. 125/1967 καταρχήν αποδείχθηκε πολυτελής ρύθμιση για τις ελληνικές δυνατότητες, γι' αυτό πολλές προβλέψεις του για σύγχρονους θεσμούς παρέμειναν «γράμμα κενό». Εξάλλου η ισχύς του συνδέθηκε με το καθεστώς της δικτατορίας και πολλοί Έλληνες που αγωνίστηκαν εναντίον της, υπήρξαν κρατούμενοι σε φυλακές που λειτουργούσαν σύμφωνα με τις ρυθμίσεις του συγκεκριμένου νόμου, γεγονός που τους οδήγησε να αναπτύξουν μια ιδιαίτερη ευαισθησία όσον αφορά θέματα σεβασμού των δικαιωμάτων των κρατουμένων.

Οι παραπάνω λόγοι σε συνδυασμό με την νομοθετική κίνηση που την εποχή εκείνη αναπτύχθηκε στο εξωτερικό (έγκριση συνόλου Στοιχειωδών Κανόνων για τη Μεταχείριση των Κρατουμένων από την

¹²¹ ό.π., σελ. 105.

¹²² Σπινέλλη Κ. – Κουράκης Ν., 1990, ό.π., σελ. 90 – 91.

Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης, 1973), μια σειρά από εξεγέρσεις (π.χ. στον Κορδαλλό κατά την περίοδο 16 – 20.6.1975) και αυτοκτονίες κρατουμένων κατά την περίοδο 1980 – 1981, ευαισθητοποίησαν την κοινή γνώμη, συγκέντρωσαν στο πρόβλημα την προσοχή των μέσων μαζικής ενημέρωσης και το θέμα της επεξεργασίας ενός νέου Σωφρονιστικού Κώδικα άρχισε να απασχολεί πλέον την πολιτική ηγεσία του τόπου (μετά την πτώση της στρατιωτικής κυβέρνησης του 1974).

Τον Δεκέμβριο του 1983, η τότε Κυβέρνηση προχωρεί στην ψήφιση διάταξης νόμου, για τη σύσταση ειδικής νομοπαρασκευαστικής επιτροπής με στόχο την σύνταξη νέου σχεδίου Σωφρονιστικού Κώδικα (ά. 35 παρ. 1 στοιχ. Β', ν. 1406/1983) και παράλληλα συγκροτεί αυτή την επιτροπή, πρώτα ως Ομάδα Εργασίας με την απόφαση 8378/3.2.1983¹²³, η οποία μετεξελέχθηκε τον Ιούλιο του 1984 (με την απόφαση 68912/26.7.1984 του τότε Υπουργού Δικαιοσύνης Γεώργιου - Αλ. Μαγκάκη) σε Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή¹²⁴. Την Ομάδα Εργασίας συγκρότησαν (σημειώνονται οι ιδιότητες που είχαν τον Φεβρουάριο του 1983): ο Αντώνης Μιχαλακέας (Πρόεδρος Πρωτοδικών), η Αλίκη Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου (Καθηγήτρια της Παντείου Σχολής), ο Πέτρος Παπαδάτος (Αν. Καθηγητής της Νομικής Σχολής Αθηνών), η Καλλιόπη Σπινέλλη (άμισθη Επικ. Καθηγήτρια της Νομικής Σχολής Αθηνών), ο Ηλίας Δασκαλάκης (Επικ. Καθηγητής της Παντείου Σχολής), ο Μάριος Μαράτος (Ψυχίατρος), ο Στέλιος Νέστωρ (Δικηγόρος Θεσ/νίκης), ο Νίκος Κωνσταντόπουλος (Δικηγόρος

¹²³ ό.π., σελ. 95 – 96.

¹²⁴ Κουράκης Νέστωρ, 1997, ό.π., σελ. 239.

Αθηνών), ο Σωτήρης Δέδες (Δικηγόρος Θεσ/νίκης), ο Ανδρέας Τσουδερός (Γεν. Γραμματέας του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών), ο Νικόλαος Παπαδογούλας (Διευθυντής στο Ψυχιατρείο Κρατουμένων Κορυδαλλού) και η Παρασκευή Τσιμιγκάκη (Κοινωνική Λειτουργός στο Ψυχιατρείο Κρατουμένων Κορυδαλλού). Από αυτούς οι, Αλίκη Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Ηλίας Δασκαλάκης, Σωτήρης Δέδες, Στέλιος Νέστωρ και Νίκος Κωνσταντόπουλος, μετά τις πρώτες συνεδριάσεις, έπαψαν να συμμετέχουν, ενώ αργότερα απεχώρησαν οι Αντ. Μιχαλακέας (μετά την προαγωγή του σε Εφέτη Κερκύρας, περίπου στα μέσα του 1984) και Ανδρ. Τσουδερός. Στη θέση τους ορίστηκαν, μεταξύ άλλων, ο Γεώργιος Βλάσσης (Εισαγγελέας Πλημμελειοδικών), ο Δημήτρης Ευαγγελάτος (Δικηγόρος Αθηνών) και η Μαρία Μητσοπούλου (Διευθύντρια στο Υπουργείο Δικαιοσύνης). Οι παραπάνω μαζί με τους, Πέτρο Παπαδάτο (Πρόεδρο), Σπινέλλη, Μαράτο, Παπαδογούλα και Τσιμιγκάκη, αποτέλεσαν την τελική σύνθεση της Επιτροπής και παρέδωσαν, έπειτα από εργασία διάρκειας περισσότερης από τέσσερα χρόνια, το σωφρονιστικό νομοσχέδιο που επρόκειτο αργότερα, με κάποιες τροποποιήσεις να ψηφισθεί ως νόμος.

Το Σχέδιο της Επιτροπής απαρτιζόμενο από 115 άρθρα, δόθηκε στη δημοσιότητα την 13.5.1987. Όπως σημειώνουν οι Καλλιόπη Σπινέλλη και ο Νέστωρ Κουράκης ¹²⁵, από πολλές αντιπολιτευόμενες εφημερίδες την επόμενη μέρα το νομοσχέδιο επικρίθηκε ως «ανεπιβεβλημένο» («Ελεύθερος Τύπος»), ότι αποτελεί «νομοθέτημα εντυπώσεων» («Βραδινή») και ότι μετατρέπει τις «φυλακές σε ... ξενοδοχεία» («Ακρόπολις»). Παρόλα αυτά «κατά

¹²⁵ Σπινέλλη Κ. – Κουρακης Ν., 1990, ό.π., σελ. 98.

βάση οι ρυθμίσεις του, κυρίως εκείνες για τις άδειες των κρατουμένων, βρήκαν θετική απήχηση στον υπόλοιπο Τύπο και θεωρήθηκαν ακόμη και από αντιπολιτευόμενες εφημερίδες, ως «προσπάθεια εκσυγχρονισμού του σωφρονιστικού κώδικα» («Ριζοσπάστης») και ως «παράθυρο στην κοινωνία για τους φυλακισμένους» («Μεσημβρινή») ¹²⁶. Το Σχέδιο δόθηκε προς μελέτη σε αρμόδιους οργανισμούς και φορείς, με προθεσμία για υποβολή σχετικών προτάσεων έως το τέλος του 1987. Κύριοι άξονες επίκρισης του σωφρονιστικού νομοσχεδίου υπήρξαν, πέρα από κάποιες ορολογικές διαφωνίες και πέρα από την επιφύλαξη και την δυνατότητα εφαρμογής στην πράξη των ρυθμίσεών του, οι ακόλουθοι: η μη επαρκής προστασία (ένδικη και ουσιαστική) των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών του κρατουμένου, η πρόβλεψη για δυνατότητα άσκησης βίας και ξυλοδαμού εις βάρος των κρατουμένων, η πολύ συχνά αόριστη διατύπωση των πειθαρχικών παραπτωμάτων και κυρώσεων, οι ασαφείς και περίπλοκες προϋποθέσεις για την χορήγηση αδειών κρατουμένων και άλλων συναφών θεσμών, η μη διευκόλυνση των «συζυγικών επισκέψεων», η θέσπιση μορφών μεταχείρισης των κρατουμένων με βάση τα ρευστά και ακαθόριστα κριτήρια του «επικίνδυνου της προσωπικότητας» κ.α ¹²⁷.

Όπως γράφει ο Στέργιος Αλεξιάδης ¹²⁸ στο βιβλίο του με τίτλο «Σωφρονιστική» (1995), «μετά από τη δημοσιότητα που δόθηκε, τις συζητήσεις που έγιναν και την κριτική που ασκήθηκε, είναι αλήθεια ότι αρκετές επικρίσεις λήφθηκαν υπόψη (κυρίως ως προς τα λάθη και

¹²⁶ ό.π., σελ. 98.

¹²⁷ ό.π., σελ. 99.

¹²⁸ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 106.

λιγότερες επί της ουσίας) και έτσι το αρχικό σχέδιο της 12ης Μαΐου 1987, υπογράφηκε από τον Υπουργό Δικαιοσύνης στις 9 Μαΐου 1988 και διαβιβάστηκε προς επεξεργασία του, στη Γενική Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή της Βουλής. Παρά το προχωρημένο σημείο της διαδικασίας, προώθησής του, έγινε μια ακόμα προσπάθεια βελτίωσης του σχεδίου του 1988». Με απόφαση του τότε Υπουργού Δικαιοσύνης Β. Ρώτη (αρ. Πρωτ. 60023/ 13.12.1988) συστάθηκε ειδική πενταμελής νομοπαρασκευαστική επιτροπή για την αναθεώρηση «του Σχεδίου Κώδικα Βασικών Κανόνων για τη Μεταχείριση των Κρατουμένων» με πρόεδρο τον Στ. Αλεξιάδη και μέλη της τους Γ. Πανούση, Ν. Κουράκη, Κ. Σπινέλλη και Ν. Παπαδογούλα αλλά σύντομα η παραπάνω επιτροπή διαλύθηκε (30.12.1988) ¹²⁹.

Έτσι, στις 21.4.1989, η Ελληνική Βουλή ψήφισε τον «Κώδικα Βασικών Κανόνων για τη Μεταχείριση των Κρατουμένων» (Πρακτικά Συνεδρίασης της 21.4.1989 σελ. 4962 – 4979) ¹³⁰, που κατόπιν δημοσιεύθηκε ως ν. 1851 της 11/16.5.1989 (ΦΕΚ Α' 122) ¹³¹.

2. Η Υλικοτεχνική Υποδομή του Ελληνικού Σωφρονιστικού Συστήματος – Τα «Καταστήματα Κράτησης»

¹²⁹ ό.π., σελ. 106 – 107.

¹³⁰ ό.π., σελ. 107.

¹³¹ Ο ν. 1851 της 11/16.5.1989 παρατίθεται στο Παράρτημα Α'.

Όταν γίνεται λόγος για υποδομή του σωφρονιστικού συστήματος, συνήθως, εννοείται το δίκτυο «των κατ' ιδίαν διαφόρου φύσης και κατηγορίας σωφρονιστικών καταστημάτων (φυλακών ή καταστημάτων κράτησης κ.λ.π.)¹³²». Η έκταση της ποινής κατά της ελευθερίας είναι εύλογο ότι κατ' αρχήν γίνεται με εγκλεισμό του καταδικασθέντος σε κάποιο «κατάστημα κράτησης». «Καταστήματα Κράτησης» τα ονομάζει ο ισχύων Κώδικας Βασικών Κανόνων για τη Μεταχείριση των Κρατουμένων (ΚωδΜεΚ, όπως κυρώθηκε με το ν. 1851/1989), «Σωφρονιστικά Καταστήματα» τα ονόμαζε ο προηγούμενος Σωφρονιστικός Κώδικας (ο οποίος είχε καθιερωθεί από το α. ν. 125/1967), «Καταστήματα Κράτησης» τα ονομάζει επίσης το «Π.Δ. 278/1988 για τον Οργανισμό του Υπουργείου Δικαιοσύνης» όπου, για την αποφυγή παρανοήσεων, ο Έλληνας Νομοθέτης αισθάνθηκε την ανάγκη να διευκρινίσει (ά. 24 παρ. 3 Π.Δ. 278/1988) ότι, «όπου στο κείμενο αναφέρεται ο όρος «καταστήματα κράτησης» εννοούνται φυλακές (!)». Τον όρο «φυλακές» διατηρεί και ο μεταγενέστερός του (κατά 6 μήνες) ΚωδΜεΚ, ν. 1867 της 7-9.10.1989 για την «προσωπική κατ' εφαρμογή των διατάξεων του Κώδικος Εισπράξεως Δημοσίων Εσόδων κ.α.»¹³³.

Σύμφωνα με την άποψη που διατυπώνει ο Στέργιος Αλεξιάδης¹³⁴, «αυτή η συνεχής εναλλαγή των ονομασιών των φυλακών ή καταστημάτων κράτησης ή σωφρονιστικών καταστημάτων οφείλεται, αφενός στην έλλειψη συνεπούς και ενιαίας σωφρονιστικής πολιτικής και αφετέρου στην (μάλλον καλοπροαίρετη) διάθεση αποφυγής του «στιγματισμού» των κρατουμένων.

¹³² Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 112.

¹³³ ό.π., σελ. 112.

¹³⁴ ό.π., σελ. 113.

Παραβλέπεται δηλαδή ότι ο οπώιος στιγματισμός προκαλείται από τον εγκλεισμό στα καταστήματα κράτησης, αυτός οφείλεται στην πραγματική κατάσταση που επικρατεί σε αυτά και όχι βέβαια στο όνομά τους».

2.1. Σύντομη Ιστορική Αναδρομή

Στη χώρα μας για πολλές δεκαετίες μετά την απελευθέρωση χρησιμοποιούνταν ως φυλακές, είτε μεσαιωνικά φρούρια (Επταπύργιο μέχρι πρόσφατα, φρούριο του Ναυπλίου, φρούριο του Ιτζεδίν που κτίστηκε στο Καλάμι Σούδας της Κρήτης κ.α.), είτε κτίρια που χρησιμοποιούσαν κατακτητές ως φυλακές (όπως λ.χ. μετά την ένωση της Επτανήσου (1862), οι φυλακές Κερκύρας, Κεφαλληνίας, Ζακύνθου, Λευκάδος, Ιθάκης).

Μολονότι ωστόσο «η κρατική πρωτοβουλία στο θέμα της κτιριακής υποδομής του σωφρονιστικού συστήματος» όπως επισημαίνει ο Νέστωρ Κουράκης¹³⁵ «υπήρξε άκαρπη», η ιδιωτική πρωτοβουλία, μέσω εθνικών ευεργετών υπήρξε κατά την περίοδο εκείνη γονιμότερη: με δωρεά του Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια το 1858 λειτούργησε το Σωφρονιστήριο της Αίγινας¹³⁶, με δωρεά του Ανδρέα Συγγρού κτίζονται το 1887 στην περιοχή της Καλλιθέας οι Φυλακές Συγγρού (που τις αποτελούσε ένα διώροφο κτίριο, με θαλάμους 6 – 10 κλινών και (από το 1911) με εργαστήρια για την απασχόληση των κρατουμένων (το κτίριο καταστράφηκε κατά τα

¹³⁵ Κουράκης Νέστωρ, 1997, ό.π., σελ.203.

¹³⁶ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 113.

Δεκεμβριανά). Στον επάνω όροφο του κτιρίου ιδρύθηκε κατά το 1891 και «τμήμα παιδών», για κατάδικους κάτω των 14 ετών, που θα υποβάλλονταν σε διδασκαλία και εκμάθηση τέχνης, αξίζει να σημειώσουμε εδώ ότι, όπως αναφέρει ο Νέστωρ Κουράκης¹³⁷, στις Φυλακές Συγγρού δεν υπήρχαν μεμονωμένα κελιά και όταν αργότερα έγιναν μερικά τέτοια ξύλινα κελιά χρησιμοποιήθηκαν για μαγειρεία και καφενεία), επίσης στην Αθήνα, με δαπάνες του Γεωργίου Αβέρωφ, δημιουργήθηκαν στον χώρο του τωρινού Δικαστικού Μεγάρου, μια φυλακή ανηλίκων σε δύο τριώροφα κτίρια με 300 ατομικά κελιά (Εφηβείο Αβέρωφ, 1896 και μια γυναικεία φυλακή σε ένα διώροφο κτίριο με 105 κελιά, (πρόκειται για τις Κεντρικές Γυναικείες Φυλακές, σε κτίριο που δώρισε η τότε Βασίλισσα Όλγα και το οποίο βρίσκονταν στη Λεωφόρο Αλεξάνδρας στην Αθήνα, 1900) μάλιστα στις τελευταίες αυτές φυλακές, εφαρμόστηκε το ωβούρνειο σύστημα¹³⁸.

Ο Νικόλαος Δημητρακόπουλος στο Σχέδιο Νόμου που κατέθεσε τον Οκτώβριο του 1911 «περί οργανώσεως των φυλακών του Κράτους» (το οποίο δημοσιεύθηκε μετά από ένα μήνα στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως ως νόμος (3937) Γ ΛΖ' της 21/23.11.1911), προγραμμάτιζε την ανέγερση ή διαρρύθμιση πέντε κεντρικών φυλακών και μίας αγροτικής για βαρυποινίτες καταδίκους, καθώς επίσης 26 δικαστικών φυλακών, μίας στην έδρα κάθε Πρωτοδικείου (για κράτηση υποδίκων, χρεοφειλετών, ελαφροποινιτών ανηλίκων ή γυναικών και καταδίκων σε φυλάκιση μέχρι πέντε ετών). Για την κάλυψη της δαπάνης προβλέπονταν η

¹³⁷ Κουράκης Νέστωρ, 1997. ό.π., σελ. 203.

¹³⁸ ό.π., σελ. 203.

χρησιμοποίηση των κληροδοτημάτων του Συγγρού και του Κοργιαλένιου και η παροχή οικοδομικής εργασίας από τους κατάδικους, ωστόσο οι συνεχείς (από το 1912 και μετά) πόλεμοι δεν επέτρεψαν την υλοποίηση του προγράμματος του Δημητρακόπουλου και από το 1925 το ενδιαφέρον των αρμοδίων στρέφεται περισσότερο στην δημιουργία αγροτικών φυλακών, μιας ιδέας που επίσης ξεκίνησε από τον Δημητρακόπουλο. Δημοσιεύεται έτσι, το Διάταγμα της 10.7.1925 «περί κανονισμού των αγροτικών φυλακών» και οργανώνονται οι πρώτες αγροτικές φυλακές, από απαλλοτριώσεις μοναστηριακών και άλλων αγροκτημάτων, στους αντίστοιχους γεωργικούς σταθμούς της Τίρυνθας (πρώτη μόνιμη αγροτική φυλακή), της Κασσαβέτειας (επανορθωτική φυλακή για καταδίκους ηλικίας 16 – 21 ετών) και στο νησάκι Βίδο της Κέρκυρας (1925)¹³⁹. Λίγο αργότερα ιδρύονται αγροτικές φυλακές, στην Άσσο Κεφαλληνίας (1927), στην Αγυιά Κρήτης (1929) και στην Κασσάνδρα Χαλκιδικής (1930) (για τους κατάδικους που κρατούνται εκεί, με το Διάταγμα της 11.3.1926, θεσπίζεται ο ευεργετικός υπολογισμός των ημερών εργασίας τους)¹⁴⁰. Σύμφωνα με τον Νέστορα Κουράκη¹⁴¹, από το 1923 οργανώνεται στην Αθήνα και με παράρτημα στον Πειραιά επίσης, μια πρώτη αναμορφωτική εγκατάσταση εκπαίδευσης και εκμάθησης τέχνης, για άστεγα και εγκληματούντα παιδιά μέχρι 13 ετών. Πρόκειται για το λεγόμενο Εμπειρίκειο ή Αναμορφωτικό Σχολείο Ανηλίκων, που αναγέρθηκε με δωρεά του Αντ. Εμπειρίκου. Κατά την ίδια περίπου εποχή, καταργούνται οι φυλακές - φρούρια του Ρίου, της Πύλου και του

¹³⁹ ό.π., σελ. 207 – 209.

¹⁴⁰ ό.π., σελ. 209.

¹⁴¹ ό.π., σελ. 209.

Παλαμηδίου (όχι όμως της Ακροναυπλίας, που συνέχισε να χρησιμοποιείται για πολιτικούς κρατούμενους).

Σύμφωνα με τον Στέργιο Αλεξιάδη ¹⁴², από το πλήθος των νομοθετημάτων για την ίδρυση και τις διακρίσεις των φυλακών, αξίζει να αναφερθούν, τόσο το Ψήφισμα 278 της 14.12.1830 του Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια – το οποίο χαρακτηρίζεται ως το πρώτο σωφρονιστικό νομοθέτημα της νεώτερης Ελλάδας -, όσο και το Β.Δ. «Περί Σωφρονιστικής Φυλακής» του 1836, το οποίο όμως δεν βρήκε «σωφρονιστική φυλακή» για να εφαρμοστεί. Επίσης ο ν. ΒΨΟΓ'/1900 «περί Κεντρικών Γυναικείων Φυλακών», με τον οποίο ιδρύθηκε η πρώτη γυναικεία φυλακή, καθώς και ο ν. Γ ΛΖ'/1911 «περί οργάνωσης Φυλακών του Κράτους», με τον οποίο προβλέφθηκαν, «κεντρικές φυλακές» στην έδρα κάθε Εφετείου και «Δικαστικές φυλακές» οι οποίες με μεταγενέστερο ν. 2231/1920 «περί φυλακών» διακρίθηκαν σε «επανορθωτικές», «εγκληματικές», σε «γυναικείες» και σε «ειδικές». Η έντονη νομοθετική δραστηριότητα για την οργάνωση των φυλακών της περιόδου αυτής, συμπληρώθηκε με το Διάταγμα της 9.7.1923 «περί εσωτερικού Κανονισμού Φυλακών» και με το Διάταγμα της 10.7.1925 «περί κανονισμού των αγροτικών φυλακών».

Το 1940 αναφέρεται ότι λειτουργούσαν ήδη στην Ελλάδα 68 φυλακές: 10 εγκληματικές, 48 επανορθωτικές, 6 αγροτικές, 1 κεντρική γυναικών, 1 κινητή φυλακή, 2 φυλακές – σχολές ανηλίκων και 1 φυλακή – σανατόριο ¹⁴³.

¹⁴² Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 114.

¹⁴³ ό.π., σελ. 114.

2.2. Το Σημερινό Νομοθετικό Καθεστώς

Η ανάπτυξη και παρουσίαση του σημερινού νομοθετικού καθεστώτος, αναφορικά με τα καταστήματα κράτησης, όπως επισημαίνει ο Νέστωρ Κουράκης¹⁴⁴, δεν είναι εύκολη. Συγκεκριμένα ο ισχύων ν. 1851/1989 ΚωδΜεΚ περιλαμβάνει διατάξεις για τα «καταστήματα κράτησης» (ά. 17 – 20, ά. 37 – 38) τα οποία διακρίνει σε τρεις κατηγορίες: α. γενικά, β. ειδικά και γ. θεραπευτικά καταστήματα. Τα γενικά καταστήματα κράτησης διακρίνονται σε «Α τύπου» και «Β τύπου» από τα οποία, τα πρώτα προορίζονται για την κράτηση, των καταδικών σε ποινές φυλάκισης μέχρι 18 μηνών, των υποδικών και κρατούμενων για χρέη, ενώ στα δεύτερα εγκλείονται όλοι οι υπόλοιποι κρατούμενοι εκτός των νέων (ηλικίας έως 21 ετών και σε ορισμένες περιπτώσεις έως 25 ετών συμπληρωμένων), των ασθενών, των ψυχασθενών και των τοξικομανών οι οποίοι κρατούνται αντίστοιχα στα ειδικά καταστήματα κράτησης (οι νέοι) και στα θεραπευτικά καταστήματα κράτησης (οι ασθενείς κ.λ.π.).

Ο Στέργιος Αλεξιάδης¹⁴⁵ παρατηρεί ότι, «αυτή η ουδέτερη διάκριση των καταστημάτων σε «Α τύπου» και «Β τύπου», είναι «ευφυής», διότι όχι μόνον αποτρέπει τον στιγματισμό των κρατούμενων σ' αυτά, αλλ' επιτρέπει επίσης την λειτουργία καταστημάτων στα οποία θα κρατούνται ταυτόχρονα άνδρες και γυναίκες (τούτο άλλωστε ρητά επιτρέπεται και από το ά. 18 παρ. 6 ΚωδΜεΚ), ενήλικες και ανήλικοι, άνδρες, γυναίκες και ανήλικοι ή άλλες καταστάσεις, για τις οποίες όμως ή τουλάχιστον για μερικές

¹⁴⁴ Κουράκης Νέστωρ, 1997, ό.π., σελ. 243.

¹⁴⁵ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 115.

από αυτές, θα μπορούσαν να διάτυπωθούν προς το παρόν επιφυλάξεις (αν ληφθεί υπόψη η κατάσταση των φυλακών μας)».

«Αξίζει να σημειωθεί ότι, στα ειδικά καταστήματα κράτησης συμπεριλαμβάνονται και τα κέντρα ημιελεύθερης διαβίωσης καταδίκων, τα οποία προς το παρόν δεν έχουν ιδρυθεί. Για ορισμένες κατηγορίες κρατουμένων, προβλέπεται ότι κρατούνται σε χωριστά ή ιδιαίτερα τμήματα των καταστημάτων κράτησης (π.χ. οι γυναίκες, οι υπότροποι και οι αποδεδειγμένα απείθαρχοι (!))»¹⁴⁶.

Παρά τα όσα αναφέρθηκαν, η παραπάνω διάταξη δεν τέθηκε σε εφαρμογή. «Θα ανέμενε έτσι κάποιος» γράφει ο Στέργιος Αλεξιάδης¹⁴⁷ στο βιβλίο του με τίτλο «Σωφρονιστική» (1995) ότι, μέχρι να συμβεί αυτό, θα ισχύουν «οι διατάξεις του προηγούμενου Σωφρονιστικού Κώδικα (αν. ν. 125/1967, ο οποίος είχε διατηρηθεί εν μέρει σε ισχύ με τους ν.1868/1989, 1877/1990, 2041/1992)». Αλλά οι διακρίσεις των καταστημάτων κράτησης που περιλαμβάνονται στον παραπάνω Σωφρονιστικό Κώδικα (1967) και συνίστανται σε: α. δικαστικές φυλακές, β. κεντρικά σωφρονιστικά καταστήματα, γ. αγροτικά σωφρονιστικά καταστήματα, ε. σωφρονιστικά καταστήματα ανηλίκων, βιοτεχνικά ή αγροτικά, στ. καταστήματα θεραπείας και φύλαξης, ζ. καταστήματα εργασίας και η. νοσοκομεία, σανατόρια και ειδικά αναρρωτήρια, είχαν ήδη μεταβληθεί στο παρελθόν με: i. το Π.Δ. 602/1976 το οποίο διέκρινε: αα. κλειστές φυλακές, ββ. δικαστικές φυλακές, γγ. αγροτικές φυλακές, δδ. σωφρονιστικά καταστήματα ανηλίκων, εε. θεραπευτικά καταστήματα (ά. 25), ii. το Π.Δ. 278 της 10.6.1988 «Οργανισμός Υπουργείου Δικαιοσύνης», το

¹⁴⁶ Κουράκης Νέστωρ, 1997, ό.π., σελ. 204.

¹⁴⁷ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 115.

οποίο αναφερόμενο με τη σειρά του στα καταστήματα κράτησης τα διακρίνει σε: αα. καταστήματα κράτησης, ββ. σωφρονιστικά καταστήματα, γγ. θεραπευτικά καταστήματα, δδ. αγροτικά καταστήματα, εε. αγροτικά σωφρονιστικά καταστήματα και στ. ανοικτό κατάστημα Κ.Α.Υ.Φ. (Κεντρική Αποθήκη Υλικού Φυλάκων) (ά. 18), ενώ ταυτόχρονα το ίδιο Π.Δ. ορίζει στο ά. 25 παρ.3, ότι: «μέχρι να εκδοθούν οι κανονισμοί των Καταστημάτων Κράτησης εξακολουθεί να ισχύει η διάκρισή τους όπως περιγράφεται στα ά. 24 και 25 του Π.Δ. 602/1976»¹⁴⁸.

Έτσι τα καταστήματα κράτησης εξακολουθούν να διακρίνονται κατά βάση σε δικαστικά καταστήματα κράτησης (προοριζόμενα για υποδίκους, χρεοφειλέτες, ελαφρόπουνους καταδίκους – με ποινή στερητική της ελευθερίας μέχρι 18 μηνών – και αλλοδαπούς των οποίων ζητείται η έκδοση), και σε σωφρονιστικά καταστήματα κράτησης (για όλους τους υπολοίπους κρατούμενους). Παράλληλα, τα σωφρονιστικά καταστήματα κράτησης διακρίνονται σε, κλειστά και αγροτικά καταστήματα κράτησης. Σ' αυτά προστίθενται, τα σωφρονιστικά καταστήματα ανηλίκων και τα θεραπευτικά καταστήματα. Ειδικά στα αγροτικά καταστήματα κράτησης εφαρμόζονταν, πριν από τον ΚωδΜεΚ, το προοδευτικό σύστημα το οποίο προβλέπονταν από τον Σ.Κ. του 1967 για την εκτέλεση ποινών άνω του ενός έτους (ά. 107 επ.), με κάποιο αρχικό στάδιο απομόνωσης και τα δύο επόμενα κατανομής σε τάξεις και στη συνέχεια διαβίωσης υπό καθεστώς ημιελευθερίας για τους λεγόμενους «επί λόγω τιμής» εργαζόμενους¹⁴⁹. Δεν λειτουργούν ωστόσο, τα

¹⁴⁸ ό.π., σελ. 115 – 116.

¹⁴⁹ Κουράκης Νέστωρ, 1997, ό.π., σελ. 243 – 245.

ανοικτά σωφρονιστικά καταστήματα από αυτά που προβλέφθηκαν με τον ν. 3312/1955 (υπάρχει σήμερα για ενήλικους μόνο ένα τέτοιο κατάστημα στην Τίρυνθα), παρόλο που σύμφωνα με τον Νέστορα Κουράκη¹⁵⁰ «σε αυτό το είδος των ιδρυμάτων είχαν στηριχθεί πολλές ελπίδες».

Αξίζει να σημειωθεί εδώ η εμμονή του Έλληνα Νομοθέτη στην ίδρυση «Κέντρου Προσανατολισμού» των καταδίκων, την οποία ο Στέργιος Αλεξιάδης¹⁵¹ χαρακτηρίζει ως «θεατρική χειρονομία». Σχετική πρόβλεψη υπάρχει και στο ά. 15 ΚωδΜεΚ/1989, όπου αναφέρεται ως σκοπός του Κέντρου «η μελέτη των ατομικών και κοινωνικών παραγόντων που επιτρέπουν την εξατομικευμένη μεταχείριση των κρατουμένων» (ά. 15 παρ. 1 ΚωδΜεΚ/1989), για την οποία μελέτη καθιερώνεται και υποχρέωση των κρατουμένων να συνεργάζονται (ά.14 ΚωδΜεΚ/1989)¹⁵².

Παρόμοια Κέντρα ιδρύθηκαν σε ορισμένες χώρες (π.χ. το Βέλγιο 1920 και η Γαλλία 1950) και άρχισαν να λειτουργούν μετά τη δεκαετία του 1920 – 1930, όταν επικρατούσαν στην εγκληματολογία οι βιολογικές – ψυχολογικές κατευθύνσεις για την ερμηνεία του εγκλήματος και τη μεταχείριση του εγκληματία. Η ίδρυσή τους μάλιστα αποτέλεσε θέμα διεθνών συνεδρίων (Διεθνούς Ποινικής και Σωφρονιστικής Επιτροπής του Ο.Η.Ε. (1925) και Διεθνές Συνέδριο Εγκληματολογίας (1938)), γρήγορα όμως (αμέσως μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στο Διεθνές Συνέδριο Ποινικού Δικαίου το 1961) αμφισβητήθηκε η αποτελεσματικότητά τους και προτιμήθηκε το

¹⁵⁰ ό.π., σελ. 245.

¹⁵¹ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π.,σελ. 119.

¹⁵² ό.π., σελ. 119.

σύστημα του «φακέλου της προσωπικότητας»¹⁵³. Στην χώρα μας η ίδρυση τέτοιων «Κέντρων Παρατήρησης», προβλέφθηκε για πρώτη φορά για τους ανήλικους με το ά. 5 αν. ν. 2724/1940 (αλλά δεν ιδρύθηκε κανένα), επεκτάθηκε για όλους τους κρατούμενους με το ά. 7 του αν. ν. 125/1967 (αλλά και πάλι δεν ιδρύθηκε κανένα τέτοιο «Κέντρο») και παρόλα αυτά επαναλήφθηκε στο ά. 15 του ν. 1851/1989¹⁵⁴.

Άσχετα με την μεταστροφή των επιστημονικών αντιλήψεων, που εκδηλώνεται και από το γεγονός ότι κανένα από τα διεθνή κείμενα με σωφρονιστικούς κανόνες δεν το συνιστά, η λειτουργία ενός τέτοιου «Κέντρου» όπως τονίζει ο Στέργιος Αλεξιάδης¹⁵⁵, εμφανίζει αξεπέραστα πρακτικά προβλήματα (λ.χ. για τη χώρα μας θα σήμαινε δημιουργία του Κέντρου κοντά στην Αθήνα, για να αποστέλλονται σ' αυτό «προς παρατήρηση», οι καταδικαζόμενοι σε ποινές κατά της ελευθερίας από όλα τα ποινικά δικαστήρια της χώρας, που κυμαίνονται κατ' έτος σε 5.000 με 5.500 άτομα, και με αναγκαία παραμονή τους σ' αυτό τουλάχιστον για ένα μήνα, πριν αποσταλούν στα ειδικά γι' αυτούς καταστήματα. Το Κέντρο αυτό θα έπρεπε να είναι στελεχωμένο με το κατάλληλο για την παρατήρηση επιστημονικό προσωπικό, καθώς και με το επιπλέον διοικητικό και φυλακτικό προσωπικό, στο οποίο θα πρέπει να προστεθεί το επιπλέον απαιτούμενο αστυνομικό προσωπικό για τις συνοδείες των προς «παρατήρηση», από τα κατά τόπους ποινικά δικαστήρια της χώρας προς το «Κέντρο» και κατόπιν από το «Κέντρο» προς τα διάφορα καταστήματα κράτησης). Η ιδέα ότι θα μπορούσε να λειτουργήσει

¹⁵³ ό.π., σελ. 119.

¹⁵⁴ ό.π., σελ. 119 – 120.

¹⁵⁵ ό.π., σελ. 120.

ένα παρόμοιο «Κέντρο παρατήρησης» στη χώρα μας σε εθνικό επίπεδο (ή 26 μικρότερα, ένα για κάθε κατάσταση κράτησης), μισό αιώνα μετά την αρχική πρόβλεψή τους εμφανίζεται εξωπραγματικά αισιόδοξη. Ελάχιστο χρόνο μετά, με το ν. 1868/1989, ανεστάλη η εφαρμογή του ά. 15 ΚωδΜεΚ (αρχικά μέχρι 31.12.1990 στη συνέχεια άρχισε να αναστέλλεται συνεχώς 31.12.1994: ά. 12 ν. 2041/1992, για να καταργηθεί τελικά με το ν. 2298/1995)¹⁵⁶.

Από άποψη καθαρά διοικητική, τα καταστήματα κράτησης αποτελούν περιφερειακές υπηρεσίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης και γι' αυτό τα σχετικά ζητήματα ρυθμίζονται στον Οργανισμό του Υπουργείου Δικαιοσύνης (Π.Δ. 278/1988), αλλά και στο Ν.Δ. του 1935 «περί οργανώσεως του σωφρονιστικού προσωπικού και διαχειρίσεως των φυλακών» (Κεφ. Α': «Διάκριση των φυλακών»), στο μέτρο που αυτό ισχύει¹⁵⁷.

Το υπηρεσιακό επίπεδο των περισσότερων καταστημάτων είναι αντίστοιχο Διεύθυνσης, εκτός των πολύ μικρών καταστημάτων (Κω, Νεάπολης, Χίου) που είναι αντίστοιχο Τμήματος (ά. 18 Π.Δ. 278/1988)¹⁵⁸.

Τα καταστήματα κράτησης που είναι αντίστοιχα Διεύθυνσης έχουν κατά κανόνα Τμήματα Διοίκησης, Οικονομικού και Φύλαξης. Τα καταστήματα κράτησης μεγάλων πόλεων (Κορυδαλλού, Θεσσαλονίκης, Πάτρας, Λάρισας) διαθέτουν επίσης Τμήματα Κοινωνικής Εργασίας, ενώ τα αγροτικά καταστήματα διαθέτουν Τμήματα Τεχνικά – Γεωργικά¹⁵⁹.

¹⁵⁶ ό.π., σελ. 120.

¹⁵⁷ ό.π., σελ. 116.

¹⁵⁸ ό.π., σελ. 116.

¹⁵⁹ ό.π., σελ. 116.

Τα καταστήματα κράτησης που λειτουργούν μέχρι σήμερα, η κατηγορία στην οποία εντάσσονται και η χωρητικότητά τους (σύμφωνα με τις διακρίσεις που ακολουθεί το Π.Δ. 602/1976) είναι τα παρακάτω ¹⁶⁰:

Πίνακας 1: Τα καταστήματα κράτησης και η χωρητικότητά τους βάσει το Π.Δ. 602/1976.

ΦΥΛΑΚΕΣ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ	
ΑΓΙΑΣ	146
ΚΑΣΣΑΝΔΡΑΣ	300
ΤΙΡΥΝΘΑΣ	200
ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ	
ΑΝΗΛΙΚΩΝ	
Σ.Κ.Α. ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ	100
ΑΝΟΙΚΤΟ Σ.Κ.Α. ΚΑΣΣΑΒΕΤΕΙΑΣ	90
ΚΛΕΙΣΤΕΣ	
ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΟΥ	105
ΚΕΡΚΥΡΑΣ	115
ΠΑΤΡΑΣ	343
ΤΡΙΚΑΛΩΝ	125
ΧΑΛΚΙΔΑΣ	120
Κ.Κ.Φ. ΓΥΝΑΙΚΩΝ	270
ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ	
ΠΡΕΒΑΝΤΟΡΙΟ	70
ΨΥΧΙΑΤΡΕΙΟ	160
ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ	60
ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ	
ΒΟΛΟΥ	65
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	220
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	80
ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ	105
ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ	480
ΚΩ	45
ΛΑΡΙΣΑΣ	363
ΝΑΥΠΛΙΟΥ	80
ΝΕΑΠΟΛΗΣ	45
ΤΡΙΠΟΛΗΣ	65
ΧΑΝΙΩΝ	67
ΧΙΟΥ	35
Κ.Α.Υ.Φ.	38

¹⁶⁰ ό.π., σελ. 117 – 118.

Ο ΚωδΜεΚ (ν. 1851/1989), όπως ισχύει σήμερα περιλαμβάνει δύο άρθρα (ά. 37 και 38) στο Κεφάλαιο Πέμπτο («Κτιριακές εγκαταστάσεις καταστημάτων και χώροι έκτισης ποινών»), τα οποία δίνουν γενικές κατευθύνσεις και κάποιους βασικούς κανόνες που πρέπει να τηρούνται στο θέμα αυτό, και ως προς την εσωτερική διαρρύθμιση των χώρων διαβίωσης, εργασίας, αναψυχής κ.λ.π. των κρατούμενων. Ειδικότερα ο ΚωδΜεΚ/1989 (ά. 38) προτίμησε το σύστημα της ταυτόχρονης ύπαρξης κελιών και θαλάμων το πολύ έξι ατόμων. Τα ατομικά κελιά πρέπει να έχουν χωρητικότητα τριάντα κυβικών μέτρων, ώστε να χωρούν κρεβάτι, τραπέζι, κάθισμα και ντουλάπα, ενώ στους θαλάμους πρέπει να προσφέρονται τουλάχιστον έξι τετραγωνικά μέτρα για κάθε κρατούμενο και να περιέχουν τα κατάλληλα έπιπλα που αναφέρθηκαν. Το ά. 38 παρ. 8 ορίζει ειδικότερα, ότι «με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Υπουργού Δικαιοσύνης, καθορίζονται ειδικότεροι όροι για την κατασκευή των κτιριακών εγκαταστάσεων και των χώρων έκτισης ποινών σύμφωνα με τις παραπάνω διατάξεις».

Τα καταστήματα κράτησης οφείλουν να είναι οργανωμένα και να λειτουργούν σύμφωνα προς τον σκοπό, τον οποίο έχουν προορισμό να υπηρετούν. Ο ισχύων ΚωδΜεΚ του 1989 περιέχει γενικές διατάξεις που αναφέρονται στα θέματα αυτά (ά. 15 – 20). Ο κώδικας ωστόσο δεν μπορεί να ρυθμίζει λεπτομέρειες. Για το λόγο αυτό, όπως επισημαίνει ο Στέργιος Αλεξιάδης¹⁶¹, είναι σκόπιμο και ενδεδειγμένο να καταρτίζεται ένας Γενικός Κανονισμός Οργάνωσης και Λειτουργίας των Καταστημάτων Κράτησης και στη συνέχεια για το κάθε κατάστημα να καταρτίζεται ένας ειδικός Κανονισμός

¹⁶¹ ό.π., σελ. 123.

Λειτουργίας του, με προβλέψεις ανάλογες προς το είδος, την έκταση και τις υπόλοιπες λεπτομέρειες. Τέτοιοι κανονισμοί, γενικοί και ειδικοί, δεν υπάρχουν στην χώρα μας. Σε πολύ ενδιαφέρουσες συναφείς Συστάσεις, είχε καταλήξει το Α΄ Συνέδριο του Ο.Η.Ε. (Βιέννη 1955), με γενικότερο θέμα την «Πρόληψη του Εγκλήματος και τη Μεταχείριση των Εγκληματιών»¹⁶².

Ωστόσο, «η υφιστάμενη πραγματική κατάσταση των ελληνικών φυλακών ελάχιστη σχέση φαίνεται να έχει με τα εκάστοτε ισχύοντα νομοθετήματα. Οι ελληνικές φυλακές στέκουν απaráλλακτες στο χρόνο και απλά μεταβάλλουν ονομασίες που επιβάλλουν τα νέα νομοθετήματα»¹⁶³ (π.χ. η φυλακή του Επταπυργίου Θεσσαλονίκης, χωρίς καμμία μεταβολή των εγκαταστάσεων και της υποδομής της λειτούργησε ως «κεντρική φυλακή», ως «κλειστή φυλακή», ως «επανορθωτική φυλακή», ως «δικαστική φυλακή» και αν προλάβαινε θα λειτουργούσε και ως «κατάστημα κράτησης τύπου Α» ή «τύπου Β»). «Αυτό που αλλάζει κάθε φορά είναι μόνο η πινακίδα πάνω στην κεντρική είσοδο που δείχνει το είδος της φυλακής κατά το νόμο. Πρόκειται δηλαδή, για φαινόμενο όμοιο της «απάτης της ταμπέλας». Όταν κάποιο κατάστημα κράτησης φθάσει σε κατάσταση τέτοια που η διατήρησή του ξεπερνά τα όρια της ντροπής για το πολιτιστικό επίπεδο της χώρας μας, αντικαθίσταται με νέο το οποίο έχει συγκεκριμένη μορφή και σχέδιο που αποφασίζονται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης»¹⁶⁴.

¹⁶² ό.π., σελ. 123.

¹⁶³ ό.π., σελ. 120.

¹⁶⁴ ό.π., σελ. 120 – 121.

Για τις συνθήκες διαβίωσης στις ελληνικές φυλακές ο Νέστωρ Κουράκης ¹⁶⁵ αναφέρει ότι, χαρακτηρίζονται από στενότητα χώρου και έλλειψη κτιριακής λειτουργικότητας. Τονίζει παρόλα αυτά ότι κάποιες προσπάθειες για την αντιμετώπιση των ελλείψεων αυτών έχουν αναληφθεί τελευταία όπως, η μείωση του αριθμού των κρατουμένων με νομοθετικές επεμβάσεις στους θεσμούς της «απόλυσης υπό όρον» και της προφυλάκισης (προσωρινής κράτησης), η αύξηση της δυναμικότητας των φυλακών κατά 415 θέσεις με την ίδρυση νέας φυλακής στην Αυλώνα και επεκτάσεις εγκαταστάσεων στο Πρεβαντόριο Άμφισσας και στην Κασσαβέτεια Βόλου, η προώθηση κτιριολογικού προγράμματος για κατασκευή νέων φυλακών στα Χανιά, την Άμφισσα, τη Χαλκίδα και τη Θεσσαλονίκη, ο εκσυγχρονισμός των υπάρχοντων σωφρονιστικών καταστημάτων και τέλος, η προώθηση διαδικασιών διακρατικής συνεργασίας (με την Αλβανία, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία) για τη μεταφορά αλλοδαπών κρατουμένων στις χώρες προέλευσής τους.

3. Η Μεταχείριση των Κρατουμένων σύμφωνα τον Νόμο 1851 της 11/16.5.1989 (ΚωδΜεΚ)

Με την έννοια της «μεταχείρισης», δηλαδή της ανάπτυξης δράσης πάνω σε ένα αντικείμενο (έμψυχο) με σκοπό την πραγματοποίηση ενός ορισμένου αποτελέσματος, στον τομέα της εγκληματολογίας, σύμφωνα με τον Ηλία Δασκαλάκη ¹⁶⁶, εννοούνται

¹⁶⁵ Κουράκης Νέστωρ, 1997, ό.π., σελ. 250.

¹⁶⁶ Δασκαλάκης Ηλίας, 1981, ό.π., σελ. 1.

«οι τρόποι και τα μέσα δράσης πάνω στους δράστες εγκληματικών πράξεων μετά την αναγνώριση της ενοχής τους από τα Πολιτειακά όργανα (ποινικά δικαστήρια), με σκοπό την επίτευξη ορισμένων στόχων».

Όπως αναφέρει ο Στέργιος Αλεξιάδης ¹⁶⁷, η μεταχείριση των κρατουμένων αποτελεί τον πυρήνα του κάθε σωφρονιστικού συστήματος. Όλα τα υπόλοιπα ζητήματα (οργάνωση, αρχιτεκτονική μορφή και διαχείριση των φυλακών κ.λ.π.) απλά εξυπηρετούν το θέμα της μεταχείρισης των κρατουμένων και σε πολύ μεγάλο βαθμό εξαρτώνται από τη μορφή του (και όχι το αντίστροφο όπως λέγεται συνήθως).

Οι διάφοροι σωφρονιστικοί κανόνες, αφιερώνουν το μεγαλύτερο τμήμα τους σ' αυτήν, ωστόσο, μολονότι όλα τα γνωστά κείμενα των σωφρονιστικών κανόνων και πολλοί σωφρονιστικοί κώδικες μεταξύ των οποίων και ο ελληνικός ΚωδΜεΚ του 1989, χρησιμοποιούν την έκφραση «μεταχείριση των κρατουμένων», δεν διευκρινίζουν την έννοια και το περιεχόμενό της με την μορφή κάποιου ορισμού. Αφήνουν μόνο να εννοηθεί ότι ως «μεταχείριση των κρατουμένων», γίνεται αντιληπτή η υποχρέωση των καταδίκων προς έκτιση του χρόνου της ποινής τους, η υπαγωγή τους κατ' αυτήν υπό ορισμένο καθεστώς διαβίωσης, η μέριμνα για την διατροφή και την αγωγή τους όπου χρειάζεται, η παροχή σε αυτούς προνομίων ή άλλων μέτρων που προβλέπει ο νόμος, η διαμόρφωση των σχέσεων του προσωπικού προς τους κρατουμένους κ.λ.π ¹⁶⁸.

¹⁶⁷ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 131.

¹⁶⁸ ό.π., σελ. 131 – 132.

Με αυτήν περίπου τήν έννοια, όλοι οι κρατούμενοι είναι αντικείμενα μεταχείρισης και πολύ συχνά η μεταχείριση των κρατουμένων ταυτίζεται με την εκτέλεση της ποινής κατά το σχήμα «εκτέλεση της ποινής = μεταχείριση του κατάδικου» (ά. 2 αν. ν. 125/1967), ή ακόμα και σε μία κάπως «προοδευτικότερη» αντίληψη όπου, η «εκτέλεση της ποινής» έχει ορισμένο στόχο την επανακοινωνικοποίηση κ.λ.π. και η μεταχείριση του κρατουμένου αποτελεί το μέσο για την επίτευξη αυτού του στόχου «εκτέλεση της ποινής → μεταχείριση καταδίκου → επανακοινωνικοποίηση»¹⁶⁹.

Ο όρος «μεταχείριση» προστίθεται για πρώτη φορά στους σωφρονιστικούς νόμους (σαν όρος δεν αναφέρεται ούτε στον Ποινικό Κώδικα ούτε στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας), γι' αυτό και θα πρέπει να ερμηνεύεται έτσι ώστε, ούτε να αποτελεί μια δεύτερη ποινή, αλλά ούτε και να επαυξάνει την αρχική ποινή, κατά συνέπεια η έκφραση «μεταχείριση του κρατουμένου», δεν θα πρέπει να υπονοεί ούτε ότι ο κρατούμενος γίνεται αντικείμενο μεταχείρισης, ούτε ότι εκπληρώνει τις υποχρεώσεις του προς την κοινωνία. Με την έκφραση αυτή θα πρέπει να υποδηλώνεται το σύνολο των σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ Πολιτείας και κρατουμένου κατά την διάρκεια της έκτισης της ποινής και οι οποίες πηγάζουν ως αποτέλεσμα των υποχρεώσεων, αλλά και των δικαιωμάτων του κρατουμένου απέναντι στην Πολιτεία. Ο κρατούμενος δεν είναι μόνο υποχρεωμένος να υφίσταται ορισμένη «μεταχείριση», αλλά έχει επίσης το δικαίωμα, να του παρέχεται συγκεκριμένη «μεταχείριση» από την πλευρά της Πολιτείας¹⁷⁰. Στην χώρα μας ο μεγαλύτερος αριθμός των κανόνων

¹⁶⁹ ό.π., σελ. 132.

¹⁷⁰ ό.π., σελ. 131 – 132.

που αναφέρονται στη μεταχείριση των κρατουμένων βρίσκεται στον ομώνυμο Κώδικα.

Από τα πρότυπα (μοντέλα) σωφρονιστικής πολιτικής, τα οποία δημιουργήθηκαν βάση των εκάστοτε γενικών σκοπών που επιδιώχθηκαν, (προστασία της κοινωνίας, θεραπείας – αναμόρφωσης, επανένταξης, δίκαιης αποκατάστασης), σύμφωνα με την άποψη της Μαρίας Κρανιδιώτη ¹⁷¹, γίνεται φανερό ότι «η στροφή προς το τελευταίο κυρίως πρότυπο, εκείνο της δίκαιης αποκατάστασης, προέκυψε καταρχήν μέσα από την ήττα των δύο προηγούμενων προτύπων». Την υποχώρηση δηλαδή του ίδιου του «ιδεώδους της μεταχείρισης», είτε υπό τη μορφή της αναμόρφωσης, είτε υπό τη μορφή της κοινωνικής επανένταξης, εφόσον η τελευταία νοείται ως απώτερος σκοπός της πρώτης.

Μάλιστα η Μαρία Κρανιδιώτη ¹⁷² υποστηρίζει ότι, οι ειδικότεροι λόγοι που οδήγησαν σε υποχώρηση το «ιδεώδες της μεταχείρισης» είναι οι εξής: α. η αδυναμία ανεύρεσης-πόρων για την υλοποίηση παρεμβάσεων στον χώρο και περί τον χώρο της φυλακής, β. η χαλαρή σχέση των εκάστοτε νομοθετημάτων με την πραγματική μεταχείριση και θεραπευτική αγωγή των κρατουμένων, γ. ειδικότερα, κατά την εφαρμογή του αναμορφωτικού σκοπού διαπιστώθηκε μια τάση δικαιολόγησης της παράτασης των ποινών υπό το πρόσχημα της θεραπείας, μια επαναόρομή δηλαδή στο αρχικό πρότυπο της προστασίας της κοινωνίας, δ. και τέλος, η κοινωνική επανένταξη ως σκοπός της αναμορφωσης, κατά μια άποψη, απέτυχε με δείκτη κυρίως τα υψηλά ποσοστά υποτροπής.

¹⁷¹ Κρανιδιώτη Μαρία, ο.π., σελ. 3.

¹⁷² ό.π., σελ.3.

«Από την άλλη πλευρά η κοινωνική επανένταξη ανεξάρτητα από το σκοπό της αναμόρφωσης, δηλαδή ως αυτοσκοπός, όπως υποστηρίζεται με το τρίτο κατά σειρά πρότυπο που αναφέρθηκε, δεν θα μπορούσε να αποτελέσει περιεχόμενο και δη αποκλειστικό της σωφρονιστικής πολιτικής. Επισημαίνεται ότι, η «μεταχείριση» υπήρξε στην παράδοση της σωφρονιστικής πολιτικής λίγο έως πολύ υποχρεωτική, ενώ η κοινωνική επανένταξη ουδέποτε έλαβε τέτοιο χαρακτήρα. Προέκυψε άλλωστε κυρίως μέσα από τις θεωρητικές αναζητήσεις για το σωφρονιστικό σύστημα και από συστάσεις διεθνών οργανισμών»¹⁷³.

Το τελευταίο επομένως πρότυπο της δίκαιης αποκατάστασης, μπορεί να θεωρηθεί ως απαύγασμα της ύστατης αναζήτησης κάποιου ιδεώδους σωφρονισμού, ιδεώδους όμως που μπορεί να αναιρέσει το ίδιο το περιεχόμενό του. Διότι το πρότυπο αυτό θέλει το άτομο, κατά τη νεοκλασική αντίληψη ικανό να αυτοπροσδιορίζεται ακόμη και μέσα σε οριακά ανελεύθερους χώρους, όπως η φυλακή. Ενώ βέβαια είναι πλέον αποδεκτό ότι η φυλακή αποτελεί κατ' εξοχήν χώρο καταλυτικό, τόσο του κοινωνικού ιστού, όσο και της προσωπικότητας του ατόμου¹⁷⁴. Στο πλαίσιο της φυλακής ο σκοπός της κοινωνικής επανένταξης αποκτά περιεχόμενο μόνο με την εν μέρει επανασύνδεσή του με το «ιδεώδες της μεταχείρισης», υπό διαφορετικό όμως πρίσμα απ' ότι παλαιότερα.

Ήδη, όπως επισημαίνουν οι Καλλιόπη Σπινέλλη και ο Νέστωρ Κουράκης¹⁷⁵, λίγο πριν από την δεκαετία του '60 ο Allen έσπειρε

¹⁷³ ό.π., σελ. 3.

¹⁷⁴ ό.π., σελ. 3.

¹⁷⁵ Σπινέλλη Κ. – Κουράκης Ν., 1990, ό.π., σελ. 53.

τους πρώτους δισταγμούς για το «αναμορφωτικό ιδεώδες», οι οποίοι κορυφώθηκαν το 1974, με την ανάλυση των πορισμάτων 231 ερευνών του Martinson και την υποστήριξη της ακραίας τοποθέτησής του ότι «τίποτε δεν αποδίδει». Μεταξύ άλλων, το 1974, Ν. Μοπίς αναπτύσσει την άποψη ότι η φυλάκιση, με τη μορφή που κυριάρχησε τους τελευταίους αιώνες δεν πέτυχε τον αναμορφωτικό της στόχο και υποστήριξε ότι αν μέσα στα πλαίσια της φυλακής λειτουργούσε, κατά το σουηδικό πρότυπο, ένα αναμορφωτικό πρόγραμμα που εκούσια θα παρακολουθούσε ο κρατούμενος και αν η αντίθετη απόφασή του δεν θα συνεπάγονταν πειθαρχικές κυρώσεις ή επιπτώσεις στην «υπό όρο απόλυση» ή στην εν γένει διαβίωσή του στη φυλακή, τα αποτελέσματα θα ήταν διαφορετικά.

Κατά την άποψη λοιπόν της Μαρίας Κρανιδιώτη¹⁷⁶, το περιεχόμενο του αναμορφωτικού προτύπου διευρύνεται, έτσι ώστε να περιλάβει νέα μέσα – ενέργειες για την επίτευξη του σκοπού της κοινωνικής επανένταξης. Οι ενέργειες αυτές δεν θ' απευθύνονται αναγκαστικά σε ακραίες περιπτώσεις ατόμων, εφόσον οι ριζικές διαφοροποιήσεις των κρατουμένων από τους υπόλοιπους πολίτες έχουν ξεπεραστεί. Όπως αναφέρθηκε, υπό το φως του νεοκλασικού προτύπου, η επιδίωξη της επανένταξης των κρατουμένων ακόμη και οι παρεμβάσεις στην προσωπικότητά τους μπορούν να επιτευχθούν μόνο κατόπιν εκούσιας συμμετοχής τους. Η τελευταία αποτελεί προϋπόθεση για τη χρήση οποιουδήποτε μέσου. Πιο συγκεκριμένα η αναμόρφωση, η θεραπεία, η αγωγή των κρατουμένων, μπορεί να επιτευχθεί με τα εξής μέσα:

¹⁷⁶ ό.π., σελ.3

- Την εκπαίδευση των κρατουμένων μέσα στην φυλακή.
- Την μεταγενέστερη αναζήτηση τρόπων για την ένταξή τους στην αγορά εργασίας.
- Την κατά το δυνατό εξυγίανση και την ανατροφοδότηση του σωφρονιστικού συστήματος μέσω φορέων του ευρύτερου πλαισίου του Σωφρονιστικού Ποινικού Δικαίου ή και
- μέσω διαφόρων φορέων εκτός φυλακής.

Σύμφωνα με τους Καλλιόπη Σπινέλλη και Νέστορα Κουράκη¹⁷⁷, η απομάκρυνση από το μοντέλο του σωφρονισμού, της αναμόρφωσης και της θεραπευτικής αγωγής και άλλων παραπλήσιων διαδικασιών, διακηρύσσεται ήδη στην ονομασία του Κώδικα ο οποίος δεν είναι «Σωφρονιστικός Κώδικας», επίσης δεν αναφέρεται ο όρος «αναμόρφωση», γιατί τα διεθνή δεδομένα στον τομέα αυτό ούτε αδιαμφισβήτητα είναι ούτε ενθαρρυντικά. Και δεν προβλέπεται για τους κρατουμένους άλλη «θεραπεία», εκτός από την παροχή της αναγκαίας ιατρικής βοήθειας, καταρχήν με προσωπικό του καταστήματος ή δικής τους επιλογής ή και των γενικών κρατικών νοσοκομείων για την διατήρηση της υγείας τους (ιδίως ά. 31 παρ. 2, 22, 24, 28 ΚωδΜεΚ/1989).

Ο νομοθέτης του ΚωδΜεΚ/1989 επέλεξε τελικά την ακόλουθη συμβιβαστική οδό: α. την όσο το δυνατό πιο ανώδυνη μεταχείριση των καταδίκων και β. την επιδίωξη της εκούσιας συμμετοχής τους στις διαδικασίες αγωγής και επανένταξης¹⁷⁸. Ο όρος

¹⁷⁷ Σπινέλλη Κ.- Κουράκης Ν., 1990, ό.π., σελ. 49 –51.

¹⁷⁸ ό.π., σελ. 53.

«μεταχείριση» νοείται απλώς σαν αντιμετώπιση και όχι ως θεραπεία κατά το ιατρικό πρότυπο και αποκτά ειδική βαρύτητα στον ΚωδΜεΚ/1989. Δεν αποτελεί μέσο αλλά εξυψώνεται σε σκοπό, με την επιλογή αυτή θέλησε ο νομοθέτης να υπογραμμίσει ότι ο κρατούμενος βρίσκεται στο κατάστημα κράτησης απλά και μόνο για να εκτίσει την ποινή του (κανόνας 64 ΕυρΣωφρΚα '87). Η στέρηση της ελευθερίας δηλαδή είναι αυτή καθεαυτή η ποινή και δεν είναι ούτε ευκαιρία για παραπέρα τιμώρηση ή εξευτελισμό, ούτε «εργαλείο» για την μετατροπή της συμπεριφοράς του κρατουμένου. Το τελευταίο μπορεί να συμβεί αν το επιδιώξει ο ίδιος ο κρατούμενος αντλώντας δυνάμεις από τον εαυτό του.

Το σκεπτικό του νομοθέτη ήταν ότι μια τέτοια μεταχείριση μπορεί να μην ωφελήσει αλλά πάντως δεν θα βλάψει σημαντικά, ιδίως όταν κατά την έκτιση της ποινής παρέχονται οι εξής εγγυήσεις: α. διασφαλίζεται ο σεβασμός της αξιοπρέπειας του ανθρώπου και επομένως η μη ταπεινωτική αντιμετώπιση του κρατουμένου (ά. 2 ΚωδΜεΚ/1989), β. ενθαρρύνεται ο αυτοσεβασμός (ά. 2 ΚωδΜεΚ/1989), γ. καλλιεργείται το συναίσθημα της ευθύνης (ά. 2 και ά. 84 ΚωδΜεΚ/1989) και δ. παρέχονται ορισμένες ευκαιρίες για αγωγή, εάν φυσικά την έχει ανάγκη και την αναζητεί ο ίδιος ο κρατούμενος.

Η αρχή της «εξομοίωσης», επίσης αποτέλεσε ένα συνεχές σημείο αναφοράς του νομοθέτη στον ΚωδΜεΚ/1989, έτσι αναφέρεται ότι ο τρόπος μεταχείρισης των κρατουμένων πρέπει να είναι τέτοιος ώστε να αμβλύνονται οι δυσμενείς συνέπειες του εγκλεισμού, να διασφαλίζεται - όπως αναφέρθηκε ήδη - ο σεβασμός της αξιοπρέπειας του ανθρώπου (ά. 2 ΚωδΜεΚ/1989) και να μην γίνονται διακρίσεις

με βάση το φύλο, τη φυλή, το χρώμα, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, την περιουσία ή τις ιδεολογικές πεποιθήσεις κ.λ.π. (ά. 3 ΚωδΜεΚ/1989).

Όπως αναφέρουν οι Καλλιόπη Σπινέλλη και Νέστορας Κουράκης¹⁷⁹ στο βιβλίο τους «Σωφρονιστική Νομοθεσία» (1990), με την έννοια της ελαχιστοποίησης των δυσμενών συνεπειών της στέρησης της ελευθερίας (ά. 2 ΚωδΜεΚ/1989), υπογραμμίζεται ακριβώς, ότι πρέπει να καταβάλλεται προσπάθεια να μη διαφέρει ουσιαστικά και ποιοτικά η ζωή στις φυλακές από τη διαβίωση έξω από αυτές, σε άλλα σημεία εκτός από τον περιορισμό της ελευθερίας κινήσεως. Παράλληλα, με την αναφορά στο σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και την απαγόρευση των διακρίσεων, εξομοιώνονται οι κρατούμενοι προς τους ελεύθερους πολίτες για τους οποίους θεσπίζονται οι διατάξεις αυτές, στο Σύνταγμα, στη Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και σε άλλα παρεμφερή διεθνή κείμενα επικυρωμένα από τη χώρα μας. Επίσης, ειδικά για τους υποδίκους, αναφέρεται ότι οι όροι διαβίωσής τους στο κατάστημα κράτησης πρέπει να είναι ανάλογοι προς τους όρους της ελεύθερης διαβίωσης (ά. 12 ΚωδΜεΚ/1989). Δηλαδή γι' αυτούς η εξομοίωση δεν πρέπει να είναι στόχος προς επίτευξη αλλά πραγματικότητα, ενώ κάθε απόκλιση από το καθεστώς αυτό είναι εξαίρεση που διατάσσεται από το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών.

Από την άλλη πλευρά διευκρινίζεται στον Κώδικα ότι, «οι κρατούμενοι δεν εμποδίζονται, λόγω της στέρησης της ελευθερίας τους, στην άσκηση των δικαιωμάτων που αναγνωρίζει ο νόμος. Όταν αδυνατούν να ασκήσουν ένα δικαίωμα αυτοπροσώπως, μπορούν να το

¹⁷⁹ ό.π., σελ. 61

ασκήσουν με αντιπρόσωπο» (ά. 5 παρ. 1 ΚωδΜεΚ/1989). Επομένως, κατά τη διάταξη αυτή, ο κρατούμενος είναι δυνατό να διεκδικήσει και να κατακτήσει κάθε ατομικό δικαίωμα του οποίου την άσκηση δεν απαγορεύει ο ΚωδΜεΚ/1989 ή άλλος νόμος. Στο ίδιο επίσης άρθρο παρ. 1 και 2, καθιερώνεται ο θεσμός του Δικαστηρίου Εκτέλεσης Ποινών, στο οποίο δικαιούνται να προσφεύγουν όσοι κρατούμενοι έχουν βλαβεί, είτε από παράνομη ενέργεια σε βάρος τους, είτε από προσβολή κάποιου δικαιώματός τους «από οποιοδήποτε μέλος του προσωπικού» (δικαίωμα προσφυγής προβλέπεται ακόμη και σε ευρωπαϊκά όργανα αν χρειαστεί (ά. 5 παρ. 2 ΚωδΜεΚ/1989). Η αναγκαία μάλιστα αποτελεσματικότητα της δικαστικής ή άλλης προστασίας και η υλοποίησή της διευκολύνεται με τη βοήθεια της παρ. 3, στην οποία αναφέρεται ότι «η διεύθυνση του καταστήματος υποχρεούται να διαβιβάζει χωρίς καθυστέρηση κάθε αναφορά ή επιστολή κρατουμένου απευθυνόμενη προς οποιαδήποτε αρχή χωρίς να λαμβάνει γνώση του περιεχομένου της»¹⁸⁰.

Παράλληλα στον ΚωδΜεΚ/1989 προβλέπονται ειδικά δικαιώματα, περισσότερο ή λιγότερο σημαντικά, που αποβλέπουν στην υλοποίηση της εξομοίωσης, όπως π.χ. το δικαίωμα να φέρει ο κρατούμενος την ατομική του ενδυμασία ενώ απαγορεύονται οι ομοιόμορφες στολές (ά. 36 ΚωδΜεΚ/1989), το δικαίωμα να επιμορφώνεται και να ενημερώνεται (ά. 43 ΚωδΜεΚ/1989), εδώ αξίζει να επισημάνουμε ότι, υπάρχει σχετική πρόβλεψη που καθιερώνει την ισοτιμία των όποιων τίτλων σπουδών λαμβάνονται και τη μη αναφορά του καταστήματος κράτησης σε αυτόν (ά. 47 ΚωδΜεΚ/1989). Επίσης το δικαίωμα στην μόρφωση

¹⁸⁰ ό.π., σελ. 26 -27.

ουσιαστικοποιείται με την πρόβλεψη της δυνατότητας των εκπαιδευτικών αδειών (ά. 48 ΚωδΜεΚ, ά. 56 παρ. 6 ΚωδΜεΚ/1989) και διευρύνονται οι δυνατότητες επικοινωνίας με το κοινωνικό περιβάλλον (ά. 49, 50, 51, και 52 ΚωδΜεΚ/1989), παρέχεται η δυνατότητα να εργαστεί ο κρατούμενος και έξω από το κατάστημα κράτησης (ά. 47 ΚωδΜεΚ/1989), ενώ οι όροι εργασίας των διαφόρων κατηγοριών κρατουμένων (ανδρών, γυναικών, μητέρων) και ειδικότερα η ασφάλισή τους, ρυθμίζεται από τη νομοθεσία που ισχύει για τους εργαζομένους γενικά (ά. 72, 73, και 74 ΚωδΜεΚ/1989), εκτός αν η εργασία τους έχει εκπαιδευτικό χαρακτήρα.

Σε μια κριτική των όσων αναφέρθηκαν ο Στέργιος Αλεξιάδης¹⁸¹ τονίζει ότι «ορισμένες από τις «γενικές αρχές» που διακηρύσσονται στο Πρώτο Κεφάλαιο του Κώδικα Μεταχείρισης Κρατουμένων, όπως λόγου χάρη η απαγόρευση της ταπεινωτικής μεταχείρισης και ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, η αρχή της ισότητας, το απόρρητο των επιστολών και η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης (ά. 5 παρ. 4), αποτελούν ατομικά δικαιώματα κατοχυρωμένα στο Σύνταγμα και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η επανάληψη λοιπόν της αναφοράς τους εδώ:

- i. Δίνει ένα τόνο φιλελευθερισμού (!) στον ΚωδΜεΚ αλλά ταυτόχρονα υποκρύπτει το αντίθετο, διότι:
- ii. Αποσιωπά ότι ο κρατούμενος έχει και άλλα δικαιώματα, επίσης κατοχυρωμένα που όμως στερείται, λ.χ. το δικαίωμα

¹⁸¹ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 133 – 134.

συμμετοχής στις πολιτικές, δημοτικές κ.λ.π. εκλογές, δικαίωμα συμμετοχής στην οικογενειακή ζωή κ.α.

- iii. Έντεχνα, με τη μορφή της αναγνώρισης, επιφέρει περιορισμό των ατομικών δικαιωμάτων λ.χ. «διακηρύσσεται ότι η μεταχείριση των κρατουμένων πρέπει να μην είναι ταπεινωτική», καθώς και να «διασφαλίζεται ο σεβασμός της αξιοπρέπειας τους ανθρώπου», αλλ' αυτά τελούν «υπό την επιφύλαξη των αναγκαίων μέτρων για τη διασφάλιση της ομαλής λειτουργίας του καταστήματος κράτησης» (ά. 2): λησμονείται (;) έτσι ότι, επιφυλάξεις στην απόλαυση των συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων μπορεί να θέτει μόνο το ίδιο το Σύνταγμα και όχι ο Κώδικας Μεταχείρισης των Κρατουμένων.
- iv. Κατά την ίδια τεχνική διακηρύσσεται αρχή της ισότητας στη μεταχείριση των κρατουμένων (ά. 3), η οποία όμως επιτρέπεται να παραβιάζεται «βάσει επιστημονικών κριτηρίων» (ά. 3 ΚωδΜεΚ) (!).
- v. Διακηρύσσεται ότι «οι κρατούμενοι δεν έχουν άλλες υποχρεώσεις, ούτε υπόκεινται σε άλλους περιορισμούς, εκτός από αυτούς που προβλέπονται ρητά από τους νόμους κ.λ.π.», ενώ κατά το Σύνταγμα, οι κρατούμενοι έχουν μόνη υποχρέωση να εκτίσουν την ποινή που τους επέβαλε το ποινικό δικαστήριο.
- vi. Η καθιερωμένη «γενική υποχρέωση να συνεργάζονται πρόθυμα για την διασφάλιση της τάξης και της ασφάλειας μέσα στο κατάστημα» (ά. 6 παρ. 2) δεν χρειάζεται κριτική. Φανερώνει από μόνη της το πνεύμα που την υπαγόρευσε».

3.1. Η Διάκριση των Κρατουμένων σε Κατηγορίες κατά τον Νόμο 1851 της 11/16.5.1989 (ΚωδΜεΚ)

Η διάκριση των κρατουμένων σε κατηγορίες, ξεκίνησε στα πλαίσια της προσπάθειας για εξατομικευμένη μεταχείρισή τους. Ο ΚωδΜεΚ/1989 αφιερώνει το Δεύτερο Κεφάλαιο (ά. 8 – 14), σ' αυτήν την διάκριση. Επίσης στον ΚωδΜεΚ/1989 τονίζεται ότι, η διάκριση αυτή υπαγορεύεται από την ιδέα ότι ο σκοπός της μεταχείρισης (επανένταξη, επανακοινωνικοποίηση κ.λ.π.) θα επιτευχθεί καλύτερα με την εξατομικευμένη μεταχείριση (ά. 8 ΚωδΜεΚ/1989), υπό την έννοια αυτή οι κρατούμενοι διακρίνονται σε κατηγορίες με κριτήρια νομικά, καθώς και με κριτήρια καθαρά σωφρονιστικά.

3.1.1. Η Διάκριση των Κρατουμένων με Ψυχοβιολογικά Κριτήρια

Σύμφωνα με το Δεύτερο Κεφάλαιο του ν. 1851/1989 και βάση βιολογικών κριτηρίων οι κρατούμενοι διακρίνονται στις παρακάτω κατηγορίες:

i. Σε άνδρες και γυναίκες: Συνέπεια της διάκρισης αυτής είναι η παραμονή τους σε διαφορετικά καταστήματα, σε σωφρονιστικά καταστήματα ανδρών και σε σωφρονιστικά καταστήματα γυναικών (λειτουργεί μόνο ένα από το 1900, σήμερα στον Κορυδαλλό).

ii. Σε νέους και σε ενήλικους: Νέοι είναι οι κρατούμενοι που δεν έχουν συμπληρώσει το εικοστό πρώτο έτος της ηλικίας τους,

διαβιώνουν χωριστά από τους ενήλικους και υποβάλλονται σε μεταχείριση παιδαγωγικού και θεραπευτικού χαρακτήρα. Το καθεστώς αυτό μπορεί να διαρκέσει μέχρι και το 25ο έτος της ηλικίας τους, αν παρέχουν ασφαλή δείγματα βελτίωσης (ά. 9 ΚωδΜεΚ/1989).

Με κριτήρια ψυχολογικά προσδιορίζονται οι ειδικές κατηγορίες κρατουμένων (ά. 11 ΚωδΜεΚ/1989). Για τα άτομα των κατηγοριών αυτών προβλέπεται ειδική μεταχείριση. Οι κατηγορίες αυτές περιλαμβάνουν:

i. Άτομα με ψυχοπαθητική προσωπικότητα: «Τα άτομα με εντόνως ψυχοπαθητική προσωπικότητα υπόκεινται, στο κατάστημα κράτησης ή σε άλλο ειδικό κατάστημα, σε μεταχείριση που προσαρμόζεται στην προσωπικότητά τους και αποβλέπει κυρίως σε ψυχοθεραπευτικούς σκοπούς» (ά. 11 παρ. 1 ΚωδΜεΚ/1989).

ii. Άτομα που εμφανίζουν άλλες ψυχικές διαταραχές: «Κρατούμενοι που εμφανίζουν άλλες ψυχικές διαταραχές, υποβάλλονται σε ειδική θεραπευτική μεταχείριση στο κατάστημα κράτησης ή σε άλλο ειδικό θεραπευτικό κατάστημα» (ά. 11 παρ. 2 ΚωδΜεΚ/1989).

iii. Άτομα εξαρτημένα από τοξικές ουσίες: «Άτομα με εξάρτηση από τοξικές ουσίες (ναρκομανείς) υφίστανται θεραπευτική μεταχείριση σε κέντρα αποτοξίνωσης και αποκατάστασης» (ά. 11 παρ. 3 ΚωδΜεΚ/1989)

Σημειώνεται ότι στις πιο πάνω κατηγορίες δεν περιλαμβάνονται οι επικίνδυνοι και ακαταλόγιστοι, στους οποίους έχουν επιβληθεί μέτρα ασφαλείας.

3.1.2. Η Διάκριση των Κρατούμενων με Νομικά Κριτήρια

Με προσφυγή σε νομικά κριτήρια οι κρατούμενοι των ελληνικών φυλακών διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες:

i. Τους κατάδικους σε ποινές κατά της ελευθερίας, δηλαδή σε κάθειρξη ισόβια ή πρόσκαιρη, σε φυλάκιση, σε περιορισμό σε ψυχιατρικό κατάστημα και σε κράτηση (ά. 51 – 56 Π.Κ.)¹⁸². Στην ίδια κατηγορία ανήκουν οι κατάδικοι σε θανατική ποινή, οι οποίοι κρατούνται μέχρι την εκτέλεση της ποινής τους, επίσης οι καταδικασθέντες σε θανατική ποινή, η οποία δεν εκτελέστηκε μέσα σε τρία χρόνια από τότε που έγινε αμετάκλητη η καταδικαστική απόφαση που την επέβαλε, οπότε μετατρέπεται σε ισόβια κάθειρξη (ά. 96 ΚωδΜεΚ/1989).

ii. Τους υπόδικους οι οποίοι έχουν προφυλακιστεί¹⁸³, όπως προβλέπουν τα ά. 6 του Συντάγματος και ά. 5 Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (ΕυρΣΔΑ), σε εκτέλεση εντάλματος προσωρινής κράτησης με τις διατυπώσεις που προβλέπουν τα ά. 282 επ. Κ.Π.Δ.

¹⁸² ό.π.,σελ. 135.

¹⁸³ ό.π., σελ.135.

Επειδή οι υπόδικοι διαθέτουν «υπέρ αυτών το τεκμήριο της αθωότητας», κατά το ά. 6 παρ. 2 ΕυρΣΔΑ, προβλέπεται ειδική μεταχείριση υπό συνθήκες ανάλογες προς την ελεύθερη διαβίωση, σε χωριστά τμήματα και σε ιδιαίτερους κοιτώνες των φυλακών (ά.12 ΚωδΜεΚ/1989).

iii. Για τους κρατούμενους για χρέη ¹⁸⁴ (κατά ν. 1867 της 7 - 9.10.1989 «περί προσωπικής κρατήσεως»), με τους οποίους εξομοιώνονται και οι οφειλέτες χρηματικών ποινών, οι οποίοι μένουν επίσης σε ιδιαίτερα τμήματα του καταστήματος και δεν υπόκεινται σε άλλους περιορισμούς, εκτός από εκείνους που είναι αποτέλεσμα της στέρησης της ελευθερίας τους (ά.13 ΚωδΜεΚ/1989).

3.1.3. Η Διάκριση των Κρατουμένων με Σωφρονιστικά Κριτήρια

Ως σωφρονιστικά κριτήρια εννοούνται εδώ οι παράγοντες εκείνοι που κατά τους συντάκτες του ΚωδΜεΚ του 1989, πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπ' όψιν για την ικανοποιητική λειτουργία της μεταχείρισης των κρατουμένων. Οι παράγοντες αυτοί είναι, από τη μία το είδος και η έκταση της προς έκτιση ποινής και από την άλλη η ένταξη του καταδίκου σε κάποια από τις κοινά παραδεκτές και αναγνωριζόμενες από το ποινικό δίκαιο κατηγορίες εγκλημάτων (υπότροποι, καθ' έξιν κ.λ.π.).

i. Η διάκριση κατά το είδος της προς έκτιση ποινής. Με βάση το κριτήριο του είδους ή της έκτασης της ποινής οι κατάδικοι ως

¹⁸⁴ ό.π., σελ. 135 – 136.

ιδιαίτερη κατηγορία διακρίνονται, σε εκείνους που έχουν να εκτίσουν βραχύχρονες και σε εκείνους που έχουν να εκτίσουν μακρόχρονες ποινές.

Σύμφωνα με τον Στέργιο Αλεξιάδη ¹⁸⁵ «εφόσον ο Έλληνας νομοθέτης του ΚωδΜεΚ (1989) έχει υιοθετήσει το ωφελμιστικό πρότυπο, οποιοδήποτε «όφελος» επιδιώκεται ως σκοπός της έκτισης των ποινών αυτό μπορεί να επιτευχθεί μόνο με τις μακρόχρονες ποινές. Αυτό είναι εύλογο για δύο λόγους: πρώτον επειδή η επιβολή τέτοιων ποινών υποδηλώνει ότι – κατά τις επικρατούσες σήμερα ποινικές αντιλήψεις – τα άτομα που υποβάλλονται σ' αυτές παρουσιάζουν την ανάγκη για «σωφρονισμό», δεύτερον επειδή έτσι και αλλιώς μόνο αυτές οι ποινές προσφέρουν την δυνατότητα από άποψη χρόνου για την εφαρμογή των οποιονδήποτε μεθόδων μεταχείρισης, που αποβλέπουν στην πραγμάτωση του σκοπού του δηλ. στο σωφρονισμό των κρατούμενων».

Πάντως ο ΚωδΜεΚ/1989, αποσαφηνίζει ότι κρατούμενοι που εκτίουν μακροχρόνιες ποινές κατά της ελευθερίας δεν υποβάλλονται γι' αυτόν και μόνο τον λόγο, σε αυστηρότερο καθεστώς διαβίωσης εκτός αν το επιβάλλουν λόγοι ασφαλείας (ά.10 παρ.3 ΚωδΜεΚ/1989).

ii. Η διάκριση κατά την ένταξη σε εγκληματολογική κατηγορία ¹⁸⁶.

α. Παρά τη σημασία που φαίνεται να αποδίδεται σ' αυτούς ο ΚωδΜεΚ/1989 έχει ελάχιστες προβλέψεις για τους κρατούμενους που ανήκουν στις κατηγορίες των υποτρόπων, των «καθ' έξη» ή «κατ' επάγγελμα» εγκληματιών καθώς και των επικίνδυνων και δυσάγαγων

¹⁸⁵ ό.π., σελ. 137 - 138.

¹⁸⁶ ό.π., σελ. 138.

κ.λ.π. Γι' αυτούς προβλέπει ειδικά ότι υπόκεινται σε μεταχείριση που αποσκοπεί στον εθισμό και στη συμβίωση με τους άλλους κρατουμένους. Ωστόσο τα άτομα αυτά κρατούνται σε ιδιαίτερα καταστήματα ή τμήματα καταστημάτων (ά. 10 παρ.2 ΚωδΜεΚ/1989).

β. Μια ειδική κατηγορία κρατουμένων, οι οποίοι αντίθετα από τους προηγούμενους παρουσιάζουν λίγα προβλήματα, είναι οι «επί λόγω τιμής» κρατούμενοι. Πρόκειται για μια ομάδα εργαζομένων κρατουμένων, οι οποίοι διαβιούν σε «ανοικτά καταστήματα» τα οποία δημιουργούνται σε αγροτικές φυλακές (κατά το ν. 3312 της 26.7/1.8.1955 «περί οργανώσεως ανοικτών σωφρονιστικών καταστημάτων»). Στην ομάδα αυτή εντάσσονται κατάδικοι αα. σε ποινές φυλάκισης ή πρόσκαιρης κάθειρξης, ββ. χωρίς προηγούμενη ποινή κάθειρξης ή δύο προηγούμενες ποινές φυλάκισης πάνω από 6 μήνες, γγ. οι οποίοι δεν εκδηλώνουν ροπή προς το έγκλημα, δδ. μετά την έκτιση του $\frac{1}{4}$ της ποινής τους, εε. εφόσον έχουν υποδείξει καλή διαγωγή (ά. 2 παρ. 2, ν. 3312/1955). Οι κατάδικοι της ομάδας αυτής, κοινά αποκαλούμενοι «λογωτιμήτες», δίνουν υπόσχεση «λόγω τιμής» ότι θα σέβονται τον κανονισμό της φυλακής και θα συμπεριφέρονται τίμια και αξιοπρεπώς (ά. 2 παρ. 4 ν. 3312/1955).

3.1.4. Η Διάκριση των Αλλοδαπών Κρατουμένων

Η διάκριση των αλλοδαπών κρατουμένων από τους λοιπούς κρατουμένους, στηρίζεται βέβαια στην υπηκοότητα, δηλαδή σε νομικό κριτήριο, αλλά οι αλλοδαποί κρατούμενοι αποτελούν μια κατηγορία με ιδιόμορφα σωφρονιστικά προβλήματα. Τα προβλήματα

μεταχείρισης των αλλοδαπών κρατουμένων πηγάζουν κυρίως από τη διαφορά της γλώσσας, αλλά επίσης από τις εθνικές, πολιτιστικές, θρησκευτικές κ.α. ιδιορρυθμίες τους. Όπως αναφέρει ο Στέργιος Αλεξιάδης ¹⁸⁷, τα προβλήματα αυτά οξύνονται ιδιαίτερα στον χώρο του σωφρονιστικού προσωπικού, από το γεγονός ότι η αρχή της ίσης μεταχείρισης, ανεξάρτητα από γλώσσα, θρησκεία, εθνική ή άλλη καταγωγή κ.λ.π., δεν επιτρέπει διακρίσεις στη μεταχείρισή τους (ά. 3 ΚωδΜεΚ/1989) ενώ ο ΚωδΜεΚ/1989 επαναλαμβάνει (ά. 5 παρ. 4), «ότι όλοι αδιακρίτως οι κρατούμενοι, ημεδαποί και αλλοδαποί, απολαμβάνουν, κατά το Σύνταγμα και τους νόμους, ελευθερία θρησκευτικής συνείδησης και τους εξασφαλίζεται κατά το δυνατόν, η άσκηση των θρησκευτικών τους καθηκόντων από λειτουργό του θρησκευύματος ή του δόγματος στο οποίο ανήκουν». Αλλά και σε ειδικές περιπτώσεις λαμβάνεται υπ' όψιν η ξένη υπηκοότητά τους. Για παράδειγμα:

i. Μόλις εισαχθούν στη φυλακή, ο Διευθυντής τους ενημερώνει για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους σε γλώσσα που να κατανοούν (ά. 24 παρ. 2 ΚωδΜεΚ/1989).

ii. Μεριμνάται ώστε το διαιτολόγιό τους να είναι σύμφωνο με εκείνο που επιβάλλουν οι οποίες θρησκευτικές τους πεποιθήσεις (ά. 35 παρ. 4 ΚωδΜεΚ, 1989).

iii. Λαμβάνεται πρόνοια για την επικοινωνία τους με τους διπλωματικούς ή πρεζβενικούς εκπροσώπους του κράτους στο οποίο ανήκουν (ά. 50 παρ. 5 ΚωδΜεΚ/1989).

¹⁸⁷ ό.π., σελ. 139.

iv. Σε περίπτωση μεταγωγής αλλοδαπού κρατουμένου, ειδοποιείται η πρεσβεία του ή η προξενική αρχή της χώρας του (ά. 82 παρ. 2 ΚωδΜεΚ/1989), το ίδιο, σύμφωνα με το νόμο, επιβάλλεται και σε περίπτωση θανάτου του (ά. 83 παρ. 1 ΚωδΜεΚ/1989).

v. Με τον σκοπό τόσο της γνωστοποίησης όσο και της τήρησης των κανόνων διαβίωσης των κρατουμένων, παρέχεται στους αλλοδαπούς σχετικό έντυπο μεταφρασμένο στην αγγλική ή την γαλλική γλώσσα, ενώ, σε περίπτωση πειθαρχικής δίωξής τους, έχουν την δυνατότητα υπεράσπισης του εαυτού τους με διερμηνέα (ά. 84 παρ. 9 ΚωδΜεΚ/1989).

Ωστόσο αναμφίβολα παρά τις παραπάνω ρυθμίσεις η διαβίωση των αλλοδαπών κρατουμένων στα καταστήματα κράτησης είναι δύσκολη και δημιουργεί προβλήματα, τόσο για τους ίδιους, όσο και για το προσωπικό. «Με στόχο την αντιμετώπιση των συγκεκριμένων προβλημάτων – τα οποία σε κάποιες χώρες παίρνουν μεγάλη έκταση λόγω της αύξησης των αλλοδαπών (τουριστών, μεταναστών, πολιτικών προσφύγων, ξένων εργατών) κρατουμένων – και με πρωτοβουλία του Συμβουλίου της Ευρώπης υπογράφηκε στις 21.3.1983 στο Στρασβούργο η «Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Μεταφορά των Καταδίκων», σύμφωνα με την οποία είναι δυνατόν ένας κατάδικος να εκτίει την ποινή του όχι στην χώρα στην οποία καταδικάστηκε αλλά στη δική του χώρα (εφόσον συμφωνεί και ο ίδιος). Για την καλύτερη εφαρμογή της Σύμβασης αυτής η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης προχώρησε στη Σύσταση της Νο R (84) 11 «για την ενημέρωση για τη Σύμβαση για τη Μεταφορά των Καταδίκων». Η Ελλάδα έχει κυρώσει την

συγκεκριμένη Σύμβαση, με το ά. 28 παρ. 1 του Συντάγματος, με το ν. 1708/1987 «Κύρωση της σύμβασης για τη μεταφορά καταδίκων», η οποία έχει τεθεί σε ισχύ ήδη από τις 31.12.1987»¹⁸⁸.

Το πρόβλημα ωστόσο παραμένει, αφού υπάρχουν πολλοί αλλοδαποί κρατούμενοι οι οποίοι δεν επιθυμούν να εκτίσουν την ποινή τους στη χώρα τους (π.χ. μετανάστες που έχουν εγκατασταθεί στην χώρα της καταδίκης, αλλοδαποί υπήκοοι πολύ φτωχών χωρών όπου οι συνθήκες κράτησης είναι πολύ χειρότερες κ.α.). Για τις περιπτώσεις αυτές η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης προχώρησε στην Σύσταση Νο R (84) 12 «Οι Αλλοδαποί Κρατούμενοι», στην οποία προβαίνει προς τις Κυβερνήσεις των χωρών μελών του σε χρήσιμες και ενδιαφέρουσες υποδείξεις για την καθιέρωση ορισμένων βασικών αρχών σε ευρωπαϊκό επίπεδο που αποσκοπούν στην αντιμετώπιση των προβλημάτων των αλλοδαπών κρατουμένων¹⁸⁹.

3.2. Η Αγωγή των Κρατουμένων

Σύμφωνα με τον Γιάννη Πανούση¹⁹⁰, «η αγωγή των κρατουμένων, μετά την απαγγελία ποινής «στερητικής της ελευθερίας», μπορεί να νοηθεί με τους παρακάτω τρόπους, με τους οποίους «επιδιώκεται η βελτίωσή τους»:

¹⁸⁸ ό.π., σελ. 139 – 140.

¹⁸⁹ ό.π., σελ. 140.

1. Ως ηθική αγωγή.
2. Ως σωματική αγωγή.
3. Ως επαγγελματική εκπαίδευση.
4. Ως διανοητική ανάπτυξη.
5. Ως ψυχαγωγία.

Από ιστορική σκοπιά στην Ελλάδα, το ψήφισμα του Καποδίστρια (1830) δεν αναφέρει τίποτα για «αγωγή», το Βασιλικό Διάταγμα του Όθωνα (1836) προβλέπει μόνο όσα αφορούν την τέλεση της Θείας Λειτουργίας και διδασκαλίας¹⁹¹. Όπως αναφέρεται από τους Καλλιόπη Σπινέλλη και Νέστορα Κουράκη¹⁹², βελτιωτική και ηθικοπλαστική κατεύθυνση έχει η αγωγή των κρατουμένων σύμφωνα με τον ΣωφρΚ '67, είτε αυτή πρόκειται για «αγωγήν εις ηθικήν» (πχ. οι κρατούμενοι ορίζεται ότι πρέπει να υποβάλλονται σε κάποιο πρόγραμμα ηθικής διάπλασης από ειδικούς εκπαιδευτές, ειδήμονες κοινωνικούς λειτουργούς ή μέλη των προστατευτικών εταιρειών ή άλλων φιλανθρωπικών συλλόγων (ά. 71 ΣωφρΚ '67), είτε για «θρησκευτική αγωγή» (ά. 72 ΣωφρΚ '67), στον ίδιο κώδικα προβλέπεται ακόμη, η γραμματική διδασκαλία (π.χ. ανάγνωση από τον κρατούμενο περιοδικών ή εντύπων «επιστημονικών ή ποικίλης μεν ύλης, αλλ' ηθικοπλαστικών, διδακτικών και προς υγιά ψυχαγωγία», ά. 90 παρ. 1 ΣωφρΚ '67) και η επαγγελματική εκπαίδευση των κρατουμένων (ά. 73 επ. ΣωφρΚ '67), ενώ ιδιαίτερες

¹⁹⁰ Πανούσης Γιάννης, «Η Σωφρονιστική Μεταρρύθμιση στην Ελλάδα (από τον κυνισμό της εργασίας στην ουτοπία της αγωγής;»), εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1989, σελ. 108.

¹⁹¹ ό.π., σελ. 110.

¹⁹² Σπινέλλη Κ. – Κουράκης Ν., 1990, ό.π., σελ. 82 – 83.

ρυθμίσεις υπάρχουν επίσης για την ψυχαγωγία και τη σωματική τους αγωγή (ά. 78, 79 ΣωφρΚ '67).

Σύμφωνα με τον Γιάννη Πανούση¹⁹³, ρυθμίσεις σε θέματα σχετικά με την «αγωγή» των κρατουμένων συναντάμε σε διεθνή κείμενα οργανισμών όπως είναι «οι Ελάχιστοι Κανόνες του Ο.Η.Ε. (όπου προβλέπονται ρυθμίσεις σχετικά με την λειτουργία βιβλιοθηκών στις φυλακές και θέματα εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας των κρατουμένων) και οι «Ελάχιστοι Κανόνες του Συμβουλίου της Ευρώπης» (όπου επίσης προβλέπονται ρυθμίσεις σχετικές με την λειτουργία βιβλιοθηκών μέσα στις φυλακές και θέματα εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας των κρατουμένων, τα οποία μάλιστα καταλαμβάνουν και την μεγαλύτερη έκταση αυτών των ρυθμίσεων). Ο νομοθέτης του ΚωδΜεΚ του 1989, επέλεξε την επιδίωξη της εκούσιας συμμετοχής των κρατουμένων στις διαδικασίες αγωγής, η οποία διακρίνεται πλέον σε κοινωνική, φυσική, πνευματική και θρησκευτική αγωγή, σε εκπαιδευτικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες (ά. 40 παρ. 2).

Ο Στέργιος Αλεξιάδης¹⁹⁴, προσδιορίζοντας εννοιολογικά την αγωγή αναφέρει σχετικά ότι νοείται «ως μια ευρύτατη παιδευτική διαδικασία η οποία αποβλέπει στην άσκηση ευεργετικής επίδρασης στον αποδέκτη της μέσω της μεταβίβασης σε αυτόν πολιτιστικών στοιχείων και αξιών επιστήμης, τέχνης, θρησκείας, θεωρητικών και πρακτικών γνώσεων κ.λ.π. Με αυτήν την έννοια η αγωγή περιλαμβάνει ρεαλιστικούς στόχους, όπως την εκπαίδευση – συμπεριλαμβάνεται και η επαγγελματική –, την εργασία και την κοινωνική, πνευματική και φυσική αγωγή, και όχι ηθικοπλαστικούς».

¹⁹³ Πανούσης Γιάννης, 1989, ό.π., σελ. 110.

¹⁹⁴ Αλεξιάδης Στέργιος, 1989, ό.π., σελ. 55 – 56.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την υλοποίηση της αγωγής είναι η ελεύθερη συμμετοχή και η συνεργασία του κρατουμένου, σύμφωνα με την συνταγματική επιταγή της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητάς του (ά. 5 παρ. 1 Συντ.).

Στο Έκτο Κεφάλαιο του ΚωδΜεΚ/1989, άρθρο 39, αναφέρεται ότι «η αγωγή των κρατουμένων αποβλέπει στην ομαλή επανένταξή τους στο κοινωνικό, επαγγελματικό και οικογενειακό περιβάλλον. Αυτό επιδιώκεται με την ανάπτυξη των ψυχικών, σωματικών και πνευματικών ιδιοτήτων τους, την διατήρηση της ψυχικής και σωματικής τους υγείας, την κατάλληλη εκπαίδευση και την μείωση των αρνητικών επιδράσεων της στέρησης της ελευθερίας, για να καταστούν υπεύθυνα και αυτοδύναμα άτομα». Τα μέσα αγωγής προσδιορίζονται με το ά. 40 του ΚωδΜεΚ/1989, σύμφωνα με το οποίο η αγωγή των κρατουμένων πρέπει να γίνεται «από εξειδικευμένο προσωπικό, με σύγχρονες και κατάλληλες επιστημονικές μεθόδους και προγράμματα, σε ατομικό ή ομαδικό επίπεδο. Στην προσπάθεια αυτή συνεργάζεται όλο το προσωπικό».

Όπως αναφέρουν οι Καλλιόπη Σπινέλλη και ο Νέστωρ Κουράκης στον ΚωδΜεΚ/1989, «η αγωγή, φυσικά, διαφοροποιείται με βάση τα χαρακτηριστικά των σημερινών κρατουμένων στις ελληνικές φυλακές, δηλαδή το μορφωτικό, επαγγελματικό και γενικά το κοινωνικο-οικονομικό τους επίπεδο. Έτσι, για ορισμένες κατηγορίες κρατουμένων (λ.χ. δράστες οικονομικών εγκλημάτων, χρήστες και μικροεμπορους ναρκωτικών) η αγωγή έχει απλώς την έννοια της ελάφρυνσης των δεινών της στέρησης της ελευθερίας (π.χ. σωματική αγωγή, ψυχαγωγικές – μορφωτικές ευκαιρίες). Για άλλες κατηγορίες αποβλέπει πρωτευόντως στην παροχή γραμματικών ή

επαγγελματικών γνώσεων και δευτερευόντως στη δημιουργία σ' αυτούς μιας θετικής στάσης προς την εργασία. Ευνόητο είναι, ότι η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών προσδιορίζει τόσο το βαθμό της συμμετοχής των κρατουμένων στα σχετικά προγράμματα όσο και της επίδρασής τους στους κρατουμένους αυτούς»¹⁹⁵.

3.2.1. Η Κοινωνική Αγωγή των Κρατουμένων

Τα συστήματα και οι μέθοδοι έκτισης των ποινικών κυρώσεων που περιγράφηκαν πιο πάνω στηρίζονται σε δύο βασικές αρχές. Πρώτον, ότι η έκτιση της ποινής πρέπει να αποβλέπει στην βελτίωση της προσωπικότητας των καταδίκων και στην κοινωνική τους επανένταξη και δεύτερον, ότι η Πολιτεία στην εξουσία της οποίας περιέχεται ο κατάδικος είναι υπεύθυνη, – πέρα από την άσκηση της κοινωνικής πολιτικής της -, στην επίτευξη των πιο πάνω στόχων. Αυτές οι ιδέες έχουν εκφραστεί και σε σημαντικά διεθνή κείμενα, όπως η παρ. 3 του ά. 10 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (του Ο.Η.Ε., 1966), κατά το οποίο: «Το σωφρονιστικό σύστημα θα προβλέπει μεταχείριση των κρατουμένων της οποίας ουσιαστικός σκοπός θα είναι η αναμόρφωσή τους και η κοινωνική αποκατάστασή τους», επίσης, η παρ. 6 ά. 5, της Αμερικανικής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (22.11.1969), κατά το οποίο: «Ποινή που συνίσταται σε στέρηση της ελευθερίας θα έχει ως ουσιαστικό σκοπό την αναμόρφωση και κοινωνική

¹⁹⁵ Σπινέλλη Κ.- Κουράκης Ν., 1990, ό.π., σελ. 56.

αναπροσαρμογή των κρατουμένων», κ.α.¹⁹⁶. Η ίδια θεωρητική νοοτροπία υιοθετήθηκε και από τα ελληνικά σωφρονιστικά νομοθετήματα.

Ο Σωφρονιστικός Κώδικας του 1967 στο άρθρο 1 προβλέπει ότι:

«Σκοπός της εκτέλεσεως: Η εκτέλεσις των ποινών και των ασφαλιστικών μέτρων αποσκοπεί κυρίως εις την κοινωνική αναπροσαρμογήν των κρατουμένων δια της αγωγής και βελτιώσεως αυτών» και σε αυτό το πνεύμα ακολούθησε ο ισχύων ΚωδΜεΚ του 1989 (ά.1), με ελάχιστες φραστικές διαφορές:

«Σκοπός της εκτέλεσης των στερητικών της ελευθερίας ποινών.

1. Η εκτέλεση των ποινών αποβλέπει στην αγωγή των κρατουμένων και στην κοινωνική τους επανένταξη.

2. Η μεταχείριση των κρατουμένων πρέπει να τείνει στην επίτευξη του παραπάνω σκοπού»

Ειδικότερα, το άρθρο 41 παρ. 1 και 2 του ΚωδΜεΚ/1989, ρυθμίζει τα θέματα που αφορούν την κοινωνική αγωγή του κρατουμένου, η οποία:

«1. Περιλαμβάνει κυρίως την τόνωση της ατομικής και κοινωνικής ευθύνης των κρατουμένων, την καλλιέργεια θετικών διαπροσωπικών σχέσεων, την ενθάρρυνση για έκφραση και την

¹⁹⁶ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 59.

ανάπτυξη πνεύματος συνεργασίας μέσα από δημιουργικές δραστηριότητες.

2. Η κοινωνική αγωγή ως αρωγή, εφ' όσον το επιθυμεί ο κρατούμενος, μπορεί να συνεχιστεί και να επεκταθεί προσαρμοζόμενη κατάλληλα και μετά την αποφυλάκισή του».

Είναι φανερό λοιπόν ότι οι προηγούμενες αρχές δηλ. της υποχρέωσης της κοινωνίας να πετύχει την αναμόρφωση και την κοινωνική επανένταξη των καταδίκων, εκφράζουν την θεωρητική θέση που επικρατούσε μέχρι την δεκαετία του '70 στην εγκληματολογία, ότι ο άνθρωπος είναι από την κατασκευή του αγαθό πλάσμα, είναι από τη φύση του κοινωνικό ον και κατά συνέπεια από το συνδυασμό των δύο παραπάνω στοιχείων, μόλις ωριμάσει ψυχοβιολογικά, καθίσταται ένας νομοταγής πολίτης. Ωστόσο, σύμφωνα με την άποψη αυτή, ορισμένοι παράγοντες, που καιροφυλακτούν μέσα του ή γύρω του, επεμβαίνουν και προκαλούν την «παραμόρφωση» του σε εγκληματία άνθρωπο (εγκληματογόνοι παράγοντες). Σε αυτές τις περιπτώσεις, το πολιτισμένο πια κοινωνικό κράτος, επεμβαίνει και με «πατρική φροντίδα» μεριμνά διαμέσου του ποινικού / σωφρονιστικού συστήματος για την απομάκρυνση αυτών των παραγόντων, στην προφύλαξη του ατόμου στο μέλλον, την αναμόρφωση και την κοινωνικοποίησή του στο παρόν.

Όπως υποστηρίζει ο Στέργιος Αλεξιάδης¹⁹⁷ «σε ένα εκσυγχρονισμένο σωφρονιστικό σύστημα η «φυλακή» - σ' όποια μορφή της - θα πρέπει να αντιμετωπίζεται αποκλειστικά και μόνο ως τόπος έκτισης της ποινής που επιβλήθηκε, αν και όταν αυτή η έκτιση

¹⁹⁷ ό.π., 1995, σελ. 63.

δεν μπορεί να αποφευχθεί. Βεβαίως, θα πρέπει ταυτόχρονα να προβλέπεται στον κρατούμενο αγωγή, αν του λείπει, εργασία για την απασχόληση και συντήρηση του ιδίου και της οικογένειάς του, ψυχαγωγικά και άλλα προγράμματα, αλλά για κάθε περίπτωση πρέπει να καταβάλλεται ιδιαίτερη προσοχή, ώστε όλα τα προηγούμενα να μη φέρουν χαρακτήρα στοιχείων ή συνεπειών της ποινής, αλλά μόνο προσφορές της Πολιτείας στο πλαίσιο της γενικότερης κοινωνικής πολιτικής της, όπως θα συνέβαινε για κάθε πολίτη, η αποδοχή των οποίων εξαρτάται αποκλειστικά από το ίδιο τον κρατούμενο / ενδιαφερόμενο».

3.2.2. Η Φυσική Αγωγή των Κρατουμένων

Είναι σήμερα γνωστό ότι η σωματική και η ψυχική υγεία είναι συνταγματικά κατοχυρωμένη (άρ. 21 παρ. 3 του Συντάγματος). Ο Γιάννης Πανούσης¹⁹⁸ αναφέρει ότι, η σωματική αγωγή των κρατουμένων μέσα στη φυλακή είναι αναγκαία καθώς «η απραξία οδηγεί στην αύξηση του βάρους του κρατουμένου κατά 10 – 15 κιλά μέσα στα πρώτα δύο χρόνια (του εγκλεισμού του)».

Για πολλούς η άθληση διασκεδάζει τον κρατούμενο και αμβλύνει το ζήλο του για εργασία και εκπαίδευση. Όλοι όμως συμφωνούν για την παιδαγωγική αξία των ομαδικών αθλημάτων, καθώς αυτά συνδυάζουν την αλληλοβοήθεια με το σεβασμό των κανόνων. Έχει μάλιστα διαπιστωθεί ότι κατά τη διάρκειά τους οι βιαιότητες είναι λιγότερες από αυτές που γίνονται σε αθλήματα εκτός

¹⁹⁸ Πανούσης Γιάννης, 1989, ό.π., σελ. 134.

φυλακών. Πρέπει λοιπόν ο αθλητισμός να πάρει την πραγματική του θέση μέσα στο σύστημα της σωφρονιστικής μεταχείρισης. Ο Γιάννης Πανούσης¹⁹⁹ μεταξύ άλλων επισημαίνει το εξής: «ας μην ξεχνάμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των κρατουμένων είναι νέοι και έχουν ανάγκη φυσικής αγωγής, χωρίς αυτό βέβαια να σημαίνει υποχρεωτικά “τάση ή προετοιμασία για απόδραση”». Για το σκοπό αυτό ο ίδιος αναφέρει πως είναι αναγκαία η ύπαρξη, εξειδικευμένου προσωπικού, συνεργασίας του Υπουργείου Δικαιοσύνης, της Γενικής Γραμματείας Αθλητισμού και Ομοσπονδιών αθλημάτων και της απαραίτητης υλικοτεχνικής υποδομής στα πλαίσια των καταστημάτων κράτησης²⁰⁰. Διάφοροι αγώνες με τοπικές ομάδες θα μπορούσαν να δώσουν την ευκαιρία στους μεν κρατουμένους να εκτονώθούν, στους δε πολίτες να γνωρίσουν τον «κόσμο πίσω από τα κάγκελα». Αξίζει εδώ να αναφέρουμε το παράδειγμα του «σωφρονιστικού μαραθώνιου», που διοργανώθηκε το 1985 στις φυλακές του Μέρτζ (Γαλλία), κατά τη διάρκεια του οποίου είκοσι κρατούμενοι έτρεξαν 42 χιλιόμετρα, κάνοντας 174 φορές το γύρο της αυλής της φυλακής²⁰¹.

Στο άρθρο 42 του ΚωδΜεΚ/1989 παρ. 1 και 2 αναφέρεται ότι:

«1. Σε κάθε κατάσταση προβλέπεται ο απαραίτητος χώρος, εσωτερικός και εξωτερικός, καθώς και τα μέσα για τη σωματική άσκηση των κρατουμένων.

¹⁹⁹ ό.π., σελ. 134.

²⁰⁰ ό.π., σελ. 134 – 135

²⁰¹ ό.π., σελ. 135.

2. Το πρόγραμμα της σωματικής αγωγής εφαρμόζεται από γυμναστές και περιλαμβάνει σωματικές ασκήσεις, ενόργανη γυμναστική, ομαδικά παιχνίδια και αγώνες».

3.2.3. Η Πνευματική Αγωγή των Κρατουμένων

Το υλικό στις βιβλιοθήκες των καταστημάτων κράτησης κυμαίνεται ανάλογα με τις δυνατότητες του καταστήματος, έτσι κάποιες φορές παρουσιάζουν αδυναμία κάλυψης των τρεχουσών αναγκών ενώ παράλληλα οι ευκαιρίες για ανάγνωση βιβλίων από τους κρατούμενους είναι λίγες. Και όλα αυτά παρά το γεγονός, όπως πολλοί ισχυρίζονται, ότι οι κρατούμενοι μεταχειρίζονται 5 – 10 φορές περισσότερα βιβλία από εκείνα που μεταχειρίζεται ο πολίτης στις δημόσιες βιβλιοθήκες ²⁰².

Σύμφωνα με τον Γιάννη Πανούση «η οργανωμένη βιβλιοθήκη δεν αποτελεί μια λεπτομέρεια ή πολυτέλεια, αλλά ίσως μια από τις βασικότερες ανάγκες των κρατουμένων, οι οποίοι άλλωστε δεν έχουν κατώτερη νοημοσύνη από τους «έξω» αλλά απλώς (συνήθως) λιγότερη μόρφωση» ²⁰³. Γι' αυτό και «η δημιουργία βιβλιοθηκών» αποτελεί ένα από τα μόνιμα αιτήματα των κρατουμένων.

Η ανάγνωση εφημερίδων (που για ένα χρονικό διάστημα μάλιστα είχε κριθεί «επικίνδυνος»), η τηλεόραση, το ραδιόφωνο, συνιστούν απαραίτητα μέσα για την πνευματική αγωγή των κρατουμένων.

²⁰² ό.π., σελ. 136.

²⁰³ ό.π., σελ. 137.

Διάφορες εκδοτικές προσπάθειες κρατουμένων των ελληνικών φυλακών (π.χ. κυκλοφορία εφημερίδας), καταδικάστηκαν να κυκλοφορούν μέσα σε αυτές, αφού για να κυκλοφορήσουν «έξω» απαιτούνταν αυστηρές προϋποθέσεις (άδεια της σωφρονιστικής διεύθυνσης, εκδότης μη – κρατούμενος κ.λ.π.)²⁰⁴.

Ακόμα και αν το βιβλίο θα μπορούσε, σύμφωνα με απόψεις που κατά καιρούς διατυπώθηκαν, να γίνει «εργαλείο εξέγερσης» και «ανάγνωσης επικίνδυνος», η επικοινωνιακή – λυτρωτική λειτουργία του και τα οράματα ελευθερίας που προσφέρει, η φυγή από την καταπίεση και η ψυχική ανάταση, οι γνώσεις και οι εμπειρίες δεν αφήνουν περιθώρια για την άρνηση αυτού του δικαιώματος²⁰⁵. Η εισαγωγή περισσότερου πολιτισμού μέσα στις φυλακές μπορεί να αλλάξει την εικόνα των καταστημάτων κράτησης, και στο αντικείμενο αυτό υπάρχει χώρος για εθελοντική δράση (στην οποία τα άτομα που παρεμβαίνουν έχουν την δυνατότητα να παρατηρούν και να συμμετέχουν αποκτώντας μίαν διαφορετική αντίληψη του σωφρονιστικού προβλήματος).

Στο άρθρο 43 παρ. 1 και 2 του ΚωδΜεΚ προβλέπεται ότι:

«1. Κάθε κρατούμενος δικαιούται να επιμορφώνεται και να ενημερώνεται με βιβλία, εφημερίδες, περιοδικά, ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές εκπομπές, σεμινάρια και συζητήσεις.

2. Για τον σκοπό αυτόν προβλέπεται δανειστική βιβλιοθήκη, διαρκώς εμπλουτιζόμενη με λογοτεχνικά και επιστημονικά βιβλία και

²⁰⁴ ό.π., σελ. 137.

²⁰⁵ ό.π., σελ. 137.

δημιουργείται κατάλληλος χώρος για αναγνώστηριο. Επίσης ενισχύεται και επιδιώκεται η συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση, τους κοινωνικούς, πολιτικούς και άλλους φορείς».

3.2.4. Η Θρησκευτική Αγωγή των Κρατουμένων

Η σχολική μόρφωση, η θρησκευτική αγωγή και η ηθική διάπλαση του κρατουμένου, ήταν για ένα διάστημα έργο οργάνων της Εκκλησίας και των μελών συλλόγων προστασίας των κρατουμένων (κατά το Μεσαίωνα, η επίσκεψη σε κρατούμενο συνιστούσε ένα από τα 7 έργα φιλευσπλαχνίας) και συντελούνταν μέσα από την «προσωπική ηθοποιό επίδραση» και με αυστηρή την τήρηση του απορρήτου²⁰⁶.

Η αγωγή των κρατουμένων έχει θρησκευτική αφετηρία, ειδικότερα τον 15^ο και 16^ο αιώνα οι μοναχοί προσπαθούσαν να σώσουν την ψυχή του αμαρτωλού – εγκληματία, μαθαίνοντάς του γραφή και ανάγνωση. Όταν «η διάνοια του αθλίου φυλακισμένου ουδόλως φωτίζεται δια της διδασκαλίας της ηθικής και της θρησκείας», τότε η μετάνοια είναι αδύνατη²⁰⁷.

Σύμφωνα με τον Γιάννη Πανούση²⁰⁸, τα προγράμματα ηθικής αγωγής έχουν συνήθως ως περιεχόμενο κοινωνικές αξίες (συνεργασία, ευγένεια, δικαιοσύνη, σεβασμός προς τους άλλους, αίσθημα ευθύνης, αξιοπρέπεια κ.λ.π.), ατομικές αξίες (εντιμότητα, ειλικρίνεια, πειθαρχία, ανεκτικότητα κ.λ.π.), εθνικές αξίες

²⁰⁶ ό.π., σελ. 130.

²⁰⁷ ό.π., σελ. 131.

²⁰⁸ ό.π., σελ. 130 – 131.

(πατριωτισμός, εθνική συνείδηση, διεθνής κατανόηση κ.λ.π.), διαδικαστικές αξίες (αναζήτηση της αλήθειας, άρνηση διακρίσεων, αντικειμενική προσέγγιση της πραγματικότητας). Προϋποθέτουν την συμμετοχή των ενδιαφερομένων και κυρίως ομαδική αποδοχή γιατί είναι πολύ δύσκολο στα «κλειστά ιδρύματα» το άτομο να παίρνει αποφάσεις που συγκρούονται με τις αντιλήψεις της ομάδας. «Η αυτοδιάθεση και αυτονομία χάνουν το θεωρητικό νόημά τους με το σωφρονιστικό κώδικα και το πρακτικό με την σωφρονιστική πραγματικότητα».

«Σχετικά με την θρησκευτική αγωγή διαπιστώνουμε συνοπτικά ότι:

Το θρησκευτικό συναίσθημα είναι προσωπική ευθύνη κι όχι θέμα κανονισμού. Η ηθική αγωγή συνδυάζεται πάντα με τη θρησκευτική. Η υποχρεωτική παρακολούθηση λειτουργίας είναι αντισυνταγματική και ευελπιστούμε ότι στο μέλλον: Οι ιερείς θα ενδιαφέρονται για όλες τις συνθήκες μέσα στη φυλακή και όχι μόνο για τη σωτηρία της ψυχής του κρατούμενου»²⁰⁹.

Τα σχετικά με τη θρησκευτική αγωγή των κρατουμένων θέματα ρυθμίζονται με το άρθρο 44 παρ. 1 – 5 του ΚωδΜεΚ του 1989, σύμφωνα με το οποίο η θρησκευτική αγωγή είναι προαιρετική. Κάθε κρατούμενος κατά την εισαγωγή του στο σωφρονιστικό κατάστημα μπορεί εκούσια να δηλώσει το θρήσκευμα ή το δόγμα στο οποίο ανήκει. Όλοι οι κρατούμενοι έχουν δικαίωμα να ασκούν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα και να επικοινωνούν με αναγνωρισμένο εκπρόσωπο του θρησκεύματος ή του δόγματός τους, με φροντίδα του ιερέα ή του Διευθυντή του καταστήματος. Μπορούν να

²⁰⁹ ό.π., σελ. 132.

παρακολουθούν τη Θεία Λειτουργία ή άλλες ακολουθίες στο ναό του καταστήματος, να δέχονται επίσκεψη από τον ιερέα ή από τον εθελοντή ιερέα για ενίσχυση και παρηγοριά. Μάλιστα στις ιδιαίτερες συνομιλίες του ιερέα με τον κρατούμενο, σύμφωνα με τον Κώδικα, δεν παρευρίσκεται φυλακτικό ή άλλο προσωπικό κράτησης.

3.2.5. Η Ψυχαγωγία των Κρατουμένων

Πολλοί χαρακτηρίζουν τον ελεύθερο χρόνο μέσα στη φυλακή ως «νεκρό χρόνο», ενώ για άλλους ο ελεύθερος χρόνος, κι όχι οι τυποποιημένες – υποχρεωτικές διαδικασίες, δημιουργούν στον κρατούμενο την διάθεση να μορφωθεί. Για αρκετούς, ο ελεύθερος χρόνος αξίζει περισσότερο από την εργασία, ενώ όπως έχει σήμερα διαπιστωθεί η χρήση των δυνατοτήτων του παίρνει την μορφή, των σπορ, της βιβλιοθήκης και της τηλεόρασης.

Η ψυχαγωγία μπορεί να πετύχει με λίγη καλή θέληση αλλά και με αρκετά μέσα. Δεν αρκεί να οργανώσουν οι κρατούμενοι ομάδες πρωτοβουλίας, αλλά πρέπει να υπάρξει και σύνδεσή τους και με το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Για να συμβούν όμως αυτά πρέπει, οι μεν κρατούμενοι να έχουν μεγαλύτερη «ελευθερία κίνησης», οι δε εισερχόμενοι στα καταστήματα καλλιτέχνες να μην χρησιμοποιούν την δράση τους για διαφημιστικούς σκοπούς. Απαραίτητη επίσης είναι, για την επιτυχία των προγραμμάτων, η συνεργασία του Υπουργείου Δικαιοσύνης με το Υπουργείο Πολιτισμού.

Τόσο οι φυλακισμένοι, όσο και ο Τύπος υποδέχονται με ευχαρίστηση αυτές τις πρωτοβουλίες. Επιφυλάξεις διατυπώνει μόνο

το σωφρονιστικό προσωπικό. Πρέπει να σημειωθεί ότι, ποτέ δεν έχει συμβεί κάποιο επεισόδιο σε διάρκεια ψυχαγωγικής εκδήλωσης²¹⁰.

Αρκετοί όμως θεωρούν ότι, η προβολή κινηματογραφικών ταινιών, οι μουσικές εκδηλώσεις κ.λ.π., αντιβαίνουν προς την φύση της «στερητικής της ελευθερίας ποινής», δηλαδή την δεινοπάθεια και μετατρέπουν την φυλακή σε «κέντρο διασκέδασης». Άλλοι θεωρούν ότι η ψυχαγωγία είναι ο μόνος τρόπος για «κοινωνική επαφή», και για να πάψει ο κρατούμενος «να ζει με τις αναμνήσεις του»²¹¹.

Στα άρθρα 45 και 46 του ΚωδΜεΚ/1989, ρυθμίζονται θέματα ψυχαγωγίας των κρατουμένων στα καταστήματα κράτησης. Σύμφωνα με τις συγκεκριμένες ρυθμίσεις, η ψυχαγωγία πραγματοποιείται σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο, και αποσκοπεί μεταξύ των άλλων, στην αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των κρατουμένων, με τρόπο δημιουργικό και με παράλληλη ανάπτυξη της συνεργασίας και της άμιλλας. Μπορεί να περιλαμβάνει ομαδικές ή ατομικές καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, οργάνωση θιάσου ή χορωδίας, εκθέσεις ζωγραφικής ή χειροτεχνημάτων, κινηματογραφικές προβολές. Για την ψυχαγωγία φροντίζουν, είτε οι ίδιοι οι κρατούμενοι, είτε τρίτοι που τους επισκέπτονται και οργανώνουν ψυχαγωγικές εκδηλώσεις κ.λ.π.

Ειδική Επιτροπή (αποτελούμενη από 3 εκπροσώπους των κρατουμένων και 2 μέλη του προσωπικού – το ένα μέλος ανήκει στην Κοινωνική Υπηρεσία -), αναλαμβάνει το σχεδιασμό και την οργάνωση των πολιτιστικών, ψυχαγωγικών, αθλητικών εκδηλώσεων και την έκδοση ενημερωτικών ή λογοτεχνικών εντύπων. Παρόλα αυτά

²¹⁰ ό.π., σελ. 135.

²¹¹ ό.π., σελ. 136 - 138

ορισμένες εκδηλώσεις ενδέχεται να μην πραγματοποιηθούν αν ο Διευθυντής επικαλεστεί λόγους ασφαλείας και τάξης.

Το δικαίωμα στον πολιτισμό και τα πολιτιστικά δικαιώματα των κρατούμενων, είναι ανεξάρτητο από το μορφωτικό επίπεδο στο οποίο ανήκουν. Οι κρατούμενοι δεν είναι αρκετό να παρακολουθούν, αλλά πρέπει και να ενεργούν (να γράφουν, να παίζουν θέατρο κ.λ.π.), χωρίς όμως να δημιουργήσουν μια «σωφρονιστική κουλτούρα» ή μια «εποπτευόμενη κουλτούρα».

3.2.6. Η Εκπαίδευση και η Επαγγελματική Κατάρτιση των Κρατουμένων

Κατά τους Καλλιόπη Σπινέλλη και Νέστορα Κουράκη ²¹², όταν κυριαρχούσε το τιμωρητικό πρότυπο (ως σκοπός της έκτισης της ποινής), οι δυνατότητες εκπαίδευσης των κρατουμένων ήταν μηδαμινές. Στη συνέχεια, με την επικράτηση του προνοιακού ή θεραπευτικού προτύπου, προβλέπονται θέματα σχετικά με την γραμματική διδασκαλία και την επαγγελματική εκπαίδευση των κρατουμένων (ά. 73 επ. ΣωφρΚ '67) ²¹³. Στόχος του σωφρονιστικού εκπαιδευτικού συστήματος είναι η επανόρθωση των αποτυχιών της κοινωνικής εκπαίδευσης του ατόμου, μέσα από την αποδοχή της ιδιαιτερότητάς του κι όχι μέσα από τον στιγματισμό και την περιθωριοποίησή του.

²¹² ό.π., σελ. 115.

²¹³ Σπινέλλη Κ. – Κουράκης Ν., 1990, ό.π., σελ. 80-82.

Σύμφωνα με τον Γιάννη Πανούση ²¹⁴, πολλοί υποστηρίζουν πως η σωφρονιστική εκπαίδευση δεν έχει τίποτα κοινό με την γενικότερη εκπαίδευση, γιατί δεν μπορεί να ενταχθεί σε/με γενικότερο μορφωτικό πρόγραμμα. Άλλωστε, η Πολιτεία πρέπει να ασχοληθεί με την εκπαίδευση των «τιμίων» πρώτα και έπειτα με τους εγκλείστους.

Η πορεία «κοινωνία – φυλακή» δεν είναι μονόδρομος και οι απόηχοι της διαβίωσης στην φυλακή δεν αφορούν μόνο τους κρατούμενους αλλά όλο το κοινωνικό σύνολο, την στιγμή μάλιστα που, όσοι βγαίνουν από τα σωφρονιστικά καταστήματα επηρεάζουν με την συμπεριφορά τους μια αρκετά σημαντική κοινωνική ομάδα (οικογένεια, γειτονιά, φιλικό περιβάλλον).

Όσον αφορά το θέμα της εκπαίδευσης των κρατουμένων και τις ρυθμίσεις που έγιναν κατά καιρούς σε διάφορες χώρες του εξωτερικού αξίζει να σημειώσουμε τα παρακάτω παραδείγματα ²¹⁵:

- Στην Αγγλία λειτούργησε στα 1923 ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης ενηλίκων, σε συνεργασία με το Board of Education. Το σύστημα αυτό (διδασκαλία ιστορίας, γεωγραφίας, αλλά και λογοτεχνίας, θεάτρου κ.λ.π.), επεκτάθηκε σε όλα τα σωφρονιστικά καταστήματα Borstal (η μεταχείριση Borstal, καθιερώθηκε στη Μ. Βρετανία με την Prevention of Crime Act του 1908, αφορά τους ανηλίκους παραβάτες και συνίσταται σε προγράμματα κοινωνικής επιμόρφωσης) και το 1935 συμμετείχαν σε αυτό 383 εκπαιδευτές και 682 εθελοντές. Την ίδια χρονιά δημιουργείται ο θεσμός του «συμβούλου εκπαίδευσης» σε κάθε φυλακή. Το Υπουργείο Εθνικής

²¹⁴ Πανούσης Γιάννης, 1989, ό.π., σελ. 114 – 115.

²¹⁵ ό.π., σελ. 120.

Παιδείας, αναλαμβάνει τα έξοδα μισθοδοσίας των καθηγητών που διδάσκουν στις φυλακές και στα ιδρύματα Borstal, όλες οι φυλακές έχουν βραδινά μαθήματα μόρφωσης (για Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση), ενώ οι βιβλιοθήκες των φυλακών αποτελούν παραρτήματα της τοπικής δημοτικής βιβλιοθήκης.

- Στις Η.Π.Α., η εξατομικευμένη ταξινόμηση των κρατουμένων βασίζεται και στις μορφωτικές ικανότητες του καθενός.
- Στις Σκαδιναυικές χώρες δημιουργήθηκε η φυλακή – σχολείο. Πρόκειται για ένα θεσμό εμπνευσμένο από το αγγλικό ίδρυμα Borstal Training. Τα ειδικά αυτά ιδρύματα, στα οποία εκτίουν την ποινή τους νέοι 15 – 21 ετών, οργανώνουν και εφαρμόζουν ένα σύστημα, εκπαιδευτικής και επαγγελματικής μεταχείρισης, που αποβαίνει προς όφελος των νέων και διευκολύνει την επανακοινωνικοποίησή τους.
- Στον αραβικό κόσμο (Αίγυπτο κ.λ.π.), η σωφρονιστική διοίκηση ενθαρρύνει τους φυλακισμένους να συνεχίσουν την μόρφωσή τους, ή τις σπουδές τους, να δίνουν εξετάσεις μέσα στη φυλακή, να διαβάζουν βιβλία και περιοδικά.

Ειδικά για την εκπαίδευση των κρατουμένων προέβλεπε η Απόφαση (76) 2 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για «τη μεταχείριση των κρατουμένων με μακροχρόνιες ποινές» (αρίθμ. I 5). Αλλά, ιδιαίτερα σημαντική για την εκπαίδευση στη φυλακή είναι η Σύσταση Νο R (89) 12 της Επιτροπής Υπουργών της Ευρώπης («Η εκπαίδευση στη φυλακή»), η οποία θεωρεί ότι το δικαίωμα στην εκπαίδευση είναι θεμελιώδες και ότι η εκπαίδευση παίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του ατόμου και της

κοινότητας, ενώ, ταυτόχρονα η εκπαίδευση στη φυλακή βοηθά στον εξανθρωπισμό των φυλακών και στην βελτίωση των συνθηκών κράτησης, μέχρι του σημείου ώστε να δικαιολογούνται και διακρίσεις ανάμεσα σε καταδίκους και σε υποδίκους²¹⁶. Ακολουθεί εκτενέστερη αναφορά στις ρυθμίσεις των Ηνωμένων Εθνών και της UNESCO.

3.2.6.1. Η Εκπαίδευση των Κρατουμένων κατά τα Ηνωμένα Έθνη και την UNESCO

Τα Ηνωμένα Έθνη είναι ο κατεξοχήν διεθνής οργανισμός που ασχολείται με το συνολικό ζήτημα της εκπαίδευσης των φυλακισμένων και έχει διατυπώσει πολλούς κανόνες και κριτήρια σε αυτόν τον τομέα. Η δράση των Ηνωμένων Εθνών εστιάζεται στο θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα των κρατουμένων στην εκπαίδευση που αποσκοπεί, στην πνευματική, σωματική, κοινωνική και ψυχική εξέλιξή τους. Πλαίσιο της είναι η Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και η Διεθνής Συνθήκη Οικονομικών, Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων, όπου οι υπογράφωντες αναγνωρίζουν τα δικαιώματα όλων στην εκπαίδευση, η οποία πρέπει να αποσκοπεί στην ολοκλήρωση της προσωπικότητας του ανθρώπου.

Τα Ηνωμένα Έθνη έχουν θεσπίσει πολλούς κανόνες για την εκπαίδευση των κρατουμένων. Οι σημαντικότεροι από αυτούς είναι το Σύνολο Ελαχίστων Κανόνων για την Μεταχείριση των Φυλακισμένων (1955) όπου ορίζεται ότι, «θα ληφθεί μέριμνα για την περαιτέρω εκπαίδευση όλων των φυλακισμένων που είναι ικανοί να

²¹⁶ Στέργιος Αλεξιάδης, 1995, ό.π., σελ. 151.

επωφεληθούν απ' αυτή» και ότι η εκπαίδευση στις φυλακές πρέπει να εντάσσεται «κατά το δυνατόν» στο εκπαιδευτικό σύστημα κάθε χώρας.

Ένα άλλο σύστημα αρχών, το Σύνολο Ελαχίστων Κανόνων των Ηνωμένων Εθνών για την Διοίκηση της Δικαιοσύνης Ανηλίκων (Κανόνες του Πεκίνου), ασχολείται με τα δικαιώματα των ανηλικών εγκληματιών. Ο κανόνας 26, λόγω χάρη, ορίζει ότι, το εκπαιδευτικό σύστημα των φυλακών ανηλικών, πρέπει να βοηθά τους νέους των ιδρυμάτων αυτών «να αναλάβουν κοινωνικώς, εποικοδομητικώς και παραγωγικούς ρόλους στην κοινωνία». Κύριος άξονας είναι η «συνολική εξέλιξη» του νεαρού εγκληματία και η εκπαίδευση που θα εξασφαλίζει ότι δεν θα επιστρέψει στην κοινωνία «εκπαιδευτικώς ανάπηρος».

Σημαντικές νέες αποφάσεις των Ηνωμένων Εθνών για την εκπαίδευση στις φυλακές εγκρίθηκαν το 1990, συμπεριλαμβανομένης της σύστασης ότι «όλοι οι φυλακισμένοι έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένων των προγραμμάτων στοιχειώδους παιδείας, επαγγελματικής εκπαίδευσης, δημιουργικών, θρησκευτικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων, σωματικής αγωγής και αθλητισμού, κοινωνικής αγωγής, ανώτερης εκπαίδευσης και βιβλιοθηκών».

Η UNESCO, που προηγουμένως δεν είχε πολλά να υποστηρίξει γι' αυτό το θέμα σε διεθνές επίπεδο, ενέκρινε, κατά την Τέταρτη Γενική Συνέλευσή της (1985), μια διακήρυξη του δικαιώματος όλων στην μάθηση, που αποτελείται από: α. το δικαίωμα να γράφεις και να διαβάζεις, β. το δικαίωμα να κάνεις ερωτήσεις και αναλύσεις γ. το δικαίωμα να φαντάζεσαι, δ. το

δικαίωμα να ενημερώνεσαι για τον κόσμο σου και να γράφεις ιστορία, ε. το δικαίωμα να έχεις πρόσβαση σε εκπαιδευτικούς πόρους, στ. το δικαίωμα να καλλιεργείς ατομικές και συλλογικές δεξιότητες»²¹⁷. Όπως και τα ανθρώπινα δικαιώματα που διατυπώθηκαν από τα Ηνωμένα Έθνη, τα δικαιώματα της UNESCO θεωρούνται θεμελιώδη και αποσκοπούν στην ολοκλήρωση της προσωπικότητας του ανθρώπου. Αυτό σημαίνει ότι οι φυλακισμένοι πρέπει να έχουν – όταν είναι δυνατόν -, πρόσβαση σε βιβλιοθήκες, εργαστήρια, πολιτιστικές εκδηλώσεις και παρόμοιους εκπαιδευτικούς πόρους, ώστε να ολοκληρώνεται η προσωπική τους ανάπτυξη.

Η 5^η Διεθνής Συνδιάσκεψη για την εκπαίδευση των ενηλίκων, που διοργανώθηκε από το Εκπαιδευτικό Ινστιτούτο της UNESCO στο Αμβούργο (Γερμανία) από τις 14 έως τις 18 Ιουλίου 1997, ενέκρινε την Διακήρυξη του Αμβούργου για την εκπαίδευση των ενηλίκων και την «Ημερήσια Διάταξη για το Μέλλον», που ορίζει λεπτομερώς τις νέες υποχρεώσεις της UNESCO για την εκπαίδευση των ενηλίκων. Η Ημερήσια Διάταξη αναγνωρίζει το «δικαίωμα όλων των τροφίμων φυλακών στην μάθηση»: α. παρέχοντας στους τροφίμους πληροφορίες για/και πρόσβαση στις διάφορες εκπαιδευτικές βαθμίδες, β. αναπτύσσοντας και εφαρμόζοντας συνολικά εκπαιδευτικά προγράμματα με την συμμετοχή των τροφίμων και με στόχο να ικανοποιηθούν οι εκπαιδευτικές ανάγκες και φιλοδοξίες τους, γ. διευκολύνοντας μη κυβερνητικούς οργανισμούς, και εκπαιδευτικούς να εργαστούν στις φυλακές, παρέχοντας έτσι στους φυλακισμένους πρόσβαση στα εκπαιδευτικά ιδρύματα και ενθαρρύνοντας

²¹⁷ άρθρο από το περιοδικό COURRIER της UNESCO, Αύγουστος 1998.

πρωτοβουλίες που συνδέουν τα μαθήματα εντός και εκτός των φυλακών.

«...Πώς να ενθαρρύνουμε την εκπαίδευση στις φυλακές; Πως αντιμετωπίζουν το ζήτημα διάφορες χώρες σ' όλον τον κόσμο;» Σε αυτά τα δύο ερωτήματα απαντά το Basic Education in Prison («Στοιχειώδης εκπαίδευση στην φυλακή»), Εγχειρίδιο που εξέδωσαν από κοινού τα Ηνωμένα Έθνη και το Εκπαιδευτικό Ινστιτούτο της UNESCO (UIE, ειδικευμένο κέντρο της UNESCO για την έρευνα και την ανάπτυξη της εκπαίδευσης ενηλίκων και της διαβίου εκπαίδευσης).

Το Εγχειρίδιο προέκυψε από ένα ερευνητικό πρόγραμμα της UIE για την στοιχειώδη εκπαίδευση στις φυλακές, επειδή τα Ηνωμένα Έθνη ζητούσαν ένα εργαλείο για να χρησιμοποιηθεί ως σημείο αφετηρίας για την προώθηση της εκπαίδευσης στις φυλακές και την ενθάρρυνση των διεθνών ανταλλαγών ειδικών και εμπειρίας σ' αυτόν τον τομέα.

Απευθύνεται σε κυβερνητικά και διοικητικά στελέχη, εκπαιδευτικούς και μη κυβερνητικούς οργανισμούς, εκθέτει την κατάσταση και τις δυνατότητες της εκπαιδευτικής στρατηγικής στις φυλακές, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στις απόψεις των επαγγελματιών και, όπου είναι δυνατόν, των κρατουμένων. Αυτή η γενική εικόνα συμπληρώνεται με συγκεκριμένες περιπτώσεις από την Μποτσουάνα, την Κίνα, την Κόστα Ρίκα, την Αίγυπτο, την Φιλανδία, την Γερμανία, την Ολλανδία, την Σρι Λάνκα και τις Η.Π.Α ²¹⁸.

²¹⁸ ό.π.

3.2.6.2. Η Εκπαίδευση και η Επαγγελματική Κατάρτιση των Κρατουμένων κατά τον Νόμο 1851 της 11/16.5.1989 (ΚωδΜεΚ)

Τα άρθρα 47 και 48 του ΚωδΜεΚ/1989 ορίζουν σχετικά ότι, η παιδεία των κρατουμένων αποβλέπει στην απόκτηση ή συμπλήρωση πρωτοβάθμιας ή επαγγελματικής εκπαίδευσης. Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση των νέων είναι υποχρεωτική, ενώ οι ενήλικες ενθαρρύνονται να παρακολουθήσουν μαθήματα στοιχειώδους εκπαίδευσης. Για το σκοπό αυτό στα διάφορα καταστήματα λειτουργεί μονοτάξιο δημοτικό σχολείο, το οποίο παρέχει τίτλους σπουδών ισότιμους με τους τίτλους των δημοτικών σχολείων. Όσοι έχουν παρακολουθήσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, μπορούν να συνεχίσουν στην δευτεροβάθμια με τις εκπαιδευτικές άδειες, ενώ οι σπουδές με αλληλογραφία γίνονται χωρίς κανένα περιορισμό.

Παράλληλα, μέσα στις φυλακές, οργανώνονται και υλοποιούνται επιδοτούμενα προγράμματα επαγγελματικού προσανατολισμού εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης, με την οικονομική ενίσχυση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (Κοινωνικό Πλαίσιο Στήριξης) που στόχο έχουν την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού των αποφυλακισμένων από την αγορά εργασίας. Τη διαχείριση των προγραμμάτων που υλοποιούνται μέσα στις φυλακές, έχει αναλάβει το Υπουργείο Εργασίας και το συντονισμό, άμεσα ή έμμεσα, το Υπουργείο Δικαιοσύνης. Πέραν από τις γνώσεις και την εμπειρία που αποκτούν οι συμμετέχοντες στα προγράμματα αυτά, υπάρχουν και άλλα ωφέληματα όπως η επιδότηση, η οποία καταβάλλεται μετά το τέλος του προγράμματος, και ο ευεργετικός υπολογισμός των ημερών κατάρτισης (σύμφωνα με

το π.δ. 266/97 (όπως αυτό τροποποιήθηκε με το π.δ. 361/97). Αξίζει να σημειώσουμε ότι, στους όποιους τίτλους σπουδών, δεν αναγράφεται το όνομα του καταστήματος από το οποίο αποκτήθηκαν²¹⁹.

Στα πλαίσια του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Καταπολέμηση του Αποκλεισμού από την Αγορά Εργασίας» που αφορά την επαγγελματική κατάρτιση των κρατουμένων κατά το έτος 1999 υλοποιήθηκαν τα παρακάτω προγράμματα στις ακόλουθες φυλακές²²⁰:

1. Στην Κλειστή Φυλακή Αλικαρνασσοῦ υλοποιήθηκε επιδοτούμενο πρόγραμμα κατάρτισης με θέμα «Αντίγραφα Μουσειακών Αντικειμένων» και διάρκεια 650 ωρών. Στο συγκεκριμένο πρόγραμμα προβλέπονταν συμμετοχή 15 κρατουμένων, ενώ Φορέας Υλοποίησής του ήταν το Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης και Ανάπτυξης Κρήτης.

2. Στην Κλειστή Φυλακή Γυναικών πραγματοποιήθηκε επιδοτούμενο πρόγραμμα κατάρτισης με αντικείμενο την «Αρτοζαχαροπλαστική» και διάρκεια 490 ωρών. Στο πρόγραμμα προβλέπονταν συμμετοχή 15 κρατουμένων, ενώ Φορέας Υλοποίησής του ήταν το Κ.Ε.Κ Δέλτα – Δέλτα Αναπτυξιακή και Εκπαιδευτική Ε.Π.Ε.

²¹⁹ Για περισσότερες πληροφορίες για τα Επιδοτούμενα Προγράμματα Επαγγελματικής Κατάρτισης που υλοποιούνται μέσα στις ελληνικές φυλακές βλ. Έρευνα σε Φορείς σελ. 351

²²⁰ Πηγή Υπουργείο Δικαιοσύνης – Διεύθυνση Σωφρονιστικής.

3. Επιδοτούμενο πρόγραμμα κατάρτισης με θέμα «Κατασκευή και Διακόσμηση Κεραμικών», διάρκειας 650 ωρών και με προβλεπόμενη συμμετοχή 15 κρατουμένων, πραγματοποιήθηκε στην Κλειστή Φυλακή Αγίου Στεφάνου Πατρών. Φορέας Υλοποίησης του συγκεκριμένου προγράμματος ήταν το Κ.Ε.Κ. Β. Παπανδρέου και ΣΙΑ Ο.Ε. PRACTICA Δυτικής Ελλάδος.

4. Στην Δικαστική Φυλακή Ιωαννίνων υλοποιήθηκε επιδοτούμενο πρόγραμμα κατάρτισης με αντικείμενο την «Αργυροχρυσοχοΐα», το οποίο είχε διάρκεια 650 ωρών, ενώ προβλέπονταν συμμετοχή 15 κρατουμένων. Φορέας Υλοποίησης του προγράμματος ήταν το INTERSYN Κ.Ε.Κ.

5. Στην Αγροτική Φυλακή Τίρυνθας πραγματοποιήθηκε επιδοτούμενο πρόγραμμα κατάρτισης θέμα του οποίου ήταν «Φωτογραφία – Video». Το συγκεκριμένο πρόγραμμα είχε διάρκεια ενός τριμήνου και προβλέπονταν η συμμετοχή 15 κρατουμένων. Το πρόγραμμα αυτό οργανώθηκε από το Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης της Νομαρχιακής Επιτροπής Λαϊκής Επιμόρφωσης (Ν.Ε.Λ.Ε.) της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Αργολίδας.

Παρά λοιπόν τα όσα ορίζει ο νόμος, τα προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης μέσα στις φυλακές είναι ελάχιστα, και η ενημέρωση των κρατουμένων σχετικά με τα δικαιώματά τους στην εκπαίδευση (εκπαιδευτικές άδειες, σπουδές με αλληλογραφία κ.λ.π) ελλιπής.

Ο Γιάννης Πανούσης ²²¹ υποστηρίζει ότι: «το σωφρονιστικό σύστημα δεν μπορεί να διαμορφώσει «καλές τάσεις», αλλά να

²²¹ Πανούσης Γιάννης, 1989, ό.π., σελ. 115.

γαλβανίσει «καλές συνήθειες». Η μόρφωση του λαού αποτελεί την αναγκαία υποδομή σε κάθε καλού σωφρονιστικού συστήματος, το οποίο δεν καλείται να μετατρέψει «θηρία» σε ανθρώπους, αλλά να δώσει στην ανθρώπινη αθλιότητα νέα ελπίδα. Για να συμβεί όμως κάτι τέτοιο πρέπει να συντρέχουν «όροι ελευθερίας». Η εκπαίδευση στις φυλακές πρέπει να έχει τα χαρακτηριστικά της ελεύθερης εκπαίδευσης, η οποία χωρίς να στοχεύει σε πολιτικοκοινωνική χειραγώγηση θα δίνει τα μέσα αυτοεκτίμησης και ευθύνης σε κάθε κρατούμενο».

Όπως η έλλειψη εκπαίδευσης στην φυλακή αντανakλά τις μορφωτικές ελλείψεις των «έξω», κατά τον ίδιο τρόπο η αναζήτηση διαδικασιών κοινωνικοποίησης μέσα στην φυλακή, αναδεικνύει την αδυναμία των ελεύθερων θεσμών (οικογένεια, σχολείο κ.λ.π.), να εντάξουν αρμονικά ένα άτομο. Σήμερα, ενώ το δικαίωμα στην παιδεία κατοχυρώνεται συνταγματικά, δεν φαίνεται ότι αυτό το «κεκτημένο της Παιδείας» επεκτείνεται και στους στερηθέντες την ελευθερία Έλληνες πολίτες. Ο κρατούμενος – πολίτης συνήθως χάνει το δικαίωμα να μορφωθεί, ή περιορίζεται η άσκησή του σε τέτοιο βαθμό, ώστε να μην υπάρχει πια ενδιαφέρον ή ουσιαστικό περιεχόμενο. Η σωφρονιστική διοίκηση ίσως θεωρεί το δικαίωμα αυτό πολυτέλεια²²².

Σημαντικός αριθμός κρατουμένων στις φυλακές είναι ακόμη και αναλφάβητοι, ο αναλφαβητισμός είναι ταυτόχρονα ένα σημαντικό στίγμα κι ένα πολιτιστικό πρόβλημα. Η ένταση του φαινομένου αυτού μεγαλώνει όταν συνδυάζεται και με άλλες αρνητικές συνθήκες (π.χ. φυλάκιση), όπου πλέον ο τρόπος προσέγγισης του αναλφάβητου και οι μέθοδοι παροχής των γνώσεων εξαρτώνται από την διάθεση του

²²² ό.π., σελ. 166.

εκπαιδευτή. Και αυτό γιατί ακόμα κι ο αναλφάβητος έχει εμπειρίες, βιώματα και παγιωμένες ιδέες και απόψεις, γιατί ακόμα και ο κρατούμενος αναλφάβητος δικαιούται να σεβαστούμε τον τρόπο που σκέφτεται και εκφράζεται και γιατί τέλος το «τείχος της σιωπής» είναι στην περίπτωση αυτή διπλό: άγνοια + έλλειψη ελευθερίας.

Η εκπαίδευση αποτελεί ίσως τη σημαντικότερη μορφή αγωγής των κρατουμένων η οποία είναι χρήσιμη και για την μετά τη φυλάκιση ζωή τους. Η εκπαίδευση και η επαγγελματική κατάρτιση των κρατουμένων ατόμων θα πρέπει να στοχεύουν στο να τους δώσουν την αίσθηση ότι είναι «φυσιολογικοί», «όπως όλοι οι άλλοι», ότι το στερεότυπο του «άνεργου και δυσάγωγου» εγκληματία είναι πια παρελθόν, και να υλοποιούνται από επιμορφωτές ευαισθητοποιημένους πάνω στα βιώματα και τις ανάγκες των κρατουμένων.

3.3. Η Εργασία των Κρατουμένων

«Αν θέλουμε να συντρίψουμε, να εκμηδενίσουμε ολοκληρωτικά έναν άνθρωπο, να κάνουμε να τρέμει μπροστά μας και ο πιο φημισμένος εγκληματίας, δεν έχουμε παρά να δώσουμε στην δουλειά έναν χαρακτήρα απόλυτου παραλογισμού». (Φ. Ντοστογιέφσκι, «Αναμνήσεις από το σπίτι των πεθαμένων»)

Υπήρξε εποχή κατά την οποία η εργασία των κρατουμένων αποτελούσε το περιεχόμενο της ποινής, όχι μόνο επιβάλλονταν στους κρατουμένους αλλά είχε και εκμεταλλευτικό χαρακτήρα (καταδίκη σε

μεταλλεία, αποστολή για εργασία σε αποικίες κ.λ.π.). Αργότερα η εργασία συνδέθηκε με την ποινή, σε μια προσπάθεια να καταστεί η ποινή κατά της ελευθερίας επίπονη στο σώμα του καταδίκου (ως ανταπόδοση του κακού του εγκλήματος). Από τις αρχές του 19ου αιώνα, άρχισαν να επικρατούν σωφρονιστικές αντιλήψεις για την οργάνωση της εργασίας των κρατουμένων (π.χ., ότι η εργασία οδηγεί στην ηθική ανάπλαση του κρατουμένου, γεμίζει το «κενό» του χρόνου της ποινής, διδάσκει συγκεκριμένο επάγγελμα, βοηθά στη διατήρηση της τάξης και της πειθαρχίας στη φυλακή, αποφέρει κάποια έσοδα που βοηθούν στην καλύτερη λειτουργία της), στην ίδια κατεύθυνση μάλιστα συνέτειναν φιλοσοφικές, ακόμα και θρησκευτικές αντιλήψεις²²³.

Ο Μ. Foucault²²⁴, στο έργο του «Επιτήρηση και τιμωρία», αναφέρει πως «η εργασία θεωρείται παράγοντας της μεταμόρφωσης που στοχεύει η φυλακή. Δεν συμπληρώνει, ούτε μετριάζει το καθεστώς κράτησης: είτε πρόκειται για καταναγκαστικά έργα, είτε για κάθειρξη, είτε για απλή φυλάκιση, ο νομοθέτης θεωρεί την εργασία μια αναγκαιότητα». Όσον αφορά την ψυχολογική της διάσταση, ο Foucault υποστηρίζει πως η εργασία νοείται σαν μηχανισμός που μεταβάλλει τον βίαιο, αγαλήνευτο, απερίσκεπτο κρατούμενο σε ένα εξάρτημα που παίζει τον ρόλο του με απόλυτη ακρίβεια : «Όταν το σώμα κινείται, όταν το πνεύμα προσηλώνεται σ' ένα καθορισμένο αντικείμενο, οι δυσάρεστες ιδέες απομακρύνονται και η γαλήνη πλημμυρίζει ξανά την ψυχή».

²²³ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π, σελ. 152.

²²⁴ Φουκώ Μ., «Επιτήρηση και τιμωρία, η γέννηση της φυλακής», εκδόσεις Ράππα, Αθήνα, 1976, σελ. 314 – 318.

Ο Ηλίας Δασκαλάκης²²⁵ θεωρεί ότι η εργασία των κρατουμένων αποτελεί ένα μέσο κοινωνικής προσαρμογής. Ο κατάδικος καταρτίζεται επαγγελματικά και αποκτά έτσι ένα εφόδιο για την μελλοντική κοινωνική και επαγγελματική του αποκατάσταση στην ελεύθερη κοινωνία. Επιπλέον, από ψυχολογικής άποψης, αποφεύγει την πνευματική αποτελμάτωση η οποία θα τον οδηγούσε σε αδράνεια κι αδιαφορία για το περιβάλλον του.

Κατά την άποψη του Γιάννη Πανούση²²⁶, η εργασία των κρατουμένων μετά από την απαγγελία της «στερητικής της ελευθερίας ποινής», μπορεί να βοηθεί με τέσσερις τρόπους:

1. Ως επαγγελματικός προσανατολισμός και ανίχνευση των ικανοτήτων του κρατουμένου κατά την διάρκεια της ποινής.

2. Ως επαγγελματική κατάρτιση του ανεπάγγελτου.

3. Ως απασχόληση (εργασιοθεραπεία).

4. Ως εφαρμογή των επαγγελματικών γνώσεων και της σχετικής δραστηριότητας, ώστε να είναι ευκολότερη η συνέχιση του επαγγέλματος που ο κρατούμενος ήδη ασκούσε, μετά την απόλυσή του.

Η εργασία ως κοινωνικοδιαπλαστική σωφρονιστική δραστηριότητα δραστηριότητα, επίσης κατά τον Γιάννη Πανούση²²⁷, θεμελιώνεται στην αρχή που υποστηρίζει ότι «όσο περισσότερο δουλεύουν οι άνθρωποι τόσο λιγότερα ελαττώματα έχουν» και έχει επίσης οικονομικό (αποζημίωση θύματος), νομικό (ακριβείς ρυθμίσεις) και παιδαγωγικό (κοινωνικοποίηση και καλλιέργεια ζωής)

²²⁵ Δασκαλάκης Ηλίας. «Μεταχείριση εγκληματία», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1985, σελ. 72 – 75.

²²⁶ Πανούσης Γιάννης, 1989, ό.π., σελ. 35.

²²⁷ ό.π., σελ. 41.

περιεχόμενο. Παρόλο όμως που «ποινή» και «σωφρονιστική εργασία» είναι δύο διαφορετικά «μεγέθη», η πρακτική δεν ακολουθεί πάντα τις επιστημονικές αντιλήψεις αφού, όπως είναι γνωστό, έχουν προβληθεί οι ακόλουθες, διαφορετικές και αλληλοσυγκρουόμενες απόψεις:

- **Η εργασία ως ποινή:** Πρόκειται για επιπρόσθετη ποινή, γι' αυτό και δεν νοείται να πληρώνεται, αφού ο κατάδικος καταρχήν πληρώνει την ζημιά που προκάλεσε στο θύμα, και δεύτερον πληρώνει στο κράτος τα έξοδα διαβίωσής του. Το γεγονός πως η εργασία είναι επιπρόσθετος τρόπος ζωής, καταδεικνύεται από το ότι οι κρατούμενοι (που βρίσκονται σε συνθήκες κράτησης, σύμφωνα με την συγκεκριμένη αντίληψη), στις εξεγέρσεις τους καταστρέφουν τα εργαλεία τους, αντιτιθέμενοι έτσι στην συγκεκριμένη μορφή καταπίεσης²²⁸.

- **Η εργασία ως ωφέλεια:** Σύμφωνα με την συγκεκριμένη αντίληψη η εργασία μέσα στη φυλακή: i. επιτρέπει στον κατάδικο να συγκεντρώσει ορισμένα χρήματα, είτε για τα ιδιωτικά του έξοδα, είτε για να αποζημιώσει το θύμα, είτε για να βοηθήσει την οικογένειά του, εάν αυτή είναι οικονομικώς ανυπεράσπιστα, ii. ο κρατούμενος, έχοντας παραβιάσει το «κοινωνικό συμβόλαιο», δείχνει με τον τρόπο εργασίας, τις τάσεις και τις διαθέσεις επανακοινωνικοποίησής του, iii. ο ανειδίκευτος ή ανεπάγγελτος κρατούμενος, μπορεί μέσω της εργασίας του, να αποκτήσει εκείνη την κατάρτιση, που θα του επιτρέψει μετά την απόλυσή του να βρει ένα επάγγελμα και έτσι να αποφύγει τυχόν υποτροπή του μετά την αποφυλάκιση. iv. Όσον αφορά την εργασία του κρατουμένου σε κοινωφελείς φορείς, το

²²⁸ ό.π., σελ. 42.

γεγονός πως ο κρατούμενος δεν αμείβεται και δεν τυγχάνει ευεργετικού υπολογισμού των ημερών κράτησής του, καθώς και το ότι δεν γίνεται μέσα σε κάποιο σωφρονιστικό σύστημα (άρα γίνεται σε ανοικτό χώρο και δεν αποσκοπεί στην επανακοινωνικοποίηση του κρατουμένου), αποδεικνύεται πως πρόκειται για ένα μέσο υποκατάστασης της (χρηματικής) ποινής. Πρόκειται δηλαδή για «εργασία» αντί «φυλακής» ή καλύτερα, «εργασία» αντί πληρωμής²²⁹.

• **Η εργασία ως διέξοδος:** Η εργασία στις φυλακές δεν αποσκοπεί σε τίποτε άλλο παρά στην ευκολότερη πειθαρχοποίηση των κρατουμένων, οι οποίοι λόγω κούρασης ή λόγω ανάγκης κτήσης προνομίων, υπακούουν χωρίς αντιρρήσεις στην σωφρονιστική διοίκηση και κατά κάποιο τρόπο ξεχνάνε την (σεξουαλική) αποστέρηση²³⁰.

Όταν στα διάφορα σωφρονιστικά συστήματα επικρατούσαν ωφελμιστικές αντιλήψεις ως προς της έκτιση της ποινής, γίνονταν δεκτό ότι η εργασία αποτελούσε υποχρέωση του κρατουμένου (στην Ελλάδα: Νόμος ΒΨΟΓ' της 12.12.1900 «περί Κεντρικών Γυναικείων Φυλακών», ά. 3: «Η εργασία εν ταις Φυλακαίς είναι δι' άπασας τας καταδίκους υποχρεωτική», - Νόμος Γ ΛΖ' της 23.11.1911 «περί Οργανώσεως των Φυλακών του Κράτους», ά. 5: «Η εργασία εις πάσας τα Φυλακάς, δικαστικάς και κεντρικάς, τυγχάνει υποχρεωτική. Η οργάνωσις της εργασίας αποβλέπει ουχί μόνον εις την υγιεινήν και ηθικήν βελτίωσιν του καταδίκου, αλλά και εις επαγγελματικήν και τεχνικήν μόρφωσιν και την οικονομικήν απόδοσιν»)²³¹.

²²⁹ ό.π., σελ. 42 – 43.

²³⁰ ό.π., σελ. 43.

²³¹ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 153.

Κατά την άποψη του Στέργιου Αλεξιάδη²³², το γεγονός ότι η εργασία κατά την διάρκεια της «στερητικής ποινής της ελευθερίας», «δεν μπορούσε να θεμελιωθεί με αυστηρή νομική λογική, πρώτον διότι, η προς έκτιση ποινή, ήταν ποινή κατά της ελευθερίας και όχι ποινή εργασίας και δεύτερον διότι, η υποχρέωση προς εργασία των κρατουμένων προϋποθέτει αξίωση του κράτους. Τούτο είχε ως συνέπεια σε άλλα συστήματα να επιβάλλεται η υποχρεωτική εργασία των καταδίκων και σε άλλα να μην επιτρέπεται». Για την αντιμετώπιση του εν λόγω προβλήματος αρκετοί νομοθέτες βάφτιζαν την εργασία των καταδίκων «όχι υποχρεωτική» εργασία. Τον ίδιο δρόμο αναγκάστηκε να ακολουθήσει και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ρώμη 1950), η οποία ορίζει μεν (ά. 4 παρ. 2) ότι «Ουδείς δύναται να υποχρεωθεί εις αναγκαστικήν ή υποχρεωτικήν εργασία» αλλά διευκρινίζει στη συνέχεια (ά. 4 παρ. 3) ότι «δεν θεωρείται ως «αναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία» υπό την έννοια του παρόντος άρθρου: i. πάσα εργασία ζητούμενη παρά προσώπου κρατουμένου κ.λ.π.»²³³.

«Άσχετα από τη μεταβολή των σωφρονιστικών αντιλήψεων το θέμα λύθηκε στη χώρα μας οριστικά. Το Σύνταγμα του 1975/1986 όρισε ότι, η εργασία αποτελεί δικαίωμα και «οποιαδήποτε μορφή αναγκαστικής εργασίας απαγορεύεται» (ά. 22 παρ. 3). Το ίδιο άρθρο του Συντάγματος επιτρέπει εξαιρέσεις από την πιο πάνω αρχή της απαγόρευσης της αναγκαστικής εργασίας, αλλά μεταξύ αυτών, δεν υπάρχει εξαίρεση που να επιτρέπει την αναγκαστική εργασία των κρατουμένων στις φυλακές (άρα απαγορεύει και αυτήν την

²³² ό.π., σελ. 153.

²³³ ό.π., σελ. 154.

αναγκαστική εργασία, άσχετα από το γεγονός ότι την επιτρέπει η ΕυρΣΔΑ, η οποία όμως δεν μπορεί να καταργήσει συνταγματική διάταξη και μάλιστα υπέρ της ελευθερίας). Κάθε διάταξη λοιπόν του ΚωδΜεΚ/1989 που επιβάλλει αναγκαστική εργασία είναι αντίθετη στο Σύνταγμα (ά. 64 παρ. 3, ά. 66 παρ. 1, ά. 71 παρ. 1 κ.λ.π. ΚωδΜεΚ/1989)»²³⁴.

Η γενική αναγνώριση της σημασίας και του θετικού ρόλου της εργασίας στις φυλακές διαφαίνεται στα αντίστοιχα κεφάλαια όλων των διεθνών σωφρονιστικών κανόνων (Κοινωνίας των Εθνών παρ. 9 – 13, Ο.Η.Ε. ά. 71 – 76, Συμβούλιο της Ευρώπης (1973) ά. 72 – 77 (1987) ά. 71 – 76). Εκτός των παραπάνω Κανόνων, η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, στην Απόφαση (75) 25 για τη «σωφρονιστική εργασία», προβαίνει προς τις Κυβερνήσεις των κρατών μελών της σε συγκεκριμένες συστάσεις για το θέμα της εργασίας στις φυλακές. Επίσης «Η Εργασία των Κρατουμένων στις Φυλακές» αποτέλεσε θέμα Διεθνούς Σεμιναρίου, του Συμβουλίου της Ευρώπης (Αθήνα, 22-24 Οκτωβρίου 1986), ενώ το ίδιο θέμα απασχόλησε και την 8η Διάσκεψη Διευθυντών Σωφρονιστικών Διευθύνσεων των μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης (Στρασβούργο, 2-5 Ιουνίου 1987)²³⁵.

Όσον αφορά την εργασία των κρατουμένων και τις σχετικές στο θέμα αυτό ρυθμίσεις σε χώρες του εξωτερικού ο Γιάννης Πανούσης²³⁶ αναφέρει τα παρακάτω:

²³⁴ ό.π., σελ. 154.

²³⁵ ό.π., σελ. 153.

²³⁶ Πανούσης Γιάννης, 1989, ό.π., σελ. 52 – 53.

- Στην Αγγλία, η εργασία αποτέλεσε τη βάση της σωφρονιστικής αγωγής. Στο πλαίσιο αυτό, πρώτο μέλημα είναι να εξασφαλισθεί η εργασία, ώστε οι κατάδικοι να έχουν πλήρη απασχόληση. Για τον σκοπό αυτό ιδρύθηκαν πολλά εργαστήρια, άλλωστε από την Αγγλία ξεκίνησε «η μετακίνηση της βιομηχανίας προς τη φυλακή» και συστάθηκαν διυπουργικές οργανώσεις, οι οποίες ελέγχουν την παραγωγή των εργαστηρίων των φυλακών. Μέσα σε κάθε φυλακή υπάρχει ένα τμήμα εργασίας.

- Στις Σκανδιναβικές χώρες τα αντικοινωνικά άτομα αντιμετωπίζονται με εργασία και τα καταστήματα εργασίας λειτουργούν ως υποκατάστατα των φυλακών.

- Στην Γαλλία, οι καταδικασμένοι σε ποινή «στερητική της ελευθερίας» για κακούργημα ή πλημμέλημα «είναι υποχρεωμένοι να εργαστούν».

- Ενώ στον αραβικό κόσμο η εργασία των κρατουμένων είναι συνήθως σκληρή και λίγο πολύ θυμίζει κάτεργα.

Από την παραπάνω έρευνα ο Γιάννης Πανούσης²³⁷ καταλήγει στο συμπέρασμα πως η σύνδεση του είδους ή της αμοιβής της εργασίας, με την διάρκεια και το είδος της ποινής ή την (βελτιωμένη συμπεριφορά) του κρατουμένου, αποδεικνύουν ότι, αν και η εργασία έχει αποκτήσει συμπληρωματικό χαρακτήρα προς τη στέρηση της ελευθερίας, αυτό δεν σημαίνει πως έχει χάσει τον τιμωρητικό της χαρακτήρα. Σε αρκετά κράτη δεν προβλέπεται σχετική σύμβαση γιατί η εργασία είναι μέρος της αμοιβής. Η ίδια η αμοιβή δεν θεωρείται νομικό δικαίωμα του κρατουμένου αλλά μέσο αγωγής του (γι' αυτό

²³⁷ ό.π., σελ. 53.

και δεν δικαιούται σύνταξη), ενώ η κοινωνική ασφάλιση δεν συνδυάζεται με την παραγόμενη εργασία και το δικαίωμα στην απεργία σπάνια ασκείται.

Στην Ελλάδα ο νομοθέτης του ΚωδΜεΚ/1989 λαμβάνοντας υπ' όψιν του, όπως υποστηρίζουν οι Καλλιόπη Σπινέλλη και Νέστορας Κουράκης²³⁸, πέραν από το θέμα της συνταγματικότητας της εργασίας, τις κτιριακές εγκαταστάσεις, την υλικοτεχνική υποδομή των φυλακών αλλά και τις οικονομικές δυνατότητες του ελληνικού κράτους – οι οποίες απέχουν πολύ από το να προσφέρουν ελκυστική (δηλαδή ενδιαφέρουσα επαγγελματικά και οικονομικά) και επαρκή εργασία -, σε συνδυασμό με το υφιστάμενο καθεστώς υποαπασχόλησης, δεν καθιέρωσε στον ΚωδΜεΚ ούτε δικαίωμα, αλλά ούτε και υποχρέωση για εργασία. Απλώς ο νομοθέτης προέβλεψε, οι κρατούμενοι να συνεργάζονται και να συμμετέχουν (ά. 65 παρ. 4 ΚωδΜεΚ/1989) στην επιλογή του είδους της εργασίας που θα εκτελέσουν, είτε μέσα στα πλαίσια του επαγγελματικού τους προσανατολισμού – αν υπάρχει τέτοια ανάγκη -, είτε μέσα στα πλαίσια των αναγκών του καταστήματος, δηλαδή των καθημερινών και εκτάκτων λειτουργικών αναγκών του χώρου στον οποίο ζουν. Είναι αυτονόητο ότι, στην περίπτωση που τελικά ορισμένοι κατάδικοι θα συμμετάσχουν στην επιλογή του είδους της εργασίας που θα εκτελέσουν (ά. 65 παρ. 1 ΚωδΜεΚ/1989), η εργασία αυτή θα είναι αποτέλεσμα εκούσιας επιλογής τους.

Στον ΚωδΜεΚ/1989 Κεφάλαιο Ένατο, άρθρο 64, παρ. 1-3, η εργασία των κρατουμένων καθορίζεται ως εξής:

²³⁸ Σπινέλλη Κ. – Κουράκης Ν., 1990, ό.π., σελ. 35 – 37.

« 1. Η εργασία δεν έχει τιμωρητικό χαρακτήρα αλλά αποσκοπεί στην διατήρηση ή επαύξηση των ικανοτήτων των κρατουμένων για την κοινωνική τους επανένταξη.

2. Απαγορεύεται η ανάθεση στους κρατουμένους εργασιών, ιδιαίτερα επικίνδυνων ή ανθυγιεινών. Η εργασία πρέπει να είναι παραγωγική, να συντελεί στην επαγγελματική εκπαίδευση των κρατουμένων και να μην έχει καταπιεστικό χαρακτήρα.

3. Οι κρατούμενοι οφείλουν να εκτελούν εργασία σύμφωνα με τις ανάγκες εκπαίδευσής τους και τα οριζόμενα στο άρθρο 65 παρ.3».

Ο ΚωδΜεΚ/1989 στην συνέχεια, με το άρθρο 65 προχωρά σε θέματα που αναφέρονται στην οργάνωση της εργασίας των κρατουμένων:

« 1. Οι κρατούμενοι συμμετέχουν στην επιλογή του είδους της εργασίας που θα εκτελέσουν, μέσα στα πλαίσια του κατάλληλου επαγγελματικού προσανατολισμού, των αναγκών και των δυνατοτήτων του καταστήματος, καθώς και των κανόνων πειθαρχίας.

2. Στα καταστήματα κράτησης κάθε κατηγορίας οργανώνονται, σύμφωνα με τον ειδικότερο σκοπό της κράτησης, κλάδοι εργασίας, οι οποίοι πρέπει να είναι ανάλογοι με εκείνους που ισχύουν έξω από το κατάστημα, ώστε να προετοιμάσουν τους κρατούμενους για τις συνθήκες της ελεύθερης εργασίας».

Για την ανάθεση της εργασίας στους καταδίκους, προβλέπεται επίσης η σύσταση τριμελούς Επιτροπής Καθορισμού Εργασίας κρατουμένων, που απαρτίζεται από μέλη του Επιστημονικού Συμβουλίου τα οποία ορίζει ο Υπουργός Δικαιοσύνης. Η Επιτροπή Καθορισμού Εργασίας διερευνά, με τη συνεργασία του κρατούμενου και τις κατάλληλες επιστημονικές μεθόδους, τις κλίσεις και τις δεξιότητές του, τον διαφωτίζει σχετικά με την υπεύθυνη ανάληψη εργασίας, επιλέγει το είδος και την φύση της εργασίας που θα του ανατεθεί, τοποθετεί τον κρατούμενο στην επιλεγμένη εργασία και τέλος παρακολουθεί την περαιτέρω εξέλιξή του.

Σε περίπτωση τοποθέτησης σε ανθυγιεινή εργασία ή μείωση αμοιβής χωρίς νόμιμη αιτία, οι κρατούμενοι έχουν δικαίωμα προσφυγής στο Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών.

Για διάστημα έως τρεις μήνες κάθε έτους, ενδέχεται να ανατεθεί στον κρατούμενο να εκτελέσει βοηθητική εργασία στο κατάστημα κράτησης. Τέτοιες εργασίες είναι: οι εργασίες καθαριότητας, μαγειρείου, πλυντηρίου, καθαρισμού ή μεταφοράς τροφίμων ή άλλων ειδών και αντικειμένων. Εφόσον ο κρατούμενος συμφωνεί, είναι δυνατό να εργαστεί για μεγαλύτερη περίοδο (ά. 68, παρ. 2 ΚωδΜεΚ/1989).

Το ωράριο εργασίας των κρατουμένων, καθώς και η ασφάλισή τους, ρυθμίζονται από την ισχύουσα νομοθεσία για τους εργαζομένους, και η τήρηση εφαρμογής των διατάξεων ελέγχεται από τα αρμόδια όργανα του Υπουργείου Εργασίας (ά. 72, 73 ΚωδΜεΚ/1989).

Στο άρθρο 66, ο ΚωδΜεΚ/1989 προχωρά στην εξατομίκευση εργασίας και αναφέρεται σε δικαιώματα κρατουμένων, επί της εργασίας:

« 1. Οι κατάδικοι που κρίνονται κατάλληλοι για εργασία οφείλουν να την εκτελούν. Οι υπόδικοι και οι κρατούμενοι για χρέη μπορούν να ζητήσουν εργασία σύμφωνα με τους όρους του παραπάνω άρθρου.

2. Κρατούμενοι ανάπηροι, ασθενικοί, ηλικίας ανώτερης των πενήντα πέντε ετών, γυναίκες λεχώνες ή θηλάζουσες, μπορούν να απασχολούνται σε εργασίες που προσιδιάζουν στις ατομικές τους ιδιότητες ή περιστάσεις, ύστερα από απόφαση της επιτροπής της παραγράφου 3 του άρθρου 65 και αφού προηγηθεί σχετική εισήγηση του ιατρού του καταστήματος κράτησης.

3. Οι κρατούμενοι κατάδικοι εργάζονται σε κοινό χώρο. Οι υπόδικοι και οι κρατούμενοι για χρέη μπορούν να απασχολούνται σε ατομικό κελί, σε εργασία της επιλογής τους, μέσα στα όρια της ασφάλειας και πειθαρχίας του καταστήματος.

4. Στο ατομικό τους κελί μπορούν να εργάζονται και κρατούμενοι με ιδιαίτερη κλίση στα γράμματα ή στις τέχνες».

Σχετικά με τα συστήματα εκτέλεσης της εργασίας μέσα στο κατάστημα κράτησης το άρθρο 71 παρ. 1-4 του ΚωδΜεΚ/1989 ορίζει τα παρακάτω είδη εργασίας:

- **Εργασία για λογαριασμό του Κράτους:** Οργανώνεται από το Κράτος και εκτελείται σε βιομηχανικές ή αγροτικές μονάδες.

Η Διεύθυνση του καταστήματος συνεργάζεται για τον σκοπό αυτό με διάφορους φορείς.

- **Εργασία για λογαριασμό τρίτων προσώπων και ιδιωτών**, υπό την εποπτεία του Διευθυντή της φυλακής, εφόσον επιτραπεί από την Επιτροπή Καθορισμού Εργασίας και εφόσον το επιτρέπουν οι συνθήκες μέσα στο κατάστημα κράτησης, πάντα μέσα στα όρια των όρων κράτησης, πειθαρχίας και ασφάλειας.

- **Εργασία για ίδιο λογαριασμό**, και ίσως μετά από παραγγελία ιδιώτη και υπό την εποπτεία του Διευθυντή της φυλακής. Εάν ο κρατούμενος ασχολείται με χειροτεχνίες, μπορεί να τις εκθέτει και να πουλά τα έργα του, μέσα από εκθέσεις που διοργανώνει το Υπουργείο Δικαιοσύνης σε συνεργασία με άλλους φορείς.

Ως τόπος εργασίας καθορίζεται το εσωτερικό του καταστήματος ή χώροι έξω από αυτό και τα Κέντρα Ημιελεύθερης Διαβίωσης (ν. 1851/1989, ά. 67 παρ. 1). Σύμφωνα με τον Κώδικα προβλέπεται επίσης ότι η εργασία εντός του καταστήματος είναι κυρίως βιοτεχνική και εκτελείται σε κάθε είδους εργαστήρια, ανάλογα με τις δυνατότητες του καταστήματος κράτησης, τον αριθμό και τις ικανότητες των κρατουμένων (ά. 68 παρ. 1 ΚωδΜεΚ/1989). Στα αγροτικά καταστήματα η εργασία, είτε εκτελείται στην ύπαιθρο και αφορά κυρίως τους τομείς της, αγροτικής καλλιέργειας, ζωοκομίας, πτηνοτροφίας, κηπευτικής, ανθοκομίας, είτε στα πλαίσια βιομηχανικών ή βιοτεχνικών προγραμμάτων, σε συνεργασία με αγροτικούς συνεταιρισμούς και οργανισμούς της τοπικής αυτοδιοίκησης της περιοχής του καταστήματος (ά. 69 παρ. 1 και 2 ΚωδΜεΚ/1989).

Όσον αφορά τα μηχανήματα, εργαλεία, πρώτες ύλες ή άλλα αντικείμενα, τα οποία χρησιμοποιούν οι κρατούμενοι κατά την εργασία τους, οι ίδιοι υπέχουν πειθαρχική και ποινική ευθύνη για την καταστροφή ή βλάβη τους, ενώ όσα θεωρούνται επικίνδυνα, αφαιρούνται από την κατοχή τους (ά. 73 παρ. 2 και 3 ΚωδΜεΚ/1989).

Αξίζει εδώ να σημειώσουμε ότι, σήμερα στα καταστήματα κράτησης οι περισσότερες εργασίες εκτελούνται, είτε αποκλειστικά από κρατούμενους, είτε σε συνεργασία των κρατουμένων με σωφρονιστικούς υπαλλήλους. Αναφορικά με το είδος τους, συνήθως πρόκειται για τις εργασίες, του καθαριστή, του μάγειρα, του βοηθού μάγειρα, του στρωματοποιού, του αρτοποιού, του υδραυλικού, του ηλεκτρολόγου, του σιδερά, του πλακά, του υπεύθυνου καντίνας, του βοηθού καντίνας και του κηπουρού. Στην περίπτωση των αγροτικών φυλακών που οι εργασίες που εκτελούνται είναι συνήθως γεωργικές, πτηνοτροφικές και εργασίες μεταφορών.

Για το θέμα της αμοιβής (ά. 74-76 του ΚωδΜεΚ/1989) των κρατουμένων ο Γιάννης Πανούσης²³⁹ παρατηρεί τα εξής: «Το γεγονός ότι αναφερόμαστε σε αμοιβή και όχι σε μισθό σημαίνει ότι δεν έχει ξεπεραστεί ο τιμωρητικός χαρακτήρας της εργασίας. Το ότι οι κρατούμενοι εργαζόμενοι δεν δικαιούνται «διακοπών», το ότι οι αδυνατούντες να εργαστούν δεν τυγχάνουν οικονομικής ενίσχυσης, είναι ενδεικτικό του γεγονότος ότι, η όλη σχέση δεν εκλαμβάνεται ως εργασιακή – κοινωνικοασφαλιστική, αλλά ως μορφή απασχόλησης. Δεν αναγνωρίζεται δηλαδή η εργασία ως κοινωνικό δικαίωμα, αλλά αναγορεύεται ως αγώγιμο δικαίωμα αμοιβής της εργασίας».

²³⁹ Πανούσης Γιάννης, 1989, ό.π., σελ.49.

Τα χρήματα που ανάλογούν (ά. 74 παρ. 1 και 2 ΚωδΜεΚ/1989) στην εργασία του κρατουμένου, (είτε αυτή παρέχεται στο Κράτος ή σε Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου, είτε σε ιδιώτες, ορίζεται σύμφωνα με τις διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας, που ισχύει για τους εργαζόμενους γενικά) κατατίθενται στον ατομικό του λογαριασμό. Από τα χρήματα αυτά το 1/3 αποδίδονται στο Κράτος για τις δαπάνες διαβίωσης του καταδίκου, και κατατίθενται στον Λογαριασμό «Κεφάλαια Εργασίας Κρατουμένων» (Κ.Ε.Κ).

«Από τις εισπράξεις των κρατουμένων που εργάζονται για δικό τους λογαριασμό, παρακρατείται ποσό που ορίζεται από τον Υπουργό Δικαιοσύνης, όχι ανώτερο του 20% και κατατίθεται στα Κ.Ε.Κ.» (ά. 74 παρ. 3 ΚωδΜεΚ/1989).

Στα άρθρα 75 και 76 του ΚωδΜεΚ/1989 ρυθμίζονται τα θέματα τακτοποίησης και διάθεσης της αμοιβής του κρατουμένου καθώς και του ατομικού λογαριασμού του. Σύμφωνα με τα παραπάνω άρθρα, από τα χρήματα του ατομικού λογαριασμού του κρατουμένου το 75% κατατίθεται σε έντοκο λογαριασμό ταμιευτηρίου, ενώ το υπόλοιπο 25% αποτελεί τρεχούμενο λογαριασμό, για την αντιμετώπιση των αναγκών του κρατουμένου και κατατίθεται στο λογαριασμό του καταστήματος (ά. 76 παρ. 2 ΚωδΜεΚ/1989). «Σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης, ύστερα από γραπτή έγκριση του Διευθυντή του καταστήματος μπορεί ο κρατούμενος να αναλάβει μέρος ή και όλο το ποσό που βρίσκεται στον έντοκο λογαριασμό ταμιευτηρίου» (ά. 76, παρ. 4 ΚωδΜεΚ/1989). Ενώ «ο κρατούμενος δεν μπορεί ούτε με πράξη εν ζωή, ούτε με διάταξη τελευταίας βούλησης, να διαθέσει οποιοδήποτε ποσό από το λογαριασμό του

υπέρ τρίτου κρατουμένου, εκτός αν ο τελευταίος είναι ανιών, κατιών, σύζυγος, ή αδελφός του» (ά. 76 παρ. 5 ΚωδΜεΚ/1989).

Εκτός όμως από την χρηματική αμοιβή, η εργασία αποτελεί έναν τρόπο συντόμευσης της ποινής. Ο ευεργετικός υπολογισμός των ημερών εργασίας προβλέφθηκε αρχικά από το ν. 22058 της 18.4.1952 «περί μέτρων ειρηνεύσεως» (ά. 25) και ήδη ρυθμίζεται από το Π.Δ. 178/1980 «περί του ευεργετικού υπολογισμού του χρόνου εργασίας των καταδίκων»²⁴⁰.

Ειδικότερα, κάθε ημέρα απασχόλησης υπολογίζεται ως:

- **2 ημέρες** εκτιθείσας ποινής, όταν η προσφερόμενη εργασία είναι αγροτική ή κτηνοτροφική, σε αγροτική φυλακή ή αγροτικό Σ.Κ.Α (Σωφρονιστικό Κατάστημα Ανηλίκων), ή τεχνικής φύσεως και πραγματοποιείται σε εργαστήριο ή συνεργείο αγροτικής φυλακής ή Σ.Κ.Α, ή όταν η εργασία εκτελείται σε υφαντουργείο, ραφείο, τυπογραφείο, βιβλιοδετείο, φακελοποιείο, ή όταν εκτελείται στα πλαίσια προγράμματος εκπαίδευσης ή επαγγελματικής κατάρτισης σε παραγωγικό εργαστήριο των Γυναικείων Φυλακών Κορυδαλλού²⁴¹.

- **1 ημέρα και 3/4** εκτιθείσας ποινής, όταν η προσφερόμενη εργασία πραγματοποιείται σε εργαστήριο ή συνεργείο καταστήματος κράτησης, ή είναι τεχνικής φύσεως, ή πρόκειται για εργασία κουρέα, βοηθού αποθηκάριου, τραπεζοκόμου, ή εργασία που

²⁴⁰ Αλεξιάδης Στέργιος, 1989, ο.π., σελ. 155.

²⁴¹ Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών, Πανεπιστήμιο Αθήνας, Αθήνα, 1997, σελ. 21.

εκτελείται σε καφενείο ή πρατήριο καθώς και η εργασία του καθαρισμού σε οποιαδήποτε φυλακή ή σωφρονιστικό κατάστημα²⁴².

- **1 ημέρα και ½ εκτιθείσας ποινής**, όταν η προσφερόμενη εργασία είναι βοηθητική (πάσης φύσεως), ή πρόκειται για συμμετοχή σε προγράμματα εκπαιδευτικής ή επαγγελματικής κατάρτισης, τα οποία πραγματοποιούνται χωρίς παραγωγική εργασία σε οποιοδήποτε κατάστημα κράτησης²⁴³.

Κατά την άποψη του Γιάννη Πανούση²⁴⁴, η εργασία των κρατουμένων κατά τη διάρκεια της έκτισης της ποινής τους μοιάζει με «σισύφεια» προσπάθεια γιατί μεταξύ άλλων, επηρεάζεται καταλυτικά από τους εργασιακούς θεσμούς πριν τη φυλάκιση και τους όρους εργασίας μετά την απόλυση, επίσης, δεν ασκείται σε συνθήκες ελευθερίας (ωράριο, κίνηση, ενημέρωση κ.λ.π.), συγκρούεται με προδιαγραφές ασφαλείας και πειθαρχίας, δεν διαφοροποιεί το περιεχόμενο του ελεύθερου χρόνου των εγκλειστών, δεν αίρει το στιγματισμό του ποινικού μητρώου που ακολουθεί ως σκιά, τον αποφυλακιζόμενο, ενώ οι συχνές μεταγωγές δεν συμβιβάζονται με τη μόνιμη απασχόληση. Ο κρατούμενος των ελληνικών φυλακών δεν μπορεί να κερδίσει το ψωμί του, με αποτέλεσμα η εργασία του, είτε να μειώνει το κόστος του προϊόντος, είτε να αυξάνει τα κέρδη του εργοδότη, είτε να αποτελεί ένα είδος εργασιοθεραπείας. Ο ανταγωνισμός της με την ελεύθερη εργασία, οι άσχημες συνθήκες οργάνωσης και εκτέλεσής της (έλλειψη τεχνικού προσωπικού, υλικοτεχνική υποδομής, όρων υγιεινής και ασφάλειας), η αδυναμία

²⁴² ό.π., σελ. 21.

²⁴³ ό.π., σελ. 22.

²⁴⁴ Πανούσης Γιάννης, 1989, ό.π., σελ. 68 – 69.

προσδιορισμού «αξία προϊόντος – οφειλόμενη αμοιβή» συνιστούν ανυπέρβλητα εμπόδια για το σχεδιασμό μιας παραγωγικής εργασίας μέσα στην ελληνική φυλακή²⁴⁵.

Ο Στέργιος Αλεξιάδης²⁴⁶ αναφέρει σχετικά ότι, με εξαίρεση τις αγροτικές φυλακές, στις υπόλοιπες φυλακές δεν υπάρχουν οργανωμένα συστήματα εργασίας για την απασχόληση των κρατουμένων σε αυτά. Οι κατάδικοι, είτε επιδιώκουν να τοποθετηθούν σε εργασία στην οποία θα επιτύχουν ευεργετικό υπολογισμό των ημερών της παραμονής τους μέσα στη φυλακή, είτε αυτοαπασχολούνται στους χώρους διαμονής με χειροτεχνήματα κ.λ.π.

Εδώ λοιπόν τίθεται το ερώτημα, κατά πόσο η εργασία εντός φυλακής επιτυγχάνει τους σκοπούς της, οι οποίοι συνίστανται: i. στη διατήρηση ή επαύξηση των ικανοτήτων των κρατουμένων για την κοινωνική τους επανένταξη και ii. στην επαγγελματική εκπαίδευση των κρατουμένων.

Κοινωνική επανένταξη σημαίνει επιστροφή στην κοινωνία και ομαλή συμβίωση του κρατουμένου με το περιβάλλον του. Με ποιόν η τρόπο η εργασία μέσα στη φυλακή επιτυγχάνει αυτόν τον σκοπό;

Μπορεί ίσως να υποστηριχθεί ότι με την εργασία μέσα στη φυλακή συντομεύεται η ποινή του καταδίκου και ο κρατούμενος επιστρέφει πιο γρήγορα στην κοινωνία, ή πως αποκτά μια συνήθεια και μία απασχόληση και αποφεύγει την ψυχολογική και πνευματική κατάρρευση. Και σε αυτήν την περίπτωση όμως κάποια στιγμή, ο κρατούμενος δεν φτάνει σε σημείο να αντιμετωπίζει πια την εργασία του σαν κάτι που πρέπει απλώς να υπομείνει, για να αποφυλακιστεί

²⁴⁵ ό.π., σελ. 72 – 73.

²⁴⁶ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 155.

συντομότερα; Δεν θα πρέπει να λησμονηθεί το γεγονός ότι ένα επάγγελμα που δεν είναι αποτέλεσμα προσωπικής επιλογής, γρήγορα γίνεται βαρετό και ψυχοφθόρο.

Από άλλη άποψη, η εργασία αποτελεί τρόπο εκμάθησης ενός επαγγέλματος, που μπορεί αργότερα, ο κρατούμενος, να το εξασκήσει μετά την αποφυλάκιση. Κατά πόσο όμως ισχύει η άποψη αυτή; Πόσο η εργασία μέσα στην φυλακή ανταποκρίνεται στις σύγχρονες ανάγκες πάνω στο θέμα της απασχόλησης και πόσο εύκολα ο αυριανός εργοδότης θα εμπιστευθεί έναν πρώην κρατούμενο; Αναμφίβολα οι προσφερόμενες θέσεις εργασίας στη φυλακή είναι πολύ λίγες, συγκριτικά με τον αριθμό των κρατουμένων και τα ίδια τα είδη των εργασιών που εκτελούνται, δεν τους επιτρέπουν να χρησιμοποιήσουν τον χρόνο φυλάκισής τους ως χρόνο προϋπηρεσίας ή ως χρόνο εκμάθησης κάποιου επαγγέλματος. Παράλληλα, το υψηλό ποσοστό ανεργίας που υπάρχει στη χώρα μας και η μεγάλη προσφορά εργατικών χεριών, σε συνδυασμό με την αύξηση της εγκληματικότητας, εντείνουν την επιφυλακτικότητα και την καχυποψία των εργοδοτών απέναντι σε αποφυλακισμένους που ζητούν εργασία. Έτσι, ευκολότερα ένας εργοδότης θα προτιμήσει έναν εργαζόμενο με περισσότερα προσόντα, μεγαλύτερη προϋπηρεσία και κυρίως λευκό ποινικό μητρώο. Υπάρχουν βέβαια προγράμματα²⁴⁷ που υλοποιούνται από διάφορους φορείς (π.χ. Ο.Α.Ε.Δ. → επιχορήγηση νέου επαγγελματία, επιδότηση ανέργου κ.α.), τα οποία ενισχύουν οικονομικά τον αποφυλακισμένο παρέχοντάς του την δυνατότητα να δημιουργήσει ο ίδιος μία δική του δουλειά, ή ακόμα ωθούν τον εργοδότη να τον προσλάβει (καλύπτοντας ένα σημαντικό

μέρος του μισθού του αποφυλακισμένου). Ωστόσο, η κοινωνική προκατάληψη και οι ολοένα αυξανόμενες ανάγκες που υπάρχουν στην αγορά εργασίας ενισχύουν των κοινωνικό αποκλεισμό των αποφυλακισμένων.

3.4. Η Επικοινωνία των Κρατουμένων με το Ευρύτερο Κοινωνικό Σύνολο

Τα μειονεκτήματα των μακροχρόνιων κυρίως ποινών και οι δυσμενείς συνέπειες που μπορεί να επιφέρουν, είτε στην προσωπικότητα (λ.χ. μελαγχολία κ.λ.π.), είτε στην κοινωνική ζωή του καταδίκου (λ.χ. σχέσεις με την οικογένειά του), επέβαλαν από πολύ νωρίς ορισμένες μορφές επικοινωνίας με το κοινωνικό σύνολο. Τέτοιες μορφές επικοινωνίας υπήρξαν, οι επισκέψεις, η ανταλλαγή επιστολών, η ανάγνωση εφημερίδων, η παρακολούθηση ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών εκπομπών και πιο πρόσφατα οι άδειες εξόδου των καταδίκων.

Στην αναγκαιότητα της επικοινωνίας του κρατουμένου με τον «έξω κόσμο» αναφέρονται όλοι οι διεθνείς σωφρονιστικοί κανόνες (της Κοινωνίας των Εθνών παρ. 31–32 του Ο.Η.Ε., ά. 37–39, του Συμβουλίου της Ευρώπης τόσο του 1973 ά. 37–39, όσο και του 1987 ά. 43–45), καθώς και ο προϊσχύσας στη χώρα μας αν. ν. 125/1967 Σωφρονιστικός Κώδικας, ά. 80–90²⁴⁸.

²⁴⁸ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 155 – 156.

Η Καλλιόπη Σπινέλλη και ο Νέστωρ Κουράκης²⁴⁹ αναφέρουν ότι, «η εξασφάλιση των προϋποθέσεων για θετικές μορφές επικοινωνίας των κρατουμένων είναι το μέσο για διατήρηση ή σύμπτυξη οικογενειακών δεσμών, για ψυχολογική αποφόρτιση για συντήρηση μιας ομαλής κατάστασης στον επαγγελματικό, μορφωτικό ή πνευματικό τομέα ή για αντίστοιχες βελτιώσεις».

Ο ΚωδΜεΚ/1989 αφιερώνει το Έβδομο Κεφάλαιο στην «Επικοινωνία με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον» (ά. 49–56). Χαρακτηρίζει καταρχήν αυτήν την επικοινωνία «ζωτική ανάγκη», για τη διαβίωση του κρατουμένου μέσα στη φυλακή, αλλά και για τη βαθμιαία ένταξή του στην κοινωνία μετά την αποφυλάκιση. Για την πραγματοποίηση της επικοινωνίας με το ευρύτερο περιβάλλον ο ΚωδΜεΚ/1989 αναγνωρίζει τέσσερα μέσα: i. την υποδοχή επισκεπτών, ii. την ανταλλαγή επιστολών, iii. την τηλεφωνική επικοινωνία και iv. τις άδειες των κρατουμένων (ά. 49 ΚωδΜεΚ/1989).

Σύμφωνα με τον Στέργιο Αλεξιάδη²⁵⁰ ο ΚωδΜεΚ/1989 δεν αναφέρει μεταξύ των μέσων επικοινωνίας με το ευρύτερο περιβάλλον την ενημέρωση των κρατουμένων με, εφημερίδες, περιοδικά και τηλεοπτικές εκπομπές, διότι τα μέσα αυτά (που επίσης τα επιτρέπει) τα χαρακτηρίζει μέτρα πνευματικής αγωγής και τα μνημονεύει στο αντίστοιχο κεφάλαιο (α. 43). Αντίθετα, αναφέρει τους «θεσμούς ημιελεύθερης διαβίωσης», ενώ οι συγκεκριμένοι θεσμοί είναι εναλλακτικά μέτρα εκτίσης της ποινής (και ο ίδιος μάλιστα ο

²⁴⁹ Σπινέλλη Κ.– Κουράκης Ν., 1990, ό.π., σελ. 63–64.

²⁵⁰ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 156.

ΚωδΜεΚ/1989 δεν τα εξετάζει στο κεφάλαιο αυτό αλλά στο επόμενο που αναφέρεται στα εναλλακτικά μέτρα έκτισης της ποινής).

Η ανάπτυξη στη συνέχεια θα περιοριστεί στα τέσσερα μέσα που αναφέρθηκαν πιο πάνω, δηλαδή, την υποδοχή επισκεπτών, την ανταλλαγή επιστολών, την τηλεφωνική επικοινωνία και τις άδειες των κρατουμένων όπως ρυθμίζονται σύμφωνα με τον Κώδικα Βασικών Κανόνων Μεταχείρισης Κρατουμένων του 1989.

3.4.1. Οι Επισκέψεις

Οι επισκέψεις (ά. 50 ΚωδΜεΚ/1989) στοχεύουν τόσο στην διατήρηση των δεσμών του κρατουμένου με την οικογένειά του, όσο στη δημιουργία θετικών διαπροσωπικών σχέσεων, με άλλα πρόσωπα που βρίσκονται έξω από τα καταστήματα κράτησης.

Η επίτευξη του πρώτου στόχου επιδιώκεται με επισκέψεις συγγενών μέχρι τον τέταρτο βαθμό, τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα. Τρίτα πρόσωπα επιτρέπεται επίσης να επισκέπτονται τον κρατούμενο, εφόσον ο Διευθυντής του καταστήματος κρίνει ότι η επίσκεψή τους θα έχει ευεργετική επίδραση στον κατάδικο. Το ίδιο ισχύει και για εκπροσώπους κοινωνικών φορέων, μέλη επιστημονικών εταιρειών, πολιτιστικών, θρησκευτικών ή άλλων συλλόγων, ύστερα όμως από άδεια του Υπουργού Δικαιοσύνης.

Στους αλλοδαπούς κρατουμένους, σύμφωνα με τον ΚωδΜεΚ/1989, πρέπει να γίνονται οι δυνατές διευκολύνσεις προκειμένου να επικοινωνούν με τους διπλωματικούς ή προξενικούς εκπροσώπους του κράτους στο οποίο ανήκουν, ή με άλλα πρόσωπα

τα οποία, κατά τη γνώμη του Διευθυντή της φυλακής, συμβάλλουν στην εξομάλυνση των ειδικών προβλημάτων που δημιουργούνται από την κράτησή τους.

Οι επισκέψεις πραγματοποιούνται, σε ειδικό, κατάλληλα διαμορφωμένο χώρο του καταστήματος, στο οποίο υπάρχει μόνο οπτικός έλεγχος (συνεπώς σε πρακτικό επίπεδο αυτό σημαίνει ότι, οι κρατούμενοι μπορούν να συζητούν οικογενειακά, επαγγελματικά κ.α. θέματα, χωρίς να γίνονται γνωστά σε τρίτους, ενώ σε νομικό επίπεδο, γίνεται σεβαστό και αυτό το ατομικό δικαίωμα ²⁵¹). Τον χώρο των επισκέψεων συνήθως αποτελεί μια μακρόστενη αίθουσα, την οποία χωρίζει σε δύο κατά μήκος τμήματα, ένα για τους κρατούμενους και ένα για τους επισκέπτες, πυκνό μεταλλικό πλέγμα (που δεν επιτρέπει την μεταβίβαση αντικειμένων από τους μεν στους δε). Ο αριθμός των επισκέψεων, η διάρκεια και ο τρόπος της επικοινωνίας, καθώς και κάθε άλλη λεπτομέρεια ρυθμίζονται από τον εσωτερικό κανονισμό και με υπουργικές αποφάσεις.

Όπως παρατηρεί ο Στέργιος Αλεξιάδης ²⁵², παρόλο που δεν αναφέρεται ρητά στις συναφείς διατάξεις του ΚωδΜεΚ/1989, ιδιαίτερη μέριμνα θα πρέπει να λαμβάνεται για τις επισκέψεις των δικηγόρων των κρατουμένων, ιδιαίτερα των υποδίκων. Σ' αυτό συνηγορούν, τόσο η διάταξη του ά. 5 ΚωδΜεΚ/1989, κατά το οποίο «οι κρατούμενοι δεν εμποδίζονται, λόγω της στέρησης της ελευθερίας τους, στην άσκηση των δικαιωμάτων που τους αναγνωρίζει ο νόμος», αλλά και η διάταξη της παρ. 3 εδ. β'-γ' ά. 6 ΕυρΣ.Δ.Α.(1950) κατά την οποία κάθε κρατούμενος (-υπόδικος κρατούμενος) έχει δικαίωμα

²⁵¹ Σπινέλλη Κ. – Κουράκης Ν., 1990, ό.π., σελ. 66.

²⁵² Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 157.

να διαθέτει τις αναγκαίες ευκολίες, για την προετοιμασία της υπεράσπισής του και να αναθέτει την υπεράσπισή του σε δικηγόρο της εκλογής του. Ειδική διάταξη για τις επισκέψεις των συνηγόρων, υπήρχε στο ά. 88 αν. ν. 125/1967 Σωφρονιστικού Κώδικα, αλλά αδικαιολόγητα, σύμφωνα με την άποψη του Στέργιου Αλεξιάδη, δεν επαναλαμβάνεται στον ισχύοντα ΚωδΜεΚ/1989. Αλλά κατά τον Κώδικα περί Δικηγόρων, η είσοδος στα Υπουργεία και τα δημόσια καταστήματα (συνεπώς και στις φυλακές), επιτρέπεται ελεύθερα στους δικηγόρους, με επίδειξη του δελτίου ταυτότητάς τους, κάθε εργάσιμη μέρα επί μία ώρα, επιπλέον εκείνης που επιτρέπεται για το κοινό ή καθημερινά 11.00 – 12.00 το μεσημέρι (ά. 45 παρ.2 ν. δ. 3026/1954)²⁵³.

3.4.2. Η Ανταλλαγή Τηλεφωνημάτων και Επιστολών

Η ανταλλαγή τηλεφωνημάτων και επιστολών είναι ένα μάλλον περιορισμένο μέσο επικοινωνίας. Αυτό συμβαίνει γιατί εξαρτάται, τόσο από τον Οργανισμό Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος (Ο.Τ.Ε.), ο οποίος χορηγεί τις τηλεφωνικές συσκευές και τη μέριμνά του για τη διατήρησή τους σε καλή λειτουργία, όσο και από τον Διευθυντή του καταστήματος, του οποίου απαιτείται η άδεια για την διενέργεια τηλεφωνήματος (ά. 50 παρ.1 ΚωδΜεΚ). Ο κρατούμενος μπορεί να τηλεφωνεί μια φορά την εβδομάδα, ή και συχνότερα αν υπάρχει ανάγκη και να επικοινωνεί με τον συνήγορό του, με συγγενικά του

²⁵³ ό.π., σελ. 157.

πρόσωπα, ή με πρόσωπα που μπορεί να έχουν ευεργετική επίδραση σ' αυτόν, όπως συμβαίνει και με τις επισκέψεις.

Η αποστολή καθώς και η παραλαβή τηλεγραφημάτων και επιστολών δεν υπόκειται σε αριθμητικούς περιορισμούς. Ο ΚωδΜεΚ/1989 επαναλαμβάνει στο ά. 51 παρ. 2, την συνταγματική επιταγή για το απόρρητο των επιστολών και των τηλεγραφημάτων. Σύμφωνα με το παραπάνω άρθρο, ο έλεγχος ακόμη και της εισερχόμενης αλληλογραφίας, αν και θεωρείται απαραίτητος, από την διοίκηση των ιδρυμάτων εγκλεισμού στη χώρα μας, αλλά και σε άλλες χώρες, μεταξύ άλλων και για την πρόληψη διακίνησης ναρκωτικών, ωστόσο απαγορεύεται²⁵⁴. Κατεξάίρεση μόνο, επιτρέπεται ο έλεγχος του περιεχομένου τηλεγραφημάτων και επιστολών, σε περίπτωση που το επιβάλλουν λόγοι ασφαλείας ή κίνδυνος διάπραξης ιδιαίτερος σοβαρών εγκλημάτων. Στην περίπτωση αυτή, επιτρέπεται από το Νόμο να ελεγχθεί η αλληλογραφία κρατουμένων, ύστερα από άδεια του Δικαστή Εκτέλεσης Ποινών (ά. 51 παρ. 2 ΚωδΜεΚ). Οι Καλλιόπη Σπινέλλη και ο Νέστωρ Κουράκης²⁵⁵ υποστηρίζουν ότι, η παραπάνω διάταξη είναι σύμφωνη και μέσα στα πλαίσια του ά. 19 παρ. 2 του Συντάγματος, καθώς ο Κώδικας ευθυγραμμίζεται με την ελληνική συνταγματική επιταγή, η οποία δεν περιέχει, όπως άλλα Συντάγματα, ειδική περιοριστική ρήτρα για όσους έχουν νόμιμα στερηθεί την ελευθερία τους. Η αντίθετη άποψη υποστηρίζεται για το συγκεκριμένο θέμα από τον Στέργιο Αλεξιάδη²⁵⁶, ο οποίος θεωρεί ότι

²⁵⁴ Σπινέλλη Κ. – Κουράκης Ν., 1990, ό.π., σελ. 65 – 66.

²⁵⁵ ό.π., σελ. 66.

²⁵⁶ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 158.

η εξαίρεση που καθιερώνει το ά. 51 παρ. 2 του ΚωδΜεΚ/1989, υπερβαίνει τα συνταγματικά επιτρεπόμενα όρια.

Για την διευκόλυνση της επικοινωνίας των κρατουμένων με τηλεφωνήματα, τηλεγραφήματα και επιστολές, σε περίπτωση που οι ίδιοι στερούνται των αναγκαίων μέσων, η δαπάνη καλύπτεται από τη διεύθυνση του καταστήματος. Αν όμως πρόκειται για χορήγηση φακέλων αλληλογραφίας, σ' αυτούς δεν πρέπει να υπάρχει διακριτικό σημείο, από το οποίο να φαίνεται ότι στέλνονται από κρατούμενο σε φυλακή (ά. 51 παρ. 4 ΚωδΜεΚ/1989).

3.4.3. Οι Άδειες των Κρατουμένων

Τα δυσάρεστα αποτελέσματα της μακρόχρονης κράτησης σε σωφρονιστικό κατάστημα αναγνωρίζονται σε διεθνή κείμενα, τα οποία υποδεικνύουν παράλληλα την λήψη μέτρων για την αποτροπή ή τουλάχιστον, τον περιορισμό τους. Ο Στέργιος Αλεξιάδης ²⁵⁷ επισημαίνει σχετικά ότι, «το αποτελεσματικότερο από τα μέτρα που έχουν προταθεί ή εφαρμοστεί μέχρι σήμερα, θεωρείται η άδεια του κρατουμένου να περνά ορισμένο διάστημα της ποινής του έξω από το σωφρονιστικό κατάστημα». Ο Στέργιος Αλεξιάδης ²⁵⁸ αναφέρει επίσης ότι, «το παλιότερο κείμενο το οποίο συνιστά το μέτρο των αδειών των κρατουμένων, είναι οι συστάσεις (σύσταση αρ. 16) του Ιου Συνεδρίου της Αιθιούς Εταιρίας Κοινωνικής Άμυνας (Σαν Ρέμο, 1947). Το ίδιο μέτρο συνιστά επίσης – ανάμεσα στα άλλα – η

²⁵⁷ ό.π., σελ. 158.

²⁵⁸ ό.π., σελ. 158.

Απόφαση (76) 2 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη 'μεταχείριση των κρατουμένων με μακροχρόνιες ποινές' ». Η σημασία, ωστόσο, του συγκεκριμένου μέτρου και η ολοένα επεκτεινόμενη εφαρμογή του στις ευρωπαϊκές χώρες, γέννησαν την ανάγκη για ειδικότερη μελέτη και επεξεργασία του, καθώς και για τη διαμόρφωση κάποιων ομοιόμορφων κανόνων ρύθμισής του.

Μετά από εισήγηση ειδικής επιτροπής, που συγκροτήθηκε και εργάστηκε, υπό την εποπτεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, για τα προβλήματα της Εγκληματικότητας (E.C.-C.P), υιοθετήθηκε από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης στις 24.9.1982, η Σύσταση Νο R (82) 16 για τις «άδειες των κρατουμένων» («prison leave») με το Επεξηγηματικό Υπόμνημα που το συνοδεύει²⁵⁹.

Ο θεσμός της άδειας των κρατουμένων, με την έννοια που προαναφέρθηκε, συνίσταται στη χορήγηση στον κρατούμενο, που εκτίει μακρόχρονη «στερητική της ελευθερίας ποινή», αδειών εξόδου από το κατάστημα στο οποίο κρατείται, με σκοπό την ελεύθερη διαβίωσή του για ορισμένες μέρες, κατά τακτά χρονικά διαστήματα. Ο σκοπός που επιδιώκει η εφαρμογή του συγκεκριμένου θεσμού είναι, κατά την άποψη του Στέργιου Αλεξιάδη²⁶⁰ «σε τελευταία ανάλυση καθαρά σωφρονιστικός, δεδομένου ότι: i. άμεσα διευκολύνει την εξουδετέρωση των μειονεκτημάτων και τη λύση των προβλημάτων που δημιουργεί η μακρόχρονη κράτηση στη φυλακή, ii. έμμεσα, προετοιμάζει τη μετά την απόλυση αποκατάσταση των οικογενειακών, κοινωνικών κ.λ.π. σχέσεων του κρατουμένου. Από

²⁵⁹ ό.π., σελ. 158 - 159.

²⁶⁰ ό.π., σελ. 159.

την άποψη αυτή, συνεπώς, η άδεια του κρατούμενου δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως επιβράβευση της καλής διαγωγής ή, αντίθετα η στέρησή της, ως τιμωρία για την κακή διαγωγή του, αλλ' ως οργανικό στοιχείο της έκτισης της μακροχρόνιας ποινής».

Οι προϋποθέσεις για την χορήγηση στον κρατούμενο άδειας εξόδου και ελεύθερης διαβίωσης διαφέρουν από χώρα σε χώρα, άλλωστε και η εφαρμογή του μέτρου δεν είναι γενικευμένη. Σε γενικές γραμμές, πάντως, οι προϋποθέσεις συνοψίζονται στα εξής:

- Απαιτείται καταδίκη σε (συνολικά) μακρόχρονη ποινή.
- Πρέπει να έχει εκτιθεί ένα σημαντικό μέρος της ποινής.
- Το είδος του εγκλήματος για το οποίο καταδικάστηκε και η προσωπικότητα του κρατούμενου, όπως είχε διαμορφωθεί πριν και όπως έχει διαπλαστεί κατά το διάστημα της κράτησης, δεν πρέπει να θεμελιώνουν το φόβο ότι η έξοδός του από το σωφρονιστικό κατάστημα θα αποτελέσει απειλή κατά της κοινωνικής ζωής.

Ως προς τη χορήγηση της άδειας (ά. 52 – 56 ΚωδΜεΚ/1989), απαιτείται βέβαια αίτηση του κρατούμενου, την οποία αίτηση κρίνει Όργανο στο οποίο ο Διευθυντής του καταστήματος συμμετέχει ή γνωμοδοτεί. Οι μέρες της ελεύθερης διαβίωσης θεωρούνται συνέχιση της έκτισης της ποινής, δηλαδή κατά τη διάρκεια της άδειας δεν επέρχεται διακοπή της (ά. 54 παρ. 3, ΚωδΜεΚ/1989). Το γεγονός αυτό είναι εύλογο επειδή ο κρατούμενος ουσιαστικά κέρδισε την άδεια καταβάλλοντας για το λόγο αυτό συνεχή προσπάθεια στο προηγούμενο διάστημα της κράτησής του. Άλλωστε, κατά το χρόνο της άδειας δεν είναι απόλυτα ελεύθερος, αλλά ζει με περιορισμούς της

ελευθερίας του, τους οποίους προβλέπει η σωφρονιστική νομοθεσία, ή του επιβάλλει η απόφαση για άδεια. Δεν είναι λοιπόν ασυμβίβαστη προς το θεσμό η επιβολή στον αδειούχο ορισμένων όρων – απαγορεύσεων (λ.χ. απαγόρευση διαμονής σε ένα ορισμένο τόπο, συνέχιση θεραπείας με σκοπό την αποτοξίνωση κ.λ.π.), αν κρίνονται αναγκαίες στην συγκεκριμένη περίπτωση (ά. 54, παρ. 4, ΚωδΜεΚ/1989). Εξάλλου, η άδεια «αποβλέπει στην ομαλή λειτουργία του σωφρονιστικού καταστήματος και στην πραγμάτωση του σωφρονισμού, δηλαδή ωφελεί περισσότερο το κοινωνικό σύνολο παρά τον ίδιο τον κρατούμενο – αδειούχο»²⁶¹.

Στην περίπτωση που ο αδειούχος τηρεί με συνέπεια τους όρους της άδειας, το γεγονός αυτό αποτελεί, από τη μια μεριά, ένα επιπλέον λόγο για την επανάληψή της στο μέλλον με ευνοϊκότερους όρους (λ.χ. περισσότερες μέρες) και από την άλλη, ένα θετικό στοιχείο για τη χορήγηση τελικά της «απόλυσης υπό όρους» (κατά τους ορισμούς του ποινικού δικαίου)²⁶². Από τα προηγούμενα προκύπτουν οι διαφορές του θεσμού των αδειών των κρατουμένων από παρεμφερείς θεσμούς, που επίσης συνεπάγονται έξοδό τους από το σωφρονιστικό κατάστημα.

Στις χώρες που εφαρμόζεται ο θεσμός των αδειών των κρατουμένων τα προβλήματα είναι πολυποίκιλα. Το σημαντικότερο πρόβλημα είναι η σωστή αξιολόγηση του θεσμού, του οποίου η επιτυχία δεν γίνεται αμέσως φανερή, ούτε μπορεί να μετρηθεί, ενώ η αποτυχία προκαλεί την έντονη αντίδραση της «κοινής γνώμης». Η τελευταία αντιδρά ιδιαίτερα, όταν κρατούμενοι βρισκόμενοι σε άδεια

²⁶¹ ό.π., σελ. 160.

²⁶² ό.π., σελ. 160.

δραπετεύουν και διαπράττουν εγκλήματα (ανθρωποκτονίες κ.α.). Ωστόσο, σύμφωνα με τα όσα υποστηρίζει ο Στέργιος Αλεξιάδης²⁶³, η ίδια η δραπέτευση δεν σημαίνει αποτυχία του θεσμού, «δεδομένου ότι οι άδειες όπου δίνονται, δεν αποτελούν ούτε τη μοναδική, ούτε τη συνηθέστερη αιτία για δραπετεύσεις. Εξάλλου, η πιθανότητα, ότι ο αδειούχος θα διαπράξει κατά τη διάρκεια της άδειάς του κάποιο έγκλημα, είναι ίση ίσως και μικρότερη από εκείνη που υπάρχει στις περιπτώσεις αναστολής της έκτισής της ποινής, μετατροπής της ποινής σε χρηματική, ή απόλυσης με όρους. Εν πάσει περιπτώσει, τα πιο πάνω προβλήματα μπορούν να αντιμετωπιστούν με την σωστή επιλογή των κρατουμένων στους οποίους θα χορηγηθούν οι άδειες».

Εκτός από τα προηγούμενα, η εφαρμογή του θεσμού των αδειών των κρατουμένων γεννά και ορισμένα ειδικότερα – δευτερεύουσας σημασίας – ζητήματα όπως, η αύξηση του φόρτου εργασίας των διοικητικών υπαλλήλων των σωφρονιστικών καταστημάτων, γεγονός που επιβάλλει την αύξηση του προσωπικού τους και στη συνέχεια μεγαλύτερο οικονομικό κόστος του συστήματος. Αυτό, βέβαια, δεν αποτελεί αληθινή ζημιά, συγκριτικά με το κοινωνικό όφελος στο οποίο συνεπάγεται. Παράλληλα, η τακτική έξοδος ενός τμήματος του σωφρονιστικού πληθυσμού, μειώνει αντίστοιχα τις δαπάνες σίτισης, τις ανάγκες για φυλακτικό προσωπικό κ.λ.π.

Σε τελευταία ανάλυση, η εφαρμογή του θεσμού θεωρείται παντού ως θετική συμβολή, τόσο στην ομαλότερη λειτουργία του σωφρονιστικού συστήματος, όσο και στην άμβλυνση των προβλημάτων που δημιουργεί στον κρατούμενο η έκτιση των

²⁶³ ό.π., σελ. 160 - 161.

μακροχρόνιων ποινών γεγονός που επίσης συμβάλλει στην κοινωνικοποίησή του. Γι' αυτό το λόγο ο θεσμός συνεχίζει να εφαρμόζεται στην Ευρώπη, ενώ κατά καιρούς προτάθηκαν περιστασιακές ρυθμίσεις που απέβλεπαν κατά κανόνα στην επέκταση της εφαρμογής του.

Ο θεσμός των αδειών δεν είναι άγνωστος στη χώρα μας. Προβλέφθηκε για πρώτη φορά στο ά. 6 ν. 3312/1955 («Περί οργανώσεως Ανοικτών Σωφρονιστικών Καταστημάτων»), που έδωσε στο Διευθυντή του Καταστήματος τη δυνατότητα να χορηγεί στους κρατούμενους «άδειαν απουσίας εκ του καταστήματος» μέχρι πέντε το πολύ μέρες κάθε εξάμηνο, αν υπάρχουν σοβαρές οικογενειακές και επαγγελματικές ανάγκες (οι μέρες της άδειας συνυπολογίζονται στη διάρκεια της ποινής). Παρά το περιορισμένο πεδίο εφαρμογής της (τα μόνα τότε ανοικτά σωφρονιστικά καταστήματα ήταν του Ωρωπού Αττικής και το Παράρτημα Κατακάλου της Αγροτικής Φυλακής της Κασσάνδρας) η πιο πάνω νομοθετική ρύθμιση θα μπορούσε να δώσει την ευκαιρία τουλάχιστον για δοκιμή του θεσμού των αδειών των κρατουμένων στη χώρα μας. Επειδή, ωστόσο, η εφαρμογή του ά. 6 του παραπάνω νόμου εξαρτάται από προηγούμενη έγκριση του Υπουργείου Δικαιοσύνης, τελικά δεν υλοποιήθηκαν οι ορισμοί του²⁶⁴.

Οι συντάκτες του Σωφρονιστικού Κώδικα του '67 αισιόδοξοι, περιέλαβαν το θεσμό των αδειών των κρατουμένων στο Κεφ. Β' του Τρίτου Τμήματός του όπου περιέχονται οι «ειδικοί κανόνες εκτελέσεως» της ποινής της πρόσκαιρης κάθειρξης (ά. 108 – 114 Σ.Κ.). «Έχοντας απίγνωση της αδυναμίας εφαρμογής του προοδευτικού συστήματος έκτισης των ποινών στη χώρα μας, οι ίδιοι

²⁶⁴ ό.π., σελ. 161 – 162.

οι συντάκτες του Σ.Κ., εξάρτησαν τον τρόπο εφαρμογής της προοδευτικής εκτέλεσης των ποινών, που αναφέρεται στα ά. 108 – 113 του Σ.Κ., από το διάταγμα που θα εκδοθεί μετά από πρόταση του Υπουργού Δικαιοσύνης. Τέτοιο διάταγμα δεν εκδόθηκε μέχρι την ψήφιση του ΚωδΜεΚ (ν. 1851/1989)»²⁶⁵.

Ο ΚωδΜεΚ/1989 υιοθέτησε επίσης το θεσμός των αδειών των κρατουμένων (ά. 52 - 56), τις οποίες διακρίνει στις ακόλουθες κατηγορίες: α. τακτικές β. έκτακτες γ. εκπαιδευτικές. (ά. 52, παρ. 2. ΚωδΜεΚ/1989)

α. Οι τακτικές άδειες, αποσκοπούν στην ανθρωπιστικότερη έκτιση των ποινών και στην προετοιμασία της ομαλής επανένταξης του κρατούμενου στην κοινωνία μετά την απόλυσή του. (ά. 52, παρ. 3 ΚωδΜεΚ/1989).

Οι τακτικές άδειες χορηγούνται εφόσον:

- Ο κατάδικος έχει εκτίσει το ένα πέμπτο της ποινής του, χωρίς ευεργετικό προϋπολογισμό των ημερών έργασίας και η κράτηση του έχει διαρκέσει τουλάχιστον τρεις μήνες. Σε περίπτωση καταδίκης σε ισόβια κάθειρξη, η κράτηση πρέπει να έχει διαρκέσει τουλάχιστον δέκα έτη και εφόσον πρόκειται για ισόβια κάθειρξη λόγω μετατροπής από μη εκτελεσθείσα θανατική ποινή, κατά το ά. 96 παρ. 1 του ισχύοντος Κώδικα, τουλάχιστον δεκαπέντε έτη. Αν στον κατάδικο έχουν επιβληθεί περισσότερες ποινές κατά της ελευθερίας και δεν έχει γίνει προσμέτρησή τους σε μία συνολική ποινή, κατά το ά. 94 του Π.Κ. για τον υπολογισμό της εκτιθείσας

²⁶⁵ ό.π., σελ. 162.

ποινής κατά την έννοια της συγκεκριμένης διάταξης, λαμβάνεται υπ' όψιν το άθροισμα των επιμέρους ποινών (Ν. 2145/1993, ά. 2).

- Δεν εκκρεμεί εις βάρους του κρατουμένου ποινική δίωξη για απόδραση, κατά το άρθρο 173 του Π.Κ., ή για άλλη αξιόποινη πράξη που επισύρει ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τριών μηνών και η οποία τελέσθηκε, είτε πριν, είτε μετά τον εγκλεισμό του στο κατάστημα κράτησης (Ν.2145/93, ά. 2).

- Εκτιμάται ότι δεν υπάρχει κίνδυνος φυγής του καταδίκου ή τέλεσης, κατά την διάρκεια της άδειάς του, νέων εγκλημάτων.

Η τακτική άδεια χορηγείται, κατά την ανέλεγκτη κρίση του αρμόδιου οργάνου, το οποίο για την χορήγησή της εκτιμά, αν υπάρχει κίνδυνος να δραπετεύσει ο κατάδικος, ή να τελέσει κατά την διάρκειά της νέα εγκλήματα. Για την χορήγηση της άδειας λαμβάνεται ιδιαίτερα υπ' όψιν: i. το είδος και βαρύτητα της πράξης που έχει τελέσει ο κατάδικος, ii. η υποτροπή ή «καθ' έξιν» τέλεση εγκλημάτων, iii. η προσωπικότητά του, το παρελθόν του και η διαγωγή του, μετά την τέλεση της πράξης και κατά την διάρκεια της κράτησης, iv. η ατομική, οικογενειακή, επαγγελματική και κοινωνική του κατάσταση, και ο σκοπός για τον οποίο πρόκειται να χρησιμοποιηθεί η άδεια.(ά. 53, παρ. 2. ΚωδΜεΚ/1989, και Ν. 2145/1993, ά. 2)

Αρχικά ο κατάδικος αιτείται αδείας από την Επιτροπή, και την αίτησή του υποβάλλει στην γραμματεία της φυλακής. Εφόσον πληροί τις προϋποθέσεις για την χορήγηση άδειας, προχωρούν οι διαδικασίες: Ο Κοινωνικός Λειτουργός παίρνει συνέντευξη του αιτούντα, για να πληροφορηθεί, για τον σκοπό της άδειάς του, για την ατομική,

οικογενειακή, επαγγελματική και κοινωνική του κατάσταση. Επίσης, σύμφωνα με τον Ν. 2145/1993, επικοινωνεί με την οικογένειά του, για την επιβεβαίωση της διαμονής του κατάδικου εκεί και στη συνέχεια, προτείνει την έγκριση ή την απόρριψη της άδειας. Τέλος, ορίζεται η ημερομηνία της σύγκλισης της Επιτροπής, όπου και λαμβάνεται η τελική απόφαση για την άδεια.

Η τακτική άδεια διαρκεί από είκοσι τέσσερις ώρες έως πέντε ημέρες, στις οποίες συνυπολογίζονται οι Κυριακές και αργίες (ά. 54, παρ. 1, ΚωδΜεΚ/1989). Η συνολική διάρκεια των αδειών δεν πρέπει να υπερβαίνει τις είκοσι ημέρες το έτος και ανάμεσα σε δύο άδειες πρέπει να μεσολαβήσουν τρεις μήνες τουλάχιστον (ά. 54, παρ. 2, ΚωδΜεΚ/1989). Ο κατάδικος πρέπει να παρουσιάζεται στο αστυνομικό τμήμα της περιοχής όπου θα διαμένει κάθε ημέρα. Τα έξοδα για την μετάβαση στην περιοχή του είναι δικά του εκτός εάν αδυνατεί, οπότε ταξιδεύει με δημόσια έξοδα, βάσει εγγράφου που του δίνεται από τον Διευθυντή της φυλακής, ενώ είναι δυνατό να γίνουν συστάσεις για τον τρόπο διαβίωσής του (ά. 54 παρ. 4 και 7 ΚωδΜεΚ/1989).

Αρμόδια για την χορήγηση τακτικής άδειας είναι Επιτροπή, που αποτελείται από: i. τον κατά τις παραγράφους 1 ή 3 του άρθρου 572 του Κ.Π.Δ. Εισαγγελικό Λειτουργό, ως πρόεδρο, αναπληρούμενο από το νόμιμο αναπληρωτή του, ii. το Διευθυντή του καταστήματος όπου κρατείται ο κατάδικος, αναπληρούμενο από τον Υποδιευθυντή, iii. τον Ψυχολόγο, iv. τον Ειδικό Επιστήμονα, που μετέχουν στο Συμβούλιο της Φυλακής του καταστήματος, και, v. τον αρχαιότερο Κοινωνικό Λειτουργό του οικείου καταστήματος κράτησης, αναπληρούμενο από τον αμέσως νεότερο, ο οποίος και εισηγείται για

την θετική ή αρνητική του πρόταση για την λήψη της άδειας στην επιτροπή (Ν. 2298/1995, ά. 10 παρ. 3).

β. Οι έκτακτες άδειες, αποσκοπούν στην αντιμετώπιση έκτακτων αναγκών του κρατουμένου και ρυθμίζονται στο άρθρο 558 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας [1950] (ά. 52 παρ. 4 ΚωδΜεΚ/1989).

Κατά το ά. 558 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας:

«Προσωρινή έξοδος του φυλακισμένου. – Σε κάθε κρατούμενο ο εισαγγελέας των πλημμελειοδικών του τόπου της κράτησης με ειδικά αιτιολογημένη διάταξή του μπορεί να επιτρέψει να βγει από τη φυλακή για ορισμένες ώρες και με ασφαλή συνοδεία, για να εκπληρώσει εξαιρετικές οικογενειακές ή επαγγελματικές ανάγκες που έχουν αποδειχθεί· ο εισαγγελέας συνεκτιμά τις γενικές περιστάσεις και ιδίως τη βαρύτητα της πράξης, την προσωπικότητα του κρατουμένου και τη διαγωγή του στο χώρο όπου κρατείται. Για όσους βρίσκονται σε προσωρινή κράτηση χρειάζεται και σύμφωνη γνώμη του ανακριτή. Η διάταξη αυτή δεν εφαρμόζεται για τους καταδίκους εξαιτίας κακουργήματος, αν ο χρόνος που απομένει ωστόσο να εκτίσουν την ποινή τους είναι μεγαλύτερος από πέντε χρόνια»²⁶⁶.

γ. Οι εκπαιδευτικές άδειες, αποσκοπούν στην απόκτηση ή συμπλήρωση γνώσεων στους τομείς της πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας, τεχνικής, επαγγελματικής ή και ανώτατης εκπαίδευσης (ά. 52, παρ. 5 ΚωδΜεΚ/1989). Οι εκπαιδευτικές άδειες

²⁶⁶ό.π., σελ. 163.

χορηγούνται όπως και οι τακτικές άδειες. Κατά το χρόνο της εκπαιδευτικής άδειας ο κρατούμενος διαμένει στο κατάστημα κράτησης (ά. 56, παρ. 3, ΚωδΜεΚ/1989). Στην απόφαση με την οποία χορηγείται η άδεια ορίζονται: i) οι μέρες και ώρες απουσίας του αδειούχου κατάδικου και ii) το εκπαιδευτικό ίδρυμα στο οποίο θα φοιτήσει (ά. 56 παρ. 4 ΚωδΜεΚ/1989).

Η εκπαιδευτική άδεια ανακαλείται με απόφαση της επιτροπής χορήγησης αδειών, ύστερα από εισήγηση του Διευθυντή και του Κοινωνικού Λειτουργού, αν διαπιστωθεί ότι: i) ολοκληρώθηκε η φοίτηση του κρατουμένου, ii) ο κρατούμενος κάνει κακή χρήση της άδειας, iii) η συνέχιση της άδειας δημιουργεί κινδύνους απόδρασης του κρατουμένου ή τέλεσης από αυτόν κατά την διάρκειά της νέων εγκλημάτων, iv) ο κατάδικος δείχνει κακή διαγωγή στο κατάστημα κράτησης (ά. 56 παρ. 5, ΚωδΜεΚ/1989).

Κρατούμενοι που κάνουν χρήση της εκπαιδευτικής άδειας επιδοτούνται από τα Κεφάλαια Εργασίας των Κρατουμένων (Κ.Ε.Κ.) (ά. 56 παρ. 6 ΚωδΜεΚ/1989)

4. Τα Εναλλακτικά Μέτρα αντί της «Στερητικής της Ελευθερίας Ποινή»

Αναφέρθηκε ήδη ότι η κυριότερη ποινή στην οποία καταφεύγει ο ποινικός νομοθέτης είναι η ποινή κατά της ελευθερίας, είτε βραχύχρονη, είτε μακρόχρονη. Αλλά ενώ με την έκτιση των

ποιών κατά της ελευθερίας, όπως τονίζει ο Στέργιος Αλεξιάδης ²⁶⁷, «επιδιώκεται ο σκοπός του σωφρονισμού του εγκληματία, το μέσο που συνήθως χρησιμοποιείται, δηλαδή οι μακροχρόνιες ποινές, είναι το πιο ακατάλληλο για την επίτευξή του. Πραγματικά, ενώ η έκτιση της μακρόχρονης ποινής αποσκοπεί να σφυρηλατήσει μια προσωπικότητα ικανή να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της ελεύθερης στην κοινωνία διαβίωσης, τούτο επιδιώκει το κλειστό περιβάλλον της φυλακής, όπου επικρατεί τρόπος ζωής εντελώς διάφορος».

Η έκτιση της μακρόχρονης ποινής έχει τις εξής (ενδεικτικά) άμεσες συνέπειες:

α. Απομονώνει κοινωνικά τον κρατούμενο, δεδομένου ότι τον απομακρύνει από το περιβάλλον στο οποίο ζούσε και αποκόπτει τους δεσμούς του με την οικογένειά του, τους φίλους του, τους συναδέλφους του.

β. Του αποστερεί το δικαίωμα της ελεύθερης διάθεσης του εαυτού του, αφού τον υποχρεώνει να ζει στο εξής στο στενό περιβάλλον της φυλακής, να ακολουθεί καθημερινά τον ίδιο αυστηρό τρόπο ζωής, να μη μπορεί να επιδείξει οποιαδήποτε πρωτοβουλία, να μην έχει ούτε καν πρόβλημα να απασχολήσει την σκέψη του.

Έμμεσες συνέπειες των παραπάνω είναι, διάφορες σωματικές ασθένειες καθώς και ψυχικές ή ψυχολογικές διαταραχές, διαστροφές του γενετήσιου ενστίκτου κ.λ.π. Αρχικά καταστρέφονται τα δόντια και γρήγορα εμφανίζονται σωματικές ασθένειες που οφείλονται στην κακή διατροφή, την αδυναμία φυσιολογικής κίνησης και την

²⁶⁷ ό.π., σελ. 168.

καθιστική ζωή. Το μονότονο πρόγραμμα, η έλλειψη ανθρώπινης επαφής και ο αυτοστιγματισμός οδηγούν, είτε στη μελαγχολία, που πολλές φορές καταλήγει στην αυτοκτονία, είτε σε εκρήξεις του θυμικού με καταστροφικές τάσεις που στρέφονται, είτε κατά τρίτων, είτε κατά του ίδιου του εαυτού του, με αποτέλεσμα πάλι την αυτοκτονία. Ανάλογα προβλήματα παρουσιάζει και η έκτιση, στο κλειστό περιβάλλον του καταστήματος κράτησης, της βραχύχρονης ποινής κατά της ελευθερίας. Τέτοια μειονεκτήματα που μπορούν να αναφερθούν στο σημείο αυτό είναι, η αδυναμία (λόγω της συντομίας της) να επιδράσει σωφρονιστικά στον κρατούμενο, η επαφή του χωρίς λόγο με το περιβάλλον της φυλακής που μόνο κακές εμπειρίες προσθέτει, η άσκοπη διακοπή της οικογενειακής, επαγγελματικής κ.λ.π. ζωής του κατάδικου, η υπερφόρτωση του πληθυσμού των σωφρονιστικών καταστημάτων κ.α.

Οι παραπάνω λόγοι οδήγησαν στην δημιουργία σύγχρονων τάσεων που κατευθύνονται στο «άνοιγμα της φυλακής» και στην αντικατάσταση, στο μέτρο του δυνατού, τόσο των βραχυχρόνιων, όσο και των μακροχρόνιων ποινών κατά της ελευθερίας.

Ο παραπάνω σκοπός επιχειρείται με δύο τρόπους:

- **Με μέτρα υποκατάστατα της ποινής κατά της ελευθερίας.** Τέτοια μέτρα έχουν θεσμοθετηθεί μόνο για τις βραχύχρονες ποινές, αναφέρονται στο ποινικό δίκαιο και επιβάλλονται από το ποινικό δικαστήριο κατά την εξατομίκευση της

ποινής (μετά την κήρυξη της ενοχής του κρατουμένου). Ο ελληνικός Ποινικός Κώδικας του 1950 γνωρίζει τα ακόλουθα τέτοια μέτρα²⁶⁸:

- i. Τις χρηματικές ποινές (ά.57,58 Π.Κ.).
- ii. Την αναστολή της εκτέλεσης της ποινής κατά της ελευθερίας υπό όρο (ά. 99 Π.Κ.), είτε απλή αναστολή χωρίς επιτήρηση (ά. 100 Π.Κ.), είτε υπό την επιτήρηση επιμελητή κοινωνικής αρωγής (ά. 100Α Π.Κ.) (έχει ανασταλεί ά. 29 1941/1991).
- iii. Τη μετατροπή της βραχύχρονης ποινής σε χρηματική (ά.82 παρ. 1-5 Π.Κ.).

• **Με μέτρα εναλλακτικά της έκτισης της ποινής, κατά της ελευθερίας.**

Μέτρα αυτής της μορφής το ελληνικό δίκαιο γνωρίζει:

- i. Την έκτιση της ποινής σε καθεστώς ημι-ελευθερίας (ά. 57-60 ΚωδΜεΚ/1989).
- ii. Την τμηματική έκτιση της ποινής (έκτιση της ποινής στις μέρες του Σαββατοκύριακου ή στις αργίες) (ά. 61 ΚωδΜεΚ/1989).
- iii. Την εργασία σε κοινωνικούς φορείς (ά. 61 ΚωδΜεΚ/1989).
- iv. Την απόλυση με όρο (ά. 105 Π.Κ., ά. 62 ΚωδΜεΚ/1989).

Το πρώτο μέτρο αρμόζει τόσο σε βραχύχρονες όσο και σε μακρόχρονες ποινές, το δεύτερο και το τρίτο μέτρο αρμόζουν σε βραχύχρονες ποινές ενώ το τέταρτο προσφέρεται για μακρόχρονες ποινές.

²⁶⁸ Κουράκης Νέστωρ, 1997, ό.π., σελ. 226 – 227.

Στη συνέχεια εξετάζονται οι κατεξοχήν σωφρονιστικοί θεσμοί της έκτισης της ποινής «υπό καθεστώς ημι- ελευθερίας», της τμηματικής έκτισης της ποινής, της παροχής εργασίας σε κοινωνικούς φορείς και της «απόλυσης υπό όρο».

4.1. Η Έκτιση της Ποινής υπό Καθεστώς Ημι- Ελευθερίας ή Ημι-κράτησης

Η έκτιση της βραχύχρονης ποινής κατά της ελευθερίας υπό καθεστώς ημι- ελευθερίας είναι ένα μέτρο, το οποίο συνίσταται σε εναλλαγή περιόδων στέρησης της προσωπικής ελευθερίας με περιόδους ελεύθερης διαβίωσης. Το μέτρο αυτό έχει εμφανιστεί σε διάφορες χώρες κυρίως ως έκτιση της βραχύχρονης ποινής μόνο κατά τη διάρκεια της νύχτας (καθεστώς που είναι γνωστό ως ημι-κράτηση). Ο κρατούμενος που εκτίει την ποινή του υπό το καθεστώς αυτό, βγαίνει από το σωφρονιστικό κατάστημα το πρωί, προκειμένου να μεταβεί στην εργασία του, ή ακόμα και για την φοίτησή του σε σχολή (επαγγελματική ή άλλη), και επιστρέφει μετά το τέλος της απασχόλησής του (συνυπολογίζεται ο απαραίτητος χρόνος που απαιτείται επιπλέον).

Η εφαρμογή του συγκεκριμένου μέτρου γίνεται με παραμονή του κρατουμένου στα συνηθισμένα για την έκτιση βραχυχρόνιων ποινών σωφρονιστικά καταστήματα. Επειδή, ωστόσο, δημιουργεί προβλήματα (γραφειοκρατικά, ασφαλείας του καταστήματος κ.α.), οργανώνονται - εφόσον υπάρχει οικονομικοτεχνική δυνατότητα - ειδικοί ξενώνες (hostels, half-way houses), με μικρή δυναμικότητα,

κοντά ή μέσα σε πόλεις. Παρόμοια κέντρα - ξενώνες λειτουργούν στον Καναδά, τη Γαλλία, την Ελβετία, τη Δ. Γερμανία, κ.α. Το προσωπικό που φροντίζει για τις ανάγκες λειτουργίας των συγκεκριμένων ξενώνων (καθαριότητα, κουζίνα κ.λ.π.), μπορεί να αποτελείται από κρατούμενους σε άλλα καταστήματα, που εκτίουν την ποινή τους υπό το ίδιο καθεστώς²⁶⁹.

Οι κρατούμενοι που εκτίουν την ποινή τους «υπό καθεστώς ημι- κράτησης» (ημι- ελευθερίας), ενδέχεται να προσφέρουν την εργασία τους, είτε σε δημόσιους, ή κοινωφελείς οργανισμούς, είτε σε ιδιώτες. Κατά κανόνα, το ένα τρίτο του μισθού τους καταβάλλεται στο σωφρονιστικό κατάστημα για τα έξοδα διατροφής τους κ.λ.π., το ένα τρίτο διατίθεται για την αποζημίωση του θύματος (αν συντρέχει περίπτωση τέτοια) και το υπόλοιπο βρίσκεται στην ελεύθερη διάθεσή τους.

Το μέτρο αυτό μπορεί να εφαρμοστεί σε ποινές, που η διάρκειά τους φτάνει τους έξι μήνες (στον Καναδά, όχι πάνω από τρεις μήνες). Μπορεί ωστόσο, να εφαρμοστεί και σε μακροχρόνιες ποινές, για το υπολειπόμενο για την έκτιση της ποινής βραχύ διάστημα (λ.χ. «απόλυση υπό όρους»).

Το μέτρο της ημι- κράτησης έχει υιοθετηθεί από το Βέλγιο, τη Γαλλία, την Ιταλία, την Πορτογαλία, από πολιτείες της Αυστραλίας, στον Καναδά και τις Η.Π.Α. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην Κύπρο «Οι περί Φυλακών (Γενικοί) Κανονισμοί του 1981» (Κ.Δ.Π. 18/81) προβλέπουν στην παρ. 144 την «εξωϊδρυματική απασχόληση» των κρατουμένων, οι οποίοι εκτίουν ποινή φυλάκισης: i. κάτω από έξι μήνες ή ii. πάνω από έξι μήνες εφόσον έχουν εκτίσει το 1/3 της ποινής

²⁶⁹ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 170 - 171.

τους και οι οποίοι κατά τη διάρκεια της φυλάκισής τους έδειξαν εξαιρετική συμπεριφορά και εργατικότητα²⁷⁰.

Σύμφωνα με τον Στέργιο Αλεξιάδη²⁷¹, «για την εφαρμογή του θεσμού της έκτισης βραχύχρονης στερητικής της ελευθερίας ποινής υπό καθεστώς ημι-ελευθερίας απαιτούνται ορισμένες προϋποθέσεις ή επιβάλλονται ειδικοί όροι, τόσο γενικής όσο και ειδικής φύσης».

α. Γενικής φύσης όροι, οι οποίοι κατά τα πρώτα χρόνια κρίθηκε σκόπιμο να διέπουν την εφαρμογή του θεσμού είναι οι ακόλουθοι:

- i) Αμέσως μετά την είσοδο του κρατούμενου στο σωφρονιστικό κατάστημα, μετά την καθημερινή εργασία του, ο κρατούμενος κλείνεται στο κελί του, όπου παραμένει σε απομόνωση, μέχρι την ώρα της εξόδου του. Ακόμη και ο σύντομος περίπατος της Κυριακής, γίνεται σε ατομικό προαύλιο.
- ii) Κατά τη διάρκεια της κράτησης μέσα στο κατάστημα, ο κρατούμενος απαγορεύεται να εκτελεί οποιαδήποτε εργασία.
- iii) Απαγορεύεται επίσης η παρακολούθηση κινηματογραφικών προβολών, τηλεόρασης, ή η ακρόαση ραδιοφώνου.

«Η αυστηρή εφαρμογή των παραπάνω μέτρων θεωρήθηκε, ωστόσο, αδικαιολόγητα σκληρή, δεδομένου ότι ο θεσμός της ημι-κράτησης αποβλέπει στην άμβλυνση των μειονεκτημάτων από την έκτιση των βραχυχρόνιων ποινών κι όχι στην δημιουργία νέων

²⁷⁰ ό.π., σελ. 171.

²⁷¹ ό.π., σελ. 171.

προβλημάτων. Γι' αυτό και σε πολλές νομοθεσίες έχουν ήδη εγκαταλειφθεί»²⁷².

β. Ειδικοί όροι, που επιβάλλονται στον κρατούμενο που εκτίει ποινή σύμφωνα με το σύστημα αυτό είναι οι εξής:

- i) Η αυστηρή τήρηση της ώρας εισόδου στο σωφρονιστικό κατάστημα.
- ii) Η κανονική εξάσκηση επαγγέλματος ή η φοίτησή του σε (επαγγελματική ή άλλη σχολή).
- iii) Η επίδειξη καλής διαγωγής, τόσο μέσα όσο και έξω από το κατάστημα.

Η παραβίαση από τον κρατούμενο των πιο πάνω όρων (αν δεν οφείλεται σε ανώτερη βία) επισύρει πειθαρχικές ποινές, μέχρι παύση εφαρμογής του μέτρου και έκτιση της ποινής με συνεχή στέρηση της ελευθερίας²⁷³.

Επειδή η τμηματική έκτιση της βραχύχρονης ποινής, από τη μία πλευρά αφενός επιμηκύνει το χρόνο δέσμευσης του κρατουμένου και από την άλλη απαιτεί καταβολή από μέρους του μεγαλύτερης προσπάθειας για τήρηση των όρων του μέτρου, θεωρήθηκε σκόπιμο – κατά κανόνα - η επιβολή του να εξαρτάται από το αίτημα ή τη συγκατάθεση του κρατουμένου.

Αναμφίβολα, η έκτιση της βραχύχρονης στερητικής της ελευθερίας ποινής «υπό καθεστώς ημι-ελευθερίας» παρουσιάζει πλεονεκτήματα, τουλάχιστον στο μέτρο που εξουδετερώνει τα

²⁷² ό.π., σελ. 171 - 172.

²⁷³ ό.π., σελ. 172.

μειονεκτήματα τα οποία συνεπάγεται η έκτιση της βραχύχρονης ποινής σε καθεστώς συνεχούς στέρησης της ελευθερίας. Ως πλεονεκτήματά της μπορούν να αναφερθούν ενδεικτικά ότι, τονώνει την εμπιστοσύνη του κρατουμένου στον εαυτό του και στην Πολιτεία, του επιτρέπει τη συνέχιση της άσκησης του επαγγέλματος ή της εκπαίδευσής του, αποκλείει την επαφή του με κρατουμένους για βαριές ποινές. Ενώ ειδικότερα, επιτρέπει την ομαλή συνέχιση της οικογενειακής και άλλης κοινωνικής ζωής του κρατουμένου (αυτό μπορεί να επιτευχθεί αν ο μέγιστος χρόνος της κράτησης περιοριστεί σε δέκα ώρες το εικοσιτετράωρο, οπότε και θα απομείνει κάποιος ελάχιστος χρόνος ελευθερίας του κρατουμένου) ²⁷⁴.

Παρά τα όσα αναφέρθηκαν, όσον αφορά τα πλεονεκτήματα του συγκεκριμένου θεσμού, δεν μπορεί να παραβλέψει βέβαια κανείς τις πρακτικές δυσχέρειες που παρουσιάζει η εφαρμογή του. Έτσι αρχικά δημιουργείται πρόβλημα ύπαρξης των κατάλληλων καταστημάτων για την εφαρμογή του θεσμού. Πραγματικά, ο τελευταίος στόχος προϋποθέτει αφενός σωφρονιστικά καταστήματα, που θα παραμένουν κλειστά (: κενά) όλη την ημέρα και θα λειτουργούν μόνο την νύκτα, και αφετέρου απαιτεί περισσότερο προσωπικό για τον έλεγχο των συνεχών εισόδων – εξόδων των κρατουμένων. Παράλληλα προς τις σημαντικές δυσχέρειες, προβλήματα δημιουργούνται, όταν δεν υπάρχουν κατάλληλα καταστήματα διασκορπισμένα σε όλη την επικράτεια, ώστε να προσφέρεται παντού η εφαρμογή του θεσμού, όταν ο τόπος εργασίας του κρατουμένου βρίσκεται μακριά από το κατάστημα κ.α.

²⁷⁴ ό.π., σελ. 173.

Εξαιτίας των παραπάνω λόγων, το μέτρο έκτισης της βραχύχρονης ποινής υπό καθεστώς ημι-ελευθερίας, όπου καθιερώθηκε, εφαρμόστηκε σε περιορισμένη έκταση.

Ο ελληνικός ΚωδΜεΚ/1989 υιοθέτησε (για πρώτη φορά) «την ημιελεύθερη διαβίωση σε κατάσταση κράτησης για λόγους απασχόλησης» (Κεφ. 8 ά. 57 ΚωδΜεΚ/1989). Το μέτρο χορηγείται «σε κατάδικο ο οποίος το επιθυμεί και είναι σε θέση να ασκήσει κάποιο επάγγελμα, ή για τον οποίο έχει εξευρεθεί εργασία έξω από το κατάστημα, σε κρατικό ή ιδιωτικό φορέα, εφ' όσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του ά. 53 παρ. 1 και 2 (οι προϋποθέσεις για τη χορήγηση του μέτρου, ορίζονται ίδιες με τις προϋποθέσεις για τη χορήγηση άδειας), χορηγείται από την Επιτροπή του ά. 55 (η οποία είναι αρμόδια να χορηγεί την πρώτη άδεια απουσίας). Στην απόφαση αυτή, ορίζονται: i. οι ώρες και μέρες απασχόλησης του κατόδικου, ii. το είδος εργασίας, iii. ο τρόπος πληρωμής, iv. η ασφάλιση από εργατικό ατύχημα και v. οι υπεύθυνοι του καταστήματος κράτησης και του εργασιακού χώρου, οι οποίοι συνεργάζονται για την προσαρμογή του (ά. 55 παρ. 2 ΚωδΜεΚ/1989).

Επειδή όμως ο κατάδικος, ο οποίος εκτίει την ποινή του υπό καθεστώς ημι-ελευθερίας, εξακολουθεί να παραμένει στο σύνηθες κατάστημα κράτησης από το οποίο βγαίνει κάθε πρωί, δημιουργούνται προβλήματα κυρίως επειδή τα συνήθη καταστήματα κράτησης είναι γραφειοκρατικά οργανωμένα, έχουν αυξημένους όρους ασφαλείας και κατά κανόνα βρίσκονται μακριά από τους οικισμούς στους οποίους μπορεί να εργάζονται οι κρατούμενοι. Για αυτούς τους λόγους άρχισαν να δημιουργούνται μικρής δυναμικότητας ανοικτά καταστήματα μέσα στις πόλεις (που θυμίζουν

μικρά ξενοδοχεία ή ξενώνες), ορισμένα από τα οποία αναφέρθηκαν ήδη.

Ακολουθώντας το ίδιο σύστημα ο ΚωδΜεΚ του 1989 προέβλεψε στα ά. 58-59 την ίδρυση «Κέντρων Ημιελεύθερης Διαβίωσης Κρατουμένων» (Κ.Η.Δ.Κ.), στα οποία εισάγονται και διαμένουν οι κατάδικοι στους οποίους χορηγείται η ημι-ελεύθερη διαβίωση. Σκοπός αυτών των Κέντρων θεωρείται η σταδιακή ένταξη των καταδίκων σε καθεστώς πλήρους ελευθερίας. Η Επιτροπή αδειών ερευνά για την χορήγηση άδειας διαμονής Κ.Η.Δ.Κ, έτσι μεταξύ άλλων διερευνάται επίσης η κατάσταση υγείας του κρατουμένου, η ικανότητα και ενδιαφέρον του για εργασία, η θέλησή του για ενεργό συνεργασία με το προσωπικό του Κ.Η.Δ.Κ. και για την τήρηση των κανονισμών του Κέντρου, ο κοινωνικός επαγγελματικός και οικογενειακός του βίος ενόψει της ημιελεύθερης διαβίωσης. Για τα άτομα που διαμένουν σε Κ.Η.Δ.Κ. δεν ισχύει ο ευεργετικός υπολογισμός των ημερών εργασίας (ά. 55 παρ. 3 ΚωδΜεΚ/1989).

Άδεια διαμονής σε Κ.Η.Δ.Κ. είναι δυνατόν να χορηγηθεί έπειτα από αίτηση του καταδίκου και από το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών και όταν έχει απορριφθεί αίτηση για «υπό όρους απόλυση», εφόσον ο κατάδικος κρίνεται κατάλληλος για καθεστώς ημιελεύθερης διαβίωσης. Για το σκοπό αυτό η επιτροπή παρέχει στο Δικαστήριο κάθε χρήσιμο στοιχείο (α. 59 παρ. 3 ΚωδΜεΚ/1989).

Σε Κ.Η.Δ.Κ. μπορούν να εισαχθούν (ά. 59 παρ. 1 ΚωδΜεΚ) κατάδικοι που έχουν εκτίσει την μισή ποινή τους, ή σε περίπτωση ισόβιας καταδίκης, δεκαπέντε χρόνια και που έχουν εξασφαλίσει εργασία.

Ανάκληση ημιελεύθερης διαβίωσης γίνεται στις εξής περιπτώσεις (ά. 60 ΚωδΜεΚ/1989):

- i. Αδυναμίας κατάδικου προσαρμογής του στο κοινωνικό περιβάλλον.
- ii. Αδιαφορίας του για εργασία.
- iii. Έλλειψη συνεργασίας με το προσωπικό του Κ.Η.Δ.Κ.
- iv. Παραβίαση όρων του εσωτερικού κανονισμού του Κ.Η.Δ.Κ.

Μετά την ανάκληση ο κατάδικος επιστρέφει στο κατάστημα από το οποίο προήλθε, ενώ μπορεί να προσφύγει στο Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών. Ωστόσο η εφαρμογή των συναφών διατάξεων για τα Κέντρα Ημιελεύθερης Διαβίωσης στην Ελλάδα έχει αναβληθεί μέχρι να δημιουργηθεί η απαραίτητα υλικοτεχνική υποδομή.

4.2. Η Τμηματική Έκτιση της Ποινής

Η τμηματική έκτιση της ποινής είναι μια άλλη μορφή έκτισης της ποινής κατά της ελευθερίας σε καθεστώς ημι-ελευθερίας. Πρόκειται για τη γνωστή ως έκτιση της βραχύχρονης ποινής μόνο κατά το τέλος της εβδομάδας, ή σε μέρες αργίας και γιορτές, με διάρκεια της συγκεκριμένης κράτησης 40 ώρες περίπου (weekend detention).

Κατά κανόνα, ο κρατούμενος εργάζεται και παραμένει ελεύθερος όλες τις εργάσιμες μέρες της εβδομάδας. Εισέρχεται στο

κατάστημα κράτησης νωρίς το απόγευμα της Παρασκευής ή του Σαββάτου και εξέρχεται νωρίς το πρωί της Δευτέρας, προκειμένου να μεταβεί στον τόπο της εργασίας του. Το μέτρο αυτό προσφέρεται για «στερητικές της ελευθερίας ποινές» που η διάρκειά τους δεν ξεπερνά του τρεις μήνες²⁷⁵.

Το μέτρο της κράτησης κατά το τέλος της εβδομάδας εμφανίζεται με δύο μορφές: στην πρώτη, ο κρατούμενος απλώς περιορίζεται στο κατάστημα κράτησης χωρίς άλλες υποχρεώσεις (Βέλγιο) και στην δεύτερη, υποβάλλεται σε «μεταχείριση», απασχολούμενος μέσα στο κατάστημα, σε οικιακές εργασίες, σε κοινωφελείς εργασίες, και σε παρακολούθηση διαλέξεων (λ.χ. Νέα Ζηλανδία).

Το πιο πάνω σύστημα υιοθετήθηκε από το Βέλγιο, από τα καντόνια του Vaud και της Γενεύης, την Πορτογαλία, από τις Πολιτείες της Αυστραλίας κ.α. Αξίζει να σημειωθεί ότι, ο θεσμός της κράτησης κατά το τέλος της εβδομάδας εμφανίστηκε αρχικά στη Δ. Γερμανία το 1953, ως ειδικό μέτρο για ανήλικους 14 –21 χρόνων. Στην συνέχεια ο θεσμός αυτός επεκτάθηκε και στους ενήλικες (1956) ως τρόπος έκτισης των βραχύχρονων ποινών (μέχρι 14 ημερών)²⁷⁶. Όπως μάλιστα αναφέρει ο Στέργιος Αλεξιάδης²⁷⁷ το μέτρο αυτό περιλήφθηκε στο Σχέδιο Γενικού Μέρους του Π.Κ. του 1956 (ά. 51), δεν επαναλήφθηκε όμως στο Σχέδιο Π.Κ. του 1960 και στη συνέχεια ο θεσμός εγκαταλείφθηκε.

Ο ελληνικός ΚωδΜεΚ/1989 εισήγαγε το θεσμό της τμηματικής έκτισης της ποινής κατά της ελευθερίας στο Όγδοο

²⁷⁵ ό.π., σελ. 175.

²⁷⁶ ό.π., σελ. 175.

²⁷⁷ ό.π., σελ. 175.

Κεφάλαιο με το ά. 61. Σύμφωνα με τον οποίο οι κατάδικοι που έχουν καταδικασθεί σε «ποινή στερητική της ελευθερίας» έως 18 μηνών, η οποία δεν έχει μετατραπεί σε χρηματική ποινή, μπορούν να υποβάλλουν αίτηση προς το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών (και μέχρι τη δημιουργία του προς το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών ά. 121 παρ. 1 ΚωδΜεΚ/1989) και να επιλέξουν αντί της μετατροπής, την τμηματική έκτιση της ποινής ή την εργασία σε κοινωνικούς φορείς (ά. 61, παρ.1 ΚωδΜεΚ/1989). Είναι δηλαδή αυτονόητο, ότι ο κατάδικος δεν κατέβαλε το ποσό της μετατροπής και γι' αυτό οδηγήθηκε στη φυλακή, ενώ το αίτημά του για μετατροπή της ποινής που του επιβλήθηκε σε τμηματική έκτιση είναι απαραίτητη προϋπόθεση.

Το Επιστημονικό Συμβούλιο του καταστήματος ύστερα από ακρόαση του καταδίκου που υπέβαλε το αίτημα, εξετάζει την περίπτωση και εισηγείται σχετικά στα Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών. Το τελευταίο αποφασίζει για την τμηματική έκτιση της ποινής και για τους όρους υπό τους οποίους θα γίνει (ά. 61 παρ. 4 ΚωδΜεΚ/1989).

Η τμηματική έκτιση της ποινής εκτελείται κατά τις ημέρες του τέλους της εβδομάδας (Σαββατοκύριακο) ή κατά τις ημέρες των αργιών, εφόσον ο κατάδικος εργάζεται ή σπουδάζει. Οι ημέρες αυτές υπολογίζονται ως μέρες έκτισης της ποινής (ά. 61 παρ. 2 ΚωδΜεΚ/1989).

Η απόφαση για τμηματική έκτιση της ποινής, ανακαλείται από το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών, σε περίπτωση που ο κατάδικος κατά τη διάρκεια της έκτισης της ποινής του διαπράξει κακούργημα ή πλημμέλημα, που τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών, ή δεν συμμορφώνεται με τους όρους της δικαστικής απόφασης (ά. 61 παρ. 5 ΚωδΜεΚ/1989).

Το μέτρο μπορεί επίσης να λειτουργήσει ως υποκατάστατο της ποινής της φυλάκισης έως δεκαοκτώ μήνες, που δεν μετατράπηκε σε χρηματική μετά από αίτημα ή συναίνεση του καταδικασμένου, από το ποινικό δικαστήριο που δικάζει το έγκλημα, αν το παραπάνω δικαστήριο κρίνει ότι το μέτρο αυτό συντείνει στην κοινωνική ένταξη του κατάδικου και στην αποτροπή του από την τέλεση άλλων εγκλημάτων (ά. 61 παρ. 6 ΚωδΜεΚ/1989).

4.3. Η Εργασία σε Κοινωνικούς Φορείς

Η εργασία σε κοινωνικούς φορείς είναι ένας από τους θεσμούς που, κατά τον Στέργιο Αλεξιάδη²⁷⁸, στοχεύουν στην εξουδετέρωση των μειονεκτημάτων της βραχύχρονης ποινής κατά της ελευθερίας». Πρόκειται για ένα από τα μέτρα που διατάσσονται μόνο αν συναινεί το ενδιαφερόμενο άτομο, εύλογα, εφόσον αλλιώς θα αποτελούσε αναγκαστική εργασία αντίθετη προς το Σύνταγμα.

Η εργασία σε κοινωνικούς φορείς προβλέπεται, τόσο ως μέτρο υποκατάστατο της βραχύχρονης ποινής, που διατάσσεται από το ποινικό δικαστήριο κατά την αρχική δικαστική επιμέτρησή της και μ' αυτήν την ιδιότητα προβλέπεται στο ά. 82 του Π.Κ., όσο και ως μέτρο εναλλακτικό αντί της έκτισης της ποινής ήδη κατάδικους ατόμου και μ' αυτήν την ιδιότητα προβλέπεται από το ά. 61 ΚωδΜεΚ/1989:

²⁷⁸ ό.π., σελ. 176.

α. Η εργασία σε κοινωνικούς φορείς ως μέτρο υποκατάστατο της ποινής κατά της ελευθερίας. Η εργασία σε κοινωνικούς φορείς με την ιδιότητα αυτή προβλέφθηκε για πρώτη φορά στο ά. 82, παρ. 6-10 του Π.Κ., όπως οι παραπάνω παράγραφοι προστέθηκαν με το ά. 2 του ν. 1941 της 18/18.3.1991 «Τροποποίηση διατάξεων του Ποινικού Κώδικα κ.λ.π.»²⁷⁹. Ειδικότερα:

i. Ποινή φυλάκισης που είναι μεγαλύτερη από ένα μήνα αλλά δεν υπερβαίνει το χρόνο, μπορεί να μετατραπεί σε παροχή κοινωφελούς εργασίας,

ii. μόνο αν το ζητήσει ο καταδικασμένος,

iii. και το δικαστήριο κρίνει ότι η εργασία αυτή είναι εφικτή και χρήσιμη για το συγκεκριμένο άτομο.

Στη συνέχεια προβλέπεται πως και που θα εκτιθεί το σχετικό άρθρο καθώς και τις περιπτώσεις που ανακαλείται²⁸⁰.

β. Η εργασία σε κοινωνικούς φορείς ως εναλλακτικό μέτρο αντί της έκτισης της ποινής. Η εργασία σε κοινωνικούς φορείς ως εναλλακτικό μέτρο αντί της έκτισης της ποινής κατά της ελευθερίας, προβλέπεται στο ά. 61 ΚωδΜεΚ του 1989. Ειδικότερα:

i. Δικαίωμα να επιλέξουν εργασία σε κοινωφελείς φορείς αντί της έκτισης της ποινής στο κατάστημα κράτησης έχουν οι κατάδικοι, οι οποίοι καταδικαστήκαν σε ποινή κατά της ελευθερίας μέχρι δεκαοκτώ μήνες, η οποία έχει μετατραπεί σε χρηματική ποινή (αλλά το ποσό αυτό δεν καταβλήθηκε με αποτέλεσμα ο κατάδικος να οδηγηθεί στη φυλακή)

²⁷⁹ ό.π., σελ. 177.

²⁸⁰ ό.π., σελ. 177.

ii. Η αίτηση για την αντικατάσταση της ποινής που επιβλήθηκε υποβάλλεται στο Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών (μέχρι να δημιουργηθεί στο Συμβούλιο των Πλημμελειοδικών, ά. 122, παρ. 1 ΚωδΜεΚ/1989). Αυτό αποφασίζει σχετικά, μετά από εισήγηση του Επιστημονικού Συμβουλίου του καταστήματος κράτησης.

iii. Η εργασία σε κοινωφελείς φορείς, σύμφωνα με το ά. 61, παρ. 1, του ΚωδΜεΚ/1989 πραγματοποιείται, σε κρατικά ιδρύματα, ή σε ιδρύματα της τοπικής αυτοδιοίκησης, ή σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, τις συγκεκριμένες ώρες που καθορίζει η απόφαση, ενώ δεν παρέχεται αμοιβή και δεν ισχύει ο ευεργετικός υπολογισμός των ημερών της εργασίας (ά. 61 παρ. 3 ΚωδΜεΚ/1989).

iv. Η απόφαση για εργασία σε κοινωφελείς φορείς, ανακαλείται από το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών στην περίπτωση που ο κατάδικος, κατά τη διάρκεια της έκτισης της συγκεκριμένης ποινής του, διαπράξει κακούργημα ή πλημμέλημα, τιμωρούμενο με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών, ή δεν συμμορφώνεται με τους όρους της δικαστικής απόφασης ως προς την προσφερόμενη εργασία (ά. 61 παρ. 5 ΚωδΜεΚ/1989).

4.4. Η «Απόλυση υπό Όρο»

«Πρόκειται για τον παλιότερο, για τη χώρα μας, θεσμό εναλλακτικής έκτισης (μακρόχρονης) ποινής κατά της ελευθερίας (ν. 811/1917 «περί προσωρινής απολύσεως καταδίκων εκ των φυλακικών»)»²⁸¹. Οι προϋποθέσεις για την χορήγηση του μέτρου

²⁸¹ ό.π., σελ. 178.

προβλέπονται στον ποινικό κώδικα (ά. 105 - 106) και είναι οι ακόλουθες²⁸²:

i. Σε «απόλυση υπό όρο» δικαιούνται όσοι καταδικάστηκαν σε ποινή κατά της ελευθερίας, αφού εκτίσουν τα τρία πέμπτα της ποινής τους και πάντως τουλάχιστον ένα χρόνο και προκειμένου για ισόβια κάθειρξη είκοσι χρόνια. Αν ο κατάδικος έχει υπερβεί το 70ό έτος της ηλικίας του το όριο των τριών πέμπτων περιορίζεται στο μισό της ποινής του.

ii. Το μέτρο χορηγείται μόνο αν ο κατάδικος κατά το διάστημα της έκτισης της ποινής του έδειξε καλή διαγωγή, εκπλήρωσε όσο μπορούσε τις υποχρεώσεις του προς το θύμα και αν από έρευνα της προηγούμενης ζωής του και γενικά των ατομικών και κοινωνικών περιστάσεών του και τη διάγνωση του χαρακτήρα του, με βάση τα παραπάνω στοιχεία, παρέχει προσδοκία ότι θα ζήσει έντιμα στο μέλλον.

iii. Αν ο κρατούμενος εκτίει το τελευταίο εξάμηνο ποινής πάνω από τρία χρόνια, τον τελευταίο χρόνο ποινής κάθειρξης μέχρι 15 χρόνια, ή τους τελευταίους 18 μήνες ποινής κάθειρξης πάνω από 15 χρόνια, μπορεί να απολυθεί υπό όρο με μόνη την προσδοκία έντιμου κοινωνικού βίου.

iv. Το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών μπορεί να υποβάλλει στον απολυόμενο ορισμένες υποχρεώσεις, που θα αφορούν τον τρόπο ζωής του και οι οποίες μπορεί πάντοτε να ανακληθούν ή να τροποποιηθούν με αίτηση του απολυόμενου.

²⁸² ό.π., σελ. 179.

Το μέτρο της «απόλυσης υπό όρο» μπορεί να ανακληθεί και να αρθεί (ά. 107-108 Π.Κ.) σύμφωνα με το οποίο²⁸³:

i. Η ανάκληση της απόλυσης είναι δυνητική και προβλέπεται για την περίπτωση στην οποία εκείνος πους απολύθηκε εκτραπεί σε κακή διαγωγή, ή δεν συμμορφωθεί με τους όρους που του επιβλήθηκαν. Στην περίπτωση αυτή ο χρόνος από την απόλυση μέχρι τη νέα σύλληψη δεν υπολογίζεται στη διάρκεια της ποινής.

ii. Η άρση επέρχεται από το νόμο, αν, μέσα σε χρονικό διάστημα ίσο προς το υπόλοιπο της ποινής αν αυτό είναι ανώτερο από τρία χρόνια ή ίσο προς τρία χρόνια από την απόλυση, εκείνος που απολύθηκε διαπράξει έγκλημα από δόλο, για το οποίο του επιβλήθηκε αμετάκλητα ποινή φυλάκισης πάνω από τρεις μήνες. Στην περίπτωση αυτή εκείνος που έχει απολυθεί εκτίει αθροιστικά ολόκληρο το υπόλοιπο της προηγούμενης ποινής, το οποίο θα έπρεπε να εκτίσει κατά το χρόνο της προσωρινής απόλυσης.

Αν από την απόλυση περάσει το χρονικό διάστημα της ποινής που υπολείπονταν για έκτιση, αν αυτό είναι ανώτερο από τρία χρόνια ή αν περάσουν τρία χρόνια χωρίς να γίνει ανάκληση, η ποινή θεωρείται ότι εκτίθηκε (ά. 109 Π.Κ.).

Η διαδικασία για τη χορήγηση της «απόλυσης υπό όρο» προβλέπεται στο Όγδοο Κεφάλαιο και στο ά. 62 ΚωδΜεΚ του 1989, σε αυτό ορίζεται ότι, τουλάχιστον ένα μήνα πριν από την συμπλήρωση του χρόνου που απαιτείται για την χορήγηση της «απόλυσης υπό όρο», ο Διευθυντής του καταστήματος υποβάλλει στο

Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών (μέχρι να δημιουργηθεί στο Συμβούλιο Πλημμελειοδικών) φάκελο που περιέχει: α. εμπειριστατωμένη έκθεση για την προσωπικότητα του κατάδικου, η οποία συντάσσεται με αιτιολογημένη εισήγηση των μελών του επιστημονικού συμβουλίου, β. αντίγραφο της καταδικαστικής απόφασης, γ. αντίγραφο ποινικού μητρώου, δ. ατομικό δελτίο του καταδίκου. Η πιο πάνω έκθεση περιέχει αξιολόγηση της συμπεριφοράς του καταδίκου κατά το διάστημα της κράτησής του, με κριτήρια τη σκοπιμότητα και τη δυνατότητα επιστροφής του στην ελεύθερη ζωή.

Προκειμένου να αποφασίσει το Δικαστήριο και να διαμορφώσει πληρέστερη εικόνα της προσωπικότητάς του κρατουμένου και των δυνατοτήτων για την επιστροφή του στην ελεύθερη ζωή, τον καλεί να παρίσταται υποχρεωτικά, ο ίδιος ή και με συνήγορο, για την υποστήριξη της αίτησής του (ά. 62 παρ. 3 ΚωδΜεΚ/1989).

Αν δεν χορηγηθεί η «απόλυση υπό όρο», ο κατάδικος έχει δικαίωμα να ζητήσει από το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών να επανεξετάσει την περίπτωση του (ά. 62 παρ. 4 ΚωδΜεΚ/1989).

Συμπερασματικά από την προηγούμενη ανάπτυξη θα λέγαμε ότι, ο ΚωδΜεΚ του 1989 με την πρόβλεψη των παραπάνω εναλλακτικών τρόπων έκτισης της ποινής, κάνει μια καλή προσπάθεια προκειμένου να αποφευχθούν οι δυσμενείς επιπτώσεις του εγκλεισμού των κρατουμένων στα καταστήματα κράτησης.

Η τμηματική έκτιση της ποινής και η εργασία σε κοινωνικούς φορείς, παρέχει τη δυνατότητα σε κρατουμένους να εκτίσουν την

²⁸³ ό.π., σελ. 179.

ποινή τους, χωρίς να απομακρυνθούν από το κοινωνικό τους περιβάλλον. Είναι μάλιστα ιδιαίτερα βοηθητικά για τα άτομα που δεν έχουν την δυνατότητα να πληρώσουν το ποσό που ορίστηκε από το δικαστήριο κατά την μετατροπή της ποινής τους σε χρηματικό πρόστιμο, και τα οποία σε αντίστοιχη περίπτωση θα οδηγούνταν στην φυλακή.

Όσον αφορά τα Κ.Η.Δ.Κ., αναμφίβολα η λειτουργία τους θα ήταν θα ήταν εποικοδομητική και θα αποτελούσε ένα καλό τρόπο βαθμιαίας επανένταξης των καταδίκων στην κοινωνία. Το γεγονός όμως ότι παρόλο που έχει θεσπιστεί ο Νόμος τα συγκεκριμένα κέντρα δεν λειτουργούν, προβληματίζει. Ίσως είναι η έλλειψη χώρου και προσωπικού, ίσως η ταύτιση του σωφρονισμού μόνο με την φυλακή, ίσως πάλι η εσφαλμένη εντύπωση πως την λειτουργία του θεσμού την καλύπτει η εκπαιδευτική άδεια και οι αγροτικές φυλακές.

5. Κριτική στο Νόμο 1851 της 11/16.5.1989 (ΚωδΜεΚ)

Η νομοθετική ρύθμιση των όρων για αξιοπρεπή διαβίωση των κρατουμένων και την εύρυθμη λειτουργία των ιδρυμάτων εγκλεισμού, είναι αναμφίβολα ένα δύσκολο έργο, γεγονός που συνίσταται στο ότι τα ιδρύματα αυτά στα οποία συνυπάρχουν σε στενή διαβίωση, οι διοικούντες – κρατούντες με τους διοικούμενους – κρατουμένους, διέπονται σε μεγάλο βαθμό από άγραφους, άτυπους και εσωτερικούς κανόνες, των οποίων η ύπαρξη δεν μπορεί να αγνοηθεί. Πρόσθετες δυσχέρειες προκύπτουν από την εγγενή δυσλειτουργικότητα του θεσμού της φυλακής, όπου επιχειρείται η ρύθμιση της ζωής πολλών

προσώπων τα οποία στερούνται την ελευθερία τους και των οποίων θίγονται – αναπόφευκτα ή όχι – και άλλα αγαθά τους. Η δυσλειτουργικότητα αυτή επιτείνεται από την ανεπάρκεια χώρων και πόρων, που παρατηρείται σήμερα στη χώρα μας αλλά και σε άλλες χώρες, ιδίως επειδή πρόκειται να δαπανηθούν χρήματα για το μη παραγωγικό ή αντιπαραγωγικό σύστημα των φυλακών²⁸⁴.

Οι διαπιστώσεις αυτές αφορούν και το ισχύοντα από 1.1.1990 Κώδικα Βασικών Κανόνων για τη Μεταχείριση των Κρατουμένων, στα πλαίσια του οποίου ρόλο αποφασιστικής σημασίας διαδραμάτισαν κατά την θέσπισή του οι εξής παράγοντες:

- **Η ισχύουσα νομοθεσία** τόσο της Ελλάδας και των υπόλοιπων Ευρωπαϊκών Κρατών, όσο και οι υποδείξεις του Ο.Η.Ε. (π.χ. η Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή αναγκάστηκε να προσθέσει νέο άρθρο για την κατάργηση της θανατικής ποινής, αφού ήδη στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, υπήρχε απόφαση σύμφωνα με την οποία και η Ελλάδα θα έπρεπε να καταργήσει την θανατική ποινή).

- **Η διαφορετική ιδεολογική τοποθέτηση, εκπαίδευση και επαγγελματική εμπειρία των μελών της Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής** (επρόκειτο για μια ετερογενή μάδα με αποτέλεσμα να υπάρχει ετερογένεια και στις αντιλήψεις των μελών), στα πλαίσια της οποίας η αναζήτηση της συναίνεσης, άλλοτε αποτέλεσε τροχοπέδη και άλλοτε έναυσμα για λειτουργικές συζητήσεις και καινοτομίες.

- **Η στάση του ελληνικού κοινού** απέναντι σε ορισμένα μέτρα, π.χ. ά. 52 – 56 ΚωδΜεΚ/1989 (άδειες κρατουμένων), στα

²⁸⁴ Σπινέλλη Κ.– Κουράκης Ν., 1990, ό.π., σελ. 17 – 18.

οποία η κοινή γνώμη ήταν επιφυλακτική ή και αντίθετη ακόμη, μολονότι στις Ευρωπαϊκές Χώρες παρόμοια μέτρα είχαν θεσπιστεί και ίσχυαν πολύ καιρό πριν.

- Η πολιτική βούληση, σε ένα πρώτο επίπεδο, στα πλαίσια των θεωρητικών ορίων που θέτουν οι εκάστοτε προγραμματικές και όποιες άλλες δηλώσεις των κομμάτων (π.χ. τα προοδευτικά κόμματα διακηρύσσουν μια πολιτική ευαίσθητη απέναντι στα δικαιώματα των κρατουμένων) και σε δεύτερο επίπεδο στα πλαίσια των πρακτικών ορίων που χαράσσουν οι όποιες αποφάσεις. Αξίζει εδώ να σημειώσουμε ότι, είναι σύνηθες φαινόμενο στην Ελλάδα, η πολιτική ηγεσία να καθορίζει την έναρξη ή την λήξη νομοπαρασκευαστικών εργασιών, κυρίως μετά από οδυνηρά γεγονότα.

- Οι σύγχρονες νομικές και εγκληματολογικές αντιλήψεις²⁸⁵.

Επισημαίνεται ότι ο ΚωδΜεΚ/1989, ο οποίος όπως αναφέρει ο Στέργιος Αλεξιάδης²⁸⁶, ήρθε σε αντικατάσταση του αν. ν. 125 της 29.8./4.9.1967 («Σωφρονιστικός Κώδιξ Εκτελέσεως ποινών και ασφαλιστικών μέτρων» ΦΕΚ Α', 152) που είχε κατηγορηθεί ως «χουντικός κώδικας», αποτελείται από 123 άρθρα, πρόκειται δηλαδή για ένα συνοπτικό νομοθέτημα, το οποίο θεωρήθηκε σκόπιμο να περιέχει μόνο τους βασικούς και απαραίτητους κανόνες για να έχει περισσότερες δυνατότητες υλοποίησης και εφαρμογής τους²⁸⁷.

²⁸⁵ ό.π., σελ. 18 – 19, 31 – 47.

²⁸⁶ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 107.

²⁸⁷ Σπινέλλη Κ. – Κουράκης Ν., 1990, ό.π., σελ. 18 – 19.

Ο Στέργιος Αλεξιάδης²⁸⁸ σημειώνει ότι, εύλογα θα μπορούσε κάποιος να πει ότι με τον ΚωδΜεΚ του 1989, περάσαμε σε μια καμπή της σωφρονιστικής ιστορίας μας, σε ένα νέο ξεκίνημα. Σύμφωνα μάλιστα με την άποψη που διατυπώνει ο Νέστορας Κουράκης²⁸⁹ ο ΚώδΜεΚ/1989 «παρά τις νομοθετικές του ατέλειες, την αδυναμία εφαρμογής κρίσιμων διατάξεών του και την προσκόλλησή του σε κάποιες παρωχημένες αντιλήψεις του προνοιακού ή θεραπευτικού προτύπου (σύμφωνα με το οποίο η ποινή γενικά και η ποινή κατά της ελευθερίας, ειδικότερα πρέπει να στοχεύει στην ηθική βελτίωση και αναμόρφωση της προσωπικότητας του εγκληματία ακόμα και σε βάρος θεμελιωδών δικαιωμάτων του), αποτελεί ένα θετικό βήμα στην κατεύθυνση του «ανοίγματος της φυλακής» και συντάσσεται με το πνεύμα (όχι όμως πάντα και με το γράμμα) των κανόνων του Συμβουλίου της Ευρώπης».

Ο Γιάννης Πανούσης²⁹⁰ χαρακτηρίζει «εκ γενετής» ανεφάρμοστο το χαρακτήρα του ΚωδΜεΚ του 1989, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα την αναστολή της ισχύος ορισμένων διατάξεων του και την μη εφαρμογή των περισσότερων «καινοτομιών» του λόγω της έλλειψης υποδομής και προσωπικού, και σημειώνει ότι «κανένα σχέδιο νόμου ούτε καν το τελικό δεν δικαιολογεί τις ρυθμίσεις, απλώς τις παραθέτει με «μεγαλόστομες» εκφράσεις», παράλληλα τονίζει το γεγονός ότι, η εισηγητική έκθεση τόσο του Υπουργού όσο και της Επιτροπής έχει λάθη και αντιφάσεις και πως ο ν. 1851/1989 παρουσιάζει λεκτικές ατέλειες και ασυνταξίες.

²⁸⁸ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 107.

²⁸⁹ Κουράκης Νέστορας, 1997, ό.π., σελ. 240.

Σύμφωνα με τον Στέργιο Αλεξιάδη²⁹¹ αρχικά επιδιώχθηκε μια «σολομώντεια λύση», έτσι αντί να εφαρμόζεται ακόμη ο αν. ν. 125/1967, ο οποίος είχε καταργηθεί και να μην εφαρμόζεται ο ν. 1851/1989, αποφασίστηκε να ισχύουν και οι δύο εν μέρει. Αυτή όμως η λύση δεν αποδείχθηκε ικανή για την οριστική διευθέτηση εκκρεμών προβλημάτων. Για το λόγο αυτό κατατέθηκε νέο νομοσχέδιο με αντικείμενο την τροποποίηση του ν. 1851/1989 το οποίο ψηφίστηκε ως ν. 1877 της 9.3.1990 «Τροποποίηση του ν. 1851/1989 και άλλες διατάξεις».

Σήμερα μια κουραστική και ανιαρή παράθεση αριθμών άρθρων και νομοθετημάτων που τροποποιούνται ή αναστέλλονται, αποδεικνύει την αταξία που υπάρχει στο νομοθετικό πλαίσιο του σωφρονιστικού συστήματος της χώρας μας.

Ο Γιάννης Πανούσης²⁹² αναφέρει: «αν το τελικό κείμενο είχε γίνει αντικείμενο επεξεργασίας από Αναθεωρητική Επιτροπή, αν δεν διανέμητο στους βουλευτές της Διαρκούς Επιτροπής «χύδην» 24 ώρες πριν την συζήτηση, αν δεν άλλαζαν ενδιάμεσα τέσσερις τουλάχιστον Υπουργοί, αν ο εισηγούμενος Υπουργός Δικαιοσύνης είχε το θάρρος να αναπέμψει στην Επιτροπή για διόρθωση και βελτίωση το κείμενο, ύστερα από τις υποδείξεις των βουλευτών, αν δε επικρατούσε η κακιά συνήθεια, τα νομοθετήματα να συντάσσονται εν πλήρει μυστικότητι και να ψηφίζονται εν τάχει, λόγω πολιτικών σκοπιμοτήτων, τότε ίσως θα είχαμε ένα σωφρονιστικό κώδικα σύγχρονο, κατανοητό και εφαρμόσιμο. Τώρα δεν μένει παρά να υποθέτουμε τη βούληση του

²⁹⁰ Πανούσης Γιάννης, «Το Μήνυμα Στην Εγκληματολογία» (άρθρα) θέμα άρθρου «Η εισηγητική έκθεση του ν. 1851/89 και η Σωφρονιστική Νομοθετική Πολιτική», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1995, σελ. 82 – 83.

²⁹¹ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 107.

νομοθέτη, να διαβάζουμε κείμενα των εμπλακέντων στην κατάρτιση και να τροποποιούμε ή να αναστέλλουμε ό,τι δεν εφαρμόζεται ή δεν προσαρμόζεται»

Ο Στέργιος Αλεξιάδης²⁹³, σε μια αναφορά του σχετικά με τις όποιες προσπάθειες μεταβολής στη σωφρονιστική νομοθεσία, επισημαίνει ότι, αποβαίνουν μάταιος κόπος αν δεν συμβαδίζουν με την αναμόρφωση της σωφρονιστικής κατάστασης και της πράξης «αν πάλι σκεφθεί κάποιος, ότι ούτε η σωφρονιστική πράξη μπορεί να μεταβληθεί, αν δεν έχει προηγηθεί αντίστοιχη νομοθετική μεταρρύθμιση, τότε μάλλον εύκολα αντιλαμβάνεται που βρίσκεται το πρόβλημα». Το – οποιοδήποτε – σωφρονιστικό σύστημα δεν είναι δυνατό να αναμορφωθεί από τη μία μέρα στην άλλη και όταν επιχειρείται αναμόρφωση της σωφρονιστικής νομοθεσίας και μόνο, δηλαδή χωρίς αντίστοιχες μεταβολές στις συνθήκες της σωφρονιστικής πράξης, τότε η νέα ρύθμιση, είτε θα είναι προσαρμοσμένη στις υπάρχουσες συνθήκες της σωφρονιστικής πράξης, δηλαδή, ουσιαστικά όμοια με την προηγούμενη, είτε θα ξεπερνά αυτές τις συνθήκες, εισάγοντας νέους θεσμούς και ρυθμίσεις, οπότε βέβαια θα καταστεί ανεφάρμοστη. Κάθε νομοθετική μεταρρύθμιση στο χώρο του σωφρονιστικού δικαίου, δεν συνδέεται απαραίτητα μόνο με την βελτίωση της υλικοτεχνικής υποδομής (με το παράδειγμα των υπερσύγχρονων φυλακών του Fleury – Mérogis, νότια του Παρισιού, που πριν κλείσουν τα δέκα χρόνια λειτουργίας τους γνώρισαν, το 1985, την πρώτη τους μεγάλη εξέγερση κρατουμένων, το παραπάνω γεγονός αναμφίβολα αποδεικνύεται),

²⁹² Πανούσης Γιάννης, 1995, ό.π., σελ. 85 – 86.

²⁹³ Αλεξιάδης Στέργιος, 1995, ό.π., σελ. 108.

υπάρχει ένα πλήθος θεμάτων όπως εκείνα που αναφέρονται στα δικαιώματα, στους όρους μεταχείρισης των κρατουμένων, το καθεστώς του σωφρονιστικού προσωπικού κ.λ.π.²⁹⁴.

Φυσικά κάθε προσπάθεια «αντικατάστασης» ή «βελτίωσης» ή και εκσυγχρονισμού ενός σωφρονιστικού συστήματος προϋποθέτει, όπως σημειώνει ο Στέργιος Αλεξιάδης²⁹⁵, την αποτυχία ή την δυσλειτουργία εκείνου που προϋπάρχει, του οποίου η λειτουργική ανωμαλία μπορεί να εντοπίζεται, είτε στο νομοθετικό πλαίσιο, που περιγράφει τους θεσμούς μέσα από τους οποίους επιδιώκονται οι στόχοι του συστήματος, είτε στην υλικοτεχνική υποδομή μέσα από την οποία υλοποιούνται οι επιδιώξεις του, είτε στο προσωπικό στο οποίο είναι ανατεταμένο το έργο αυτό. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, βρισκόμαστε μπροστά σε μία αλλαγή του κύριου νομοθετικού πλαισίου του σωφρονιστικού μας συστήματος (δηλαδή του αν. ν. 125 της 24.8 – 4.9.1967 «Σωφρονιστικός Κώδιξ εκτελέσεως ποινών και ασφαλιστικών μέτρων»), γεγονός που εντοπίζει αρχικά σε αυτόν τους λόγους της αποτυχίας του, μένει ωστόσο αναπάντητη η απορία πως διαπιστώθηκε κάτι τέτοιο, όταν είναι γνωστό ότι, ο Σωφρονιστικός Κώδικας του 1967, που «ισχύει» ακόμα και σήμερα, δεν εφαρμόστηκε ποτέ στις πιο σημαντικές ρυθμίσεις του. Με το γεγονός αυτό βέβαια δεν υποδηλώνεται αποδοκιμασία της επιχειρούμενης νομοθετικής μεταβολής, παρά υπογραμμίζεται το γεγονός ότι με τον ΚωδΜεΚ/1989 προτείνεται βελτίωση του νομοθετικού πλαισίου, που ως ανεφάρμοστο είχε μικρότερο μερίδιο ευθύνης και αφήνονται σχεδόν αμετάβλητα δύο άλλα στοιχεία

²⁹⁴ ό.π., σελ. 108 – 109.

²⁹⁵ ό.π., σελ. 109 – 110.

(υλικοτεχνική υποδομή και σωφρονιστικό προσωπικό), που είναι προφανώς οι κύριοι παράγοντες της αποτυχημένης λειτουργίας του σωφρονιστικού συστήματος²⁹⁶.

Η Καλλιόπη Σπινέλλη και ο Νέστωρ Κουράκης²⁹⁷ επισημαίνουν ότι, «μόνο με νομοθετικές παρεμβάσεις δεν επιλύονται τα πολύπλευρα προβλήματα που δημιουργεί η φυλάκιση και οι φυλακές. Ο ΚωδΜεΚ δεν είναι πανάκεια. Παρέχει όμως δυνατότητες για βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των κρατουμένων και του συστήματος εκτέλεσης των στερητικών ποινών της ελευθερίας... Πέρασαν πλέον οι εποχές όπου όλοι πίστευαν ότι «στο κατώφλι της φυλακής σταματάει ο νόμος» του κράτους και αρχίζει ο νόμος της φυλακής. Στους χώρους αυτούς όμως για να εφαρμοσθούν οι νόμοι, το Σύνταγμα, οι διεθνείς συμβάσεις που προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα καθώς και ο ΚωδΜεΚ και άλλοι εφαρμοστέοι νόμοι, δεν αρκεί η ψήφισή τους». Απαιτούνται κινητοποιήσεις και ομάδες πίεσης. Παράλληλα λοιπόν με τον νέο ΚωδΜεΚ, πρέπει να οργανωθούν σεμινάρια ευαισθητοποίησης του προσωπικού των καταστημάτων κράτησης, πάνω στις νέες αντιλήψεις που βρίσκουν εφαρμογή στον ΚωδΜεΚ. Επίσης, όπου υπάρχουν φυλακές θα πρέπει να συσταθούν ομάδες στήριξης: ομάδες εθελοντών, κοινωνικών επιστημόνων, αποφυλακισμένων, μαχητικών δικηγόρων και άλλων πολιτών, που θα είναι επιφορτισμένες με την ορθή ενημέρωση των κρατουμένων για το περιεχόμενο του Κώδικα παράλληλα προτείνεται οι ομάδες αυτές να αναλάβουν και άλλα ουσιαστικότερα καθήκοντα όπως:

²⁹⁶ ό.π., σελ. 109 – 110.

²⁹⁷ Σπινέλλη Κ. – Κουράκης Ν., ό.π., σελ. 71 – 72.

- να ελέγχουν τυχόν παραβιάσεις των δικαιωμάτων των κρατουμένων και όταν είναι ανάγκη να προωθούν τις υποθέσεις τους στα αρμόδια δικαστήρια, στην Επιτροπή ή και στο Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου,
- να παρακολουθούν το βαθμό στον οποίο εφαρμόζεται ο ΚωδΜεΚ, να εντοπίζουν τις ελλείψεις και τις δυσχέρειες που παρουσιάζονται κατά τα πρώτα στάδια υλοποίησής του,
- να προετοιμάζουν το έδαφος για μεγαλύτερη χρήση υποκατάστατων της «στερητικής της ελευθερίας ποινής»,
- και γενικότερα να δημιουργούν μια ομάδα πίεσης που να παρεμβαίνει θετικά στις διάφορες νομοθετικές διαδικασίες αναφερόμενες σε κρατουμένους ή και σε καταδίκους²⁹⁸.

²⁹⁸ ό.π., σελ. 71 – 73.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΜΕΣΑ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΥΛΑΚΗ

1. Ο Ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού σύμφωνα με τον Νόμο 1851 της 11/16.5.1989 (ΚωδΜεΚ) και η Σύγχρονη Ελληνική Πραγματικότητα

Ο ΚωδΜεΚ/1989 ορίζει τα καθήκοντα του Κοινωνικού Λειτουργού ως εξής (Κεφ. 14^ο, ά. 113 παρ. 1 – 8):

« 1. Έρχεται σε άμεση επικοινωνία με κάθε κρατούμενο χωρίς την παρέμβαση τρίτου προσώπου, εκτός εάν υπάρχουν δικαιολογημένοι λόγοι ασφαλείας.

2. Λαμβάνει γνώση του ατομικού φακέλου των κρατουμένων και ενεργεί επιτόπιες κοινωνικές έρευνες για συγκέντρωση των απαραίτητων στοιχείων ατομικής, οικογενειακής και κοινωνικής κατάστασής τους.

3. Τηρεί μητρώο περιπτώσεων, ατομικές καρτέλες ή φακέλους και δελτία εξέλιξης και κοινωνικής έρευνας καθώς και στατιστικά στοιχεία σχετικά με ενέργειες και αποτελέσματα της κοινωνικής εργασίας.

4. Ενημερώνει το διευθυντή και το επιστημονικό συμβούλιο για την προσωπικότητα και τα προβλήματα του κρατουμένου και επιβάλλει προτάσεις για την εξατομικευμένη μεταχείρισή του.

5. Συντάσσει τις προβλεπόμενες εκθέσεις για τους κρατουμένους των οποίων το περιεχόμενο είναι εμπιστευτικό.

6. Μεριμνά για την κάλυψη υλικών και ηθικών αναγκών των κρατουμένων σε συνεργασία με κοινωνικούς φορείς και άλλες ομάδες.

7. Προετοιμάζει τον απολυόμενο κρατούμενο και το περιβάλλον του για την ομαλή επανένταξή του και τον παρακολουθεί μετά την αποφυλάκιση όσες περιπτώσεις κρίνει απαραίτητο.

8. Εφαρμόζει τις μεθόδους Κοινωνικής Εργασίας: με άτομα ή ομάδα».

Επιπλέον το ν.δ. 1375/1974 ορίζει ως σκοπούς της Κοινωνικής Υπηρεσίας:

1. Την υποβοήθηση του έργου της εξατομικεύσης της σωφρονιστικής ή αναμορφωτικής μεταχείρισης των κρατουμένων.

2. Την προετοιμασία της κοινωνικής και επαγγελματικής τους αποκατάστασης

3. Την συμπαραστάση και προστατευτική επίβλεψη των «υφ' όρων απολυόμενων» από τις φυλακές και τα σωφρονιστικά

καταστήματα καθώς και των αδειούχων από τα Αναμορφωτικά Καταστήματα Ανηλίκων.

4. Την τήρηση στατιστικών σχετικά με την αποκατάσταση που έχει επιτευχθεί στους απολυομένους από τις φυλακές αλλά και σχετικά με τον βαθμό της υποτροπής.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ο Νόμος επικεντρώνεται κυρίως στην κοινωνική και επαγγελματική αποκατάσταση των απολυομένων, και γενικά στην μετασφρονιστική εξέλιξή τους.

Ο ίδιος Νόμος επίσης (ά. 3) προβλέπει την εγκατάσταση Κοινωνικής Υπηρεσίας (Κ.Υ.) σε ιδιαίτερο χώρο κάθε καταστήματος κράτησης. Οι Κοινωνικοί Λειτουργοί (Κ.Λ.) έρχονται σε επικοινωνία με τους κρατούμενους, είτε ατομικά ή σε ομάδες, είτε στο γραφείο της Κ.Υ., είτε στους χώρους που βρίσκονται οι κρατούμενοι εφαρμόζοντας τις μεθόδους της Κοινωνικής Εργασίας με Άτομα (Κ.Ε.Α) και Κοινωνικής Εργασίας με Ομάδα (Κ.Ε.Ο) αντίστοιχα. Τέλος ο Νόμος ορίζει ότι η Κοινωνική Εργασία περιλαμβάνει: α. εσωτερική εργασία, που συνίσταται σε επικοινωνία, είτε ατομική είτε ομαδική με τους κρατούμενους, β. εξωτερική εργασία, που συνίσταται: i. σε επισκέψεις και συνεργασία με οικογένειες κρατουμένων, οργανισμούς και υπηρεσίες που έχουν σχέση με την αποκατάσταση των κρατουμένων και ii. σε επίσκεψη για συμπαράσταση των «υφ' όρων απολυομένων» ή αδειούχων ανηλίκων. Για την πραγματοποίηση της εξωτερικής εργασίας του, ο Κοινωνικός Λειτουργός δικαιούται να απουσιάζει εκτός έδρας για δέκα ημέρες κάθε μήνα.

Επίσης, ο Κοινωνικός Λειτουργός συμμετέχει στο Συμβούλιο της Φυλακής, το οποίο είναι τριμελές και απαρτίζεται από τον Διευθυντή της φυλακής (Πρόεδρο), τον αρχαιότερο Ψυχολόγο ή Κοινωνικό Λειτουργό και τον αρχαιότερο ειδικό επιστήμονα (Νομικό ή Κοινωνιολόγο ή Εκπαιδευτικό). Το Συμβούλιο Φυλακής αποφασίζει για τα θέματα που αφορούν: την αγωγή των κρατουμένων και την επικοινωνία με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. (Ν. 2298/1995, Κεφ.4, ά. 9, παρ. 1 και 2).

Τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στις εκθέσεις του Κοινωνικού Λειτουργού είναι απόρρητα και δεν επιτρέπεται καμμία δημοσιότητά τους. Οι μόνοι που μπορούν να λάβουν γνώση του περιεχομένου των εκθέσεων, είναι ο Διευθυντής, ο γιατρός, ο ψυχολόγος ή ο ψυχίατρος της φυλακής, ανώτερος ή ανώτατος υπάλληλος του Υπουργείου Δικαιοσύνης, που έχει οριστεί από τον Υπουργό Δικαιοσύνης ή τον Εισαγγελέα. Τέλος, ο Διευθυντής σε προτάσεις για τις «υπό όρων απολύσεις», υποχρεούται να λαμβάνει υπ' όψιν του και περιληπτικό σχετικό σημείωμα της Κοινωνικής Υπηρεσίας (ν.δ. 1375/1973)

Αναλυτικότερα, λοιπόν ο Κοινωνικός Λειτουργός στα πλαίσια των καθηκόντων του μέσα στη φυλακή, έρχεται σε επαφή με τους νεοεισερχόμενους κρατουμένους και τους ενημερώνει για την λειτουργία της Κοινωνικής Υπηρεσίας και συνεργάζεται μαζί τους για την ομαλή ένταξή τους στο νέο περιβάλλον. Μεριμνά για τα άτομα που ζητούν, άδεια, μεταγωγή ή «υφ' όρων απόλυση», είτε ακόμη και συνοδευτική έκθεση διαγωγής από την Κοινωνική Υπηρεσία. Σε περίπτωση που ο Κοινωνικός Λειτουργός διαπιστώσει κάποιος κρατούμενος αντιμετωπίζει προβλήματα, προβαίνει στις

κατάλληλες ενέργειες για τον χειρισμό τους. Ο Κοινωνικός Λειτουργός εφαρμόζει την Κ.Ε.Α., στις κατ' ιδίαν συναντήσεις του με τον κρατούμενο και συνεργάζεται, αν κριθεί αναγκαίο, με τους λοιπούς επιστήμονες της φυλακής, είτε απευθύνεται σε πρόσωπα, Οργανώσεις ή Υπηρεσίες εκτός φυλακής (Πρόνοια, Ο.Α.Ε.Δ., Εκκλησία, Ασφαλιστικοί Οργανισμοί, συμβολαιογράφοι κ.α).

Ο Κοινωνικός Λειτουργός ενδέχεται να αναπτύξει συνεργασία με την οικογένεια του κρατουμένου, προς επίλυση οικογενειακών προβλημάτων και την ενίσχυση του δεσμού του κρατουμένου με το οικογενειακό του περιβάλλον.

Οι συνεντεύξεις του Κοινωνικός Λειτουργός με τους κρατουμένους είναι καθημερινές και στοχεύουν, όχι μόνο στην αντιμετώπιση άγχους και προβλημάτων που δημιουργεί ο εγκλεισμός στη φυλακή, αλλά και στη συλλογή στοιχείων για την συγγραφή των απαιτούμενων εκθέσεων. Οι εν λόγω εκθέσεις συνίστανται σε εκθέσεις καλής διαγωγής, που συνοδεύουν τα λοιπά υπηρεσιακά έγγραφα αιτήσεων των κρατουμένων για, μεταγωγές, άδειες, «υφ' όρων απολύσεις», μεταγωγές σε χώρες του εξωτερικού (για αλλοδαπούς), επερχόμενο δικαστήριο. Επίσης οι Κοινωνικοί Λειτουργοί κατευθύνουν τους κρατουμένους στην συγγραφή των σχετικών αιτήσεων.

Τα καθήκοντα των Κοινωνικών Λειτουργών μέσα στις φυλακές είναι πολλά, πώς όμως ανταποκρίνεται η παρεχόμενη Κοινωνική Εργασία στις ανάγκες όλων των κρατουμένων; Ο υπερπληθυσμός των φυλακών είναι πια σύνηθες φαινόμενο και παρατηρείται στις περισσότερες χώρες του κόσμου.

Στην Ελλάδα, σε φυλακές που στεγάζουν τριπλάσιο αριθμό κρατουμένων από αυτόν που προβλέπει η χωρητικότητά τους, απασχολείται ένας ελάχιστος αριθμός Κοινωνικών Λειτουργών, ο οποίος δεν επαρκεί για να την κάλυψη των αναγκών και τον χειρισμό των προβλημάτων των εγκλείστων. Συγκεκριμένα, στην Κλειστή Φυλακή Αγίου Στεφάνου Πατρών (όπου και πραγματοποιήθηκε η σχετική έρευνά μας) η Κοινωνική Υπηρεσία, δημιουργήθηκε μόλις το 1992, όταν διορίστηκε ο πρώτος Κοινωνικός Λειτουργός, ο οποίος σήμερα είναι και ο Προϊστάμενος του Τμήματος. Έως τη χρονική εκείνη περίοδο, οι ανάγκες της φυλακής σχετικά με το αντικείμενο της Κοινωνικής Εργασίας, καλύπτονταν από τους σπουδαστές Κοινωνικούς Λειτουργούς που πραγματοποιούσαν εκεί την πρακτική τους άσκηση στο επάγγελμα. Σήμερα, για έναν αριθμό 610 κρατουμένων, υπάρχουν μόνο τρεις Κοινωνικοί Λειτουργοί (αναλογία 203 κρατούμενοι για 1 Κ.Λ.), οι οποίοι υποχρεούνται να φέρουν καθημερινά εις πέρας υποχρεώσεις όπως: νεοεισερχόμενοι (οι οποίοι καθημερινά αριθμούνται στο μέσο όρο των δέκα ατόμων), άδειες, μεταγωγές (οι οποίες καθημερινά αριθμούνται στο μέσο όρο των οκτώ ατόμων), κ.λ.π.

Η γραφική εργασία των Κοινωνικών Λειτουργών στις ελληνικές φυλακές, αποβαίνει ψυχοφθόρα για τους ίδιους, καθώς η συγγραφή εκθέσεων (π.χ. για μεταγωγές κρατουμένων κ.λ.π.) αποτελεί καθημερινή υποχρέωσή τους και καταναλώνει τον περισσότερο χρόνο εργασίας τους. Κατά συνέπεια, το χρονικό διάστημα που απομένει για την ενασχόληση των Κοινωνικών Λειτουργών με το πραγματικό αντικείμενο της εργασίας τους, την Κοινωνική Εργασία είναι ελάχιστος.

Εκτός από τον υπερπληθυσμό και την ανεπάρκεια προσωπικού της Κοινωνικής Υπηρεσίας, συχνά ο Κοινωνικός Λειτουργός κατά την εργασία του μέσα στη φυλακή βρίσκει εμπόδιο τον ίδιο το Νόμο. Για παράδειγμα, η ιδέα για την δημιουργία αναγνώστηριου σε μία φυλακή, αποκλείεται για λόγους ασφαλείας, ή ακόμα ο Κοινωνικός Λειτουργός δεν μπορεί να επέμβει, αν ο Διευθυντής της φυλακής απομακρύνει (χωρίς λόγο) κάποιον κρατούμενο από την εργασία του.

Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις εκείνες που το ίδιο το πρόγραμμα της φυλακής αποτελεί τροχοπέδη στην εργασία των Κοινωνικών Λειτουργών επιτρέποντας ένα πολύ μικρό χρονικό περιθώριο για τη διενέργεια συνεντεύξεων, με αποτέλεσμα συχνά αυτές να είναι πολύ σύντομες και, όχι σπάνια, να γίνονται υπό την πίεση ή και τις φωνές του σωφρονιστικού υπαλλήλου που επιβλέπει.

Αξίζει εδώ να αναφέρουμε τη σημασία της δυνατότητας που παρέχεται, σε σπουδαστές του Τμήματος της Κοινωνικής Εργασίας, για την πραγματοποίηση της πρακτικής τους άσκησης στο επάγγελμα του Κοινωνικού Λειτουργού μέσα σε φυλακές, η οποία πέραν των εμπειριών που παρέχει στους σπουδαστές, αποτελεί ένα αναμφισβήτητο βοηθητικό στοιχείο για τους ίδιους τους Κοινωνικούς Λειτουργούς που εργάζονται στην Κοινωνική Υπηρεσία των φυλακών. Τα άτομα είναι περισσότερα, η γραφειοκρατική εργασία μοιράζεται και μναι περισσότερος χρόνος για ενασχόληση με περιπτώσεις, με αποτέλεσμα οι Κοινωνικοί Λειτουργοί να έχουν την δυνατότητα να επικοινωνούν με περισσότερους κρατουμένους, να ασχολούνται με το πραγματικό αντικείμενο της εργασίας τους, το έργο τους να αναγνωρίζεται και να γίνεται σεβαστό.

Παρά τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι Κοινωνικοί Λειτουργοί, καταβάλλουν υπεράνθρωπες προσπάθειες ώστε το έργο τους να είναι παραγωγικό, και η δουλειά τους αξιόλογη. Αρκετοί κρατούμενοι δηλώνουν ικανοποιημένοι, ενώ συνεχίζουν να έχουν επαφή με την Κοινωνική Υπηρεσία, όταν έχουν πια αποφυλακιστεί και αποκατασταθεί, γεγονός που δείχνει πως οι σχέσεις τους τουλάχιστον με την Κοινωνική Υπηρεσία των φυλακών είναι κάτι που δεν θέλουν να ξεχάσουν. Ωστόσο, επιτακτική ανάγκη αποτελεί η αύξηση του αριθμού των Κοινωνικών Λειτουργών μέσα στις φυλακές και η ανάγκη να αναγνωριστεί η επιστήμη της Κοινωνικής Εργασίας ως επιστήμη επιστημονικά τεκμηριωμένη και εμπειρικά καταξιωμένη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

ΟΙ ΑΝΑΓΚΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ

1. Εισαγωγή

Η αποκοπή των κρατουμένων από την κοινωνία και το περιβάλλον την φυλακής, έχουν ως επακόλουθο την δημιουργία προβλημάτων και δυσλειτουργιών σε τομείς όπως, η συμπεριφορά, η ψυχολογική και σωματική υγεία των κρατουμένων κ.α. Μελετώντας τις μέχρι σήμερα λιγοστές σχετικές βιβλιογραφικές έρευνες και αναφορές, στηριζόμενοι παράλληλα σε μαρτυρίες Κοινωνικών Λειτουργών των φυλακών, αξίζει να επισημάνουμε τα παρακάτω προβλήματα.

2. Τα Ψυχολογικά Προβλήματα των Κρατουμένων – Προβλήματα Συμπεριφοράς

Σύμφωνα με τον Νέστορα Κουράκη ²⁹⁹ «η φυλακή εμφανίζει εκ πρώτης όψεως, πολλά από τα χαρακτηριστικά μιας κοινωνίας: Έχει μια καθιερωμένη κοινωνική οργάνωση και κατανομή της εργασίας, μια δομή καθιερωμένων ρόλων, μια λίγο πολύ αναγνωρισμένη ηγεσία, ένα σύστημα κανόνων και επιδιωκτέων σκοπών, μια αυτεπίγνωση, τέλος, της δικής της ταυτότητας, δηλαδή μια επίγνωση του «εμείς». Συνάμα όμως είναι μια μικροκοινωνία με πολλές ιδιαιτερότητες, οι οποίες τη διαφοροποιούν σημαντικά από πολλές παρεμφερείς κοινωνικές ομάδες». Η κυριότερη ιδιαιτερότητα συνίσταται στο ότι όλη η δομή και λειτουργία της φυλακής έχει εξ ορισμού ως υπόβαθρο, τη μη οικειοθελή πειθάρχηση των κρατουμένων προς τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους και τη γενικότερη οργάνωσή της ως ολοκληρωτικού ιδρύματος. Από τη βασική αυτή ιδιαιτερότητα επηρεάζονται ανάλογα και τα επιμέρους χαρακτηριστικά της φυλακής ως μικροκοινωνίας: Ακριβώς λόγω της απελευθέρωσης του ολοκληρωτικού χαρακτήρα που διέπει τις σχέσεις «κρατούντων» και κρατουμένων, οι δύο ομάδες αντιδιαστέλλονται έντονα μεταξύ τους τόσο ως προς την κοινωνική οργάνωση, την εργασία και τους ρόλους που διαδραματίζουν, όσο και προς τους τηρητέους κανόνες, την ηγεσία και την αυτεπίγνωση της ταυτότητας («εμείς») που έχει η κάθε ομάδα.

Ουσιαστικά πρόκειται δηλαδή για δύο μικροκοινωνίες που συστεγάζονται αλλά και αλληλεξαρτώνται – αλληλοεπηρεάζονται μεταξύ τους μέσα από μια διπολικότητα ρόλων των μελών της κάθε ομάδας: Οι κρατούμενοι αναπτύσσουν συνήθως ένα δικό τους υποπολιτισμό, που εκλαμβάνει ως «λεβεντιά» και «αρετή», την

²⁹⁹ Τρωαϊανού – Λουλά Αγλαία, Κουράκης Ν., 1991, ό.π., σελ.10 –12.

αμφισβήτηση της αυθεντίας του φυλακτικού προσωπικού και υπογραμμίζει την ανάγκη αλληλεγγύης μεταξύ των κρατουμένων. Παράλληλα όμως, αποφεύγουν να έρχονται σε προφανή αντίθεση με το προσωπικό και με τον επίσημο κανονισμό της φυλακής, φοβούμενοι τις συνέπειες που μπορεί να έχει αυτό εις βάρος τους. Βρίσκονται έτσι υποχρεωμένοι, να υποδύονται συνάμα δύο ρόλους, έναν στις σχέσεις τους με το προσωπικό και έναν στις σχέσεις τους με τους άλλους κρατουμένους. Αλλά και το προσωπικό από την πλευρά του αντιμετωπίζει, έστω και σε μικρότερο βαθμό, ένα παρόμοιο πρόβλημα διπολικότητας ρόλων. Παρά την αναμφισβήτητη συγκέντρωση μεγάλης πειθαρχικής κ.λ.π εξουσίας στα χέρια τους, τα στελέχη του προσωπικού αναγκάζονται να επιδεικνύουν μια σιωπηρή ανοχή προς τον «κώδικα» των κρατουμένων και τις αξίες του ή να συνεργάζονται με ορισμένους από αυτούς (με ή χωρίς ανταλλάγματα), έτσι ώστε να επιτυγχάνουν την «ομαλή ροή» των πραγμάτων στη φυλακή, δίχως εντάσεις σχέσεων και στάσεις κρατουμένων ή αποδράσεις και αυτοκτονίες. Η επίτευξη μιας λεπτής ισορροπίας και διπολικότητας ρόλων στις σχέσεις μεταξύ κρατούντων και κρατουμένων δεν είναι καθόλου εύκολη. Και αυτό συμβαίνει γιατί η ατμόσφαιρα στην φυλακή φορτίζεται συνεχώς από την ένταση που προκαλούν τα λεγόμενα «δεινά της φυλάκισης», δηλαδή οι στέρσεις της ελευθερίας, των υλικών αγαθών, των ετεροφυλικών σχέσεων και ακόμα του αισθήματος του αυτοσεβασμού και ασφάλειας των κρατουμένων.

Μέσα σε μια τέτοια ατμόσφαιρα, οποιαδήποτε άστοχη ενέργεια μπορεί να οδηγήσει σε αρνητισμό (απειθαρχία, απεργία πείνας, αυτοκτονία) ή και σε εκρηκτικές εκδηλώσεις βίας. Η

πιθανότητα όμως, πραγμάτωσης μιας τέτοιας προοπτικής, εξαρτάται από σωρεία παραγόντων, που έχουν ειδικότερη σχέση με την εκάστοτε δομή, οργάνωση και λειτουργία της μικροκοινωνίας των φυλακών. Αλλά και η μικροκοινωνία αυτή, επηρεάζεται με τη σειρά της, από τις γενικότερες κοινωνικοπολιτικές αντιλήψεις (διάφοροι χαρακτηριστικού τύποι – ρόλοι αυτής της κοινωνίας περιγράφηκαν με γλαφυρότητα από τον βασικό μελετητή της, τον Gresham M. Sykes, χρησιμοποιήθηκαν μάλιστα για την περιγραφή αυτή οι ονομασίες και τα παρωνύμια που δίνουν οι ίδιοι οι κρατούμενοι ο ένας στον άλλο)³⁰⁰.

Από τα όσα προαναφέρθηκαν γίνεται αντιληπτό ότι, με την εισαγωγή του στη φυλακή, ο κρατούμενος καλείται να προσαρμοστεί, μακριά από το κοινωνικό σύνολο, σε αυτή τη μικροκοινωνία, με τους νέους κανόνες, τις νέες αξίες. Όπως αναφέρει η Έφη Λαμπροπούλου, μετά το αρχικό του σοκ, ο κρατούμενος θα δεχτεί την πραγματικότητα και θα «συνετιστεί» στους νέους κανόνες³⁰¹. Αποδέχεται την νέα του ταυτότητα ως «εγκληματίας», όποιος βαρύτητας και αν είναι το αδίκημά του. Η ενσωμάτωση αυτή του δίνει το αίσθημα της ασφάλειας, της μείωσης των στερήσεων και των δοκιμασιών. Αφού λοιπόν θα είναι υπάκουος, δεν θα υπάρχουν προβλήματα από τους συγκρατούμενούς του (αλλά ούτε και από το φυλακτικό προσωπικό³⁰²).

Αυτή όμως η προσαρμογή στην νέα του ταυτότητα συχνά οδηγεί στην αποδιοργάνωση και την απώλεια της προσωπικότητάς

³⁰⁰ ό.π., 1991, σελ. 14.

³⁰¹ Λαμπροπούλου Έφη, «Κοινωνικός Έλεγχος του Εγκλήματος», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1994, σελ. 120

³⁰² ό.π., σελ. 120.

του καταδίκου ³⁰³, ο οποίος πνίγει τις προσωπικές του δυνατότητες, καταπιέζει τον αληθινό του εαυτό που δεν βγαίνει στην επιφάνεια, με αποτέλεσμα να φτάνει συχνά σε λανθάνουσες ψυχικές διαταραχές ή σε ψυχώσεις, αυτοκτονίες ή άλλες αυτοκαταστροφικές τάσεις. Ορισμένες φορές η αδυναμία του χαρακτήρα του (και ιδιαίτερα για τα άτομα μικρής ηλικίας) θα τον κάνει δεκτικό σε νέα στοιχεία που γνωρίζει εντός των φυλακών. Έτσι, θα δοκιμάσει ίσως, το ναρκωτικό που παίρνει ο συγκρατούμενός του ή θα γνωρίσει νέους τρόπους διάπραξης εγκλημάτων από πιο έμπειρους συγκρατούμενους.

Η κοινωνία της φυλακής δεν είναι αταξική. Υπάρχουν «ισχυροί» και ανίσχυροι, και οι πρώτοι επιβάλλουν την δύναμή τους, πάνω στους δεύτερους, τους «κάνουν τη ζωή δύσκολη», τους εκμεταλλεύονται, γεγονός που επιδρά αρνητικά στην αυτοπεποίθηση και την προσωπικότητα των αδυνάτων και επομένως, και στην συμπεριφορά τους ³⁰⁴.

2.1. Η Ιδρυματοποίηση των Κρατουμένων

Ένα σημαντικό πρόβλημα ψυχολογικής σημασίας που παρατηρείται όχι μόνο στους κρατουμένους, αλλά και γενικότερα σε τροφίμους κλειστών ιδρυμάτων είναι, η ιδρυματοποίηση ή ο ιδρυματισμός. Πρόκειται για ένα φαινόμενο που έχει μελετηθεί από πολλούς, κι έχει αποτελέσει αντικείμενο συζητήσεων και ερευνών.

³⁰³ «Πρακτικά Συνεδρίου Δικαστικών Λειτουργιών», Β. Τσιλιμγκάκη, 1994, σελ. 30.

³⁰⁴ ό.π., σελ. 31.

Η φυλακή αποτελεί ένα ίδρυμα, το οποίο, όπως το περιγράφει ο Goffman, «είναι τόπος κατοικίας και εργασίας, ενός μεγάλου αριθμού ατόμων της ίδιας κατάστασης, που ξεκομμένα από την ευρύτερη κοινωνία για μία σημαντική χρονική περίοδο, ζουν μαζί υπό συνθήκες περιορισμένης και με τυπικές μορφές οργανωμένης διαβίωσης»³⁰⁵.

Τα σημαντικότερα σημεία λοιπόν που επηρεάζουν τον κρατούμενο κατά την παραμονή του στη φυλακή είναι:

1. **Ο χώρος** της φυλακής, στον οποίο πραγματοποιούνται όλες οι δραστηριότητες των ατόμων: η εργασία, η ξεκούραση, η διασκέδαση και η μονοτονία των παραπάνω δραστηριοτήτων.

2. Το γεγονός ότι οι κρατούμενοι ζουν ξεκομμένοι από την λοιπή κοινωνία και αποτελούν μια ιδιότυπη κοινωνική οργάνωση, δηλαδή ένα σύνολο **ιδιότυπων σχέσεων και ρόλων**.

3. Το **πρόγραμμα των δραστηριοτήτων** των κρατουμένων το οποίο ορίζεται από άλλους (νόμους, διοίκηση φυλακής). Η κάθε τους κίνηση, το πρόγραμμά τους, εποπτεύεται από ειδικό φυλακτικό προσωπικό, και απαιτείται να είναι σύμφωνη με τον κανονισμό της φυλακής.

Το σύνδρομο της «Ιδρυματοποίησης» χαρακτηρίζεται από αδράνεια, αδιαφορία και απάθεια του εγκλείστου. Αυτό συμβαίνει, διότι, όταν ένα άτομο υποστεί μεγάλης χρονικής διάρκειας εγκλεισμό,

³⁰⁵ Ζαγούρα Σ., Παραδόσεις Μαθήματος «Κοινωνική Εργασία σε Ιδρύματα», Στ' Εξαμήνο Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας Τ.Ε.Ι. Πατρών, 1989, σελ. 4.

νιώθει πως δεν είναι ζωντανός, δεν είναι πραγματικό. Οδηγείται σε παλινδρόμηση και επιστροφή σε πρώιμα στάδια ψυχοδιανοητικής εξέλιξης και παρατηρούνται φαινόμενα, όπως το πρώιμο γήρας, οι διαταραχές της σεξουαλικότητας, η έντονη ερεθιστικότητα κ.α.

Κατά τον Μοργίς, υπάρχουν πέντε βασικά πρότυπα συμπεριφοράς που ακολουθούνται για την προσαρμογή του έγκλειστου³⁰⁶:

- Ο Κονφορμισμός -Η Τυπολατρία -Η Καινοτομία
- Η Εξέγερση -Ο Χειρισμός

Ο Κονφορμισμός, η Τυπολατρία και η Καινοτομία δεν επιφέρουν κάποιο πρόβλημα στην ομαλή λειτουργία της φυλακής, σε αντίθεση με την Εξέγερση και τον Χειρισμό. Η Τυπολατρία απλώς επιβαρύνει τον ίδιο τον έγκλειστο: ο τυπολάτρης είναι δυσλειτουργικός, αφού οδηγείται στην ολοκληρωτική εξάρτηση από την φυλακή, θέλοντας να τηρεί όλους τους κανόνες και να είναι «τυπικός» στις υποχρεώσεις του.

Οι Barton, Sommer, Osmond, Grunberg, περιγράφουν τις ψυχοπαθολογικές εκδηλώσεις της συμπεριφοράς του έγκλειστου με τα παρακάτω σύνδρομα, τα οποία είναι συγγενικά με την έννοια του ιδρυματισμού³⁰⁷:

- ◆ Απανθρωποποίηση.
- ◆ Ιδρυματική Νεύρωση.

³⁰⁶Τσαλίκουγλου Φωτεινή, ό.π.,σελ. 184

³⁰⁷ ό.π., σελ. 184.

◆ Κοινωνική Κατάρρευση.

Ο Taylor, μετά από έρευνες, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τα στάδια που περνά ένας έγκλειστος και οι αλλαγές που επιδέχεται, συσχετίζονται με ³⁰⁸:

- ◆ Την αρχική προσαρμογή στη ζωή της φυλακής.
- ◆ Την απώλεια επαφής με τον έξω κόσμο.
- ◆ Την ψυχοδιανοητική έκπτωση.

Όσο περισσότερος είναι ο χρόνος παραμονής στο ίδρυμα, τόσο πιο έντονο είναι το στάδιο της ψυχοδιανοητικής έκπτωσης. Κατά καιρούς προκύπτει το ερώτημα κατά πόσον ο ιδρυματισμός αποτελεί πρόβλημα για όλους τους έγκλειστους, και κατά πόσον υποφέρει ο καθένας στον ίδιο βαθμό, αφού υπάρχουν σε κάθε άτομο διαφορετικές πεποιθήσεις, αντοχές, δυνάμεις κι αντιλήψεις. Όσο πιο δυνατός είναι ο χαρακτήρας τους ατόμου, τόσο πιο πολύς χρόνος θα χρειαστεί για την ιδρυματοποίησή του, και τόσο πιο δύσκολα θα εξαρτηθεί.

Το γεγονός ότι οι έγκλειστοι παραμένουν για μεγάλο χρονικό διάστημα στην φυλακή, τους οδηγεί στην υιοθέτηση της ταύτισής τους με το ίδρυμα. Η ζωή εκτός φυλακής φαντάζει πλέον αδιανόητη. Ο Pinatel χαρακτηρίζει την εξάρτηση αυτή ως «δεσμοτηριοφιλία», η οποία μεταξύ άλλων συναντάται και στα ψυχιατρεία ³⁰⁹.

³⁰⁸ ό.π., σελ. 186.

³⁰⁹ ό.π., σελ. 185.

Αξίζει τέλος να σημειωθεί εδώ, το σύνδρομο του «Πυρετού της Πύλης», το οποίο εμφανίζεται συχνά όταν ο έγκλειστος καλείται να αποφυλακιστεί. Κατά τον Cormier, χαρακτηριστικά συναισθήματα αυτής της στιγμής είναι το άγχος, η ερεθιστικότητα και η υπερκινητικότητα. Ο Allen χαρακτηριστικά αναφέρει ότι:

«...αρχικά επικρατεί η αγαλλίαση και μία αίσθηση ευφορίας, όμως η αϋπνία, η υπερενεργητικότητα, οι νυχτερινοί εφιάλτες δείχνουν ότι πρόκειται μάλλον για δυσφορία, παρά για ευφορία. Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια αναπτύσσεται μια γενική απόσυρση και κατάθλιψη, αλλά και ερεθιστικότητα, παρορμητική συμπεριφορά...»

2.2. Οι Τοξικομανείς Κρατούμενοι και η Μεταχείρισή τους μέσα στην Ελληνική Φυλακή

Σε όλο το πολιτισμένο κόσμο έχει γίνει πια συνείδηση ότι ο ναρκομανής δεν μπορεί να αντιμετωπίζεται σαν εγκληματίας, εφ' όσον βέβαια δεν συνδέεται με άλλες παράνομες πράξεις και δραστηριότητες. Στην Ελλάδα³¹⁰ το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο, δεν διευκολύνει εφαρμογή προγραμμάτων απεξάρτησης στο πλαίσιο του σωφρονιστικού συστήματος, με συνέπεια την απότομη και αντιεπιστημονική διακοπή των ναρκωτικών για τους ναρκομανείς κρατούμενους και την εφαρμογή απάνθρωπων και συχνά τελείως

³¹⁰ Βλ. Νομοθεσία – Νομολογία. Παράρτημα Α.

αυταρχικών και δικτατορικών μεθόδων αντιμετώπισης των ναρκομανών με τιμωρίες, απειλές κ.λ.π., οι οποίες στην ουσία αναγκάζουν τους τελευταίους να «υποκρίνονται τους ψυχοπαθείς», ώστε να τυγχάνουν ψυχοφαρμακευτικής παρακολούθησης στα ψυχιατρικά καταστήματα των φυλακών.

Είναι τραγικές οι συνθήκες της βίαιης αποκοπής των ναρκομανών από τα ναρκωτικά, από την στιγμή που έχει δημιουργηθεί ήδη μια σφοδρή οργανική και ψυχολογική εξάρτηση, και δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις αυτοκτονιών ή απόπειρων αυτοκτονίας, όταν κάτω από αφόρητες και καταπιεστικές συνθήκες, οι ναρκομανείς χάνουν τον έλεγχο των διανοητικών τους πράξεων και παρουσιάζουν σαφέστατα συμπτώματα αποδιοργάνωσης στην προσωπικότητά τους. Η πιο τρανταχτή απόδειξη της εξαιρετικά μεγάλης αποτυχίας του σωφρονιστικού συστήματος των φυλακών, είναι το αναμφισβήτητο φαινόμενο ότι όσοι ναρκομανείς αποφυλακίζονται να επιστρέφουν αυτόματα στην ναρκομανία, σαν να μην μεσολάβησε τίποτα θετικό στη διάρκεια της απομόνωσής τους.

Τα όποια προγράμματα εφαρμόζονται σήμερα στις ελληνικές φυλακές, από το Κέντρο Απεξάρτησης και Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕ.Θ.Ε.Α.) και το Πρόγραμμα του 18 ΑΝΩ, έχουν σαν στόχο κυρίως την ευαισθητοποίηση των κρατουμένων απέναντι στο πρόβλημα της τοξικοεξάρτησης και την ένταξή τους σε κάποιο πρόγραμμα απεξάρτησης μετά την αποφυλάκιση.

Τον Μάρτιο του 1998, σε μια προσπάθεια αναθεώρησης του υπάρχοντος αναχρονιστικού και οπισθοδρομικού συστήματος, σε ό,τι αφορά το συγκεκριμένο θέμα, από τον Γενικό Γραμματέα της Δικαιοσύνης, ανακοινώθηκε η αγορά εικοσιεπτά χιλιάδων περίπου

στρεμμάτων για την δημιουργία Κέντρου Αποτοξίνωσης μεταξύ Θηβών και Εθνικής οδού. Το Κέντρο - του οποίου οι εγκαταστάσεις είναι ήδη έτοιμες - πρόκειται να δεχθεί κρατούμενους χρήστες (μόνο άνδρες). Πρόκειται για ένα σημαντικό βήμα, που θα απομακρύνει τους τοξικομανείς από τις φυλακές, οι οποίοι θα εκτίουν πλέον την ποινή τους και συγχρόνως θα συμμετέχουν σε πρόγραμμα απεξάρτησης.

Το Κέντρο έχει χωρητικότητα τετρακοσίων πενήντα ατόμων, είναι περιφραγμένο σε όλη του την έκταση και διαθέτει μεγάλη ποικιλία δέντρων και καλλιεργειών. Τα περισσότερα κτίσματά του είναι διώροφα. Στα πλαίσια των κτιριακών εγκαταστάσεων του Κέντρου περιλαμβάνονται, ένα κτίριο υποδοχής, χώροι επισκεπτηρίων, συναντήσεων και συνεδρίων χωρητικότητας τριακοσίων ατόμων, βιβλιοθήκη και αναγνωστήριο, χώροι ιατρικών υπηρεσιών και γραφεία, πλήρως εξοπλισμένα εργαστήρια (υδραυλικά, μηχανουργικά, ξυλουργικά και επισκευής αυτοκινήτων). Επίσης υπάρχουν, μαγειρείο, αρτοποιείο, και εστιατόριο δυναμικότητας οκτακοσίων ατόμων, χώροι καθημερινής αναψυχής, ξενώνες και χώρος μουσικής.

Εκτός από το κεντρικό κτιριακό συγκρότημα, έχουν δημιουργηθεί διάσπαρτα εικοσιδύο συγκροτήματα κατοικιών, με τέσσερα αυτόνομα διαμερίσματα το καθένα, που θα αποτελέσουν τους χώρους διαμονής των κρατούμενων τοξικομανών. Όλοι αυτοί οι χώροι θα είναι στην διάθεση των φιλοξενουμένων - κρατούμενων, ώστε να έχουν την δυνατότητα κατάρτισης σε διάφορα επαγγέλματα και απασχόλησης στα εργαστήρια, προκειμένου να διευκολυνθούν,

τόσο στον τομέα της απεξάρτησης, όσο και σε αυτόν της κοινωνικής και επαγγελματικής επανένταξης.

Η στελέχωση του προτύπου αυτού Κέντρου Αποτοξίνωσης, με το κατάλληλο ιατρικό και βοηθητικό προσωπικό (το Κέντρο θα στελεχώνεται με ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχιάτρους κ.α.), θα είναι αποτέλεσμα συνεργασίας των υπηρεσιών των υπουργείων Δικαιοσύνης και Υγείας – Πρόνοιας. Το Κέντρο βρίσκεται στο στάδιο επιλογής προσωπικού και αναμένεται σύντομα να ξεκινήσει η λειτουργία του. Η δημιουργία του αποτελεί μια θετική προσπάθεια στην αντιμετώπιση του προβλήματος των ανδρών τοξικομανών - κρατουμένων, ωστόσο ακόμα και σε αυτήν την περίπτωση καμμία μέριμνα δεν λαμβάνεται για την κατηγορία των γυναικών τοξικομανών - κρατουμένων.

2.2.1. Πρότυπα Προγράμματα για Χρήστες Κρατουμένους που Εφαρμόζονται στο Εξωτερικό

Το 1977 άρχισε να λειτουργεί στην Αμερική το πρόγραμμα STAY 'N OUT. Πρόκειται για Θεραπευτική Κοινότητα, η οποία λειτουργεί εντός του χώρου φυλακής, τόσο για άντρες όσο και για γυναίκες. Όσοι τελειώνουν το πρόγραμμα είτε αποφυλακίζονται, είτε εντάσσονται σε κάποια Θεραπευτική Κοινότητα, μετά την αποφυλάκισή τους.

Σαν υπεύθυνοι του προγράμματος, εκτός από το εξειδικευμένο προσωπικό, συμμετέχουν και άτομα που τελείωσαν με επιτυχία το πρόγραμμα. Οι κρατούμενοι που παρακολουθούν το συγκεκριμένο

πρόγραμμα, είναι χρήστες ή έστω αναμειγμένοι στην σχετική κουλτούρα, με καλή διαγωγή και χωρίς ιστορικό βιασμού ή επίθεσης, με συμμετοχή και σε άλλα εκπαιδευτικά προγράμματα της φυλακής ενώ η προσέλευσή τους είναι εθελοντική.

Η συγκεκριμένη προσέγγιση θεωρεί ότι η χρήση ναρκωτικών δεν είναι το μόνο πρόβλημα, αντίθετα καίριας σημασίας είναι η αιτία που οδηγεί στην χρήση των ναρκωτικών. Ένας βασικός στόχος του προγράμματος είναι η εκπαίδευση των κρατουμένων και όσων δεν έχουν φοιτήσει στο γυμνάσιο. Μάλιστα τελειώνοντας το πρόγραμμα οι συμμετέχοντες έχουν συνήθως αποκτήσει δίπλωμα γενικής μόρφωσης ή έχουν ξεκινήσει σπουδές σε κάποιο κολέγιο.

Το πρόγραμμα λειτουργεί στο Staten Island έξω από το σωφρονιστικό ίδρυμα του Arthur Kill και συμμετέχουν σε αυτό εκατόν δεκαπέντε άτομα. Επίσης, εφαρμόζεται στο Bayview στο Manhattan, μέλη του οποίου αποτελούν σαράντα γυναίκες. Τα τμήματα αυτά δεν λειτουργούν τελείως ξεχωριστά από την υπόλοιπη φυλακή (π.χ. φαγητό και εκπαίδευση γίνεται σε κοινούς χώρους).

Το πρόγραμμα STAY 'N OUT έχει τρία επίπεδα, τα οποία αναλύονται στη συνέχεια, και διαρκεί 6-13 μήνες συνολικά με μέσο όρο διάρκειας τους 9 μήνες:

◆ **Το Πρώτο επίπεδο:** Είναι η φάση προσαρμογής, διαρκεί περίπου 3 μήνες ανάλογα με την περίπτωση. Κατά την διάρκειά του ο κρατούμενος ενημερώνεται, για τους κανονισμούς του προγράμματος και για το τι είναι κοινότητα, δημιουργείται κλίμα αμοιβαίας εμπιστοσύνης με τον θεραπευτή κ.α. Οι κρατούμενοι ενθαρρύνονται

να αναλάβουν ευθύνες, και να αποκτήσουν αυτοπειθαρχία. Το γεγονός αυτό επιτυγχάνεται με την τήρηση τριών κανόνων: α. όχι φυσική βία ή απειλή βίας, β. όχι αλκοόλ ή ναρκωτικά, γ. όχι κλοπές.

♦ **Το Δεύτερο επίπεδο:** Η διάρκεια του είναι συνήθως 6-7 μήνες και βασίζεται στην προηγούμενη φάση του κρατουμένου – χρήστη. Οι καθημερινές δραστηριότητες των μελών στη φάση αυτή έχουν θεραπευτική αξία. Δημιουργούνται παρέες, και πραγματοποιούνται ατομικές συνεντεύξεις κ.α. Στόχο του δευτέρου επιπέδου του προγράμματος αποτελεί, η πορεία προς την αυτεπίγνωση, η αλλαγή συμπεριφοράς και η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης. Κάθε μέλος αναλαμβάνει συγκεκριμένη εργασία και την ανάλογη ευθύνη για την διεκπεραίωσή της. Η ομάδα ενθαρρύνει την θετική συμπεριφορά του ατόμου ενώ επιπλήττει την αρνητική.

Η εκπαίδευση των κρατουμένων εκτός από θεωρητική είναι πλέον και πρακτική και γίνονται συζητήσεις, όπως π.χ. πως να φερθώ σ' ένα επαγγελματικό ραντεβού κ.α. Αυτή η φάση είναι η πιο δύσκολη και οδηγεί σε βαθιά αλλαγή της συμπεριφοράς του κρατουμένου.

♦ **Το τρίτο επίπεδο:** Η Επιτροπή της φυλακής. Σ' αυτήν τη φάση αποφασίζεται αν ο κρατούμενος θα αποφυλακιστεί ή όχι.

Αξίζει εδώ να τονιστεί ότι περισσότεροι από το 80% των αποφοίτων του προγράμματος STAY 'N OUT γίνονται υπεύθυνοι παραγωγικοί πολίτες.

Στην Γερμανία από την άλλη πλευρά, μέσα στις φυλακές εφαρμόζονται τα εξής μοντέλα θεραπευτικών δραστηριοτήτων:

♦ Η χορήγηση μεθαδόνης. Συνήθως μετά από 2-3 μήνες χρήσης μεθαδόνης μέσα στην φυλακή, το 95% των κρατουμένων ζητά την διακοπή της χορήγησής της, γεγονός που είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικό και αποτελεί ένδειξη ότι οι κρατούμενοι, έστω και μέσα στο περιβάλλον της φυλακής, αναλαμβάνουν ευθύνες.

♦ Η δημιουργία τμήματος ανεξάρτητου, όπου εντάσσονται οι κρατούμενοι που εκτίουν τους τελευταίους τρεις μήνες πριν την αποφυλάκισή τους και εμφανίζουν προβλήματα εξάρτησης από ναρκωτικά. Απαραίτητη προϋπόθεση συμμετοχής στο πρόγραμμα είναι, να κάνουν μικροβιολογικές εξετάσεις όταν τους ζητηθεί. Βασικό χαρακτηριστικό του προγράμματος είναι η ανάθεση εργασιών στους κρατούμενους και η ύπαρξη οργανωμένου συστήματος υποστήριξής τους. Οι κρατούμενοι εργάζονται 6 ώρες την ημέρα και κερδίζουν τα ίδια χρήματα με αυτά που θα κέρδιζαν, αν εργάζονταν έξω από τη φυλακή, στην οποία προσφέρουν το 40% του μισθού τους. Το τμήμα αυτό αποκαλείται και «ανοιχτή φυλακή», καθώς οι κρατούμενοι τα Σαββατοκύριακα επιστρέφουν στο σπίτι τους.

2.3. Τα Σεξουαλικά Προβλήματα των Κρατουμένων

Η σεξουαλική καταπίεση κατά τη διάρκεια της «στερητικής ποινής της ελευθερίας» είναι έντονη, εξαιτίας της έλλειψης φυσιολογικής ζωής, με αποτέλεσμα, διάφορες παρεκκλίσεις και ψυχικές διαταραχές. Έτσι, συχνό φαινόμενο αποτελούν οι

ομοφυλοφιλικές σχέσεις μεταξύ κρατουμένων ή ακόμα και οι βιασμοί.

Αξίζει εδώ να σημειώσουμε την παρατήρηση των Κοινωνικών Λειτουργών της Κλειστής Φυλακής Αγίου Στεφάνου Πατρών, σύμφωνα με την οποία, μετά από τις τελευταίες ρυθμίσεις για το θέμα των αδειών, στα πλαίσια των οποίων οι άδειες έγιναν πιο προσιτές στους κρατουμένους, μειώθηκαν σε ένα μεγάλο ποσοστό τα κρούσματα βιασμού και ομοφυλοφιλίας μεταξύ των καταδίκων.

Το θέμα των σεξουαλικών σχέσεων των κρατουμένων, ρυθμίζει σε αρκετές χώρες (Γαλλία, Καναδάς, Ισπανία, Νορβηγία, Δανία, Φιλανδία, Ολλανδία) σχετικός νόμος, σύμφωνα με τον οποίο λειτουργούν ξενώνες, που αποκαλούνται «Χώροι Οικογενειακών Επισκέψεων» και δίνουν την δυνατότητα σε κρατουμένους να απολαύσουν διάφορες πλευρές της οικογενειακής ζωής, από το μαγείρεμα του φαγητού μέχρι την ερωτική επαφή. Ο νόμος αυτός βασίζεται στο σκεπτικό ότι η διατήρηση των οικογενειακών δεσμών θα διευκολύνει μελλοντικά την επανένταξη των κρατουμένων στην κοινωνία. Οι συγκεκριμένοι χώροι βρίσκονται σε ειδικές πτέρυγες και κάτω από διακριτική επιτήρηση.

Στην Γαλλία, ο σχετικός νόμος ψηφίστηκε πρόσφατα, και προβλέπεται στο Σχέδιο για τον «εξανθρωπισμό των φυλακών» που μελέτησαν οι υπεύθυνοι του γαλλικού σωφρονιστικού συστήματος. Στηρίχθηκε κυρίως, σε μία έρευνα που έγινε σε φυλακές της χώρας, σύμφωνα με την οποία, το 35% των κρατουμένων δήλωσε πως κατόρθωσε να κάνει έρωτα με τον/την σύντροφό του, με ή χωρίς την συγκατάθεση του φύλακα, ενώ το 2,5% υποστήριξαν πως η σύζυγός τους συνέλαβε παιδί σε κάποιο από τα επισκεπτήρια.

Το συγκεκριμένο μέτρο έχει μειώσει κατά πολύ τις δυσάρεστες συνέπειες της έλλειψης σεξουαλικής επαφής των κρατουμένων.

3. Τα Προβλήματα Υγείας των Κρατουμένων

Είναι γεγονός αναμφισβήτητο ότι σε χώρους συνωστισμού ευνοείται η μετάδοση νοσημάτων. Ιδιαίτερα έντονο είναι το πρόβλημα αυτό στις ελληνικές φυλακές, στις οποίες σύμφωνα με στοιχεία σχετικής έρευνας, μεταξύ 1985 – 1994, το ποσοστό των κρατουμένων αυξήθηκε κατά 97,1%. Στις Φυλακές Κορυδαλλού οι κρατούμενοι τον Σεπτέμβριο του 1998 έφταναν τους 1743 αντί των 480 που μπορεί να δεχτεί ο χώρος (αριθμός πολύ μεγαλύτερος της εξέγερσης του 1995). Ενώ στην Πάτρα την ίδια περίοδο κρατούνταν 700 περίπου άτομα (610 την περίοδο της έρευνάς μας), σε χώρο που μπορεί να δεχτεί 343 άτομα και στη Λάρισα 621 αντί 363³¹¹.

Ενδιαφέρον αλλά και ανησυχία παρουσιάζουν τα στοιχεία που εμφανίζουν τις ελληνικές φυλακές ως χώρους, όπου αναπτύσσονται και εξαπλώνονται ασθένειες όπως το AIDS, οι ηπατίτιδες και άλλες λοιμώδεις ασθένειες. Το θέμα απασχόλησε τους συνέδρους του 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου Δημόσιας Υγείας και Υπηρεσιών Υγείας στις 25.2.1998 (τρίτη μέρα εργασιών του συνεδρίου). Ως βασική αιτία για την εξάπλωση των ασθενειών αυτών, όπως επισημάνθηκε στο συνέδριο είναι, από τη μια πλευρά η υπερσυγκέντρωση ατόμων στους

³¹¹ Ζέρβας Χρήστος, «Δυπλασιάστηκαν οι κρατούμενοι στις φυλακές», Εφημερίδα «Εξουσία», 22 Σεπτεμβρίου 1998, σελ. 22.

χώρους αυτούς και από την άλλη ο μικρός αριθμός γιατρών για την κάλυψη των αναγκών και των τροφίμων μέσα στις φυλακές.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του συνεδρίου για την κάλυψη των αναγκών των 6.150 ατόμων (1.1.98) κρατουμένων των ελληνικών φυλακών, υπηρετούσαν εκείνη την περίοδο δεκαπέντε γιατροί και τρεις οδοντίατροι πλήρους απασχόλησης.

Σε έρευνα του Τομέα Κοινωνιολογίας της Εθνικής Σχολής Δημόσιας Υγείας στις ελληνικές φυλακές σε δείγμα 861 κρατουμένων, το 34,2% δήλωσαν ότι έχουν κάνει χρήση ναρκωτικών, ενώ το 27,1% ότι έχει κάνει κοινή χρήση. Το 78% δήλωσαν ότι είχαν κάνει χρήση μέσα στη φυλακή και από αυτούς το 83% είχαν μοιραστεί εργαλεία κατά τη διάρκεια της χρήσης τους.

Παράλληλα από έρευνα της Εθνικής Σχολής Δημόσιας Υγείας προέκυψε ότι το 25,2% των κρατουμένων που συμμετείχαν, τον τελευταίο χρόνο πριν από τη φυλάκισή τους είχαν σεξουαλικές επαφές με δύο έως πέντε συντρόφους, ενώ μόνο το 3% δήλωσε ότι είχε πρωκτική σεξουαλική επαφή μέσα στη φυλακή³¹².

4. Τα Κοινωνικοοικονομικά και Επαγγελματικά Προβλήματα των Κρατουμένων

Η φυλακή αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα τόσο για την εκπαίδευση, όσο και για την επαγγελματική πορεία του κρατουμένου ο ίδιος και η οικογένειά του συχνά φθάνουν στα πρόθυρα της

³¹² Χαντζή Ανθή, «Φυλακές: «Φωλιά» για AIDS, ηπατίτιδα και τοξικομανείς», Εφημερίδα «ΝΙΚΗ», 26.2.1998.

οικονομικής κατάρρευσης, και όχι σπάνια πέφτουν θύματα εκμετάλλευσης επιτηδείων (τοκογλύφων). Οι ίδιοι οι κρατούμενοι ήδη από την εποχή της φυλάκισής τους ανησυχούν για την επαγγελματική τους αποκατάσταση μετά την αποφυλάκιση, θεωρούν σαν κύριο πρόβλημα που θα αντιμετωπίσουν στο μέλλον το οικονομικό, – σε στενή σχέση με το επαγγελματικό – και έχουν σαν άμεσο σχέδιό τους, όταν αποφυλακιστούν, την εξεύρεση εργασίας. Ωστόσο, μετά την αποφυλάκισή τους, η απομάκρυνσή τους από την αγορά εργασίας για μικρό ή για μεγάλο χρονικό διάστημα, η έλλειψη επαγγελματικής εξειδίκευσης, και συχνά η προχωρημένη ηλικία, κάνουν το πρόβλημα της ανεργίας να διαγράφεται, απειλητικότερο για τους αποφυλακισμένους απ' ότι για τους άλλους ανέργους που δεν έχουν εμπειρία εγκλεισμού.

Σοβαρά προβλήματα στην επαγγελματική επανένταξη των αποφυλακισμένων δημιουργεί και η υπάρχουσα νομοθεσία περί ποινικού μητρώου. Η έλλειψη εμπλοκής στο ποινικό σύστημα, αποτελεί προϋπόθεση για την πρόσληψη στο δημόσιο ή την χορήγηση άδειας εξασκήσεως ορισμένων επαγγελμάτων, πρόσφατα με τον νόμο 2207/1994 ά. 4 παρ. 6, εισήχθησαν εξαιρέσεις στα κωλύματα διορισμού, σε Δημόσιες Υπηρεσίες, Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου και στην Τοπική Αυτοδιοίκηση εφ' όσον πρόκειται για θέσεις βοηθητικού ή ανειδίκευτου προσωπικού ή για ωρομίσθιους. Εκτός από τους περιορισμούς που θέτει η νομοθεσία περί ποινικού μητρώου, οι κοινωνικές προκαταλήψεις οδηγούν σε απροθυμία των εργοδοτών να προσλάβουν στη δύναμή τους πρώην κρατούμενους.

Ο Κώδικας Μεταχείρισης Κρατουμένων του 1989 (ά. 91) προβλέπει την ίδρυση ενός νέου φορέα, του Κέντρου Προστασίας

Αποφυλακισμένων, για την υποστήριξη των κρατουμένων στην προσπάθειά τους για κοινωνική επανένταξη. Για τον σκοπό αυτό, ορίζεται η στελέχωση του Κέντρου με κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό και η συνεργασία του με τον Ο.Α.Ε.Δ., την Τοπική Αυτοδιοίκηση και άλλους κοινωνικούς φορείς. Η μεταϊδρυματική αγωγή παρέχεται μετά από αίτηση του αποφυλακισμένου, πραγματοποιείται σε συνεργασία του Κέντρου με την Κοινωνική Υπηρεσία των Φυλακών και περιλαμβάνει, συχνή επαφή με τον αποφυλακισμένο, προετοιμασία του οικογενειακού και επαγγελματικού περιβάλλοντος και κοινωνικοθεραπευτική στήριξη, εφ' όσον το επιθυμεί. Η μέριμνα αυτή ισχύει για τα δύο πρώτα χρόνια μετά την αποφυλάκιση.

Παρά τις υπάρχουσες όμως διατάξεις, η μεταϊδρυματική μέριμνα στη χώρα μας είναι σχεδόν ανύπαρκτη. Η υλοποίηση του νέου φορέα δεν προχώρησε και οι κρατούμενοι που αποφυλακίζονται, είναι στην ουσία εγκαταλελειμμένοι στην τύχη τους. Στη θέση του φορέα αυτού συνεχίζουν να υπάρχουν και να υπολειτουργούν – με βάση τον Αναγκαστικό Νόμο - 869/1938 και το Βασιλικό Διάταγμα της 19.4.1938 – οι Εταιρείες Προστασίας Αποφυλακισμένων. Οι Εταιρείες αυτές είναι Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου, διοικούνται από εννεαμελή Διοικητικά Συμβούλια, υπό την εποπτεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης, προβλέπεται να υπάρχουν σε κάθε πόλη της χώρας, όπου υπάρχει Πρωτοδικείο και είναι αρμόδιες για την οικονομική και επαγγελματική υποστήριξη των αποφυλακισμένων. Στην πραγματικότητα επειδή στερούνται πόρων, αλλά και εξειδικευμένου βοηθητικού προσωπικού, οι δραστηριότητες τους εξαντλούνται σε κάποιες εξαγορές μικρών ποινών και στην

κάλυψη των εξόδων μερικών αποφυλακιζομένων για να επιστρέψουν στον τόπο τους.

4.1. Το Στίγμα

«Σ' ένα δικαστήριο θα τους δεις να σε κατηγορούν. Γιατί δεν πας να δουλέψεις και κλέβεις, γιατί δεν πας σχολείο και παίρνεις ναρκωτικά. Είναι οι ίδιοι που θα σε σπρώξουν πιο βαθιά κλείνοντάς σε στη φυλακή. Είναι οι ίδιοι που όταν τους ζητήσεις δουλειά δεν θα σου δώσουν ούτε την ευκαιρία. Την ευκαιρία να αλλάξεις.

Σου λένε βρίσκω τις πόρτες κλειστές. Όταν βγήκα από την φυλακή κοιμόμουν στα παγκάκια δεν είχα που να πάω. Χτυπούσα ζητούσα δουλειά και μόλις τους έλεγα ότι έχω κάνει φυλακή, με κοιτούσαν περίεργα και με έδιωχναν. Όταν βγαίνεις από την φυλακή δεν βρίσκεις τις πόρτες κλειστές, ούτε ανοικτές. Γιατί για μας δεν υπάρχουν πόρτες.» (λόγια αποφυλακισμένου από την εφημερίδα Ελευθεροτυπία, 12.8.1993, σελ 20.)

Κάθε διαταραχή της έννομης τάξης, θέτει σε κίνηση την κοινωνική άμυνα και προκαλεί την παρέμβαση της Πολιτειακής εξουσίας μέσα από το σωφρονιστικό σύστημα και το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης, που είναι η επίσημη αντίδραση των «φυσιολογικών» ατόμων. Το κοινωνικό σύνολο μην έχοντας ακόμα πολλά υποκατάστατα μεταχείρισης, συνηθίζει να απομονώνει τα άτομα, που δημιουργούν εστίες διαταραχής της κοινωνικής συμβίωσης και να τα περιορίζει στιγματίζοντάς τα.

Σύμφωνα με την Αγλαία Τρωϊανού – Λουλά ³¹³ «αυτό βέβαια δεν μας περιορίζει στη συνέχεια να αγωνιζόμαστε και να κοπιάζουμε, για να επανεντάξουμε τα άτομα αυτά στο κοινωνικό σύνολο – εγχείρημα, που υπό τις παραπάνω αντιφατικές συνθήκες αποβαίνει δύσκολο». Η ευρεία έννοια του περιθωρίου καλύπτει κάθε μορφή πολλαπλής ένταξης του ατόμου σε διαφορετικά και μάλιστα αντιφατικά κοινωνικά και πολιτισμικά σύνολα. Μπορούν να καθοριστούν ως έννοιες:

1. **Κοινωνικό περιθώριο:** Ένας χώρος που προσδιορίζεται από την τομή δύο ή περισσότερων αντιφατικών, κοινωνικής διάστασης συνόλων.
2. **Περιθωριακό άτομο:** Αυτό που κατέχει μια θέση στον χώρο τομής. Κατά τον κοινωνιολόγο Park είναι εκείνο που ανήκει σε δύο ή περισσότερους κοινωνικούς και πολιτισμικούς χώρους, χωρίς να αισθάνεται άνετα σε κανένα από αυτούς.
3. **Περιθωριοποίηση:** Η διαδικασία και το αποτέλεσμα της διαδικασίας της τομής των συνόλων και τοποθέτησή του ή των ατόμων σε αυτή, είναι ακόμα η μη ενεργός συμμετοχή στις κεντρικές κοινωνικές διαδικασίες.
4. **Περιθωριακότητα:** Εκφράζει τόσο το συνολικό φαινόμενο της ύπαρξης δύο ή περισσότερων τεμνόμενων, κοινωνικής διάστασης συνόλων όσο και την ιδιότητα του ατόμου που βρίσκεται στο περιθώριο. Μπορεί να γίνει αντιληπτή σε ένα υποκειμενικό ή αντικειμενικό επίπεδο. **Α. Υποκειμενικό:** Το περιθωριακό άτομο έχει συνείδηση της αντιφατικότητας που υπάρχει στην ίδια του την

³¹³ Τρωϊανού – Λουλά Αγλαία, Κουράκης Ν., 1991, ό.π., σελ. 82.

συμπεριφορά. **Β. Αντικειμενικό:** Το περιθωριακό άτομο περιφρονείται ή γενικά απομονώνεται στα πλαίσια της κοινωνικής ομάδας, επειδή δεν σέβεται τα κρατούμενα «πρότυπα» συμπεριφοράς και ακολουθεί άλλα διαφορετικά. Δεν αντιλαμβάνεται λοιπόν την αντιφατικότητα και τη διάσταση ανάμεσα στις διάφορες μορφές της κοινωνικής του δράσης³¹⁴.

Σύμφωνα με μια άποψη υπάρχει η τάση η έννοια του «κοινωνικού περιθωρίου», να καλύπτει αποκλειστικά και μόνο κάποιες κοινωνικές ομάδες που είναι εύκολα διακριτές, από ένα ιδιαίτερο και έντονο εξωτερικό χαρακτηριστικό. Αυτή η προσπάθεια όμως θεμελιώνεται σε περιοριστικά απαριθμημένα βιολογικά, ψυχικά και κοινωνικά γνωρίσματα. Στο σημείο αυτό, η μονοπώληση της ταυτότητας του περιθωριακού έχει δύο σοβαρές συνέπειες: α. επιβεβαιώνεται το ήδη δεδομένο κοινωνικό στίγμα, β. μένουν ακάλυπτα από κοινωνιολογική αλλά και εγκληματολογική άποψη μερικά στρώματα πληθυσμού λίγο πολύ προβληματικά.

Η κοινωνία στιγματίζει τον κρατούμενο, τον αποφυλακισμένο και συχνά ακόμη και την οικογένειά του και το συγγενικό του περιβάλλον. Ο κοινωνιολόγος W.I. Thomas λει πως, «αν οι άνθρωποι ορίζουν καταστάσεις ως πραγματικές αυτές είναι πραγματικές στις συνέπειές τους»³¹⁵. Όπως παρατηρεί ο Ηλίας Δασκαλάκης³¹⁶, ανεξάρτητα του «ποια είναι η βαθύτερη αιτία, βέβαιο είναι ότι το στίγμα, έχει σαν συνέπεια τη δημιουργία του στερεότυπου του

³¹⁴ ό.π.,σελ. 83-84.

³¹⁵ Δασκαλάκης Ηλίας, «Η εγκληματολογία της Κοινωνικής Αντίδρασης», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1985, σελ.147.

³¹⁶ ό.π., σελ. 148.

εγκληματία που προσελκύει τη συλλογική εχθρότητα και αποστροφή της κοινωνικής μάζας». Στερεότυπο είναι μια ποιοτική κρίση για κάποιο πρόσωπο, αντικείμενο ή έννοια, η οποία δημιουργείται έξω από την προσωπική εμπειρία του υποκειμένου. Έτσι στο άτομο που προβαίνει σε κάποια αξιόποινη πράξη αποδίδονται αρνητικά χαρακτηριστικά και ιδιότητες, έστω και αν αυτός που τα αποδίδει δεν έχει έρθει ποτέ του σε επαφή μαζί του. Το στερεότυπο αυτό δεν προκαλεί μόνο την εχθρότητα και τη δυσπιστία απέναντι στο συγκεκριμένο άτομο, αλλά οδηγεί και στην αναδρομική ανατροπή ολόκληρης της κοινωνικής του ταυτότητας και στην ολική αναθεώρησή της³¹⁷.

Το στίγμα και οι αντιδράσεις που προκαλεί από την πλευρά του κοινωνικού συνόλου, στενεύει σημαντικά τις δυνατότητες προσαρμογής του στιγματισμένου (στην συγκεκριμένη περίπτωση του κρατούμενου ή του αποφυλακισμένου) στο κοινωνικό περιβάλλον και είναι καθοριστικό ενός και μόνο ρόλου, του εγκληματία. Κάθε προσπάθεια να διαδραματίσει άλλο ρόλο, θα αποτύχει μπροστά, σε εξοστρακιστικές αντιδράσεις. Το άτομο που στιγματίστηκε θα διαπιστώσει τότε ότι οι ανάγκες του για εργασία, για κοινωνικές σχέσεις και για οικογενειακή ζωή, δεν μπορούν να ικανοποιηθούν παρά μόνο σε περιβάλλοντα στιγματισμένων. Η συνειδητοποίηση αυτή, από το ίδιο το υποκείμενο, της οριστικής κοινωνικής του απόρριψης, έχει έντονες τραυματιστικές συνέπειες. Αισθάνεται εξαπατημένο στις προσδοκίες του, σύμφωνα με τις οποίες, η κοινωνία, μετά την «εξόφληση του χρέους του» προς αυτήν με την έκτιση της ποινής του, θα το δέχονταν στους κόλπους της και

³¹⁷ ό.π., σελ.148 – 149.

αντλαμβάνεται ότι το στίγμα είναι μόνιμο και ανεξίτηλο. Σύμφωνα με τη Χριστίνα Ζαραφονίτου³¹⁸, τις επιπτώσεις του στιγματισμού που συνεπάγεται η εμπλοκή στο ποινικό σύστημα μελέτησαν οι Schwartz και Skolnick(1973), μέσα από την εμπειρία ομάδας ανειδίκευτων εργατών. Η κοινωνιολογικής κατεύθυνσης προσέγγισή τους, βασίστηκε σε πείραμα, το οποίο αποσκοπούσε να διερευνήσει τις συνέπειες του «επίσημου στιγματισμού», πάνω στην εργασιακή κατάσταση του ατόμου. Διαπιστώθηκε ότι, από τους εικοσιπέντε υποψηφίους με λευκό ποινικό μητρώο που ζητούσαν εργασία, οι εννέα είχαν θετικές απαντήσεις (ποσοστό 36%), ενώ από τους εικοσιπέντε με ποινική καταδίκη, μόνο ένας είχε θετική απάντηση (4%). Η διαπίστωση αυτή οδήγησε στη διατύπωση του ισχυρισμού ότι, η ποινική καταδίκη δημιουργεί μια μακρόχρονη, – αν όχι μόνιμη – μείωση της κοινωνικής θέσης, και επισημάνθηκε ο κίνδυνος το έγκλημα να αποτελέσει θετική εναλλακτική λύση για όσους δεν μπορούν να εξασφαλίσουν κάποια επαγγελματική απασχόληση.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν τα αποτελέσματα της εμπειρικής αυτής προσέγγισης, σχετικά με τα άτομα τα οποία είχαν μεν κατηγορηθεί αλλά αθώωθηκαν. Διαπιστώθηκε ότι, το ποσοστό επιτυχίας τους ήταν πολύ μικρό (12%), εφόσον μόνο τρεις από του εικοσιπέντε είχαν θετικές απαντήσεις. Κάπως λιγότερες, ήταν οι συνέπειες σε όσους η πιστοποίηση της αθωότητάς τους, έγινε από επίσημα χείλη (24%).

Ως γενικό συμπέρασμα διατυπώθηκε ότι και μόνη η εμπλοκή του ατόμου, ως κατηγορούμενου για κάποια αξιόποινη πράξη,

³¹⁸ Ζαραφονίτου Χριστίνα, «Εμπειρική Εγκληματολογία», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1995, σελ. 258 – 259.

δυσχεραίνει την εξεύρεση επαγγελματικής απασχόλησης (ακόμα και ως ανειδίκευτου εργάτη), επιβεβαιώνοντας έτσι την θεωρία της «ετικέτας» και αναδεικνύοντας το ρόλο της κοινωνικής αντίδρασης σε δευτερογενή παρέκκλιση³¹⁹.

Σε μια καναδική έρευνα στάσεων των εργοδοτών (Beauchemin, 1980), το 59% του δείγματος αναγνώρισε ότι δεν θα προσλάμβανε αποφυλακισμένο, ακόμη και αν εκείνος διέθετε τα απαραίτητα προσόντα. Το 88% , δήλωσε όμως ότι, δεν θα απέλυε κάποιον αν μάθαινε ότι το ποινικό μητρώο του ήταν βεβαρημένο. Η παρατήρηση 195 αποφυλακισθέντων που πραγματοποίησε μια επίσης καναδική έρευνα (Schmitz, 1983), η οποία πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με την Επιτροπή Ατομικών Δικαιωμάτων, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τα άτομα αυτά αντιμετώπιζαν σοβαρά επαγγελματικά προβλήματα και αποτελούσαν υποβαθμισμένη κοινωνική κατηγορία (οι μεγαλύτερες αντιρρήσεις για την πρόσληψή τους προβάλλονταν από τις μεγάλες επιχειρήσεις)³²⁰.

Ο Pirés (1983), συσχέτισε τις στιγματιστικές συνέπειες των ποινικών κυρώσεων με την κοινωνική θέση. Ισχυρίστηκε ότι, είναι πιο δυσβάστακτες για τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα και ότι συντελούν στην δημιουργία μειονοτήτων, αντίστοιχων εθνικών ή διαφυλικών στην κοινωνική αντιμετώπιση³²¹.

Σε σχετική έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα, με στόχο να διερευνήσει τις δυνατότητες κατάρτισης και πρόσληψης αποφυλακισομένων (ο χρόνος διεξαγωγής της καλύπτει το διάστημα από τον Σεπτέμβριο του 1994 ως και τον Ιανουάριο 1995) από μικτή

³¹⁹ ό.π., σελ.259.

³²⁰ ό.π. σελ. 260.

³²¹ ό.π., σελ. 260.

επιστημονική ομάδα του Αριστοτέλειου Πανεπιστήμιου Θεσσαλονίκης και του Πανεπιστήμιου της Αθήνας, τη χρηματοδότηση της οποίας είχε αναλάβει το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο σε δείγμα 216 επιχειρήσεων από τις οποίες 138 ήταν ιδιωτικές, 69 Ο.Τ.Α. και 9 Δ.Ε.Κ.Ο.

Πρώτη σημαντική διαπίστωση του μελετητή των στοιχείων της έρευνας ήταν, η ελλιπής ευαισθητοποίηση ή ακόμη και η απορριπτική στάση των εργοδοτικών φορέων, προς κάθε δραστηριότητα που θα ενέπλεκε αποφυλακισμένους. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, παρατηρείται η περιορισμένη προθυμία, ακόμη και επιδοτούμενης επαγγελματικής κατάρτισης (118 από τις 216) και μικρότερη διάθεση πρόσληψης (106). Η προσωπική γνωριμία με τους αποφυλακισμένους και η καλή εντύπωση που θα σχημάτιζαν γι' αυτούς, η τυχόν προηγούμενη συνεργασία μαζί τους και οι ανάγκες της επιχείρησης σε εργατικό δυναμικό, αναφέρονται συχνότερα ως σημαντικές προϋποθέσεις πρόσληψης αποφυλακισμένων³²².

Σε μια πιο πρόσφατη έρευνα (1997) που πραγματοποίησε η Νομική Σχολή Αθηνών, υπό την εποπτεία της καθηγήτριας της Εγκληματολογίας Καλλιόπης Σπινέλλη, επιβεβαιώνει ότι όσοι αφήνουν πίσω τους την πύλη μιας φυλακής, περνούν σε ένα νέο κελί: «στον κοινωνικό αποκλεισμό». Τα στοιχεία της έρευνας δεν επιτρέπουν αισιόδοξες εκτιμήσεις. Το 63% των εργοδοτών δηλώνει κατηγορηματικά ότι δεν θα προσλάμβανε ποτέ ένα αποφυλακισμένο ή ότι αμφιβάλλει. Ακόμη και στην περίπτωση της επιχορηγούμενης

³²² Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, (με τη συμπαράσταση του Πανεπιστημίου Αθηνών και τη στήριξη του Υπουργείου Δικαιοσύνης και τη συνδρομή του Ε.Κ.Τ.) «Έρευνα για την επαγγελματική ένταξη αποφυλακισμένων στην αγορά εργασίας της Αττικής», Αθήνα, Ιούνιος 1995.

απασχόλησης αποφυλακισμένων, οι εργοδότες που δηλώνουν ότι θα δέχονταν ή πιθανόν θα δέχονταν να τους προσλάβουν είναι λιγότεροι από τους μισούς (48%). Όπως προκύπτει από τη σχετική έρευνα, για τους εργοδότες έχει ιδιαίτερη σημασία το ύψος της ποινής ή το αδίκημα που έχει διαπράξει ένας αποφυλακισμένος. Στις περισσότερες περιπτώσεις δέχονται να προσλάβουν πρώην τοξικομανείς ή καταδικασθέντες για μικροκλοπές και δεν συζητούν καν το ενδεχόμενο να προσλάβουν πρώην κρατούμενο για πολύ σοβαρά αδικήματα όπως λ.χ. για φόνο ή βιασμό ³²³.

4.2. Η Υποτροπή

Όπως αναφέρει ο Ηλίας Δασκαλάκης ³²⁴ «η υποτροπή ως απάντηση στις εξοστρακτιστικές συνέπειες του στίγματος δεν είναι μοιραία. Τελικά η έκβαση θα εξαρτηθεί από τη συνδρομή ορισμένων παραγόντων». Εμπειρικά δεδομένα από μια έρευνα του Reitzes μας πληροφορούν ότι, αυτοί που κατορθώνουν να αποκρύψουν το ποινικό τους παρελθόν και να κρατήσουν μια εργασία για αρκετό χρονικό διάστημα, παρουσιάζουν πολύ χαμηλότερα ποσοστά υποτροπής από εκείνους που δεν κατορθώνουν να βρουν εργασία ή χαρακτηρίζονται από επαγγελματική αστάθεια λόγω προγενέστερης καταδίκης. Από άποψη οικογενειακών σχέσεων παρατηρείται ότι, στους υπότροπους εμφανίζεται μεγαλύτερος αριθμός διαζυγίων ή μεγαλύτερης έκτασης

³²³ Νασόπουλος Διονύσης, «6 στους 10 εργοδότες λένε «όχι» στους αποφυλακισμένους», Εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ», 10.3.1998.

³²⁴ Αλεξιάδης Στέργιος, 1989, ό.π., σελ. 153 – 155.

συζυγική δυσαρμονία μεταξύ μη διαζευγμένων απ' ότι στους μη υπότροπους. Επίσης, από άποψη κοινωνικών επαφών προκύπτει ότι οι μη υπότροποι, κατά κανόνα, διατηρούν κανονικές κοινωνικές σχέσεις με συμβατικά περιβάλλοντα και είναι μέλη νόμιμων οργανώσεων. Οι συσχετισμοί αυτοί, αν και δεν θεμελιώνουν αιτιώδη σχέση, επιτρέπουν την υπόθεση ότι αυτοί που κατορθώνουν να εγκαθιδρύσουν ομαλές επαγγελματικές οικογενειακές και κοινωνικές σχέσεις ξεπερνούν την δοκιμασία του στίγματος και δεν υποτροπιάζουν, ενώ αυτοί που απωθούνται από τον κοινωνικό περίγυρο επιστρέφουν στο έγκλημα».

Η έρευνα του Glaser (1964) στο Illinois των Η.Π.Α είχε ως στόχο την μελέτη του ποσοστού αποτυχίας του σωφρονιστικού συστήματος σε διάφορα είδη κρατούμενων που αποφυλακίστηκαν. Απέδειξε ως αβάσιμο τον ισχυρισμό ότι τα 2/3 από αυτούς επιστρέφουν στην φυλακή, εφόσον διαπίστωσε ότι το ποσοστό υποτροπής των ενηλίκων ανδρών σε διάφορες κατηγορίες αδικημάτων δεν ξεπερνούσε το 35%. Η έρευνα αυτή επεσήμανε την ανάγκη βαθύτερης διερεύνησης, προκειμένου να κριθεί η αποτυχία ή η επιτυχία των σωφρονιστικών μεθόδων. Για το λόγο αυτό, εισήγαγε την διάκριση μεταξύ «βέβαιης» και «περιθωριακής» επανένταξης, εντάσσοντας στην πρώτη κατηγορία όσους διαμορφώνουν τον τρόπο ζωής τους έτσι ώστε να δίνουν αξιόπιστα δείγματα προς αυτήν την κατεύθυνση, ενώ όσοι δεν προσφέρουν παρόμοια δείγματα εντάσσονται στην δεύτερη κατηγορία. Παρόμοια διάκριση εισήγαγε και για την αποτυχία του σωφρονιστικού συστήματος «χαρακτηρισμένη υποτροπή» και «περιθωριακή υποτροπή».

Μέσα από την μελέτη ατομικών περιπτώσεων 250 οριστικά αποφυλακισθέντες και 308 «υπό όρους», κατανεμήθηκαν στην βάση των παραπάνω κριτηρίων ως εξής: 84% από την ομάδα ανήκουν στην περίπτωση της «βέβαιης επανένταξης» και 16% στην «περιθωριακή», ενώ το 70% της δεύτερης ομάδας εντάχθηκαν στην κατηγορία της «βέβαιης υποτροπής» και 30% σε εκείνη της «περιθωριακής αποτυχίας». Ο συγγραφέας κατέληξε συμπερασματικά ότι η πορεία των εγκληματιών εμφανίζεται σε σχήμα ζικ – ζακ. Περνούν δηλαδή από την μη εγκληματικότητα στην εγκληματικότητα και μετά εκ νέου στην μη εγκληματικότητα. Μερικές φορές ο κύκλος επαναλαμβάνεται³²⁵.

Είναι επίσης απροσδιόριστοι και ασαφείς οι λόγοι για τους οποίους κάποια άτομα καταγράφονται ή δεν καταγράφονται στους πίνακες υποτροπής. Ο D.J. West σε έρευνα του (1963) διαπίστωσε ότι σε σύνολο 59 αποφυλακισμένων ανδρών, μόνο 35 (60%) διένυσαν μια περίοδο δίχως ανάμειξη στην εγκληματικότητα, ενώ το υπόλοιπο 40% διέπραξαν αδικήματα για τα οποία, όμως δεν συνελήφθηκαν³²⁶.

Η έρευνα της υποτροπής που πραγματοποιήθηκε στο μονομελές πλημμελειοδικείο του Poitiers στη Γαλλία το 1982, συσχέτισε τη φυλάκιση με την υποτροπή, μέσα από την εξέταση 637 περιπτώσεων, οι οποίες εκδικάστηκαν το 1980. Το ποσοστό της υποτροπής που κατέγραψε η έρευνα ανέρχονταν σε 30%. Πρόκειται για σημαντικά μικρότερο ποσοστό συγκριτικά με τα πορίσματα άλλων ερευνών, το οποίο οφείλεται στο διαφορετικό ορισμό της έννοια της υποτροπής (θεωρήθηκαν ως υπότροποι μόνο όσοι είχαν

³²⁵ Ζαραφωνίτου Χριστίνα, ό.π., σελ. 232 –233.

³²⁶ ό.π., σελ. 233.

εκτίσει προηγούμενη ποινή φυλάκισης και όχι όσοι είχαν κάποια άλλη ποινική καταδίκη στο ιστορικό τους). Παρατηρήθηκε ότι τα αδικήματα, τα οποία διαπράττονται από τους υποτρόπους, στρέφονται κατά του περιουσιακού δικαίου και της ιδιοκτησίας και ακολουθούν τα αδικήματα κατά προσώπων, της οικογένειας, εργατικά και αγορανομικά. Συμπερασματικά επίσης, διατυπώθηκε ο ισχυρισμός ότι, φυλάκιση και σταθερή υποτροπή αλληλοσυνδέονται και άρα μια πρώιμη καταδίκη σε στερητική της ελευθερίας προδιαθέτει για υποτροπή³²⁷.

Αντίστοιχη έρευνα μεγαλύτερης εμβέλειας που πραγματοποιήθηκε στον Καναδά (Langlois, 1972), το διάστημα 1966–1970, με σκοπό τη διαπίστωση του δείκτη υποτροπής σε δείγμα 1.677 κρατούμενων, των οποίων η συμπεριφορά παρατηρήθηκε για διάστημα 5 ετών μετά την αποφυλάκισή τους (ως υποτροπή εκλαμβάνεται στην προσέγγιση αυτή η νέα καταδίκη σε φυλάκιση με έκτιση ή αναστολή της ποινής, ενώ το δείγμα προέρχονταν από τέσσερα σωφρονιστικά καταστήματα) ο δείκτης υποτροπής κυμαίνονταν από 44,3% έως 61%. Η εξέταση του ίδιου δείγματος μετά 10 έτη παρατήρηση, κατέληξε σε δείκτη υποτροπής 65% κατά πολύ μικρότερου του θεωρούμενου ως τότε σταθερού δείκτη 80–85%³²⁸.

Τα πορίσματα μιας πρόσφατης βρετανικής έρευνας (Burnett, 1992) θεμελιώνουν μια αιτιώδη σχέση μεταξύ φυλάκισης και υποτροπής, μέσα από συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν με 130 κρατούμενους, για αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας. Με εξαίρεση δύο

³²⁷ ό.π.,σελ. 240–241.

³²⁸ ό.π., σελ. 242.

μειοψηφίες ακραίων θέσεων (υπερ- αισιόδοξοι και υπερ- απαισιόδοξοι για τη μελλοντική τους πορεία), τα 2/3 του δείγματος, αναγνώριζαν την πιθανότητα νέας εμπλοκής τους στην εγκληματική δραστηριότητα, κάτω από ορισμένες περιστάσεις αν και την απεύχονταν. Ο βασικός λόγος ήταν οι οικονομικές δυσχέρειες που θα αντιμετώπιζαν μετά την αποφυλάκισή τους και οι ελάχιστες προοπτικές για την κοινωνική τους επανένταξη³²⁹.

5. Εναλλακτικές Προτάσεις για την Έκτιση της «Στερητικής της Ελευθερίας Ποινής»

Οι φυλακές των περισσότερων χωρών εξακολουθούν να είναι χώρος αποκλεισμού και διαχωρισμού παρά τις όποιες προσπάθειες για βελτίωση της ποιότητας ζωής των κρατουμένων. Ο αυξανόμενος πληθυσμός των φυλακών δυσχεραίνει τόσο τις συνθήκες διαβίωσης τους, όσο και την πραγματοποίηση του αναμορφωτικού σκοπού της φυλακής.

Συνολικά τη δεκαετία 1985-1994 οι έγκλειστοι στις ευρωπαϊκές φυλακές αυξήθηκαν κατά 62.601 άτομα (25%). Συγκεκριμένα στη Γαλλία οι κρατούμενοι αυξήθηκαν κατά 32,5%, στη Γερμανία κατά 20,5%, στην Ιταλία κατά 17% ενώ στην Ελλάδα κατά 97,1%³³⁰.

Σπάνια τα προγράμματα κοινωνικής επανένταξης υλοποιούνται καθώς εκτός από την υπερπλήρωση των φυλακών και οι

³²⁹ό.π., σελ. 243.

³³⁰ Ζέρβας Χρήστος, Εφημερίδα «Εξουσία», 23.9.1998, σελ.22.

απαιτήσεις ασφαλείας δρουν ανασταλτικά στην αποδοτικότητά τους. Η στέρηση της ελευθερίας, όσο και αν είναι λιγότερο επίπονη από ότι παλιότερα, εξακολουθεί να αποτελεί ένα θεσμό που οι ποινικολόγοι συχνά αμφισβητούν την αποτελεσματικότητά του.

Η βελτίωση και η κοινωνική επανένταξη του κρατουμένου που σύμφωνα με την Φωτεινή Τσαλικογλου³³¹ αποτέλεσαν τη «βασική μυθοπλαστική κατασκευή που επιχειρεί να νομιμοποιήσει την ύπαρξη της φυλακής», αμφισβητήθηκαν γρήγορα από έρευνες σχετικές με τον εγκληματογόνο της ρόλο. Οι Tannebaum και Gillin υποστηρίζουν συγκεκριμένα ότι η εμπειρία της φυλακής αυξάνει την πιθανότητα της μελλοντικής εγκληματικής εκτροπής. Ο Tannebaum, το 1939, στο βιβλίο του «Crime and the Community» (Το έγκλημα και η κοινότητα) αναφέρει:

«Η σύλληψη ενός νέου όταν επιφέρει τον εγκλεισμό του μαζί με άλλους νεαρούς εγκληματίες, αποτελεί ερέθισμα για την εκπαίδευση στο έγκλημα ... Η εμπειρία της φυλακής είναι μια συνάθροιση ερεθισμάτων για την καλλιέργεια εγκληματικών συμπεριφορών»³³².

Την ίδια περίπου εποχή ο Gillin στο έργο του «Taming the Criminal» (Εξημερώνοντας τον Εγκληματία) λει χαρακτηριστικά αναφερόμενος στις φυλακές:

«Τι μνημεια ηλιθιότητας είναι αυτά τα ιδρύματα που κατασκευάσαμε. Ηλιθιότητα όχι των εγκλείστων αλλά των ελεύθερων

³³¹ Τσαλικογλου Φωτεινή, ο.π., σελ. 176.

³³² ό.π., σελ.177.

πολιτών. Πόση άραγε κοροϊδία δεν αποτελεί για την επιστήμη η πειθαρχία των φυλακών μας, ο συνωστισμός της κοινωνικής αδικίας μέσα σε αυτές, όπου ο καλός και ο κακός συνυπάρχουν μέσα σε ένα εκπληκτικής ποικιλίας συνονθύλευμα. Πόσο είναι αλήθεια βλακώδες να πιστεύουμε ότι είναι δυνατόν να προετοιμάζουμε άτομα για την κοινωνική ζωή με το να αντιστρέφουμε την φυσιολογική διαδικασία κοινωνικοποίησης; »³³³.

Οι διαπιστώσεις αυτές λίγα χρόνια αργότερα θα τεκμηριώνονταν εμπειρικά μέσα από τις έρευνες των Clemmer, Schrag, Sykes, Marnell, Kinberg, Cerssey, Klare, Morris.

Είναι πολυάριθμες οι έρευνες τόσο στην Ευρώπη όσο και την Αμερική που μελετούν την επιτυχία ή όχι των μεθόδων εγκλεισμού. Οι Mannheim & Wilkins (1955) εξέτασαν την αποτελεσματικότητα των «ανοικτών» ιδρυμάτων σε σύγκριση με τα «κλειστά» σωφρονιστικά καταστήματα, αναφορικά με τους νέους παραβάτες και κατέληξαν στην διαπίστωση ότι παρουσιάζουν σταθερά μεγαλύτερο ποσοστό επιτυχίας σε σχέση με τα δεύτερα. Αντίθετα ο G. Benson (1959), ο οποίος διεξήγαγε έρευνα πάνω στην αποτελεσματικότητα του συστήματος Borstal (η μεταχείριση Borstal καθιερώθηκε με την Prevention of crime act του 1908 στη Μ. Βρετανία και συνίσταται σε προγράμματα κοινωνικής επιμόρφωσης) στη Μ. Βρετανία, σε σύγκριση με την κλασική μέθοδο φυλάκισης νεαρών παραβατών, διαπίστωσε μικρές μόνο διαφοροποιήσεις των αποτελεσμάτων των δύο αυτών συστημάτων. Ο L. Wilkins (1957-1958) συνέκρινε τα αποτελέσματα της ποινής «υπό καθεστώς δοκιμασίας» με άλλα

³³³ ό.π., σελ. 177.

σωφρονιστικά μέτρα, μέσα από αποφάσεις διαφόρων δικαστηρίων του Λονδίνου. Η σύγκριση αυτή οδήγησε στην διαπίστωση ότι τα ποσοστά υποτροπής ήταν επίμονα τα ίδια και στις δύο περιπτώσεις (δοκιμασία, φυλάκιση, Borstal). Η διαπίστωση αυτή μπορεί, ωστόσο να λειτουργήσει θετικά για την εναλλακτική αυτή μορφή μεταχείρισης η οποία συνδυάζει τα πλεονεκτήματα της μη στερητικής της ελευθερίας ποινής³³⁴.

Αντίστοιχες μελέτες στον Καναδά (1974) συμπέραναν ότι η έκτιση της ποινής με το καθεστώς της «υπό όρους αναστολής», εκτός από ορισμένα πρακτικά αποτελέσματα, στην αποσυμφόρηση των φυλακών και την άμβλυνση των αυστηρών ποινών δεν συνέβαλε στην αποτελεσματικότητα των σωφρονιστικών μεθόδων³³⁵.

Πειραματική έρευνα του βρετανικού Υπουργείου Εσωτερικών (1976), η οποία στηρίχθηκε στην διαντίδραση μεταξύ τύπου μεταχείρισης και τύπου εγκληματία, κατέληξε σε μια τυπολογία σύμφωνα με την οποία, άτομα με «έντονες ή μέτριες εγκληματικές τάσεις» και μικρό ή μέτριο δείκτη προσωπικών προβλημάτων, τα οποία υπάχθηκαν σε εντατικό πρόγραμμα μεταχείρισης, σημείωσαν αισθητά μικρότερη βελτίωση (μέσα σε ένα χρόνο μετασωφρονιστικής μεταχείρισης), από τα αντίστοιχα άτομα που παρακολούθησαν το κανονικό πρόγραμμα. Άτομα με «μικρές εγκληματικές τάσεις» και πολλά προσωπικά προβλήματα, παρουσίασαν μεγαλύτερη βελτίωση, με την υπαγωγή τους στο πρόγραμμα, ενώ περισσότερο ευνοημένα ήταν τα άτομα μεγαλύτερης

³³⁴ Ζαραφωνίτου Χριστίνα, *ό.π.*, σελ. 234.

³³⁵ *ό.π.*, σελ. 235.

ηλικίας με τις μικρότερες νευρώσεις και τις περισσότερες υποτροπές
336

Από τις εναλλακτικές ποινές τις οποίες χρησιμοποιούν χώρες του εξωτερικού αντί της στερητικής της ελευθερίας. Οι πιο αξιολογούμενες είναι:

I) Μετριασμένη εκτέλεση της ποινής, όπως κράτηση κατ' οίκον, απόλυση «υπό συντήρηση» και οι διάφορες μορφές διακεκομμένης κράτησης (π.χ. κατά τον ελεύθερο χρόνο και/ή τα Σαββατοκύριακα).

Η κράτηση κατ' οίκον (ή ηλεκτρονική επιτήρηση κατ' οίκον) εφαρμόζεται κυρίως στην Σουηδία και τις Η.Π.Α. Για να αντιμετωπίσει την δαπάνη που απαιτείται για την κράτηση των κρατουμένων, αλλά και τις δύσμενεις συνέπειες της κράτησης, η κυβέρνηση της Σουηδίας εφάρμοσε το 1994 για πρώτη φορά ένα πειραματικό πρόγραμμα, όπου οι μικροεγκληματίες έχουν την δυνατότητα να μείνουν στο σπίτι τους φορώντας έναν ηλεκτρονικό κρίκο στο πόδι τους. Τα αποτελέσματα ήταν τόσο ικανοποιητικά, ώστε μετά από τρία χρόνια το πρόγραμμα αυτό επεκτάθηκε σε εθνικό επίπεδο, σε όλους τους εγκληματίες, που είχαν καταδικασθεί σε φυλάκιση κάτω των τριών μηνών. Σχεδόν 4.000 άτομα στα οποία προτάθηκε η ηλεκτρονική επιτήρηση το 1997 είχαν καταδικασθεί επειδή οδηγούσαν σε κατάσταση μέθης.

Οι προϋποθέσεις που έπρεπε να πληρούν ήταν:

- ◆ Να έχουν αναγνωρισμένο σπίτι, τηλέφωνο και εργασία.

³³⁶ ό.π., σελ. 236 –238.

- ◆ Να καταβάλλουν 50 κορώνες (6 λίρες) την ημέρα στην φιλανθρωπική οργάνωση Αρωγή Θυμάτων.

Οι επιμελητές, μεριμνούν για την εξεύρεση εργασίας ή την παρακολούθηση προγράμματος επαγγελματικής κατάρτισης για όσους ζητούν να ενταχθούν στο πρόγραμμα.

Ο τρόπος λειτουργίας είναι ο εξής: Ο κρίκος στερεώνεται στον αστράγαλο του καταδικασθέντος και ένας ηλεκτρονικός μεταδότης ύψους 50 εκατοστών εγκατεστημένος στο σπίτι του μεταδίδει σήματα στο Κέντρο Επιτήρησης. Αν ο κρίκος αφαιρεθεί ή ο καταδικασθείς φύγει από το σπίτι, ο μεταδότης ενεργοποιεί αμέσως τον συναγερμό και το Κέντρο τηλεφωνεί στο σπίτι του καταδικασθέντος, για να επαληθεύσει μήπως πρόκειται για βλάβη. Αν διαπιστωθεί ότι ο καταδικασθείς παραβίασε τους κανονισμούς, του αφαιρείται ο κρίκος και υποχρεώνεται να εκτίσει το υπόλοιπο της ποινής του στην φυλακή. Αλλά και τέτοιο σπάνια συμβαίνει. Η μελέτη έδειξε ότι η άδεια εργασίας ανεστάλη λόγω κακής διαγωγής μόνο κατά το 5%, κι αυτό γιατί συνήθως οι καταδικασθέντες είχαν καταναλώσει οινοπνευματώδη. Περισσότερες παραβιάσεις έγιναν από άτομα που είχαν ποινές μεγαλύτερης διάρκειας.

II) Επιτήρηση, που κυμαίνεται από αναστολή της ποινής έως «υπό όρους απονομή χάριτος» και «απόλυση υπό όρους».

III) Εναλλακτικές ποινές, που ευνοούν και τον κρατούμενο αλλά και την κοινωνία. Εκτός από την επιβολή χρηματικής ποινής, που χρησιμοποιείται στους ποινικούς κώδικες, σήμερα υπάρχουν και άλλες εναλλακτικές ποινές, όπως συμπληρωματικές ποινές ή ποινές που περιορίζουν την ελευθερία ή επιβάλλουν απαγόρευση άσκησης

επαγγέλματος, στέρηση ή αναστολή ορισμένων δικαιωμάτων και αποζημίωση του θύματος από τον καταδικασθέντα.

IV) Η κοινωνική εργασία είχε τη μεγαλύτερη επιτυχία σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες (εφαρμόζεται κυρίως στην Αυστρία, Δανία, Γαλλία, Γερμανία, Ιρλανδία, Ολλανδία, Νορβηγία, Πορτογαλία, Ισπανία, Σουηδία και Ελβετία). Ενδεικτικά πρωτίστως για εφήβους και νεαρούς ενήλικους οι οποίοι αν και έχουν διαπράξει μικροαδικήματα, δεν έχουν πάρει «υπό όρους αναστολή» της ποινής. Πραγματοποιείται για φιλανθρωπικές και ανθρωπιστικές οργανώσεις και μπορεί να περιλαμβάνει καθήκοντα όπως η βοήθεια σε ασθενείς ή συλλογή αίματος και οργάνων κ.α.

Κάποιοι από τους παραπάνω τρόπους, εφαρμόζονται και στην Ελλάδα, όμως δεν αποτελούν λύση για τις Ελληνικές φυλακές, αφού εφαρμόζονται σε μικρό βαθμό (για παράδειγμα η κοινωνική εργασία αποτελεί θεσμό που λίγοι το γνωρίζουν και επομένως δεν ζητούν να τεθούν σε ένα τέτοιο πρόγραμμα).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII

Η ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1. Το Αντικείμενο, η Ομάδα – Στόχος και η Μέθοδος της Έρευνας

Το αντικείμενο της παρούσας έρευνας αποτελεί η διερεύνηση των προβλημάτων κοινωνικής επανένταξης των ανδρών που αποφυλακίζονται. Το αντικείμενο της έρευνας επικεντρώνεται στην διερεύνηση της υπάρχουσας κατάστασης σε σχέση με την κοινωνική επανένταξη των αποφυλακιζομένων ανδρών και τη μέριμνα που λαμβάνεται για την υποστήριξή τους μετά την έξοδό τους από την φυλακή, η κατάσταση αυτή εξετάζεται σε δύο επίπεδα. Στο πρώτο επίπεδο, στο επίπεδο του πληθυσμού – στόχου, η διερεύνηση της υπάρχουσας κατάστασης αφορά τη γενικότερη κοινωνική ένταξη των αποφυλακιζομένων ανδρών πριν την φυλάκιση και την προετοιμασία της μελλοντικής κοινωνικής επανένταξής τους κατά την φυλάκιση. Η διερεύνηση αυτή καλύπτει την αποτύπωση των

κοινωνικών χαρακτηριστικών των αποφυλακισμένων, την διερεύνηση της εκπαιδευτικής και επαγγελματικής τους πορείας μέχρι σήμερα και την διερεύνηση των προσδοκιών τους για το μέλλον.

Στο δεύτερο επίπεδο, αναφέρονται οι φορείς των οποίων η δραστηριοποίηση σχετίζεται με την κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων ή/και των αποφυλακισμένων. Η διερεύνηση αυτή αφορά την παρεχόμενη σε κρατουμένους επαγγελματική κατάρτιση, την προετοιμασία της επαγγελματικής ένταξης ή επανένταξης των αποφυλακισμένων, καθώς και τη γενικότερη μέριμνα που λαμβάνεται για την υποστήριξη των κρατουμένων και των αποφυλακισμένων.

2. Οι Στόχοι της Έρευνας

Αναφορικά με τη διερεύνηση της υπάρχουσας κατάστασης σε σχέση με την κοινωνική επανένταξη των αποφυλακισμένων ανδρών και τη μέριμνα που λαμβάνεται για την υποστήριξή τους μετά την έξοδό τους από τη φυλακή, οι στόχοι που συγκεκριμενοποιούν το αντικείμενο της έρευνας είναι οι εξής:

A. Διερεύνηση της υπάρχουσας κατάστασης με επιτόπια έρευνα σε αποφυλακισμένους.

Ήδη ειπώθηκε ότι, κατά τη διερεύνηση αυτή εξετάζεται η επαγγελματική και γενικότερα η κοινωνική ένταξη των αποφυλακισμένων πριν την φυλάκιση, η προετοιμασία της μελλοντικής κοινωνικής επανένταξής τους κατά διάρκεια της

φυλάκισης, καθώς και οι προσδοκίες των αποφυλακιζομένων για τη μελλοντική τους πορεία μετά την έξοδό τους από τη φυλακή.

Αναλυτικότερα :

A.1. Οι επιμέρους στόχοι που εξειδικεύουν την διερεύνηση της επαγγελματικής και γενικότερα της κοινωνικής ένταξης των αποφυλακιζομένων πριν την φυλάκιση είναι:

- Η διερεύνηση του οικογενειακού ιστορικού τους πριν την φυλάκιση.
- Η διερεύνηση του εκπαιδευτικού ιστορικού τους πριν την φυλάκιση.
- Η διερεύνηση του επαγγελματικού ιστορικού τους πριν την φυλάκιση.
- Η διερεύνηση των προβλημάτων επαγγελματικής ένταξής τους πριν την φυλάκιση.

A.2. Οι επιμέρους στόχοι που εξειδικεύουν την προετοιμασία της μελλοντικής κοινωνικής επανένταξης των αποφυλακιζομένων κατά τη φυλάκιση είναι:

- Η διερεύνηση του δικαστικού ιστορικού τους και των γενικών συνθηκών διαβίωσής τους μέσα στη φυλακή.
- Η διερεύνηση της επαγγελματικής κατάρτισής τους κατά την φυλάκιση.

- Η διερεύνηση του επαγγελματικού ιστορικού τους κατά την φυλάκιση.

A.3. Οι επιμέρους στόχοι που εξειδικεύουν την διερεύνηση των προσδοκιών των αποφυλακισμένων για την μελλοντική τους πορεία μετά την έξοδό τους από την φυλακή είναι:

- Η διερεύνηση των προσδοκιών τους για τις γενικές συνθήκες διαβίωσής τους μετά την αποφυλάκιση.
- Η διερεύνηση των προσδοκιών τους σε σχέση με την απασχόλησή τους μετά την αποφυλάκιση.
- Η διερεύνηση των αναμενόμενων προβλημάτων που σχετίζονται με την κοινωνική επανένταξή τους μετά την αποφυλάκιση.

B. Διερεύνηση της υπάρχουσας κατάστασης με έρευνα σε εκπροσώπους φορέων, το αντικείμενο δραστηριοποίησης των οποίων σχετίζεται με την προετοιμασία των κρατουμένων ή/και την υποστήριξη των αποφυλακισμένων με σκοπό την επανένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο.

Κατά τη διερεύνηση αυτή εξετάζεται η παρεχόμενη επαγγελματική κατάρτιση και προετοιμασία των κρατουμένων και η μέριμνα που λαμβάνεται για την υποστήριξη των αποφυλακισμένων από διάφορους φορείς. Αναλυτικότερα:

B.1. Οι επιμέρους στόχοι που εξειδικεύουν την διερεύνηση της παρεχόμενης υποστήριξης σε κρατούμενους είναι:

- Η διερεύνηση των προγραμμάτων που υλοποιούνται στα πλαίσια του εκάστοτε φορέα για την στήριξη των κρατουμένων.

- Η διερεύνηση των μέσων που χρησιμοποιούνται από τον εκάστοτε φορέα για την ενημέρωση των κρατουμένων πάνω σε θέματα δραστηριοποίησής του.

- Η διερεύνηση της αντιμετώπισης των συγκεκριμένων προγραμμάτων από τους εμπλεκόμενους φορείς και τον πληθυσμό – στόχο.

- Η διερεύνηση των προϋποθέσεων που απαιτούνται από τον εκάστοτε φορέα για την ένταξη των κρατουμένων σε προγράμματα δραστηριοποίησής του.

- Η διερεύνηση της αξιολόγησης των προγραμμάτων.

B.2. Ως προς την διερεύνηση των επιμέρους στόχων που εξειδικεύουν την παρεχόμενη υποστήριξη σε αποφυλακισμένους οι στόχοι αυτοί είναι:

- Η διερεύνηση των προγραμμάτων που υλοποιούνται στα πλαίσια του εκάστοτε φορέα για την στήριξη των αποφυλακισμένων

- Η διερεύνηση των μέσων που χρησιμοποιούνται από τον εκάστοτε φορέα για την ενημέρωση των αποφυλακισμένων πάνω σε θέματα δραστηριοποίησής του.
- Η διερεύνηση των προϋποθέσεων που απαιτούνται για την ένταξη των αποφυλακισμένων ατόμων στα προγράμματα δραστηριοποίησης του εκάστοτε φορέα.
- Η διερεύνηση της αξιολόγησης των προγραμμάτων.

3. Η Μέθοδος της Έρευνας

Η μέθοδος της έρευνας που χρησιμοποιήθηκε για την προσέγγιση του θέματος περιλαμβάνει δύο φάσεις αλληλοεξαρτώμενες και αλληλοσυμπληρούμενες. Η πρώτη φάση αφορά την βιβλιογραφική και η δεύτερη την εμπειρική διερεύνηση του θέματος.

3.1. Πρώτη φάση: Η Βιβλιογραφική Διερεύνηση της Προετοιμασίας των Κρατουμένων για την Κοινωνική τους Επανένταξη

Η βιβλιογραφική διερεύνηση στράφηκε προς την ελληνική και τη διεθνή βιβλιογραφία και προσπάθησε να καλύψει ποικίλους θεματικούς άξονες. Ένας πρώτος άξονας αφορούσε μια αναδρομή στα σωφρονιστικά συστήματα που εφαρμόστηκαν κατά καιρούς, των

μέσων που χρησιμοποιήθηκαν και των σκοπών που επιδιώχθηκαν στα πλαίσια της «στερητικής ποινής της ελευθερίας». Ένας δεύτερος άξονας σχετιζόταν με το ελληνικό σωφρονιστικό σύστημα και την προετοιμασία των κρατουμένων για την κοινωνική τους επανένταξη. Τέλος, ένας τρίτος άξονας συνδέονταν τα προβλήματα των κρατουμένων και των αποφυλακισμένων.

3.2 Δεύτερη Φάση: Η Εμπειρική Διερεύνηση της Προετοιμασίας των Κρατουμένων που πρόκειται να Αποφυλακιστούν Άμεσα για την Κοινωνική τους Επανένταξη

Η εμπειρική διερεύνηση, όπως ήδη αναφέρθηκε, πραγματοποιήθηκε σε δύο επίπεδα, με την έρευνα σε αποφυλακιζόμενους, δηλαδή σε κρατούμενους που πρόκειται να αποφυλακιστούν σε σύντομο χρονικό διάστημα, και με την έρευνα σε φορείς το αντικείμενο δραστηριοποίησης των οποίων σχετίζεται προετοιμασία των κρατουμένων ή/και την στήριξη των αποφυλακισμένων για την κοινωνική τους επανένταξη. Το σκεπτικό διεξαγωγής της έρευνας καταρχήν σε αποφυλακιζόμενους, σχετίζεται με την προσπάθεια άμεσης διερεύνησης των προβλημάτων κοινωνικής επανένταξης σε απευθείας επαφή με τον πληθυσμό – στόχο. Επίσης το σκεπτικό διεξαγωγής ανάλογης έρευνας και σε φορείς σχετίζεται με την προσπάθεια για μια, κατά το δυνατό, πιο σφαιρική διερεύνηση της υπάρχουσας κατάστασης και των προοπτικών σε σχέση με το συγκεκριμένο θέμα. Έτσι, με βάση τα δύο αυτά επίπεδα διερεύνησης, μπορεί να διαμορφωθεί μία πιο

ολοκληρωμένη εικόνα για την προετοιμασία των κρατουμένων για την κοινωνική τους επανένταξη, τόσο από την σκοπιά των ενδιαφερόμενων υποκειμένων, όσο και από την σκοπιά των ενδιαφερόμενων φορέων. Και στις δύο περιπτώσεις πρόκειται για μία ποιοτική διερεύνηση, ο ποιοτικός χαρακτήρας της οποίας απορρέει από την μικρή της εμβέλεια, από το γεγονός ότι πληθυσμοί – στόχοι επιλέγονται με ποιοτικά κριτήρια και από το ότι οι τεχνικές συλλογής στοιχείων που χρησιμοποιούνται είναι και αυτές ποιοτικές.

4. Η Έρευνα σε Αποφυλακισμένους

Η δυσκολία να ανευρεθούν οι αποφυλακισμένοι μετά την έξοδό τους από τις φυλακές Αγίου Στεφάνου Πατρών (προκειμένου να διερευνηθεί απευθείας το θέμα της κοινωνικής τους επανένταξης και της αποτελεσματικότητας της προηγούμενης προετοιμασίας τους μέσα στη φυλακή), δυσκολία που σχετίζεται με την συχνή απουσία στοιχείων για τον τόπο κατοικίας μετά την αποφυλάκιση, με την διασπορά των αποφυλακισμένων σε διάφορες περιοχές της χώρας, αλλά και με την πιθανή ενίσχυση του στιγματισμού τους κατά την φάση αναζήτησής τους, για τις ανάγκες της έρευνας, δυσκολία που επίσης σχετίζεται με την έλλειψη φορέων μετασφρονιστικής αγωγής στους οποίους οι αποφυλακισμένοι θα μπορούσαν να απευθύνονται, οδήγησε στην επιλογή να διεξαχθεί η έρευνα σε κρατουμένους που πρόκειται να αποφυλακιστούν σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα. Η επιτόπια έρευνα στις Φυλακές Αγίου Στεφάνου Πατρών ξεκίνησε στις 15.6. και ολοκληρώθηκε στις 30.7.1999. Ο ανιχνευτικός

χαρακτήρας της έρευνας και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του υπό διερεύνηση πληθυσμού, επέβαλαν την υιοθέτηση μιας τεχνικής που να επιτρέπει την συλλογή των αναγκαίων πληροφοριών, αλλά και να διασφαλίζει κάποια ευελιξία. Η έρευνα συμπεριέλαβε αρχικά την καταγραφή βασικών χαρακτηριστικών του πληθυσμού των Φυλακών του Αγίου Στεφάνου Πάτρας και στην συνέχεια την συμπλήρωση ερωτηματολογίου και την διεξαγωγή συνεντεύξεων σε επιλεγμένο πληθυσμό αποφυλακιζομένων. Θα αναφερθούμε αναλυτικότερα στην συγκεκριμένη καταγραφή και σε επιμέρους στοιχεία της έρευνας, τέτοια είναι, το σκεπτικό με το οποίο επιλέχθηκε ο πληθυσμός που θα συμμετείχε στην έρευνα, η τεχνική συλλογής των στοιχείων, η διεξαγωγή της επιτόπιας έρευνας, στο υλικό που συλλέχθηκε και τέλος στην ανάλυση των δεδομένων της έρευνας αυτής.

4.1. Η Καταγραφή του Πληθυσμού της Κλειστής Φυλακής Αγίου Στεφάνου Πατρών

Η καταγραφή του πληθυσμού της Κλειστής Φυλακής του Αγίου Στεφάνου Πάτρας, σαν στόχο είχε την αποτύπωση κάποιων βασικών χαρακτηριστικών των κρατουμένων, με βάση το αρχείο της γραμματείας των Φυλακών, η διαδικασία αυτή στη συνέχεια θα επέτρεπε την επιλογή του πληθυσμού της έρευνας. Από την καταγραφή αυτή εξαιρέθηκαν οι αλλοδαποί και οι υπόδικοι κρατούμενοι. Η εξαίρεση αυτή έγινε για τους εξής λόγους: αφενός μερικοί δεν γνωρίζουν την ελληνική γλώσσα, γεγονός που θα δημιουργούσε πρόβλημα επικοινωνίας μαζί τους κατά την επιτόπια

έρευνα και αφετέρου πολλοί από αυτούς βρίσκονται παράνομα στη χώρα και η απέλασή τους μετά την αποφυλάκιση είναι πιθανή, για τον λόγο αυτό δεν είχε νόημα η διερεύνηση της επαγγελματικής και κοινωνικής ένταξής τους στην Ελλάδα. Αξίζει να σημειώσουμε ότι την χρονική εκείνη περίοδο, από τον συνολικό αριθμό των κρατουμένων (610 άτομα), οι 280 (ποσοστό 46%) ήταν αλλοδαποί ενώ από το σύνολο των αλλοδαπών, οι 205 (ποσοστό 73%) ήταν Αλβανοί ή Βορειοηπειρώτες. Οι υπόδικοι επίσης εξαιρέθηκαν γιατί στην περίπτωση τους δεν έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και επομένως το μέλλον τους είναι τελείως ασαφές. Επίσης, με βάση τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν, το 95% των κρατουμένων των φυλακών κρατούνταν για υποθέσεις ναρκωτικών. Ενώ αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι, από τους Έλληνες κρατουμένους, οι περισσότεροι είχαν κατηγορηθεί για χρήση - εμπορία ναρκωτικών, σε αντίθεση με τους αλλοδαπούς οι οποίοι είχαν κατηγορηθεί κυρίως για εμπορία.

4.2. Η Επιλογή του Πληθυσμού της Έρευνας

Υστερα από την καταγραφή των βασικών χαρακτηριστικών του πληθυσμού των Ελλήνων κρατουμένων των Φυλακών Αγίου Στεφάνου Πατρών έγινε η επιλογή του πληθυσμού εκείνου που θα έπαιρνε μέρος στην έρευνα. Η επιλογή αυτή βασίστηκε σε κάποια ποιοτικά κριτήρια τα οποία θα έπρεπε να ισχύουν σε κάθε μία από τις εξεταζόμενες περιπτώσεις των κρατουμένων. Τα κριτήρια αυτά είναι τα εξής:

- **Ο χρόνος της επικείμενης αποφυλάκισης**, ο οποίος ορίστηκε να είναι η επταετία 1999 – 2006 με το σκεπτικό ότι οι συνθήκες στην αγορά εργασίας αλλάζουν πολύ γρήγορα και τα πορίσματα της μελέτης αυτής σε ότι αφορά την επαγγελματική ένταξη ή επανένταξη των αποφυλακιστέων, θα μπορούσαν να είναι χρήσιμα μόνο για το άμεσο μέλλον. Έτσι η επιλογή του πληθυσμού της έρευνας στράφηκε καταρχήν στους Έλληνες κρατούμενους που πρόκειται να αποφυλακιστούν άμεσα.

- **Η ηλικία του αποφυλακιστέου**, η οποία κατά την αναμενόμενη έξοδό του από τις φυλακές, έπρεπε να εντάσσεται στα πλαίσια της παραγωγικής ηλικίας ώστε να υπάρχουν περιθώρια να ενταχθεί ή να επανενταχθεί και στην αγορά εργασίας.

- **Το επίπεδο εκπαίδευσης**, με την έννοια ότι έγινε προσπάθεια να εκπροσωπηθούν όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης, γεγονός που θα επέτρεπε την εξέταση όλων των πιθανών προβλημάτων κοινωνικής επανένταξης ανάλογα με το επίπεδο αυτό.

- **Η ύπαρξη ή η έλλειψη επαγγέλματος πριν την φυλάκιση**, όπου το σκεπτικό ήταν, στην πρώτη περίπτωση να εξεταστούν οι δυνατότητες επαγγελματικής ένταξης όσων είχαν κάποιο επάγγελμα, ενώ στην δεύτερη περίπτωση, οι δυνατότητες ένταξης στην αγορά εργασίας όσων δεν είχαν επάγγελμα.

- **Η οικογενειακή κατάσταση**, με την έννοια ότι έγινε προσπάθεια να εκπροσωπηθούν όλες οι κατηγορίες οικογενειακής κατάστασης. Το κριτήριο αυτό, ως τελευταίο, καθορίστηκε σε πολύ μεγάλο βαθμό απ' όλα τα προηγούμενα.

Τα παραπάνω κριτήρια καθόρισαν κατά κάποιο τρόπο τον αριθμό των κρατουμένων που επρόκειτο να ερωτηθούν ο οποίος ανήλθε σε 54 άτομα.

4.3. Η Τεχνική Συλλογής των Στοιχείων

Η τεχνική που χρησιμοποιήθηκε είχε τα χαρακτηριστικά μίας ποιοτικής έρευνας. Πιο συγκεκριμένα, προετοιμάστηκε ένα ερωτηματολόγιο¹ με αυστηρή δομή και σημαντικό αριθμό ανοιχτών ερωτήσεων το οποίο θα μπορούσε να θεωρηθεί ως κατευθυνόμενη συνέντευξη. Αναλυτικότερα:

- Η αυστηρή δομή του ερωτηματολογίου, στηρίχθηκε στη λογική ότι η τεχνική συλλογής στοιχείων έπρεπε να διευκολύνει την συγκέντρωση όσο το δυνατό περισσότερων πληροφοριών που είχαν ως επίκεντρο το μελετώμενο αντικείμενο, δηλαδή την προετοιμασία των αποφυλακισμένων για την κοινωνική τους επανένταξη. Υιοθετήθηκε λοιπόν ένα ερωτηματολόγιο που είχε ως βάση της δομής του τον χρόνο όπως αυτός τέμνεται, σε χρόνο που προηγείται της φυλάκισης, σε χρόνο που τρέχει ταυτόχρονα με αυτή και σε χρόνο που έπεται της αποφυλάκισης. Ο χρόνος χρησιμοποιήθηκε στην περίπτωση αυτή ως ορόσημο, στο οποίο θα μπορούσε να στηριχθεί η μνήμη των ερωτώμενων για να ανακαλέσει το παρελθόν, άμεσο και απώτερο. Επίσης οι θεματικές κατηγορίες αυτού του ερωτηματολογίου ήταν επικεντρωμένες στα ζητήματα

¹ Βλ. Παράρτημα Γ'.

κοινωνικής ένταξης ή επανένταξης, όπως αυτά εξειδικεύονται ανά χρονική φάση που εξετάζεται. Στη δομή αυτή προστέθηκε και η αποτύπωση κάποιων βασικών κοινωνικών χαρακτηριστικών των ερωτώμενων.

- **Η ευελιξία της τεχνικής που επιλέχθηκε, επιτρέπει την κατά το δυνατό μεγαλύτερη συλλογή πληροφοριών και πέρα των προβλεπόμενων ή αναμενόμενων με βάση τον σχεδιασμό της έρευνας.** Ο σημαντικός αριθμός των ανοιχτών ερωτήσεων έδιναν στους ερωτώμενους την δυνατότητα να αναφερθούν με συντομία ή αναλυτικά όπως αυτοί επιθυμούσαν, στα θέματα των ερωτήσεων. Κατά συνέπεια η τεχνική που υιοθετήθηκε επέτρεπε την ελεύθερη διατύπωση σκέψεων και απόψεων και πέρα των θεματικών κατηγοριών του ερωτηματολογίου.

- **Η οικονομία των ερωτήσεων, αποτέλεσε επίσης μία σημαντική επιλογή πάνω στην οποία στηρίχθηκε ο σχεδιασμός του ερωτηματολογίου.** Ζητούμενο ήταν να κατασκευαστεί ένα ερωτηματολόγιο, που να μπορεί να απαντηθεί σύντομα, χωρίς να δημιουργούνται κενά στην πληροφόρηση που είναι αναγκαία για την μελέτη του συγκεκριμένου αντικειμένου, αλλά και χωρίς να απαιτείται μία μακρά και εξαντλητική διαδικασία συμπλήρωσής του, πράγμα που θα ήταν κουραστικό για τους ερωτώμενους.

- **Οι θεματικές κατηγορίες, οι οποίες σπονδύλωσαν το ερωτηματολόγιο, επεδίωκαν μία προσεκτική και διακριτική προσέγγιση των ερωτώμενων, προσέγγιση η οποία θα προσπαθούσε να αποφύγει την ενίσχυση του κοινωνικού στίγματος.** Δεν είναι τυχαίο ότι στα ερωτηματολόγια που σχεδιάστηκαν υπήρξαν σκόπιμες και ηθελημένες παραλήψεις. Αναλυτικότερα, οι ερωτήσεις που

αφορούν το δικαστικό ιστορικό είναι ελάχιστες και δεν υπάρχουν ερωτήσεις που να αναφέρονται στο διαπραχθέν αδίκημα. Σύμφωνα με την λογική αυτή, ο χρόνος παραμονής στη φυλακή ενδιέφερε μόνο στο μέτρο κατά το οποίο συνδέονταν με εκπαίδευση και εργασία μέσα στο χώρο αυτό.

4.4. Η Διεξαγωγή της Επιτόπιας Έρευνας στις Φυλακές και το Υλικό που Συλλέχθηκε

Η συλλογή των στοιχείων, όπως προαναφέρθηκε, ξεκίνησε στις 15.6 και ολοκληρώθηκε 30.7.1999. Η ανταπόκριση των αποφυλακιζόμενων προς την έρευνα υπήρξε θετική. Αναλυτικότερα:

- **Η προετοιμασία της επιτόπιας έρευνας ήταν αναγκαία.** Η επαφή με ανθρώπους που προέρχονταν από ένα τελείως διαφορετικό κοινωνικό χώρο ήταν σίγουρα ενδιαφέρουσα. Προσπαθήσαμε να αμβλύνουμε την αβεβαιότητα, τον φόβο και την αμηχανία. Σημαντικό ρόλο στην μείωση της απόστασης μεταξύ ερευνητή και ερευνώμενου, υπήρξε η επαφή, η επικοινωνία και η εξοικείωση που προηγήθηκε κατά τη διάρκεια της εξάμηνης πρακτικής άσκησης της μίας ερευνήτριας, στο επάγγελμα του Κοινωνικού Λειτουργού, στην Κοινωνική Υπηρεσία των Φυλακών και στο κλίμα της ανθρώπινης ζεστασιάς και συμπάθειας που είχε ήδη δημιουργηθεί. Μέσα σε αυτή την ατμόσφαιρα ξεκίνησε και ολοκληρώθηκε η έρευνα. Συγκεκριμένα αφού προηγήθηκε σχετική ενημέρωση και διευκρινίστηκαν τυχόν απορίες, ζητήθηκε η

συνεργασία των ερωτώμενων προκειμένου να γραφεί μία μελέτη για το θέμα της προετοιμασίας των κρατουμένων για την κοινωνική τους επανένταξη, η οποία θα έχει σαν απώτερο στόχο την καταγραφή της σύγχρονης πραγματικότητας και των δυνατοτήτων βελτίωσής της. Ιδιαίτερα τονίστηκε ότι το ερωτηματολόγιο ήταν ανώνυμο, πράγμα το οποίο επέτρεπε ελευθερία έκφρασης. Ακολούθησαν ερωτήσεις οι οποίες αφορούσαν διευκρινήσεις από την πλευρά των ερωτώμενων.

- Η έρευνα πραγματοποιήθηκε κατά τους θερινούς μήνες, δηλαδή μια περίοδο κατά την διάρκεια της οποίας ένα σημαντικό μέρος του προσωπικού παίρνει άδεια και η Φυλακή λειτουργεί με προσωπικό ασφαλείας. Το γεγονός αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την **έλλειψη διάθεσης για συνεργασία**, από ορισμένους υπαλλήλους του φυλακτικού προσωπικού, καθώς οι υποχρεώσεις τους ήταν ήδη περισσότερες και η εργασία τους δυσκολότερη. Αξίζει να σημειώσουμε ότι αρκετές φορές παρατηρήθηκε έλλειψη του αναγκαίου χρόνου, για την καλύτερη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων, ενώ συχνές ήταν και οι παρεμβάσεις του φυλακτικού προσωπικού για την επίσπευση της συνέντευξης.

- Ωστόσο, η **ανταπόκριση** στο αίτημά μας για συνεργασία υπήρξε θετική από τους ίδιους τους κρατουμένους γεγονός που προκύπτει όχι μόνο από τον αριθμό των ερωτηματολογίων που συμπληρώθηκαν, αλλά κυρίως από την πολύτιμη βοήθεια, το ενδιαφέρον, τις επισημάνσεις, και τα σχόλια που αρκετές φορές έγιναν από τις ίδιους τους κρατουμένους.

4.5. Η Ανάλυση των Δεδομένων που Συλλέχθηκαν κατά την Επιτόπια Έρευνα στην Κλειστή Φυλακή Αγίου Στεφάνου Πατρών

Η ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν κατά την επιτόπια έρευνα υιοθέτησε ως σχήμα ανάλυσης την βασική δομή του ερωτηματολογίου της έρευνας. Το σχήμα αυτό εμφανίζεται ως εξής:

Πίνακας 1: Σχήμα ανάλυσης των δεδομένων της έρευνας σε αποφυλακιζόμενους της Κλειστής Φυλακής Αγίου Στεφάνου Πάτρας.

ΕΙΔΟΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	ΣΧΗΜΑ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ
ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΤΗΣ ΕΠΙΤΟΠΙΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	<ol style="list-style-type: none"> 1. Τα χαρακτηριστικά των αποφυλακιζόμενων <ol style="list-style-type: none"> 1.1.Ατομικά στοιχεία 2.Ζωή πριν τη φυλάκιση <ol style="list-style-type: none"> 1.1 Οικογενειακό ιστορικό 1.2 Εκπαιδευτικό ιστορικό πριν την φυλάκιση 1.3 Επαγγελματική τροχιά πριν την φυλάκιση 1.4 Επαγγελματική ένταξη πριν την φυλάκιση 3.Ζωή μέσα στην φυλακή <ol style="list-style-type: none"> 1.5 Διάρκεια ποινής γενικές συνθήκες διαβίωσης 1.6 Εκπαίδευση μέσα στην φυλακή 1.7 Εργασία μέσα στην φυλακή 1.8 Επισκεπτήρια – Άδειες 1.9 Εξάρτηση από ουσίες. 4. Η ζωή μετά την αποφυλάκιση <ol style="list-style-type: none"> 4.1. Προσδοκίες για τις γενικές συνθήκες ζωής μετά την αποφυλάκιση 4.2. Προσδοκίες για την απασχόληση μετά την αποφυλάκιση

Το σχήμα αυτό με κάποιες αλλαγές και αναπροσαρμογές που εξυπηρετούν τις ανάγκες της ανάλυσης των δεδομένων αποτελεί και το σχήμα παρουσίασης των αποτελεσμάτων της έρευνας που ακολουθεί.

5. Η Έρευνα σε Φορείς το Αντικείμενο Δραστηριοποίησης των οποίων Σχετίζεται με την Προετοιμασία των Κρατουμένων ή/και την Στήριξη των Αποφυλακισμένων μετά την Έξοδό τους από την Φυλακή

Πρόκειται για ένα δεύτερο επίπεδο στο οποίο κινήθηκε η διερεύνηση της έρευνας το οποίο συμπεριέλαβε καταρχήν την καταγραφή των φορέων που επρόκειτο να ερευνηθούν και στη συνέχεια την διεξαγωγή συνεντεύξεων με εκπροσώπους των φορέων αυτών. Αναλυτικότερα θα αναφερθούμε στην καταγραφή και επιλογή των φορέων και στην τεχνική συλλογής στοιχείων, στην διεξαγωγή της επιτόπιας έρευνας και το υλικό που συλλέχθηκε.

5.1. Η Καταγραφή και η Επιλογή των Φορέων που Συμμετείχαν στην Έρευνα

Η έρευνα σε φορείς είχε ως στόχο να συμπεριλάβει, κατά το δυνατόν, όλες τις κατηγορίες φορέων που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την κοινωνική επανένταξη, τόσο των κρατουμένων (από την πλευρά της προετοιμασίας), όσο και των αποφυλακισμένων.

Για την επιλογή των φορέων που επρόκειτο να ερευνηθούν υιοθετήθηκαν κάποια κριτήρια. Τα κριτήρια αυτά είναι: α. Ο φορέας να έχει αρμοδιότητα ή άλλου είδους εμπλοκή στην προετοιμασία της κοινωνικής επανένταξης κατά το στάδιο της φυλάκισης ή/και και μετά την αποφυλάκιση. β. Ο φορέας να έχει ήδη εμφανίσει δραστηριοποίηση που σχετίζεται με την κοινωνική επανένταξη της συγκεκριμένης κατηγορίας ατόμων.

5.2. Η Τεχνική Συλλογής των Στοιχείων

Η συλλογή των στοιχείων σχεδιάστηκε να γίνει με την χρησιμοποίηση διαφορετικών οδηγών συνέντευξης. Για την κατασκευή αυτών των οδηγών ελήφθησαν υπ' όψιν τα παρακάτω: α. το είδος του φορέα και το αντικείμενο της δραστηριοποίησής του σε σχέση με την κοινωνική επανένταξη. β. Η ειδικότερη δραστηριοποίησή του κατά το στάδιο της φυλάκισης ή/και της αποφυλάκισης. Στους οδηγούς συνέντευξης υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός κοινών ερωτήσεων πράγμα που αποτρέπει τον μεγάλο κατακερματισμό της πληροφόρησης αλλά και ερωτήσεις ειδικές άμεσα και αποκλειστικά προσαρμοσμένες στην ιδιαιτερότητα του κάθε φορέα.

5.3. Η Διεξαγωγή της Επιτόπιας Έρευνας στους Φορείς και το Υλικό που Συλλέχθηκε

Η επιτόπια έρευνα στους φορείς ξεκίνησε στις 12.1.1999 και ολοκληρώθηκε στις 9.12.1999.

Διεξήχθησαν 16 συνεντεύξεις με βάση τον κατάλογο των φορέων².

5.4. Η Καταγραφή των Πληροφοριών που Συλλέχθηκαν κατά την Επιτόπια Έρευνα σε Φορείς

Η καταγραφή των πληροφοριών που συλλέχθηκαν κατά τη συγκεκριμένη έρευνα επικεντρώθηκε στην παρουσίαση των προγραμμάτων και των δραστηριοτήτων που πραγματοποιούνται στα πλαίσια του εκάστοτε φορέα. Έτσι διαμορφώθηκε το παρακάτω σχήμα ανάλυσης:

Πίνακας 2: Σχήμα παρουσίασης των πληροφοριών που συλλέχθηκαν από την έρευνα στους φορείς.

ΕΙΔΟΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	ΣΧΗΜΑ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗΣ ΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΠΟΥ ΣΥΛΛΕΧΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ
Π. Δεδομένα της έρευνας σε φορείς	1. Χαρακτηριστικά των φορέων 2. Προγράμματα για κρατούμενους. 3. Προγράμματα για αποφυλακισμένους. 4. Νέες προοπτικές που τυχόν υπάρχουν.

² Βλ. Παράρτημα Β' (Χρήσιμες πληροφορίες για τους φορείς που συμμετείχαν στην έρευνα).

Το παραπάνω σχήμα με κάποιες μικρές αλλαγές αποτελεί και το σχήμα παρουσίασης των πληροφοριών που συλλέχθηκαν από την έρευνα στους φορείς.

6. Τα Αποτελέσματα της Έρευνας στην Κλειστή Φυλακή Αγίου Στεφάνου Πατρών

6.1. Τα Ατομικά και Κοινωνικά Χαρακτηριστικά των Αποφυλακιζομένων

Τα ατομικά και τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των αποφυλακιζομένων περιλαμβάνουν κάποια στοιχεία που επιτρέπουν μια βασική και στοιχειώδη σκιαγράφηση της κοινωνικής φυσιογνωμίας τους. Τα στοιχεία αυτά αναφέρονται στην ηλικία, στον τόπο διαμονής, στην οικογενειακή τους κατάσταση, όπως και στα επαγγέλματα των ιδίων και των γονέων τους. Επίσης στα χαρακτηριστικά αυτά συμπεριλαμβάνονται όψεις του δικαστικού ιστορικού τους, καθώς και μια σύντομη σκιαγράφηση τυχόν εξάρτησής τους από ουσίες.

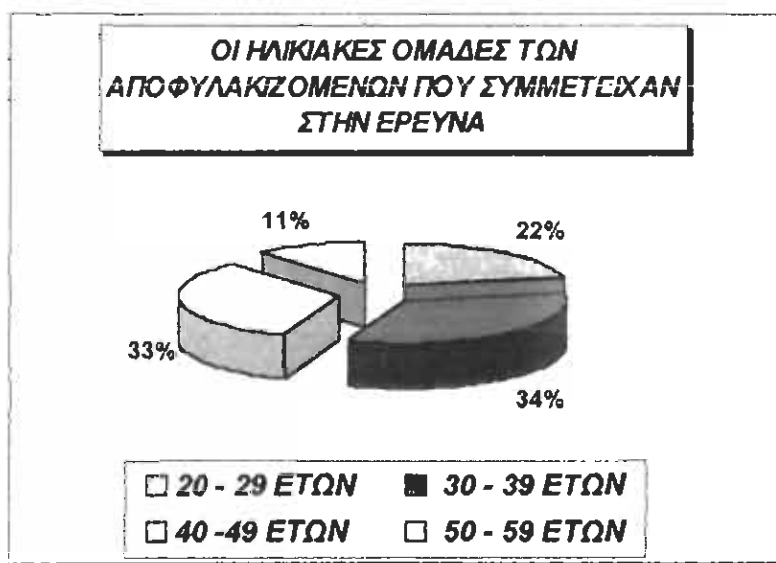
6.1.1. Η Ηλικία των Αποφυλακιζομένων

Οι αποφυλακίζόμενοι που αποτέλεσαν και τον πληθυσμό της έρευνας, κατανέμονται σε διάφορες ομάδες ηλικιών, οι οποίες κινούνται μεταξύ των ορίων 20 έως 59 ετών. Άλλωστε η παραγωγική ηλικία υπήρξε βασικό προαπαιτούμενο της συμμετοχής τους στην έρευνα. Αναλυτικότερα, οι ηλικίες των αποφυλακισμένων απεικονίζονται στον πίνακα:

Πίνακας 3: Η κατανομή των αποφυλακισμένων κατά ομάδες ηλικιών.

	ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ (ΕΤΗ)				ΣΥΝΟΛΟ
	20 – 29	30 – 39	40 – 49	50 - 59	
ΑΡ. ΑΤΟΜΩΝ	12	18	18	6	54

Διάγραμμα 1: Η κατανομή των αποφυλακισμένων που συμμετείχαν στην έρευνα κατά ομάδες ηλικιών εμφανίζεται σε αντίστοιχο ποσοστό επί τοις εκατό.

Από τους 54 αποφυλακιζόμενους που συμμετείχαν στην έρευνα, διαπιστώνουμε ότι το υψηλότερο ποσοστό συγκεντρώνουν οι ομάδες ηλικιών 30 – 39 ετών με ποσοστό 34% και 40 – 49 ετών με ποσοστό 33% αντίστοιχα. Από τα στοιχεία προκύπτει ότι ο μέσος όρος ηλικίας των συμμετεχόντων στην έρευνα είναι 38 ετών.

6.1.2. Ο Τόπος Διαμονής

Στην ερώτηση που αναφέρονταν στον τόπο διαμονής από το σύνολο των αποφυλακιζομένων απάντησαν 51 άτομα (95%). Σχετικά με την κατανομή των αποφυλακιζομένων με βάση τον τόπο διαμονής τους παραθέτουμε τον ακόλουθο πίνακα:

Πίνακας 4: Η κατανομή του πληθυσμού της έρευνας με βάση τον τόπο διαμονής.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ – ΤΟΠΟΣ ΔΙΑΜΟΝΗΣ		
ΤΟΠΟΣ ΔΙΑΜΟΝΗΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑΣ	18	34%
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	15	28%
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	8	15%
Δ. ΕΛΛΑΔΑ – ΝΗΣΙΑ ΙΟΝΙΟΥ	5	9%
ΝΗΣΙΑ ΑΙΓΑΙΟΥ	4	8%
ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	3	6%
ΣΥΝΟΛΟ	54	100%

Διάγραμμα 2: Σχηματική παράσταση της κατανομής των αποφυλακιζομένων με βάση τον τόπο διαμονής.

Διαπιστώνουμε ότι ένα υψηλό ποσοστό των αποφυλακιζομένων έχει ως τόπο κατοικίας του περιοχές που δεν απέχουν πολύ από τις Φυλακές. Το γεγονός αυτό, οφείλεται στο ότι, συνήθως, οι κρατούμενοι ζητούν μεταγωγές σε φυλακές που είναι πλησιέστερα στον τόπο κατοικίας τους, ώστε να βρίσκονται κοντά στις οικογένειές τους.

6.1.3. Η Οικογενειακή Κατάσταση των Αποφυλακιζομένων

Ενδιαφέρον παρουσιάζει, η αναλυτική κατανομή των αποφυλακιζομένων σε σχέση με την οικογενειακή τους κατάσταση. Παραθέτουμε αναλυτικό πίνακα.

Πίνακας 5: Η κατανομή του πληθυσμού της έρευνας με βάση την οικογενειακή του κατάσταση.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ – ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ		
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΑΓΑΜΟΙ	19	35%
ΜΝΗΣΤΕΥΜΕΝΟΙ	4	7%
ΕΓΓΑΜΟΙ	26	49%
ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΟΙ	5	9%
ΣΥΝΟΛΟ	54	100%

Η κατανομή του πληθυσμού με βάση την οικογενειακή του κατάσταση παρουσιάζεται σχηματικά στο παρακάτω διάγραμμα.

Διάγραμμα 3: Η σχηματική παράσταση της κατανομής του πληθυσμού της έρευνας με βάση την οικογενειακή του κατάσταση.

Το υψηλότερο ποσοστό των αποφυλακισμένων είναι έγγαμοι, ένα εξίσου σημαντικό ποσοστό είναι άγαμοι, ενώ μικρότερα είναι τα

ποσοστά των αποφυλακισμένων που ανήκουν στις υπόλοιπες κατηγορίες. Φαίνεται δηλαδή, ότι στις περισσότερες περιπτώσεις δεν υπάρχει κάποιο οικογενειακό σχήμα που να αποτελεί σημείο αναφοράς σήμερα. Με τα υπάρχοντα στοιχεία δεν μπορεί να συσχετισθεί η οικογενειακή κατάσταση με το δικαστικό ιστορικό, συσχέτιση η οποία θα έδειχνε πιθανόν κατά πόσο η οικογενειακή κατάσταση επηρεάστηκε από το ιστορικό αυτό.

Σε άμεση συνάρτηση με την οικογενειακή κατάσταση που αναφέρθηκε, βρίσκεται και η ύπαρξη παιδιών. Ένα σημαντικό ποσοστό, συγκεκριμένα το 55% των αποφυλακισμένων έχει αποκτήσει παιδιά (30 άτομα).

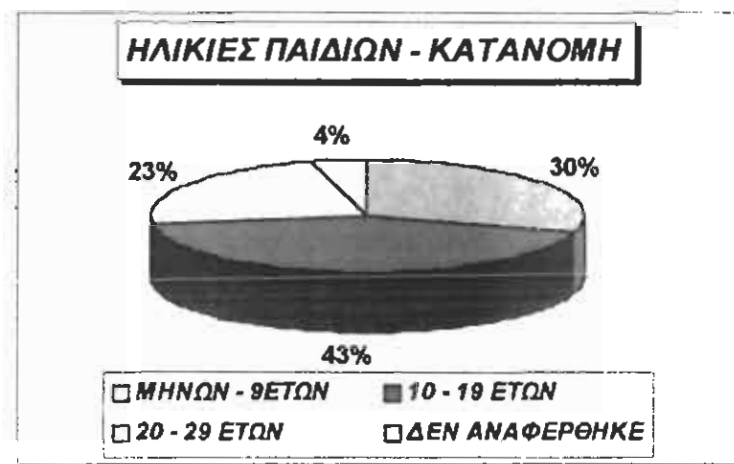
Στον πίνακα 6, παρουσιάζεται η οικογενειακή κατάσταση σε συσχετισμό με την ύπαρξη παιδιών.

Πίνακας 6: Συσχετισμός της οικογενειακής κατάστασης αποφυλακισμένων με την ύπαρξη παιδιών.

	ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ – ΥΠΑΡΞΗ ΠΑΙΔΙΩΝ	
	ΕΓΓΑΜΟΙ	ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΟΙ
ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ		
1	7	1
2	9	2
3	6	1
≥4	3	1
ΣΥΝΟΛΟ	25	5
ΠΟΣΟΣΤΟ	83%	17%

Από τα παιδιά αυτά (73 σύνολο) ένα ποσοστό 66% περίπου (48 παιδιά) είναι ανήλικα. Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζεται σχηματικά η κατανομή του πληθυσμού αυτού των παιδιών σε ηλικιακές ομάδες.

Διάγραμμα 4: Η κατανομή των παιδιών των αποφυλακισμένων που συμμετείχαν στην έρευνα σε ηλικιακές ομάδες.

Διαπιστώνεται λοιπόν ότι, το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών βρίσκονται σε ηλικίες που έχουν μεγαλύτερη την ανάγκη ύπαρξης αρμονικής οικογενειακής ατμόσφαιρας. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά το φύλο των παιδιών, το 55% είναι αγόρια (40 παιδιά) και το 45% κορίτσια (33 παιδιά).

Η οικογενειακή κατάσταση που προαναφέρθηκε δηλώνει ότι ένα σημαντικό ποσοστό των αποφυλακισμένων (55%) έχει οικογενειακές υποχρεώσεις που προέρχονται από ένα γάμο ή την ύπαρξη παιδιών. Στην περίπτωση αυτή κοινός παρονομαστής μπορεί να είναι η υψηλή πιθανότητα μεταβίβασης σε αυτά του κοινωνικού στίγματος που φέρει ο πατέρας, πιθανότητα που θα μπορούσε

ενδεχομένως να ατονήσει εάν η επαγγελματική και κοινωνική επανένταξη του πατέρα συντελούσε στην δημιουργία μιας νέας ταυτότητας πέραν αυτής που θεμελιώνει το στίγμα.

6.1.3.1. Η Επαγγελματική Κατάσταση των Συζύγων των Αποφυλακισμένων

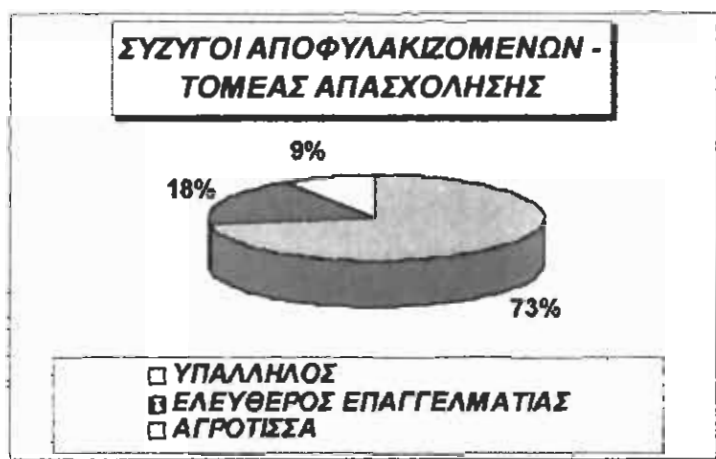
Από τις συζύγους (μνηστή, πρώην σύζυγος κ.λ.π.) των αποφυλακισμένων το 37% εργάζεται (13 άτομα). Στον πίνακα 7, παρουσιάζεται μια λεπτομερέστερη ανάλυση της επαγγελματικής κατάστασης των συζύγων. Στοιχεία για την ακριβή επαγγελματική κατάσταση των συζύγων έδωσαν μόνο 11 άτομα.

Πίνακας 7: Η επαγγελματική κατάσταση των συζύγων.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	Η ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΣΥΖΥΓΩΝ		
	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΗ ΣΥΖΥΓΟΣ	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΜΗ ΕΝΕΡΓΗ	ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΟΥΝ
ΜΝΗΣΤΕΥΜΕΝΕΣ	3	1	
ΕΓΓΑΜΕΣ	9	17	
ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΕΣ	1	2	2
ΣΥΝΟΛΟ	13	20	2
ΠΟΣΟΣΤΟ	37%	57%	13%

Στο διάγραμμα 5, γίνεται μια σχηματική απεικόνιση του ποσοστού των συζύγων (μνηστή, πρώην σύζυγος) που εργάζονται όπως αυτό κατανέμεται σε κλάδους εργασίας.

Διάγραμμα 5: Οι τομείς απασχόλησης των συζύγων των αποφυλακισμένων.

6.1.4. Οι Γονείς των Αποφυλακισμένων

Οι ερωτήσεις για τα επαγγέλματα των γονέων, ερωτήσεις φαινομενικά ανώδυνες, σε κάποιες περιπτώσεις έγιναν επώδυνες. Πρόκειται για τις περιπτώσεις εκείνες στις οποίες οι απλές αυτές ερωτήσεις υπενθύμιζαν την απουσία των γονέων και προφανώς ανέστυραν μνήμες δυσάρεστες.

Πιο συγκεκριμένα από το σύνολο των αποφυλακισμένων και σε ένα ποσοστό 18% (10 άτομα) κανένας από τους δύο γονείς τους δεν βρίσκεται στη ζωή. Σε ποσοστό 48% (26 άτομα) των αποφυλακισμένων και οι δύο γονείς βρίσκονται στη ζωή, ένα 30% (14 άτομα) έχει χάσει τον πατέρα, ενώ ένα 7% (4 άτομα) των αποφυλακισμένων έχει χάσει την μητέρα του.

6.1.4.1. Η Επαγγελματική Κατάσταση του Πατέρα

Το 50% των πατέρων των αποφυλακισμένων είναι οικονομικά μη ενεργοί, δηλαδή συνταξιούχοι. Αναλυτικότερα από την επεξεργασία των στοιχείων της έρευνας προκύπτει ο ακόλουθος πίνακας.

Πίνακας 8: Τομέας απασχόλησης του πατέρα.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΑΤΕΡΑΣ	
	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΑΣ	7	50%
ΑΓΡΟΤΗΣ	5	36%
ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	1	7%
ΕΡΓΑΤΗΣ	1	7%
ΣΥΝΟΛΟ	14	100%

Στο διάγραμμα 6, παρουσιάζεται σχηματικά η κατάσταση απασχόλησης του πατέρα.

Διάγραμμα 6: Ο τομέας απασχόλησης του πατέρα.

Με βάση την ανάλυση που προηγήθηκε αξίζει να παρατηρήσει κανείς, ότι στην φάση αυτή, οι περισσότεροι αποφυλακίζόμενοι δεν μπορούν να στηριχθούν στην παρουσία ενός πατέρα οικονομικά ενεργού, ικανού να συμβάλει σε μια προσπάθεια επαγγελματικής επανένταξής τους. Επίσης τα επαγγέλματα των οικονομικά ενεργών πατέρων εκπροσωπούν όλες τις επαγγελματικές κατηγορίες των οποίων η δραστηριότητα συνδέεται, τόσο με τον αγροτικό χώρο, όσο και με τον αστικό. Εξετάζοντας τα επιμέρους επαγγέλματα βλέπει κανείς ότι στην πραγματικότητα πρόκειται για επαγγέλματα που τοποθετούνται στα μεσαία και εργατικά κυρίως στρώματα και έχουν κατά κανόνα χαμηλά εισοδήματα. Σε καμμία περίπτωση δεν πρόκειται για επαγγέλματα υψηλών κοινωνικών στρωμάτων.

6.1.4.2. Η Επαγγελματική Κατάσταση της Μητέρας

Ένα ποσοστό 82% (33 άτομα) των μητέρων δεν είναι οικονομικά ενεργές αντίθετα είτε έχουν συνταξιοδοτηθεί είτε είναι νοικοκυρές. Από το υπόλοιπο 18% που εκπροσωπεί τις οικονομικά ενεργές μητέρες, η κατανομή τους ανάλογα με τον τομέα απασχόλησης γίνεται στον πίνακα 9.

Πίνακας 9: Ο τομέας απασχόλησης της μητέρας.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΗ ΜΗΤΕΡΑ	
	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΑΣ	3	44%
ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	2	28%
ΑΓΡΟΤΙΣΣΑ	1	14%
ΕΡΓΑΤΡΙΑ	1	14%
ΣΥΝΟΛΟ	7	100%

Η κατάσταση απασχόλησης των μητέρων παρουσιάζεται σχηματικά στο διάγραμμα 7.

Διάγραμμα 7: Η κατάσταση απασχόλησης της μητέρας.

Αποδεικνύεται και σε αυτή την περίπτωση ότι, οι περισσότεροι αποφυλακίζόμενοι δεν φαίνεται να μπορούν να στηριχθούν στην παρουσία μιας οικονομικά ενεργής μητέρας, η οποία θα μπορούσε να τους βοηθήσει προς την κατεύθυνση της επαγγελματικής επανένταξής τους. Επίσης αξιοσημείωτο είναι, ότι οι περισσότερες από τις μητέρες των αποφυλακιζομένων, υπήρξαν νοικοκυρές, ακόμα και όταν βρίσκονταν σε παραγωγική ηλικία, γεγονός που μπορεί ενδεχομένως να ερμηνευθεί από το ότι η εργασία των γυναικών δεν αποτελούσε μέχρι πρόσφατα αξία υψηλότερη από την οικογένεια και την προσφορά οικιακής εργασίας στο πλαίσιο αυτό. Είναι φανερό ότι είναι πολύ λιγότερες οι μητέρες που εργάζονται σε σχέση με τους πατέρες, και μάλιστα στην πλειοψηφία τους σε θέσεις εργασίας που προϋποθέτουν εξαρτημένη σχέση εργασίας. Στην περίπτωση αυτή μάλιστα πρόκειται για επαγγέλματα που τοποθετούνται στα εργατικά και μεσαία στρώματα.

6.1.4.3. Οι Γονείς των Αποφυλακιζομένων και ο Τόπος Κατοικίας τους

Το 20% (8 άτομα) των αποφυλακιζομένων ζούσε μαζί με τους γονείς του πριν την φυλάκισή του, ενώ ένα σημαντικό ποσοστό γονέων κατοικεί μαζί με την οικογένεια του αποφυλακιζόμενου. Τα σχετικά, για το θέμα αυτό, στοιχεία παρατίθενται στον ακόλουθο πίνακα.

Πίνακας 10: Οι γονείς των αποφυλακιζομένων – Τόπος Κατοικίας.

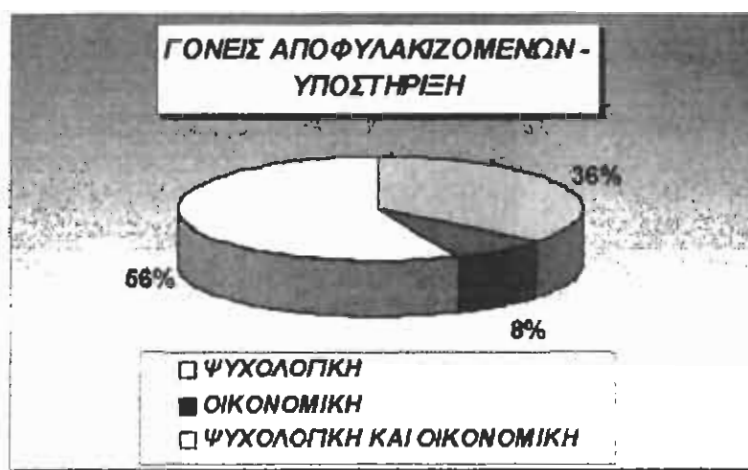
ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΤΩΝ ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΖΟΜΕΝΩΝ						
	ΜΑΖΙ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΖΟΜΕΝΟΥ	ΜΑΖΙ ΜΕ ΚΑΠΟΙΟ ΑΔΕΡΦΟ Ή ΑΔΕΡΦΗ ΤΟΥ ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΖΟΜΕΝΟΥ	ΜΕΝΟΥΝ ΜΟΝΟΙ	ΑΛΛΟ	ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΣΥΝΟΛΟ
ΠΑΤΕΡΑΣ	1	1	2			4
ΜΗΤΕΡΑ	2	4	4	2	2	14
ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΟ ΓΟΝΕΙΣ	9	4	12		5	26
ΣΥΝΟΛΟ	12	9	18	2	7	44

Θα πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι ένα 13% (13 άτομα) των αποφυλακισμένων δεν απάντησαν στην ερώτηση.

6.1.4.4. Οι Γονείς των Αποφυλακισμένων και η Υποστήριξη που τους Παρέχουν

Η πλειοψηφία των γονέων (ποσοστό 89% - 39 άτομα) υποστηρίζουν το παιδί τους που βρίσκεται στην φυλακή και προσπαθούν να το στηρίξουν με κάθε δυνατό τρόπο. Ειδικότερα, το είδος της υποστήριξης που παρέχεται περιγράφεται σχηματικά στο διάγραμμα.

Διάγραμμα 8: Ο τρόπος με τον οποίο οι γονείς στηρίζουν τον αποφυλακισμένο.

Από το παραπάνω διάγραμμα προκύπτει ότι οι γονείς στην πλειοψηφία τους διατηρούν την επικοινωνία με τον κρατούμενο κατά τη διάρκεια της παραμονής του στη φυλακή και τον υποστηρίζουν, τόσο ψυχολογικά, όσο και οικονομικά. Οι γονείς θα μπορούσαν ενδεχομένως να στηρίξουν τον αποφυλακίζόμενο και κατά το κρίσιμο διάστημα μετά την έξοδό του από την φυλακή.

6.1.5. Τα Αδέρφια των Αποφυλακισζομένων

Το 87% (47 άτομα) των αποφυλακισζομένων έχει αδέρφια, μάλιστα ένα ποσοστό 49% προέρχεται από πολυμελείς οικογένειες. Αναλυτικότερα, τα στοιχεία που αφορούν την σχετική σύνθεση της πατρικής οικογένειας των αποφυλακισζομένων παρατίθενται στον πίνακα 11.

Πίνακας 11: Η σύνθεση της πατρικής οικογένειας των αποφυλακισμένων.

ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΖΟΜΕΝΟΙ – ΑΔΕΡΦΙΑ		
ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΖΟΜΕΝΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
1	11	23%
2	13	28%
3	9	19%
≥4	14	30%
ΣΥΝΟΛΟ	47	100%

Ένα ποσοστό 19% των αποφυλακισμένων δεν ανέφερε τις ηλικίες που έχουν τα αδέρφια του, ενώ από τις υπόλοιπες απαντήσεις προκύπτει ότι αυτή κυμαίνεται μεταξύ μερικών ετών έως και 69 ετών. Αναλυτικότερα στο μεγαλύτερο ποσοστό η ηλικία τους κυμαίνεται μεταξύ 30 – 39 ετών (32 άτομα / 15 γυναίκες, 17 άνδρες) 29%, εξίσου σημαντικά είναι τα ποσοστά των ατόμων των οποίων η ηλικία βρίσκεται μεταξύ 20 – 29 ετών και 40 – 49 ετών, 25% (28 άτομα / 15 γυναίκες, 13 άνδρες) και 23% (26 άτομα / 12 γυναίκες, 14 άνδρες) αντίστοιχα.

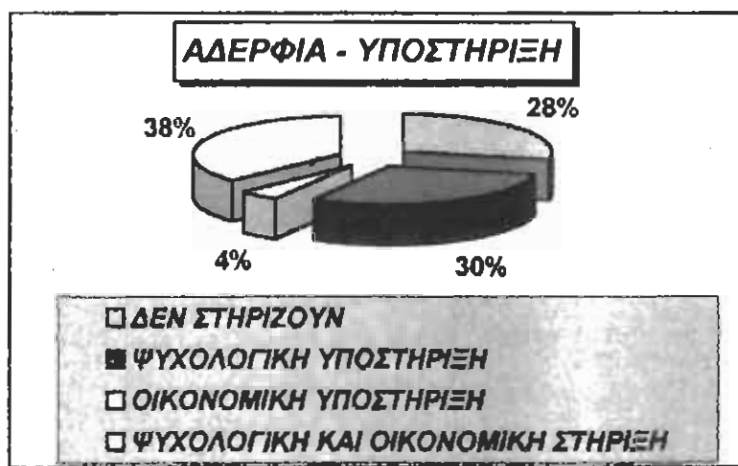
Στην ερώτηση που αφορούσε την οικογενειακή κατάσταση των αδερφών τους απάντησε 85% (40 άτομα) των αποφυλακισμένων. Από τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν προκύπτει ο παρακάτω πίνακας.

Πίνακας 12: Τα αδέρφια των αποφυλακισμένων και η οικογενειακή τους κατάσταση.

ΑΔΕΡΦΙΑ ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΖΟΜΕΝΩΝ – ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ				
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΦΥΛΟ		ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ
	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ		
ΑΓΑΜΟΙ	31	6	37	36%
ΜΝΗΣΤΕΥΜΕΝΟΙ	1	1	2	2%
ΕΓΓΑΜΟΙ	27	35	62	59%
ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΟΙ	1	2	3	3%
ΣΥΝΟΛΟ	60	44	104	100%
ΠΟΣΟΣΤΟ	58%	42%	100%	100%

Παρατηρούμε λοιπόν ότι τα αδέρφια των αποφυλακισμένων στο μεγαλύτερο ποσοστό τους έχουν οικογενειακές υποχρεώσεις που προέρχονται από ένα γάμο. Ωστόσο, σε ποσοστό 72% στηρίζουν τον αποφυλακισμένο. Περισσότερες πληροφορίες για το θέμα της υποστήριξης που παρέχεται στους αποφυλακισμένους από τα αδέρφια τους παρουσιάζονται στο διάγραμμα 9.

Διάγραμμα 9: Η στήριξη που παρέχουν στον αποφυλακισμένο τα αδέρφια του.

Από το διάγραμμα συμπεραίνουμε, ότι τα αδέρφια των κρατουμένων στην πλειοψηφία τους διατηρούν την επικοινωνία μαζί τους και τους υποστηρίζουν τόσο οικονομικά όσο και ψυχολογικά κατά τη διάρκεια της κράτησής τους, μολονότι έχουν και δικές τους υποχρεώσεις.

Με βάση πολύ λίγα στοιχεία που ανέφεραν οι κρατούμενοι για την επαγγελματική κατάσταση των αδερφών τους, διαπιστώθηκε ότι αυτή στην πλειοψηφία της εμφανίζει τα ίδια χαρακτηριστικά με εκείνη των γονιών τους, δηλαδή περιλαμβάνει επαγγέλματα που τοποθετούνται στα εργατικά και στα μεσαία κοινωνικά στρώματα. Όσον αφορά τους άνδρες αναφέρθηκε ότι 6 άτομα εργάζονταν σαν ελεύθεροι επαγγελματίες, 2 ως αγρότες, 1 ως εργάτης και 2 ως ιδιωτικοί υπάλληλοι. Οι γυναίκες ασχολούνται κατά κανόνα με τα οικιακά, ενώ λιγότερες είναι εκείνες που εργάζονται ως υπάλληλοι ή ελεύθεροι επαγγελματίες.

6.1.6. Η Εκπαιδευτική Πορεία των Αποφυλακισμένων

Η εκπαιδευτική πορεία των αποφυλακισμένων εκτείνεται σε διάφορες περιόδους της ζωής τους. Στην πραγματικότητα η πορεία αυτή δεν είναι συνεχόμενη μέσα στον χρόνο. Καλύπτει ένα μέρος του χρόνου που προηγείται της φυλάκισης, επαναλαμβάνεται ενδεχομένως κατά τη διάρκεια της φυλάκισης και ένα τελευταίο μέρος της συνεχίζεται μετά την αποφυλάκιση. Πρόκειται δηλαδή για μια πορεία που απαρτίζεται από την εκπαίδευση πριν την φυλάκιση,

από την εκπαίδευση μέσα στη φυλακή και από την εκπαίδευση μετά την αποφυλάκιση.

6.1.6.1. Η Εκπαιδευτική Πορεία των Αποφυλακιζομένων πριν τη Φυλάκιση

Η επαγγελματική ένταξη ή επανένταξη μετά την αποφυλάκιση, είναι συνάρτηση του εκπαιδευτικού ιστορικού των αποφυλακιζομένων, με την έννοια ότι, το ιστορικό αυτό προσδιόρισε ήδη το επαγγελματικό ιστορικό τους και ότι μέχρι ενός σημείου προδιαγράφει και τις μελλοντικές προοπτικές εκπαίδευσής τους.

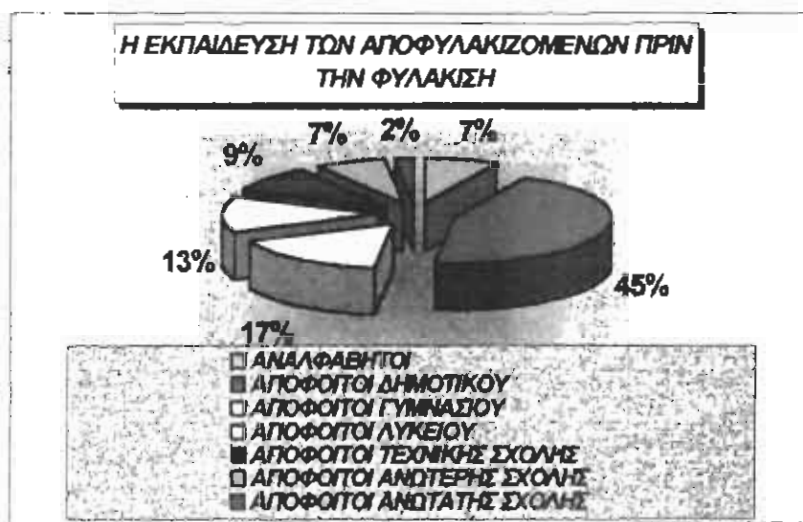
Το επίπεδο εκπαίδευσης των αποφυλακιζομένων που συμμετείχαν στην έρευνα ποικίλλει, κατανέμονται ωστόσο σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης. Παραθέτουμε τον ακόλουθο αναλυτικό πίνακα.

Πίνακας 13: Το επίπεδο εκπαίδευσης των αποφυλακιζομένων που συμμετείχαν στην έρευνα.

ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΖΟΜΕΝΟΙ – ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΦΥΛΑΚΙΣΗ		
	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΟΙ	4	7%
ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ	24	45%
ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ	9	17%
ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ ΛΥΚΕΙΟΥ	7	13%
ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ	5	9%
ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΣΧΟΛΗΣ	4	7%
ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ	1	2%
ΣΥΝΟΛΟ	54	100%

Στο διάγραμμα 10 απεικονίζεται σχηματικά το επίπεδο εκπαίδευσης των αποφυλακισζομένων πριν την φυλάκιση.

Διάγραμμα 10: Η εκπαίδευση των αποφυλακισζομένων πριν την φυλάκιση.

Από τους 54 αποφυλακίζομενους που συμμετείχαν στην έρευνα, ένας μεγάλος αριθμός (24 άτομα) είναι Απόφοιτοι Δημοτικού, οι οποίοι εγκατέλειψαν την εκπαίδευση κυρίως στην δεύτερη τάξη του Γυμνασίου. Το επίπεδο εκπαίδευσης των αποφυλακίζομένων ανταποκρίνεται στα κριτήρια επιλογής του πληθυσμού της έρευνας, ένα από τα οποία ήταν και η εκπροσώπηση όλων των επιπέδων εκπαίδευσης. Η κατανομή των αποφοίτων των Τεχνικών Ανωτέρων και Ανώτατων Σχολών ανάλογα με τις ειδικότητές τους παρουσιάζεται στον πίνακα 14.

Πίνακας 14: Απόφοιτοι Τεχνικών Ανωτέρων και Ανώτατων Σχολών – Κατανομή

ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΕΣ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΑΝΩΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ						
ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΕΣ						
	ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΩΝ	ΗΛΕΚΤΡΟΤΕΧΝΙΩΝ	ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ	ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ	ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ
ΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ	2	1	1	1		
ΑΝΩΤΕΡΗ ΣΧΟΛΗ	2				1	
ΑΝΩΤΑΤΗ ΣΧΟΛΗ						1
ΣΥΝΟΛΟ	4	1	1	1	1	1
ΠΟΣΟΣΤΟ	45%	11%	11%	11%	11%	11%

Πέραν της εκπαίδευσής τους, από τους αποφοίτους Ανώτερης ή Ανώτατης Σχολής, ένα άτομο έχει μεταβεί στο εξωτερικό για περισσότερη εξειδίκευση στον τομέα των σπουδών του, ενώ από το σύνολο των αποφυλακίζομένων μόλις τρία άτομα είχαν

παρακολουθήσει κάποια εκπαιδευτικά προγράμματα πριν την φυλάκισή τους. Πρόκειται κυρίως για μαθήματα εκμάθησης κάποιας τέχνης στην πράξη (ζαχαροπλαστική, δέντροφύτευση, μηχανολογία), των οποίων η διάρκεια κυμαίνονταν από δύο έως έξι μήνες και σαν φορέας εκπαίδευσης ήταν σε δύο από αυτά προγράμματα αυτά ο Ο.Α.Ε.Δ. και σε ένα το ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ. Σε ερώτηση που αφορούσε την χρησιμότητα των παραπάνω προγραμμάτων, δύο άτομα απάντησαν ότι τα θεωρούν χρήσιμα, για την επαγγελματική τους κατάρτιση και πορεία ακόμα και για κάποια πρόσληψη στο Δημόσιο Τομέα.

6.1.7. Η Επαγγελματική Πορεία των Αποφυλακισμένων πριν τη Φυλάκιση

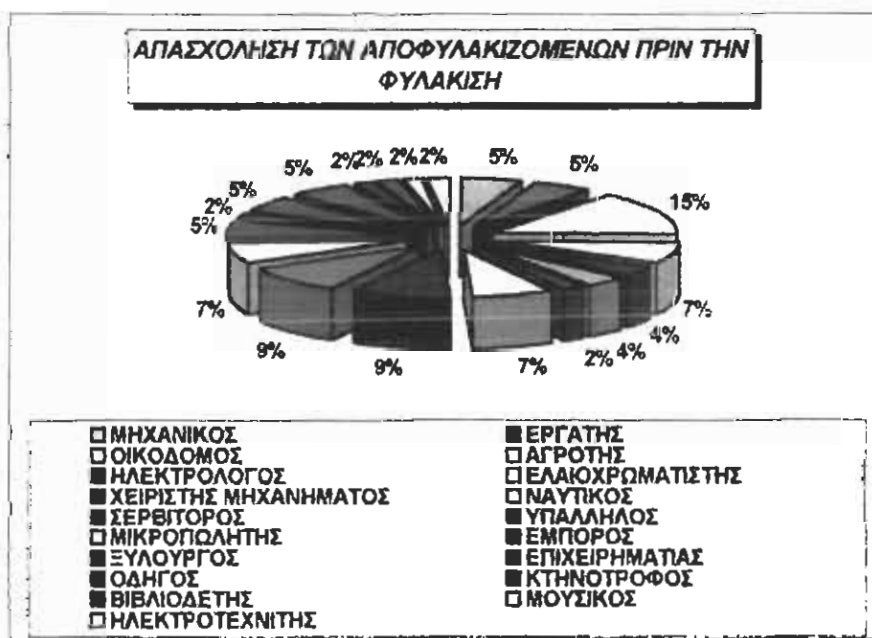
Το επαγγελματικό ιστορικό καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την επαγγελματική ένταξη ή επανένταξη μετά την αποφυλάκιση γιατί αποτυπώνει τη σχέση των κρατουμένων με την αγορά εργασίας πριν την φυλάκισή τους και προδιαγράφει μέχρι ενός σημείου την μελλοντική τους πορεία σε σχέση με αυτήν. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η σχέση των αποφυλακισμένων με την απασχόληση πριν την φυλάκιση.

Πίνακας 15: Η σχέση των αποφυλακισμένων με την απασχόληση πριν την φυλάκιση.

ΥΠΑΡΞΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΦΥΛΑΚΙΣΗ		
	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΖΟΜΕΝΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	47	87%
ΟΧΙ	7	13%
ΣΥΝΟΛΟ	54	100%

Η πλειοψηφία των αποφυλακιζομένων (47 άτομα - ποσοστό 87%) είχε κάποια επαγγελματική απασχόληση πριν την φυλάκιση. Αναλυτικότερα τα επαγγέλματα που εξασκούσαν οι αποφυλακιζόμενοι παρουσιάζονται στο διάγραμμα 11:

Διάγραμμα 11: Τα επαγγέλματα που εξασκούσαν οι αποφυλακιζόμενοι πριν την φυλάκισή τους.

Από το διάγραμμα διαπιστώνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των κρατουμένων πριν την φυλάκισή του εργάστηκε κυρίως σαν ελεύθερος επαγγελματίας. Τους τομείς απασχόλησης των κρατουμένων τους αποτελούσαν κυρίως επαγγέλματα μεσαίων και χαμηλών κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων. Σε κάθε περίπτωση οι περισσότεροι αποφυλακιζόμενοι έχουν μπροστά τους μεγάλο ή μικρότερο επαγγελματικό ιστορικό που προηγείται του τελευταίου επαγγέλματος πριν την φυλάκιση. Στο διάγραμμα 12 παρουσιάζεται η χρονική διάρκεια της επαφής των αποφυλακιζομένων με την αγορά εργασίας πριν την φυλάκιση.

Διάγραμμα 12: Η επαφή των αποφυλακιζομένων με την αγορά εργασίας πριν την φυλάκιση.

Το ιστορικό αυτό δείχνει ότι η επαφή με την αγορά εργασίας, για έναν σημαντικό αριθμό αποφυλακιζομένων (26 άτομα / 55% των ατόμων που εργάστηκαν πριν την φυλάκιση) δεν είναι πρόσφατη,

αφού έχουν εργαστεί συνολικά πάνω από δέκα χρόνια. Πρέπει να επισημανθεί ότι ανεξάρτητα από τον συνολικό χρόνο απασχόλησης πριν την φυλάκιση, είναι χαρακτηριστικό του επαγγελματικού ιστορικού των κρατουμένων που ερωτήθηκαν το γεγονός ότι, 35 άτομα είχαν ένα σταθερό επάγγελμα (ποσοστό 74%), ενώ το υπόλοιπο 26% (12 άτομα) εμφανίζουν μεγάλη κινητικότητα, είτε στο επάγγελμα, είτε στον κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, είτε στη θέση στο επάγγελμα. Έτσι οι περισσότεροι αποφυλακιζόμενοι (8 άτομα / το 80% των ατόμων που εμφανίζουν κινητικότητα) εμφανίζουν κινητικότητα στο επάγγελμα. Για παράδειγμα, υπάρχουν αποφυλακιζόμενοι που ξεκίνησαν να εργάζονται σαν οικοδόμοι και στη συνέχεια έγιναν αγρότες (2 άτομα), ναυτικοί που έγιναν αγρότες (2 άτομα), κτηνοτρόφοι που έγιναν οικοδόμοι (1 άτομο), σερβιτόροι που έγιναν επαγγελματίες οδηγούς ταξί (1 άτομο), μηχανικοί που έγιναν ελαιοχρωματιστές (1 άτομο). Σε αυτές τις περιπτώσεις η αλλαγή επαγγέλματος συνοδεύεται με κινητικότητα στον κλάδο οικονομικής δραστηριότητας. Σε μικρότερο βαθμό παρατηρείται κινητικότητα ως προς τη θέση στο επάγγελμα (από μικροπωλητής - έμπορος). Η μεγαλύτερη κινητικότητα παρατηρείται κυρίως σε άτομα με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, τα οποία είναι ανειδίκευτα και δεν έχουν σταθερό επάγγελμα.

Είναι ενδιαφέρον να εξεταστούν οι λόγοι της κινητικότητας, έτσι στο μεγαλύτερο ποσοστό οι λόγοι αυτοί σχετίζονται με την οικονομική κατάσταση (ανάγκη για περισσότερα χρήματα) και το επάγγελμα (κορεσμός επαγγέλματος, κλείσιμο επιχείρησης) και σπανιότερα με την αλλαγή στον τόπο διαμονής ή με ψυχολογικούς λόγους. Είναι επίσης εξίσου ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι, η εξεύρεση

της δεύτερης απασχόλησης, για τα άτομα που εμφανίζουν κινητικότητα, έγινε κυρίως με προσωπικές ενέργειες και μέσω γνωστών, ενώ μόνο σε μία περίπτωση αναφέρθηκαν τα γραφεία ευρέσεως εργασίας του Ο.Α.Ε.Δ.

Κλείνοντας είναι σημαντικό να αναφέρουμε τους λόγους για τους οποίους μερικοί αποφυλακιζόμενοι δεν είχαν εργαστεί καθόλου πριν την φυλάκισή τους και άρα δεν έχουν ενταχθεί ακόμα επαγγελματικά, με βάση τα στοιχεία που συλλέχθηκαν. Παρουσιάζεται ο ακόλουθος πίνακας.

Πίνακας 16: Λόγοι της μη ένταξης των αποφυλακιζομένων στην αγορά εργασίας πριν την φυλάκιση.

ΛΟΓΟΙ ΤΗΣ ΜΗ ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΩΝ ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΖΟΜΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΦΥΛΑΚΙΣΗ		
	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΕΞΑΡΤΗΣΗ ΑΠΟ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ	4	57%
ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΕΥΡΕΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	2	28%
ΑΝΑΠΗΡΙΑ	1	15%
ΣΥΝΟΛΟ	7	100%

Σε κάθε περίπτωση μπορεί να υποστηρίξει κανείς, ότι το επαγγελματικό ιστορικό και η επανένταξη των αποφυλακιζομένων πριν την φυλάκιση, μπορούν να καθορίσουν την επαγγελματική ένταξη ή επανένταξή τους μετά την αποφυλάκιση με διάφορες έννοιες. Για εκείνους που δεν εργάστηκαν, η απουσία οποιουδήποτε

επαγγελματικού ιστορικού σημαίνει ότι θα ενταχθούν ενδεχομένως για πρώτη φορά στην αγορά εργασίας μετά την αποφυλάκισή τους. Για όσους εργάζονταν, η ύπαρξη ενός επαγγελματικού ιστορικού που δείχνει ελλιπή ή προβληματική επαγγελματική ένταξη, δηλώνει το είδος των δυσκολιών που μπορούν να αντιμετωπίσουν κατά την επανένταξή τους, εκτός βεβαίως εκείνων που προστίθενται λόγω της επιβαρυντικής κατάστασης της φυλάκισης. Τέλος, για τους αποφυλακιζόμενους που εργάζονταν, η ύπαρξη ενός επαγγελματικού ιστορικού που δείχνει μια ομαλή επαγγελματική επανένταξη πριν την φυλάκιση, δεν συνεπάγεται και μια επαγγελματική επανένταξη μετά την αποφυλάκιση που θα είναι απαλλαγμένη από δυσκολίες και προβλήματα σχετιζόμενα και πάλι με την επιβαρυντική κατάσταση της φυλάκισης.

6.2. Η Ζωή μέσα στη Φυλακή

Η επαγγελματική ένταξη και επανένταξη των κρατουμένων, είναι επίσης συνάρτηση της ζωής μέσα στη φυλακή με την έννοια ότι το δικαστικό ιστορικό, οι γενικές συνθήκες διαβίωσης μέσα στην φυλακή, η εκπαίδευση και η εργασία μέσα σ' αυτήν επηρεάζουν μέχρι ενός σημείου τις μελλοντικές προοπτικές.

6.2.1. Οι Όψεις του Δικαστικού Ιστορικού

Το δικαστικό ιστορικό των αποφυλακισμένων δεν αποτέλεσε κεντρικό άξονα της έρευνας, όπως έχει ήδη αναφερθεί. Η έρευνα περιορίστηκε μόνο στην αναζήτηση κάποιων όψεων του δικαστικού ιστορικού και κυρίως εκείνης που συνδέεται με τον χρόνο παραμονής μέσα στην φυλακή. Καταρχήν ενδιέφερε να διαπιστωθεί αν η εμπειρία της φυλάκισης συνδέεται με ένα και μοναδικό εγκλεισμό ή αποτελεί μια εμπειρία κατά στάδια, η οποία έχει χαρακτηριστικά της επανάληψης. Διαπιστώθηκε ότι σε ένα αρκετά υψηλό ποσοστό των αποφυλακισμένων έχουν παρατηρηθεί φαινόμενα υποτροπής, χωρίς να είναι δυνατόν, λόγω των ορίων του υλικού, να συσχετισθούν αυτά τα φαινόμενα με τα αδικήματα για τα οποία κατά καιρούς καταδικάστηκαν. Στο διάγραμμα 13 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας σχετικά με το συγκεκριμένο θέμα.

Διάγραμμα 13: Αποφυλακισόμενοι – Υποτροπή.

Μια άλλη όψη του δικαστικού ιστορικού που ενδιέφερε, ήταν η συνολική διάρκεια της ποινής που έχει επιβληθεί στους

αποφυλακιζόμενους, ανεξάρτητα του αριθμού των φυλακίσεων. Διαπιστώθηκε ότι η διάρκεια αυτή ποικίλλει κατά περίπτωση. Στον πίνακα 17 παρουσιάζονται συγκεντρωτικά τα αποτελέσματα της έρευνας για το θέμα που αναφέρθηκε.

Πίνακας 17: Αποφυλακιζόμενοι – Η συνολική διάρκεια της ποινής που έχουν εκτίσει.

ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΖΟΜΕΝΟΙ – ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΠΟΙΝΗΣ		
ΔΙΑΡΚΕΙΑ (ΕΤΗ)	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
≤1	2	4%
2 – 4	4	7%
5 – 9	20	37%
10 – 15	20	37%
15 – 34	8	15%
ΣΥΝΟΛΟ	54	100%

Από τον πίνακα 17 προκύπτει ότι το 89% περίπου των κρατουμένων έχει παραμείνει στην φυλακή για διάστημα περισσότερο από 4 χρόνια. Βεβαίως, η συνολική διάρκεια παραμονής στην φυλακή σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να συσχετισθεί με την επιβληθείσα ποινή, δεδομένου ότι δεν υπάρχουν ανάλογα στοιχεία και ότι ένα τέτοιο εγχείρημα δεν ανταποκρίνεται στους στόχους της συγκεκριμένης έρευνας. Η συνολική διάρκεια της φυλάκισης, ενδιαφέρει εδώ, μόνο από την άποψη της απομακρύνσεως από το κοινωνικό σύνολο και την αγορά εργασίας, καθώς και των επιπτώσεων που μπορεί να έχει η

απομάκρυνση αυτή για την μελλοντική επανένταξη του αποφυλακισμένου.

6.2.2. Η Εκπαίδευση, η Επαγγελματική Κατάρτιση και η Εργασία των Κρατουμένων μέσα στη Φυλακή

Στην διαδικασία κοινωνικής επανένταξης των αποφυλακισμένων, σημαντικό ρόλο παίζουν οι γενικές συνθήκες διαβίωσης μέσα στην φυλακή, με την έννοια του τρόπου οργάνωσης του προσωπικού χρόνου και της γενικότερης επαφής με το κοινωνικό σύνολο.

Στις Φυλακές Αγίου Στεφάνου Πάτρας, όπως και στις υπόλοιπες φυλακές της χώρας, προβλέπονται ορισμένες θέσεις εργασίας με ευεργετικό υπολογισμό ημερών της ποινής που θα πρέπει να εκτιθεί. Οι εργασίες που μπορούν να παρέχουν οι κρατούμενοι σχετίζονται με την λειτουργία της φυλακής (καθαριότητα, μαγειρείο, καφενείο, καντίνα, απορρίμματα κ.λ.π.). Πρόκειται δηλαδή κυρίως για βοηθητικές εργασίες. Η επιλογή των κρατούμενων για τις εργασίες αυτές στηρίζεται τόσο στην σειρά προτεραιότητας με βάση την ημερομηνία υποβολής της αίτησής τους, όσο και σε άλλα κριτήρια τα οποία, κατά περίπτωση είναι, οι γνώσεις, οι ικανότητες, η εμπιστοσύνη της διεύθυνσης των φυλακών, το είδος του αδικήματος κ.λ.π. Τα κριτήρια αυτά ισχύουν περισσότερο για τις θέσεις που σχετίζονται με τις υπηρεσίες των φυλακών.

Από το σύνολο των αποφυλακισμένων που συμμετείχαν στην έρευνα, 40 άτομα (74%) έχουν εργαστεί κατά καιρούς στο παρελθόν ή

συνεχίζουν να εργάζονται μέσα στις φυλακές σε θέσεις με ευεργετικό υπολογισμό ημερών.

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται ο αριθμός των αποφυλακιζομένων που αντιστοιχεί σε κάθε τομέα εργασίας μέσα στην φυλακή.

Πίνακας 18: Αποφυλακιζόμενοι – Εργασία μέσα στην φυλακή.

ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΖΟΜΕΝΟΙ – ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕΣΑ ΣΤΗ ΦΥΛΑΚΗ		
ΤΟΜΕΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	3	7%
ΞΥΛΟΥΡΓΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	3	7%
ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	1	2%
ΣΙΔΗΡΟΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	1	2%
ΣΥΝΕΡΓΕΙΟ	2	4%
ΜΑΓΕΙΡΕΙΑ	1	2%
ΚΑΝΤΙΝΑ	7	16%
ΚΑΦΕΝΕΙΟ	6	13%
ΚΑΘΑΡΙΣΤΕΣ	18	40%
ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΙΚΕΣ	1	7%
ΦΟΥΡΝΟΣ	2	4%
ΣΥΝΟΛΟ	45	100%

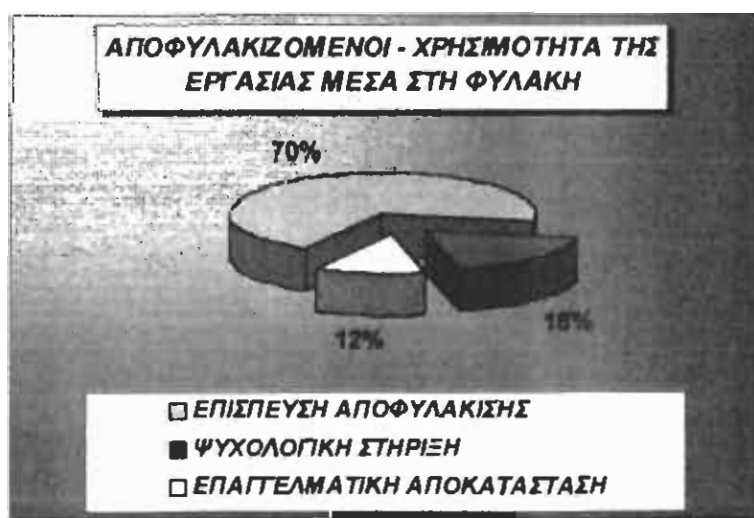
Η συμμετοχή των αποφυλακιζομένων στις εργασίες αυτές ήταν ασυνεχής και η διάρκειά τους κυμαίνονταν από μερικές ημέρες έως 3,5 χρόνια. Αναλυτικότερα η χρονική διάρκεια της εργασίας των αποφυλακιζομένων μέσα στις φυλακές παρουσιάζεται στο διάγραμμα 14.

Διάγραμμα 14: Το χρονικό διάστημα της εργασίας των αποφυλακιστέων μέσα στις φυλακές.

Από τους αποφυλακιστέους που εργάστηκαν μέσα στη φυλακή, η πλειοψηφία τους θεωρεί ότι η εργασία αυτή είναι χρήσιμη κατά την διάρκεια της κράτησής τους καθώς με τον τρόπο αυτό τους παρέχεται η δυνατότητα επίσπευσης της αποφυλάκισης. Αναλυτικότερα, οι απόψεις που διατυπώθηκαν από τους αποφυλακιστέους αναφορικά με την χρησιμότητα της εργασίας τους μέσα στην φυλακή, εμφανίζονται στο ακόλουθο διάγραμμα.

Διάγραμμα 15: Οι απόψεις των αποφυλακιστέων αναφορικά με την χρησιμότητα της εργασίας τους κατά τη διάρκεια της κράτησής τους.

Οι αποφυλακιζόμενοι στην πλειοψηφία τους (35 άτομα) θεωρούν ότι η εργασία μέσα στην φυλακή και κατά τη διάρκεια της κράτησης, είναι χρήσιμη γιατί με τον τρόπο αυτό τους παρέχεται η δυνατότητα να συντομεύσουν την διάρκεια της ποινής που τους επιβλήθηκε. Μερικοί (9 άτομα) αναφέρουν επίσης ότι η εργασία κατά τη διάρκεια της κράτησης τους στηρίζει και από ψυχολογική άποψη καθώς όπως επισημαίνουν οι ίδιοι, «η ώρα περνάει πιο ευχάριστα», «έχεις ενδιαφέροντα», μια «καθημερινή απασχόληση», «εντάσσεσαι και νοιώθεις ότι δεν είσαι άρρωστος», «ότι αξίζεις». Αξίζει εδώ να τονίσουμε ότι πολύ μικρό είναι το ποσοστό των αποφυλακιζομένων (6 άτομα) που αναφέρει ότι η εργασία αυτή μπορεί να τους φανεί χρήσιμη μετά την αποφυλάκιση. Όσοι αναφέρουν κάτι τέτοιο την θεωρούν στην πλειοψηφία τους χρήσιμη σαν προϋπηρεσία και οι υπόλοιποι σαν ευκαιρία απόκτησης γνώσεων. Πάντως η γενική εικόνα είναι ότι υπάρχει, για τους περισσότερους κρατούμενους χρόνος «κενός» και ανεκμετάλλευτος, που θα μπορούσε να αξιοποιηθεί με την προετοιμασία της κοινωνικής επανένταξής τους ήδη από το χρονικό διάστημα της φυλάκισης.

Η εκπαίδευση μέσα στην φυλακή αποτελεί μια ακόμα βασική διάσταση της προετοιμασίας των αποφυλακιζομένων για την κοινωνική τους επανένταξη. Συγκεκριμένα, η παρακολούθηση μαθημάτων ή προγραμμάτων κατάρτισης υποδηλώνει μια διάθεση μελλοντικής επαγγελματικής ένταξης ή επανένταξης, με την έννοια της απόκτησης κάποιων εφοδίων που μπορούν να χρησιμεύσουν στο μέλλον, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η μη παρακολούθηση τέτοιων προγραμμάτων δηλώνει το αντίθετο. Παρόλα αυτά, μικρή αν όχι μηδαμινή εμφανίζεται η συμμετοχή των αποφυλακιζομένων σε

εκπαιδευτικά προγράμματα. Στον πίνακα 19 παρουσιάζεται η συμμετοχή των αποφυλακισμένων σε εκπαιδευτικά προγράμματα, ο φορέας και το αντικείμενο των προγραμμάτων.

Πίνακας 19: Η συμμετοχή των αποφυλακισμένων σε εκπαιδευτικά προγράμματα, ο φορέας και το αντικείμενο των προγραμμάτων.

	Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΖΟΜΕΝΩΝ ΣΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΦΟΡΕΑΣ – ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ ΠΟΥ ΣΥΜΜΕΤΕΙΧΑΝ
ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ. – ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ Η/Υ	1
HORIZON – ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ	1
Ο.Α.Ε.Δ. – ΜΗΧΑΝΟΛΟΓΙΑ	1
ΣΥΝΟΛΟ	3

Οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι τα προγράμματα αυτά θα τους χρησιμεύσουν, είτε ως προύπηρεσία, είτε στο επάγγελμα που σκοπεύουν να ακολουθήσουν μετά την έξοδό τους από την φυλακή. Από τα όσα αναφέρθηκαν αποδεικνύεται ότι η προσπάθεια προετοιμασίας των κρατουμένων για την κοινωνική τους επανένταξη εμφανίζει αδυναμίες σχεδιασμού και οργάνωσης, είναι αποσπασματική, σχεδόν ανύπαρκτη, ενώ κάθε άλλο παρά αποτελεί μια συγκροτημένη διαδικασία.

6.2.3. Η Επικοινωνία των Κρατούμενων με τα Συγγενικά τους Πρόσωπα – Οι Άδειες, τα Επισκεπτήρια και η Σημασία τους

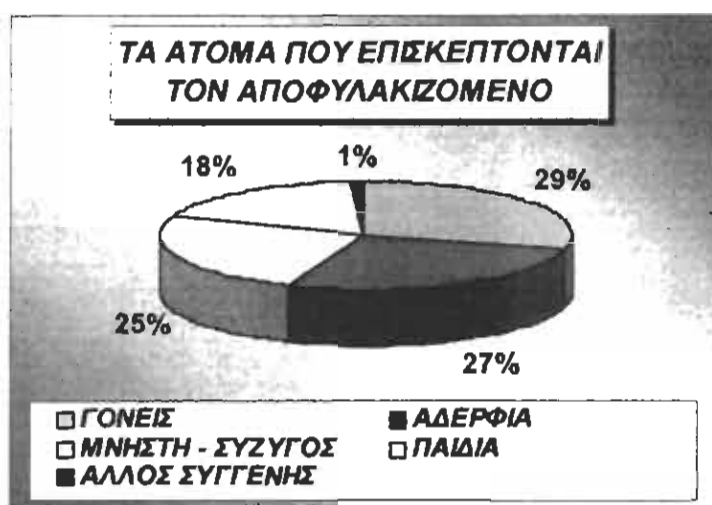
Ιδιαίτερη σημασία έχει η κάλυψη των αναγκών της επικοινωνίας που έχουν οι κρατούμενοι, γιατί η επαφή με τον «έξω κόσμο» συνεπάγεται ενδεχομένως και κάποια επαφή με δίκτυα στήριξης που μπορούν να παίξουν κάποιο ρόλο στην κοινωνική τους επανένταξη μετά την αποφυλάκιση.

Πίνακας 20: Αποφυλακίζόμενοι – Επισκεπτήρια

ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΖΟΜΕΝΟΙ – ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΡΙΑ		
ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΡΙΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	40	74%
ΟΧΙ	14	26%
ΣΥΝΟΛΟ	54	100%

Οι περισσότεροι κρατούμενοι που συμμετείχαν στην έρευνα (πίνακας 20) δέχονται επισκέψεις (40 άτομα / 74%) από τα οικεία σε αυτούς πρόσωπα. Αναλυτικότερα τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν παρουσιάζονται στο διάγραμμα 16.

Διάγραμμα 16: Αποφυλακίζόμενοι – Τα άτομα που τους επισκέπτονται.

Τόσο από τα στοιχεία του πίνακα 20, όσο και από τα στοιχεία του διαγράμματος 16, διαφαίνεται ότι τα πρόσωπα του συγγενικού περιβάλλοντος συνήθως υποστηρίζουν τον κρατούμενο και με την προσωπική τους παρουσία κατά τη διάρκεια των επισκεπτηρίων. Το γεγονός αυτό ευνοείται γιατί στις περισσότερες των περιπτώσεων η φυλακή δεν απέχει πολύ από τον τόπο κατοικίας των συγγενών. Η πλειοψηφία των γονέων που δεν επισκέπτονται τα παιδιά τους μέσα στην φυλακή αδυνατεί να τα επισκεφθεί λόγω ηλικίας. Ενώ τα παιδιά που επισκέπτονται τον πατέρα τους μέσα στην φυλακή είναι συνήθως μεγάλης σχετικά ηλικίας. Στον πίνακα 21 παρουσιάζονται οι απόψεις των αποφυλακισμένων αναφορικά με την σημασία των επισκεπτηρίων.

Πίνακας 21: Κρατούμενοι – Σημασία των επισκεπτηρίων.

	ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ – ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΡΙΩΝ	
ΣΗΜΑΣΙΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΣΤΗΡΙΞΗ	36	42%
ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΜΕ ΤΑ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	30	35%
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΤΗΡΙΞΗ	20	23%
ΣΥΝΟΛΟ	86	100%

Η πλειοψηφία των κρατουμένων αναφέρει ότι τα επισκεπτήρια τους στηρίζουν κυρίως ψυχολογικά και τους βοηθούν στην διατήρηση της επικοινωνίας με τα μέλη της οικογένειάς τους.

Σε ό,τι αφορά την παροχή τακτικών αδειών κατά την διάρκεια της φυλάκισης και την χρησιμότητά τους, τα αποτελέσματα της έρευνας παρατίθενται στο συγκεντρωτικό πίνακα που ακολουθεί:

Πίνακας 22: Η σημασία των αδειών για τους κρατουμένους.

ΣΗΜΑΣΙΑ	ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ – ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΑΔΕΙΩΝ	
	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΕΠΑΦΗΣ ΜΕ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ	16	27%
ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΑ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	4	7%
ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΑΦΗΣ ΜΕ ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	8	13%
ΣΤΗΡΙΖΟΥΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ	23	40%
ΒΟΗΘΟΥΝ ΣΤΗΝ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ	8	13%
ΣΥΝΟΛΟ	59	100%

Μόνο ένας κρατούμενος δήλωσε ότι η παροχή της άδειας δεν τον βοηθά αλλά αντίθετα τον στεναχωρεί. Η πλειοψηφία των κρατουμένων τονίζει ότι ο θεσμός των αδειών επιδρά θετικά σε θέματα που αφορούν την ψυχολογική τους στήριξη, τις οικογενειακές τους σχέσεις και την προετοιμασία της κοινωνικής τους επανένταξης. Όπως σημειώνουν χαρακτηριστικά ορισμένοι αποφυλακισόμενοι με τις άδειες «αλλάζει το περιβάλλον διαμονής», «βγαίνεις στην κοινωνία και παίρνεις κουράγιο για τη συνέχεια», «ξεφεύγεις από την φυλακή», «διατηρείς την επαφή με τον κόσμο», «ξεμπλοκάρει το μυαλό», «σου δίνεται η ελευθερία», «παίρνεις μια γεύση του τι

μέλλει γενέσθαι κατά την αποφυλάκιση» και «προετοιμάζεσαι για την κοινωνία».

6.3. Η Σκιαγράφηση της Εξάρτησης από Ουσίες

Η εξάρτηση από ουσίες ήταν ένα από τα θέματα που μας απασχόλησαν κατά την διεξαγωγή της έρευνας καθώς ένα σημαντικό ποσοστό των κρατουμένων των Φυλακών Αγίου Στεφάνου Πατρών έχει κάνει χρήση ναρκωτικών ουσιών. Τα συγκεντρωτικά αποτελέσματα των απαντήσεων που δόθηκαν στις ερωτήσεις που αναφέρονταν στην χρήση ναρκωτικών ουσιών παρουσιάζονται στον πίνακα 23.

Πίνακας 23: Αποφυλακίζόμενοι – Χρήση ναρκωτικών ουσιών

ΧΡΗΣΗ	ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΖΟΜΕΝΟΙ – ΧΡΗΣΗ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΟΥΣΙΩΝ					
	ΑΤΟΜΑ		ΔΗΛΩΝΟΥΝ ΟΤΙ ΕΧΟΥΝ ΑΠΕΞΑΡΤΗΘΕΙ		ΣΥΝΕΧΙΖΟΥΝ ΤΗΝ ΧΡΗΣΗ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΣΤΗ ΦΥΛΑΚΗ	
	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΔΕΝ ΕΧΟΥΝ ΚΑΝΕΙ ΧΡΗΣΗ ΟΥΣΙΩΝ	9	17%	-	-	-	-
ΠΕΡΙΣΤΑΣΙ ΑΚΗ ΧΡΗΣΗ	13	24%	13	29%		
ΣΥΣΤΗΜΑΤ ΙΚΗ ΧΡΗΣΗ	32	59%	21	47%	11	24%
ΣΥΝΟΛΟ	54	100%	34	76%	12	24%

Από τα στοιχεία που παρατίθενται στον πίνακα 23, συμπεραίνουμε ότι το 83% (45 άτομα) των αποφυλακισμένων που συμμετείχαν στην έρευνα είχε κάνει χρήση ναρκωτικών και μάλιστα το 71% (από όσους είχαν κάνει χρήση – 32 άτομα) είχε κάνει συστηματική χρήση. Από τα άτομα που αναφέρουν ότι έκαναν συστηματική χρήση (21 άτομα) αλλά έχουν πλέον απεξαρτηθεί από τα ναρκωτικά ένα ποσοστό 43% (9 άτομα) δηλώνουν πως απεξαρτήθηκαν μόνοι τους, ενώ τα υπόλοιπα άτομα συμμετείχαν κατά καιρούς σε ένα ή και περισσότερα προγράμματα απεξάρτησης. Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζονται οι φορείς των προγραμμάτων απεξάρτησης στους οποίους κατά καιρούς απευθύνθηκε το 57% (12 άτομα) των ατόμων που έκαναν συστηματική χρήση προκειμένου να τους στηρίξουν στην προσπάθειά τους να απεξαρτηθούν.

Διάγραμμα 17: Τα προγράμματα απεξάρτησης στα οποία έχουν κατά καιρούς απευθυνθεί οι αποφυλακισόμενοι.

Πιο συγκεκριμένα 7 άτομα είχαν συμμετάσχει σε προγράμματα του ΚΕ.Θ.Ε.Α. (Νόστος, Ιθάκη, Έξοδος, Παρέμβαση), 4 άτομα στο πρόγραμμα του 18 ΑΝΩ, ενώ από ένα άτομο συμμετείχε σε πρόγραμμα του Ο.ΚΑ.ΝΑ., των Ανώνυμων Нарκομανών, ή δέχθηκε την βοήθεια κάποιου ψυχιάτρου και σχετικής φαρμακευτικής αγωγής. Οι τρόποι με τους οποίους τα άτομα αυτά πληροφορήθηκαν την ύπαρξη των συγκεκριμένων προγραμμάτων παρουσιάζονται στον πίνακα 24.

Πίνακας 24: Οι πηγές ενημέρωσης των κρατούμενων για τα προγράμματα απεξάρτησης στα οποία κατά καιρούς συμμετείχαν.

ΠΗΓΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΤΩΝ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΕΞΑΡΤΗΣΗΣ ΣΤΑ ΟΠΟΙΑ ΕΧΟΥΝ ΣΥΜΜΕΤΑΣΧΕΙ		
ΠΗΓΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΑΛΛΟΙ ΤΟΞΙΚΟΜΑΝΕΙΣ	3	18%
ΓΝΩΣΤΟΙ	2	12%
ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ	2	12%
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ ΦΥΛΑΚΗΣ	3	18%
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	1	6%
ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ	6	34%
ΣΥΝΟΛΟ	17	100%

Από τον πίνακα 24 προκύπτει ότι η πλειοψηφία των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα ενημερώθηκε για τα προγράμματα απεξάρτησης στα οποία τελικά και συμμετείχε κυρίως από τα μέσα

μαζικής ενημέρωσης και άτομα του φιλικού ή συγγενικού περιβάλλοντος.

Η τυχόν προσπάθεια απεξάρτησης των ατόμων που συνεχίζουν την χρήση μέσα στη φυλακή ο τρόπος με τον οποίο έγινε αυτή η προσπάθεια παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 25: Οι κρατούμενοι που βρίσκονται υπό την επίρεια της εξάρτησης μέσα στην φυλακή και ο τρόπος με τον οποίο προσπάθησαν να απεξαρτηθούν κατά το παρελθόν.

ΟΙ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΟΝΤΑΙ ΥΠΟ ΤΗΝ ΕΠΗΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ – ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΑΠΕΞΑΡΤΗΣΗΣ										
Ο ΤΡΟΠΟΣ ΜΕ ΤΟΝ ΟΠΟΙΟ ΕΓΙΝΕ Η ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΑΠΕΞΑΡΤΗΣΗΣ										
ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΑΠΕΞΑΡΤΗΣΗΣ	ΑΡ ΑΤΟΜΩΝ	%	ΜΟΝΟΙ		ΚΕ.Θ.Ε.Α.		Ο.ΚΑ.ΝΑ.		18 ΑΝΩ	
			ΑΡ. ΑΤΟΜΩΝ	%	ΑΡ. ΑΤΟΜΩΝ	%	ΑΡ. ΑΤΟΜΩΝ	%	ΑΡ. ΑΤΟΜΩΝ	%
ΝΑΙ	5	45	1	20%	2	40%	1	20%	1	20%
ΟΧΙ	6	55	-	-	-	-	-	-	-	-
ΣΥΝΟΛΟ	11	100%								

Τα άτομα που προσπάθησαν να απεξαρτηθούν μέσα από την ένταξή τους σε κάποιο πρόγραμμα απεξάρτησης, δήλωσαν, στο μεγαλύτερο ποσοστό τους, ότι για το συγκεκριμένο πρόγραμμα ενημερώθηκαν από τους γαστούς τους και από συγκατατούμενούς τους κατά τη διάρκεια της κρατήσης τους ενώ μικρότερο ήταν το ποσοστό που ακολούθησε τις υποδείξεις της οικογένειάς του. Επίσης στο

σύνολό τους επιθυμούν να ενταχθούν σε κάποιο πρόγραμμα απεξάρτησης μετά την αποφυλάκισή τους. Η πλειοψηφία τους μάλιστα (6 άτομα) δηλώνει πως θα ήθελε να ενταχθεί στο πρόγραμμα απεξάρτησης του 18 ΑΝΩ, ενώ από τους υπόλοιπους 3 άτομα δηλώνουν πως θα ήθελαν να ενταχθούν στο πρόγραμμα απεξάρτησης του Ο.ΚΑ.ΝΑ, τέλος 2 άτομα δεν αναφέρουν κάποιο συγκεκριμένο πρόγραμμα.

Από το σύνολο των αποφυλακιζομένων που έκαναν συστηματική χρήση ναρκωτικών, 4 άτομα δηλώνουν πως δεν γνωρίζουν κάποιο πρόγραμμα απεξάρτησης από αυτά, τα 3 συνεχίζουν βρίσκονται υπό την επίρεια των ναρκωτικών. Οι απαντήσεις που δόθηκαν από τους αποφυλακιζόμενους στην ερώτηση που αναφέρονταν στο αν γνωρίζουν κάποιο ή κάποια προγράμματα απεξάρτησης πέραν εκείνων που τυχόν έχουν παρακολουθήσει παρατίθενται στον πίνακα 26.

Πίνακας 26: Οι αποφυλακιζόμενοι και η ενημέρωσή τους για τα προγράμματα απεξάρτησης.

ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΖΟΜΕΝΟΙ – ΓΝΩΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΕΞΑΡΤΗΣΗΣ		
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΚΕ.Θ.Ε.Α.	17	36%
Ο.ΚΑ.ΝΑ.	10	21%
18. ΑΝΩ	17	36%
ΝΑΡΚΟΜΑΝΕΙΣ ΑΝΩΝΥΜΟΙ	3	7%
ΣΥΝΟΛΟ	47	100%

Τα άτομα αυτά πληροφορήθηκαν για τα συγκεκριμένα προγράμματα από την Κοινωνική Υπηρεσία της Φυλακής (3 άτομα), από άλλους τοξικομανείς (4 άτομα), από συγκρατούμενους τους (3 άτομα), από γνωστούς (2 άτομα).

Αξίζει στο σημείο αυτό να παραθέσουμε τις παρατηρήσεις των αποφυλακισμένων σχετικά με τα θετικά και τα αρνητικά στοιχεία των προγραμμάτων απεξάρτησης που έχουν παρακολουθήσει. Πιο συγκεκριμένα, δύο άτομα σχολίασαν αρνητικά τα προγράμματα, λέγοντας ότι δεν τους άρεσε «τίποτα» (το ένα από αυτά συνεχίζει να βρίσκεται υπό την επήρεια της εξάρτησης), ένα άτομο σχολίασε θετικά το γεγονός ότι γίνονταν «εποικοδομητικές συζητήσεις» και «ο τρόπος με τον οποίο αυτές γίνονταν» ωστόσο τονίζει ως αρνητικό στοιχείο του προγράμματος που παρακολούθησε το γεγονός ότι η συζήτηση (παρατίθεται το σχόλιο όπως ακριβώς έχει καταγραφεί κατά τη διάρκεια της συνέντευξης) «στρέφονταν συνέχεια γύρω από τα ναρκωτικά την στιγμή που βρισκόμασταν εκεί για να μπορέσουμε να τα αποφύγουμε, έστω και νοερά». Άλλοι αποφυλακισόμενοι σημειώνουν ότι θετικά στοιχεία των προγραμμάτων απεξάρτησης αποτελούν, «η σκέψη και η σχέση με την συντονίστρια για την αποφυγή των ναρκωτικών και η ψυχολογική στήριξη», «η διάθεση των εκπαιδευτών» και το γεγονός ότι «μαθαίνεις να αντιμετωπίζεις τα προβλήματα».

Αξιόλογη είναι η κριτική που διατυπώθηκε αναφορικά με τα προγράμματα απεξάρτησης και την λειτουργία τους μέσα στις φυλακές η οποία παρατίθεται όπως ακριβώς έχει καταγραφεί από τον ίδιο τον αποφυλακισόμενο: «Παρακολούθησα δύο προγράμματα και

συμπέρανα πως είναι μάλλον πρόβλημα για τις φυλακές αυτά τα προγράμματα. Υπάρχει δυσαρέσκεια από την Υπηρεσία και συστηματική υποβάθμιση του ρόλου των Κοινωνικών Φορέων που προσπαθούν να βοηθήσουν αυτούς τους ανθρώπους. Οι τοξικομανείς ιδιαίτερα είναι ασθενείς και πρέπει να βρίσκονται σε νοσηλευτικά ιδρύματα. Οι φυλακές είναι για εγκληματίες και όχι για ασθενείς. Οι ασθενείς χρειάζονται θεραπεία και όχι καταστολή. Γι' αυτό και τα συστήματα καταστολής νοιώθουν αμηχανία όταν έχουν να κάνουν με ασθενείς. Λόγω άγνοιας των προβλημάτων. (Προτείνεται) Περισσότερη συμμετοχή των Κοινωνικών Φορέων και των «ειδικών» στα προγράμματα, και ανανέωση των προγραμμάτων».

Από τα παραπάνω καταδεικνύεται η αναγκαιότητα για την δημιουργία κατάλληλων κέντρων και η στελέχωσή αυτών με προσωπικό εξειδικευμένο στα θέματα των ναρκωτικών και της απεξάρτησης στα οποία θα πρέπει να εντάσσονται τοξικομανείς - κρατούμενοι αντί του εγκλεισμού τους σε φυλακές προκειμένου να παρασχεθεί σε αυτούς η απαραίτητη στήριξη.

6.4. Οι Προσδοκίες των Αποφυλακιζομένων για τη Ζωή τους μετά την Αποφυλάκιση

Μετά από την εξέταση του κοινωνικού, εκπαιδευτικού και επαγγελματικού ιστορικού των αποφυλακιζομένων που έδειξε συνοπτικά ποια ήταν η μέχρι σήμερα εκπαιδευτική επαγγελματική και κοινωνική τους πορεία, είναι ενδιαφέρον να αναφερθούμε στις προσδοκίες τους για το μέλλον. Οι ερωτήσεις που αφορούσαν το

μέλλον ήταν εκείνες που συχνά προκάλεσαν την περισσότερη αμηχανία. Η αμηχανία και η σιωπή αναφέρονταν στον χρόνο που έχει χαθεί και έπρεπε να κερδιθεί στο εξής. Αυτός ο χαμένος χρόνος και η κούραση που προκάλεσε στα άτομα του κοινωνικού τους περίγυρου αναμφίβολα θα διαδραματίσει κάποιο ρόλο, μεγάλο ή μικρό, στην μελλοντική τους εξέλιξη. Ο χρόνος που ανοίγεται μπροστά τους είναι χρόνος αβεβαιότητας, με τον οποίο οι περισσότεροι πρέπει να παλέψουν χωρίς σημαντικά εφόδια.

Για τους απεξαρτημένους ο χρόνος που έρχεται έχει μιαν άλλη διάσταση, την ανάγκη για δημιουργία, αναζήτηση νέων αξιών ζωής, νέων προοπτικών, νέων ανθρώπινων σχέσεων οι οποίες θα πρέπει να είναι ουσιαστικές, στέρεες, ώστε να εμποδιστεί η επιστροφή στην παλιά αλλά και επώδυνη συνήθεια της χρήσης ουσιών.

Στις απαντήσεις που δόθηκαν για τις προσδοκίες για το μέλλον οι περισσότεροι εξέφρασαν την επιθυμία να βρουν κάποια απασχόληση, αρκετοί ήταν εκείνοι που δήλωσαν πως θα ήθελαν να παρακολουθήσουν κάποιο πρόγραμμα απεξάρτησης, υπήρξαν βέβαια και απαντήσεις που δήλωναν την απόγνωση, την μοναξιά, την εγκατάλειψη.

6.4.1. Οι Προσδοκίες των Αποφυλακισμένων για τις Γενικές Συνθήκες Ζωής τους μετά την Αποφυλάκιση

Η πλειοψηφία των κρατουμένων μετά την αποφυλάκιση σκοπεύουν να επιστρέψουν στην πόλη που κατοικούσαν και πριν την φυλάκισή τους. Σχετικά με το αν πρόκειται να ζήσουν μαζί με μέλη

του συγγενικού, του φιλικού τους περιβάλλοντος, ή μόνοι οι αποφυλακιζόμενοι έδωσαν τις απαντήσεις που παρουσιάζονται συγκεντρωτικά στον ακόλουθο πίνακα.

Πίνακας 27: Αποφυλακιζόμενοι – Τα άτομα με τα οποία πρόκειται να ζήσουν μαζί μετά την αποφυλάκισή τους.

	ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΖΟΜΕΝΟΙ – ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΤΑ ΟΠΟΙΑ ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ ΝΑ ΣΥΓΚΑΤΟΙΚΗΣΟΥΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΣΗ	
	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥΣ Ή/ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ ΤΟΥΣ	47	87%
ΜΑΖΙ ΜΕ ΚΑΠΟΙΟΝ ΑΔΕΡΦΟ – Η	2	4%
ΜΟΝΟΙ	2	4%
ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΟΥΝ	3	5%
ΣΥΝΟΛΟ	54	100%

Η παραπάνω επιθυμία δηλώνει σαφώς την ανάγκη επανένταξης στο παλιό και οικείο περιβάλλον, αλλά και συνεπάγεται ότι η κοινωνική τους επανένταξη θα εξαρτηθεί και θα προσδιοριστεί από τις συνθήκες που θα επικρατούν στην τοπική κοινωνία. Κατά την μεταβατική περίοδο που μεσολαβεί από την στιγμή της αποφυλάκισης μέχρι την στιγμή αντιμετώπισης κάποιας απασχόλησης, το γεγονός ότι αρκετοί θα έχουν την στήριξη της οικογένειάς τους ή συγγενικών τους προσώπων, μπορεί να συνεπάγεται την αποφυγή της υποτροπής.

6.4.2. Οι Προσδοκίες των Αποφυλακισομένων για την Απασχόλησή τους μετά την Αποφυλάκιση

Αναφορικά με τις απαντήσεις που δόθηκαν σε ερώτηση σχετικά με την τυχόν ενημέρωση που τους έχει παρασχεθεί πάνω σε ό,τι αφορά τους φορείς στους οποίους είναι δυνατό να απευθυνθούν μετά την αποφυλάκισή τους προκύπτει ο πίνακας 28.

Πίνακας 28: Αποφυλακισόμενοι – Ενημέρωση πάνω σε θέματα φορέων που μπορούν να τους υποστηρίξουν μετά την έξοδό τους από την φυλακή.

ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΖΟΜΕΝΟΙ – ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ ΠΟΥ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΤΟΥΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΟΥΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΞΟΔΟ ΤΟΥΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΦΥΛΑΚΗ		
ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	9	17%
ΟΧΙ	45	83%
ΣΥΝΟΛΟ	54	100%

Παρατηρούμε λοιπόν ότι από το σύνολο των αποφυλακισομένων ένα ελάχιστο ποσοστό ανέφερε πως έχει ενημερωθεί σχετικά με τους φορείς στους οποίους θα μπορούσε ενδεχομένως να απευθυνθεί μετά την έξοδό του από την φυλακή. Αξίζει να σημειώσουμε εδώ επίσης ότι η ενημέρωση των συγκεκριμένων ατόμων προέρχονταν, τυχαία από διάφορα ενημερωτικά φυλλάδια, από γνωστούς ή συγκρατούμενούς τους.

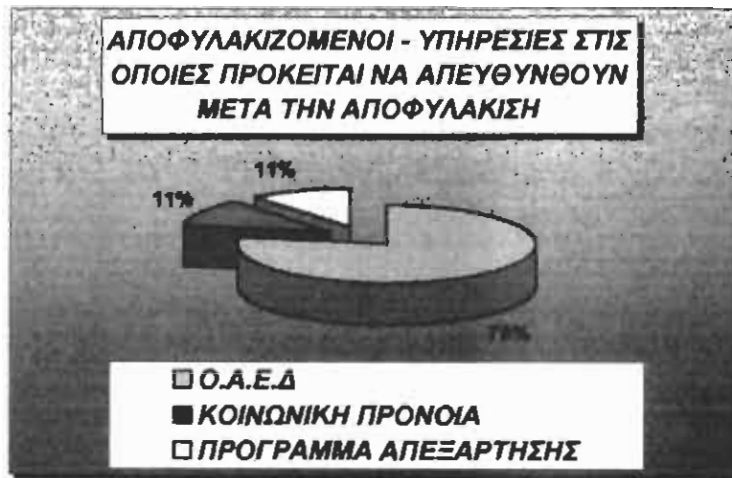
Στην ερώτηση αν σκοπεύουν να απευθυνθούν σε κάποιον φορέα μετά έξοδό τους από την φυλακή δόθηκαν οι παρακάτω απαντήσεις.

Πίνακας 29: Αποφυλακίζόμενοι – Φορείς και η πρόθεσή τους να απευθυνθούν σε αυτούς.

ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΖΟΜΕΝΟΙ ΚΑΙ Η ΠΡΟΘΕΣΗ ΤΟΥΣ ΝΑ ΑΠΕΥΘΥΝΘΟΥΝ ΣΕ ΚΑΠΟΙΟΝ ΦΟΡΕΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΣΗ		
ΠΡΟΘΕΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	13	24%
ΟΧΙ	9	17%
ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ	19	35%
ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	13	24%
ΣΥΝΟΛΟ	54	100%

Χαρακτηριστική είναι η απάντηση ενός κρατουμένου που δηλώνει «θέλω να απευθυνθώ σε κάποιον φορέα αλλά δεν ξέρω σε ποιόν». Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζονται οι φορείς που αναφέρθηκαν από το 25% των κρατουμένων και στους οποίους πρόκειται να απευθυνθούν μετά την αποφυλάκισή τους.

Διάγραμμα 18: Αποφυλακίζόμενοι – Υπηρεσίες στις οποίες σκοπεύουν να απευθυνθούν μετά την αποφυλάκιση.

Από το σύνολο των αποφυλακισζομένων 13 άτομα (25%) ανέφεραν ότι δεν γνωρίζουν με τι θα ασχοληθούν επαγγελματικά μετά την έξοδό τους από την φυλακή. Τα συγκεντρωτικά στοιχεία των προσδοκιών των υπολοίπων αποφυλακισζομένων σχετικά με τον τομέα της επαγγελματικής απασχόλησής τους μετά την αποφυλάκισή τους εμφανίζονται στον πίνακα 30.

Πίνακας 30: Οι αποφυλακισζομενοι και οι προσδοκίες τους για τον τομέα απασχόλησής τους μετά την έξοδό τους από την φυλακή.

ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΖΟΜΕΝΟΙ – ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΤΟΥΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΞΟΔΟ ΤΟΥΣ ΑΠΟ ΤΗ ΦΥΛΑΚΗ		
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΟΙΚΟΔΟΜΟΣ	4	13%
ΜΙΚΡΟΠΩΛΗΤΗΣ	4	13%
ΕΡΓΑΤΗΣ	2	7%
ΗΛΕΚΤΡΟΤΕΧΝΙΤΗΣ – ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΟΣ	2	7%
ΞΥΛΟΥΡΓΟΣ	1	3%
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑΣ	6	20%
ΕΜΠΟΡΟΣ	2	7%
ΟΔΗΓΟΣ	2	7%
ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	4	13%
«ΜΕ ΟΤΙΔΗΠΟΤΕ»	3	10%
ΣΥΝΟΛΟ	30	100%

Συμπερασματικά, τα επαγγέλματα που σκοπεύουν να ακολουθήσουν οι αποφυλακίζόμενοι μετά την αποφυλάκιση λίγο ως πολύ, εντάσσονται στις επαγγελματικές κατηγορίες στις οποίες ανήκουν και τα επαγγέλματα που έχουν καταγραφεί στο επαγγελματικό ιστορικό που παρουσιάζουν μέχρι σήμερα. Φαίνεται δηλαδή ότι οι προσδοκίες αυτές, είναι σύμφωνες με την μέχρι τώρα ιστορία τους.

6.5. Οι Τελικές Παρατηρήσεις από την Επιτόπια Έρευνα σε Αποφυλακίζόμενους της Κλειστής Φυλακής Αγίου Στεφάνου Πατρών

Όπως έδειξε η ανάλυση των κοινωνικών χαρακτηριστικών των αποφυλακιζομένων, συμπερασματικά θα λέγαμε ότι, προέρχονται από τα μεσαία και κυρίως από τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα, προέλευση γεγονός που τους οδηγεί και στην αναπαραγωγή της χαμηλής κοινωνικής θέσης των γονέων τους. Ειδικότερα σε σχέση με την εκπαιδευτική πορεία των αποφυλακιζομένων η διερεύνηση αυτή έδειξε ότι στις περισσότερες περιπτώσεις πρόκειται για μια πορεία που διακόπηκε νωρίς, ήδη κατά την περίοδο που προηγείται της φυλάκισης. Και είναι σίγουρο ότι η μη ολοκλήρωση της βασικής εκπαίδευσης η οποία συχνά συνεπάγεται έλλειψη επαγγελματικής εξειδίκευσης ή μη ανανέωση της επαγγελματικής εκπαίδευσης, αποτελεί σοβαρό μειονέκτημα σε σχέση με την μελλοντική επαγγελματική ένταξη ή επανένταξη. Επίσης, σε σχέση με την επαγγελματική πορεία των αποφυλακιζομένων, από την έρευνα προέκυψε ότι πρόκειται για μια πορεία μακρά, αρκετές φορές με ασυνέχειες, μετακινήσεις, αλλαγές του χώρου εργασίας ή της επαγγελματικής δραστηριότητας. Η έντονη επαγγελματική κινητικότητα τους μεταξύ των επαγγελματικών κατηγοριών οι οποίες περιλαμβάνουν, τους ανειδίκευτους εργάτες, τους μικροαπασχολούμενους και τους τεχνίτες, υπενθυμίζει την έλλειψη επαγγελματικής εξειδίκευσης. Τόσο η έλλειψη επαγγελματικής εξειδίκευσης, όσο και η απουσία κοινωνικού κεφαλαίου που απορρέει από την χαμηλή κοινωνική τους θέση, αποτελούν επίσης, σοβαρά μειονεκτήματα ως προς την επαγγελματική τους ένταξη.

Η κοινωνική επανένταξη των αποφυλακιζομένων είναι παράλληλα συνάρτηση της ζωής τους μέσα στην φυλακή, με την έννοια ότι το δικαστικό ιστορικό, οι γενικές συνθήκες διαβίωσης και

οι υπάρχουσες δυνατότητες εκπαίδευσης και εργασίας μέσα σε αυτή μπορούν να επηρεάσουν μέχρι ενός σημείου την κοινωνική τους επανένταξη μετά την αποφυλάκιση. Ειδικότερα, το δικαστικό ιστορικό προδιαγράφει μέχρι ενός σημείου την μελλοντική κοινωνική επανένταξη των αποφυλακιζομένων για ποικίλους λόγους. Καταρχήν όσον αφορά την κοινωνική επανένταξη των εξαρτημένων από τις ουσίες ατόμων, ενδέχεται να καταστεί προβληματική εξαιτίας της χρήσης. Λόγω μάλιστα της απουσίας θεραπευτικού πλαισίου απεξάρτησης μέσα στη φυλακή, υπάρχει υψηλή πιθανότητα υποτροπής. Ο εγκλεισμός αλλά και το είδος του αδικήματος μπορεί ενδεχομένως να επηρεάσει την αποδοχή του αποφυλακιζομένου από το κοινωνικό σύνολο (στίγμα), άρα και την κοινωνική του επανένταξη. Η ύπαρξη υψηλού ποσοστού υποτροπής δείχνει ότι αρκετοί κρατούμενοι κατά την προηγούμενη αποφυλάκισή τους δεν μπόρεσαν να επανενταχθούν.

Οι γενικές συνθήκες διαβίωσης μέσα στη φυλακή προδιαγράφουν μέχρι ενός σημείου και την μελλοντική επανένταξη των αποφυλακιζομένων. Αναλυτικότερα, η εκπαίδευση που παρέχεται μέσα στη φυλακή μέχρι στιγμής εμφανίζεται περιορισμένη, ενώ η εργασία, λόγω της φύσης και του χαρακτήρα της, σε πολύ μικρό βαθμό μπορεί να προσφέρει εξειδίκευση στους κρατούμενους. Έτσι οι δυνατότητες εργασίας μέσα στη φυλακή, μέχρι σήμερα, έχουν κύριο όφελος τον ευεργετικό υπολογισμό των ημερών εργασίας και την εκτόνωση των κρατούμενων.

Ο ιδρυματισμός, οι επιβαρυντικές συνέπειες του στίγματος και η απομάκρυνση από την αγορά εργασίας για μικρά ή μεγάλα χρονικά διαστήματα θα δυσχεράνει ακόμα περισσότερο την

κοινωνική επανένταξη των αποφυλακισμένων. Ωστόσο η διερεύνηση έδειξε ότι οι κρατούμενοι έχουν προσδοκίες για το μέλλον και σε αρκετές περιπτώσεις ουσιαστική συμπαράσταση και στήριξη από το συγγενικό τους περιβάλλον.

Γίνεται φανερό λοιπόν η αναγκαιότητα ουσιαστικής βοήθειας και παροχής εφοδίων προς τους κρατούμενους στο ζήτημα της επαγγελματικής τους ένταξης ή επανένταξης και της προετοιμασίας για την έξοδό τους στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, ώστε να μην γίνεται η φυλακή προθάλαμος διαίωνισης και αναπαραγωγής της εγκληματικότητας. Αναγκαιότητα επιτακτική αποτελεί η δημιουργία ειδικών κέντρων για τους κρατούμενους χρήστες ναρκωτικών ουσιών και την παροχή βοήθειας σ' αυτούς μέσα από ειδικά προγράμματα απεξάρτησης. Σε κάθε περίπτωση οι σχετικές δράσεις και παρεμβάσεις δεν είναι δυνατό να σχεδιαστούν με βάση μια λογική περαιτέρω αποκλεισμού, αλλά με βάση το ξεκίνημα μιας νέας πορείας με τους καλύτερους όρους.

7. Η Έρευνα σε Εκπροσώπους Φορέων το Αντικείμενο Δραστηριοποίησης των οποίων Σχετίζεται με την Προετοιμασία των Κρατουμένων ή/και την Στήριξη των Αποφυλακισμένων με Σκοπό την Επανένταξή τους στο Κοινωνικό Σύνολο

Η έρευνα υλοποιήθηκε σε δεκαέξι φορείς, το αντικείμενο δραστηριοποίησης των οποίων, σχετίζεται άμεσα ή έμμεσα, με την

κοινωνική επανένταξη κρατούμενων και αποφυλακισμένων. Στην συνέχεια παρατίθενται αναλυτικά, για κάθε φορέα χωριστά, τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν.

7.1. Οι Φορείς που Μεριμνούν για Κρατούμενους και για Αποφυλακισμένους (Γενικά)

7.1.1. Επιδοτούμενα Προγράμματα Επαγγελματικής Κατάρτισης

Με την οικονομική ενίσχυση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης), υλοποιούνται επιδοτούμενα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης για την Καταπολέμηση του Κοινωνικού Αποκλεισμού από την Αγορά Εργασίας.

Τη διαχείριση των προγραμμάτων που πραγματοποιούνται μέσα στις φυλακές, έχει αναλάβει το Υπουργείο Εργασίας και τον συντονισμό, άμεσα ή έμμεσα, το Υπουργείο Δικαιοσύνης. Φορείς που υλοποιούν τέτοιου είδους προγράμματα είναι, τα Ιδιωτικά Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης (Κ.Ε.Κ.), ο Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας, το Ελληνικό Κέντρο Παραγωγικότητας (ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ.), η Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης (Γ.Γ.Λ.Ε.), τα Πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης, η Αναπτυξιακή Εταιρία του Δήμου Αθηναίων κ.α.

Στόχος των προγραμμάτων είναι, να αποτελέσουν έναν συνδεδετικό κρίκο, των προσώπων που ανήκουν σε κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες με την κοινωνία και την απασχόληση.

Τα προγράμματα διαρκούν από 300 έως 600 ώρες και στα πλαίσιά τους παρέχονται: **i. προκατάρτιση** (στάδιο προετοιμασίας σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο), **ii. κατάρτιση** (διδασκαλία του αντικειμένου ειδίκευσης), και **iii. συνοδευτικές - υποστηρικτικές υπηρεσίες**, που προωθούν τα άτομα στην ελεύθερη αγορά εργασίας.

Έως σήμερα, έχουν υλοποιηθεί προγράμματα που καλύπτουν ποικίλους τομείς όπως, συντήρηση συστημάτων φυσικού αερίου, επισκευής αυτοκινήτων και μοτοποδηλάτων, ψευδοκοσμήματος, κεραμικής, ταπητουργίας κ.λ.π.

Οι βασικές προϋποθέσεις που τίθενται για συμμετοχή κάποιου κρατουμένου στα επιδοτούμενα προγράμματα κατάρτισης που υλοποιούνται μέσα στις φυλακές είναι οι εξής:

- ◆ Να είναι τουλάχιστον απόφοιτος Δημοτικού και ανάλογα με τις απαιτήσεις του προγράμματος, τελειόφοιτος Γυμνασίου ή Λυκείου.
- ◆ Να μην παρακολουθεί άλλα επιδοτούμενα προγράμματα την ίδια περίοδο.
- ◆ Επίσης, λαμβάνεται υπόψη και η τυχόν προηγούμενη επαγγελματική εμπειρία του πάνω στο αντικείμενο του προγράμματος, αλλά και η ηλικία του ενδιαφερόμενου και η ποινική του κατάσταση.

Αναφορικά με την διαδικασία συμμετοχής και επιλογής των καταρτιζομένων για το εκάστοτε πρόγραμμα κατάρτισης, την ευθύνη αναλαμβάνει η Κοινωνική Υπηρεσία, η οποία υποχρεούται να

ενημερώνει τους κρατούμενους για το δικαίωμά της συμμετοχής τους στο πρόγραμμα, αλλά και να τους δίνει την απαραίτητη βοήθεια, αν χρειαστεί, για την συμπλήρωση της σχετικής αίτησης. Εν συνεχεία, αφού συγκεντρωθούν από τους Κοινωνικούς Λειτουργούς οι αιτήσεις των κρατουμένων, ελέγχεται η ύπαρξη των απαιτούμενων προϋποθέσεων και τέλος, οι αιτήσεις στέλνονται από το κατάστημα κράτησης στο Υπουργείο Δικαιοσύνης. Στην επιλογή των υποψηφίων μπορούν να συμμετέχουν και οι φορείς υλοποίησης των προγραμμάτων.

Πέραν από τις γνώσεις και την εμπειρία που αποκτούν οι καταρτιζόμενοι στα επιδοτούμενα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, άλλα ωφέληματα τα οποία προκύπτουν από αυτά είναι τα εξής:

1. Η επιδότηση: Η οποία καταβάλλεται μετά το τέλος του προγράμματος, και εφόσον δεν υπάρχουν απουσίες που να ξεπερνούν το 10% των συνολικών ωρών του. Δικαιολογημένες θεωρούνται οι απουσίες που έχουν γίνει, είτε λόγω ασθένειας, είτε λόγω επισκεπτηρίου ή δικαστηρίου.

2. Ο ευεργετικός προϋπολογισμός των ημερών κατάρτισης. Σύμφωνα με το π.δ. 266/97 (όπως αυτό τροποποιήθηκε με το π.δ. 361/97) κάθε μέρα κατάρτισης υπολογίζεται ως εξής:

- Σε 2 ημέρες εκτιθείσας ποινής, εάν το πρόγραμμα γίνεται στα παραγωγικά εργαστήρια των Γυναικείων Φυλακών Κορυδαλλού ή σε αγροτική φυλακή ή σε αγροτικό Σωφρονιστικό Κατάστημα Ανηλίκων (Σ.Κ.Α.).

- **κατ' ½ ημέρα**, εάν το πρόγραμμα δεν αφορά παραγωγική διαδικασία, ανεξάρτητα από το κατάστημα κράτησης.
- **Μόνο μια ημέρα** εκτιθείσας ποινής, κατά τον πλέον ευνοϊκό τρόπο για τον κρατούμενο, αν πραγματοποιεί και κάποια άλλη εργασία μέσα στην φυλακή.

Στο τέλος του προγράμματος, ο φορέας υλοποίησής του χορηγεί στον κρατούμενο πιστοποιητικό, στο οποίο δεν αναγράφεται ο χώρος διεξαγωγής του προγράμματος (δηλαδή το κατάστημα κράτησης) και είναι ισότιμο με εκείνο που τυχόν θα έπαιρνε αν παρακολουθούσε το πρόγραμμα έξω από το κατάστημα κράτησης.

Κατά την διάρκεια του προγράμματος, δεν γίνονται μεταγωγές καταρτιζομένων σε άλλο κατάστημα κράτησης, εκτός αν υπάρχουν λόγοι τάξης ή ασφαλείας. Σε περίπτωση που διακοπεί οικειοθελώς η παρακολούθηση του προγράμματος χάνονται τα παραπάνω δικαιώματα.

Το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, στο πλαίσιο υλοποίησης του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Καταπολέμηση του Αποκλεισμού από την Αγορά Εργασίας», για το έτος 2000 παρουσιάζει ως ενδεικτικό προϋπολογισμό των προγραμμάτων που θα απευθύνονται σε φυλακισμένους, αποφυλακισμένους και ανήλικους παραβάτες το 1.600.000.000 δρχ.

7.1.1.1. Το Επιδοτούμενο Πρόγραμμα με Θέμα «Κεραμική», και η Υλοποίησή του στην Κλειστή Φυλακή Αγίου Στεφάνου Πατρών

Στην Κλειστή Φυλακή Πατρών, εφαρμόζεται από τον Ιούνιο του 1999 επιδοτούμενο πρόγραμμα κατάρτισης, με θέμα «Κεραμική». Σ' αυτό συμμετέχουν 25 κρατούμενοι, ηλικίας 22-45 ετών, εκπαιδευτικού επιπέδου Δημοτικού - Γυμνασίου. Το εν λόγω πρόγραμμα, υλοποιείται σε χώρο που είναι ειδικά διαμορφωμένος για εκπαιδευτικά μαθήματα, μέσα στη φυλακή. Το εκπαιδευτικό επίδομα έχει οριστεί για κάθε καταρτιζόμενο σε 1.700 δραχ/ώρα.

Το πρόγραμμα περιλαμβάνει τις εξής ενέργειες:

- ◆ Προκατάρτιση διάρκειας 200 ωρών.
- ◆ Κατάρτιση στην Κεραμική, διάρκειας 400 ωρών.
- ◆ Προώθηση στην Απασχόληση.
- ◆ Συνοδευτικές Υποστηρικτικές Υπηρεσίες.

Ειδικότερα, αναφορικά με τις Συνοδευτικές Υποστηρικτικές Υπηρεσίες του προγράμματος, στόχοι τους είναι:

- Η κινητοποίηση των φυλακισμένων για την βελτίωση των επαγγελματικών τους προσόντων.
- Η παροχή πληροφόρησης για τις υπάρχουσες δυνατότητες κατάρτισης και απασχόλησης.
- Η συγκρότηση του αιτήματος εργασίας σε ρεαλιστική βάση.
- Η υποστήριξη στην αναζήτηση θέσης εργασίας.
- Η ψυχολογική βοήθεια και η συμβουλευτική παρακολούθηση της επαγγελματικής πορείας των κρατουμένων.

➤ Η ευαισθητοποίησή - κινητοποίηση της κοινής γνώμης και του εργοδοτικού κόσμου ως προς την απασχόληση των κρατουμένων.

Μέσα από τις τρεις μεθόδους της κοινωνικής εργασίας, που εφαρμόζονται από τρεις ειδικά εκπαιδευμένους Κοινωνικούς Λειτουργούς, παρέχεται, ψυχολογική, ομαδική, νομική στήριξη, υποστήριξη του οικογενειακού περιβάλλοντος των κρατουμένων, καθώς και υποστήριξη των συμμετεχόντων στο πρόγραμμα που εμφανίζουν προβλήματα τοξικο - εξάρτησης.

7.1.2. Η Νομαρχιακή Επιτροπή Λαϊκής Επιμόρφωσης (Ν.Ε.Λ.Ε.)

Η Ν.Ε.Λ.Ε. προχωρά συχνά την υλοποίηση προγραμμάτων μέσα στις φυλακές, ο σκοπός των οποίων είναι πολλαπλός και συνίσταται μεταξύ άλλων:

1. Στην υποστήριξη και ενίσχυση των κρατουμένων.

2. Στην ευαισθητοποίηση του κοινωνικού συνόλου, προκειμένου να κατανοήσει το κοινωνικό πρόβλημα που δημιουργούν τα στερεότυπα, οι προκαταλήψεις και ο κοινωνικός αποκλεισμός απέναντι σε κρατουμένους και σε αποφυλακισμένους.

Οι παραπάνω στόχοι ενδέχεται να οδηγήσουν, τόσο σε αλλαγή της στάσης και της συμπεριφοράς του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου απέναντι σε κρατουμένους και σε αποφυλακισμένους, όσο

και στην ομαλή επανένταξη των αποφυλακισμένων και την ισότιμη συμμετοχή τους στο κοινωνικό γίνεσθαι .

Τα επιμέρους προγράμματα της Ν.Ε.Λ.Ε., υλοποιούνται μέσα στις φυλακές, κυρίως στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Προγράμματος «Καταπολέμησης του Κοινωνικού Αποκλεισμού από την Αγορά Εργασίας» και σε αυτά παρέχονται: προκατάρτιση, κατάρτιση και συνοδευτικές υπηρεσίες. Αναλυτικότερα :

- ◆ **Η προκατάρτιση**, έχει σαν στόχο την προετοιμασία των κρατουμένων για την αποτελεσματικότερη απορρόφηση της γνώσης που αφορά το κύριο σώμα της κατάρτισης.

- ◆ **Η κατάρτιση**, η οποία έχει σαν στόχο την παροχή εξειδικευμένων γνώσεων στους κρατουμένους και την άμεση επανένταξή τους στην παραγωγική διαδικασία, προωθώντας έτσι την ζητούμενη ένταξή τους στην κοινωνικοοικονομική ζωή της χώρας.

- ◆ Τέλος, **οι συνοδευτικές και υποστηρικτικές υπηρεσίες** που προσφέρονται στα πλαίσια των προγραμμάτων που εφαρμόζει η Ν.Ε.Λ.Ε. έχουν σαν στόχο, τόσο την υποστήριξη και υποβοήθηση των κρατουμένων για την κοινωνική επανένταξή τους, όσο την προβολή των επιμέρους δράσεων του προγράμματος για την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας.

Τα πιο πρόσφατα προγράμματα που πραγματοποιήθηκαν από τη Ν.Ε.Λ.Ε. στην Κλειστή Φυλακή Αγίου Στεφάνου Πατρών είναι τα ακόλουθα:

- Το πρόγραμμα «**Ξύλινο παιχνίδι**», το οποίο υλοποιήθηκε κατά το χρονικό διάστημα 1997 – 1998.

- Το πρόγραμμα **αλφαριθμητισμού** το οποίο υλοποιήθηκε κατά τη διάρκεια του 1999.

Τα παραπάνω προγράμματα, τα οποία αναλύονται στη συνέχεια, αποτελούν ένα υπόδειγμα τρόπου λειτουργίας των προγραμμάτων της Ν.Ε.Λ.Ε.

7.1.2.1. Το «Ξύλινο Παιχνίδι»

Το πρόγραμμα «Ξύλινο Παιχνίδι» συγχρηματοδοτήθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το Υπουργείο Εργασίας και την Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης.

Είχε διάρκεια 250 ώρες και υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του ολοκληρωμένου προγράμματος «Καταπολέμησης του Αποκλεισμού από την αγορά εργασίας». Τα βασικά στοιχεία παρέμβασης του συγκεκριμένου προγράμματος ήταν, η ανάπτυξη επαγγελματικών ικανοτήτων, κοινωνικών δεξιοτήτων και η προώθηση σταθερών προοπτικών απασχόλησης των κρατουμένων.

Αναλυτικότερα το πρόγραμμα περιελάμβανε τις ακόλουθες ενέργειες:

◆ **Προκατάρτιση.** Η προκατάρτιση είχε σαν στόχο την προετοιμασία των κρατουμένων για την αποτελεσματικότερη απορρόφηση της γνώσης που αφορά το κύριο σώμα της κατάρτισης. Αποσκοπούσε, στην ενίσχυση και διερεύνηση του γνωστικού πεδίου των συμμετεχόντων μέσω της εκπαίδευσής τους στα εξής θέματα:

- Αλφαριθμητισμός - βασική παιδεία.
- Επαγγελματικός προσανατολισμός (τεχνικές ανεύρεσης εργασίας).
- Ενημέρωση για νομικά θέματα.

◆ **Κατάρτιση.** Η κατάρτιση είχε σαν στόχο:

- Την παροχή εξειδικευμένων γνώσεων στον σχεδιασμό, την κατασκευή και την προώθηση στην αγορά ξύλινου παιχνιδιού.
- Την άμεση επανένταξη των κρατουμένων στην παραγωγική διαδικασία, προωθώντας έτσι την ζητούμενη ένταξή τους στην κοινωνικοοικονομική ζωή της χώρας.

Το στάδιο της κατάρτισης περιελάμβανε:

📖 Θεωρητική γνώση σχετικά με το ρόλο του παιχνιδιού στην ανάπτυξη και διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου.

📖 Παροχή γνώσεων για τον σχεδιασμό, την τεχνολογία κατασκευής παιχνιδιών και τη διακόσμησή τους, ανάλογα με την ηλικία του ατόμου στο οποίο απευθύνεται το παιχνίδι.

◆ Συνοδευτικές - υποστηρικτικές υπηρεσίες. Οι συνοδευτικές και υποστηρικτικές υπηρεσίες που παρέχονταν στα πλαίσια του προγράμματος είχαν σαν στόχο:

➤ Την υποστήριξη και υποβοήθηση των κρατουμένων για την κοινωνική επανένταξή τους.

➤ Την προβολή των επιμέρους δράσεων του προγράμματος για την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας.

Στα πλαίσια του προγράμματος υλοποιήθηκαν τα εξής:

📖 Παραγωγή βιντεοκασέτας.

📖 Έκδοση ημερολογίου 1998.

📖 Διοργάνωση έκθεσης για την παρουσίαση των έργων των εκπαιδευομένων.

📖 Διοργάνωση θεατρικής παράστασης από τους εκπαιδευόμενους.

📖 Διοργάνωση ημερίδας στον χώρο των φυλακών για την παρουσίαση των αποτελεσμάτων του προγράμματος και την απονομή των βεβαιώσεων παρακολούθησης του προγράμματος στους κρατουμένους.

📖 Παροχή ψυχολογικής στήριξης.

📖 Νομική στήριξη – συμβουλευτική των αποφυλακιζομένων.

📖 Στήριξη οικογενειακού τους περιβάλλοντος.

7.1.2.2. Τα «Μαθήματα Αλφαριθμητισμού»

Τα «Μαθήματα Αλφαριθμητισμού» διήρκεσαν 6 μήνες και συμμετείχαν σ' αυτά 30 κρατούμενοι αλλοδαποί και Έλληνες αναλφάβητοι. Γεγονός είναι πως για το πρόγραμμα αυτό εκδήλωσαν το ενδιαφέρον τους πολλοί κρατούμενοι. Η επιλογή τελικά των συμμετεχόντων έγινε με κριτήρια: την προσωπικότητα, την καλή διαγωγή και την εκπαίδευσή τους.

Σαν αξιολόγηση και κριτική των προγραμμάτων, παραθέτονται μαρτυρίες κρατουμένων, όπως έχουν καταχωρηθεί στο ημερολόγιο 1998 του συγκεκριμένου προγράμματος:

«...Συνεχίστε τα προγράμματα Αλφαριθμητισμού και επαγγελματικής κατάρτισης. Στείλτε δασκάλους στις φυλακές. Θέλουμε να αξιοποιήσουμε τον χρόνο μας. Θέλουμε να μάθουμε μια ξένη γλώσσα»

«Οι περισσότεροι όταν αποφυλακιστούμε, δεν έχουμε οικογένεια να μας βοηθήσει. Δεν έχουμε πού να πάμε, δεν μπορούμε να βρούμε δουλειά, δεν μας θέλουν οι εργοδότες επειδή έχουμε κάνει φυλακή»

7.1.3. Τα Ελεύθερα Ανοικτά Πανεπιστήμια (Ε.Α.Π.)

Τα Ελεύθερα Ανοικτά Πανεπιστήμια τα οποία ανήκουν στο Υπουργείο Πολιτισμού, αποφάσισαν να «ανοίξουν τις πόρτες των

φυλακών» και να ανανεώσουν τις σχέσεις «έξω κόσμου - κρατουμένων», που μέχρι το 1982 μονοπωλούσαν φιλανθρωπικές οργανώσεις ή διάφορες χριστιανικές ομάδες.

Με την αρ. 2002/23-3-82 και την αρ. 31765/29-4-82 αποφάσεις της τότε Υπουργού Πολιτισμού κ. Μ. Μερκούρη και του τότε Υπουργού Δικαιοσύνης κ. Στ. Αλεξανδρή, δόθηκε η δυνατότητα στους οργανωτές και ομιλητές των Ε.Α.Π. να εισέρχονται μέσα στο Σωφρονιστικό Κατάστημα Ανηλίκων και στις Γυναικείες Φυλακές Κορυδαλλού και μία φορά την εβδομάδα να αναπτύσσουν θέματα γενικού ενδιαφέροντος στους κρατουμένους. Κάθε χρόνο πραγματοποιούνται περίπου 40 ομιλίες και κατά διαστήματα προβάλλονται κινηματογραφικές ταινίες ενώ τα Χριστούγεννα διοργανώνονται εορταστικές εκδηλώσεις. Τα θέματα των Ε.Α.Π. αποτελούν κυρίως σύγχρονα θέματα προβληματισμού (κοινωνικά, ψυχολογικά), παράλληλα όμως ενημερώνουν τους κρατουμένους και με γνώσεις τόσο λογοτεχνικού όσο και γενικότερου καλλιτεχνικού - επιστημονικού περιεχομένου.

7.1.4. Η Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης (Γ.Γ.Λ.Ε.)

Με την έννοια Λαϊκή Επιμόρφωση νοείται η εκπαίδευση ενηλίκων ή η δια βίου παιδεία. Προγράμματα Λαϊκής Επιμόρφωσης λειτούργησαν για πρώτη φορά στην Ελλάδα το 1929 με σκοπό την αντιμετώπιση του αναλφαβητισμού. Αργότερα, στα πλαίσια του Υπουργείου Παιδείας, δημιουργήθηκε η Διεύθυνση Λαϊκής Επιμόρφωσης, οι δραστηριότητες της οποίας, μέχρι το 1981, πήραν

διάφορες μορφές και άρχισαν να επεκτείνονται πέραν του αλφαριθμητισμού. Το 1983, η Διεύθυνση Λαϊκής Επιμόρφωσης γίνεται αυτοτελής υπηρεσία και πλέον λειτουργεί ως Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης στα πλαίσια του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων. Σε αυτήν την μορφή παραμένει μέχρι και σήμερα.

Σκοπός της Υπηρεσίας είναι η παροχή εκπαιδευτικών ευκαιριών που προωθούν την ενεργοποίηση ατόμων και ομάδων για ατομική και κοινωνική ανάπτυξη. Οι κύριοι τομείς των δραστηριοτήτων της είναι:

- ◆ Ο αλφαριθμητισμός και η συμπλήρωση της βασικής παιδείας.
- ◆ Η επιμόρφωση και εκπαίδευση εκπαιδευτών.
- ◆ Η παραγωγή κοινωνικών, πολιτιστικών προγραμμάτων και οπτικοακουστικού υλικού.
- ◆ Διάφορες εκδόσεις ενημερωτικών φυλλαδίων ή ερευνών που έχουν διενεργηθεί.
- ◆ Υποστηρικτικά προγράμματα για επαγγελματική και κοινωνική αποκατάσταση.
- ◆ Κοινοτικά και διεθνή προγράμματα όπως, η «Καταπολέμηση του Αποκλεισμού από την Αγορά Εργασίας», οι Κοινοτικές Πρωτοβουλίες («Απασχόληση», ADAPT), Προγράμματα Δράσης (SOCRATES LEONARDO DA VINCI), Προγράμματα συνεργασίας με την UNESCO.

Τα προγράμματα της Γ.Γ.Λ.Ε. απευθύνονται σε ενηλίκους, κυρίως ανέργους και αναλφάβητους και ειδικότερα στις παρακάτω κοινωνικές ομάδες:

1. Παλιννοστούντες.
2. Τσιγγάνους.
3. Φυλακισμένους.
4. Αποφυλακισμένους.
5. Ανήλικους παραβάτες.

Μέσω των προγραμμάτων της, η Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης, επιδιώκει την ένταξη ή την επανένταξη των ομάδων αυτών και την συμμετοχή τους στην κοινωνική ζωή χωρίς καμία διάκριση. Το γεγονός αυτό επιτυγχάνεται, με την ανίχνευση των αναγκών τους, και την συμμετοχή τους στον σχεδιασμό και την υλοποίηση προγραμμάτων που ανταποκρίνονται στα αιτήματά τους.

7.1.4.1. Τα Προγράμματα Κατάρτισης και Υποστήριξης που Υλοποιούνται από τη Γ.Γ.Λ.Ε. για Κρατουμένους, Ανήλικους Παραβάτες και Αποφυλακισμένα Άτομα.

Η Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης, θέτοντας ως σκοπό της τη συντονισμένη προσπάθεια υποστήριξης των κρατουμένων για την επανένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο, μέσω των προγραμμάτων της, στοχεύει στη μείωση των συνεπειών του εγκλεισμού και την προετοιμασία των κρατουμένων για τα πρώτα

βήματα της ζωής τους μετά την αποφυλάκιση. Με βάση τα όσα αναφέρθηκαν η Γ.Γ.Λ.Ε. αναπτύσσει διάφορες δράσεις, τέτοιες είναι:

- Η εκπαίδευση στελεχών και εκπαιδευτών προγραμμάτων που υλοποιούνται μέσα στις φυλακές.
- Η δημιουργία εργαστηρίων επαγγελματικής εκπαίδευσης των κρατουμένων.
- Η συμπλήρωση της βασικής τους παιδείας.
- Η παροχή ατομικής υποστήριξης και συμβουλευτικής στους κρατουμένους.
- Η οργάνωση δραστηριοτήτων (π.χ. ψυχαγωγικές εκδηλώσεις, μουσική, κ.λ.π.) κατά τη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου των κρατουμένων μέσα στη φυλακή.
- Η επιμόρφωση των σωφρονιστικών υπαλλήλων.
- Η παραγωγή διδακτικού υλικού και ενημερωτικών φυλλαδίων.
- Η παραγωγή οπτικοακουστικού υλικού, κοινωνικών μηνυμάτων, ενημερωτικών ταινιών.

Η Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης, αναπτύσσει συνεργασίες, για την ανταλλαγή τεχνογνωσίας, την αξιοποίηση εμπειριών, την ανάπτυξη κοινών δράσεων και μεθόδων, με το Υπουργείο Δικαιοσύνης, τις Διευθύνσεις και τις Κοινωνικές Υπηρεσίες των Φυλακών, τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων, Πανεπιστήμια και Ερευνητικά Κέντρα (όπως το Πανεπιστήμιο Αθηνών, το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών), Θεραπευτικές Κοινότητες και

Οργανισμούς (Κέντρο Θεραπείας και Απεξάρτησης Εξαρτημένων Ατόμων – ΚΕ.Θ.Ε.Α., Οργανισμός Κατά των Ναρκωτικών – Ο.ΚΑ.ΝΑ.), Κυβερνητικούς και μη Κυβερνητικούς Εθνικούς και Ευρωπαϊκούς Οργανισμούς.

Ιδιαίτερη αναφορά θα πρέπει να γίνει στην υλοποίηση ενός δοκιμαστικού προγράμματος κατάρτισης ανέργων γυναικών παραβατών, για την απόκτηση δεξιοτήτων στελέχωσης συνεταιρισμών και επιχειρήσεων παραγωγής και διάθεσης «κοσμημάτων», σε συνδυασμό με τη συμπλήρωση της βασικής εκπαίδευσης, την παροχή, νομικής πληροφόρησης, ψυχολογικής και υποστηρικτικής αγωγής. Το παραπάνω πρόγραμμα, υλοποιήθηκε στα πλαίσια του ευρωπαϊκού προγράμματος Horizon και γι' αυτό συνεργάστηκαν, ο Ο.Α.Ε.Δ., ο ΕΟΜΜΕΧ, το Κ.Ε.Κ. «ΕΥΠΥΡΙΔΕΣ», ο Συνεταιρισμός Γυναικών «Ελεύθερη Δημιουργία» και Φορείς από διάφορες χώρες όπως, το Βέλγιο, η Ισπανία και η Γαλλία, ενώ τον συντονισμό είχε η Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης.

Τα προγράμματα κατάρτισης και υποστήριξης της Γενικής Γραμματείας Λαϊκής Επιμόρφωσης για αποφυλακισμένα άτομα περιλαμβάνουν:

- ♦ **Υποστηρικτικές υπηρεσίες**, τόσο σε ομαδικό, όσο και σε ατομικό επίπεδο, με στόχο την κοινωνική επανένταξη των καταρτιζομένων. Η προσφορά των υπηρεσιών αυτών βασίζεται στην άποψη πως, η ψυχολογική και κοινωνική ζωή παίζουν σημαντικό

ρόλο για την ανάπτυξη του ατόμου σε όλους τους τομείς της ζωής του.

- ◆ **Νομική συμβουλευτική**, από δικηγόρους για την επίλυση νομικών εκκρεμοτήτων και συμβουλευτική σε ατομική βάση.

- ◆ **Θεωρητική και πρακτική κατάρτιση** σε εξειδικευμένους κλάδους παραγωγής, η οποία είναι επιδοτούμενη ενώ μετά το τέλος του προγράμματος χορηγείται σχετική βεβαίωση.

- ◆ **Εξειδικευμένη συμβουλευτική για χρήστες ναρκωτικών** (με τη συνεργασία του ΚΕ.Θ.Ε.Α.), η οποία έχει σαν στόχο την κινητοποίησή τους για την αντιμετώπιση της εξάρτησης.

- ◆ **Επαφές με εργοδότες**, για την επαγγελματική προώθηση στην αγορά εργασίας και ταυτόχρονη ατομική έρευνα της επαγγελματικής δραστηριότητας του κάθε καταρτιζόμενου.

- ◆ **Συμβουλευτική, για την ανάπτυξη επιχειρηματικής δράσης** (σε συνεργασία με τον ΕΟΜΜΕΧ).

- ◆ **Γραφείο πληροφόρησης** για τις υπηρεσίες που αφορούν αποφυλακισμένους.

- ◆ **Διαρκής καταγραφή και επεξεργασία** των αναγκών και των αιτημάτων των αποφυλακισμένων.

- ◆ **Ενημέρωση και κινητοποίηση της κοινωνίας** για την εξάλειψη της προκατάληψης και συντονισμός των υπάρχοντων υπηρεσιών για την καλύτερη στήριξη των αποφυλακισμένων.

Τα προγράμματα Κατάρτισης και Υποστήριξης αποφυλακισμένων πραγματοποιούνται με την υποστήριξη του Ευρωπαϊκού Κοινοτικού Ταμείου, την συνεργασία του Αριστοτελείου

Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, του ΚΕ.Θ.Ε.Α. και εξειδικευμένων Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης.

Τα προγράμματα που λειτούργησαν για αποφυλακισμένα άτομα κατά το 1999 παρουσιάζονται στον πίνακα:

Πίνακας 31: Προγράμματα Κατάρτισης και Υποστήριξης Αποφυλακισμένων που υλοποιήθηκαν στα πλαίσια της Γενικής Γραμματείας Λαϊκής Επιμόρφωσης κατά το έτος 1999.

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΛΑΪΚΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ – ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΟΥΣ				
ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ	ΩΡΕΣ	Κ.Ε.Κ. ΥΛΟΠΟΙΗΣ ΗΣ
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΧΕΔΙΑΣΗ ΕΝΤΥΠΟΥ	ΑΘΗΝΑ	18	420	01 – ΠΑΗΡΟΦΟΡ ΙΚΗ
ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΠΡΑΣΙΝΟΥ	ΑΘΗΝΑ	18	420	ΕΡΓΟΝ Κ.Ε.Κ.
ΗΛΕΚΤΡΟΣΥΓΚΟΛΛΗΣΗ	ΑΘΗΝΑ	18	420	ΕΡΓΟΝ Κ.Ε.Κ.
ΑΥΤΟΜΑΤΙΣΜΟΣ ΓΡΑΦΕΙΟΥ	ΑΘΗΝΑ	18	420	01 – ΠΑΗΡΟΦΟΡ ΙΚΗ
ΜΗΧΑΝΟΛΟΓΙΑ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟΥ	ΒΟΛΟΣ	12	420	Κ.Ε.Κ. ΠΡΑΞΗΣ
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΜΙΚΡΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	ΙΩΑΝΝΙΝΑ	15	480	01 – ΠΑΗΡΟΦΟΡ ΙΚΗ

7.1.5. Το Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών του Πανεπιστημίου Αθηνών

Ιδρύθηκε το 1991 στην Αθήνα, με σκοπό την κάλυψη εκπαιδευτικών και ερευνητικών αναγκών του Τομέα Ποινικών

Επιστημών, του Τμήματος της Νομικής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Έχει αναπτύξει πολύπλευρες δραστηριότητες, κυρίως διεξάγοντας έρευνες, με θέματα σχετικά του αντικειμένου του (π.χ. «Υπερφόρτωση - Αποφόρτιση του Συστήματος Ποινικής Δικαιοσύνης», «Διεθνής Έρευνα Αυτό-ομολογούμενης Εγκληματικότητας » κ.α.), πέραν όμως των μελετών, το Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών, έχει διευρύνει τις δραστηριότητές του και σε ζητήματα προνοιακού χαρακτήρα, για ομάδες πληθυσμού που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση, είτε λόγω εμπλοκής τους με τον Νόμο, είτε λόγω της χρήσης ναρκωτικών.

Μάλιστα ξεκίνησε την ενασχόλησή του με αυτόν τον τομέα το 1993, οπότε τα προγράμματά του άρχισαν να χρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο. Στα προγράμματα του Εργαστηρίου συμμετέχουν, Φοιτητές του Τμήματος της Νομικής, κάτι που είναι σημαντικό, αφού αποκτά παιδευτική σημασία.

Το Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών, έχει μεταξύ άλλων, υλοποιήσει τα ακόλουθα προγράμματα:

➤ **Πρόγραμμα κατάρτισης των κρατουμένων** του ανδρικού σωφρονιστικού καταστήματος του Κορυδαλλού (στα πλαίσια του προγράμματος Horizon), με αντικείμενο την τυπογραφία και τον εξοπλισμό του τυπογραφείου της φυλακής.

➤ Διεξήγαγε έρευνα σε 216 επιχειρήσεις και ΔΕΚΟ της Αττικής για την διερεύνηση της δυνατότητας επαγγελματικής ένταξης αποφυλακισμένων στην αγορά εργασίας, σε συνεργασία με το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Α.Π.Θ., 1995).

➤ Σε συνεργασία με το Ελληνικό Κέντρο Παραγωγικότητας (ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ.) και στα πλαίσια του επιχειρησιακού προγράμματος για την «Καταπολέμηση του Αποκλεισμού από την Αγορά Εργασίας», προέβη σε **ενέργειες ψυχοκοινωνικής στήριξης και προώθησης στην απασχόληση** και σε **δύο προγράμματα κατάρτισης κρατουμένων**, στις ανδρικές φυλακές Κορυδαλλού (1996).

➤ Συμμετείχε στο πρόγραμμα Horizon σε συνεργασία με το ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ., το Α.Π.Θ., τον Δήμο Αθηναίων και Ιδιωτικές Επιχειρήσεις, με θέμα την **τηλεργασία στις φυλακές**, και ένα ευρύ φάσμα ενεργειών, όπως π.χ. υποστηρικτικές υπηρεσίες κ.α (1996 - 1997).

➤ Σε συνεργασία με το ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ. και την Αναπτυξιακή Εταιρία του Δήμου Αθηναίων, στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Προγράμματος Καταπολέμησης του Αποκλεισμού από την Αγορά Εργασίας, υλοποίησε **πρόγραμμα κατάρτισης, προκατάρτισης και προώθησης στην εργασία** κρατουμένων, αποφυλακισμένων και ανηλίκων παραβατών.

7.1.6. Το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Α.Π.Θ.)

Από το 1988 λειτουργεί σε συνεργασία του τομέα Ποινικών και Εγκληματολογικών Επιστημών του Τμήματος της Νομικής με τον Τομέα Κλινικής και Κοινωνικής Ψυχολογίας του Τμήματος της Ψυχολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Α.Π.Θ.), το Πρόγραμμα Επαγγελματικής Κατάρτισης

Αποφυλακισμένων. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα, αποτελεί μια συμβολή στην κοινωνική ένταξη ατόμων που έχουν πρόσφατα αποφυλακιστεί, καθώς και ατόμων ανεξαρτημένων από τα ναρκωτικά – πρώην μελών Θεραπευτικών Κοινοτήτων.

Έχοντας ως δεδομένο, ότι η ανεργία αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα εγκληματικής υποτροπής και ότι μετά την αποφυλάκιση, η ανεύρεση εργασίας αποδεικνύεται ιδιαίτερα δύσκολη, εξαιτίας, τόσο της συνολικότερης ανεργίας και της οικονομικής κρίσης, όσο και του στιγματισμού που ακολουθεί τον αποφυλακισμένο, το πρόγραμμα προσπαθεί να διευκολύνει την επαγγελματική και κοινωνική ένταξη των ατόμων αυτών και να άρει, ως ένα βαθμό, τους παράγοντες που τη δυσχεραίνουν.

Λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι το πρώτο χρονικό διάστημα είναι το πιο σημαντικό για έναν αποφυλακισμένο, μετά από μια μακρόχρονη απουσία του από το κοινωνικό περιβάλλον, με τον στιγματισμό της φυλάκισης και την προκατάληψη της κοινωνίας, το πρόγραμμα ανέπτυξε μια σειρά δραστηριοτήτων, που επιτρέπουν στους αποφυλακισμένους να εργαστούν για έξι μήνες σε είδος εργασίας της επιλογής τους, ως εκπαιδευόμενοι, αμειβόμενοι με το νόμιμο ημερομίσθιο, σε υπηρεσίες του Α.Π.Θ. και σε δήμους της Θεσσαλονίκης.

Με αυτόν τον τρόπο, για ένα σύντομο αλλά κρίσιμο χρονικό διάστημα, διασφαλίζεται, η εργασία, ένα βασικό εισόδημα και μια κατάρτιση ως εφόδιο για μελλοντική ανεύρεση εργασίας για τον αποφυλακισμένο. Μετά το τέλος της εξάμηνης κατάρτισης, γίνεται προσπάθεια για την επαγγελματική αποκατάσταση των ενδιαφερομένων στην ελεύθερη αγορά εργασίας.

Στα πλαίσια αυτής της προσπάθειας, που γίνεται μέσω των προγραμμάτων που λειτουργούν στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, επιτεύχθηκε συνεργασία με έναν κατεξοχήν φορέα που ασχολείται με την εκπαίδευση ενηλίκων, την Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης (Γ.Γ.Λ.Ε.).

7.1.7. Η Διεύθυνση Κοινωνικής Πρόνοιας

Οι αρμοδιότητες της Διεύθυνσης Κοινωνικής Πρόνοιας συνίστανται στην προστασία και αγωγή της οικογένειας και του παιδιού, στην προστασία των ηλικιωμένων, των ατόμων με ειδικές ανάγκες και των οικονομικά αδυνάτων, στην μέριμνα αναφορικά με τα θέματα, της κοινωνικής κατοικίας, της χορήγησης άδειας λειτουργίας ιδρυμάτων, επιχειρήσεων και κοινωφελούς χαρακτήρα σωματείων, της εποπτείας τους και της χορήγησης αδειών άσκησης επαγγελμάτων του Τομέα Κοινωνικής Πρόνοιας. Η Διεύθυνση Κοινωνικής Πρόνοιας απαρτίζεται από τα παρακάτω Τμήματα τα οποία έχουν και αντίστοιχες αρμοδιότητες:

- Το Τμήμα Κοινωνικής Αρωγής.
- Το Τμήμα Παροχής Κοινωνικών Υπηρεσιών.
- Το Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας.
- Το Τμήμα Εποπτείας και Ελέγχου.
- Το Γραφείο Κοινωνικών Ερευνών.
- Το Γραφείο Κοινωνικών Ασφαλίσεων.
- Το Γραφείο Διοικητικής Μέριμνας.

Η παροχή οικονομικής ενίσχυσης ή επείγουσας περίθαλψης σε άτομα, οικογένειες ή κοινωνικές ομάδες που περιέρχονται σε κατάσταση ανάγκης, η μελέτη και εφαρμογή προγραμμάτων κοινωνικής επανένταξης ευπαθών κοινωνικών ομάδων του πληθυσμού, η δημιουργία θεσμών συμβουλευτικής και ψυχολογικής υποστήριξης, ο επαγγελματικός προσανατολισμός, η επαγγελματική κατάρτιση και η τοποθέτηση σε θέσεις εργασίας των ατόμων που αποκλείονται κοινωνικά, αποτελούν έναν από τους ειδικότερους στόχους της Διεύθυνσης Κοινωνικής Πρόνοιας.

Στα πλαίσια των παραπάνω στόχων, η Διεύθυνση μεριμνά, για τις οικογένειες των κρατουμένων και για τα αποφυλακισμένα άτομα.

Ειδικότερα:

- ◆ Στις οικογένειες κρατουμένων παρέχεται επίδομα για τα παιδιά ηλικίας έως 16 ετών. Το επίδομα αυτό δίδεται βάση οικονομικών κριτηρίων. Συγκεκριμένα, το εισόδημα μιας τριμελούς οικογένειας, δεν θα πρέπει να υπερβαίνει τις 80.000 δρχ. αφαιρουμένου του ενοικίου ή τυχόν στεγαστικού δανείου. Αν πρόκειται για τετραμελή, πενταμελή οικογένεια κ.λ.π. τα όρια του εισοδήματος αυξάνονται σε 7.000 δρχ. κατ' άτομο. Το συγκεκριμένο επίδομα ανέρχεται στις 15.000 δρχ. το μήνα για κάθε παιδί και δίδεται ανά δίμηνο. Η οικογένεια ενός κρατουμένου που φυλακίζεται για πρώτη φορά και μάλιστα χωρίς αρχηγό μπορεί να πάρει έκτακτο χρηματικό βοήθημα και επίδομα. Μετά την αποφυλάκιση εξετάζεται το θέμα της έκτακτης οικονομικής ενίσχυσης. Αν η οικογένεια του αποφυλακισμένου, παίρνει το επίδομα που δίδεται από τη Διεύθυνση

Κοινωνικής Πρόνοιας για τη ανάτροφή των παιδιών, συνεχίζει να το λαμβάνει και για 6 μήνες μετά την αποφυλάκιση.

- ◆ Παρέχεται έκτακτη οικονομική ενίσχυση σε αποφυλακισμένους, όπως άλλωστε παρέχεται και σε κάθε άτομο που έχει ανάγκη οικονομικής βοήθειας, η οποία κυμαίνεται μεταξύ 50.000 – 100.000 δρχ. Για την χορήγηση της έκτακτης οικονομικής ενίσχυσης τα δικαιολογητικά που απαιτούνται είναι, η αίτηση, το αποφυλακιστήριο, και η βεβαίωση κατοικίας, ενώ τα άτομα που έχουν καταδικαστεί για θέματα ναρκωτικών πρέπει να υποβάλλουν επιπλέον βεβαίωση του ψυχιάτρου της φυλακής, του Ο.ΚΑ.ΝΑ ή κάποιου κέντρου απεξάρτησης, ότι έχουν απεξαρτηθεί, ή ότι συμμετέχουν σε πρόγραμμα απεξάρτησης.

- ◆ Επίσης παρέχεται δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη για τον αποφυλακισμένο και την οικογένειά του με την προϋπόθεση ότι είναι ανασφάλιστοι.

- ◆ Τέλος, εφαρμόζεται πρόγραμμα επιδότησης ατόμων με αναπηρία σε ποσοστό 67% και άνω ή τοξικομανών το οποίο ανέρχεται σε 50.000 το μήνα.

7.1.8. Ο Οργανισμός Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.)

Με το Νομοθετικό Διάταγμα (Ν.Δ.) 2961/1954 ιδρύθηκε ο Οργανισμός Απασχολήσεως και Ασφαλίσεως Ανεργίας (Ο.Α.Α.Α.), ο οποίος με το Ν.Δ. 212/1969 μετονομάστηκε σε Οργανισμό

Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.). Με το ίδιο Ν.Δ. ρυθμίστηκαν επίσης τα θέματα Οργάνωσης και Διοίκησης του Ο.Α.Ε.Δ., ενώ με το Βουλευτικό Διάταγμα (Β.Δ.) 405/1971 καθορίστηκε η οργάνωση, συγκρότηση και λειτουργία των Υπηρεσιών του. Η λειτουργία του Ο.Α.Ε.Δ. διέπεται από το καθεστώς του Νομικού Προσώπου Δημοσίου Δικαίου και βρίσκεται υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Ο Οργανισμός είναι διοικητικά αυτόνομος και διοικείται από το Διοικητικό Συμβούλιο και το Διοικητή.

Οι Υπηρεσίες του Ο.Α.Ε.Δ. διακρίνονται στην Κεντρική (Διοίκηση) και τις Περιφερειακές (Περιφερειακές Διευθύνσεις, Τοπικές Υπηρεσίες, Υπηρεσίες απασχόλησης, Εκπαιδευτικές Μονάδες και Μαθητικές Εστίες). Η Διοίκηση συγκροτείται από τις Γενικές Διευθύνσεις Α΄ και Β΄, που κατευθύνουν και συντονίζουν το έργο της αρμοδιότητάς τους.

Οι Διευθύνσεις και οι Υπηρεσίες, που υπάγονται στην Α΄ Γενική Διεύθυνση (Εργατικού Δυναμικού), εκτελούν το έργο του σχεδιασμού και της οργάνωσης ανάλογων, υπηρεσιών, παροχών Ασφάλισης και προγραμμάτων Απασχόλησης, που προσφέρονται προς το κοινωνικό σύνολο.

Οι Διευθύνσεις και Υπηρεσίες αυτές είναι οι ακόλουθες:

- Διεύθυνση Επαγγελματικού Προσανατολισμού.
- Διεύθυνση Μαθητείας και Επαγγελματικής Κατάρτισης Ενηλίκων.
- Διεύθυνση Προγραμμάτων και Μέσων Διδασκαλίας.

- Διεύθυνση Απασχόλησης.
- Διεύθυνση Ασφάλισης.
- Διεύθυνση Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων.

Το έργο των Υπηρεσιών αυτών έρχεται σε πέρας χάρις την κατάλληλη υποστήριξη των Διευθύνσεων που ανήκουν στην Β' Γενική Διεύθυνση (Υποστήριξης).

Οι Διευθύνσεις και Υπηρεσίες αυτές είναι οι ακόλουθες:

- Διεύθυνση Μελετών και Οργάνωσης.
- Διεύθυνση Πληροφορικής.
- Διεύθυνση Διεθνών σχέσεων.
- Διεύθυνση Εκπαίδευσης Προσωπικού.

Εκτελεστικά όργανα των αποφάσεων, που λαμβάνονται από τη Διοίκηση του Οργανισμού, είναι οι Περιφερειακές Υπηρεσίες. Αρμοδιότητά τους είναι η απόδοση στο τμήμα του κοινωνικού συνόλου, που αποτελεί το Εργατικό Δυναμικό, υπηρεσιών όπως: επαγγελματικού προσανατολισμού, επαγγελματικής κατάρτισης, προγραμμάτων απασχόλησης και παροχή επιδομάτων κοινωνικής ασφάλισης.

Οι Περιφερειακές Διευθύνσεις αποτελούνται από τα Τμήματα:

- Το Τμήμα Εργατικού Δυναμικού.
- Το Τμήμα Ασφάλισης.

- Το Τμήμα Διοικητικού.
- Το Τμήμα Οικονομικών.
- Το Τμήμα Προμηθειών.
- Το Τμήμα Πληροφορικής.

Οι Τοπικές Υπηρεσίες, περιλαμβάνουν τα Τμήματα Απασχόλησης, Ασφάλισης και Υποστήριξης, το κάθε ένα από τα οποία επίσης έχει συγκεκριμένες αρμοδιότητες. Οι Υπηρεσίες Απασχόλησης δημιουργήθηκαν για την τοποθέτηση των εγγεγραμμένων, στα Μητρώα του Ο.Α.Ε.Δ., ανέργων σε θέσεις εργασίας, ενώ βρίσκονται σε διαρκή επαφή με τους εργοδότες και το προσωπικό τους πραγματοποιεί επισκέψεις σε επιχειρήσεις. Επίσης, η εξέταση των δυνατοτήτων δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας, με μέσο την παροχή οικονομικών κινήτρων για την πρόσληψη ανέργων από διάφορες ομάδες πληθυσμού, την καταγραφή των κενών θέσεων εργασίας και την ανεύρεση και τοποθέτηση σε αυτές κατάλληλα καταρτισμένων ανέργων, αποτελούν μερικές ακόμα από τις αρμοδιότητες των υπηρεσιών απασχόλησης. Παράλληλα, παρέχονται υπηρεσίες επαγγελματικού προσανατολισμού σε άτομα με ειδικές ανάγκες και οι άνεργοι ενημερώνονται για τις νέες επαγγελματικές δεξιότητες που απαιτούνται προκειμένου να ενταχθούν στην Αγορά Εργασίας.

Τέλος, τα Γραφεία Απασχόλησης Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων αποτελούν υπηρεσίες που δημιουργήθηκαν με σκοπό την μεγαλύτερη εξειδίκευση στην εξυπηρέτηση αναγκών, και στην διευκόλυνση για την κοινωνική επανένταξη ατόμων συγκεκριμένων

κοινωνικών ομάδων. Οι Υπηρεσίες αυτές περιλαμβάνουν δύο τμήματα, το Τμήμα Απασχόλησης και το Τμήμα Υποστήριξης.

7.1.8.1. Η Κατάρτιση και η Απασχόληση των Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων

Η πρόληψη και καταπολέμηση του Κοινωνικού Αποκλεισμού αποτελεί βασικό άξονα παρέμβασης του Ο.Α.Ε.Δ. που αποσκοπεί στην ένταξη στην αγορά εργασίας, των πληθυσμιακών ομάδων που απειλούνται από αυτόν.

Ειδικότερα, ο Οργανισμός στα πλαίσια των καθοριστικών παρεμβάσεων, που ασκεί στους τομείς του Επαγγελματικού Προσανατολισμού, Κατάρτισης – Εκπαίδευσης και Απασχόλησης του Εργατικού Δυναμικού της χώρας, παρεμβαίνει δυναμικά με το σχεδιασμό και την εφαρμογή ενός εθνικού σχεδίου ενίσχυσης και ενσωμάτωσης των πληθυσμιακών ομάδων, οι οποίες πλήττονται ή κινδυνεύουν από κοινωνικό αποκλεισμό (άτομα με ειδικές ανάγκες, άτομα εξαρτημένα από ουσίες, άτομα που έχουν ολοκληρώσει την διαδικασία απεξάρτησης, αποφυλακισμένοι – ανήλικοι παραβάτες, άτομα με γλωσσικές, πολιτισμικές ή άλλες ιδιαιτερότητες, παλινοστούντες, μετανάστες, μονογονεϊκές οικογένειες κ.λ.π.). Ο στόχος αυτός επιτυγχάνεται με τη θεσμοθέτηση δέσμης μέτρων στήριξης, που θα διευκολύνουν την είσοδο των ατόμων αυτών στον χώρο της εργασίας και την παραμονή τους σε αυτή. Ο σχεδιασμός, η κατάρτιση, ο συντονισμός των προγραμμάτων και των μέτρων στήριξης, καθώς και η παρακολούθησή τους, είναι αρμοδιότητα της

Διεύθυνσης Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων, η οποία λειτουργεί σε επίπεδο Διοίκησης και ενεργεί μέσα στα πλαίσια, που ορίζονται από τους ν. 2643/98 (που αντικατέστησε τον ν. 1648/86 (μόνο για Α.Μ.Ε.Α.), ν. 1262/82, Π.Δ. 246/86, ν. 1892/90 παρ. 32κ, 51, ν. 2081/92 παρ. 27, ν. 2431/96 παρ. 6 και 33485/17.6.1998 απόφαση του Υπουργού Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

Η Υπηρεσία αυτή αναπτύσσει, διαρθρώνει και αναδιαρθρώνει δομές και δράσεις, που ευαισθητοποιούν, ενεργοποιούν, και στηρίζουν τις κοινωνικά αποκλεισμένες πληθυσμιακές ομάδες με προγράμματα:

- Επαγγελματικού Προσανατολισμού.
- Προκατάρτισης.
- Κατάρτισης σε ειδικότητες, που έχουν ζήτηση στην αγορά εργασίας.
- Ενθάρρυνσης της ενσωμάτωσης των ατόμων στα κοινά προγράμματα του Ο.Α.Ε.Δ..
- Απασχόλησης / Νέων Θέσεων Εργασίας, Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών, Μ.Μ.Ε, ή Συνεταιρισμών.
- Ψυχοκοινωνικής στήριξης των χρηστών.
- Διάχυσης της Πληροφόρησης, ευαισθητοποίησης και ενεργοποίησης των κοινωνικών εταίρων και του κοινωνικού συνόλου.
- Συνεργασίας με άλλους φορείς, για την συμπληρωματικότητα των ενεργειών, ώστε να διασφαλίζεται ο ολοκληρωμένος χαρακτήρας των παρεμβάσεων.

Η υλοποίηση των παραπάνω προγραμμάτων και μέτρων στήριξης εφαρμόζεται και προωθείται από:

- Τις έξι Ειδικές Υπηρεσίες, δηλαδή τις Υπηρεσίες Απασχόλησης Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων Αθηνών, Θεσσαλονίκης, Λάρισας, Βόλου, Πάτρας και Ηρακλείου Κρήτης και στις υπόλοιπες περιοχές.
- Τις Υπηρεσίες και τα Γραφεία Απασχόλησης του Οργανισμού, που απευθύνονται στο γενικό πληθυσμό της χώρας
- Τις Τρεις Εκπαιδευτικές Μονάδες Κατάρτισης για Άτομα με Ειδικές Ανάγκες, που λειτουργούν στην Αθήνα, στη Θεσσαλονίκη και στη Λάρισα.

Ειδικότερα, ο Ο.Α.Ε.Δ. για την στήριξη, τόσο των αποφυλακισμένων ατόμων, όσο των απεξαρτημένων και των ατόμων που τους έχουν επιβληθεί Αναμόρφωτικά Μέτρα ή Ποινικός Σωφρονισμός, παρέχει:

1. Ειδικά προγράμματα απασχόλησης (χρηματοδοτούμενα από τον Οργανισμό) με ευνοϊκότερους όρους από εκείνα των κοινών ανέργων.

2. Προγράμματα Ετεροαπασχόλησης και Νέων Θέσεων Εργασίας τα οποία διαρθρώνονται ως εξής:

◆ Τριετές πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων για την πρόσληψη και απασχόληση ατόμων με πλήρες ωράριο (36 μήνες με επιδότηση και 10 μήνες χωρίς επιδότηση).

◆ Τριετές πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων για την πρόσληψη με καθεστώς μερικής απασχόλησης ατόμων, που έχουν

περιορισμένες δυνατότητες πλήρους απασχόλησης (και για απασχόληση, που αφορά στο μισό του συνόλου των ωρών κανονικής απασχόλησης έως 36 μήνες με επιδότηση και 10 μήνες χωρίς επιδότηση).

♦ Προγράμματα επιχορήγησης επιχειρήσεων «Ορισμένου Χρόνου Σύμβασης», για επιχειρήσεις που λειτουργούν σε εποχιακή βάση και για Δημοτικές Επιχειρήσεις (το ελάχιστο χρονικό διάστημα απασχόλησης είναι 5 μήνες).

Για την καλύτερη προσαρμογή του ατόμου στον εργασιακό χώρο έχει θεσπιστεί η **Περίοδος Προετοιμασίας και Προσαρμογής**. Ο εργοδότης γι' αυτό το διάστημα επιχορηγείται με επιπλέον ημερήσιας επιχορήγησης ποσό, προκειμένου να εκπαιδεύσει το άτομο στο αντικείμενο απασχόλησής του και να το βοηθήσει στην προσαρμογή του.

3. Προγράμματα Αυτοαπασχόλησης - Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών. Στοχεύουν στην δημιουργία θέσεων εργασίας και στην ανάπτυξη του μέγιστου των δυνατοτήτων του ατόμου, με βάση τις εξατομικευμένες ανάγκες, δεξιότητες και προτιμήσεις. Υλοποιούνται, μέσω ενός ειδικού προγράμματος επιδότησης Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών, που έχει διάρκεια δύο ετών.

4. Προγράμματα Απασχόλησης του Ευρωπαϊκού Κοινοτικού Ταμείου. Ο Ο.Α.Ε.Δ. υλοποιεί το μέτρο της απασχόλησης για καταρτιζόμενα άτομα των Ειδικών αυτών Κοινωνικών Ομάδων στα πλαίσια της Πρωτοβουλίας Απασχόλησης, με ειδικό πρόγραμμα:

♦ Επιχορήγησης επιχειρήσεων για την δημιουργία Νέων Θέσεων Εργασίας (διάρκειας 18 μηνών)

- ◆ Επιχορήγησης Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών

5. **Υπηρεσίες Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Ενεργειών και Ψυχοκοινωνικής Στήριξης.** Οι χρήστες των Προγραμμάτων Κατάρτισης και Απασχόλησης λαμβάνουν ψυχοκοινωνική βοήθεια και συμβουλευτική από ειδικούς επιστήμονες με σκοπό:

- ◆ Τη διερεύνηση των επαγγελματικών δυνατοτήτων, δεξιοτήτων και κλίσεων των ατόμων.

- ◆ Την εμπύχωση και ενθάρρυνση των ατόμων να αποκτήσουν επαγγελματικά προσόντα.

- ◆ Την ψυχολογική στήριξη των ατόμων κατά την διάρκεια της εκπαίδευσής τους.

- ◆ Την προετοιμασία των ατόμων για την ένταξή τους στην αγορά εργασίας.

- ◆ Την επιτυχημένη σύζευξη προσφοράς – ζήτησης εργασίας και την διατήρηση των προσληφθέντων ατόμων στις θέσεις εργασίας.

Τα παραπάνω επιτυγχάνονται με μια σειρά από ενέργειες, όπως:

- ❖ Η συνεχής συνεργασία με το εκπαιδευτικό και το άλλο προσωπικό των Εκπαιδευτικών Μονάδων.

- ❖ Ατομική συμβουλευτική.

- ❖ Ομαδικές συνεδρίες.

- ❖ Ενημέρωση – ευαισθητοποίηση των εργοδοτών για την πρόσληψη ατόμων που ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες.

❖ Συνεργασία με τους εργοδότες και τα προσλαμβανόμενα άτομα, για την καλύτερη προσαρμογή τους και τη διατήρηση της θέσης εργασίας και μετά την λήξη του προγράμματος.

Για το σκοπό αυτό ιδρύονται και λειτουργούν άμεσα Ειδικά Γραφεία Συνοδευτικών και Υποστηρικτικών Υπηρεσιών στα Κέντρα Προώθησης Απασχόλησης στα Γραφεία Εργασίας ή σε άλλες Υπηρεσίες του Οργανισμού. Αξίζει να αναφέρουμε εδώ ότι κατά το έτος 1998, 920 αποφυλακισμένα και νεαρά παραβατικά άτομα συμμετείχαν σε προγράμματα απασχόλησης του Ο.Α.Ε.Δ.

Τέλος ο Ο.Α.Ε.Δ. αναπτύσσει συνεργασίες:

- Σε εθνικό επίπεδο: Για την προώθηση δράσεων κοινωνικής παρέμβασης που απευθύνονται στις ευπαθείς κοινωνικά ομάδες, ο Ο.Α.Ε.Δ. αναπτύσσει εταιρικές σχέσεις με φορείς του Δημοσίου και Ιδιωτικού τομέα, που υλοποιούν αντίστοιχα προγράμματα.

- Σε διακρατικό επίπεδο: Η Διεύθυνση Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων, συμμετέχοντας σε διεθνή δίκτυα ανταλλαγής πληροφοριών και τεχνογνωσίας, προσπαθεί να αναβαθμίσει το επίπεδο των προγραμμάτων και των υπηρεσιών της και να αξιοποιήσει νέα οφέλη, που μπορούν να συμβάλλουν αποτελεσματικά στην ομορφότερη της Ευρώπης των Ίσων Πολιτών.

Οι μελλοντικές ενέργειες του Ο.Α.Ε.Δ. θα είναι σύμφωνες προς το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση και θα

στηρίζονται στους άξονες γύρω από τους οποίους αυτό κινείται. Έτσι, ο Οργανισμός θα στραφεί προς την κατεύθυνση της εφαρμογής μέτρων προληπτικού χαρακτήρα, αντιμετώπισης της ανεργίας και προώθησης της δημιουργίας νέων δομών ώστε οι παρεμβάσεις του Ο.Α.Ε.Δ. να είναι ολοκληρωμένες.

7.1.9. Ο Κοινωνικός Ξενώνας Ενηλίκων

Ο Κοινωνικός Ξενώνας Ενηλίκων είναι Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου. Στεγάζεται σε επταώροφο κτίριο επί της οδού Επίκουρου 34 στην Αθήνα κι έχει χωρητικότητα 60-65 ατόμων. Στα άτομα που διαμένουν στον Ξενώνα, παρέχεται πρωινό και κουπόνι 1600 δρχ, για φαγητό σε κάποιο από τα εστιατόρια της Αθήνας με τα οποία συνεργάζεται.

Τα δικαιολογητικά που απαιτούνται για την εισαγωγή στον Ξενώνα είναι:

- ◆ **Αίτηση του ενδιαφερόμενου.**
- ◆ **Ιατρική γνωμάτευση από Κρατικό Νοσοκομείο ότι ο ενδιαφερόμενος δεν πάσχει από μεταδοτικό νόσημα και εξετάσεις αίματος για αφροδίσια ή ηπατίτιδα.**
 - ◆ **Ψυχιατρική εξέταση.**
 - ◆ **Πιστοποιητικό οικονομικής κατάστασης από τον Δήμο ή την Κοινότητα καταγωγής του ενδιαφερομένου, από το οποίο να προκύπτει το μηνιαίο εισόδημά του, ή Πιστοποιητικό Κοινωνικής Προστασίας, ή απόκομμα της λαμβανόμενης μηνιαίας**

σύνταξης, ή του εκκαθαριστικού ετήσιου εισοδήματος της Εφορίας που να δείχνει την απορία του αιτούντος.

◆ **Υπεύθυνη δήλωση Ν. 105/69.**

Η διαμονή στον Ξενώνα γίνεται μόνο υπό προϋποθέσεις και κανόνες, όπως π.χ.:

❖ Απαγορεύεται η χρήση οινοπνευματωδών ποτών και τοξικών ουσιών και η προσέλευση στον Ξενώνα σε κατάσταση μέθης.

❖ Ο Ξενώνας μένει ανοιχτός μέχρι τις 12 το βράδυ και οι όποιες επισκέψεις γίνονται στο σαλόνι ή στο μπαρ του Ξενώνα όλη την ημέρα και έως τις 10 το βράδυ.

❖ Το κλειδί παραδίδεται στο θυρωρείο με την απομάκρυνση των φιλοξενουμένων από τον Ξενώνα.

❖ Εάν κάποιος δημιουργήσει προβλήματα κατά την διάρκεια της παραμονής του, τίθεται θέμα απομάκρυνσής του.

❖ Διανυκτέρευση φιλοξενούμενου εκτός Ξενώνα, για δύο συνεχόμενες βραδιές χωρίς σχετική άδεια από την Διεύθυνση ή την Κοινωνική Υπηρεσία, σημαίνει και διαγραφή από την κατάσταση των φιλοξενουμένων στον Ξενώνα.

Από το 1986 έως το 1998 και από το σύνολο των φιλοξενουμένων, μόνο το 1,1% ήταν αποφυλακισμένοι. Το γεγονός αυτό, οι υπεύθυνοι του Ξενώνα το απέδωσαν στους παρακάτω λόγους:

1. Στην ύπαρξη υπηρεσιών αποκλειστικά για αποφυλακισμένους, όπου οι ίδιοι μπορούν να απευθύνονται.

2. Στον Κοινωνικό Ξενώνα μένουν άτομα που συνήθως παραπέμπονται από κάποιο Κρατικό Νοσοκομείο με τα απαιτούμενα πιστοποιητικά.

3. Οι γραφειοκρατικές διαδικασίες και τα απαιτούμενα δικαιολογητικά είναι τόσο πολλά, γεγονός που αποθαρρύνει συχνά τους περισσότερους από την προσπάθεια να φιλοξενηθούν στον εν λόγω Ξενώνα.

4. Οι χρήστες ναρκωτικών ουσιών και οι αλκοολικοί αποφυλακισμένοι δεν μπορούν να φιλοξενηθούν, λόγω του κανονισμού που απαγορεύει την χρήση οινοπνευματωδών ποτών και τοξικών ουσιών από τους ενοίκους.

7.1.10. Το Γραφείο Νομικής και Κοινωνικής Αρωγής του Πανεπιστημίου Αθηνών

Λειτουργεί πειραματικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών με την συνεργασία τεσσάρων δικηγόρων επιλεγμένων από τον Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών. Επιδοτείται από Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης - Κοινωνικό Πλαίσιο Στήριξης», και απασχολούνται σ' αυτό δικηγόροι, προπτυχιακοί και μεταπτυχιακοί φοιτητές Νομικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Αθηνών υπό την επίβλεψη και καθοδήγηση καθηγητών.

Στο γραφείο μπορούν να απευθυνθούν άτομα που ανήκουν σε κάποια από τις κατηγορίες των κοινωνικά αποκλεισμένων ατόμων, όπως για παράδειγμα, τα άτομα που έχουν πιστοποιητικό οικονομικής αδυναμίας, οι ανήλικοι παραβάτες, οι πρώην χρήστες, οι αποφυλακισμένοι κ.α.

Στα πλαίσια της λειτουργίας του συγκεκριμένου γραφείου παρέχονται δωρεάν νομικές πληροφορίες, συμπαράσταση στο δικαστήριο και συμβουλές κοινωνικής φύσεως, π.χ. σε ό,τι αφορά υπηρεσίες του Ο.Α.Ε.Δ., της Πρόνοιας κ.α. Επίσης, άτομα που ανήκουν στις ομάδες κοινωνικού αποκλεισμού, μπορούν να απευθυνθούν στο γραφείο για να ζητήσουν κοινωνική βοήθεια (π.χ. πληροφορίες για κοινωνική ασφάλιση, επαγγελματική απασχόληση κ.α.).

7.1.11. Το Πρόγραμμα Νομικής Βοήθειας του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών

Το πρόγραμμα ξεκίνησε τη λειτουργία του τον Απρίλιο του 1997 στο Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών, από εθελοντές δικηγόρους για κρατούμενους, αποφυλακισμένους, πρώην εξαρτημένους, ανήλικους παραβάτες κ.λ.π.

Οι ενδιαφερόμενοι, προκειμένου να τους παρασχεθεί νομική υποστήριξη, πρέπει να υποβάλλουν αίτηση στο αντίστοιχο γραφείο, συνοδευόμενη από έκθεση της Κοινωνικής Υπηρεσίας του καταστήματος κράτησής τους.

7.1.12. «Άρσις» Εταιρεία Κοινωνικής Υποστήριξης Νέων

Η «Άρσις» είναι μη κυβερνητική οργάνωση. Δημιουργήθηκε το 1992 με σκοπό να αναπτύξει νέες πρότυπες πρωτοβουλίες και προτάσεις:

- α. για την κοινωνική υποστήριξη των νέων που αντιμετωπίζουν προβλήματα κοινωνικού αποκλεισμού,
- β. για την πρόληψη της νεανικής αποξένωσης και περιθωριοποίησης,
- γ. για την ενίσχυση της κοινωνικής συμμετοχής των νέων.

Το ενδιαφέρον της οργάνωσης στρέφεται κυρίως σε νέους και νέες ηλικίας 15 – 25 χρόνων, που βιώνουν συνθήκες σύγκρουσης, απόρριψης, εγκλεισμού, προκατάληψης, ανέχειας, ή ανεργίας αλλά και σε νέους που ενδιαφέρονται να ανακαλύψουν καινούργιους τρόπους κοινωνικής αλληλεγγύης, επικοινωνίας και δημιουργικής έκφρασης.

Στα πλαίσια της οργάνωσης αναπτύσσονται οι ακόλουθες δραστηριότητες:

♦ **Προετοιμασία για την κοινωνική ένταξη στην εργασία:**

- Επαγγελματική προετοιμασία και προσανατολισμός σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο.

- Συνεργασία με φορείς κατάρτισης και παραπομπή νέων σε προγράμματα που τους ενδιαφέρουν.
 - Οργάνωση παραγωγικών και εκπαιδευτικών εργαστηρίων.
 - Επαφή με εργοδότες και ευαισθητοποίησή τους με σκοπό να απορροφήσουν νέους στις εργασίες τους.
-
- Τοποθετήσεις νέων σε εργασίες και υποστήριξη της επαγγελματικής τους αποκατάστασης.

◆ **Νεανική υποστήριξη και πληροφόρηση:**

- Συμβουλευτική για άμεση επίλυση προβλημάτων.
- Ψυχολογική υποστήριξη.
- Ομάδες επικοινωνίας.
- Ενημέρωση για κοινωνικές υπηρεσίες και προγράμματα δράσης για νέους.
- Ξενώνες φιλοξενίας.
- Παραπομπές σε φορείς πρόνοιας και φιλοξενίας.
- Πληροφόρηση – συμβουλευτική σε νομικά ζητήματα.
- Ενίσχυση νέων που αποχωρούν από χώρους εγκλεισμού.

◆ **Κοινωνική και πολιτιστική δραστηριοποίηση:**

- Στέκια συνάντησης, επικοινωνίας και ψυχαγωγίας.
- Ομάδες τέχνης και δημιουργίας.

- Πολιτιστικές εκδηλώσεις.
- Ομάδες δημιουργικής απασχόλησης σε χώρους εγκλεισμού.
- Ανταλλαγές με νέους στην Ελλάδα και σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες.

◆ **Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης:**

- Προετοιμασία εκδόσεων για τη δημοσιοποίηση απόψεων, εμπειρικών και ερευνητικών δεδομένων, γύρω από τα προβλήματα, προγράμματα και υπηρεσίες για νέους.
- Διοργάνωση και συμμετοχή σε εκδηλώσεις και εκστρατείες ενημέρωσης.

◆ **Κοινωνικός διάλογος – διατύπωση προτάσεων:**

- Από ομάδες εργασίας επιστημόνων σε ζητήματα κοινωνικής πολιτικής για τους νέους.
- Συμμετοχή σε δίκτυα, επιτροπές και συναντήσεις ανταλλαγής απόψεων στην Ελλάδα και το εξωτερικό.
- Διατύπωση προτάσεων προς τους αρμόδιους φορείς.

Η «Άρσις» είναι αστική εταιρεία μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Η έδρα της οργάνωσης βρίσκεται στην Αθήνα ενώ παραρτήματα λειτουργούν στη Θεσσαλονίκη και το Βόλο. Δράσεις επίσης αναπτύσσονται και σε άλλες πόλεις της Ελλάδας (Πάτρα,

Ξάνθη, Ιωάννινα, Καβάλα, Λάρισα). Οι δραστηριότητες της οργάνωσης βασίζονται σε επιστημονικό σχεδιασμό και παρακολούθηση ενώ για την υλοποίησή τους συνεργάζονται ειδικευμένοι επιστήμονες και εθελοντές.

Η «Άρσις» δίνει έμφαση στην κατάλληλη προετοιμασία, υποστήριξη και εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού της, συνεργάζεται με κοινωνικές υπηρεσίες, φορείς απονομής ποινικής δικαιοσύνης, το Υπουργείο Δικαιοσύνης, τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, τη Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης, την τοπική αυτοδιοίκηση, ιδιωτικούς κοινωνικούς φορείς και οργανώσεις νέων.

Τέλος, η οργάνωση αποτελεί μέλος Ελληνικών και Ευρωπαϊκών δικτύων, για τα δικαιώματα του παιδιού, την πολιτιστική και κοινωνική δράση των νέων, τα δικαιώματα των αστέγων, την καταπολέμηση της φτώχειας, την απασχόληση των παραβατών, και κατά του ρατσισμού και της ξενοφοβίας. Οι πόροι για την πραγματοποίηση των στόχων της προέρχονται από δημόσιες χρηματοδοτήσεις (κυρίως της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς), Ευρωπαϊκά προγράμματα, δωρεές, χορηγίες και ιδιωτικές εισφορές.

7.1.13. Σύλλογος Συμπαράστασης Κρατουμένων «Ο Ονήσιμος»

Ο Σύλλογος Συμπαράστασης Κρατουμένων «Ο Ονήσιμος», ιδρύθηκε στην Αθήνα, το 1982 ως φιλανθρωπικό σωματείο από μια ομάδα φίλων επιστημόνων, και με πρόεδρο τον κο Μπουρμπαχάκη (ο οποίος ήταν ναυπηγός και παραγωγός μη εμπορικών ταινιών), με σκοπό την παροχή υλικής και ηθικής συμπαράστασης στους

κρατουμένους, στις οικογένειές τους και σε αποφυλακισμένους. Από τότε μέχρι σήμερα έχει αναπτύξει αξιόλογη δραστηριότητα στον ευαίσθητο χώρο των φυλακών.

Στα πλαίσια του συλλόγου λειτουργούν:

- ◆ **Ξενώνας αποφυλακισμένων.** Λειτουργεί ένας ξενώνας για άνδρες και ένας για γυναίκες, όπου, παρέχεται πλήρης ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, προσφέρεται στέγη και τροφή σε άπορους αποφυλακισμένους.

- ◆ **Το τμήμα ευρέσεως εργασίας,** το οποίο έρχεται σ' επαφή με εργοδότες και μεριμνά για την επαγγελματική αποκατάσταση των αποφυλακισμένων.

- ◆ **Το τμήμα εξυπηρέτησης κρατουμένων,** που σκοπό έχει την ενίσχυση των αλλοδαπών κρατουμένων.

Ειδικότερα, ο σύλλογος φροντίζει για την κάλυψη των αναγκών των κρατουμένων και των οικογενειών τους, σε είδη πρώτης ανάγκης (ρουχισμό, υποδήματα, τρόφιμα κ.λ.π.), ενώ παράλληλα με την συνεργασία Κοινωνικών Λειτουργών φροντίζει, για την πληρωμή ενοικίων, λογαριασμών και γενικότερα για την προσφορά κάθε δυνατής βοήθειας προς τις οικογένειες των κρατουμένων. Ο σύλλογος παρέχει επίσης νομική κάλυψη στους κρατουμένους, καλύπτοντας τα δικαστικά τους έξοδα και τις αμοιβές των δικηγόρων τους, ενώ φροντίζει για αποφυλακίσεις ατόμων, που υποδεικνύονται από τις αρμόδιες υπηρεσίες των φυλακών ότι αξίζει να αποφυλακισθούν.

Με ενέργειές του συλλόγου έχουν ιδρυθεί και συνεχώς εμπλουτίζονται βιβλιοθήκες σε όλες σχεδόν τις φυλακές της χώρας.

Εντός του συλλόγου λειτουργεί πλήρες εργαστήριο Αγγειοπλαστικής με ικανή παραγωγή κεραμικών, και δύο εκθετήρια με έργα των αποφυλακισμένων που στοχεύουν την δημοσιοποίηση του ταλέντου των δημιουργών αλλά και την οικονομική τους ενίσχυση.

Έναν ακόμη τομέα δραστηριοτήτων του «Ονήσιμου» αποτελεί η επαγγελματική αποκατάσταση των αποφυλακισμένων, η οποία είναι καθοριστικός παράγοντας για την ομαλή επανένταξή τους. Στα πλαίσια αυτά ο σύλλογος απασχολεί κάποια άτομα στα εργαστήριά του, ενώ ταυτόχρονα έρχεται σε επικοινωνία και συνεργασία με διάφορους φορείς (δημόσιους και ιδιωτικούς) με στόχο την εξασφάλιση ορισμένων θέσεων εργασίας για τους αποφυλακισμένους. Επίσης, σε συνεργασία με διάφορους φορείς μεριμνά για την εκπαίδευση αναλφάβητων αποφυλακισμένων, τους οποίους μυεί σε τέχνες όπως, η κεραμική, η αγιογραφία, η πυρογραφία, η χαλκογραφία, μπατίκ, παρέχοντάς τους ταυτόχρονα τα απαραίτητα για την εργασία τους υλικά.

Τέλος, όσον αφορά την αποτοξίνωση και επανένταξη ναρκομανών αποφυλακισμένων και την φροντίδα των φορέων του AIDS, ενοικιάζονται διαμερίσματα στα οποία μπορούν να διαμένουν, και ταυτόχρονα εξασφαλίζεται η διατροφή τους και η ιατροφαρμακευτική τους περίθαλψη.

Τα μέλη του Συλλόγου που είναι κυρίως εθελοντές, ενημερώνονται διαρκώς και επιμορφώνονται με, διάφορες ομιλίες, σεμινάρια, διαλέξεις που διοργανώνονται από τον ίδιο τον σύλλογο,

για θέματα σχετικά με το σωφρονιστικό σύστημα, την ψυχολογία των κρατουμένων, τα ναρκωτικά, την εγκληματικότητα κ.α. και με ομιλητές ειδικούς επιστήμονες επί των θεμάτων αυτών.

Στις εκδοτικές δημιουργίες του συλλόγου συγκαταλέγονται το τριμηνιαίο περιοδικό «Φίλοι Φυλακισμένων», το οποίο διανέμεται δωρεάν σε όλη την Ελλάδα και κυκλοφορεί σε 150.000 αντίτυπα, ημερολόγια τοίχου και τσέπης και πάπυροι με χωριά της Αγίας Γραφής. Ο «Ονήσιμος» έχει επίσης ανέλαβε την έκδοση του βιβλίου «Το Σωφρονιστικό Σύστημα», με συγγραφέα τον κο Ιωάννη Φραντζεσκάκη, Εισαγγελέα Εφετών. Τα κύρια έσοδα του συλλόγου προέρχονται από δωρεές και φιλανθρωπίες από την πώληση των δημιουργημάτων των εργαστηρίων του κ.α.

Κατά το 1995, (16.5.1995), το Υπουργείο Δικαιοσύνης ανακάλεσε την άδεια εισόδου των υπευθύνων του «Ονήσιμου» στα καταστήματα κράτησης, μετά από σοβαρές καταγγελίες που είχαν γίνει, και σύμφωνα με τις οποίες, ο πρόεδρος «είχε μετατρέψει τον σύλλογο σε «προσωπική επιχείρηση» και δρούσε ανενόχλητος παγιδεύοντας άτυχους φυλακισμένους, ενώ στους ξενώνες που διατηρούσε, επικρατούσαν άθλιες συνθήκες». Τη δήλωση αυτή έκανε στην Βουλή ο τότε υπουργός Δικαιοσύνης κος Αν. Πεπονής, απαντώντας σε επίκαιρη ερώτηση που είχε μεταφέρει στο Κοινοβούλιο σχετικά με τις καταγγελίες αυτές η βουλευτής της Ν.Δ. κα Ελένη Ανουσάκη. Εντούτοις, άλλα δημοσιεύματα, επαινούν τις προσπάθειες του συλλόγου, και τις παρουσιάζουν σαν «αξιέπαινες».

Υστερα από τα τελευταία γεγονότα, (δολοφονία του προέδρου του συλλόγου), ο σύλλογος ενδέχεται να σταματήσει την λειτουργία

του. Για το γεγονός αυτό θα αποφασίσει το Διοικητικό του Συμβούλιο.

7.2. Οι Φορείς που Μεριμνούν για τους Τοξικομανείς Κρατούμενους – Αποφυλακισμένους

7.2.1. Το Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕ.Θ.Ε.Α.)

Το Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕ.Θ.Ε.Α.) αποτελεί αυτοδιαχειριζόμενο Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, τελεί υπό την αιγίδα του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας το οποίο εγκρίνει τον προϋπολογισμό του και ελέγχει την διαχείριση των οικονομικών του. Ιδρύθηκε με το Νόμο 1729 του 1987 και ήταν η πρώτη οργανωμένη προσπάθεια αντιμετώπισης του προβλήματος των ναρκωτικών στην Ελλάδα. Τα πολύ θετικά αποτελέσματα από τη λειτουργία της πρώτης Θεραπευτικής Κοινότητας «ΙΘΑΚΗ», που ιδρύθηκε το 1983, οδήγησαν στην εξέλιξη του πιλοτικού εκείνου προγράμματος σε έναν καινοτόμο φορέα, το ΚΕ.Θ.Ε.Α. που έχει στόχο την πρόληψη, τη θεραπεία, την επαγγελματική κατάρτιση και την κοινωνική ένταξη των εξαρτημένων ατόμων, καθώς και την εκπαίδευση στελεχών θεραπείας και πρόληψης.

Το ΚΕ.Θ.Ε.Α. ως μη κυβερνητικός οργανισμός επιδιώκει την διατήρηση μιας ανοιχτής σχέσης με την κοινωνία και τη συμμετοχή

της στο έργο του. Για το λόγο αυτό ως υποψήφια μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου προτείνονται άτομα με αναγνωρισμένη κοινωνική προσφορά και στη Γενική Συνέλευση συμμετέχουν με δικαίωμα ψήφου το προσωπικό θεραπείας, τα μέλη των Θεραπευτικών Προγραμμάτων που διανύουν την φάση της Κοινωνικής Επανάταξης, τα μέλη των Διοικητικών Συμβουλίων των Συλλόγων Γονέων των Θεραπευτικών Προγραμμάτων και τα μέλη των προηγούμενων Διοικητικών Συμβουλίων του Φορέα.

Η θεσμική λειτουργία του ΚΕ.Θ.Ε.Α. επιτρέπει την αυτοδιαχείριση των Θεραπευτικών Προγραμμάτων, βοηθάει στην αποφυγή των γραφειοκρατικών διαδικασιών που χαρακτηρίζουν τα συγκεντρωτικά μοντέλα διοίκησης και παρέχει ευελιξία και αποτελεσματικότητα. Η αρχή της αυτοδιαχείρισης πηγάζει από την πεποίθηση ότι η αντιμετώπιση του προβλήματος των ναρκωτικών, δεν μπορεί να εναποτίθεται μόνο στα χέρια του κράτους, αλλά απαιτεί την αφύπνιση και την ενεργό συμμετοχή των πολιτών. Αξίζει εδώ να σημειώσουμε ότι το ΚΕ.Θ.Ε.Α. συμμετέχει στο Διοικητικό Συμβούλιο της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας Θεραπευτικών Κοινοτήτων (WFTC) και εφαρμόζει τον Κώδικα Δεοντολογίας που έχει ψηφίσει η Ομοσπονδία. Είναι επίσης πλήρες μέλος την Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Θεραπευτικών Κοινοτήτων (EFTC), της Διεθνούς Ομοσπονδίας Μη Κυβερνητικών Οργανισμών (INFO) και του Διεθνούς Συμβουλίου για το Αλκοόλ και τις Εξαρτήσεις (ICAA).

Το ΚΕ.Θ.Ε.Α. για να ανταποκριθεί στις ανάγκες της σύγχρονης πραγματικότητας, στην οποία παρατηρείται ραγδαία εξάπλωση της χρήσης ναρκωτικών ουσιών, έχει αναπτύξει πλέγμα υπηρεσιών που

στοχεύουν στη μείωση της ζήτησης, στην απεξάρτηση των χρηστών και στην επανένταξή τους στην κοινωνία.

Συνοψίζοντας, οι υπηρεσίες που παρέχει το ΚΕ.Θ.Ε.Α. καλύπτουν τους τομείς:

- ◆ Της πρόληψης (τμήμα πρόληψης πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, Κινητή Μονάδα «Πήγασος»)
- ◆ Της συμβουλευτικής στους χρήστες και στις οικογένειές τους.
- ◆ Της κινητοποίησης των χρηστών για θεραπεία.
- ◆ Της εκπαίδευσης.
- ◆ Της θεραπείας των χρηστών.
- ◆ Της ψυχοκοινωνικής στήριξης οικογενειών με εξαρτημένα μέλη.
- ◆ Του επαγγελματικού προσανατολισμού.
- ◆ Της επαγγελματικής κατάρτισης.
- ◆ Της υποστήριξης των απεξαρτημένων ατόμων με στόχο την πρόληψη της υποτροπής.

Όλες οι υπηρεσίες που προσφέρει το ΚΕ.Θ.Ε.Α. στα εξαρτημένα άτομα και τις οικογένειές τους είναι δωρεάν. Η αρχή αυτή δίνει την δυνατότητα ψυχικής και σωματικής απεξάρτησης σε όσους το επιθυμούν, χωρίς διακρίσεις. Η προσέγγιση του ΚΕ.Θ.Ε.Α. βασίστηκε στο μοντέλο των θεραπευτικών κοινοτήτων αυτοβοήθειας

αξιοποιώντας στοιχεία από την διεθνή εμπειρία που προσαρμόσε στα δεδομένα και τις ανάγκες της ελληνικής πραγματικότητας.

Η εθελοντική προσέλευση και η ενεργητική συμμετοχή στην διαδικασία της προσωπικής αλλαγής είναι προϋπόθεση συμμετοχής στο πρόγραμμα. Στα Θεραπευτικά Προγράμματα του ΚΕ.Θ.Ε.Α. δεν χορηγούνται φαρμακευτικές ουσίες για την αντιμετώπιση της τοξικοεξάρτησης. Η εμπειρία του όλα αυτά τα χρόνια δείχνει ότι η σωματική αποτοξίνωση δεν μπορεί παρά να αποτελεί προστάδιο της θεραπείας, σημαντικότερο σημείο της οποίας είναι η ψυχική απεξάρτηση και η κοινωνική επανένταξη.

Σήμερα το ΚΕ.Θ.Ε.Α., σε διάφορες περιοχές της χώρας έχει αναπτύξει ολοκληρωμένα πολυφασικά προγράμματα, που αποτελούνται από ξεχωριστές μονάδες. Κάθε μια από αυτές έχει ειδικούς στόχους και όλες μαζί απώτερο, κοινό σκοπό, την απεξάρτηση και την πλήρη ένταξη του ατόμου στην κοινωνία.

Στην συνέχεια ακολουθεί μια συνοπτική παρουσίαση των προγραμμάτων που διαθέτει το ΚΕ.Θ.Ε.Α. ανά κατηγορία υπηρεσιών.

7.2.1.1. Τα Κέντρα Ενημέρωσης και Εισαγωγής του ΚΕ.Θ.Ε.Α.

Η πρώτη επαφή των χρηστών με τα θεραπευτικά προγράμματα του ΚΕ.Θ.Ε.Α. γίνεται στα εννέα Κέντρα Ενημέρωσης και Εισαγωγής που έχουν οργανωθεί για τον σκοπό αυτό σε όλη την Ελλάδα: Κέντρο Ενημέρωσης και Εισαγωγής Αθήνας 1983, Κέντρο Ενημέρωσης και Εισαγωγής Θεσσαλονίκης 1985, Κέντρο Ενημέρωσης και Εισαγωγής Εφήβων «ΣΤΡΟΦΗ» 1988, Κέντρο

Ενημέρωσης και Εισαγωγής Λάρισας 1989, Κέντρο Ενημέρωσης και Εισαγωγής Βόλου 1990, Κέντρο Ενημέρωσης και Εισαγωγής «ΔΙΑΒΑΣΗ» 1991, Κέντρο Ενημέρωσης και Εισαγωγής Ηρακλείου Κρήτης 1993, Κέντρο Ενημέρωσης και Εισαγωγής Πειραιά 1994, Κέντρο Ενημέρωσης και Εισαγωγής «ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ» Αθήνα 1994.

Οι χρήστες παρακολουθούν το πρόγραμμα προετοιμασίας των Κέντρων Ενημέρωσης και Εισαγωγής σε οκτάωρη, καθημερινή βάση και για βραχύ χρονικό διάστημα που διαρκεί 8 με 12 εβδομάδες περίπου. Στον χώρο των Κέντρων δεν επιτρέπεται η χρήση ουσιών. Οι χρήστες συμμετέχουν σε ομάδες και θεραπευτικές διαδικασίες που ενδυναμώνουν την απόφασή τους να ενταχθούν στην κυρίως φάση του προγράμματος (Θεραπευτική Κοινότητα), να διακόψουν την χρήση και να απέχουν από τις παραβατικές δραστηριότητες. Στην διάρκεια της ημέρας καλούνται να συνεισφέρουν στην οργάνωση και την λειτουργία του Κέντρου, προετοιμάζοντας το μεσημεριανό φαγητό και φροντίζοντας τους χώρους του. Έχουν επίσης την δυνατότητα ψυχαγωγίας και δημιουργικής απασχόλησης με τη συμμετοχή τους σε καλλιτεχνικές και αθλητικές εκδηλώσεις.

Τα Κέντρα Ενημέρωσης εφαρμόζουν επίσης προγράμματα προσέγγισης χρηστών στο δρόμο, με στόχο την κινητοποίησή τους για θεραπεία, παρέχοντας τους ενημέρωση για τις επιπτώσεις της κατάχρησης ψυχοτρόπων ουσιών, για το AIDS, την ηπατίτιδα, κ.α. Η συμμετοχή στο πρόγραμμα των Κέντρων Ενημέρωσης και Εισαγωγής βοηθάει και όσους δεν αποφασίζουν τελικά να ενταχθούν στην Θεραπευτική Κοινότητα στο να απέχουν προσωρινά από την χρήση ουσιών ή να την μειώσουν. Επωφελείς για τους προσερχόμενους στα

Κέντρα είναι επίσης οι ιατρικές εξετάσεις για τις οποίες παραπέμπονται (AIDS, ηπατίτιδα).

Βασική αποστολή λοιπόν των Κέντρων Ενημέρωσης και Εισαγωγής είναι:

- ❖ Η κινητοποίηση των χρηστών για θεραπεία και η ενίσχυση της απόφασής τους για απεξάρτηση.
- ❖ Η εκπαίδευση και η υποστήριξη των οικογενειών τους.
- ❖ Η παροχή συμβουλών στους χρήστες και στους υπόλοιπους ενδιαφερόμενους που απευθύνονται σε αυτά.
- ❖ Η συλλογή και η καταγραφή των δεδομένων που αφορούν την χρήση ώστε να αξιοποιηθούν σε ερευνητικό επίπεδο για την βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών και την ανάπτυξη νέων.

7.2.1.2. Οι Θεραπευτικές Κοινότητες του ΚΕ.Θ.Ε.Α.

Το ΚΕ.Θ.Ε.Α. διαθέτει έξι Θεραπευτικές Κοινότητες δωδεκάμηνης περίπου διάρκειας σε διάφορες περιοχές της χώρας. Τέσσερις από αυτές, η Θεραπευτική Κοινότητα «ΙΘΑΚΗ» (Θεσ/νικη, 1983), η Θεραπευτική Κοινότητα «ΕΞΟΔΟΣ» (Λάρισα, 1989), η Εναλλακτική Κοινότητα «ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ» (Ραφήνα, 1989) και η Θεραπευτική Κοινότητα «ΝΟΣΤΟΣ» (Σαλαμίνα, 1993), είναι διαμονής (εσωτερικής παρακολούθησης) και δύο η Ανοικτή Κοινότητα Εφήβων «ΣΤΡΟΦΗ» (Αθήνα, 1988) και η Ανοικτή

Κοινότητα Ενηλίκων «ΔΙΑΒΑΣΗ» (Αθήνα, 1990) είναι Κοινότητες εξωτερικής ημερήσιας παρακολούθησης.

Στόχος των Θεραπευτικών Κοινοτήτων είναι να αλλάξουν τον τρόπο ζωής των χρηστών, με την πλήρη αποχή τους από την χρήση ουσιών και την παραβατική συμπεριφορά και η προετοιμασία για την ομαλή κοινωνική επανένταξη παρέχοντάς τους τη δυνατότητα επαγγελματικού προσανατολισμού και εκπαίδευσης. Για το λόγο αυτό απαιτείται από τα μέλη των Θεραπευτικών Κοινοτήτων, η ανάληψη ευθυνών και η ενεργός συμμετοχή τους στο καθημερινό πρόγραμμα, την ατομική και την ομαδική θεραπεία, τις ασκήσεις προσωπικής ανάπτυξης και τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Κατά τη φάση αυτή υπάρχει συστηματική φροντίδα για τα προβλήματα υγείας, γίνεται προσπάθεια να βελτιωθούν οι σχέσεις με την οικογένεια και να δρομολογηθεί η διευθέτηση τυχόν νομικών εκκρεμοτήτων που έχουν τα μέλη.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι κατά το 1997 λειτούργησαν δύο νέα πιλοτικά προγράμματα, το Κέντρο Δευτερογενούς Πρόληψης για Εφήβους περιστασιακούς χρήστες, με ευθύνη του προγράμματος «ΣΤΡΟΦΗ» και το βραδινό Πρόγραμμα για εργαζομένους χρήστες, με ευθύνη του προγράμματος «ΔΙΑΒΑΣΗ» .

7.2.1.3. Τα Κέντρα Κοινωνικής Επανένταξης του ΚΕ.Θ.Ε.Α.

Όταν ολοκληρώνεται το Πρόγραμμα της Θεραπευτικής Κοινότητας, αρχίζει η διαδικασία πλήρους ένταξης του ατόμου στην κοινωνία. Ειδικότερα λειτουργούν τα εξής Κέντρα Κοινωνικής

επανένταξης: Κέντρο Κοινωνικής Επανένταξης Θεσ/νίκης (1985), Κέντρο Κοινωνικής Δραστηριοποίησης Εφήβων «ΣΤΡΟΦΗ» (Αθήνα, 1988), Κέντρο Κοινωνικής Επανένταξης Αθήνας (1989), Κέντρο Κοινωνικής Επανένταξης Θεσσαλίας (Λάρισα, 1990), Κέντρο Κοινωνικής Επανένταξης «ΔΙΑΒΑΣΗ» (Αθήνα, 1992), Κέντρο Κοινωνικής Επανένταξης Πειραιά (1993), Πρόγραμμα Συμβουλευτικής και Θεραπείας (Αθήνα, 1997), Κέντρο Κοινωνικής Επανένταξης Ηρακλείου Κρήτης (1997).

Στόχος των Κέντρων είναι η ομαλή ένταξη του αποθεραπευομένου χρήστη στο κοινωνικό περιβάλλον. Για την επιτυχία αυτού του στόχου, απαιτείται, να καλυφθούν οι ελλείψεις που συχνά παρατηρούνται σε όσους κάνουν χρόνια και συστηματική χρήση ουσιών. Ο επαγγελματικός προσανατολισμός, η επαγγελματική κατάρτιση, η εργασιακή ένταξη των ανεξαρτημένων ατόμων, η αποκατάσταση των διαπροσωπικών τους σχέσεων και η συναισθηματική τους στήριξη είναι οι σημαντικότερες παράμετροι στην προσπάθεια κοινωνικής επανένταξης.

Το πρόγραμμα των Κέντρων Κοινωνικής Επανένταξης διαρκεί περίπου 12 μήνες, είναι εξωτερικής παρακολούθησης και οργανώνεται στη βάση ομαδικών και ατομικών συνεδρίων. Επιπλέον πραγματοποιούνται κοινές συνεδρίες με τις οικογένειες των χρηστών, ώστε να μεθοδεύεται η επίλυση των οικογενειακών προβλημάτων. Τα Κέντρα διαθέτουν ξενώνες όπου φιλοξενούνται τα μέλη κατά την πρώτη φάση της Επανένταξης.

7.2.1.4. Τα Κέντρα Οικογενειακής Υποστήριξης του ΚΕ.Θ.Ε.Α.

Τα πορίσματα των διεθνών ερευνητικών εργασιών και η εμπειρία του ΚΕ.Θ.Ε.Α. από τα πρώτα κιάλας χρόνια της λειτουργίας του έδειξαν ότι το αποτέλεσμα της θεραπείας μπορεί να ενισχυθεί όταν η οικογένεια του χρήστη εμπλακεί ενεργά σε αυτή. Για το λόγο, αυτό το ΚΕ.Θ.Ε.Α. πλαισίωσε εγκαίρως τα θεραπευτικά του προγράμματα με υπηρεσίες συμβουλευτικής που απευθύνονται στο οικογενειακό και το συγγενικό περιβάλλον του χρήστη. Για το σκοπό αυτό λειτουργούν τα εξής προγράμματα: Πρόγραμμα Οικογένειας «ΙΘΑΚΗ» (Θεσ/νίκη, 1985), Πρόγραμμα Οικογένειας «ΣΤΡΟΦΗ» (Αθήνα, 1988), Πρόγραμμα Οικογένειας «ΕΞΟΔΟΣ» (Λάρισα, 1989), Πρόγραμμα Οικογένειας «ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ» (Αθήνα, 1989), Πρόγραμμα Οικογένειας «ΔΙΑΒΑΣΗ» (Αθήνα, 1991), Πρόγραμμα Οικογένειας «ΝΟΣΤΟΣ» (Πειραιάς, 1993).

Τα προγράμματα οικογένειας διαρκούν όσο και η θεραπεία του εξαρτημένου μέλους στο πρόγραμμα απεξάρτησης και διακρίνονται σε τρεις βασικούς τύπους ανάλογα με τις ανάγκες των ατόμων που απευθύνονται σε αυτά:

- ◆ **Προγράμματα Συμβουλευτικής της Οικογένειας**, στα οποία οι γονείς, οι συζυγοί / σύντροφοι, τα αδέρφια και άλλοι συγγενείς ενημερώνονται σχετικά με τις ανάγκες της θεραπευτικής παρέμβασης και τη σημασία του δικού τους ρόλου.

- ◆ **Παράλληλα Προγράμματα Οικογενειακής Θεραπείας**. Σε αυτά συμμετέχουν οι ενδιαφερόμενοι των οποίων ο συγγενής

παρακολουθεί ένα πρόγραμμα απεξάρτησης. Στόχος τους είναι να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα του στενού περιβάλλοντος του χρήστη τα οποία ενδεχομένως έχουν συμβάλει αρνητικά στην ανάπτυξη της εξάρτησης.

♦ **Ανεξάρτητα Προγράμματα Οικογενειακής Θεραπείας.**

Σε αυτά συμμετέχουν οι ενδιαφερόμενοι των οποίων ο εξαρτημένος συγγενής δεν παρακολουθεί κάποιο πρόγραμμα απεξάρτησης. Τα συγκεκριμένα προγράμματα, ενημερώνουν για την θεραπευτική προσέγγιση του ΚΕ.Θ.Ε.Α., ανιχνεύουν και αντιμετωπίζουν τα προβλήματα του στενού περιβάλλοντος του χρήστη που πιθανώς έχουν παίξει ρόλο στην εξάρτησή του και εκπαιδεύουν τους συμμετέχοντες στο πώς μπορούν άμεσα ή έμμεσα να κινητοποιήσουν το χρήστη για θεραπεία.

Τα Προγράμματα Οικογένειας στελεχώνονται από ειδικευμένους θεραπευτές, που οργανώνουν την θεραπευτική τους παρέμβαση σε άμεση συνάρτηση με τη γενικότερη πορεία του χρήστη στο θεραπευτικό πρόγραμμα και με τα ειδικά προβλήματα που έχει κάθε οικογένεια. Οι γονείς συμμετέχουν σε ομάδες και όταν κρίνεται απαραίτητο οργανώνονται ειδικές συνεδρίες οικογενειακής συμβουλευτικής και θεραπείας για κάθε οικογένεια ξεχωριστά. Στα προγράμματα αυτά, πέραν των ειδικευμένων στελεχών Οικογενειακής Θεραπείας, αξιοποιούνται γονείς που έχουν εκπαιδευθεί κατάλληλα και λειτουργούν ως βοηθοί. Τα Προγράμματα Οικογένειας σε συνεργασία με τα Κέντρα Ενημέρωσης και Εισαγωγής πραγματοποιούν ειδικά σεμινάρια για γονείς, διάρκειας ενός περίπου μήνα. Συνέχεια των εκπαιδευτικών σεμιναρίων είναι τα Συστηματικά

Προγράμματα Θεραπείας Οικογένειας. Η συμμετοχή της οικογένειας του εξαρτημένου ατόμου σε αυτά, αν και δεν τίθεται από όλα τα προγράμματα ως προϋπόθεση για την ένταξη του χρήστη στη θεραπεία, θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική.

7.2.1.5. Το Πρόγραμμα Υποστήριξης Κρατουμένων Χρηστών του ΚΕ.Θ.Ε.Α.

Το ΚΕ.Θ.Ε.Α. εφάρμοσε για πρώτη φορά το πρόγραμμα υποστήριξης κρατουμένων – χρηστών τον Οκτώβριο του 1988 στη Δικαστική Φυλακή Κορυδαλλού, το συγκεκριμένο πρόγραμμα υλοποιήθηκε κατά καιρούς και σε άλλες φυλακές της χώρας.

Τα προγράμματα υποστήριξης των κρατουμένων υλοποιούνται από ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό. Στόχος των εν λόγω προγραμμάτων του ΚΕ.Θ.Ε.Α. είναι να ενημερώσουν τους κρατούμενους - χρήστες για τις συνέπειες της χρήσης και τις δυνατότητες απεξάρτησης. Παράλληλα προσπαθούν να τους κινητοποιήσουν σε θεραπεία και να τους προετοιμάσουν, για να ενταχθούν σε κάποιο πρόγραμμα.

Για την λειτουργία του συγκεκριμένου προγράμματος στους χώρους της φυλακής διαμορφώνεται χώρος κατάλληλος για τις συναντήσεις της ομάδας, τα στάδια λειτουργίας της οποίας είναι τα εξής:

❖ **Η ομάδα ενημέρωσης.** Η συμμετοχή των κρατούμενων στην ομάδα είναι εθελοντική. Σε αυτήν γίνεται ενημέρωση των μελών σχετικά με την φιλοσοφία, το πρόγραμμα και τις αρχές της Θεραπευτικής Κοινότητας και των δυσκολιών που ενδέχεται να αντιμετωπίσει ένα άτομο κατά την διάρκεια του θεραπευτικού προγράμματος. Σκοπός της ομάδας είναι η κινητοποίηση των ενδιαφερομένων να αναλάβουν την ευθύνη, τόσο του προβλήματος της χρήσης, όσο και της λύσης του.

❖ **Η ομάδα εισαγωγής.** Κάθε κρατούμενος μετά από επιτυχημένη συμμετοχή του στην ομάδα ενημέρωσης, στη συνέχεια εντάσσεται στην ομάδα εισαγωγής. Σ' αυτή την φάση, εντείνονται οι προετοιμασίες για την ένταξη στην Θεραπευτική Κοινότητα και οι απαιτήσεις πληθαίνουν. Μέσα από προβολές σλάιντς, φωτογραφίες, γραπτές αναθέσεις, σεμινάρια, δίνεται μία πληρέστερη εικόνα τόσο για την Θεραπευτική Κοινότητα όσο και για την βοήθεια που μπορούν να προσφέρουν οι κρατούμενοι στον ίδιο τους τον εαυτό με την ένταξή τους σε αυτή. Κύριο κριτήριο για την εισαγωγή του κρατούμενου στην Θεραπευτική Κοινότητα είναι η συμφωνία του με τον θεραπευτή, για κοινή προσπάθεια και η απόφαση για ένδειξη εμπιστοσύνης.

❖ **Εν συνεχεία, τα άτομα που έχουν γίνει πλέον δεκτά σαν μέλη της Θεραπευτικής Κοινότητας συμμετέχουν σε μια ομάδα, της οποίας η λειτουργία διέπεται από τους εξής κανόνες:**

1. Ενθαρρύνεται η μη βία στην φυλακή και απαγορεύεται στην ομάδα.
2. Επιβάλλεται η ατομική περιποίηση (καθαριότητα).

3. Επίσης επιβάλλεται η όχι απουσία από τις συναντήσεις της ομάδας.
4. Απαιτείται συνέπεια στις γραπτές αναθέσεις και συμφωνίες.
5. Κατά την εισαγωγή την Θεραπευτική Κοινότητα δεν επιτρέπονται στερητικά φαινόμενα που να προέρχονται από χρήση ουσιών.

Σε περίπτωση παραβίασης κάποιου κανόνα, το άτομο διώχεται από την ομάδα ως ανώριμο για την διαδικασία της ανεξάρτησης. Με το τέλος της συγκεκριμένης ομάδας, συντάσσεται για τον κρατούμενο που πέρασε με επιτυχία όλα τα προηγούμενα στάδια, αίτηση αποφυλάκισης και εισαγωγής σε Θεραπευτική Κοινότητα προς τον αρμόδιο Εισαγγελέα, ενώ παράλληλα από την Θεραπευτική Κοινότητα, συντάσσεται βεβαίωση για την συμμετοχή του κρατουμένου στις Ομάδες. Την ημέρα της αποφυλάκισης του κρατουμένου ένα μέλος του προσωπικού της Θεραπευτικής Κοινότητας παρευρίσκεται στο δικαστήριο.

Έχει διαπιστωθεί ότι η ανάγκη των κρατουμένων για υπηρεσίες αντιμετώπισης της εξάρτησης μέσα στη φυλακή διαρκώς αυξάνει. Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται από την συμμετοχή των κρατουμένων στις ομάδες αυτοβοήθειας των προγραμμάτων που οργανώνει το ΚΕ.Θ.Ε.Α. στις φυλακές.

Τα Προγράμματα Υποστήριξης Κρατουμένων Χρηστών, σε πολλές περιπτώσεις έχουν να αντιμετωπίσουν προβλήματα που σχετίζονται με, αιφνίδιες μετακινήσεις ή μεταγωγές κρατουμένων, αλλαγή του πληθυσμού ολόκληρων των σωφρονιστικών καταστημάτων, λήψη πειθαρχικών μέτρων και άλλες μεταβολές που

οδηγούν στην ακύρωση των θεραπευτικών προσπαθειών. Τα δεδομένα αυτά επιβάλλουν αλλαγές στη λειτουργία των Προγραμμάτων Φυλακής κάτι που αποτελεί στόχο σχεδιασμού.

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται τα προγράμματα που εφαρμόστηκαν από το ΚΕ.Θ.Ε.Α. στις ελληνικές φυλακές έως το 1997.

Πίνακας 32: Προγράμματα που εφαρμόστηκαν από το ΚΕ.Θ.Ε.Α. στις ελληνικές φυλακές έως το 1997.

1985	ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΦΥΛΑΚΕΣ ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ	ΑΘΗΝΑ
1985	ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ	ΑΘΗΝΑ
1985	ΓΥΝΑΙΚΕΙΕΣ ΦΥΛΑΚΕΣ ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ	ΑΘΗΝΑ
1985	ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΦΥΛΑΚΗ ΔΙΑΒΑΤΩΝ	ΘΕΣ/ΝΙΚΗ
1990	ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΦΥΛΑΚΗ ΒΟΛΟΥ	ΒΟΛΟΣ
1995	ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΦΥΛΑΚΗ ΛΑΡΙΣΑΣ	ΛΑΡΙΣΑ
1997	ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ	ΑΘΗΝΑ

7.2.1.6. Η Συμμετοχή του ΚΕ.Θ.Ε.Α. σε Ευρωπαϊκά Προγράμματα

Τα επιχορηγούμενα προγράμματα, αποτελούν σημαντικό παράγοντα για την ανάπτυξη καινοτόμων υπηρεσιών και παρεμβάσεων του ΚΕ.Θ.Ε.Α. Οι δράσεις που συνήθως υλοποιούνται στοχεύουν στις εξής κατευθύνσεις:

❖ Πιλοτικά θεραπευτικά προγράμματα απευθυνόμενα σε ειδικές κατηγορίες χρηστών (εργαζόμενοι χρήστες - έφηβοι περιστασιακοί χρήστες).

❖ Πιλοτικά προγράμματα κατάρτισης και συμβουλευτικής υποστήριξης, εφήβων με παραβατική συμπεριφορά.

❖ Προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης και προκατάρτισης των μελών των θεραπευτικών προγραμμάτων.

Οι υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής επέλεξαν το Horizon ως υποδειγματικό πρόγραμμα, ενώ το ΚΕ.Θ.Ε.Α. από το 1997 συμμετέχει στα προγράμματα LEONARD, INTEGRA και YOUTHSTART και έχει ενταχθεί στο Δεύτερο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης.

Τα παραπάνω θα βοηθήσουν στην ανάπτυξη καινοτόμων προγραμμάτων που έχουν στόχο την στήριξη και την κοινωνική επανένταξη ατόμων που εμπλέκονται με το σωφρονιστικό σύστημα.

Πίνακας 33: Οι διακρατικοί συνεργάτες του ΚΕ.Θ.Ε.Α.

<p>Οι διακρατικοί συνεργάτες του ΚΕ.Θ.Ε.Α. είναι: COMITE NATIONAL DE LAISON DES ASSOCIATIONS DE PREVENTION SPECIALISEE (ΓΑΛΛΙΑ) DE SLEUTEL (ΒΕΛΓΙΟ) BALLYMUN YOUTH ACTION PROJECT (ΙΡΛΑΝΔΙΑ) CARITAS DIOCESANA DE CIUDAD REAL (ΙΣΠΑΝΙΑ) ALBA CENTRE (ΙΣΠΑΝΙΑ) GENUS (ΙΣΠΑΝΙΑ) PHOENIX CENTRE – RINGSEND ACTION PROJECT (ΙΡΛΑΝΔΙΑ) TACADE (Μ. ΒΡΕΤΑΝΙΑ) ASSOCIACAO CULTURAL MOINHO DA JUVENTUDE (ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ)</p>

7.2.2. Το Θεραπευτικό Πρόγραμμα «18 ΑΝΩ» του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου Αττικής

Το Θεραπευτικό Πρόγραμμα «18 ΑΝΩ» αποτελεί μια από τις Μονάδες του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου Αττικής και απαρτίζεται από τα εξής Τμήματα:

- ◆ Το Τμήμα των Τοξικομανών.
- ◆ Δύο Τμήματα Αλκοολικών (ένα «στεγνό» και ένα με χορήγηση φαρμάκου).
- ◆ Το Τμήμα Εφήβων Νέων.
- ◆ Το Τμήμα Οικογενειακής Θεραπείας («εξωτερικό» και «ανοιχτό»).

Η εθελοντική προσέλευση και η ενεργητική συμμετοχή είναι προϋπόθεση συμμετοχής στο πρόγραμμα. Το πρόγραμμα είναι «στεγνό». Μόνο σε σπάνιες περιπτώσεις όταν υπάρχει μεγάλος κίνδυνος, εξαιτίας έντονου στερητικού συνδρόμου του χρήστη, χορηγούνται αγχολυτικά φάρμακα. Αξίζει να επισημάνουμε εδώ, ότι το «18 ΑΝΩ», πολύ συχνά αναλαμβάνει περιπτώσεις εξαρτημένων ατόμων που εμφανίζουν βαριά ψυχοπαθολογία.

Ειδικότερα, το Τμήμα των Τοξικομανών περιλαμβάνει τρεις φάσεις.

❖ Η πρώτη φάση του προγράμματος, ονομάζεται «Φάση Ευαισθητοποίησης». Είναι αυτή της κινητοποίησης, της

προετοιμασίας των εξαρτημένων ατόμων για τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα και ενίσχυσης της απόφασής τους για απεξάρτηση. Προϋπόθεση για την συμμετοχή ενός ατόμου σε αυτήν την φάση αποτελεί η σταθερή αποχή του από τις ουσίες και η διάρκειά της είναι 2 μήνες περίπου. Στα πλαίσια της Φάσης Ευαισθητοποίησης λειτουργούν δύο Ομάδες Υποδοχής. Η πρώτη, ειδικά για αποφυλακισμένα άτομα, τα οποία έχουν μεγαλύτερη ανάγκη μιας περιόδου προσαρμογής, καθώς είναι πολύ πιο δύσκολο αμέσως μετά την αποφυλάκισή τους και πριν προλάβουν να αισθανθούν ελεύθεροι, να μπουν σε ένα «κλειστό» πρόγραμμα απεξάρτησης. Η δεύτερη ομάδα λειτουργεί για τα υπόλοιπα άτομα που επιθυμούν να παρακολουθήσουν το πρόγραμμα. Στα πλαίσια της παραπάνω φάσης λειτουργούν ομάδες (Ομάδες Ευαισθητοποίησης) που αποτελούνται από πέντε ή και περισσότερα άτομα. Συναντώνται δύο φορές την εβδομάδα και ασχολούνται με δραστηριότητες που αφορούν την τέχνη, την μουσική, την κίνηση και την ζωγραφική. Παράλληλα κατά την Φάση Ευαισθητοποίησης πραγματοποιούνται τρεις ατομικές συναντήσεις την εβδομάδα και μικροβιολογικές εξετάσεις μια φορά την εβδομάδα.

❖ **Ακολουθεί η «Κλειστή Φάση»,** η οποία διαρκεί 6 μήνες και διακρίνεται σε δύο επιμέρους προγράμματα. Από τα προγράμματα αυτά, το ένα είναι μεικτό (για άνδρες και γυναίκες) και σ' αυτό συμμετέχουν 40 άτομα συνήθως, ενώ το άλλο απευθύνεται μόνο σε γυναίκες. Σε αυτό η συμμετοχή είναι μικρότερη και κυμαίνεται στα 14 άτομα περίπου. Η διάκριση αυτή έγινε γιατί διαπιστώθηκε ότι αρκετές γυναίκες για διάφορους λόγους (π.χ. κακοποίηση), δυσκολεύονταν να συμμετάσχουν σε ομαδική θεραπεία μαζί με άνδρες. Στο

συγκεκριμένο μάλιστα πρόγραμμα, ακόμη και το θεραπευτικό προσωπικό το αποτελούν γυναίκες. Κατά την διάρκεια της Κλειστής Φάσης υλοποιείται εντατικά πλέον ομαδική και ατομική θεραπεία και στα πλαίσιά της λειτουργούν ομάδες δραματοθεραπείας και ομάδες δραστηριοτήτων, ενώ παράλληλα οι θεραπευόμενοι φροντίζουν τον χώρο της Κοινότητας.

❖ Μετά την ολοκλήρωση της Κλειστής Φάσης ακολουθεί η «Φάση της Επανάταξης». Η διάρκειά της είναι συνήθως 10 μήνες και σ' αυτήν συμμετέχουν όλα μαζί τα μέλη και των δύο προγραμμάτων της Κλειστής Φάσης. Στην φάση της Επανάταξης συνεχίζεται η ατομική και ομαδική ψυχοθεραπεία, ενώ παράλληλα λειτουργούν ομάδες ραδιοφώνου, θεατρική ομάδα, εργαστήρια φωτογραφίας και κούκλας.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι, επαφή με την οικογένεια και οικογενειακή θεραπεία, υπάρχει σε όλες φάσεις του προγράμματος του «18 ΆΝΩ». Ωστόσο, η επαφή αυτή γίνεται εντονότερη στην δεύτερη και τρίτη φάση του, μάλιστα λειτουργεί αυτόνομα και Σύλλογος Γονέων (Σ.Α.Τ.).

Επίσης στα πλαίσια του Προγράμματος «18 ΆΝΩ» λειτουργεί «Ανοιχτή Γραμμή» επικοινωνίας, η οποία ενημερώνει, οποιονδήποτε ενδιαφερόμενο, πάνω σε θέματα που αφορούν τα ναρκωτικά. Με τον ίδιο στόχο στα πλαίσια ραδιοφωνικού σταθμού πραγματοποιούνται ενημερωτικές εκπομπές από πρώην χρήστες.

7.2.2.1. Το Πρόγραμμα Φυλακών του «18 ΆΝΩ»

Το Πρόγραμμα Φυλακών του «18 ΑΝΩ» υλοποιείται στο συγκρότημα Φυλακών Κορυδαλλού. Εκεί λειτουργούν επτά Ομάδες Υποστήριξης και Ευαισθητοποίησης. Στις έξι από τις ομάδες αυτές συμμετέχουν Έλληνες και σε μία αλλοδαποί (με τους οποίους η επικοινωνία γίνεται στην αγγλική γλώσσα). Η ενημέρωση των κρατουμένων για το πρόγραμμα γίνεται «από στόμα σε στόμα», ενώ τα άτομα που επιθυμούν να συμμετέχουν υποβάλλουν σχετική αίτηση.

Οι ομάδες συναντώνται τρεις φορές την εβδομάδα, για περίπου μιάμιση ώρα. Ο αριθμός των ατόμων που συμμετέχουν κάθε φορά είναι 30 – 33 άτομα. Το γεγονός αυτό τονίζει την αναγκαιότητα ύπαρξης θεραπευτικού πλαισίου μέσα στη φυλακή. Σκοπός των Ομάδων Υποστήριξης και Ευαισθητοποίησης είναι η στήριξη των συμμετεχόντων και η ευαισθητοποίησή τους απέναντι στο πρόβλημα της τοξικοεξάρτησης. Στα πλαίσια αυτά πραγματοποιούνται συζητήσεις, ενώ παράλληλα σαν μέσο έκφρασης χρησιμοποιείται η μουσική, η κίνηση και η ζωγραφική.

Μολονότι η συμμετοχή των κρατουμένων στις ομάδες που οργανώνονται από το «18 ΑΝΩ» μέσα στη φυλακή είναι πολύ μεγάλη, το γεγονός αυτό δεν σημαίνει ότι όλοι θα θελήσουν να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα του «18 ΑΝΩ», ή και σε οποιοδήποτε άλλο Πρόγραμμα Απεξάρτησης μετά την αποφυλάκισή τους. Ωστόσο, σε πολλές περιπτώσεις αποφυλακισμένοι που είχαν παρακολουθήσει τις Ομάδες Υποστήριξης και Ευαισθητοποίησης μέσα στη φυλακή, μετά από κάποιο χρονικό διάστημα, πολλές φορές μετά από αρκετά χρόνια, επικοινωνούν με το «18 ΑΝΩ» λέγοντας πως, «τώρα πια έτοιμοι να παρακολουθήσουν το πρόγραμμα». Σε συζητήσεις τους με

τους υπευθύνους του Προγράμματος «18 ΆΝΩ», οι αποφυλακισμένοι, όταν αναφέρονται στο γεγονός που τους παρότρυνε να προσπαθήσουν να απεξαρτηθούν, υπενθυμίζουν συχνά συζητήσεις που είχαν γίνει με τους συντονιστές των Ομάδων Υποστήριξης και Ευαισθητοποίησης, κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού τους στη φυλακή.

Τέλος, επαφή των υπευθύνων του προγράμματος, με την οικογένεια του κρατουμένου υπάρχει σε αρκετές περιπτώσεις, όσο βέβαια είναι δυνατό, καθώς οι οικογένειες αυτές εμφανίζονται ιδιαίτερα αποδιοργανωμένες και δυσλειτουργικές, ώστε να έχουν την δυνατότητα να στηρίξουν τον κρατούμενο στην όποια απόφασή του να απεξαρτηθεί.

7.2.3. Ο Οργανισμός Κατά των Ναρκωτικών (Ο.ΚΑ.ΝΑ.)

Ο Οργανισμός Κατά των Ναρκωτικών, Ο.ΚΑ.ΝΑ., ιδρύθηκε με το Νόμο 2161/1993, που ψηφίστηκε από το σύνολο του Κοινοβουλευτικού Σώματος και λειτούργησε στις αρχές του 1995. Είναι αυτοδιοικούμενο Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου και τελεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας.

Τους σκοπούς του Οργανισμού αποτελούν τα παρακάτω:

- Ο σχεδιασμός, η προώθηση, ο διυπουργικός συντονισμός και η εφαρμογή Εθνικής Πολιτικής σχετικά με την πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια πρόληψη της ουσιοεξάρτησης.

- Η μελέτη του προβλήματος της ουσιοεξάρτησης σε εθνικό επίπεδο, η παροχή έγκυρης και αξιόπιστης πληροφορίας και η ευαισθητοποίηση του κοινού.

- Η ίδρυση και η αποτελεσματική λειτουργία Κέντρων Πρόληψης της ουσιοεξάρτησης, των Θεραπευτικών Μονάδων και των Κέντρων Κοινωνικής – Επαγγελματικής Επανάταξης στην Ελλάδα.

Πιο συγκεκριμένα ο Ο.ΚΑ.ΝΑ. έχει αναπτύξει τις παρακάτω δράσεις:

- ❖ Την έγκριση και χρηματοδότηση προγραμμάτων πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας πρόληψης.

- ❖ Τη σύνδεση με το Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης των Ναρκωτικών και της Τοξικομανίας, μέσω της ίδρυσης και λειτουργίας του Ελληνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά (Ε.Κ.Τ.Ε.Π.Ν.).

- ❖ Την ενεργή συμμετοχή στους Διεθνείς και Ευρωπαϊκούς Οργανισμούς που ασχολούνται με το πρόβλημα της ουσιοεξάρτησης και την αντιμετώπισή του.

7.2.3.1. Τα Θεραπευτικά Προγράμματα του Ο.ΚΑ.ΝΑ.

Όσον αφορά στη μείωση της ζήτησης ναρκωτικών ουσιών, ο Ο.ΚΑ.ΝΑ. προχώρησε στην ίδρυση Προγραμμάτων Υποκατάστασης με την προοδευτική λειτουργία δύο πειραματικών Θεραπευτικών

Προγραμμάτων στους Νομούς Αθήνας και Θεσσαλονίκης τον Ιανουάριο του 1996. Το πρόγραμμα μεθαδόνης προσφέρει:

- Καθημερινή χορήγηση μεθαδόνης.
- Ιατρική παρακολούθηση.
- Ψυχολογική υποστήριξη.

Για να γίνει κάποιο άτομο δεκτό στο πρόγραμμα πρέπει:

- ◆ Να είναι πάνω από 22 ετών.
- ◆ Να κάνει ενδοφλέβια χρήση καθημερινά.
- ◆ Να είναι σωματικά και ψυχικά εξαρτημένο.
- ◆ Να αποδεχθεί τους όρους του θεραπευτικού συμβολαίου.
- ◆ Να απέχει από την χρήση άλλων ουσιών κατά την διάρκεια χορήγησης μεθαδόνης.
- ◆ Να μην έχει βαριά ψυχοπαθολογία.
- ◆ Να έχει αποτύχει σε μια σοβαρή προσπάθεια απεξάρτησης σε άλλο πρόγραμμα.

Οι αυξημένες θεραπευτικές ανάγκες και η επιτυχής λειτουργία των προαναφερομένων προγραμμάτων οδήγησαν στην ίδρυση δύο νέων Προγραμμάτων Υποκατάστασης στην Αθήνα και την Θεσσαλονίκη. Τα τέσσερα προγράμματα υποκατάστασης καλύπτουν συνολικά 650 θέσεις. Επειδή ο αριθμός των ατόμων που συμμετέχουν στο πρόγραμμα είναι «κλειστός», για να μπει κανείς στην λίστα πρέπει να κάνει μια αίτηση και εφόσον υπάρξει κάποια θέση να ενταχθεί στο πρόγραμμα.

Την άνοιξη του 1998, ο Ο.ΚΑ.ΝΑ. επέκτεινε το πρόγραμμα κατά της Ουσιοεξάρτησης της Ψυχιατρικής Κλινικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, από εβδομαδιαίο σε καθημερινή βάση. Ενώ από τον Ιούνιο του 1998 στα πλαίσια του Οργανισμού, ξεκίνησε τη λειτουργία του, το πρώτο «στεγνό» Θεραπευτικό Πρόγραμμα στην Πάτρα, δημιουργώντας Δίκτυο Θεραπευτικών Υπηρεσιών με Συμβουλευτικό Σταθμό και Ανοιχτό Θεραπευτικό Πρόγραμμα.

Ο Ο.ΚΑ.ΝΑ. στοχεύοντας στην κάλυψη αναγκών υγείας των εξαρτημένων ατόμων, προχώρησε επίσης στην ίδρυση ενός Κέντρου Βοήθειας. Ο σκοπός της υπηρεσίας αυτής είναι κυρίως η παροχή υπηρεσιών πρώτης βοήθειας, η κάλυψη παθολογικών ή οδοντιατρικών προβλημάτων, καθώς και πρόληψη της διάδοσης νοσημάτων όπως Ηπατίτιδες, AIDS και άλλων σεξουαλικά μεταδιδόμενων νοσημάτων. Επίσης, στα πλαίσια του Κέντρου, παρέχονται υπηρεσίες νομικής και κοινωνικής υποστήριξης. Οι προαναφερόμενες υπηρεσίες αφορούν κυρίως χρήστες που δεν είναι ενταγμένοι σε κάποιο θεραπευτικό πρόγραμμα.

Αναλυτικότερα στα πλαίσια του Κέντρου Βοήθειας, λειτουργούν οι παρακάτω υπηρεσίες:

- ◆ Κινητή Μονάδα Πρώτων Βοηθειών (Ασθενοφόρο ειδικά εξοπλισμένο)
- ◆ Εξωτερικά Παθολογικά Ιατρεία και Οδοντιατρείο.
- ◆ Τηλεφωνική Γραμμή SOS.
- ◆ Μονάδα Νομικής Προστασίας.

- ◆ Προγράμματα «δουλειάς στο δρόμο» (“ street work ”), όπου ομάδα στόχος είναι οι έφηβοι και οι νέοι που κάνουν χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών.

Ο Οργανισμός Κατά των Ναρκωτικών έχει επίσης χαρακτηριστεί εξειδικευμένο Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης (Κ.Ε.Κ.). Οι δράσεις του Κέντρου αφορούν στην κατάρτιση και εξειδίκευση των μελών των Προγραμμάτων Υποκατάστασης, με στόχο την κοινωνικοεπαγγελματική τους αποκατάσταση. Επίσης αφορά στην κατάρτιση και εξειδίκευση των επαγγελματιών ψυχικής υγείας.

Κλείνοντας αξίζει να σημειώσουμε ότι, ο Οργανισμός για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του προβλήματος των ναρκωτικών και το συντονισμό των δράσεων έχει αναπτύξει τις ακόλουθες συνεργασίες:

1. Εθνικές Συνεργασίες

- Με το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, με στόχο τον κεντρικό σχεδιασμό και την υλοποίηση προγραμμάτων εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών και την παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού.

- Με το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας και με στόχο την αντιμετώπιση των προβλημάτων χρήσης και γενικότερα των αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών των στρατευμένων.

- Με το Υπουργείο Ναυτιλίας και με στόχο την εκπαίδευση στελεχών του Λιμενικού Σώματος.
- Με το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και με στόχο την εκπαίδευση στελεχών της Αστυνομίας σε παρεμβάσεις πρωτογενούς πρόληψης.
- Με το Υπουργείο Δικαιοσύνης, για τη λειτουργία Κέντρου Απεξάρτησης Κρατούμενων Τοξικομανών.
- Με το Υπουργείο Πολιτισμού, για τη στήριξη πολιτιστικών και αθλητικών προγραμμάτων ενταγμένων σε προληπτικές δράσεις.

2. Διεθνείς Συμμετοχές

- Στο Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας (EMCDDA), που εδρεύει στη Λισσαβόνα, μέσω ίδρυσης και χρηματοδότησης του Ελληνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα ναρκωτικά και την Τοξικομανία (ΕΚΤΕΠΠΝ).
- Στο Κοινοτικό Πρόγραμμα Δράσης για την Πρόληψη της Τοξικομανίας εντός του πλαισίου της δράσης στον τομέα της Δημόσιας Υγείας (1996 – 2000).
- Στην ομάδα Ρομβίδου. Η Ομάδα λειτουργεί στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης και αποτελεί ένα πολύπλευρο τομέα Υπουργικής Συνεργασίας για τον περιορισμό της χρήσης και τη μείωση της διακίνησης ναρκωτικών. Η Ομάδα αποτελείται σήμερα από 28 κράτη – μέλη.
- Στην Ομάδα Δουβλίνου.

Τέλος, συνεργάζεται με την Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας και τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών και έχει αναπτύξει διακρατικές συνεργασίες για την υλοποίηση Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων.

7.3. Τελικές Παρατηρήσεις από την Έρευνα στους Φορείς

Οι φορείς που συμμετείχαν στην έρευνα στη μεγάλη πλειοψηφία τους ήταν δημόσιοι, εκτός από πολύ λίγους που ήταν ιδιωτικοί («Άρσις» - Εταιρεία Κοινωνικής Υποστήριξης Νέων, Σύλλογος Κρατουμένων «Ο Ονήσιμος»), επίσης η πλειοψηφία των φορέων αναπτύσσει δράση που αναφέρεται, τόσο σε κρατουμένους, όσο και σε αποφυλακισμένους.

Η εφαρμογή προγραμμάτων μέσα στις φυλακές ξεκίνησε το 1984 και ενθάρρυνσή της από την Ευρωπαϊκή Ένωση ώθησε αρκετούς φορείς να οργανώσουν και να υλοποιήσουν νέα προγράμματα για κρατουμένους. Παρόλα αυτά και μέχρι σήμερα τα κριτήρια επιλογής των αντικειμένων κατάρτισης σχετίζονται περισσότερο με την κατάσταση που επικρατεί στις φυλακές και με τα χαρακτηριστικά των κρατουμένων και λιγότερο με τις συνθήκες που επικρατούν στις τοπικές αγορές εργασίας, στις οποίες πρόκειται να ενταχθούν οι κρατούμενοι αυτοί μετά την αποφυλάκισή τους. Τα προγράμματα αυτά είναι συνήθως αποσπασματικά, με την έννοια ότι δεν εξασφαλίζεται η συνέχειά τους και απευθύνονται σε ένα ελάχιστο αριθμό καταδίκων. Ωστόσο η υλοποίησή τους παρέχει στους κρατουμένους τη δυνατότητα κάποιας απασχόλησης, τους δίνει την

ελπίδα ότι λαμβάνεται πρόνοια και γι' αυτούς, στους στηρίζει τόσο ψυχολογικά όσο και οικονομικά και τους προσφέρει κάποια επαγγελματικά εφόδια.

Ο βασικός στόχος των προγραμμάτων που υλοποιούνται μέσα στις φυλακές και που αφορούν τους τοξικομανείς κρατούμενους, συνίσταται στην ευαισθητοποίησή τους απέναντι στο πρόβλημα της χρήσης ουσιών με σκοπό την ένταξή τους σε κάποιο πρόγραμμα απεξάρτησης μετά την αποφυλάκιση.

Οι κρατούμενοι ενημερώνονται σχετικά με τις ανακοινώσεις για την διεξαγωγή των προγραμμάτων, τόσο από την Κοινωνική Υπηρεσία των φυλακών, όσο και από τις μεταξύ τους συζητήσεις.

Οι κυριότερες δυσκολίες που προκύπτουν κατά τη διάρκεια της υλοποίησης των εν λόγω προγραμμάτων σχετίζονται με τις ιδιαιτερότητες που επικρατούν στον χώρο των φυλακών (π.χ. τα ωράρια, τα επισκεπτήρια, τα δικαστήρια, η έλλειψη κατάλληλων κτιριακών εγκαταστάσεων), τη νοοτροπία της Διεύθυνσης και του προσωπικού των φυλακών, την έλλειψη επαρκούς επιστημονικού και φυλακτικού προσωπικού και την πλημμελή οργάνωση των υπηρεσιών των φυλακών.

Αναφορικά με τους φορείς που έχουν αναπτύξει προγράμματα και δραστηριότητες για αποφυλακισμένους τα κριτήρια επιλογής του αντικειμένου του εκάστοτε προγράμματος ποικίλλουν. Συνήθως στην επιλογή των συγκεκριμένων προγραμμάτων λαμβάνονται υπ' όψιν, τα χαρακτηριστικά των αποφυλακισμένων (π.χ. μορφωτικό επίπεδο, προηγούμενη εμπειρία κ.λ.π.), οι δυνατότητές τους προκειμένου να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των προγραμμάτων, το αντικείμενο της κατάρτισης να εμφανίζει στοιχεία δημιουργικότητας και το

πρόγραμμα να είναι σύμφωνο με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Οι τρόποι ενημέρωσης αναφορικά με την διεξαγωγή των εν λόγω προγραμμάτων ποικίλλουν (Κοινωνική Υπηρεσία των φυλακών κατά τη διάρκεια της κράτησης, ενημερωτικό υλικό, σύμβουλοι προγραμμάτων κ.λ.π.).

Η μελέτη των κάποιων βασικών διαστάσεων της δράσης των φορέων το αντικείμενο δραστηριοποίησης των οποίων σχετίζεται με την προετοιμασία της κοινωνικής επανένταξης κρατουμένων και αποφυλακισμένων έδειξε ότι κάποιες φορές για τα προγράμματα που υλοποιούνται δεν υπάρχει ο απαιτούμενος σχεδιασμός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. Συμπεράσματα - Εισηγήσεις

Η φυλακή στοχεύει τελικά σε ένα αδύνατο στόχο: Να βελτιώσει αυτούς που διαφθείρει, να προστατεύσει την κοινωνία κατασκευάζοντας εγκληματίες. Τα μεστά αντιφάσεων μηνύματα που εκπέμπει, βελτιώνοντας ενώ στιγματίζει, εντάσσοντας ενώ απορρίπτει, επανακοινωνικοποιώντας, ενώ κακοποιεί, θυμίζουν λίγο τις παθογόνες καταστάσεις του «διπλού δεσμού» (double bind) που στην Ψυχιατρική θεωρήθηκαν ικανές να προκαλέσουν ακόμη και σχιζοφρένεια. Δεχόμενος τα αλληλοσυγκρουόμενα αυτά μηνύματα, ο έγκλειστος βιώνει την αφόρητη εμπειρία ενός χαμένου παιχνιδιού που τον εγκλωβίζει σε μια αδιέξοδη κατάσταση. Η λογική κάθε στάσης, κάθε εξέγερσης μέσα στη φυλακή που ταλανίζει κατά καιρούς την κοινή γνώμη, γίνεται «αλλιώς» κατανοητή εάν ενταχθεί μέσα στη λογική αυτή του χαμένου παιχνιδιού.

Στην χώρα μας δεν υπάρχει μακρόπνοη και συνεπής αντεγκληματική πολιτική. Αντίθετα είναι αποσπασματική, ευκαιριακή και ξενόφερτη. Σπασμοδικά συνήθως απαντούμε στα εγκληματικά ή σωφρονιστικά γεγονότα αφού έχουν επέλθει. Η Καλλιόπη Σπινέλλη (1997) σχολιάζει σχετικά, πως «στην Ελλάδα πάσχουμε από δύο

σύνδρομο: το «σύνδρομο της πολυνομίας» και το «σύνδρομο της κακοποίησης / μη εφαρμογής των ψηφισμένων νόμων. Η νομοθέτηση έχει κυρίως απαντητικό, κατευναστικό, συμβολικό χαρακτήρα»¹.

Με βάση τα όσα προαναφέρθηκαν είναι φανερό ότι η προετοιμασία των κρατουμένων για την κοινωνική τους επανένταξη είναι ιδιαίτερα δύσκολη. Στο πλαίσιο αυτό, είναι γενικά ευνόητο ότι η περιορισμένη χρήση της ποινής της φυλάκισης, μόνον όπου αυτή κρίνεται απόλυτα αναγκαία, συγκρατεί τα άτομα μέσα στην κοινωνία, στην οποία ναι μεν κατασκευάζονται τα προβλήματά τους, αλλά παράλληλα μπορούν και να επιλυθούν. Ωστόσο, σε περίπτωση που η φυλάκιση κρίνεται αναγκαία, θεωρούμε ότι είναι απαραίτητη η ενδυνάμωση όλων εκείνων των θεσμών και διαδικασιών που επιτρέπουν την σύνδεση της φυλακής με την υπόλοιπη κοινωνία, αλλά και την εξασφάλιση όρων ανθρώπινης διαβίωσης μέσα στην ίδια την φυλακή. Για τον λόγο αυτό θεωρούμε ότι είναι απαραίτητη και η άμεση εφαρμογή του Κώδικα Βασικών Κανόνων Μεταχείρισης Κρατουμένων ώστε να λειτουργήσουν οι σημαντικότεροι νέοι θεσμοί που προβλέπονται σ' αυτόν (Κέντρα Ημιελεύθερης Διαβίωσης Κρατουμένων κ.α.).

Αναλυτικότερα παραθέτουμε τις ακόλουθες προτάσεις:

◆ **Προτάσεις για την καλύτερη διαβίωση των κρατουμένων και την λειτουργικότητα της φυλακής.**

¹ Σπινέλλη Καλλιόπη, «Για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου – Κρατούμενοι και τα Δικαιώματα του Ανθρώπου», εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτινή, 1996, σελ. 50.

- Βελτίωση της υλικοτεχνικής υποδομής των φυλακών, ώστε να είναι δυνατή η καλύτερη διαβίωση των κρατουμένων, να επιτυγχάνεται ο σωστός ο διαχωρισμός τους σε κατηγορίες και επομένως, η καλύτερη μεταχείρισή τους.

- Επάνδρωση των φυλακών με άρθια ειδικά καταρτισμένο προσωπικό, το οποίο θα γνωρίζει τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες των κρατουμένων και ευαισθητοποίηση του ήδη υπάρχοντος.

- Αύξηση του αριθμού του εξειδικευμένου προσωπικού (Κοινωνικών Λειτουργών, Ψυχολόγων, Κοινωνιολόγων, κ.α.) με στόχο τον χειρισμό των αναγκών και των προβλημάτων των κρατουμένων, την βελτίωση της διαβίωσής τους και, τέλος, την καλύτερη προετοιμασία των κρατουμένων για την κοινωνική τους επανένταξη.

- Ευαισθητοποίηση της κοινωνίας ώστε να κατανοήσει το κοινωνικό πρόβλημα του δημιουργούν τα στερεότυπα, οι προκαταλήψεις και ο κοινωνικός αποκλεισμός, απέναντι στους κρατουμένους και στα αποφυλακισμένα άτομα, με στόχο την αλλαγή στάσης και συμπεριφοράς απέναντί τους

- Ειδικά για τους τοξικομανείς κρατουμένους, προτείνεται θεραπευτική αντιμετώπιση με στόχο την ανεξάρτησή τους, γεγονός το οποίο αναμφισβήτητα θα έχει θετικό αποτέλεσμα και στις διαδικασίες επανένταξής τους.

- Ψυχολογική και ηθική στήριξη των κρατουμένων, η οποία να παρέχεται παράλληλα με την επαγγελματική τους κατάρτιση, ώστε να δίνεται διέξοδος στην έντονη ανάγκη τους για επικοινωνία και έκφραση των συναισθημάτων,.

- Πρακτική υποστήριξη των κρατουμένων σε ποικίλα θέματα, για τα οποία υπάρχει ανάγκη πληροφόρησής τους (π.χ. τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις τους ως κρατούμενοι).

- Αύξηση των θέσεων εργασίας με ευεργετικό υπολογισμό των ημερών εργασίας, θέσεων που να προσφέρουν όμως και εμπειρία σε ειδικότητες που έχουν ζήτηση στην αγορά εργασίας.

- Αύξηση των δυνατοτήτων απασχόλησης μέσα στην φυλακή, απασχόλησης που καλύπτει ποικίλες ανάγκες, όπως την ανάγκη πλήρωσης του ατελείωτου ελεύθερου χρόνου με δημιουργικό τρόπο.

- Καλύτερη χρήση της υπάρχουσας κτιριακής υποδομής, ώστε να αποκτήσουν οι κρατούμενοι ένα κοινό χώρο συγκέντρωσης, αλλά και χώρους κατάλληλους για να λειτουργούν ανθρώπινα το επισκεπτήριο και τα εκπαιδευτικά προγράμματα.

- Επέκταση της Κοινωνικής Υπηρεσίας όλων των φυλακών, γιατί οι ανάγκες είναι πολλές, το έργο επίπονο και ο φόρτος εργασίας μεγάλος.

♦ **Προτάσεις που προωθούν την επαφή και τον διάλογο των κρατουμένων με την κοινωνία:**

- Περισσότερες ψυχαγωγικές εκδηλώσεις, εκθέσεις κ.λ.π., που δίνουν την ευκαιρία επαφής των κρατουμένων με την κοινωνία και τους φορείς.

- Προώθηση των αδειών εξόδου και της «υφ' όρων απόλυσης», όπως και ενθάρρυνση του συχνού επισκεπτηρίου (χωρίς περιορισμό στα πρόσωπα), της τακτικής εισόδου φορέων που

οργανώνουν μαθήματα, ψυχαγωγικές εκδηλώσεις, διαλέξεις, αλλά και προσώπων που απλά επισκέπτονται τους κρατουμένους και συνομιλούν μαζί τους.

- Αύξηση των προγραμμάτων εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης και ενθάρρυνση των κρατουμένων να λάβουν μέρος σ' αυτά.

- Εξειδίκευση των κρατουμένων σε συγκεκριμένα αντικείμενα κατάρτισης, τα οποία να συνδέονται με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας και την εξασφάλιση της άμεσης επαγγελματικής αποκατάστασής τους μετά την αποφυλάκιση.

- Διευκόλυνση της εργασίας των εκάστοτε ερευνητών, ώστε να υπάρχει δυνατότητα μελέτης και κατανόησης των προβλημάτων.

- Τα χαρακτηριστικά και οι ανάγκες του πληθυσμού στόχου πρέπει να λαμβάνονται ιδιαίτερα υπ' όψιν, έτσι ώστε να σχεδιάζονται κάθε φορά εξειδικευμένα προγράμματα σαφώς προσανατολισμένα προς την απορρόφηση των καταρτιζομένων σε συγκεκριμένες θέσεις εργασίας.

- Επίσης πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψιν οι πραγματικές ανάγκες σε ειδικότητες που παρουσιάζει η αγορά εργασίας και η απαιτούμενη αναγκαία εκπαίδευση ή καλλιέργεια δεξιοτήτων για τις ανάλογες θέσεις εργασίας.

- Διαμόρφωση κατάλληλης κτιριακής υποδομής μέσα στις φυλακές, έτσι ώστε, να είναι δυνατή η επέκταση των προγραμμάτων κατάρτισης.

- Τακτική ενημέρωση και επιμόρφωση, της διοίκησης των φυλακών σε θέματα οργάνωσης και διαχείρισης, αλλά και του

φυλακτικού προσωπικού ώστε να είναι δυνατόν να ανταποκρίνονται στο νέο ρόλο που επιφορτίζονται λόγω της ανάπτυξης των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης.

♦ **Προτάσεις σχετικές με την επαγγελματική κατάρτιση μετά την αποφυλάκιση και γενικότερα με τις ανάγκες των αποφυλακισμένων.**

- Εξεύρεση προσωρινής στέγης για αποφυλακισμένους.
- Πρόβλεψη για την χορήγηση ειδικών δανείων που θα διευκολύνουν τους αποφυλακισμένους κατά την περίοδο της επαγγελματικής και κοινωνικής τους επανένταξης.
- Ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης και των εργοδοτών, με στόχο τον περιορισμό της κοινωνικής απόρριψης των αποφυλακισμένων και την απορρόφησή τους από την αγορά εργασίας.
- Εξάλειψη των επιπτώσεων του ποινικού μητρώου στην άσκηση ορισμένων επαγγελμάτων (βοηθητικές εργασίες, αυτοαπασχόληση, άδεια μικροπωλητή κ.α.).
- Δημιουργία του Κέντρου Μετασφρονιστικής Αρωγής που προβλέπει ο Κώδικας Μεταχείρισης Κρατουμένων, το οποίο και θα συντονίζει τις δραστηριότητες των διαφόρων φορέων σε σχέση με τα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, θα λειτουργεί ως τράπεζα πληροφοριών για την εξεύρεση εργασίας, θα έχει την ευθύνη για την προώθηση ερευνητικών προγραμμάτων για την κοινωνική επανένταξη των προην κρατουμένων και παράλληλα θα τους προσφέρει ψυχοκοινωνική στήριξη.

- Πρόσληψη αποφυλακισμένων ατόμων από τους ίδιους τους φορείς κατάρτισης ή από φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.
 - Δημιουργία κινήτρων στους εργοδότες για την πρόσληψη αποφυλακισμένων.
 - Φροντίδα για την φύλαξη των παιδιών των αποφυλακισμένων έτσι ώστε οι γονείς τους να μπορούν να εργαστούν.
-

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα Α΄ : Νόμοι

Παράρτημα Β΄ : Διευθύνσεις Φορέων

Παράρτημα Γ΄ : Ερωτηματολόγιο

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄

Νόμοι

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ
16 ΜΑΪΟΥ 1989

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ
122

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 1851

Κώδικας βασικών κανόνων για τη μεταχείριση των κρατουμένων και άλλες διατάξεις.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

Άρθρο πρώτο

Κυρώνεται ο Κώδικας βασικών κανόνων για τη μεταχείριση των κρατουμένων που συντάχθηκε από την ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή η οποία συγκροτήθηκε σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 35 του ν. 1406/1983 και με την απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης αριθ. 68912/1984.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Γενικές αρχές

Άρθρο 1

Σκοπός της εκτέλεσης των στερητικών της ελευθερίας ποινών

1. Η εκτέλεση των ποινών αποβλέπει στην ανγωγή των κρατουμένων και στην κοινωνική τους επανένταξη.

2. Η μεταχείριση των κρατουμένων πρέπει να τείνει στην επίτευξη του παραπάνω σκοπού.

Άρθρο 2

Μεταχείριση κρατουμένων

Η μεταχείριση των κρατουμένων πρέπει να μην είναι ταπεινωτική και να γίνεται με τρόπο ώστε να αμβλύνονται οι δυσμενείς συνέπειες της στέρησης της ελευθερίας, να διασφαλίζεται ο σεβασμός της αξιοπρέπειας του ανθρώπου και να ενθαρρύνεται ο αυτοσεβασμός και η ανάπτυξη του αισθήματος ευθύνης, με την επιφύλαξη των αναγκαίων μέτρων για την εξασφάλιση της ομαλής λειτουργίας του καταστήματος κράτησης.

Άρθρο 3

Ισότητα μεταχείρισης

Απαγορεύεται κάθε διάκριση στη μεταχείριση των κρατουμένων και ιδίως εκείνη που βασίζεται στη φυλή, το χρώμα, το φύλο, τη γλώσσα, τη θρησκεία, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, την περιουσία, τις ιδεολογικές πεποιθήσεις. Επιτρέπεται, όμως, βάσει επιστημονικών κριτηρίων, η διαφορετική μεταχείριση των κρατουμένων κατά κατηγορίες, όπως ορίζει ο νόμος.

Άρθρο 4

Νομιμότητα της εκτέλεσης

Η μεταχείριση των κρατουμένων γίνεται όπως ορίζει ο νόμος και οι κανονιστικές πράξεις που εκδίδονται κατ'εξουσιοδότησή του.

Άρθρο 5

Βασικά δικαιώματα κρατουμένων

Οι κρατούμενοι δεν εμποδίζονται, λόγω της στέρησης της ελευθερίας τους, στην άσκηση των δικαιωμάτων που τους αναγνωρίζει ο νόμος. Όταν αδυνατούν να ασκήσουν ένα δικαίωμα αυτοπροσώπως, μπορούν να το ασκήσουν με αντιπρόσωπο.

2. Σε περίπτωση παράνομης ενέργειας σε βάρος των κρατουμένων ή προσβολής των δικαιωμάτων τους από οποιοδήποτε μέλος του προσωπικού των καταστημάτων κράτησης, οι κρατούμενοι έχουν το δικαίωμα να προσφεύγουν εγγράφως και χωρίς καθυστέρηση στην ιεραρχικά προϊστάμενη σωφρονιστική αρχή και, στη συνέχεια, στο δικαστήριο εκτέλεσης των ποινών.

3. Η διεύθυνση του καταστήματος υποχρεούται να διαβιβάζει χωρίς καθυστέρηση κάθε αναφορά ή επιστολή κρατουμένου απευθυνόμενη προς οποιαδήποτε δημόσια αρχή, χωρίς να λαμβάνει γνώση του περιεχομένου της.

4. Όλοι αδιακρίτως οι κρατούμενοι, ημεδαποί και αλλοδαποί, απολαύουν, κατά το Σύνταγμα και τους νόμους, ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης και τους εξασφαλίζεται, κατά το δυνατόν, η άσκηση των θρησκευτικών τους καθηκόντων από λειτουργό του θρησκεύματος ή του δόγματος στο οποίο ανήκουν.

Άρθρο 6

Υποχρεώσεις και περιορισμοί των κρατουμένων

1. Οι κρατούμενοι δεν έχουν άλλες υποχρεώσεις ούτε υπόκεινται σε άλλους περιορισμούς εκτός από αυτούς που προβλέπονται ρητά στους νόμους και στις κατ'εξουσιοδότησή τους εκδιδόμενες κανονιστικές πράξεις.

2. Ως γενική υποχρέωση έχουν να συμμορφώνονται προς τις οδηγίες των σωφρονιστικών υπαλλήλων, εκτός αν είναι προδήλως παράνομες, και να συνεργάζονται πρόθυμα με αυτούς για την εξασφάλιση της τάξης, της ασφάλειας και της καλύτερης δυνατής κοινής διαβίωσης μέσα στο κατάστημα κράτησης.

Άρθρο 7

Καθήκοντα της Πολιτείας πριν και μετά την αποφυλάκιση

Η Πολιτεία έχει καθήκον να μεριμνά, πριν και μετά την αποφυλάκιση, για την κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων και ειδί-

ρα για την προσαρμογή τους στο κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον, τη συμπλήρωση της διαπαιδαγώγησής τους και επαγγελματική τους αποκατάσταση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Διάκριση των κρατουμένων σε κατηγορίες
Έρευνα προσωπικότητας

Άρθρο 8
Σκοπός της διάκρισης

Η διάκριση των κρατουμένων σε κατηγορίες έχει σκοπό την δίκαιη μεταχείρισή τους.

Η διαφορετική μεταχείριση των κρατουμένων κατά κατηγορία δεν πρέπει να προσβάλλει την αξιοπρέπεια του ανθρώπου. Οι κρατούμενοι κάθε κατηγορίας διαβιώνουν σε χωριστά κελιά ή τμήματα καταστημάτων.

Άρθρο 9
Νέοι κρατούμενοι

Νέοι, κατά την έννοια του Κώδικα αυτού, είναι οι κρατούμενοι που δεν έχουν συμπληρώσει το εικοστό πρώτο έτος της ηλικίας τους. Οι νέοι εκτίουν τις επιβαλλόμενες σε αυτούς κυρώσεις κλειστικά σε ειδικά καταστήματα και υποβάλλονται σε μεταγωγή παιδαγωγικού και θεραπευτικού χαρακτήρα. Οι νέοι κρατούμενοι διαβιώνουν χωριστά από τους ενήλικους κρατούμενους, ασδήποτε κατηγορίας.

Στα ειδικά καταστήματα μπορούν να παραμένουν έως τη συμπλήρωση του εικοστού πέμπτου έτους της ηλικίας για την ολοκλήρωση της αγωγής τους, εφόσον παρέχουν ασφαλή δείγματα ελιτίωσης.

Άρθρο 10
Ενήλικοι κρατούμενοι

Όσοι τιμωρούνται για πρώτη φορά σε ποινή στερητικής της ελευθερίας υπόκεινται σε μεταχείριση προσαρμοσμένη στην κατάσταση τους αυτή. Η διαβίωσή τους στο κατάστημα κράτησης, όταν εκτίουν βραχυχρόνιες στερητικές της ελευθερίας ποινές, πρέπει να γίνεται σε ειδικό κατάστημα ή σε χωριστά τμήματα καταστημάτων και να αποφεύγεται κάθε επαφή με άλλους κρατούμενους.

Οι καταδικασμένοι ως υπότροποι, καθ'έξη ή κατ'επάγγελματιες, κατά τις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, καθώς και οι ιδιαίτερα επικίνδυνοι, δυσάγωγοι ή παρουσιάζουν δυσκολίες προσαρμογής στην κοινή διαβίωση μέσα στο κατάστημα, υποβάλλονται σε μεταχείριση που αποσκοπεί στον εθισμό τους στη διαβίωση μέσα στα πλαίσια πάντοτε του σεβασμού της αξιοπρέπειας του ανθρώπου. Τα πρόσωπα αυτά κρατούνται σε ιδιαίτερα καταστήματα ή πτέρυγες καταστημάτων.

Οι κρατούμενοι που εκτίουν μακροχρόνιες στερητικές της ελευθερίας ποινές δεν υποβάλλονται, γι' αυτόν και μόνο το λόγο, σε κάποιο ιδιαίτερο καθεστώς διαβίωσης, εκτός αν το επιβάλλουν λόγους ασφαλείας.

Άρθρο 11
Ειδικές κατηγορίες κρατουμένων

Τα άτομα με εντόνως ψυχοπαθητική προσωπικότητα υπόκεινται σε κάποιο κατάστημα κράτησης ή σε άλλο ειδικό κατάστημα, σε περίπτωση που προσαρμόζεται στην προσωπικότητά τους και αξιολογούνται ως ψυχοθεραπευτικούς σκοπούς. Οι κρατούμενοι που εμφανίζουν άλλες ψυχικές διαταραχές υποβάλλονται σε ειδική θεραπευτική μεταχείριση στο κατάστημα ή σε άλλο ειδικό κατάστημα.

3. Άτομα με εξάρτηση από τοξικές ουσίες (τοξικομανείς) υποβάλλονται σε θεραπευτική μεταχείριση σε κέντρα αποτοξίνωσης και αποκατάστασης, σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις.

4. Στις παραπάνω περιπτώσεις δεν περιλαμβάνονται οι επικίνδυνοι ακαταλόγιστοι, στους οποίους έχουν επιβληθεί μέτρα ασφαλείας.

Άρθρο 12
Υπόδομοι

1. Οι όροι διαβίωσης των υποδομικών στο κατάστημα πρέπει να είναι ανάλογοι προς την ελεύθερη διαβίωση, εκτός αν η προσωπικότητά τους ή ο προηγούμενος βίος τους επιβάλλουν ειδική μεταχείριση. Η τελευταία προσδιορίζεται με απόφαση του δικαστηρίου εκτέλεσης των ποινών.

2. Οι υπόδομοι διαμένουν σε χωριστά τμήματα και σε ιδιαίτερους κοιτώνες χωρίς καμία επικοινωνία με τους λοιπούς κρατούμενους.

3. Οι υπόδομοι υπόκεινται μόνο στους απολύτως αναγκαίους περιορισμούς της ελευθερίας τους για να μην αποδράσουν, να μην παρεμποδίσουν το έργο της ανάκρισης και να μη διαταράξουν την κανονική λειτουργία του καταστήματος.

Άρθρο 13
Κρατούμενοι για χρέη

Οι κρατούμενοι για χρέη καθώς και οι οφειλέτες χρηματικής ποινής ή προστίμου ή δικαστικών εξόδων μένουν σε ιδιαίτερο τμήμα του καταστήματος και δεν υπόκεινται σε άλλους περιορισμούς εκτός από εκείνους που είναι αποτέλεσμα της στέρησης της ελευθερίας τους και αναγκαίοι για την ομαλή λειτουργία του καταστήματος.

Άρθρο 14
Καθορισμός και εφαρμογή μεταχείρισης

Οι κρατούμενοι που εκτίουν ποινή στερητικής της ελευθερίας πάνω από ένα έτος συνεργάζονται στη διερεύνηση της προσωπικότητάς τους για να καταστεί δυνατός ο καθορισμός και η εφαρμογή κατάλληλης μεταχείρισης κατά το διάστημα της έκτισης της στερητικής της ελευθερίας ποινής, καθώς και η μεταϊδρυματική αρωγή και συνδρομή στην κοινωνική τους επανένταξη.

Άρθρο 15
Κέντρο και πτέρυγες προσανατολισμού και παρατήρησης -
Επιστημονικά συμβούλια

Ιδρύεται με προεδρικό διάταγμα αυτοτελές Κέντρο προσανατολισμού και παρατήρησης. Το Κέντρο αποσκοπεί στη μελέτη των ατομικών και κοινωνικών παραγόντων που επιτρέπουν την εξατομικευμένη μεταχείριση των κρατουμένων. Η μεταχείριση αυτή αναπροσδιορίζεται περιοδικά, ανάλογα με την όλη εξέλιξη του κρατουμένου. Στελεχώνεται με υπαλλήλους του Υπουργείου Δικαιοσύνης των οποίων προϊστάται ψυχίατρος με ειδικές γνώσεις και εμπειρία σε μεταχείριση κρατουμένων και διοίκηση ιδρυμάτων. Λειτουργεί σύμφωνα με ειδικό κανονισμό.

2. Στο Κέντρο λειτουργεί επιστημονικό συμβούλιο που απαρτίζεται από τον ψυχίατρο, τον επιθεωρητή καταστημάτων κράτησης, έναν παθολόγο, έναν ψυχολόγο, έναν κοινωνικό λειτουργό, έναν εγκληματολόγο και το δικαστή εκτέλεσης των ποινών.

3. Στα καταστήματα με περισσότερους από διακόσιους κρατούμενους λειτουργούν ειδικές πτέρυγες προσανατολισμού και παρατήρησης με το αντίστοιχο επιστημονικό συμβούλιο, στο οποίο συμμετέχει και ένας γεωπόνος, αν πρόκειται για αγροτικό κατάστημα. Αν το επιστημονικό συμβούλιο δεν επαρκεί για την ενδελεχή και έγκαιρη εξέταση ειδικών περιπτώσεων, ο αρμόδιος εισαγγελέας μπορεί, με διάταξη του, να αποστείλει τον κρατούμενο στο Κέντρο ή σε άλλη πτέρυγα.

4. Στα υπόλοιπα καταστήματα, τις αρμοδιότητες του επιστημο-

νικού συμβουλίου ασκεί συμβούλιο που απαρτίζεται από το διευθυντή και τον κοινωνικό λειτουργό του καταστήματος, το δικαστή εκτέλεσης των ποινών και έναν ιατρό.

Άρθρο 16

Αρμοδιότητες επιστημονικού συμβουλίου

1. Το επιστημονικό συμβούλιο, εκτός από αυτά που ορίζονται στους κανονισμούς, αποφασίζει, το αργότερο σε ένα μήνα από την εισαγωγή του κρατούμενου, για όλα τα κρίσιμα θέματα της διαβίωσης και μεταχείρισής του. Μελετά τις δυνατότητες και προϋποθέσεις αδειών απουσίας ή άλλων μορφών ημιελεύθερης διαβίωσης και εισηγείται σχετικά στην επιτροπή του άρθρου 55.

2. Η εκτίμηση των αποτελεσμάτων της μεταχείρισης του κρατούμενου, με βάση την πιο πάνω έρευνα, γίνεται από το επιστημονικό συμβούλιο τουλάχιστον κάθε έξι μήνες ή και νωρίτερα, αν το ζητήσει ο κρατούμενος.

Άρθρο 17

Διάκριση καταστημάτων κράτησης

Τα καταστήματα κράτησης διακρίνονται σε: α) γενικά, β) ειδικά και γ) θεραπευτικά.

Άρθρο 18

Γενικά καταστήματα

1. Τα γενικά καταστήματα κράτησης διακρίνονται σε Α και Β τύπου.

2. Στα Α τύπου κρατούνται οι υπόδικοι, οι κρατούμενοι για χρέη και οι κατάδικοι σε ποινή φυλάκισης έως δεκαοκτώ μηνών.

3. Στα Β τύπου κρατούνται όλοι οι υπόλοιποι κρατούμενοι.

4. Οι υπότροποι, οι καθ'έξην ή καθ'επάγγελμα εγκληματίες και οι αποδεδειγμένα απείθαρχοι στους κανόνες διαβίωσης του καταστήματος εκτίουν την ποινή τους σε χωριστά τμήματα των καταστημάτων Β τύπου.

5. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Δικαιοσύνης, μπορεί να δημιουργούνται και άλλες κατηγορίες καταστημάτων, αν αυτό επιβάλλεται από την ανάγκη ειδικής μεταχείρισης ή διαπαιδαγώγησης των κρατούμενων.

6. Οι γυναίκες κρατούνται σε καταστήματα κράτησης γυναικών ή σε ιδιαίτερα τμήματα των καταστημάτων.

Άρθρο 19

Ειδικά καταστήματα

Ειδικά καταστήματα είναι τα καταστήματα νέων και τα κέντρα ημιελεύθερης διαβίωσης καταδίκων.

Άρθρο 20

Θεραπευτικά καταστήματα

Τα θεραπευτικά καταστήματα διακρίνονται σε γενικά νοσοκομεία, σε θεραπευτήρια για ψυχασθενείς και σε ειδικά καταστήματα για τοξικομανείς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Εισαγωγή κρατούμενων στα καταστήματα κράτησης

Άρθρο 21

Εισαγωγή κρατούμενων

1. Κανένας δεν εισάγεται σε κατάσταση κράτησης χωρίς παραγγελία του αρμόδιου εισαγγελέα η οποία συνοδεύεται από τα παρακάτω δικαιολογητικά: α) απόφαση ημεδαπού δικαστηρίου, για τους καταδίκους οποιασδήποτε ποινής ή δικαστικών εξόδων, β) α-

πόφαση αλλοδαπού δικαστηρίου βάσει ειδικών διεθνών σεων, και γ) ένταλμα σύλληψης ή προσωρινής κράτησης βούλευμα δικαστικού συμβουλίου, για τους υποδίκους.

2. Οι κρατούμενοι για χρέη εισάγονται με εκτελεστό απόφαση πολιτικού δικαστηρίου, με γραμμάτιο κατατροφείων ενός μήνα ή ένταλμα προσωπικής κράτησης δημοσίου.

Άρθρο 22

Εισαγωγή στα θεραπευτικά καταστήματα

1. Στα γενικά νοσοκομεία εισάγονται οι ασθενείς κρατούμενοι που δεν μπορούν να νοσηλευτούν στα αναρρωτήρια των καμάτων κράτησης. Περιστατικά που δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν ούτε στα γενικά νοσοκομεία παραπέμπονται σε δημοτικά, κοινοτικά θεραπευτήρια ή θεραπευτήρια ν.π.δ.δ.

2. Στα θεραπευτήρια για ψυχασθενείς εισάγονται κρατούμενοι με βάση ιατρική γνωμάτευση ή απόφαση του δικαστηρίου.

3. Στα ειδικά καταστήματα για τοξικομανείς εισάγονται κρατούμενοι σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου.

Άρθρο 23

Διαδικασία εισαγωγής

1. Ο κρατούμενος οδηγείται στη γραμματεία του καταστήματος, όπου γίνεται έλεγχος των σχετικών δικαιολογητικών και γραφή στα βιβλία ή στον ηλεκτρονικό υπολογιστή του καταστήματος.

2. Ο κρατούμενος υποβάλλεται σε έρευνα σωματική και τομικών του ειδών, η οποία διεξάγεται σε ιδιαίτερο χώρο κατά τρόπο που δε θίγει την αξιοπρέπεια του. Η έρευνα διενεργείται από δύο τουλάχιστον υπαλλήλους του ίδιου φύλου με τον κρατούμενο. Χρήματα και αντικείμενα, που απαγορεύει ο κανονισμός να φέρει μαζί του ο κρατούμενος, παραδίδονται με απόδειξη διαχειριστή του καταστήματος.

3. Η υπηρεσία παρέχει είδη καθαριότητας σε όλους τους κρατούμενους και ιματισμό σε όσους έχουν ανάγκη.

4. Σε ορισμένα καταστήματα χορηγείται ειδικός ιματισμός λογος με τη λειτουργία του καταστήματος.

Άρθρο 24

1. Το αργότερο την επόμενη ημέρα από την εισαγωγή του κρατούμενου οδηγείται στο διευθυντή, στον ιατρό και στην κοινωνική υπηρεσία.

2. Ο διευθυντής ενημερώνει τον κρατούμενο για τα δικαιώματά του και τις υποχρεώσεις του, καθώς και για τον κανονισμό του καταστήματος κράτησης. Οι αλλοδαποί κρατούμενοι ενημερώνονται για τα παραπάνω σε γλώσσα που κατανοούν.

3. Ο ιατρός εξετάζει τον κρατούμενο και, αν διαπιστώσει νόσημα, τον υποβάλλει στην κατάλληλη αγωγή ή ζητεί την εξέτασή του από ειδικό ιατρό. Σε σοβαρές περιπτώσεις τον παραπέμπει σε τάλληλο θεραπευτικό κατάστημα.

4. Ο κοινωνικός λειτουργός σε ιδιαίτερη συνέντευξη επικοινωνεί με τον κρατούμενο, τον ενημερώνει για την παρεχόμενη κοινωνική υπηρεσία συμπάρταση για τα ατομικά, οικονομικά, επαγγελματικά, οικονομικά ή άλλα προβλήματα που μιοιουργούνται από τη στέρηση της ελευθερίας του και του παρατηρεί την απαραίτητη συνδρομή για τα πιο επείγοντα από αυτά.

Άρθρο 25

1. Ο γραμματέας του δικαστηρίου υποχρεούται, μέσα σε διήμερη ημέρα από την καταδίκη, να στείλει στο κατάστημα κράτησης απόσπασμα της απόφασης και, μέσα σε ένα μήνα, πλήρη αντίγραφο της απόφασης με τα πρακτικά καθώς και τις τυχόν θέσεις των πραγματογνωμόνων και τεχνικών συμβούλων που φορούν τον κρατούμενο.

2. Η κοινωνική υπηρεσία και ο ιατρός του καταστήματος μπορούν να ζητήσουν από τη δικογραφία αντίγραφο οποιουδήποτε εγγράφου ή κατάθεσης κρίνουν απαραίτητο.

Άρθρο 26
Βιβλία καταστήματος

1. Σε κάθε κατάσταση τηρούνται με ευθύνη της γραμματείας: α) βιβλίο κρατουμένων (ξεχωριστά για κάθε κατηγορία κρατουμένων, δηλαδή για τους καταδίκους, τους υποδίκους, τους κρατούμενους για χρηματικές ποινές ή έξοδα και τους κρατούμενους για χρέη) και β) ατομικοί φάκελοι κρατουμένων.

2. Στα βιβλία καταχωρίζονται τα στοιχεία ταυτότητας, ο τόπος τελευταίας διαμονής, η οικογενειακή κατάσταση, τα δικαιολογητικά έγγραφα της κράτησης, στοιχεία ταυτότητας του θύματος καθώς και η ημερομηνία και η ώρα της εισαγωγής.

3. Σε ειδική στήλη των βιβλίων, συντάσσεται και καταχωρίζεται συνοπτική έκθεση για τα παραπάνω, η οποία υπογράφεται από τον αρμόδιο υπάλληλό του καταστήματος και τον υπάλληλο που συνοδεύει τον προσαγόμενο.

4. Αντίγραφο της παραπάνω έκθεσης, θεωρημένο από το διευθυντή του καταστήματος, αποστέλλεται στην αρχή που παρήγγειλε την κράτηση.

5. Σε ξεχωριστή στήλη καταχωρίζεται η χρονολογία έναρξης της κράτησης ή της εκτέλεσης της ποινής, καθώς και η χρονολογία της λήξης τους. Επίσης καταχωρίζεται και κάθε άλλη μεταβολή.

6. Η τήρηση των παραπάνω βιβλίων και φακέλων δεν είναι απαραίτητη, όταν η καταχώριση των στοιχείων αυτών γίνεται σε ηλεκτρονικούς υπολογιστές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Όροι διαβίωσης κρατουμένων

Άρθρο 27
Υγιεινή των κρατουμένων

1. Η διοίκηση του καταστήματος έχει την υποχρέωση να εξασφαλίζει πλήρως την υγιεινή και καθαριότητα των κρατουμένων, καθώς και την καθαριότητα των κοινόχρηστων χώρων και να παύει για το σκοπό αυτόν όλα τα αναγκαία είδη, όπως αυτά καθορίζονται από τον κανονισμό. Έχει επίσης την υποχρέωση να διασφαλίζει και να διατηρεί σε καλή λειτουργία όλες τις εγκαταστάσεις για τον πιο πάνω σκοπό.

2. Οι κρατούμενοι έχουν την υποχρέωση να τηρούν τους όρους οικιακής υγιεινής και καθαριότητας των κοινόχρηστων χώρων, ως καθορίζεται από τον κανονισμό και σύμφωνα με τις οδηγίες των αρμόδιων υπαλλήλων.

Άρθρο 28
Υγειονομική περίθαλψη

Η υγειονομική περίθαλψη των κρατουμένων διενεργείται από τους και οδοντιάτρους των καταστημάτων κράτησης, από τα ιατρικά καταστήματα καθώς και από δημόσια νοσοκομεία.

Άρθρο 29
Επιθεώρηση υγειονομικού ελέγχου

Συνιστάται στην κεντρική υπηρεσία του Υπουργείου Δικαιοσύνης Επιθεώρηση υγειονομικού ελέγχου η οποία στελεχώνεται: α) έναν επιθεωρητή ιατρό, με ειδικότητα παθολόγου ή ψυχολόγου και δεκαετή τουλάχιστον άσκηση της ειδικότητάς του στο ίδιο τομέα, β) από έναν αναπληρωτή επιθεωρητή με τα ίδια όντα και γ) από γραμματέα.

Ο επιθεωρητής ιατρός: α) προγραμματίζει, σε συνεργασία με

τους ιατρούς και οδοντιάτρους των καταστημάτων κράτησης, το είδος και τον τρόπο παροχής της υγειονομικής περίθαλψης στα καταστήματα αυτά και β) ελέγχει και επιθεωρεί, ως προς τη σωστή εκτέλεση των καθηκόντων του, το υγειονομικό προσωπικό των καταστημάτων κράτησης.

Άρθρο 30
Υγειονομικό προσωπικό

1. Κάθε κατάσταση κράτησης εξυπηρετείται τουλάχιστον από έναν παθολόγο, έναν ψυχίατρο και ένα νοσοκόμο σε ειδικότητα πρώτης βαθμίδας. Σε καταστήματα με περισσότερους από διακόσιους κρατούμενους υπηρετούν μόνιμοι παθολόγοι και ψυχίατροι και ειδικότερα: ένας νοσοκόμος σε ειδικότητα πρώτης βαθμίδας για κάθε εκατό κρατούμενους, ένας παθολόγος και ένας ψυχίατρος για κάθε διακόσιους κρατούμενους.

2. Σε κάθε κατάσταση με περισσότερους από διακόσιους κρατούμενους υπηρετεί τουλάχιστον ένας οδοντίατρος.

3. Στα καταστήματα κράτησης γυναικών, εκτός από τους παραπάνω ιατρούς, υπηρετεί και γυναικολόγος.

4. Τα θεραπευτικά καταστήματα διέπονται από ειδικές διατάξεις και υπάγονται στον έλεγχο της επιθεώρησης υγειονομικού ελέγχου.

Άρθρο 31
Ιατρική περίθαλψη κρατουμένων

1. Ο ιατρός του καταστήματος εξετάζει τον κρατούμενο με πρωτοβουλία του ή όταν ο τελευταίος το ζητήσει και ενεργεί σύμφωνα με το άρθρο 24 παρ. 3.

2. Κάθε κρατούμενος μπορεί να ζητήσει να εξεταστεί από ιατρό της δικής του επιλογής. Η εξέταση γίνεται παρουσία του ιατρού του καταστήματος κατά τις ώρες της υπηρεσίας του, σύμφωνα με τους κανόνες της ιατρικής δεοντολογίας.

Σε περίπτωση αντίθεσης στη διάγνωση ή στον τρόπο θεραπείας καλείται τρίτος ιατρός που ορίζεται από τον επιθεωρητή υγειονομικού ελέγχου και εκεί όπου δεν εδρεύει επιθεωρητής από το δικαστή εκτέλεσης των ποινών.

3. Η παραπομπή κρατούμενου σε νοσηλευτικό ίδρυμα ενεργείται ύστερα από έκθεση του ιατρού του καταστήματος κράτησης, στην οποία αιτιολογείται λεπτομερώς η αναγκαιότητα της παραπομπής. Η έκθεση του ιατρού συνοδεύει τον παραπεμπόμενο και αντίγραφο της παραμένει στον ατομικό του φάκελο. Επίσης αντίγραφο της αποστέλλεται στην επιθεώρηση του υγειονομικού ελέγχου του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

Άρθρο 32
Δελτία υγείας

1. Για κάθε κρατούμενο τηρείται ατομικό δελτίο υγείας, στο οποίο καταχωρίζονται στοιχεία ιατρικού ενδιαφέροντος. Το δελτίο αυτό συνοδεύει τον κρατούμενο σε κάθε μετακίνησή του σε κατάσταση ή σε νοσηλευτικό ίδρυμα. Στο πιο πάνω δελτίο καταχωρίζονται κάθε ιατρική εξέταση με τη χρονολογία της, η σχετική διάγνωση, η αγωγή που συστήθηκε καθώς και το ονοματεπώνυμο, η ειδικότητα και η υπογραφή του ιατρού που έκανε την εξέταση.

2. Σε κάθε κατάσταση τηρείται υποχρεωτικά βιβλίο ιατρικών εξετάσεων κρατουμένων, στο οποίο αναγράφονται περιληπτικά τα παραπάνω στοιχεία.

Άρθρο 33
Ιατρικές πράξεις

1. Κάθε είδους αναγκαία ιατρική εξέταση ή ιατροχειρουργική επέμβαση σε κρατούμενο επιτρέπεται με τη συναίνεσή του.

2. Αν ο κρατούμενος αρνείται, ενώ δεν είναι διανοητικά καθυστερημένος ή ψυχικά ασθενής, ζητείται η συναίνεση του ή της συ-

ζύγου ή συγγενών μέχρι τρίτου βαθμού και εφ' όσον ελλείπουν ή αρνούνται αποφασίζει σχετικά ο δικαστής εκτέλεσης των ποινών.

Άρθρο 34 Απεργία πείνας

1. Ο κρατούμενος που δηλώνει ότι κατέρχεται σε απεργία πείνας έχει δικαίωμα να καλέσει ιατρό της επιλογής του για να διαπιστωθεί η κατάσταση της ψυχικής και πνευματικής του υγείας. Μετά τη δήλωση αυτή ο διευθυντής σε συνεργασία με τον ιατρό του καταστήματος λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για την παρακολούθησή του.

2. Αν κατά τη διάρκεια της απεργίας ο ιατρός του καταστήματος κρίνει ότι ο απεργός χρειάζεται ειδική ιατρική παρακολούθηση, ζητεί τη μεταγωγή του σε θεραπευτικό κατάστημα. Την ίδια δυνατότητα έχει και το δικαστήριο εκτέλεσης των ποινών.

3. Αν ο απεργός περιέλθει σε κατάσταση άμεσου κινδύνου ζωής ή σοβαρής και μόνιμης βλάβης της υγείας του, το δικαστήριο εκτέλεσης των ποινών, λαμβάνοντας υπόψη την προσωπικότητα του κρατουμένου, το σκοπό και τις επιδιώξεις του και τη σταθερότητα της απόφασής του, μπορεί να διατάξει τη λήψη μέτρων.

Άρθρο 35 Διατροφή

1. Η διατροφή των κρατουμένων είναι υποχρέωση του Κράτους. Η διατροφή των κρατουμένων καθορίζεται από διαιτολόγο με ευθύνη της επιθεώρησης υγειονομικού ελέγχου του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

2. Η καθοριζόμενη κατά την προηγούμενη παράγραφο διατροφή στα καταστήματα ελέγχεται και παρακολουθείται από τον ιατρό και το διευθυντή της φυλακής, οι οποίοι ελέγχουν καθημερινά την ποιότητα και τη γενική κατάσταση της παρασκευαζόμενης τροφής.

3. Ο ιατρός του καταστήματος καθορίζει, με γραπτή γνωμάτευση, ειδική δίαιτα ή συμπληρωματική τροφή σε όσους έχουν ανάγκη.

4. Πρόνοια λαμβάνεται, κατά το δυνατό, για ειδικά διαιτολόγια που επιβάλλουν ορισμένες θρησκευτικές πεποιθήσεις.

5. Επιτρέπεται στον κρατούμενο να προμηθεύεται με δική του δαπάνη τα απαραίτητα αγαθά για την ικανοποίηση των ατομικών του αναγκών με μεσολάβηση των υπηρεσιών του καταστήματος κράτησης. Η παρασκευή φαγητού στο χώρο του καταστήματος από τον ίδιο τον κρατούμενο απαγορεύεται.

6. Η παράδοση ειδών διατροφής στους κρατουμένους κατά το επισκεπτήριο απαγορεύεται, εκτός αν το επιτρέπει ο κανονισμός του καταστήματος.

Άρθρο 36 Ενδυμασία

1. Κάθε κρατούμενος έχει δικαίωμα να φέρει την ατομική του ενδυμασία, η οποία πρέπει να είναι ευπρεπής και καθαρή.

2. Κρατούμενοι, που δεν έχουν κατάλληλη ενδυμασία και υποδήματα, καθώς και όσοι το ζητήσουν, λαμβάνουν τα είδη αυτά από τη διεύθυνση των καταστημάτων. Ομοιόμορφες στολές δεν επιτρέπονται και η όλη εμφάνιση της ενδυμασίας θα πρέπει να μην είναι ταπεινωτική για τον κρατούμενο και να είναι ανάλογη με την εποχή του έτους.

3. Οι κρατούμενοι που εργάζονται σε αγροτικά καταστήματα, εργαστήρια και άλλες εργασίες δικαιούνται κατάλληλο ρουχισμό.

4. Οι κρατούμενοι που έχουν από την επαγγελματική ή άλλη ιδιότητά τους ιδιαίτερη στολή δεν επιτρέπεται να τη φορούν στο κατάστημα.

5. Με δαπάνη του δημοσίου χορηγούνται κουβέρτες, σεντόνια, μαξιλαροθήκες και πετσέτες. Οι κρατούμενοι μπορούν να χρησιμοποιούν τα δικά τους σεντόνια και κουβέρτες. Ο τύπος και η ποιότητα των ειδών που παρέχονται καθορίζονται με απόφαση του

Υπουργού Δικαιοσύνης.

6. Οι κρατούμενοι υποχρεούνται να τηρούν καθαρά και φρεσμένα τα είδη ένδυσης και ρουχισμού που περιγράφονται ραπάνω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Κτιριακές εγκαταστάσεις καταστημάτων και χώροι έκτισης ποινών

Άρθρο 37 Κατασκευή κτιρίων

1. Τα κτίρια και η διαμόρφωση των χώρων κράτησης πρέπει εξασφαλίζουν την υγιεινή διαβίωση των κρατουμένων και να προύν τους αναγκαίους όρους ασφαλείας και ομαλής λειτουργίας των καταστημάτων.

2. Τα καταστήματα κράτησης, είτε βρίσκονται σε αστικές περιοχές είτε σε αγροτικές, πρέπει να είναι σε απόσταση ασφαλείας από τις κατοικημένες περιοχές, χωρίς πάντως να αποκλείεται να συσχεριάζεται η επικοινωνία με τα πρόσωπα που προβλέπει ο νόμος.

3. Ο αριθμός των κρατουμένων σε κάθε κατάστημα κράτησης δεν πρέπει να υπερβαίνει τα τριακόσια άτομα. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις είναι δυνατή η αύξηση των κρατουμένων έως τον αριθμό των πεντακοσίων, εφ' όσον θα υπάρχουν νέες κτιριακές εγκαταστάσεις και χώροι έκτισης ποινής, σύμφωνα με τις διατάξεις των επόμενων άρθρων.

4. Οι διοικητικές, οικονομικές και υγειονομικές υπηρεσίες κτιρίων και το προσωπικό φύλαξης στεγάζονται έξω από τους χώρους κράτησης.

5. Η κατασκευή και η διαρρύθμιση των κτιρίων εξασφαλίζει επαρκή φως, άνετη κυκλοφορία αέρα και χώρο κίνησης, σύμφωνα με τις κλιματολογικές συνθήκες του τόπου κράτησης.

Άρθρο 38 Χώροι έκτισης ποινών

1. Κάθε κατάστημα κράτησης πρέπει να διαθέτει ατομικά κελιά και θαλάμους το πολύ έξι ατόμων. Η διαβίωση του κρατουμένου σε ατομικό κελί αποτελεί δικαίωμα που ικανοποιείται, αν επιβάλλουν οι ανάγκες του και το επιτρέπουν οι κτιριακές συνθήκες του καταστήματος.

2. Τα ατομικά κελιά έχουν χωρητικότητα τουλάχιστον 30μ³ διαθέτουν κρεβάτι, τραπέζι, κάθισμα και ντουλάπα. Τα παράθυρα όλων των κελιών πρέπει να εξασφαλίζουν καλό φωτισμό και κυκλοφορία αέρα.

3. Τα ειδικά για περιορισμό κελιά έχουν τις ίδιες διαστάσεις με τα κοινά και βρίσκονται σε ιδιαίτερο χώρο του καταστήματος για να μην παρεμποδίζεται η εύρυθμη λειτουργία του.

4. Οι κοινόι κοιτώνες πρέπει να διαθέτουν εμβαδόν τουλάχιστον 6μ² για κάθε άτομο και να περιέχουν όλα τα πιο πάνω οριζόμενα αντικείμενα.

5. Τα ατομικά κελιά και οι θάλαμοι έχουν δικές τους εγκαταστάσεις υγιεινής, θέρμανσης, νερού και αποχωρητηρίου.

6. Σε κάθε κατάστημα πρέπει να υπάρχει ικανός αριθμός εγκαταστάσεων λουτρών με θερμό και κρύο νερό, για την ατομική υγιεινή και καθαριότητα κάθε κρατουμένου. Επίσης πρέπει να παρέχονται επαρκείς χώροι και εγκαταστάσεις για ιατρικές εξετάσεις και ψυχοθεραπευτική αγωγή, εργασία και επαγγελματική εκπαίδευση, διδασκαλία, βιβλιοθήκη, εκκλησιασμός και αναρρωτήριο, όπως καθορίζονται ειδικότερα στα παρακάτω άρθρα.

7. Οι μητέρες που έχουν μαζί τα βρέφη τους κρατούνται πάντοτε σε ατομικά κελιά, χωρητικότητας τουλάχιστον 40μ³, κατάλληλα διαρρυθμισμένα.

8. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Υπουργού Δικαιοσύνης, καθορίζονται ειδικότερα οι όροι

κατασκευή των κτιριακών εγκαταστάσεων και των χώρων των ποινών σύμφωνα με τις παραπάνω διατάξεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Αγωγή κρατουμένων

Άρθρο 39

Σκοπός της αγωγής

Η αγωγή των κρατουμένων αποβλέπει στην ομαλή επανένταξη στο κοινωνικό, επαγγελματικό και οικογενειακό περιβάλλον, με την ανάπτυξη των ψυχικών, σωματικών και πνευματικών ιδιοτήτων τους, τη διατήρηση της ψυχικής και σωματικής τους υγείας, την κατάλληλη εκπαίδευση και τη μείωση αρνητικών επιδράσεων της στέρησης της ελευθερίας, για αστούν υπεύθυνα και αυτοδύναμα άτομα.

Άρθρο 40

Μέσα αγωγής

Η αγωγή των κρατουμένων γίνεται από εξειδικευμένο προσωπικό, με σύγχρονες και κατάλληλες επιστημονικές μεθόδους και προγράμματα, σε ατομικό ή ομαδικό επίπεδο. Στην προσπάθεια αυτή συνεργάζεται όλο το προσωπικό.

Η συμμετοχή και συνεργασία των κρατουμένων στον προγραμματισμό της αγωγής είναι απαραίτητη προϋπόθεση και πραγματοποιείται όπως προβλέπεται σε επόμενες ειδικές διατάξεις.

Άρθρο 41

Κοινωνική αγωγή

Η κοινωνική αγωγή περιλαμβάνει κυρίως την τόνωση της αυτοεκτίμησης και κοινωνικής ευθύνης των κρατουμένων, την καλλιέργεια διαπροσωπικών σχέσεων, την ενθάρρυνση για την κοινωνική και την ανάπτυξη πνεύματος συνεργασίας μέσα από δημιουργικές δραστηριότητες.

Η κοινωνική αγωγή ως αρωγή, εφ' όσον το επιθυμεί ο κρατούμενος, μπορεί να συνεχιστεί και επεκταθεί προσαρμοζόμενη στην κατάσταση και μετά την αποφυλάκιση του.

Άρθρο 42

Φυσική αγωγή

Κάθε κατάσταση προβλέπεται ο απαραίτητος εξοπλισμός και εξωτερικός, καθώς και τα μέσα για τη σωματική αγωγή των κρατουμένων.

Το πρόγραμμα της σωματικής αγωγής εφαρμόζεται σύμφωνα με το πρόγραμμα και περιλαμβάνει σωματικές ασκήσεις, ενόργανα και ανόργανα παιχνίδια και αγώνες.

Άρθρο 43

Πνευματική αγωγή

Ο κρατούμενος δικαιούται να επιμορφώνεται και να ενημερώνεται με βιβλία, εφημερίδες, περιοδικά, ραδιοφωνικές εκπομπές, σεμινάρια και συζητήσεις.

Για τον σκοπό αυτόν προβλέπεται δανειστική βιβλιοθήκη διαθέσιμη με λογοτεχνικά και επιστημονικά βιβλία και υπάρχει κατάλληλος χώρος για αναγνώστηριο. Επίσης ενθαρρύνεται η συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση, κοινωνικούς, πολιτιστικούς και άλλους φορείς.

Άρθρο 44

Θρησκευτική αγωγή

Η θρησκευτική αγωγή είναι προαιρετική και περιλαμβάνει

το δικαίωμα του κρατουμένου να ασκεί τα θρησκευτικά του καθήκοντα και να επικοινωνεί με αναγνωρισμένο εκπρόσωπο του θρησκευόμενου ή του δόγματός του, με φροντίδα του ιερέα ή του διευθυντή του καταστήματος.

2. Ο κρατούμενος κατά την εισαγωγή του στο κατάστημα δηλώνει, αν το επιθυμεί, το θρήσκευμα ή το δόγμα στο οποίο ανήκει.

3. Σε κάθε κατάσταση υπάρχει ναός ή κατάλληλος χώρος στον οποίο, όσοι από τους κρατουμένους επιθυμούν, παρακολουθούν τη θεία λειτουργία ή άλλες ακολουθίες που τελούνται από τον ιερέα του καταστήματος ή εθελοντή ιερέα.

4. Κρατούμενοι, οι οποίοι βρίσκονται σε ειδικούς χώρους κράτησης ή σε θεραπευτικά καταστήματα, δέχονται την επίσκεψη του ιερέα ή του εθελοντή ιερέα για ενίσχυση και παρηγοριά.

5. Στις ιδιαίτερες συνομιλίες του ιερέα με τον κρατούμενο δεν παρεμβάλλεται φυλακτικό ή άλλο προσωπικό κράτησης.

Άρθρο 45

Ψυχαγωγία

1. Η ψυχαγωγία των κρατουμένων γίνεται σε κατάλληλα διαμορφωμένο εξωτερικό ή εσωτερικό χώρο του καταστήματος και αποσκοπεί, μεταξύ των άλλων, στην αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου τους με τρόπο δημιουργικό και με παράλληλη ανάπτυξη του ομαδικού πνεύματος της συνεργασίας και της άμιλλας.

2. Οι κρατούμενοι συμμετέχουν σε ομαδικές ή ατομικές καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, σε οργάνωση θιάσου, χορωδίας, έκθεσης ζωγραφικής και χειροτεχνημάτων, κινηματογραφικών και άλλων προβολών, για να εξασφαλίζονται οι απαραίτητες προϋποθέσεις για ψυχαγωγία, καλλιτεχνική έκφραση και αυτοσχεδιασμό.

Άρθρο 46

Οργάνωση ψυχαγωγίας

1. Ειδική επιτροπή αναλαμβάνει το σχεδιασμό και την οργάνωση πολιτιστικών, ψυχαγωγικών και αθλητικών εκδηλώσεων ή την έκδοση ενημερωτικών ή λογοτεχνικών εντύπων.

2. Η επιτροπή αποτελείται από τρεις εκπροσώπους των κρατουμένων, που εκλέγονται κάθε τέσσερις μήνες με κλήρο και δύο μέλη του προσωπικού, οριζόμενα για τέσσερις μήνες από το διευθυντή. Το ένα μέλος του προσωπικού ανήκει στην κοινωνική υπηρεσία.

3. Το πρόγραμμα της επιτροπής δεν πραγματοποιείται, αν ο διευθυντής επικαλεστεί, αιτιολογημένα, λόγους αναφερόμενους στην ασφάλεια και τάξη του καταστήματος.

Άρθρο 47

Εκπαίδευση

1. Η παιδεία των κρατουμένων αποβλέπει στην απόκτηση ή συμπλήρωση πρωτοβάθμιας ή επαγγελματικής εκπαίδευσης. Για τον σκοπό αυτόν στα διάφορα καταστήματα λειτουργεί μονοτάξιο δημοτικό σχολείο υπαγόμενο στο Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Επίσης οργανώνονται με τη συνεργασία αρμόδιων φορέων προγράμματα επαγγελματικού προσανατολισμού και εκπαίδευσης.

2. Οι παρεχόμενοι τίτλοι σπουδών είναι ισότιμοι με τους τίτλους των αντίστοιχων σχολών της δημόσιας ή επαγγελματικής εκπαίδευσης και δεν αναγράφεται σε αυτούς το όνομα του καταστήματος.

3. Οι σπουδές με αλληλογραφία γίνονται χωρίς κανέναν περιορισμό.

Άρθρο 48

1. Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση των νέων είναι υποχρεωτική. Οι αναλφάβητοι ενήλικοι ενθαρρύνονται να παρακολουθήσουν μαθήματα στοιχειώδους εκπαίδευσης.

2. Όσοι έχουν συμπληρώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, μπο-

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Επικοινωνία με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον

Άρθρο 49

Σκοπός και μέσα πραγμάτωσης της επικοινωνίας

Η επικοινωνία του κρατουμένου με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον αποτελεί ζωτική ανάγκη, τόσο για τη διαβίωσή του στο κατάστημα, όσο και για βαθμιαία ένταξή του στην κοινωνία.

Αυτή πραγματοποιείται: 1) με την υποδοχή επισκεπτών, 2) την ανταλλαγή επιστολών, 3) την τηλεφωνική επικοινωνία, 4) τις άδειες και τους θεσμούς ημιελεύθερης διαβίωσης.

Άρθρο 50

Επισκέψεις

1. Σε κάθε κρατούμενο επιτρέπεται να δέχεται τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα επισκέψεις συγγενών μέχρι τετάρτου βαθμού. Ο διευθυντής του καταστήματος μπορεί, ο ίδιος ή μετά από γραπτή ή προφορική πρόταση της κοινωνικής υπηρεσίας, να επιτρέψει την επίσκεψη και άλλων προσώπων ή συλλόγων που μπορούν να ασκήσουν ευεργετική επίδραση σε αυτόν. Καταβάλλεται ειδική προσπάθεια να διατηρούνται οι δεσμοί του κρατουμένου με την οικογένειά του ή να δημιουργούνται θετικές διαπροσωπικές σχέσεις και με άλλα πρόσωπα που βρίσκονται έξω από τα καταστήματα κράτησης.

2. Οι επισκέψεις πραγματοποιούνται σε ειδικό κατάλληλο χώρο του καταστήματος στον οποίο υπάρχει οπτικός έλεγχος.

3. Ο αριθμός των επισκέψεων, η διάρκεια και ο τρόπος επικοινωνίας καθώς και κάθε άλλη λεπτομέρεια ρυθμίζονται από τον εσωτερικό κανονισμό και με υπουργικές αποφάσεις.

4. Εκπρόσωποι κοινωνικών φορέων, μέλη επιστημονικών εταιριών, πολιτιστικών, θρησκευτικών ή άλλων συλλόγων επισκέπτονται κρατουμένους ύστερα από άδεια του διευθυντή ή του Υπουργού Δικαιοσύνης.

5. Σε αλλοδαπούς κρατουμένους γίνονται οι δυνατές διευκολύνσεις για να επικοινωνούν με τους διπλωματικούς ή προξενικούς εκπροσώπους του κράτους στο οποίο ανήκουν, ή με άλλα πρόσωπα τα οποία κατά τη γνώμη της διεύθυνσης συμβάλλουν στην εξομάλυνση των ειδικών προβλημάτων που δημιουργούνται από την κράτησή τους.

Άρθρο 51

Τηλεφωνική επικοινωνία, τηλεγραφήματα, επιστολές

1. Ο κρατούμενος μπορεί με άδεια του διευθυντή να επικοινωνεί με τηλέφωνο που βρίσκεται σε ελεγχόμενο χώρο του καταστήματος, μια φορά την εβδομάδα και επιπλέον, αν υπάρχει ανάγκη, με το συνήγορό του, με συγγενικά του πρόσωπα ή πρόσωπα που μπορούν να έχουν ευεργετική επίδραση σε αυτόν.

2. Το περιεχόμενο τηλεγραφημάτων ή επιστολών δεν ελέγχεται. Σε περίπτωση που τα επιβάλλουν λόγοι ασφαλείας ή κίνδυνος διάπραξης ιδιαίτερως σοβαρών εγκλημάτων ή ανάγκη διακρίβωσης τέτοιων εγκλημάτων, μπορεί να ελεγχθεί η αλληλογραφία κρατουμένου μετά από άδεια του δικαστή εκτέλεσης των ποινών.

3. Εκείνοι που νομίμως ελέγχουν με οποιοδήποτε τρόπο την επικοινωνία των κρατουμένων, καθώς και όσοι υπηρετούν με οποιαδήποτε ιδιότητα στο κατάστημα, αν ανακοινώσουν όσα περιέρχονται σε γνώση τους σε τρίτα πρόσωπα, διώκονται σύμφωνα με το άρθρο 252 του ποινικού κώδικα.

4. Οι κρατούμενοι επικοινωνούν με δική τους δαπάνη, αν όμως δεν έχουν τα μέσα, η δαπάνη αυτή καλύπτεται από τη διεύθυνση η οποία παρέχει χαρτί αλληλογραφίας και φακέλους χωρίς κανένα διακριτικό σημείο.

1. Οι κρατούμενοι μπορούν να λάβουν άδεια απουσίας απικαταστήματα κράτησης υπό τις προϋποθέσεις και κατά τη διαδικασία που ορίζεται στις επόμενες διατάξεις.

2. Οι άδειες διακρίνονται σε τακτικές, έκτακτες και εκδευτικές.

3. Οι τακτικές άδειες αποσκοπούν στην ανθρωπιστικότερη έση των ποινών και στην προετοιμασία της ομαλής επανέντα του κρατουμένου στην κοινωνία μετά την απόλυσή του.

4. Οι έκτακτες άδειες αποσκοπούν στην αντιμετώπιση έκτακ αναγκών του κρατουμένου και ρυθμίζονται στο άρθρο 558 του δικα Ποινικής Δικονομίας.

5. Οι εκπαιδευτικές άδειες αποσκοπούν στην απόκτηση ή μπλήρωση γνώσεων στους τομείς της πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας, τεχνικής, επαγγελματικής ή και ανώτατης εκπαίδευσης.

Άρθρο 53

Προϋποθέσεις αδειών

1. Οι τακτικές άδειες χορηγούνται, εφ' όσον:

α) ο κατάδικος έχει εκτίσει πραγματικά το ένα τρίτο της ποινού και η κράτηση έχει διαρκέσει τουλάχιστον έξι μήνες και, περίπτωση καταδίκης σε ισόβια κάθειρξη, δεκαπέντε έτη. Στην περίπτωση ποινικού σωφρονισμού, ο ανήλικος πρέπει να έχει εκσει το ήμισυ τουλάχιστον του κατώτατου ορίου. Σε περίπτωση μέτρων ασφαλείας δεν εφαρμόζονται οι παραπάνω διατάξεις β) Δεν εκκρεμεί σε βάρος του καταδίκου άλλη ποινική διαδικασία.

2. Η τακτική άδεια χορηγείται κατά την ανέλεγκτη κρίση του αρμόδιου οργάνου, το οποίο για τη χορήγησή της εκτιμά αν υπήχει κίνδυνος να δραπέτεύσει ο κατάδικος ή να τελέσει κατά διάρκειά της νέα εγκλήματα. Για τη χορήγηση της άδειας λαμβνούνται επίσης υπόψη ιδίως:

α) το είδος και βαρύτητα της πράξης που έχει τελέσει ο κατάδικος, β) η υποτροπή ή η καθ' έξη τέλεση εγκλημάτων, γ) η προσωπικότητά του, το παρελθόν του και η διαγωγή του, μετά τη τέλεση της πράξης και κατά τη διάρκεια της κράτησης, δ) η ατιμική, οικογενειακή, επαγγελματική και κοινωνική του κατάσταση ε) ο σκοπός για τον οποίο πρόκειται να χρησιμοποιηθεί η άδεια

Άρθρο 54

Τρόπος χορήγησης αδειών

1. Η τακτική άδεια απουσίας διαρκεί από είκοσι τέσσερις ώρες έως πέντε ημέρες, στις οποίες συνυπολογίζονται και οι Κυριακές και αργίες. Η συνολική διάρκεια των αδειών ενός καταδίκου δε επιτρέπεται να υπερβαίνει τις είκοσι ημέρες το έτος.

2. Ανάμεσα σε δύο άδειες πρέπει να μεσολαβήσουν τρεις μήνες τουλάχιστον.

3. Ο χρόνος της άδειας θεωρείται τμήμα του χρόνου της ποινής

4. Στον κατάδικο στον οποίο χορηγείται άδεια μπορούν να επιβληθούν ορισμένες υποχρεώσεις σχετικά με τον τρόπο διαβίωσής του κατά το διάστημα της άδειάς του, ιδίως ως προς τον τόπο της διαμονής του.

5. Ο κατάδικος που βρίσκεται σε άδεια υποχρεούται να παρουσιαστεί χωρίς καθυστέρηση στο αστυνομικό τμήμα του τόπου διαμονής του.

6. Στους ανήλικους χορηγείται άδεια μόνο εφ' όσον αυτοί, κατά την έξοδό τους από το κατάστημα και κατά την επιστροφή τους σε αυτό, συνοδεύονται από το γονέα τους ή από αυτόν που ασκεί την επιμέλειά τους ή από το πλησιέστερο συγγενικό τους πρόσωπο.

7. Οι δαπάνες μετάβασης και επιστροφής του καταδίκου που έχει λάβει άδεια βαρύνουν τον ίδιο. Πριν από τη χρήση της άδειας ο κατάδικος πρέπει να αποδείξει ότι διαθέτει τα μέσα για τη δια-

Επικοινωνία με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον

Άρθρο 49

Σκοπός και μέσα πραγμάτωσης της επικοινωνίας

Η επικοινωνία του κρατούμενου με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον αποτελεί ζωτική ανάγκη, τόσο για τη διαβίωσή του στο κατάστημα, όσο και για βαθμιαία ένταξη του στην κοινωνία.

Αυτή πραγματοποιείται: 1) με την υποδοχή επισκεπτών, 2) την ανταλλαγή επιστολών, 3) την τηλεφωνική επικοινωνία, 4) τις άδειες και τους θεσμούς ημιελεύθερης διαβίωσης.

Άρθρο 50

Επισκέψεις

1. Σε κάθε κρατούμενο επιτρέπεται να δέχεται τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα επισκέψεις συγγενών μέχρι τετάρτου βαθμού. Ο διευθυντής του καταστήματος μπορεί, ο ίδιος ή μετά από γραπτή ή προφορική πρόταση της κοινωνικής υπηρεσίας, να επιτρέψει την επίσκεψη και άλλων προσώπων ή συλλόγων που μπορούν να ασκήσουν ευεργετική επίδραση σε αυτόν. Καταβάλλεται ειδική προσπάθεια να διατηρούνται οι δεσμοί του κρατούμενου με την οικογένειά του ή να δημιουργούνται θετικές διαπροσωπικές σχέσεις και με άλλα πρόσωπα που βρίσκονται έξω από τα καταστήματα κράτησης.

2. Οι επισκέψεις πραγματοποιούνται σε ειδικό κατάλληλο χώρο του καταστήματος στον οποίο υπάρχει οπτικός έλεγχος.

3. Ο αριθμός των επισκέψεων, η διάρκεια και ο τρόπος επικοινωνίας καθώς και κάθε άλλη λεπτομέρεια ρυθμίζονται από τον εσωτερικό κανονισμό και με υπουργικές αποφάσεις.

4. Εκπρόσωποι κοινωνικών φορέων, μέλη επιστημονικών εταιριών, πολιτιστικών, θρησκευτικών ή άλλων συλλόγων επισκέπτονται κρατούμενους ύστερα από άδεια του διευθυντή ή του Υπουργού Δικαιοσύνης.

5. Σε αλλοδαπούς κρατούμενους γίνονται οι δυνατές διευκολύνσεις για να επικοινωνούν με τους διπλωματικούς ή προξενικούς εκπροσώπους του κράτους στο οποίο ανήκουν, ή με άλλα πρόσωπα τα οποία κατά τη γνώμη της διεύθυνσης συμβάλλουν στην εξομάλυνση των ειδικών προβλημάτων που δημιουργούνται από την κράτησή τους.

Άρθρο 51

Τηλεφωνική επικοινωνία, τηλεγραφήματα, επιστολές

1. Ο κρατούμενος μπορεί με άδεια του διευθυντή να επικοινωνεί με τηλέφωνο που βρίσκεται σε ελεγχόμενο χώρο του καταστήματος, μια φορά την εβδομάδα και επιπλέον, αν υπάρχει ανάγκη, με το συνήγορό του, με συγγενικά του πρόσωπα ή πρόσωπα που μπορούν να έχουν ευεργετική επίδραση σε αυτόν.

2. Το περιεχόμενο τηλεγραφημάτων ή επιστολών δεν ελέγχεται. Σε περίπτωση που το επιβάλλουν λόγοι ασφαλείας ή κίνδυνος διάπραξης ιδιαίτερας σοβαρών εγκλημάτων ή ανάγκη διακρίβωσης τέτοιων εγκλημάτων, μπορεί να ελεγχθεί η αλληλογραφία κρατούμενου μετά από άδεια του δικαστή εκτέλεσης των ποινών.

3. Εκείνοι που νομίμως ελέγχουν με οποιοδήποτε τρόπο την επικοινωνία των κρατούμενων, καθώς και όσοι υπηρετούν με οποιαδήποτε ιδιότητα στο κατάστημα, αν ανακοινώσουν όσα περιέρχονται σε γνώση τους σε τρίτα πρόσωπα, διώκονται σύμφωνα με το άρθρο 252 του ποινικού κώδικα.

4. Οι κρατούμενοι επικοινωνούν με δική τους δαπάνη, αν όμως δεν έχουν τα μέσα, η δαπάνη αυτή καλύπτεται από τη διεύθυνση η οποία παρέχει χαρτί αλληλογραφίας και φακέλους χωρίς κανένα διακριτικό σημείο.

1. Οι κρατούμενοι μπορούν να λάβουν άδεια απουσίας από καταστήματα κράτησης υπό τις προϋποθέσεις και κατά τη διαδικασία που ορίζεται στις επόμενες διατάξεις.

2. Οι άδειες διακρίνονται σε τακτικές, έκτακτες και εκ δευτερής.

3. Οι τακτικές άδειες αποσκοπούν στην ανθρωπιστικότερη έσση των ποινών και στην προετοιμασία της ομαλής επανένταξή του κρατούμενου στην κοινωνία μετά την απόλυσή του.

4. Οι έκτακτες άδειες αποσκοπούν στην αντιμετώπιση έκτακτων αναγκών του κρατούμενου και ρυθμίζονται στο άρθρο 558 του Ιδίου Ποινικού Κώδικα.

5. Οι εκπαιδευτικές άδειες αποσκοπούν στην απόκτηση ή εμπλήρωση γνώσεων στους τομείς της πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας, τεχνικής, επαγγελματικής ή και ανώτατης εκπαίδευσης.

Άρθρο 53

Προϋποθέσεις αδειών

1. Οι τακτικές άδειες χορηγούνται, εφόσον:

α) ο κατάδικος έχει εκτίσει πραγματικά το ένα τρίτο της ποινής του και η κράτηση έχει διαρκέσει τουλάχιστον έξι μήνες και, περίπτωση καταδίκης σε ισόβια κάθειρξη, δεκαπέντε έτη. Στην περίπτωση ποινικού σωφρονισμού, ο ανήλικος πρέπει να έχει εκτίσει το ήμισυ τουλάχιστον του κατώτατου ορίου. Σε περίπτωση μέτρων ασφαλείας δεν εφαρμόζονται οι παραπάνω διατάξεις.
β) Δεν εκκρεμεί σε βάρος του καταδίκου άλλη ποινική διαδικασία.

2. Η τακτική άδεια χορηγείται κατά την ανέλεγκτη κρίση του αρμόδιου οργάνου, το οποίο για τη χορήγησή της εκτιμά αν υπάρχει κίνδυνος να δραπετεύσει ο κατάδικος ή να τελέσει κατά τη διάρκειά της νέα εγκλήματα. Για τη χορήγηση της άδειας λαμβάνονται επίσης υπόψη ιδίως:

α) το είδος και βαρύτητα της πράξης που έχει τελέσει ο κατάδικος, β) η υποτροπή ή η καθ' έξιν τέλεση εγκλημάτων, γ) η προσωπικότητά του, το παρελθόν του και η διαγωγή του, μετά τη τέλεση της πράξης και κατά τη διάρκεια της κράτησης, δ) η ατομική, οικογενειακή, επαγγελματική και κοινωνική του κατάσταση ε) ο σκοπός για τον οποίο πρόκειται να χρησιμοποιηθεί η άδεια.

Άρθρο 54

Τρόπος χορήγησης αδειών

1. Η τακτική άδεια απουσίας διαρκεί από είκοσι τέσσερις ώρες έως πέντε ημέρες, στις οποίες συνυπολογίζονται και οι Κυριακές και αργίες. Η συνολική διάρκεια των αδειών ενός καταδίκου δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει τις είκοσι ημέρες το έτος.

2. Ανάμεσα σε δύο άδειες πρέπει να μεσολαβήσουν τρεις μήνες τουλάχιστον.

3. Ο χρόνος της άδειας θεωρείται τμήμα του χρόνου της ποινής.

4. Στον κατάδικο στον οποίο χορηγείται άδεια μπορούν να επιβληθούν ορισμένες υποχρεώσεις σχετικά με τον τρόπο διαβίωσής του κατά το διάστημα της άδειάς του, ιδίως ως προς τον τόπο της διαμονής του.

5. Ο κατάδικος που βρίσκεται σε άδεια υποχρεούται να παρουσιαστεί χωρίς καθυστέρηση στο αστυνομικό τμήμα του τόπου διαμονής του.

6. Στους ανήλικους χορηγείται άδεια μόνο εφόσον αυτοί, κατά την έξοδό τους από το κατάστημα και κατά την επιστροφή τους σε αυτό, συνοδεύονται από το γονέα τους ή από αυτόν που ασκεί την επιμέλειά τους ή από το πλησιέστερο συγγενικό τους πρόσωπο.

7. Οι δαπάνες μετάβασης και επιστροφής του καταδίκου που έχει λάβει άδεια βαρύνουν τον ίδιο. Πριν από τη χρήση της άδειας ο κατάδικος πρέπει να αποδείξει ότι διαθέτει τα μέσα για τη δια-

ή του κατά τη διάρκεια της απουσίας του από το κατάστημα της. Ο κρατούμενος που αδυνατεί να καταβάλει τη δαπάνη αδειδιού, ταξιδεύει δωρεάν με δημόσια μεταφορικά μέσα, βα-
 χετικου εγγράφου του διευθυντή του καταστήματος.

Άρθρο 55

Αρμόδια για τη χορήγηση της πρώτης άδειας είναι επιτρο-
 που αποτελείται από: α) το δικαστή εκτέλεσης ποινών με πε-
 ρή τουλάχιστον προϋπηρεσία, β) το διευθυντή του καταστή-
 σπου κρατείται ο κατάδικος ή το νόμιμο αναπληρωτή του
 έναν κοινωνικό λειτουργό ο οποίος και εισηγείται στην ε-
 πτή.

Η επιτροπή, προκειμένου να αποφασίσει για τη χορήγηση ά-
 λαμβάνει υπόψη της τις σχετικές υποδείξεις του Επιστημο-
 Συμβουλίου κατά το άρθρο 16 παράγραφος 1 και καλεί σε
 αση τον κρατούμενο και οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο κρίνε-
 παραίτητο.

Γις επόμενες τακτικές άδειες χορηγεί ο διευθυντής του κα-
 ματος με εισήγηση του κοινωνικού λειτουργού. Αν όμως νε-
 ριστάσεις καθώς και η μη τήρηση των όρων της άδειας
 ορηγήθηκε προηγουμένως δικαιολογούν την άρνηση νέας
 ς, ο διευθυντής εισάγει την υπόθεση στην παραπάνω ε-
 πτή.

Άρθρο 56

Εκπαιδευτικές άδειες

Η εκπαιδευτική άδεια χορηγείται, εφ' όσον συντρέχουν οι
 οθέσεις του άρθρου 53 παράγραφος 2.

α τη χορήγηση των αδειών αυτών τηρείται η διαδικασία του
 55.

ατά το χρόνο της εκπαιδευτικής άδειας ο κρατούμενος δια-
 πτο κατάσταση κράτησης.

την απόφαση που χορηγεί την εκπαιδευτική άδεια ορίζο-
 αίτερα: α) οι ημέρες και οι ώρες απουσίας του καταδίκου
 το εκπαιδευτικό ίδρυμα στο οποίο θα φοιτήσει ο κρα-
 ς.

κπαιδευτική άδεια διάρκειας ανακαλείται με απόφαση της
 πής, ύστερα από εισήγηση του διευθυντή και του κοινωνι-
 ουργού, αν διαπιστωθεί ότι: α) η φοίτηση του κρατουμέ-
 κληρώθηκε, β) ο κρατούμενος κάνει κακή χρήση της
 γ) η συνέχιση της άδειας δημιουργεί τους κινδύνους που
 νται στο άρθρο 53 παρ.2 και δ) ο κρατούμενος δείχνει κα-
 ωγή στο κατάστημα κράτησης.

ιτούμενοι που κάνουν χρήση εκπαιδευτικής άδειας επιδο-
 κατά τη διάρκεια της από τα Κεφάλαια Εργασίας Κρατου-
 ς.Ε.Κ.). Το ύψος της επιδότησης καθορίζεται, σε κάθε
 ση, με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ

ακτική έκτιση της στερητικής της ελευθερίας ποινής
 Απόλυση υπό όρο του καταδίκου

Άρθρο 57

μειλεύτερη διαβίωση σε κατάσταση κράτησης
 για λόγους απασχόλησης

αδίκου ο οποίος το επιθυμεί και είναι σε θέση να ασκή-
 ι επάγγελμα ή για τον οποίο έχει εξευρεθεί εργασία έξω
 τάστημα, σε κρατικό ή ιδιωτικό φορέα, εφ' όσον συν-
 ι προϋποθέσεις του άρθρου 53 παράγραφοι 1 και 2, χο-
 πό την επιτροπή του άρθρου 55 άδεια για ημιελεύτερη

ιπόφαση που καθορίζει την ημιελεύτερη διαβίωση ορί-
 αξύ των άλλων, και: α) οι ημέρες και ώρες απασχόλη-
 ταδίκου, β) το είδος εργασίας, γ) ο τρόπος πληρωμής,

δ) η ασφάλιση από εργατικό ατύχημα και ε) οι υπεύθυνοι του κα-
 ταστήματος κράτησης και του εργασιακού χώρου, οι οποίοι συ-
 νεργάζονται για την προσαρμογή του.

3. Για τους καταδίκους που τελούν σε ημιελεύτερη διαβίωση
 και εργάζονται στους παραπάνω φορείς δεν ισχύει ο ευεργετικός
 υπολογισμός των ημερών εργασίας.

4. Η ημιελεύτερη διαβίωση για λόγους απασχόλησης ανακα-
 λείται από την επιτροπή του άρθρου 55, αν ο κατάδικος: α) δεν
 επιδεικνύει καλή διαγωγή στο χώρο της εργασίας του ή της κρά-
 τήσής του ή β) παραβεί έστω και έναν από τους όρους ή τις υπο-
 χρεώσεις που του έχουν επιβληθεί.

Άρθρο 58

Κέντρα Ημιελεύτερης Διαβίωσης

1. Ιδρύονται, σε ξεχωριστά κτίρια, Κέντρα Ημιελεύτερης Δια-
 βίωσης Καταδίκων (Κ.Η.Δ.Κ.) στα οποία η έκτιση της ποινής γίνε-
 ται σε καθεστώς περιορισμένης και ελεγχόμενης ελευθερίας.

2. Σκοπός των Κ.Η.Δ.Κ. είναι η σταδιακή ένταξη των καταδίκων
 σε καθεστώς πλήρους ελευθερίας. Τα κέντρα αυτά στελεχώνω-
 νται από ειδικευμένο προσωπικό.

3. Μέσα σε τρία έτη από την έναρξη της ισχύος του Κώδικα αυ-
 τού με προεδρικά διατάγματα, που εκδίδονται ύστερα από πρό-
 ταση του Υπουργού Δικαιοσύνης, εκδίδονται οι κανονισμοί
 λειτουργίας των θεσμών ημιελεύτερης διαβίωσης που προβλέπο-
 νται στα άρθρα 57 και επόμενα.

Άρθρο 59

Εισαγωγή σε Κέντρα Ημιελεύτερης Διαβίωσης

1. Σε κατάδικο που έχει εκτίσει το ήμισυ της στερητικής της
 ελευθερίας ποινής ή, στην περίπτωση καταδίκης σε ισόβια κάθειρ-
 ξη, δεκαπέντε έτη και ο οποίος έχει εξασφαλίσει εργασία, είναι
 δυνατό να του χορηγηθεί άδεια να διαμείνει σε Κέντρο Ημιελεύ-
 θερης Διαβίωσης.

2. Η άδεια χορηγείται από την επιτροπή του άρθρου 55, η οποία
 διερευνά, ανάμεσα σε άλλα, την κατάσταση της υγείας του κατα-
 δίκου, την ικανότητα και το ενδιαφέρον του για εργασία, τη θέ-
 λησή του για ενεργό συνεργασία με το προσωπικό του Κ.Η.Δ.Κ.
 και για την πιστή τήρηση του εσωτερικού κανονισμού, όπως επί-
 σης τον ατομικό, οικογενειακό, επαγγελματικό και κοινωνικό του
 βίο γενικά, εν όψει της διαβίωσής του σε καθεστώς ημιελευθερίας.

3. Άδεια διαμονής σε Κ.Η.Δ.Κ. είναι δυνατό να χορηγηθεί, ύ-
 στερα από αίτηση του καταδίκου και το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποι-
 νών, και όταν έχει απορριφθεί αίτηση υπό όρο απόλυσης, εφ' όσον
 ο κατάδικος κρίνεται κατάλληλος για καθεστώς ημιελεύτερης δια-
 βίωσης. Για το σκοπό αυτόν η επιτροπή του άρθρου 55 παρέχει
 στο δικαστήριο κάθε χρήσιμο στοιχείο.

Άρθρο 60

Ανάκληση ημιελεύτερης διαβίωσης

1. Η ημιελεύτερη διαβίωση ανακαλείται από την επιτροπή του
 άρθρου 55 ύστερα από εισήγηση ομάδας του ειδικευμένου προ-
 σωπικού του Κ.Η.Δ.Κ. που παρακολουθεί την εξέλιξη του καταδί-
 κου. Η ανάκληση είναι αιτιολογημένη και επιβάλλεται σε
 περίπτωση ουσιώδους παράβασης των όρων της ημιελεύτερης
 διαβίωσης από τον κατάδικο και ιδίως σε περιπτώσεις: α) αδυνα-
 μίας προσαρμογής του στο κοινωνικό περιβάλλον, β) αδιαφορίας
 του για εργασία, γ) έλλειψης συνεργασίας με το προσωπικό του
 Κ.Η.Δ.Κ., δ) παραβίασης των όρων του εσωτερικού κανονισμού του
 Κ.Η.Δ.Κ..

2. Κατάδικος του οποίου η παραμονή σε Κ.Η.Δ.Κ. έχει ανακλη-
 θεί μπορεί να προσφύγει στο Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών.

3. Μετά την ανάκληση ο κατάδικος επιστρέφει στο κατάστημα
 από το οποίο προήλθε.

Άρθρο 61

Τμηματική έκτιση της ποινής και εργασία σε κοινωνικούς φορείς

1. Κατάδικοι οι οποίοι έχουν καταδικαστεί σε ποινή στερητική της ελευθερίας μέχρι δεκαοκτώ μηνών, η οποία έχει μετατραπεί σε χρηματική, μπορούν, με αίτησή τους, προς το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών, να επιλέξουν αντί της μετατροπής την τμηματική έκτιση της ποινής ή την εργασία σε κοινωφελείς φορείς.

2. Η τμηματική έκτιση της ποινής γίνεται κατά τις ημέρες του τέλους της εβδομάδας ή κατά τις ημέρες αργιών, εφ' όσον ο κατάδικος εργάζεται ή σπουδάζει. Οι ημέρες της εβδομάδας κατά τις οποίες ο κατάδικος διαβιώνει με την οικογένειά του και εργάζεται ή σπουδάζει θεωρούνται ως ημέρες έκτισης της ποινής.

3. Η κατά την παράγραφο 1 εργασία πραγματοποιείται σε κρατικά ιδρύματα ή σε ιδρύματα της τοπικής αυτοδιοίκησης ή σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου. Για την εργασία αυτή δεν παρέχεται αμοιβή και δεν ισχύει ο ευεργετικός υπολογισμός των ημερών της.

4. Το Επιστημονικό Συμβούλιο, ύστερα από ακρόαση του κατάδικου, εξετάζει τη συγκεκριμένη περίπτωση και εισηγείται στο Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών, το οποίο αποφασίζει για την τμηματική έκτιση της ποινής ή για την εργασία σε κοινωφελείς σκοπούς, καθώς και για τους όρους και τη διάρκειά τους.

5. Η απόφαση για τμηματική έκτιση της ποινής ή για εργασία σε κοινωφελείς φορείς ανακαλείται από το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών στην περίπτωση που ο κατάδικος κατά τη διάρκεια της έκτισης της ποινής του διαπράξει κακούργημα ή πλημμέλημα, τιμωρούμενο με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών, ή δε συμμορφώνεται με τους όρους της δικαστικής απόφασης.

6. Σε περίπτωση καταδίκης σε φυλάκιση μέχρι δεκαοκτώ μηνών, η οποία δεν μετατράπηκε σε χρηματική, το δικαστήριο μπορεί αν συναινεί ο κρατούμενος ή το ζητήσει ο ίδιος οποτεδήποτε να επιβάλει την τμηματική έκτιση της ποινής, σύμφωνα με την παράγραφο 2, αν κρίνει ότι το μέτρο αυτό συντείνει στην κοινωνική ένταξη του καταδίκου και στην αποτροπή του από την τέλεση άλλων εγκλημάτων.

Άρθρο 62

Απόλυση υπό όρο

1. Έναν τουλάχιστο μήνα πριν από τη συμπλήρωση του χρόνου που απαιτείται για τη χορήγηση της απόλυσης υπό όρο ο διευθυντής του καταστήματος υποβάλλει στο Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών φάκελο που περιέχει:

α) εμπειριστατωμένη έκθεση για την προσωπικότητα του καταδίκου, η οποία συντάσσεται με αιτιολογημένη εισήγηση των μελών του Επιστημονικού Συμβουλίου, β) αντίγραφο της καταδικαστικής απόφασης, γ) αντίγραφο του Ποινικού Μητρώου, δ) ατομικό δελτίο του καταδίκου.

2. Η έκθεση της παραπάνω παραγράφου περιέχει:

α) ειδική αξιολόγηση της εν γένει συμπεριφοράς του καταδίκου, κατά το διάστημα της κράτησής του, με κριτήρια τη σκοπιμότητα και τη δυνατότητα επιστροφής του στον ελεύθερο βίο. Ειδικά για την αξιολόγηση αυτή δεν είναι δεσμευτικές ενδεχόμενες πειθαρχικές κυρώσεις, β) συγκεκριμένες προτάσεις για την παροχή ή μη της απόλυσης υπό όρο, γ) σε περίπτωση ευνοϊκής πρότασης τους καταλληλότερους από τους όρους, του άρθρου 106 παραγράφου 2 του Π.Κ..

3. Προκειμένου το δικαστήριο να διαμορφώσει πληρέστερη εικόνα της προσωπικότητας του κρατούμενου και των δυνατοτήτων του για την επιστροφή του στον ελεύθερο κοινωνικό βίο, καλεί τον κατάδικο που παρίσταται υποχρεωτικά ο ίδιος ή και με τον συνήγορό του για την υποστήριξη της αίτησής του.

4. Σε περίπτωση που δεν χορηγείται απόλυση υπό όρο, ο κατάδικος έχει δικαίωμα, ύστερα από την πάροδο ενός μηνός, να ζητήσει από το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών να επανεξετάσει την περίπτωση του.

5. Το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών χορηγεί την υπό όρο από-

λυση σύμφωνα με τις διατάξεις του Π.Κ. εκτός αν, με ειδικά λογημένη απόφαση, κρίνει ότι επιβάλλεται η συνέχιση υπολοίπου της ποινής. Οι διατάξεις της υπό όρον απόλυσης μόζονται στις περιπτώσεις εισαγωγής στα Κ.Η.Δ.Κ., τμημ εκτέλεσης της ποινής και παροχής εργασίας για την κοιν

Άρθρο 63

Απόλυση κρατούμενου

1. Η απόλυση του κρατούμενου από το κατάστημα διαταί από το διευθυντή και ενεργείται τις εργάσιμες ημέρες. ημέρα λήξης της ποινής είναι εξαιρεσίμη τότε η απόλυση γείται την προηγούμενη.

2. Η διεύθυνση του καταστήματος ειδοποιεί εγγράφως πριν την απόλυση τις αρμόδιες δικαστικές και αστυνομικές αρχές και το Κέντρο προστασίας αποφυλακισομένων.

3. Αν ο κρατούμενος νοσει σοβαρά μπορεί να ανασταλεί η λυση του μετά από αίτηση του (δίου και γνώμη του ιατρού τ καταστήματος εφ' όσον είναι αδύνατη η μεταφορά του σε δη νοσοκομείο.

4. Με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης καθορίζεται η δικασία απόλυσης καθώς και οι υποχρεώσεις του καταστήμ και του απολυομένου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

Εργασία κρατούμενων

Άρθρο 64

Καθορισμός εργασίας

1. Η εργασία δεν έχει τιμωρητικό χαρακτήρα αλλά αποσκοπεί στη διατήρηση ή επαύξηση των ικανοτήτων των κρατούμενων την κοινωνική τους επανένταξη.

2. Απαγορεύεται η ανάθεση στους κρατούμενους εργασια διαίτερα επικίνδυνων ή ανθυγιεινών. Η εργασία πρέπει να ι παραγωγική, να συντελεί στην επαγγελματική εκπαίδευση κρατούμενων και να μην έχει καταπιεστικό χαρακτήρα.

3. Οι κατάδικοι οφείλουν να εκτελούν εργασία σύμφωνα με ανάγκες εκπαίδευσής τους και τα οριζόμενα στο άρθρο 85 πγραφος 3.

Άρθρο 65

Οργάνωση εργασίας

1. Οι κρατούμενοι συμμετέχουν στην επιλογή του είδους εργασίας που θα εκτελέσουν, μέσα στα πλαίσια του κατάλλη επαγγελματικού προσανατολισμού, των αναγκών και των δι τοτήτων του καταστήματος, καθώς και των κανόνων πειθαρχ

2. Στα καταστήματα κράτησης κάθε κατηγορίας οργανώνον σύμφωνα με τον ειδικότερο σκοπό της κράτησης, κλάδοι εργα οι οποίοι πρέπει να είναι ανάλογοι με εκείνους που ισχύουν από το κατάστημα, ώστε να προετοιμάζουν τους κρατούμέν για τις συνθήκες της ελεύθερης εργασίας.

3. Για την εφαρμογή του άρθρου 64 και της παραγράφου 1 παρόντος άρθρου λειτουργεί, σε κάθε κατάστημα κράτησης, μελέτη επιτροπή καθορισμού εργασίας κρατούμενων, που αρ τίζεται από μέλη του επιστημονικού συμβουλίου, την οποία ορ ο Υπουργός Δικαιοσύνης.

4. Η παραπάνω επιτροπή, με τη συνεργασία του κρατούμέν διερευνά με τις κατάλληλες επιστημονικές μεθόδους τις κλίε και δεξιότητές του, τον διαφωτίζει σχετικά με την υπεύθυνη ε ληψη εργασίας, επιλέγει το είδος και τη φύση της εργασίας ι θα του ανατεθεί, τον τοποθετεί στην επιλεγμένη εργασία και λος παρακολουθεί την περαιτέρω εξέλιξή του.

5. Σε περίπτωση τοποθέτησης σε ανθυγιεινή εργασία ή με σης της αμοιβής χωρίς νόμιμη αιτία, οι κρατούμενοι έχουν δικε μα προσφυγής στο Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών. Επί

αίωμα προσφυγής έχουν για τους πιο πάνω λόγους και οι κρατούμενοι σε Κ.Η.Δ.Κ..

Άρθρο 66
Εξατομίκευση εργασίας

Οι κατάδικοι που κρίνονται κατάλληλοι για εργασία οφείλουν την εκτελούν. Οι υπόδικοι και οι κρατούμενοι για χρέη μπορούν ζητήσουν εργασία σύμφωνα με τους όρους του παραπάνω ρου.

Κρατούμενοι ανάπηροι, ασθενικοί, ηλικίας ανώτερης των εταπέντε ετών, γυναίκες έγκυες, λεχώνες ή θηλάζουσες, μπουν να απασχολούνται σε εργασίες που προσιδιάζουν στις μικρές τους ιδιότητες ή περιστάσεις ύστερα από απόφαση της ροπής της παρ. 3 του άρθρου 65 και αφού προηγηθεί σχετική γηση του ιατρού του καταστήματος κράτησης.

Οι κρατούμενοι κατάδικοι εργάζονται σε κοινό χώρο. Οι ικιοι και οι κρατούμενοι για χρέη μπορούν να απασχολούνται σε ατομικό κελί, σε εργασία της επιλογής τους, μέσα στα ό της ασφάλειας και πειθαρχίας του καταστήματος.

Στο ατομικό τους κελί μπορούν να εργάζονται και κρατούμε με ιδιαίτερη κλίση στα γράμματα ή στις τέχνες.

Άρθρο 67
Τόπος εργασίας

Η εργασία των κρατουμένων εκτελείται στο εσωτερικό του ιστήματος ή έξω από αυτό ή σε κέντρα ημιελεύθερης διαβίω σύμφωνα με τις διατάξεις του Κώδικα αυτού και τους κανοούς.

Άρθρο 68

Τρόποι εκτέλεσης εργασίας μέσα στο κατάστημα

Η εργασία που εκτελείται μέσα στο κατάστημα κράτησης αμυθεί τις σύγχρονες μεθόδους και προδιαγραφές. Είναι κυρίως εχνική και εκτελείται σε κάθε είδους εργαστήρια, ανάλογα ρς δυνατότητες του καταστήματος, τον αριθμό και τις ικανό ρ των κρατουμένων.

Για διάστημα μέχρι τρεις μήνες κάθε έτος μπορεί να ανατεπτον κρατούμενο να εκτελέσει βοηθητική εργασία στο κατάμα, όπως καθαριότητας, μαγειρίου, πλυντηρίου, καθαρισμού ταφοράς τροφίμων ή άλλων ειδών και αντικειμένων και, εφ συμφωνεί, για μεγαλύτερη περίοδο.

Άρθρο 69

Όροι εκτέλεσης της εργασίας σε αγροτικά καταστήματα

Η εργασία στην ύπαιθρο εκτελείται σε αγροτικά καταστήμα κράτησης.

Οι κρατούμενοι στα παραπάνω καταστήματα εκτελούν εργααγροτικής καλλιέργειας, εγγείου βελτίωσης, ζωικής παρατηρίας, ιχθυοτροφίας, κηπευτικής, ανθοκομίας, ή πω μετέχουν ομηχανικά ή βιοτεχνικά προγράμματα. Οι παραπάνω εργαεκτελούνται και σε συνεργασία με τους αγροτικούς συνεταιρούς και τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης της ρχής του καταστήματος.

Άρθρο 70

Επιλογή των εργαζομένων σε αγροτικά καταστήματα

Επιτροπή που απαρτίζεται από το διευθυντή, ιατρό και γεωτου καταστήματος εκτιμά τη σωματική και ψυχική κατάσταση ι ιδιαίτερα την τυχόν επαγγελματική αγροτική ιδιότητα του ρυμένου, καθώς και τη δυνατότητα προσαρμογής σε ορισμένο ρ εργασίας από αυτές που οργανώνονται στα αγροτικά κατήματα κράτησης και προσδιορίζει την κατάλληλη εργασία. Κρατούμενοι που εργάζονται στην ύπαιθρο μπορούν να πα-

ραμένουν στον τόπο εργασίας και να διανυκτερεύουν σε αυτόν, ύστερα από απόφαση του διευθυντή, αν τούτο είναι αναγκαίο. Η διανυκτέρευση δεν πρέπει να είναι επιβλαβής για την υγεία των κρατουμένων ούτε και να δημιουργεί κίνδυνο απόδρασης.

Άρθρο 71

Συστήματα εκτέλεσης εργασίας

1. Η εργασία των κρατουμένων οργανώνεται από το κράτος και εκτελείται σε βιομηχανικές, αγροτοβιομηχανικές, βιοτεχνικές ή αγροτικές μονάδες. Η διεύθυνση του καταστήματος συνεργάζεται για το σκοπό αυτό με τους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, τον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, τους αγροτικούς συνεταιρισμούς και άλλους παρεμφερείς κοινωνικούς φορείς.

Συνεργάζεται επίσης με τις διευθύνσεις των λοιπών καταστημάτων κράτησης για την τοποθέτηση των κρατουμένων σε εργασία.

2. Κατ' εξαίρεση, οι κρατούμενοι μπορούν να εργάζονται σε ιδιωτικές επιχειρήσεις κάθε είδους, εποπτευόμενοι από τη διεύθυνση του καταστήματος κράτησης.

3. Η εργασία του κρατουμένου για δικό του λογαριασμό ή ύστερα από παραγγελία ιδιώτη μπορεί να επιτραπεί από την επιτροπή καθορισμού εργασίας κρατουμένων, όταν υπάρχει δυνατότητα τέτοιας εργασίας στο κατάστημα και εφόσον δεν παρβαδίζονται οι όροι κράτησης, πειθαρχίας και ασφάλειας.

4. Οι υπόδικοι και οι κρατούμενοι για χρέη μπορούν, εφ' όσον το επιθυμούν, να εργάζονται με τις ίδιες προϋποθέσεις.

Άρθρο 72

Ωράριο. Μέτρα ασφαλείας

1. Το ωράριο ημερήσιας ή εβδομαδιαίας εργασίας των κρατουμένων ρυθμίζεται από τους νόμους και τους κανονισμούς που ισχύουν για τους εργαζόμενους, χωρίς να παραβλέπεται η επαγγελματική ή τεχνική τους εκπαίδευση.

2. Οι κρατούμενες μητέρες που ανατρέφουν τα παιδιά τους μέσα στο κατάστημα και οι έγκυες, όταν εργάζονται, απολαμβάνουν όλα τα πλεονεκτήματα που προβλέπονται από τη νομοθεσία που ισχύει και για τις ελεύθερες εργαζόμενες γυναίκες γενικά.

Άρθρο 73

Έλεγχος εργασίας και ασφάλιση

1. Οι όροι εργασίας των κρατουμένων, η ασφάλισή τους από εργατικά ατυχήματα και οι επαγγελματικές ασθένειες ρυθμίζονται από τη νομοθεσία που ισχύει για τους εργαζομένους γενικά. Η τήρηση εφαρμογής των πιο πάνω διατάξεων ελέγχεται από τα αρμόδια όργανα του Υπουργείου Εργασίας.

2. Εργαλεία, διάφορες συσκευές ή άλλα αντικείμενα που χρησιμοποιούνται από τους κρατουμένους στη διάρκεια της εργασίας και κρίνονται επικίνδυνα καταμετρούνται και ασφαλιζονται κάθε μέρα, μετά το τέλος της εργασίας.

3. Οι κρατούμενοι που εργάζονται υπέχουν πειθαρχική, αστική και ποινική ευθύνη για την καταστροφή ή βλάβη των μηχανημάτων, συσκευών, εργαλείων, πρώτων υλών ή άλλων αντικειμένων που η διοίκηση του καταστήματος τους έχει εμπιστευθεί, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου και του κανονισμού.

Άρθρο 74

Αμοιβή εργασίας κρατουμένων

1. Η εργασία των κρατουμένων, είτε παρέχεται στο κράτος ή σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, είτε σε ιδιώτες, αμείβεται σύμφωνα με τις διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας που ισχύει για τους εργαζομένους γενικά.

Εάν η εργασία αυτή έχει χαρακτήρα κυρίως εκπαιδευτικό, η αμοιβή που παρέχεται μειώνεται σύμφωνα με τα οριζόμενα στον

κανονισμό του καταστήματος.

2. Το ένα τρίτο της αμοιβής των κρατουμένων αποδίδεται στο κράτος ως συμμετοχή τους στις δαπάνες διαβίωσής τους στο κατάστημα. Το ποσό αυτό κατατίθεται στο λογαριασμό «Κεφάλαια Εργασίας Κρατουμένων» (Κ.Ε.Κ.).

3. Από τις εισπράξεις των κρατουμένων που εργάζονται για δικό τους λογαριασμό, παρακρατείται ποσοστό που ορίζεται από τον Υπουργό Δικαιοσύνης, όχι ανώτερο του 20% και κατατίθεται στα Κ.Ε.Κ..

4. Το είδος της παρεχόμενης εργασίας, η διάρκεια, η απόδοση και η αμοιβή της αναγράφονται σε ειδικό δελτίο του κρατουμένου, θεωρούνται κάθε μήνα και καταχωρούνται στον ατομικό του φάκελο.

Άρθρο 75

Τακτοποίηση της αμοιβής

Η διοίκηση του καταστήματος στο τέλος κάθε μήνα τακτοποιεί την αμοιβή του κρατουμένου, ανάλογα με τα ποσοστά που κατανέμονται κατά τις διατάξεις του νόμου αυτού στους οικείους λογαριασμούς.

Άρθρο 76

Ατομικός λογαριασμός και διάθεση της αμοιβής

1. Ο ατομικός λογαριασμός σχηματίζεται από τα χρήματα που έφερε μαζί του ο κρατούμενος, κατά την εισαγωγή του στο κατάστημα, από εμβάσματα σ' αυτόν συγγενών του ή τρίτων στη διάρκεια της κράτησής του και από το προϊόν εργασίας του.

2. Από τα χρήματα αυτά ποσοστό 75% κατατίθεται σε έντοκο λογαριασμό ταμειωτηρίου και το υπόλοιπο 25% αποτελεί τρεχούμενο λογαριασμό για την αντιμετώπιση των αναγκών του κρατουμένου και κατατίθεται στο λογιστήριο του καταστήματος.

3. Το ποσοστό 75% διατίθεται κατ' αρχήν για την εξόφληση χρεών του κρατουμένου στην πολιτεία για αποζημίωση του θύματος ή της οικογένειάς του και για την κάλυψη ατομικών ή οικογενειακών αναγκών.

4. Σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης, ύστερα από γραπτή έγκριση του διευθυντή του καταστήματος, μπορεί ο κρατούμενος να αναλάβει μέρος ή και όλο το ποσό που βρίσκεται στον έντοκο λογαριασμό ταμειωτηρίου.

5. Ο κρατούμενος δεν μπορεί ούτε με πράξη εν ζωή ούτε με διάταξη τελευταίας βούλησής να διαθέσει οποιοδήποτε ποσό από το λογαριασμό του υπέρ τρίτου κρατουμένου, εκτός αν ο τελευταίος είναι ανιών, κατιών, σύζυγος ή αδελφός του.

6. Το ποσό του κατά την παράγραφο 2 τρεχούμενου λογαριασμού είναι ακατάσχετο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

Μεταγωγή κρατουμένων

Άρθρο 77

Διαδικασία μεταγωγής

1. Η μεταγωγή κρατουμένου παραγγέλλεται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης ύστερα από πρόταση του διευθυντή του καταστήματος και γνώμη του Δικαστή Εκτέλεσης Ποινών.

2. Σε κατεπείγουσα περίπτωση, για λόγους τάξης, η μεταγωγή παραγγέλλεται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης ύστερα από πρόταση του διευθυντή.

3. Ο διευθυντής αγροτικού καταστήματος κράτησης ή Κ.Η.Δ.Κ., σε περίπτωση που υπάρχει κίνδυνος διασάλευσης της τάξης από κρατούμενο, μπορεί να διατάξει τη μεταγωγή του στο πλησιέστερο Β' τύπου, κατάστημα κράτησης. Το γεγονός αυτό αναφέρεται αμέσως στο Δικαστή Εκτέλεσης Ποινών και στο Υπουργείο Δικαιο-

σύνης, το οποίο και εγκρίνει τελικά τη μεταγωγή.

4. Η μεταγωγή γίνεται πάντοτε με δαπάνη του δημοσίου.

Άρθρο 78

Προσαγωγή σε δημόσια αρχή

Η μεταγωγή κρατουμένου μπορεί να διαταχθεί και από τον εισαγγελέα εφετών για διευκόλυνση του έργου της ανάκρισης ή για να εμφανιστεί σε δικαστήριο ή σε δημόσια αρχή. Ο ίδιος εισαγγελέας φροντίζει για την ταχεία επαναμεταγωγή του.

Άρθρο 79

Προϋποθέσεις μεταγωγής

1. Η μεταγωγή κρατουμένου γίνεται ύστερα από αίτησή του, για λόγους προσωπικούς, οικογενειακούς, υγείας, εκπαιδευτικούς, για τοποθέτηση σε εργασία ή με πρόταση του διευθυντή, για τους πιο πάνω λόγους, καθώς και για λόγους τάξης ή έλλειψης χώρου στο κατάστημα κράτησης.

2. Η αίτηση του κρατουμένου καθώς και η πρόταση του διευθυντή συνοδεύεται από αντίστοιχη εισήγηση της κοινωνικής υπηρεσίας. Όταν η μεταγωγή ζητείται για λόγους εκπαιδευτικούς ή εργασίας, η πρόταση γίνεται από την αρμόδια για την τοποθέτηση σε εργασία επιτροπή.

Άρθρο 80

Εκτέλεση μεταγωγής

1. Η μεταγωγή γίνεται κατά τρόπο που να εξασφαλίζει την ομαλή μετακίνηση και συγχρόνως να μη βίγει την αξιοπρέπεια του κρατουμένου. Οι χειροπέδες χρησιμοποιούνται όπου κρίνονται αναγκαίες. Ο κρατούμενος οφείλει να υπακούει στα εντεταλμένα για τη μεταγωγή του όργανα και να μη δυσχεραίνει το έργο τους.

2. Η μεταγωγή κρατουμένης γίνεται πάντοτε με τη συνοδεία γυναικας αστυνομικού. Οι ανήλικοι κάτω των δεκαεπτά ετών συνοδεύονται από αστυνομικά όργανα του ίδιου φύλου ειδικά εκπαιδευμένα για τη μεταχείρισή τους. Οι κληρικοί και μοναχοί που φέρουν σχήμα μεταγονται χωριστά.

3. Η μεταγωγή κρατουμένου μπορεί να αναβληθεί, εάν ο ιατρός βεβαιώσει σοβαρό κίνδυνο της υγείας του και μέχρις ότου αυτή βελτιωθεί. Βεβαίωση του ιατρού χρειάζεται και για τη μεταγωγή κρατουμένης σε κατάσταση εγκυμοσύνης ή μητέρας νηπίου το οποίο ανατρέφει. Την αναβολή της μεταγωγής για οποιοδήποτε από τους παραπάνω λόγους αναφέρει ο διευθυντής αμέσως στην αρχή που παρήγγειλε τη μεταγωγή.

Άρθρο 81

Μεταγωγή για λόγους υγείας

1. Ασθενείς κρατούμενοι μεταγονται στα θεραπευτικά καταστήματα του άρθρου 20 σύμφωνα με τις παρακάτω διατάξεις.

2. Η μεταγωγή ασθενούς κρατουμένου παραγγέλλεται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, με πρόταση του διευθυντή του καταστήματος η οποία συνοδεύεται από έκθεση του ιατρού και μετά από γνώμη του εισαγγελέα εφετών.

3. Σε έκτακτες περιπτώσεις ο διευθυντής παραγγέλλει τη μεταγωγή κρατουμένου σε θεραπευτικό κατάστημα ύστερα από έγγραφη και εμπειριστατωμένη γνωμάτευση ιατρού. Εάν η εξέταση από ιατρό δεν είναι δυνατή, η μεταγωγή παραγγέλλεται και χωρίς αυτήν προκειμένου να αποτραπεί κίνδυνος ζωής ή υγείας. Την παραγγελία και στις δύο παραπάνω περιπτώσεις γνωστοποιεί ο διευθυντής αμέσως στον αρμόδιο εισαγγελέα και στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, αναφέροντας διεξοδικά τους λόγους της έκτακτης μεταγωγής.

4. Στον εισαγγελέα εφετών αποστέλλονται χωρίς καθυστέρηση όλα τα σχετικά έγγραφα της μεταγωγής. Ο εισαγγελέας μπορεί να διατάξει την επαναμεταγωγή του στο κατάστημα κράτησης από το οποίο προήλθε ή την εισαγωγή του σε άλλο θεραπευτή-

ριο, αν δεν θεωρεί τη μεταγωγή επαρκώς αιτιολογημένη και ύστερα από επανεξέταση των εγγράφων μεταγωγής από την επιθεώρηση υγειονομικού ελέγχου του άρθρου 29, αναφέροντας σχετικά στο Υπουργείο Δικαιοσύνης.

5. Η επαναμεταγωγή του κρατουμένου από το θεραπευτικό κατόστημα στο κατόστημα κράτησης παραγγέλλεται από το διευθυντή μόλις εκδοθεί εξιτήριο και πραγματοποιείται το γρηγορότερα από την υπηρεσία μεταγωγών. Η επαναμεταγωγή του κρατουμένου από άλλο δημόσιο θεραπευτικό ίδρυμα στο κατόστημα κράτησης διενεργείται από το διευθυντή του ιδρύματος μόλις εκδοθεί εξιτήριο και πραγματοποιείται το γρηγορότερο από τη φρουρά φύλαξης.

Άρθρο 82

Γνωστοποίηση ασθένειας και μεταγωγή κρατουμένου

1. Σε περίπτωση βαριάς ασθένειας, σοβαρού ατυχήματος ή εισαγωγής του κρατουμένου σε οποιοδήποτε θεραπευτικό ίδρυμα, ο διευθυντής ειδοποιεί αμέσως τους συγγενείς και αν δεν υπάρχουν συγγενείς, όποιο πρόσωπο υποδείξει ο κρατούμενος.

2. Ο διευθυντής σε περίπτωση μεταγωγής του κρατουμένου σε άλλο κατόστημα κράτησης ενημερώνει τους συγγενείς του και, εάν ο κρατούμενος είναι αλλοδαπός, την πρεσβεία του ή την προξενική αρχή της χώρας τού.

Άρθρο 83

Θάνατος κρατουμένου

1. Ο θάνατος του κρατουμένου πιστοποιείται από τον ιατρό του καταστήματος κράτησης ή του θεραπευτηρίου και διενεργείται ιατροδικαστική εξέταση. Ο διευθυντής ανακοινώνει αμέσως το γεγονός του θανάτου του κρατουμένου στις αρμόδιες διοικητικές και δικαστικές αρχές καθώς και στους συγγενείς του. Σε περίπτωση θανάτου αλλοδαπού κρατουμένου ειδοποιείται η πρεσβεία ή η προξενική αρχή της χώρας του.

2. Εγκαταλελειμμένοι ή άποροι κρατούμενοι ενταφιάζονται με έξοδα του δημοσίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

Αμοιβές και πειθαρχικές κυρώσεις

Άρθρο 84

Γενικές αρχές

1. Η τάξη και η πειθαρχία διασφαλίζεται από τα αρμόδια όργανα, χωρίς αυτό να συνεπάγεται μεγαλύτερους περιορισμούς από τους απαραίτητους για τη διατήρηση της ασφάλειας του καταστήματος κράτησης και χωρίς να θίγεται η αξιοπρέπεια των κρατουμένων. Για την άσκηση της τάξης και πειθαρχίας προβλέπονται αμοιβές για τις αξιόπαινες πράξεις και πειθαρχικές κυρώσεις για τα παραπτώματα.

2. Η επιβολή πειθαρχικών κυρώσεων αποσκοπεί στον εθισμό του τιμωρουμένου στην πειθαρχία και στους όρους της κοινής διαβίωσης. Ρητά καθορίζονται:

α) το πειθαρχικό παράπτωμα, β) το είδος και η διάρκεια των πειθαρχικών κυρώσεων, γ) η αρμόδια αρχή που την επιβάλλει και δ) η απαγόρευση επιβολής κύρωσης δύο φορές για το ίδιο παράπτωμα.

3. Η απονομή αμοιβών αποβλέπει στην επιβράβευση της προσπάθειας των κρατουμένων για καλή διαγωγή, επίδειξη πνεύματος αλληλοβοήθειας, προθυμίας για εργασία, αισθήματος ευθύνης.

4. Στον κρατούμενο παραδίδεται, κατά την είσοδό του στο κατόστημα, έντυπο δελτίο κανόνων διαβίωσης των κρατουμένων το οποίο περιέχει τις κυριότερες διατάξεις του νόμου και του εσωτερικού κανονισμού. Για τους αλλοδαπούς κρατούμενους, το πιο πάνω έντυπο παραδίδεται μεταφρασμένο στην αγγλική ή γαλλι-

κή γλώσσα. Σε ειδικές κατηγορίες κρατουμένων οι παραπάνω πληροφορίες δίνονται προφορικά.

5. Σωματικές ποινές, κράτηση σε σκοτεινά κελιά, στέρηση ή ελάττωση τροφής, ομαδικές κυρώσεις απαγορεύονται.

6. Μετά την επιβολή της ποινής του περιορισμού της περίπτωσης στ' της παραγράφου 1 του άρθρου 88 ο ιατρός οφείλει να επισκέπτεται καθημερινά τους ευρισκομένους σε περιορισμό και να αναφέρει στο διευθυντή αν κρίνει αναγκαία την άρση ή την αντικατάστασή της για λόγους σωματικής ή ψυχικής υγείας.

7. Απαγορεύεται στους κρατούμενους να εκτελούν στο κατόστημα υπηρεσία που περιέχει άσκηση πειθαρχικής εξουσίας.

8. Οι κρατούμενοι λαμβάνουν γνώση της κατηγορίας που τους αποδίδεται και διατηρούν το δικαίωμα της υπεράσπισής τους.

9. Κατά το μέτρο που είναι απαραίτητο και δυνατό, παρέχεται η ευχέρεια στον κρατούμενο να υπερασπίσει τον εαυτό του με διερμηνέα.

Άρθρο 85

Όργανα τήρησης πειθαρχίας

1. Ο διευθυντής μεριμνά για την τήρηση της τάξης και πειθαρχίας στο κατόστημα.

2. Σε κάθε κατόστημα λειτουργεί πειθαρχικό συμβούλιο το οποίο απονέμει τις αμοιβές και επιβάλλει τις βαρύτερες πειθαρχικές κυρώσεις. Το συμβούλιο συγκροτείται από το διευθυντή, ως πρόεδρο, έναν κοινωνικό λειτουργό και ένα από τα υπόλοιπα μέλη του επιστημονικού συμβουλίου που αναδεικνύεται με κλήρωση για ένα έτος. Από την κλήρωση εξαιρείται ο δικαστής.

3. Στα αγροτικά καταστήματα ως τρίτο μέλος συμμετέχει ο προϊστάμενος της γεωργικής υπηρεσίας.

Άρθρο 86

Αμοιβές

1. Στους κρατούμενους απονέμονται αμοιβές για τη συμμετοχή τους στην εύρυθμη λειτουργία του καταστήματος. Οι αμοιβές αυτές περιλαμβάνουν ιδίως: α) απονομή βραβείων όπως: βιβλίων, εργαλείων και άλλων χρήσιμων αντικειμένων ή και χρηματικών επάθλων, β) γραπτό έπαινο, γ) άδεια ελεύθερου επισκεπτηρίου στους συγγενείς, δ) άδεια επισκεπτηρίου σε μη συγγενικά πρόσωπα και ε) δυνατότητα χρησιμοποίησης μουσικού οργάνου.

2. Οι αμοιβές με στοιχεία α,β και γ, απονέμονται από το διευθυντή του καταστήματος, ύστερα από πρόταση της κοινωνικής υπηρεσίας και οι λοιπές από το πειθαρχικό συμβούλιο.

Άρθρο 87

Παραπτώματα

1. Παραπτώματα που επισύρουν πειθαρχική κύρωση κατά του υπαίτιου είναι πράξεις ή παραλείψεις που διαταράσσουν την εύρυθμη λειτουργία ή θέτουν σε κίνδυνο την υγιεινή του καταστήματος.

2. Πειθαρχικά παραπτώματα είναι:

α) Απειθεία ομαδική ή ατομική στις διαταγές του διοικητικού ή του φυλακτικού προσωπικού καθώς και άρνηση εκτέλεσης της πειθαρχικής κύρωσης που επιβλήθηκε.

β) Ομαδικές θορυβώδεις συγκεντρώσεις χωρίς άδεια, απειλητικές κραυγές, θρασύτητα, στασιαστικές ενέργειες και συμμετοχή ή προτροπή σε κάποια από τις παραπάνω πράξεις.

γ) Απόπειρα απόδρασης.

δ) Συμμετοχή σε βιαιοτήτες, διαπληκτισμούς ή και συμπλοκές με άλλους κρατούμενους.

ε) Άσκηση σε κρατούμενους βίας ή απειλής.

στ) Ασελγείς πράξεις ή προτροπή για τέλεσή τους.

ζ) Ψευδής απόπειρα αυτοκτονίας ή αυτοτραυματισμός ή κάποιηση ξένων σωμάτων για αποφυγή ή επίτευξη μεταγωγής ή αποφυγή άλλης υποχρέωσης.

η) Σκόπιμη φθορά ή καταστροφή υλικού του δημοσίου ή ατομ-

κών ειδών άλλων κρατούμενων.

θ) Διεξαγωγή απαγορευμένων παιχνιδιών.

ι) Αθέμιτο κέρδος ή όφελος από είδη ατομικής χρήσης, από την εργασία ή την τροφή του (ιδίου ή άλλων κρατούμενων, καθώς και ανταλλαγή ή εκχώρηση, χωρίς άδεια, τροφίμων ή άλλων ειδών.

ια) Κατοχή, χωρίς άδεια, χρημάτων ή άλλων απαγορευμένων από τον κανονισμό ειδών.

ιβ) Συκοφαντικές αναφορές, ανάρμωση συμπεριφορά, κραυγές και θόρυβος, ύβρεις, βλασφημίες σε βάρος του προσωπικού του καταστήματος, των συγκαταστημένων ή τρίτων προσώπων.

ιγ) Επικοινωνία ή απόπειρα επικοινωνίας παρά τον παρόντα νόμο και τον εσωτερικό κανονισμό, με οποιοδήποτε μέσο, με κρατούμενο ή άλλα άτομα, μέσα ή έξω από το κατάστημα.

ιδ) Ρυπαρότητα του κρατούμενου ή του ατομικού κελιού ή θαλάμου καθώς και η ρύπανση εγκαταστάσεων ή κοινόχρηστων χώρων.

ιε) Εγκατάλειψη του ατομικού κελιού ή του θαλάμου κατά τις ώρες της μεσημβρινής ή νυκτερινής κατάκλισης.

3. Η άσκηση ποινικής δίωξης δεν αποκλείει την επιβολή πειθαρχικών κυρώσεων για την ίδια πράξη.

Άρθρο 88

Πειθαρχικές κυρώσεις

1. Οι πειθαρχικές κυρώσεις που επιβάλλονται στους κρατούμενους είναι μόνο οι ακόλουθες:

α) Προφορική επίπληξη του διευθυντή παρουσία του αρχιφύλακα.

β) Στέρηση τηλεφωνικής επικοινωνίας ή αλληλογραφίας έως είκοσι ημέρες.

γ) Ελάττωση στο ήμισυ του κανονισμένου αριθμού επισκέψεων, για έναν το πολύ μήνα.

δ) Στέρηση των αμοιβών που αναφέρονται στο άρθρο 86 παρ. 1, περ. γ', δ' και ε'.

ε) Απαγόρευση επισκεπτηρίου το πολύ μέχρι δεκαπέντε ημέρες. στ) Περιορισμός σε ειδικό κελί από μία έως δέκα ημέρες, σύμφωνα με τους όρους των άρθρων 38 παρ. 3 και 84 παρ. 6 του νόμου αυτού. Κατά την εκτέλεση της πειθαρχικής αυτής ποινής απαγορεύεται κάθε παραλαβή ή αγορά τροφίμων εκτός του καταστήματος. Επιτρέπεται η ανάγνωση εντύπων.

2. Οι πειθαρχικές κυρώσεις με στοιχεία α' και β' επιβάλλονται από το διευθυντή και οι υπόλοιπες από το πειθαρχικό συμβούλιο.

Άρθρο 89

Κανόνες απονομής αμοιβών και επιβολής πειθαρχικών κυρώσεων

1. Οι αξιόπαινες πράξεις και οι πειθαρχικές παραβάσεις των κρατούμενων βεβαιώνονται αμέσως από τα αρμόδια όργανα, με έγγραφη αναφορά τους στο διευθυντή ο οποίος αποφασίζει μόνος, αν είναι αρμόδιος, ή παραπέμπει με αιτιολογημένη έκθεσή του την υπόθεση στο πειθαρχικό συμβούλιο. Σε κατεπείγουσα περίπτωση οι πειθαρχικές παραβάσεις αναφέρονται αμέσως και προφορικά στο διευθυντή και ακολουθεί η παραπάνω έγγραφη αναφορά.

2. Κατά την εκτίμηση της παράβασης λαμβάνεται ιδιαίτερα υπόψη η βαρύτητα της πράξης και η προσωπικότητα του κρατούμενου.

Το αρμόδιο όργανο μπορεί να μην επιβάλει κύρωση στον κρατούμενο, αν από το είδος του παραπτώματος, τους όρους τέλεσης, την άμεση μεταμέλεια και άλλες περιστάσεις κρίνει ότι έτσι θα οδηγηθεί ασφαλέστερα στην πειθαρχία και στην καλή διαγωγή.

3. Κρατούμενοι που τιμωρήθηκαν πειθαρχικά και υποπίπτουν πάλι σε πειθαρχικό παράπτωμα, μέσα σε έξι μήνες από την επιβολή της προηγούμενης κύρωσης, μπορούν να τιμωρηθούν με πειθαρχική κύρωση, βαρύτερη της επιβαλλόμενης, κατά κανόνα, για το τελευταίο αυτό παράπτωμα. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση συρροής περισσότερων πειθαρχικών παραπτωμάτων.

Άρθρο 90

Διαδικασία

1. Ο κρατούμενος δεν τιμωρείται χωρίς να λάβει προηγουμένως γνώση για την παράβαση για την οποία κατηγορείται και χωρίς να του δοθεί η δυνατότητα να υπερασπίσει τον εαυτό του. Όπου είναι αναγκαίο ο κρατούμενος απολογείται μέσω διερμηνέα.

2. Η βεβαίωση του πειθαρχικού παραπτώματος γίνεται χωρίς αναβολή, το αργότερο μέσα σε 48 ώρες. Ο κρατούμενος καλείται πάντοτε σε απολογία, δικαιούμενος να προτείνει τα μέσα της υπεράσπισής του.

3. Ο διευθυντής ή το πειθαρχικό συμβούλιο του καταστήματος αποφαινεται αιτιολογημένα, σε σύντομο διάστημα από τη διακρίβωση του παραπτώματος.

4. Ο διευθυντής και το πειθαρχικό συμβούλιο μπορούν να αναβάλουν μόνο μια φορά την εκδίκαση της υπόθεσης για ακριβέστερη διάγνωσή της.

5. Περισσότερα πειθαρχικά παραπτώματα, για τα οποία δεν εκδόθηκε ακόμη απόφαση, συνεκδικάζονται και επιβάλλεται μια συνολική πειθαρχική κύρωση.

6. Οι αποφάσεις του διευθυντή και του πειθαρχικού συμβουλίου είναι πάντα αιτιολογημένες, καταχωρούνται αμέσως στα τηρούμενα πρακτικά των συζητήσεων, σε ειδικό βιβλίο και στον ατομικό φάκελο του κρατούμενου από το γραμματέα.

7. Κατά της πειθαρχικής απόφασης που επιβάλλει περιορισμό σε ειδικό κελί επιτρέπεται προσφυγή του κρατούμενου στο δικαστήριο εκτέλεσης ποινών το αργότερο σε 5 ημέρες από την κοινοποίηση της απόφασης. Η προσφυγή αυτή δεν αναστέλλει την εκτέλεση της απόφασης. Η αρμόδια υπηρεσία του υπουργείου μπορεί να καταργήσει την κύρωση που επιβλήθηκε.

Άρθρο 91

Αναστολή και διακοπή των πειθαρχικών κυρώσεων

1. Η εκτέλεση οποιασδήποτε πειθαρχικής κύρωσης μπορεί να ανασταλεί ή να διακοπεί με απόφαση του οργάνου που την επέβαλε, αν κριθεί ότι ο κρατούμενος παρέχει την προσδοκία καλής διαγωγής.

2. Σε περίπτωση υποτροπής, ο διευθυντής ή το πειθαρχικό συμβούλιο μπορούν να διατάξουν την εκτέλεση της πειθαρχικής κύρωσης που έχει ανασταλεί ή διακοπεί.

3. Η εκτέλεση της πειθαρχικής κύρωσης του περιορισμού σε ειδικό κελί μπορεί να ανασταλεί ή, αν έχει αρχίσει, να διακοπεί αμέσως, αν ο ιατρός του καταστήματος, μετά την καθημερινή του επίσκεψη βεβαιώσει ότι από την εκτέλεσή της κινδυνεύει η σωματική ή η ψυχική υγεία του κρατούμενου.

Άρθρο 92

Πειθαρχικές κυρώσεις γυναικών, ανηλίκων και υποδίκων

1. Γυναίκες κρατούμενες δεν υποβάλλονται στην πειθαρχική κύρωση του περιορισμού κατά το στάδιο της εγκυμοσύνης και για δύο έτη μετά τη γέννηση του παιδιού, εφόσον αυτό παραμένει μαζί τους.

2. Ανηλικοί κρατούμενοι ηλικίας μέχρι δεκαεπτά ετών υποβάλλονται σε περιορισμό, το πολύ πέντε ημερών. Ανηλικοί της μεταφηβικής ηλικίας μετίζονται σε ειδική πτέρυγα σωφρονιστικού καταστήματος ενηλίκων, αν τούτο κριθεί αναγκαίο για το σωφρονισμό τους.

3. Ο πειθαρχικός περιορισμός των υποδίκων δεν μπορεί να διαρκέσει περισσότερο από πέντε ημέρες.

4. Οι πειθαρχικές κυρώσεις μπορούν να χαριστούν από το όργανο που τις επέβαλε σε περιπτώσεις εορτών ή άλλων εξαιρετικών γεγονότων.

Άρθρο 93

Μέτρα τάξης, προστασίας και κατευνασμού

1. Μέτρα τάξης, προστασίας και κατευνασμού στα καταστήματα κράτησης διατάσσονται, όταν κινδυνεύει η τάξη και η ασφάλεια του καταστήματος από βίαιες ή άλλες ενέργειες κρατουμένου που στρέφονται εναντίον του ή κατ' άλλων.

Τα μέτρα αυτά είναι:

- α) η χρήση χειροπεδών,
- β) ο εγκλεισμός σε ειδικό κελί,
- γ) η χρήση βραχείας ράβδου, υδραντλίας και δακρυγόνων αερίων.

2. Τα πιο πάνω μέτρα διατάσσονται από το διευθυντή του καταστήματος ή το νόμιμο αναπληρωτή του. Ο υπάλληλος υπεύθυνος ασφαλείας μπορεί να διατάξει τα μέτρα α' και β', ενημερώνοντας αμέσως το διευθυντή.

3. Οποιοδήποτε αντικείμενο, εργαλείο ή όργανο που μπορεί, σε συγκεκριμένη περίπτωση, να αποβεί στα χέρια του κρατουμένου επικίνδυνο αφαιρείται αμέσως από την υπηρεσία.

4. Το φυλακτικό προσωπικό, κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του μέσα στο κατάστημα, απαγορεύεται να οπλοφορεί.

5. Το προσωπικό των καταστημάτων δεν μπορεί να χρησιμοποιεί βία εναντίον των κρατουμένων, εκτός αν συντρέχει περίπτωση νόμιμης άμυνας, απόπειρας απόδρασης ή αντίστασης σε νόμιμη διαταγή.

Οι υπάλληλοι που χρησιμοποιούν τη βία στις πιο πάνω περιπτώσεις πρέπει να περιορίζουν τη χρήση της στο απόλυτα αναγκαίο μέτρο και να ενημερώνουν αμέσως τη διεύθυνση του καταστήματος.

6. Σπουδαία ή έκτακτα συμβάντα καταχωρίζονται ημερολογιακά από το διευθυντή σε ειδικό βιβλίο.

Άρθρο 94

Έκτακτα μέτρα υγιεινής και προφυλακτική μόνωση

1. Σε ειδικό ατομικό κελί του καταστήματος περιορίζονται ύστερα από εντολή του διευθυντή για κατευνασμό, παρατήρηση ή προφυλακτική μόνωση, ποτέ όμως για τιμωρία, κρατούμενοι που ισχύουν από μεταδοτικές νόσους ή είναι επικίνδυνοι για τους ε-ιυτούς τους ή για τους άλλους. Αν παρουσιάζουν ψυχογενείς α-τιδράσεις από την κράτηση ή ψυχική πάθηση ή άλλη διατάραξη των ψυχικών λειτουργιών, απαιτείται και σύμφωνη γνώμη του ια-ρού του καταστήματος.

2. Κρατούμενοι, στους οποίους έχουν επιβληθεί τα πιο πάνω μέ-τρα, εξετάζονται καθημερινά από τον ιατρό του καταστήματος και, ε-άν είναι δυνατόν, από ψυχίατρο.

3. Έκτακτα μέτρα και προφυλακτική μόνωση αίρονται μόλις ε-λείψει ο λόγος για τον οποίο επιβλήθηκαν. Σε αντίθετη περίπτωση κρατούμενοι μεταφέρονται ύστερα από γνωμάτευση του ιατρού u κατ'αστήματος σε ειδικά κρατικά νοσοκομεία για τη θεραπεία uς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ

Κέντρο προστασίας αποφυλακισμένων - Μεταϊδρυματική αρωγή

Άρθρο 95

1. Ιδρύεται με προεδρικό διάταγμα Κέντρο Προστασίας Απο-ακισμένων, σκοπός του οποίου είναι να μεριμνά για την επαγ-ματική αποκατάσταση, να βοηθεί οικονομικά και να συμπα-σται στην ομαλή κοινωνική επανένταξη των αποφυλακισμέ-Στελεχώνεται από υπαλλήλους του Υπουργείου Δικαιοσύνης ε-ξειδίκευση στην κοινωνική εργασία, στην ψυχολογία ή τον ε-λεγματικό προσανατολισμό.

2. Το σκοπό αυτόν συνεργάζεται με τον Οργανισμό Απασχό-ς Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.), την τοπική αυτοδιοίκηση

(Ο.Τ.Α.), άλλους κοινωνικούς φορείς και εθελοντές.

2. Η παραπάνω μεταϊδρυματική αρωγή παρέχεται μετά από α-ψηση του αποφυλακισμένου και πραγματοποιείται από το Κέντρο Προστασίας Αποφυλακισμένων (Κ.Π.Α) σε συνεργασία με την κοι-ωνική υπηρεσία των καταστημάτων κράτησης. Περιλαμβάνει κυρίως:

α) εβδομαδιαία ή και συχνότερη προσωπική ή τηλεφωνική επι-κοινωνία με τον απολυόμενο·

β) προετοιμασία του οικογενειακού και εργασιακού περιβάλ-λοντος·

γ) εκούσια συμμετοχή σε κοινωνικοθεραπευτικές ομάδες.

4. Η μεταϊδρυματική αρωγή δεν μπορεί να υπερβεί τα δύο έτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ

Μετατροπή θανατικής ποινής

Άρθρο 96

1. Η ποινή του θανάτου μετατρέπεται αυτοδικαίως σε ισόβια κάθειρξη, όταν παρέλθουν τρία έτη από τότε που έγινε αμετάκλητη η καταδικαστική απόφαση που την επέβαλε.

2. Μετά την πάροδο είκοσι πέντε ετών κράτησης οι κρατούμε-νοι της παρ. 1 μπορεί να απολυθούν υπό όρο, αν επιδείξουν καλή διαγωγή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Προσωπικό καταστημάτων και καθήκοντα

Άρθρο 97

Κατηγορίες προσωπικού και διάκριση

1. Το προσωπικό των καταστημάτων κράτησης διακρίνεται σε διοικητικό, φυλακτικό, υγειονομικό, κοινωνικών υπηρεσιών, τεχνικό και άλλων κατηγοριών.

2. Το διοικητικό προσωπικό αποτελείται από το διευθυντή, τον υποδιευθυντή και τους υπαλλήλους γραμματείας και διαχείρισης.

3. Το φυλακτικό προσωπικό αποτελείται από τους υπαλλήλους επίβλεψης και φύλαξης των κρατουμένων.

4. Το υγειονομικό προσωπικό περιλαμβάνει ιατρούς, οδοντο-τρούς, φαρμακοποιούς και νοσοκόμους, μόνιμους υπαλλήλους του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

5. Το προσωπικό της κοινωνικής υπηρεσίας αποτελείται από κοι-ωνικούς λειτουργούς.

6. Το τεχνικό προσωπικό περιλαμβάνει γεωπόνους, δασκάλους τέχνης, οδηγούς αυτοκινήτων και τεχνικούς κάθε κατηγορίας.

7. Στο προσωπικό των άλλων κατηγοριών υπάγονται ιερείς, ε-ιδικοί επιστήμονες, ψυχολόγοι, εκπαιδευτικοί, γυμναστές και υπά-λληλοι άλλων ειδικοτήτων.

Άρθρο 98

1. Το μόνιμο προσωπικό των καταστημάτων κράτησης όλων των κατηγοριών υπάγεται μισθολογικά, βαθμολογικά και πειθαρχικά στις διατάξεις του υπαλληλικού κώδικα.

2. Χρέη διευθυντή μπορούν να ανατεθούν σε υπάλληλο του μό-νιμου προσωπικού ο οποίος έχει τα προσόντα που απαιτεί ο ορ-γανισμός του Υπουργείου Δικαιοσύνης και ο κανονισμός κάθε καταστήματος.

3. Το φυλακτικό προσωπικό διακρίνεται σε τρεις κατηγορίες: αρχιφύλακες, υπαρχιφύλακες και φύλακες.

Προϋποθέσεις επιλογής για την ανάθεση καθηκόντων υπαρχι-φύλακα και αρχιφύλακα είναι η επιτυχής παρακολούθηση ειδικών σεμιναρίων τα οποία οργανώνονται από το Υπουργείο Δικαιοσύ-νης και η θετική αξιολόγηση του χρόνου υπηρεσίας στην προη-γούμενη κατηγορία, η οποία πιστοποιείται με ειδική έκθεση που

συντάσσει ο διευθυντής του καταστήματος.

4. Στο φυλακτικό προσωπικό δεν ανατίθενται καθήκοντα άλλου κλάδου, πριν συμπληρωθούν τουλάχιστο δεκαπέντε έτη πραγματικής υπηρεσίας φύλαξης.

Άρθρο 99 Φυλακτικό προσωπικό

1. Οι υπάλληλοι του φυλακτικού προσωπικού είναι απόφοιτοι λυκείου ή άλλης ισότιμης σχολής και διορίζονται σύμφωνα με τις διατάξεις ειδικού νόμου.

2. Δόκιμοι υπάλληλοι μονιμοποιούνται, εφ' όσον έχουν παρακολουθήσει με επιτυχία για ένα τουλάχιστον εξάμηνο τη Σχολή φυλακτικού προσωπικού και έχουν ασκηθεί για ένα επί πλέον εξάμηνο υπό την επίβλεψη αρχιφύλακα, ο οποίος ορίζεται από τον διευθυντή. Ειδική έκθεση συντασσόμενη από τον εκπαιδευτή αρχιφύλακα και τον αρχιφύλακα υποβάλλεται στο Υπουργείο Δικαιοσύνης από τον διευθυντή, με σχετική πρότασή του για μονιμοποίηση.

Άρθρο 100 Μετάθεση προσωπικού

Οι υπάλληλοι των καταστημάτων κράτησης δε μετατίθενται σε άλλο κατάστημα ή Κ.Η.Δ.Κ., αν δεν έχουν συμπληρώσει τουλάχιστον πενταετή υπηρεσία και δεν υπάρχουν σοβαροί υπηρεσιακοί ή προσωπικοί λόγοι, ειδικά αιτιολογημένοι. Η μετάθεση πρέπει να είναι ειδικά αιτιολογημένη. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις επιτρέπεται η μετάθεση και πριν από τη συμπλήρωση πενταετίας, ύστερα από ειδικά αιτιολογημένη πρόταση του διευθυντή, γνώμη του συμβουλίου του καταστήματος και απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης.

Άρθρο 101 Γενικά καθήκοντα προσωπικού

Το προσωπικό των καταστημάτων, εκτός από τα καθήκοντα που αναγράφονται στον υπαλληλικό κώδικα και στον παρόντα νόμο, υποχρεούται ιδίως:

- να μην εισάγει στη φυλακή και να μην εξάγει από το κατάστημα αντικείμενα που δεν προορίζονται για υπηρεσιακή χρήση,
- να μη συναλλάσσεται ή να μη δημιουργεί σχέσεις μη υπηρεσιακές με κρατούμενους, συγγενείς ή φίλους τους και με προμηθευτές των καταστημάτων,
- να μην εκμεταλλεύεται την εργασία των κρατούμενων για προσωπικό όφελος.

Άρθρο 102 Καθήκοντα διευθυντή

1. Ο διευθυντής προΐσταται των υπηρεσιών του καταστήματος κράτησης, είναι υπεύθυνος για την ομαλή λειτουργία του και ασκεί καθήκοντα ειδικού ανακριτικού υπαλλήλου, κατά το άρθρο 34 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για τις αξιοπινες πράξεις που τελούνται στο χώρο του καταστήματος

2. Ο διευθυντής, μεταξύ των άλλων

- Μεριμνά για την τήρηση της τάξης και ασφαλείας στο κατάστημα, κατευθύνει τη μεταχείριση των κρατούμενων, εκδίδει τις απαιτούμενες εντολές και οδηγίες,
- επιθεωρεί τακτικά το κατάστημα, ελέγχει όλες τις υπηρεσίες και βεβαιώνει για την κανονική τους λειτουργία.
- καλεί καθημερινά τους αρμόδιους υπαλλήλους σε αναφορά σχετικά με τη λειτουργία του καταστήματος και συνεργάζεται με αυτούς για ό,τι αφορά τη μεταχείριση των κρατούμενων, την εκπαίδευση και εργασία τους,
- τηρεί ενυπόγραφο ημερολόγιο για τα σπουδαιότερα γεγονότα καταχωρίζοντας και τις προσωπικές του παρατηρήσεις,

ε) θεωρεί το ειδικό βιβλίο έναρξης και λήξης ποινών και μέτρων ασφαλείας και είναι υπεύθυνος για τη νομιμότητα της κράτησης κάθε ατόμου,

στ) στο τέλος κάθε μήνα, ελέγχει την ταμειακή κατάσταση του καταστήματος και υπογράφει όλα τα βιβλία της γραμματείας και του λογιστηρίου, ευθυνόμενος για την κανονική τήρησή τους,

ζ) στο τέλος κάθε έτους υποβάλλει στο Υπουργείο Δικαιοσύνης έκθεση για τη λειτουργία του καταστήματος με τις προτάσεις του

3. Οι οδηγίες του διευθυντή προς το προσωπικό δίδονται εγγράφως με την μορφή ημερήσιας διαταγής και φυλάσσονται σε ιδιαίτερο φάκελο μαζί με τις εγκύκλιες διαταγές του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

4. Σε καταστήματα με περισσότερους από τριακόσιους κρατούμενους ο διευθυντής μεταβιβάζει ορισμένες από τις παραπάνω αρμοδιότητες στον υποδιευθυντή.

Άρθρο 103 Καθήκοντα γραμματέα

Ο γραμματέας: α) είναι προϊστάμενος των υπαλλήλων της γραμματείας και φροντίζει για την ομαλή και καλή λειτουργία της, β) είναι συνυπεύθυνος με τον διευθυντή για τον ακριβή καθορισμό του χρόνου έναρξης και λήξης της ποινής ή του μέτρου ασφαλείας και για τη νόμιμη κράτηση κάθε ατόμου και γ) τηρεί την αλληλογραφία, επιμελείται για την τήρηση και ενημέρωση των βιβλίων και του αρχείου και χορηγεί τα κατά νόμον αντίγραφα, μετά από αίτηση αυτών που έχουν έννομο συμφέρον.

Άρθρο 104 Καθήκοντα διαχειριστή

Ο διαχειριστής: α) διαχειρίζεται τα χρήματα του καταστήματος και των κρατούμενων, β) τηρεί το βιβλίο ταμείου εσόδων - εξόδων και γ) διενεργεί κάθε είδους είσπραξη και πληρωμή που αφορά τη λειτουργία του καταστήματος καθώς και των σχετικών γεωργικών, βιομηχανικών, βιοτεχνικών και άλλων εκμεταλλεύσεων.

Άρθρο 105 Καθήκοντα λογιστή και αποθηκαρίου

1. Ο λογιστής: α) τηρεί τα κανονισμένα βιβλία και είναι υπεύθυνος για την ακριβή και έγκαιρη καταχώριση των εγγραφών σχετικά, β) εκδίδει τα σχετικά εντάλματα πληρωμής και γραμμάτια είσπραξης.

2. Ο αποθηκάρχης ευθύνεται: α) για τη διαχείριση και συντήρηση του υλικού και της αποθήκης τροφίμων, β) για την επιμελή φύλαξη των ατομικών ειδών των κρατούμενων.

Άρθρο 106 Καθήκοντα γεωπόνου

1. Ο γεωπόνος προΐσταται της γεωργικής - τεχνικής εκπαίδευσης και της εργασίας στα αγροτικά καταστήματα κράτησης. Διευθύνει τις γεωργικές εργασίες και εποπτεύει την εκτέλεσή τους

2. Ειδικότερα:

- καταρτίζει κάθε έτος, σε συνεργασία με τον διευθυντή, το γεωργικό προϋπολογισμό καθώς και το πρόγραμμα της επαγγελματικής εκπαίδευσης των κρατούμενων,
- επιστατεί και κατευθύνει την εφαρμογή και εκτέλεση του γεωργικού προγράμματος καθώς και τη λειτουργία των βιομηχανικών και βιοτεχνικών εργαστηρίων,
- επιστατεί στην καλή λειτουργία και συντήρηση των εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εργαλείων που χρησιμοποιούνται στις καλλιέργειες και εκμεταλλεύσεις του αγροκτήματος και των σιναφών κλάδων,
- συντάσσει με τον διευθυντή το πρόγραμμα εργασίας των κρι

υμμένων και την κατανομή τους στις διάφορες ομάδες εργασίας, ε) τηρεί τα κανονισμένα βιβλία, στ) συντάσσει κάθε έτος έκθεση για τον απολογισμό της εκμετάλλευσης και για την απόδοση, γενικά, της εργασίας των κρατουμένων.

Άρθρο 107

Καθήκοντα ιατρικού προσωπικού

1. Ο παθολόγος:
α) εξετάζει τους κρατούμενους για τον έλεγχο της σωματικής και ψυχικής τους υγείας,
β) καθορίζει τη θεραπευτική αγωγή των κρατουμένων και ελέγχει την ακριβή τήρησή της,
γ) γνωματεύει για την εισαγωγή των άρρωστων κρατουμένων στο αναρρωτήριο ή στο νοσηλευτικό ίδρυμα, καθώς και για τη μεταγωγή τους σε εξωτερικό ιατρείο,
δ) ελέγχει την ποιότητα του συσσιτίου, τα είδη και τα αντικείμενα υγιεινής,
ε) μεριμνά για την προμήθεια του φαρμακευτικού και λοιπού υγιονομικού υλικού και προβαίνει σε περιοδικό έλεγχο για την καλληλότητά του,
στ) σε περίπτωση μεταδοτικής νόσου κρατουμένου, γνωστοποιεί έσως το γεγονός αυτό στο διευθυντή για τη λήψη των αναγκαίων μέτρων,
ζ) μεριμνά για τον εμβολιασμό του προσωπικού και των κρατουμένων για την πρόληψη επιδημικών νόσων,
η) καταχωρίζει σε ειδικό βιβλίο κάθε παρατήρηση που αφορά την υγιεινή κατάσταση του καταστήματος.

2. Ο ψυχίατρος παρακολουθεί την ψυχική υγεία των κρατουμένων, διαπιστώνει έγκαιρα τυχόν εμφανιζόμενες στους κρατούμενους ψυχικές διαταραχές και φροντίζει για την αντιμετώπισή τους.

Άρθρο 108

Καθήκοντα ψυχολόγου

Ο ψυχολόγος εξετάζει τους κρατούμενους με ειδικές δοκιμασίες (TESTS) για να διαπιστώνει τυχόν διαταραχές των ψυχικών πνευματικών τους λειτουργιών ή της προσωπικότητάς τους συντάσσει έκθεση ψυχολογικής αξιολόγησης. Επίσης διερευνά την ύπαρξη τυχόν ειδικών ικανοτήτων ή αδυναμιών που πρέπει να ληφθούν υπόψη προκειμένου να τοποθετηθεί ένας κρατούμενος στην καταλληλότερη γι' αυτόν εργασία.

Άρθρο 109

Καθήκοντα οδοντιάτρου

Ο οδοντίατρος του καταστήματος φροντίζει για την υγιεινή του καταστήματος των κρατουμένων και την αναγκαία θεραπευτική αγωγή.

Άρθρο 110

Καθήκοντα φαρμακοποιού

Ο φαρμακοποιός, σε συνεργασία με τους γιατρούς του καταστήματος, προμηθεύεται το απαιτούμενο φαρμακευτικό υλικό και είναι υπεύθυνος για τη φύλαξη, συντήρηση και ειδικότερα για τη διατήρησή του κατά τις εντολές των ιατρών.

Άρθρο 111

Καθήκοντα ιερέα

Ο ιερέας είναι επιφορτισμένος με τη θρησκευτική αγωγή των κρατουμένων σύμφωνα με το άρθρο 44 και συμβάλλει στην τόνωση και καλλιέργεια της ηθικής τους συνείδησης.

Ο ιερέας συνεργάζεται με το διευθυντή για την κατάρτιση και εφαρμογή του προγράμματος θρησκευτικής, λατρευτικής και ηθικής αγωγής των κρατουμένων. Για το σκοπό αυτόν λαμβάνει γνώση των ατομικών φακέλων, ώστε να καταστεί αποτελε-

σματικότερο το πνευματικό του έργο σε ατομικό ή συλλογικό επίπεδο.

3. Ο ιερέας εκφράζει προς το διευθυντή απόψεις σχετικά με τη μεταχείριση των κρατουμένων, την τοποθέτηση σε εργασία, τη μεταγωγή και την παροχή αμοιβών ή άφεσης πειθαρχικών κυρώσεων.

4. Ο ιερέας επισκέπτεται για να ενισχύσει και εμψυχώσει κρατούμενους που βρίσκονται σε ειδικούς χώρους κράτησης ή σε θεραπευτικά καταστήματα.

5. Ο ιερέας συνομιλεί με τους κρατούμενους χωρίς να παρεμβάλλεται φυλακτικό ή άλλο προσωπικό του καταστήματος.

Άρθρο 112

Καθήκοντα εγκληματολόγου

Ο εγκληματολόγος: α) αξιολογεί την αποτελεσματικότητα της σωφρονιστικής και μετασωφρονιστικής μεταχείρισης, β) συνεργάζεται με τις αρμόδιες υπηρεσίες των καταστημάτων και έχει την ευθύνη της συστηματικής συλλογής και επεξεργασίας των στατιστικών στοιχείων. Έκθεση για τα αποτελέσματα της εργασίας του αυτής υποβάλλει στο διευθυντή, ο οποίος τη διαβιβάζει στο Υπουργείο Δικαιοσύνης.

Άρθρο 113

Καθήκοντα κοινωνικού λειτουργού

Ο κοινωνικός λειτουργός:

1. έρχεται σε άμεση επικοινωνία με κάθε κρατούμενο χωρίς την παρέμβαση τρίτου προσώπου, εκτός εάν υπάρχουν δικαιολογημένοι λόγοι ασφαλείας,

2. λαμβάνει γνώση του ατομικού φακέλου των κρατουμένων και ενεργεί επιτόπιες κοινωνικές έρευνες για συγκέντρωση των απαραίτητων στοιχείων ατομικής, οικογενειακής και κοινωνικής κατάστασής τους,

3. τηρεί μητρώο περιπτώσεων, ατομικές καρτέλες ή φακέλους και δελτία εξέλιξης και κοινωνικής έρευνας καθώς και στατιστικά στοιχεία σχετικά με ενέργειες και αποτελέσματα της κοινωνικής εργασίας,

4. ενημερώνει το διευθυντή και το επιστημονικό συμβούλιο για την προσωπικότητα και τα προβλήματα του κρατούμενου και υποβάλλει προτάσεις για την εξατομικευμένη μεταχείρισή του,

5. συντάσσει τις προβλεπόμενες εκθέσεις για τους κρατούμενους των οποίων το περιεχόμενο είναι εμπιστευτικό,

6. μεριμνά για την κάλυψη υλικών και ηθικών αναγκών των κρατουμένων σε συνεργασία με κοινωνικούς φορείς και άλλες ομάδες,

7. προετοιμάζει τον απολυόμενο κρατούμενο και το περιβάλλον του για την ομαλή επανένταξή του και παρακολουθεί μετά την αποφυλάκιση όσες περιπτώσεις κρίνει απαραίτητο,

8. εφαρμόζει τις μεθόδους κοινωνικής εργασίας με άτομα ή ομάδα.

Άρθρο 114

Καθήκοντα αρχινοσοκόμου και νοσοκόμου

1. Σε κατάσταση που δεν προβλέπεται αρχινοσοκόμος, τα καθήκοντά του εκτελεί ο αρχαιότερος νοσοκόμος.

2. Ο αρχινοσοκόμος:

α) εποπτεύει τους νοσοκόμους για τη σωστή εκτέλεση των καθηκόντων τους και καθορίζει το ωράριο υπηρεσίας τους καθώς και τη χορήγηση αδειών σε συνεργασία με τους γιατρούς και το διευθυντή του καταστήματος,

β) φροντίζει για την τήρηση των βιβλίων, φακέλων, δελτίων υγείας και λοιπών εγγράφων των ιατρικών. Τηρεί το αρχείο των εργαστηριακών εξετάσεων και συντάσσει το βιβλίο ημερήσιας αναφοράς νοσοκόμων.

3. Ο νοσοκόμος:

α) εκτελεί τις εντολές των ιατρών και οδοντιάτρων και τους βοηθάει κατά την εκτέλεση της εργασίας τους,

β) έχει την ευθύνη της ατομικής καθαριότητας και υγιεινής των

ασθενών κρατουμένων,

γ) χορηγεί στους ασθενείς κρατουμένους τα φάρμακα που καθόρισε ο ιατρός, παρακολουθεί την πορεία της πάθησής τους και ενημερώνει σχετικά τους ιατρούς,

δ) φροντίζει για την καθαριότητα και συντήρηση των χώρων των ιατρείων καθώς και των μηχανημάτων, οργάνων και εργαλείων,

ε) προσφέρει τις πρώτες βοήθειες σε περιπτώσεις έκτακτων περιστατικών και ειδοποιεί, όπου υπάρχει ανάγκη, τον ιατρό.

Άρθρο 115

Καθήκοντα αρχιφύλακα

1. Ο αρχιφύλακας είναι υπεύθυνος για την ασφάλεια και την τάξη του καταστήματος, προΐσταται του προσωπικού φύλαξης και τελεί κάτω από τις άμεσες διαταγές του διευθυντή.

2. Ως προς την ασφάλεια και την τάξη στο κατάστημα κράτησης:

α) ελέγχει την παρουσία των κρατουμένων στα ατομικά κελιά και τους κοινούς κοιτώνες κατά το πρωινό εγερτήριο, τη μεσημβρινή ανάπαυση και την εσπερινή κατάκλιση λαμβάνοντας αναφορά από τους βαθμοφόρους υπηρεσίας και τους φύλακες,

β) επιθεωρεί καθημερινώς τα ατομικά κελιά και τους κοινούς κοιτώνες, τα εργαστήρια, τους λοιπούς χώρους του καταστήματος και καταχωρίζει σε ιδιαίτερο βιβλίο τις παρατηρήσεις του,

γ) επιβλέπει τη σωματική έρευνα κάθε κρατουμένου και προβαίνει σε ειδική έρευνα στο κατάστημα όποτε θεωρήσει τούτο αναγκαίο,

δ) μεριμνά για την ασφαλή φύλαξη των κλειδιών και των οργάνων ασφαλείας,

ε) είναι υπεύθυνος για τον έλεγχο κάθε ατομικού είδους ή αντικειμένου που εισάγεται ή εξάγεται από το κατάστημα,

στ) μεριμνά για την πιστή εφαρμογή των διατάξεων που αφορούν τις επισκέψεις των κρατουμένων.

3. Ως προς την εκτέλεση των καθηκόντων του προσωπικού φύλαξης:

α) εποπτεύει τους υπαρχιφύλακες και φύλακες στην εκτέλεση των καθηκόντων τους και αναφέρει στο διευθυντή εγγράφως κάθε πειθαρχικό παράπτωμά τους,

β) καλεί καθημερινά τους υπαρχιφύλακες και φύλακες και τους δίνει οδηγίες για την εκτέλεση του προγράμματος της ημέρας,

γ) ενεργεί, σε οποιαδήποτε ώρα, έλεγχο για τη διαπίστωση της εκτέλεσης της υπηρεσίας του προσωπικού φύλαξης,

δ) ελέγχει την πιστή εφαρμογή των διατάξεων που καθορίζουν την ένδυση και τη συμπεριφορά του φυλακτικού προσωπικού.

Άρθρο 116

Καθήκοντα υπαρχιφύλακα

1. Οι υπαρχιφύλακες είναι υπεύθυνοι για την καθαριότητα, την τάξη και την ασφάλεια του καταστήματος καθώς και για την εργασία που εκτελείται στα εργαστήρια ή στην ύπαιθρο και επιβλέπουν τους φύλακες που είναι σε υπηρεσία.

2. Αναφέρουν στον αρχιφύλακα για την εκτέλεση των εντολών και οδηγιών καθώς και για κάθε τυχόν συμβάν κατά το χρόνο της υπηρεσίας τους.

3. Είναι οι άμεσα υπεύθυνοι για την άσκηση των δόκιμων φυλάκων.

Άρθρο 117

Καθήκοντα φυλάκων

Οι φύλακες:

α) είναι υπεύθυνοι για την τήρηση της τάξης και ασφαλείας του καταστήματος και κάθε χώρου στον οποίο διαβιούν ή εργάζονται κρατούμενοι,

β) συμβάλλουν στην ομαλή διαβίωσή τους και συντείνουν, με την εν γένει συμπεριφορά τους, στην κοινωνική τους επανένταξη,

γ) ενεργούν σωματική έρευνα στους κρατουμένους, κατά το νόμο και τους κανονισμούς,

δ) ερευνούν τους θαλάμους και τους υπόλοιπους χώρους φώνα με τον κανονισμό,

ε) κρατούν τα κλειδιά που τους έχουν παραδοθεί και τα εφουν μετά το τέλος της υπηρεσίας τους στον αρχιφύλακα υπαρχιφύλακα,

στ) είναι υποχρεωμένοι να μην απομακρύνονται από τους πριν από τον καθορισμένο χρόνο αλλαγής,

ζ) αναφέρουν μετά το τέλος της υπηρεσίας τους στον αρχιφύλακα και υποβάλλουν έγγραφη αναφορά για τα τυχόν συμβάντα.

Άρθρο 118

Καθήκοντα γυναικών φυλάκων

Η φύλαξη των γυναικών κρατουμένων ανατίθεται σε πριγκίπισσες που αποτελείται κατά κανόνα από γυναίκες. Το προσωπικό έχει τα ίδια καθήκοντα που αναφέρονται στα παραπάνω.

Άρθρο 119

Σχολή φυλακτικού προσωπικού

Οι αρχιφύλακες, οι υπαρχιφύλακες και οι φύλακες φορολογούνται κατά τη διάρκεια της εκτέλεσης των καθηκόντων τους θορρίζεται από τον οικείο κανονισμό.

Άρθρο 120

Επιμόρφωση προσωπικού

1. Το προσωπικό των καταστημάτων υποχρεούται να τριβουλευθεί επιμορφωτικά προγράμματα, τα οποία οργανώνονται διετία από το Υπουργείο Δικαιοσύνης με συμμετοχή εκπαιδευτικών και από το προσωπικό των καταστημάτων.

2. Η πιο πάνω επιμόρφωση αποτελεί προϋπόθεση για τη θέση από τα οικεία υπηρεσιακά συμβούλια καθηκόντων σταμένων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΠΕΜΠΤΟ

Μεταβατικές - τελικές διατάξεις

Άρθρο 121

Μεταβατικές διατάξεις

1. Όπου στον παρόντα Κώδικα αναφέρεται το Δικαστήριο Ποινών, τις αντίστοιχες αρμοδιότητες ασκεί, μέχρι μεθοδική θέσπιση του οργάνου αυτού, το συμβούλιο μεθοδικών του τόπου έκτισης της ποινής. Όπου αναφέρεται Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών, τις αρμοδιότητες ασκεί ο ελεγκτής πλημμεθοδικών του τόπου έκτισης της ποινής.

2. Οι αναφερόμενοι στις διατάξεις του Κώδικα κανονισμοί δίδονται με προεδρικά διατάγματα, που εκδίδονται ύστερα από πρόταση του Υπουργού Δικαιοσύνης.

Άρθρο 122

Τελικές διατάξεις

1. Καταργείται ο α.ν. 125/1967 (ΦΕΚ 152).

2. Διατηρείται σε ισχύ το άρθρο 3 παρ. 12 του ν. 1653/1973).

3. Διατηρείται σε ισχύ το άρθρο 25 του ν.2058/1952, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 24 του ν.410/1976 (ΦΕΚ 208).

4. Καταργείται κάθε διάταξη σχετική ή αντίθετη με αυτόν.

Άρθρο δεύτερο

Η εφαρμογή των διατάξεων του Κεφαλαίου Β', άρθρ

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

ΟΡΓΑΝΩΣΗ - ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ

ΕΝΝΟΙΑ ΟΡΩΝ

Άρθρο 1

Σύσταση οργάνων

Οι παράγραφοι 1, 2 και 3 καταργήθηκαν με τη διάταξη του άρθρου του ν. 2161/1993.

4. Για την ενεργό συμμετοχή του κοινωνικού συνόλου στην καταπολέμηση της διάδοσης του έργου του Κεντρικού Συμβουλίου, συνιστάται Γνωμοδοτικό Συμβούλιο που αποτελείται από εκπροσώπους της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, της Ανατάτης Συνομοσπονδίας Γονέων Μέσης Εκπαίδευσης (Α.Σ.Γ.Μ.Ε), των συλλόγων γονέων τοξικομανών, των αποθεραπευμένων τοξικομανών, εκπροσώπους του διδακτικού προσωπικού ωτοβάθμιας (Δ.Ο.Ε) και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (Ο.Λ.Μ.Ε - Φ.Ε.Ε), των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (Τ.Ε.Ι) και Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (Α.Ε.Ι), της Εθνικής Σπουδαστικής Ένωσης Ελλάδας (Ε.Σ.Ε.Ε), του Πανελληνίου Ιατρικού Συλλόγου (Π.Ι.Σ.), του Πανελληνίου Φαρμακευτικού Συλλόγου (Π.Φ.Σ), του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών (Δ.Σ.Α) και της Ένωσης Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών (Ε.Σ.Η.Ε.Α).

Με απόφαση του Υπουργού Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων καθορίζονται οι αναγκαίες λεπτομέρειες για την εφαρμογή της διάταξης αυτής, η συγκρότηση, η λειτουργία, οι αρμοδιότητες και κάθε συναφές θέμα για την εκπλήρωση της αποστολής του Γνωμοδοτικού Συμβουλίου.

Η θητεία του Γνωμοδοτικού Συμβουλίου ορίζεται σε τρία χρόνια.

5. Ιδρύεται νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου με την επωνυμία «Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων» (ΚΕ.Θ.Ε.Α) με έδρα τη Θεσσαλονίκη.

Ο σκοπός του ΚΕ.Θ.Ε.Α είναι η θεραπεία, η επαγγελματική κατάρτιση και κοινωνική ένταξη των εξαρτημένων από φαρμακευτικές ουσίες όμων και η δημιουργία και συνεχής εκπαίδευση στελεχών στις αντίστοιχες σύγχρονες θεραπευτικές τεχνικές.

Για την υλοποίηση του σκοπού του το ΚΕ.Θ.Ε.Α ιδρύει συμβουλευτικούς σταθμούς, κέντρα σωματικής αποτοξίνωσης, θεραπευτικές κοινότητες, κέντρα κοινωνικής επανένταξης και άλλες ανάλογες μονάδες, λειτουργεί αυτοσχεδιαζόμενους συνεταιρισμούς και στηρίζει κάθε είδους δραστηριότητα που ευοδώνει τους σκοπούς του ή που κρίνεται απαραίτητη για τη βοήθεια των εξαρτημένων από φαρμακευτικές ουσίες ατόμων.

Στο ΚΕ.Θ.Ε.Α εντάσσονται οι Συμβουλευτικοί Σταθμοί Αθήνας και Θεσσαλονίκης του «Ειδικού Θεραπευτικού Προγράμματος για εξαρτημένα από φαρμακευτικές ουσίες άτομα» του Υπουργείου Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, το Κέντρο Σωματικής Αποτοξίνωσης Νταού Πεντέλης και η θεραπευτική κοινότητα «ΙΘΑΚΗ» του Εθνικού Οργανισμού Πρόνοιας στη Σίνδο της Θεσσαλονίκης.

Με απόφαση του Υπουργού Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων ρυθμίζεται η διαδικασία ένταξης των παραπάνω μονάδων κάθε σχετική λεπτομέρεια.

Το ΚΕ.Θ.Ε.Α είναι αυτοδιοικούμενο νομικό πρόσωπο που τελεί υπό την αιγίδα του Υπουργείου Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Η σύνθεση του διοικητικού συμβουλίου, ο τρόπος διοίκησης, οργάνωσης, διαχείρισης και ο κανονισμός εσωτερικής λειτουργίας του

ορίζεται με απόφαση του Υπουργού Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, εστω και με παρέκκλιση από τις ισχύουσες διατάξεις.

Πόροι του ΚΕ.Θ.Ε.Α είναι η χρηματοδότηση από το Υπουργείο Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων δωρεές, κληροδοσίες και επιχορηγήσεις και δραστηριότητές του.

Το ΚΕ.Θ.Ε.Α έχει τις ίδιες φορολογικές απαλλαγές που προβλέπονται για τα νοσηλευτικά ιδρύματα του ν. 2592/1953.

Η διαχείριση των πόρων του ΚΕ.Θ.Ε.Α ελέγχεται απολογιστικά - κατασταλτικά από το Υπουργείο Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

6. Γιατροί του Ε.Σ.Υ μπορεί να αποσπώνται στο ΚΕ.Θ.Ε.Α από τα νοσοκομεία που υπηρετούν.

Η απόσπαση γίνεται με απόφαση του Υπουργού Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων μετά από αίτησή τους και σύμφωνη γνώμη του διευθυντή του ΚΕ.Θ.Ε.Α.

Η χρονική διάρκεια της απόσπασης είναι απεριόριστη. Η απόσπαση διακόπτεται με όμοια υπουργική απόφαση μετά από αίτηση του γιατρού ή πρόταση του ΚΕ.Θ.Ε.Α.

7. Με τη διαδικασία της παρ. 6 είναι δυνατή η απόσπαση στο ΚΕ.Θ.Ε.Α και άλλων υπαλλήλων του δημόσιου τομέα.

Άρθρο 2

Επιτροπή Ναρκωτικών

1. Στο Υπουργείο Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων συνιστάται Επιτροπή Ναρκωτικών, αποτελούμενη από:

Το διευθυντή της Διεύθυνσης Φαρμάκων και Φαρμακείων του Υπουργείου Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

Εκπρόσωπο του Επιστημονικού Συμβουλίου του Εθνικού Οργανισμού Φαρμάκων.

Τέσσερα μέλη του διδακτικού ερευνητικού προσωπικού των Α.Ε.Ι., ανά ένα με ειδικευση στα γνωστικά αντικείμενα Φαρμακευτικής Χημείας, Φαρμακολογίας, Τοξικολογίας και Ψυχιατρικής αντίστοιχα και έναν ανώτερο αξιωματικό της Ελληνικής Αστυνομίας, με εμπειρία στα θέματα ναρκωτικών. Για κάθε μέλος της Επιτροπής ορίζεται και ένας αναπληρωτής.

Η θητεία της επιτροπής ορίζεται σε δύο χρόνια.

2. Με απόφαση του Υπουργού Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, επιλέγονται και ορίζονται μετά από πρόταση των αρμοδίων οργάνων διοίκησης των Α.Ε.Ι., τα τακτικά και τα αναπληρωματικά μέλη της επιτροπής καθώς και ο γραμματέας της. Η επιτροπή εκλέγει τον πρόεδρό της. Με απόφαση του ίδιου Υπουργού ορίζονται και οι κανόνες λειτουργίας της Επιτροπής.

3. Η Επιτροπή Ναρκωτικών έχει τις παρακάτω αρμοδιότητες:

α) Γνωμοδοτεί για τα σχετικά με τα ναρκωτικά θέματα που προκύπτουν από τις κυρωμένες από την Ελλάδα διεθνείς συμβάσεις ή από αίτηση των αρμοδίων διεθνών οργανισμών (UNFDC, Π.Ο.Υ., Ε.Ο.Κ κ.λπ.).

β) Γνωμοδοτεί στον Ε.Ο.Φ για τη χορήγηση άδειας παραγωγής ή καταργασίας και εισαγωγής έτοιμων προϊόντων που περιέχουν ουσίες του άρθρου 4 του νόμου αυτού.

γ) Γνωμοδοτεί για την προσθήκη ή αφαίρεση ουσιών στους πίνακες του άρθρου 4 του νόμου αυτού, για τη μεταφορά από τον ένα πίνακα στον άλλο ή για την μεταβολή των όρων και των προϋποθέσεων της διάθεσής τους σύμφωνα με τις διεθνείς συμβάσεις.

δ) Γνωμοδοτεί για την τιμή των πωλουμένων από το Κρατικό Μονο-
πώλιο Ναρκωτικών.

ε) Γνωμοδοτεί για κάθε σχετικό θέμα που θα ζητήσει ο αρμόδιος
Υπουργός ή το Κεντρικό Συμβούλιο του άρθρου 10 του νόμου αυτού.

στ) Υπολογίζει τις ετήσιες ανάγκες της χώρας σε ναρκωτικές ουσίες και εισηγείται σχετικά στον αρμόδιο Υπουργό.

Άρθρο 3

Πρόγραμμα ανάπτυξης υπηρεσιών Εποπτεία και έλεγχος Θεραπευτικών Κέντρων

1. Ο προγραμματισμός για την αντιμετώπιση της φαρμακευτικής
εξάρτησης από ναρκωτικές ουσίες, κατά την έννοια του άρθρου 4 του
νόμου αυτού διακρίνεται σε τρεις βαθμίδες:

α) Πρόληψη - ενημέρωση.

β) Θεραπευτική αποκατάσταση.

γ) Κοινωνική επανένταξη.

2. Από την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου (ν. 2161/1993) με
την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 2 του ν. 1894/1990 (ΦΕΚ
110 Α) αρμόδιο για την ίδρυση και λειτουργία Συμβουλευτικών Σταθ-
μών, Κέντρων και Θεραπευτηρίων σωματικής και ψυχικής απεξάρτη-
σης και κοινωνικής επανένταξης ή άλλων σχετικών μονάδων μη κερδο-
σκοπικού χαρακτήρα είναι το Υπουργείο Υγείας Πρόνοιας και Κοινωνι-
κών Ασφαλίσεων.

Τα Ειδικά Θεραπευτικά Καταστήματα του άρθρου 14 του ν.
1729/1987 υπάγονται στην αρμοδιότητα του Υπουργού Υγείας, Πρό-
νοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, με την επιφύλαξη των διατάξεων
του ν. 1851/1989. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Δικαιοσύνης και
Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων μετά γνώμη του Δ.Σ.
του Ο.ΚΑ.ΝΑ. εγκρίνονται τα θεραπευτικά προγράμματα, που εφαρμό-
ζονται στα ως άνω καταστήματα.

2. Μπορούν να ιδρύουν και να λειτουργούν Μονάδες, που προβλέ-
πονται στην προηγούμενη παράγραφο εδ. α' με δαπάνες τους ή και με
χρηματοδότηση ή δανειοδότηση από τον Ο.ΚΑ.ΝΑ:

α. Οι Δήμοι και οι Κοινότητες.

β. Φιλανθρωπικά σωματεία και κοινωνική Ιδρύματα, εφ' όσον τούτο
προβλέπεται από τις καταστατικές τους διατάξεις.

γ. Εκκλησιαστικοί φορείς.

δ. Ανώτατα Εκπαιδευτικά ή Τεχνολογικά Ιδρύματα.

ε. Φυσικά ή νομικά πρόσωπα που επιδιώκουν συναφείς σκοπούς.

3. Για την ίδρυση και λειτουργία από τους ανωτέρω φορείς μονά-
δων εξαιρουμένων των μονάδων που λειτουργούν βάσει της παρ. 5 του
άρθρου 1 του ν. 1729/1987, απαιτείται άδεια, που χορηγείται από το
Υπουργείο Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, μετά γνώμη
του Δ.Σ. του Ο.ΚΑ.ΝΑ. Με την ίδια διαδικασία είναι δυνατή και η ανά-
κληση της άδειας λειτουργίας, εφ' όσον διαπιστωθεί αναποτελεσματι-
κότητα του επιτελούμενου σ' αυτές έργου.

4. Όλες οι μονάδες, που εφεξής ιδρύονται εξαιρουμένων των μονά-
δων που λειτουργούν βάσει της παρ. 5 του άρθρου 1 του ν.
1729/1987 και, με την επιφύλαξη του άρθρου 2 του ν. 1894/1990,
ανεξάρτητα από το φορέα που τις λειτουργεί, υπάγονται στην εποπτεία
και τον έλεγχο του Υπουργείου Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών
Ασφαλίσεων, που ασκείται από τον Ο.ΚΑ.ΝΑ.

5. Φορείς που επιχορηγούνται από το Κράτος υπόκεινται και στον
έλεγχο της οικονομικής τους διαχείρισης.

6. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται μετά πρόταση του
Υπουργού Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων ορίζονται οι
όροι και οι προϋποθέσεις χορήγησης άδειας ίδρύσεως και λειτουργίας
των ως άνω μονάδων, ο τρόπος ασκήσεως της εποπτείας και του ελέγ-
χου από τον Ο.ΚΑ.ΝΑ. καθώς και τα κριτήρια αξιολόγησης του επιτε-
λούμενου σ' αυτές έργου.

Η παρ. 2 του άρθρου 3 αντικαταστάθηκε από το άρθρο 6 του ν. 2181/1993.

Άρθρο 4

Ορισμός ναρκωτικών

1. Ναρκωτικά κατά την έννοια του νόμου αυτού είναι ουσίες τεχνη-
τές ή φυσικές που δρουν στο κεντρικό νευρικό σύστημα και προκα-
λούν εξάρτηση του ατόμου από αυτές και που περιλαμβάνονται ιδίως
 στους 4 πίνακες του άρθρου αυτού.

2. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνι-
κών Ασφαλίσεων και δικαιοσύνης, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα

της Κυβερνήσεως, ύστερα από γνώμη της Επιτροπής Ναρκωτικών του
άρθρου 2, μπορούν να προσθένται ή να αφαιρούνται ουσίες στις κατη-
γορίες του άρθρου αυτού ή να μεταφέρονται από τη μία κατηγορία
στην άλλη ή να μεταβάλλονται οι όροι και οι προϋποθέσεις της διάθε-
σής τους ιδίως σύμφωνα με τις διεθνείς συμβάσεις.

3. Οι ουσίες που υπάγονται στα ναρκωτικά καταχωρούνται σε τέσ-
σερις πίνακες.

ΠΙΝΑΚΑΣ Α'

1. ΔΕΣΜΟΡΦΙΝΗ: Διυδροδεσοξυμορφίνη.
DESOMORPHINE: DIHYDRODESOXYMORPHINE.
2. DET: N, N-Dιαιθυλοτρυπταμίνη.
DET: N,N-DIETHYLTRYPTAMINE.
3. DMHP: (Διμεθυλο-1,2 επτυλο)-3 τετραύδρο-7,8,9,10 τριμεθυλο-
6,8,9 διβενζο-6H (β,δ) πυρανόλη-1.
DMHP: (DIMETHYL-1,2 HEPTYL) -3 TETRAHYDRO -7,8,9,10.
TRIMETHYL -6,8,9. DIBENZO -6H (B,D) PYRANOL -1.
4. DMT: N,N - Διμεθυλοτρυπταμίνη.
DMT: N,N - DIMETHYLTRYPTAMINE.
5. ΗΡΩΪΝΗ: Διακετυλομορφίνη.
HEROINE: DIACETYLMORPHINE.
6. KANNABIS ΚΑΙ ΡΗΤΙΝΗ KANNABEΩΣ.
CANNABIS ET RESINE DE CANNABIS.
7. ΚΕΤΟΒΕΜΙΔΟΝΗ: (μ-υδροξυφαινυλο) -4 μεθυλο -1 προπιονυλο-
4 πιπεριδίνη.
CETOBEMIDONE: (M-HYDROXYPHENYL)-4 METHYL-1 PROPIO-
NYL-4 PIPERIDINE.
8. (+)-ΛΥΣΕΡΓΙΔΙΟΝ, LSD, LSD-25: (+)-N, N-διαιθυλαμιδίου του D-
λυσεργινικού οξέος.
(+) -LYSERGIDE, LSD, LSD-25: (+)-N, N-DIETHYL-LYSERGAMIDE.
9. ΜΕΣΚΑΛΙΝΗ: Τριμεθοξυ-3,4,5 φαινυλαιθυλαμίνη.
MESCALINE: TRIMETHOXY-3,4,5 PHENETHYLAMINE.
10. ΠΑΡΑΞΥΛΗ: Εξυλο-3 τετραύδρο -7,8,9,10 τριμεθυλο-6, 6,9 δι-
βενζο-6H (β,δ) πυρανόλη-1.
PARAHEXYLE: HEXYL-3 TETRAHYDRO -7,8,9,10 TRIMETHYL-6,
6,9 DIBENZO-6H (B,D) PYRANOL-1.
11. PCE: N - αιθυλο - 1 - φαινυλκυκλοεξυλαμίνη PCE: N-ETHYL -1-
PHENYLCYCLOHEXYLAMINE.
12. PHP ή PCPY: 1- (1-φαινυλκυκλοεξυλο) πυρρολιδίνη.
PHP ή PCPY: 1- (1-PHENYLCYCLOEXYL) PYRROLIDINE.
13. STP, DOM: Διμεθοξυ-2,5 μεθυλο-4 φαινυλαιθυλαμίνη.
STP, DOM: DIMETHOXY-2,5 METHYL-4 PHENETHYLAMINE.
14. TCP: 1- [1 - (2-θειενυλο) κυκλοεξυλο-] πιπεριδίνη.
TCP: 1- [1 - (2-THIENYL) CYCLOHEXYL] PIPERIDINE.
- (15. ΤΕΤΡΑΥΔΡΟΚΑΝΝΑΒΙΝΟΛΗ: Πεντυλο-3 τετραύδρο-6α, 7,10,
10α τριμεθυλο-6, 6,9 διβενζο-6H (β,δ) πυρανόλη-1.
TETRAHYDROCANNABINOL: PENTYL-3 TETRAHYDRO-6α, 7,10,
10α TRIMETHYL-6, 6,9 DIBENZO-6H (B,D) PYRANOL-1).

Με την παρ. 3 της Α681793/18 Ιαν. - 7 Φεβρ. 1992 (ΦΕΚ Β' 69), απόφ. Υπ. Υγ. Πρόν. και Κοιν. Ασφαλ. και Δικαιοσύνης, η μέσα σε -ουσία μεταφέρθηκε από τον πίνακα Α στον πίνακα Β-.

16. ΨΙΛΟΚΥΒΙΝΗ: ο-Φωσφορυλο-υδροξυ-4 N,N-διμεθυλοτρυπταμ-
ίνη.

PSILOCYBINE: ο-PHOSPHORYL-HYDROXY-4 N,N-DIMETHYLTRY-
PTAMINE.

17. ΨΙΛΟΚΙΝΗ: (Διμεθυλαμινο-2 αιθυλο)-3 ινδολόλη-4.
PSILOCINE: (DIMETHYLAMINO-2 ETHYL)-3 INDOLOL-4.

18. Τα άλατα των ανωτέρω ουσιών και τα ισομερή αυτών.

Η παραγωγή, κατοχή, εισαγωγή, μεταφορά, αποθήκευση, προμή-
θεια, επεξεργασία, κυκλοφορία και με οποιονδήποτε τρόπο μεσολάβη-
ση στη διακίνηση των ουσιών του πίνακα Α' είναι αποκλειστικό δικαίω-
μα του Κράτους που ασκείται από τον Ε.Ο.Φ.

Η διάθεση αυτών των ουσιών γίνεται μόνο σε εργαστήρια ή νοσοκο-
μεία για την εκτέλεση συγκεκριμένων προγραμμάτων μετά από γνωμο-
δότηση της Επιτροπής Ναρκωτικών του άρθρου 2.

Με την Α6819568 οικ./25 Σεπτ.-23 Οκτ. 1987 (ΦΕΚ Β' 556), απόφ. Υπουργών Υγ. Πρόν. και Κοιν. Ασφ. και Δικαιοσύνης, κατατάχθηκαν στον πίνακα Α' και οι παρακάτω ουσίες:

- 1) DMA
2,5-ΔΙΜΕΘΟΞΥΑΜΦΕΤΑΜΙΝΗ
DMA
2,5-DIMETHOXYAMPHETAMINE
- 2) DOET
2,5-ΔΙΜΕΘΟΞΥ-4-ΑΙΘΥΛΟΑΜΦΕΤΑΜΙΝΗ
DOET
2,5-DIMETHOXY-4-ETHYLAMPHETAMINE

- 3) ΚΑΘΙΝΟΝΗ
(-)-αλφα-αμινοπροπιοναμίνη
CATHINONE
(-)-ALPHA-AMINOPROPIONONE
- 4) ΜΜDΑ
5-ΜΕΘΟΔΥ-3, 4-ΜΕΘΥΛΕΝΟΔΙΟΞΥΑΜΦΕΤΑΜΙΝΗ
ΜΜDΑ
5-ΜΕΤΗΟΧΥ-3, 4-ΜΕΤΗΥΛΕΝΕΔΙΟΧΥΑΜΦΕΤΑΜΙΝΗ
- 5) ΜDΜΑ
3,4-ΜΕΘΥΛΕΝΟΔΙΟΞΥΜΕΘΑΜΦΕΤΑΜΙΝΗ
ΜDΜΑ
3,4-ΜΕΤΗΥΛΕΝΕΔΙΟΧΥΜΕΤΗΑΤΑΜΙΝΗ
- 6) ΡΜΑ
ΠΑΡΑΜΕΘΟΞΥΑΜΦΕΤΑΜΙΝΗ
ΡΜΑ
ΠΑΡΑΜΕΤΗΟΧΥΑΜΦΕΤΑΜΙΝΗ
- 7) ΤΜΑ
3,4,5-ΤΡΙΜΕΘΟΞΥΑΜΦΕΤΑΜΙΝΗ
ΤΜΑ
3,4,5-ΤΡΙΜΕΤΗΟΧΥΑΜΦΕΤΑΜΙΝΗ

ALCALOIDES DE L' OPIUM.

9. ΠΕΘΙΔΙΝΗ: Μεθυλο -1 φαινυλο -4 πιπεριδινό - καρβοξυλικός -4 αιθυλεστέρας.
PETHIDINE: ESTER ETHYLIQUE DE L' ACIDE METHYL -4 PHENYL -4 PIPERIDINE - CARBOXYLIQUE -4.
10. Τα άλατα και τα ισομερή αυτών, εκτός εάν διαφορετικά αναφέρεται σε άλλο άρθρο.

Με την Α58/12019/18-28 Δεκ. 1990 (ΦΕΚ Β' 835) απόφ. Υπ. Υγ. Πράν. και Κοινών. Ασφαλίσεων και Δικαιοσύνης, κατατάχθηκαν στον πίνακα Β του άρθρ. 4 και οι παρακάτω ουσίες:

- (ΝΑΛΒΟΥΦΙΝΗ
17-κυκλοβουτυλομεθυλο-7, 8-διυδρο-14 υδροξυ-17 νορμορφίνη.
NALBUPHINE
17-CYCLOBUTYLMETHYL-7, 8-DIHYDRO-14-HYDROXY-17-NORMORPHINE).

Η μέρα σε () ουσία, μεταφέρθηκε από τον πίνακα Β στον πίνακα Γ από την Α58/2098/14-28 Φεβρ. 1991 (ΦΕΚ Β' III), απόφ. Υπ. Υγ. Πράν. και Κοινών. Ασφαλίσεων και Δικαιοσύνης, και στη συνέχεια από τον πίνακα Γ στον πίνακα Δ από την παρ. 2 της Α58/193/18 Ιαν. 7 Φεβρ. 1992 (ΦΕΚ Β' 59), απόφ. Υπ. Υγ. Πράν. και Κοιν. Ασφ. και Δικαιοσύνης.

Η παραγωγή, κατοχή, εισαγωγή, μεταφορά, αποθήκευση, επεξεργασία γενικά των πρώτων υλών και των έτοιμων προϊόντων που εισάγονται από το εξωτερικό, καθώς και η διανομή των ουσιών των φαρμακοτεχνικών προϊόντων και των ιδιοσκευασμάτων του πίνακα Β', γίνεται μόνο από το Κρατικό Μονοπώλιο Ναρκωτικών ύστερα από άδεια και με την ευθύνη του Ε.Ο.Φ. και γνωμοδότηση της Επιτροπής Ναρκωτικών.

ΠΙΝΑΚΑΣ Γ

1. ΑΙΘΥΛΟΜΕΘΥΛΟΘΕΙΑΜΒΟΥΤΕΝΙΟ: Αιθυλο - μεθυλαμινο-3 δι-(θειενυλο-2)-1, 1 βουτένιο-1.
ETHYLMETHYLTHIAMBUTENE: ETHYLMETHYLAMINO-3 DI-(THIENYL-2)-1, 1 BUTENE-1.
2. ΑΚΕΤΟΡΦΙΝΗ: Ακετυλο -3-0 τετραυδρο- (υδροξυ-1 μεθυλοβουτυλο-1)-7α ενδοαιθενό-6, 14 οριπαβίνη.
ACETORPHINE: ACETYL -3-0 TETRAHYDRO - (HYDROXY -1 METHYL - BUTYL-1)-7α ENDOETHENO-6, 14 ORIPAVINE.
3. ΑΚΕΤΥΛΟΔΙΥΔΡΟΚΩΔΕΪΝΗ.
ACETYLDIHYDROCODEINE.
4. ΑΚΕΤΥΛΟΜΕΘΑΔΟΛΗ: Ακετοξυ -3 διμεθυλαμινο -6 δικρινυλο -4, 4 επτάνιο.
ACETYLMETHADOL: ACETOXY -3 DIMETHYLAMINO -6 DIKRINYL -4, 4 HEPTANE.
5. ΑΛΦΑΚΕΤΥΛΟΜΕΘΑΔΟΛΗ α-Ακετοξυ-3 διμεθυλ -αμινο -6 δικρινυλο -4, 4 επτάνιο.
ALPHACETYLMETHADOL: ALPHA - ACETOXY-3 DIMETHYL-AMINO-6 DIKRINYL-4, 4 HEPTANE.
6. ΑΛΦΑΜΕΘΑΔΟΛΗ: α-Διμεθυλαμινο -6 δικρινυλο-4, 4 επτάνιο.
ALPHAMETHADOL: ALPHA - DIMETHYLAMINO -6 DIKRINYL-4, 4 HEPTANOL -3.

Με την Α58/12019/18-28 Δεκ. 1990 (ΦΕΚ Β' 835) απόφ. Υπ. Υγ. Πράν. και Κοινών. Ασφ. και Δικαιοσύνης, κατατάχθηκαν στον πίνακα Γ του άρθρ. 4 και οι παρακάτω ουσίες:

1. Α-ΜΕΘΥΛΟ-ΘΕΙΟΦΕΝΤΑΝΥΛΗ.
N-(1(1-μεθυλο-2(2-θειενυλο) αιθυλο)-4-πιπεριδυλο) προπιονανιλίδιο.
ALPHA-METHYLTHIOFENTANYL
N-(1-(1-METHYL-2-(2-THIENYL) ETHYL)-4-PIPERIDYL) PROPIONANILIDE.
2. ΠΑΡΑ-ΦΘΟΡΟΦΕΝΤΑΝΥΛΗ.
4-φθορο-N (1-φαιναθυλο-4-πιπεριδυλο)- προπιονανιλίδιο
PARA-FLUOROPHENTANYL
4-FLUORO-N-(1-PHENETHYL-4-PIPERIDYL) PROPIONANILIDE.
3. ΒΗΤΑ - ΥΔΡΟΞΥΦΕΝΤΑΝΥΛΗ.
N (1(βητα-υδροξυφαιναθυλο)-4-πιπεριδυλο) προπιονανιλίδιο
BETA HYDROXYFENTANYL
N-(1(BETA-HYDROXYPHENETHYL)-4-PIPERIDYL) PROPIONANILIDE.
4. ΒΗΤΑ-ΥΔΡΟΞΥ-3-ΜΕΘΥΛΟ-ΦΕΝΤΑΝΥΛΗ.
N-(1(βητα-υδροξυφαιναθυλο-3-μεθυλο-4-4πιπεριδυλο) προπιονανιλίδιο.
BETA-HYDROXY-3-METHYLFENTANYL
N-(1(BETA-HYDROXYPHENETHYL)-3-METHYL-4-PIPERIDYL) PROPIONANILIDE.
5. ΘΕΙΟΦΕΝΤΑΝΥΛΗ.
N(1(2(2-θειενυλο) αιθυλο-4-πιπεριδυλο) προπιονανιλίδιο THIOFEN-

ΠΙΝΑΚΑΣ Β'

1. ΑΙΘΥΛΟΜΟΡΦΙΝΗ: Αιθυλο - 3 μορφίνη.
ETHYLMORPHINE: ETHYL - 3 MORPHINE.
2. ΔΕΣΤΡΟΜΟΡΑΜΙΔΙΟΝ: (+) [Μεθυλο -2- οξο -4 βουτυλο -3, 3 (πυρολιδινυλο -1) -4 βουτυλο] -4 μορφολίνη.
DEXTROROMAMIDE: (+) [METHYL -2- OXO -4 BUTYL -3, 3 (PYRROLIDINYL -1) -4 BUTYL] -4 MORPHOLINE.
3. ΚΟΚΑΪΝΗ: Μεθυλεστέρας της βενζοϋλοεκεκονοΐνης.
COCAINE: ESTER METHYLIQUE DE LA BENZOYLECCECONE.
4. ΚΩΔΕΪΝΗ: Μεθυλαστέρας της μορφίνης.
CODEINE: ETHER METHYLIQUE DE LA MORPHINE)

Η ανωτέρω μέρα σε () ουσία, μεταφέρθηκε από τον πίνακα Β στον πίνακα Γ από την Α58/3297/27 Μαρτ. - 6 Απρ. 1990 (ΦΕΚ Β' 239) απόφ. Υπ. Υγ. Πράν. και Κοινών. Ασφαλίσεων και Δικαιοσύνης.

5. ΜΕΘΑΔΟΝΗ: Δικρινυλο -4, 4 διμεθυλαμινο -6 δικρινυλο -4, 4 επτάνιο.
METHADONE: DIKRINYL -4, 4 DIMETHYLAMINO -6 DIKRINYL -4, 4 HEPTANE.
6. ΜΟΡΦΙΝΗ
MORPHINE
7. ΟΠΙΟ
OPIUM
8. ΟΠΙΟ ΣΥΜΠΥΚΝΩΜΕΝΟ: Μείγμα υδροβρωμικών αλάτων των αλκαλοειδών του οπίου.
OPIUM CONCENTRATUM: MELANGE DES BROMHYDRATES DES

NTANYL

- N-(1-(2-(2-THIENYL) ETHYL-4-PIPERIDYL) PROPIONANILIDE.
6. 3-ΜΕΘΥΛΟ-ΘΕΙΟΦΕΝΤΑΝΥΛΗ.
N-(3-μεθυλο-1-(2-θειενυλο)αιθυλο)-4-πιπεριδυλο) προπιοσανιλίδιο.
3-METHYLTHIOFENTANYL
N-(3-METHYL-1-(2-THIENYL/ETHYL)-4-PIPERIDYL) PROPIONANILIDE.
7. ΑΛΦΑΜΕΠΡΟΔΙΝΗ: α - Αιθυλο -3 μεθυλο -1 φαινυλο -4 προπιονοξυ -4 πιπεριδίνη.
ALPHAMEPRODINE: ALPHA - ETHYL -3 METHYL -4 PHENYL -4 PROPIONOXY -4 PIPERIDINE.
8. ΑΛΦΑΠΡΟΔΙΝΗ: α - Διμεθυλο -4, 3 φαινυλο -4 προπιονοξυ -4 πιπεριδίνη.
ALPHAPRODINE: ALPHA - DIMETHYL -4, 3 PHENYL -4 PROPIONOXY -4 PIPERIDINE.
9. ΑΛΦΕΝΤΑΝΥΛΗ: Ν - (1-2 (4-αιθυλο -4, 5- διϋδρο-5-οξο-1 Η- τετραζολ-1-υλο) αιθυλο) 4- (μεθοξυμεθυλο) -4-πιπεριδινυλο) -N-φαινυλπροπιοαναμίδη μονοϋδροχλωρίδιο.
ALFENTANYL: N-(1-2 (4-ETHYL-4, 5-DIHYDRO-5- OXO-1H - TETRAZOL -1- YL) ETHYL) 4- (METHOXYMETHYL) -4- PIPERIDINYL]-N-PHENYL PROPANAMIDE MONOHYDROCHLORIDE.
10. ΑΛΛΥΛΠΡΟΔΙΝΗ: Αλλυλο -3 μεθυλο -1 φαινυλο -4 προπιονοξυ -4 πιπεριδίνη.
ALLYLPRODINE: ALLYL -3 METHYL -1 PHENYL -4 PROPIONOXY -4 PIPERIDINE.
11. ΑΜΦΕΤΑΜΙΝΗ: α - Μεθυλοφαινυλαιθυλαμίνη.
AMPHETAMINE: α - METHYLPHENETHYLAMINE.
12. ΑΝΙΛΕΡΙΔΙΝΗ: π - Αμνοφαινυλαιθυλο - 1 φαινυλο -4 πιπεριδινό - καρβοξυλικός -4 αιθυλεστέρ.
ANILERIDINE: ESTER ETHYLIQUE DE L' ACIDE P - AMINOPHENE-THYL - 1 PHENYL -4 PIPERIDINE - CARBOXYLIQUE -4.
13. ΒΕΖΙΤΡΑΜΙΔΙΟ: (Κυανο - 3 διφαινυλο -3, 3 προπυλο) -1 (οξο -2 προπιονοξυ -3 βενζιμιδαζολινυλο -1) -4 πιπεριδίνη.
BEZITRAMIDE: (CYANO - 3 DIPHENYL -3, 3 PROPYLO) -1 (OXO -2 PROPIONOXY -3 BENZIMIDAZOLINYL -1) -4 PIPERIDINE.
14. ΒΕΝΖΕΘΙΔΙΝΗ: (Βενζυλοξυ -2 αιθυλο) -1 φαινυλο -4 πιπεριδινό - καρβοξυλικός -4 αιθυλεστέρ.
BENZETHIDINE: ESTER ETHYLIQUE DE L' ACIDE (BENZYLOXY -2 ETHYL) 1 PHENYL -4 PIPERIDINE - CARBOXYLIQUE -4.
15. ΒΕΝΖΥΛΟΜΟΡΦΙΝΗ: Βενζυλο -3 μορφίνη.
BENZYL MORPHINE: BENZYL -3 MORPHINE.
16. ΒΗΤΑ ΑΚΕΤΥΛΟΜΕΘΑΔΟΛΗ: β - Ακετοξυ -3 διμεθυλαμινο -6 διφαινυλο -4, 4 επτάνοιο.
BETA ACETYLMETHADOL: BETA - ACETOXY -3 DIMETHYLAMINO -6 DIPHENYL -4, 4 HEPTANE.
17. ΒΗΤΑ ΜΕΘΑΔΟΛΗ: β - Διμεθυλαμινο - 6 διφαινυλο -4, 4 επτάνοιο -3.
BETAMETHADOL: BETA - DIMETHYLAMINO -6 DIPHENYL -4, 4 HEPTANOL -3.
18. ΒΗΤΑ ΜΕΠΡΟΔΙΝΗ: β - Αιθυλο - 3 μεθυλο -1 φαινυλο -4 προπιονοξυ -4 πιπεριδίνη.
BETAMEPRODINE: BETA - ETHYL -3 METHYL -1 PHENYL -4 PROPIONOXY -4 PIPERIDINE.
19. ΒΗΤΑ ΠΡΟΔΙΝΗ: β - Διμεθυλο -1, 3 φαινυλο -4 προπιονοξυ -4 πιπεριδίνη.
BETAPRODINE: BETA - DIMETHYL -1, 3 PHENYL -4 PROPIONOXY -4 PIPERIDINE.
20. ΒΟΥΤΟΡΦΑΝΟΛΗ: (-) 17 - κυκλοβουτυλομεθυλο -3, 14 διϋδροξυμορφινάσιο.
BUTORPHANOL: (-) 17 - CYCLOBUTYLOMETHYLO -3, 14 DIHYDROXY - MORPHINANE.
21. ΒΟΥΤΥΡΙΚΟΣ ΕΣΤΗΡ ΤΗΣ ΔΙΟΞΑΦΑΙΤΥΛΗΣ Μορφολινο -4 διφαινυλο -2, 2 βουτυρικός αιθυλεστέρ.
BUTYRATE DE DIOXAPHETYL: MORPHOLINO -4 DIPHENYL -2, 2 BUTYRATE D' ETHYLE.
22. ΔΕΞΑΜΦΕΤΑΜΙΝΗ: (+) -α - Μεθυλοφαινυλαιθυλαμίνη.
DEXAMPHETAMINE: (+)-α - METHYLPHENETHYLAMINE.
23. ΔΕΣΤΡΟΠΡΟΠΟΞΥΦΑΙΝΙΟ: α(+) - 4 - διμεθυλαμινο -3- μεθυλο -1, 2 διφαινυλο - 2 βουτανόλη προπιονική.
DEXTROROPROXYPHENE: α(D) - 4 - DIMETHYLAMINO -3- METHYL -1, 2 DIPHENYL -2 BUTANOL PROPIONATE.
24. ΔΙΑΙΘΥΛΟΘΕΙΑΜΒΟΥΤΕΝΙΟΝ: Διαιθυλαμινο -3 δι- (θειενυλο -2) -1, 1 βουτένιο -1.
DIETHYLTHIAMBUTENE: DIETHYLAMINO -3 DI - (THIENYL - 2) -1, 1 BUTENE -1.
25. ΔΙΑΜΠΡΟΜΙΔΙΟΝ: [(N - Μεθυλοφαινυλαιθυλαμινο) -2 προπυλο] προπιονανιλίδιο.
DIAMPROMIDE: [(N - METHYLPHENETHYLAMINO -2 PROPYL) PROPIONANILIDE.

26. ΔΙΜΕΦΑΙΠΤΑΝΟΛΗ: Διμεθυλαμινο -6 διφαινυλο -4, 4 επτάνοιο -3.
DIMEPHEPTANOL: DIMETHYLAMINO -6 DIPHENYL -4, 4 HEPTANOL -3.
27. ΔΙΜΕΘΥΛΟΘΕΙΑΜΒΟΥΤΕΝΙΟ: Διμεθυλαμινο -3 δι- (θειενυλο -2) -1, 1 βουτένιο -1.
DIMETHYLTHIAMBUTENE: DIMETHYLAMINO -3 DI - (THIENYL -2) -1, 1 BUTENE -1.
28. ΔΙΜΕΝΟΞΑΔΟΛΗ: Διμεθυλαμινο-2 αιθυλεστέρ του αιθοξυ-1 διφαινυλο-1, 1 οξικού οξέος.
DIMENOXADOL: ETHOXY -1 DIPHENYL-1, 1 ACETATE DE DIMETHYLAMINO -2 ETHYLE.
29. ΔΙΠΙΠΑΝΟΝΗ: Διφαινυλο-4, 4 πιπεριδινό -6 επτάνοιο -3.
DIPIPANONE: DIPHENYL-4, 4 PIPERIDINE-6 HEPTANONE-3.
30. ΔΙΔΥΡΟΚΩΔΕΙΝΗ: Υδροξυ-6 μεθοξυ-3 N-μεθυλο-εποξυ-4, 5 μορφινάσιο.
DIHYDROCODEINE: HYDROXY-6 METHOXY-3 N-METHYL-EPOXY-4, 5 MORPHINANE.
31. ΔΙΔΥΡΟΜΟΡΦΙΝΗ: Διϋδροξυ-3, 6 N-μεθυλο-εποξυ-4, 5 μορφινάσιο ΔΙΔΥΔΡΟΜΟΡΦΙΝΗ: DIHYDROXY-3, 6 N-METHYL-EPOXY-4, 5 MORPHINANE.
32. ΔΙΦΑΙΝΟΞΙΝΗ: 1-(3-κυανο-3, 3 διφαινυλοπροπυλο) -4 φαινυλο -4- πιπεριδινό-καρβοξυλικό οξύ.
DIPHENOXINE: ACIDE 1-(3-CYANO-3, 3 DIPHENYL-PROPYL)-4 PHENYL -4. PIPERIDINE CARBOXYLIQUE.
33. ΔΙΦΑΙΝΟΞΥΛΑΤΗ: (Κυανο-3 διφαινυλο-3, 3 προπυλο) -1 φαινυλο-4 πιπεριδινό-καρβοξυλικός -4 αιθυλεστέρ.
DIPHENOXYLATE: ESTER ETHYLIQUE DE L' ACIDE (CYANO-3 IPHENYL-3, 3 PROPYL)-1 PHENYL-4 PIPERIDINE - CARBOXYLIQUE-4.
34. ΔΡΟΤΕΒΑΝΟΛΗ: (3,4 διμεθοξυ-17-μεθυλομορφίνη-6β, 14διόλη).
DROTEBANOL: (3,4 DIMETHOXY-17-METHYLMORPHINAN 6B, 14 DIOL).
35. ΕΚΓΟΝΙΝΗ: Οι εστέρες της και τα παράγωγά της, τα οποία δύνανται να μετασχηματισθούν προς εκγονίνη και κοκαΐνη.
EGGONINE: LES ESTERES ET DERIVES SUSCEPTIBLES D' ETRE TRANSFORMES EN EGGONINE ET COCAINE.
36. ΕΡΥΘΡΟΞΥΛΟΥ ΚΟΚΑ ΦΥΛΛΑ
COCA (FEUILLES DE COCA).
37. ΕΤΟΝΙΤΑΖΕΝΙΟΝ: (Διαιθυλαμινο-2αιθυλο) -1 π-αιθοξυβενζυλο-2 νιτροβενζιμιδαζόλιο-5.
ETONITAZENIUM: (DIETHYLAMINO-2 ETHYL)-1P-ETHOXYBENZYL-2 NITROBENZIMIDAZOLE-5.
38. ΕΤΟΣΕΡΙΛΙΝΗ: [(Υδροξυ-2 αιθοξυ)-2 αιθυλο]-1 φαινυλο-4 πιπεριδινό-καρβοξυλικός-4 αιθυλεστέρ.
ETOXERILINE: ESTER ETHYLIQUE DE L' ACIDE ((HYDROXY-2 ETHOXY)-2 ETHYL)-1 PHENYL-4 PIPERIDINE-CARBOXYLIQUE-4.
39. ΕΤΟΡΦΙΝΗ, Μ-99: Τετραϋδρο-(υδροξυ-1 μεθυλοβουτυλο-1) -7α ενδοαιθενό-6, 14 οριπαβίνη.
ETORPHINE, M-99: TETRAHYDRO-(HYDROXY-1 METHYL-BUTYL-1)-7a ENDOETHENO-6, 14 ORIPAVINE.
40. ΘΗΒΑΪΝΗ
THEBAINE
41. ΘΗΒΑΚΟΝΗ: Ακετυλοδιυδροκωδεϊνόνη.
THEBACONE: ACETYLDIHYDROCODEINONE.
42. ΙΣΟΜΕΘΑΔΟΝΗ: Διμεθυλαμινο-6 μεθυλο-5 διφαινυλο-4, 4 επτάνοιο-3.
ISOMETHADONE: DIMETHYLAMINO-6 METHYL-5 DIPHENYL-4, 4 HEXANONE-3.
43. ΚΛΟΝΙΤΑΖΕΝΙΟ: (π-χλωροβενζυλο)-2 διαιθυλαμινοαιθυλο-1 νιτρο-5 βενζιμιδαζόλιο.
CLONITAZENE: (P-CHLOROBENZYL)-2 DIETHYLAMINOETHYL-1 NITRO-5 BENZIMIDAZOLE.
44. ΚΩΔΟΞΙΜΗ: Καρβοξυμεθυλοξίμη-6 της διυδροκωδεϊνόνης.
CODOXINE: DIHYDROCODEINONE-CARBOXYMETHYLOXIME-6.
45. ΛΕΒΟΜΕΘΟΡΦΑΝΗ (-): Μεθοξυ-3 N-μεθυλομορφινάσιο.
LEVOMETHORHANE: (-)- METHOXY-3 N-METHYLMORPHINANE.
46. ΛΕΒΟΜΟΡΑΜΙΔΙΟ: (-)-[Μεθυλο-2 οξο-4 διφαινυλο-3, 3 (πυρρολινυλο)-1-4 βουτυλο]-4 μορφολίνη.
LEVOMORAMIDE: (-)-[METHYL-2 OXO-4 DIPHENYL-3, 3 (PYRROLIDINYL-1)-4 BUTYL]-4 MORPHOLINE.
47. ΛΕΒΟΡΦΑΝΟΛΗ (-): Υδροξυ-3N-μεθυλομορφινάσιο.
LEVORPHANOL: (-)-HYDROXY-3N-METHYLMORPHINANE.
48. ΛΕΒΟΦΑΙΝΑΚΥΛΟΜΟΡΦΑΝΙΟ (-): Υδροξυ-3N-φαινακυλομορφινάσιο.
LEVORPHENACYLMORPHANE: (-)-HYDROXY-3N-PHENACYLMORPHINANE.
49. ΜΕΘΑΔΟΝΗ ΔΙΑΜΕΣΙΟΣ: Κυανο-4 διμεθυλαμινο-2 διφαινυλο-4

όνιο.
THAONE INTERMEDIAIRE: CYANO-4 DIMETHYLAMINO-2, DI-
L-4, 4 BUTANE.
ΜΕΘΑΚΟΥΑΛΟΝΗ: Μέθυλο-2 (ο-τολουόλο)-3 κινιζολόνη -4.
THAQUALON: METHYL-2 (ο-TOLYL)-3 QUINAZOLONE-4.
ΜΕΘΥΛΟΔΕΙΣΟΡΦΙΝΗ: Μέθυλο 6-Δ6-δεσοξυμορφίνη.
THYLDÉSOPHINE: METHYL-6-D6-DESOPHORMINE.
ΜΕΘΥΛΟΔΙΥΔΡΟΜΟΡΦΙΝΗ: Μέθυλο-6 διυδρομορφίνη.
THYLDIHYDROMORPHINE: METHYL-6 DIHYDROMORPHINE.
ΜΕΘΑΜΦΕΤΑΜΙΝΗ: (+) - N, α-διμεθυλοφαινυλαιθυλαμίνη.
THAMPHETAMINE: (+) - N, α-DIMETHYLPHENETHYLAMINE.
ΜΕΘΥΛΟΦΑΙΝΙΔΑΤΗ: α-Φαινυλοπιπεριδινό-2 οξικός μεθυλε-
THYLPHENIDATE: ESTER METHYLIQUE DE L' ACIDE A-PHE-
PERIDIN -2 ACETIQUE.
ΗΕΚΛΟΚΟΥΑΛΟΝΙ: 3-(ο-χλωροφαινυλο)-2 μέθυλο-4 (3H) Κινι-
ζολόνη.
ΕΛΟΟΛΟΝΗ: 3-(ο- CHLOROPHENYL)- 2 METHYL-4 (3H)
ZOLINONE.
ΜΕΤΑΖΟΚΙΝΗ: Υδροξυ-2' τριμεθυλο-2, 5, 9 βενζομορφάνιο-6,7.
TAZOCINE: HYDROXY-2' TRIMETHYL-2, 5, 9 BENZOMORPHA-
NINE.
ΜΕΤΟΠΟΝ: Μέθυλο-5 διυδρομορφινόνη.
ΤΟΡΟΝ: METHYL-5 DIHYDROMORPHINONE.
ΜΟΡΑΜΙΔΗ ΔΙΑΜΕΣΟΣ: Μεθυλο-2 μορφολινο-3 διφαινυλο-1, 1
νοκαρβοξυλικό οξύ.
IRAMIDE INTERMEDIAIRE: ACIDE METHYL-2 MORPHOLINO-3
NYL-1, 1 PROPANECARBOXYLIQUE.
ΜΟΡΦΕΡΙΔΙΝΗ: (Μορφολινο-2 αιθυλο)-1 φαινυλο-4 πιπεριδινό-
ξυλικός-4 αιθυλεστέρ.
IPRHERIDINE: ESTER ETHYLIQUE DE L' ACIDE. (MORPHOLI-
ETHYL)-1 PHENYL-4 PIPERIDINE CARBOXYLIQUE-4.
ΜΟΡΦΙΝΗ ΜΕΘΥΛΟΒΡΩΜΙΟΥΧΟΣ και όλα τα μορφινικά παρά-
μετά τεταρτοταγούς αζώτου.
ΟΜΟΜΕΘΥΛΑΤΕ DE MORPHINE ET AUTRES DERIVES MOR-
PHINES A AZOTE QUATERNAIRE.
ΜΥΡΟΦΙΝΗ: Μυριστυλοβενζυλομορφίνη.
ΜΥΡΟΦΙΝΗ: MYRISTYLBENZYL MORPHINE.
ΝΙΚΟΔΙΚΟΔΙΝΗ: Νικοτινυλο-6 διυδροκωδεΐνη.
CODICODINE: NICOTINYL-6 DIHYDROCODEINE.
ΝΙΚΟΚΟΔΙΝΗ: Νικοτινυλο-6 Κωδεΐνη.
COCODINE: NICOTINYL-6 CODEINE.
ΝΙΚΟΜΟΡΦΙΝΗ: Δινικοτινυλο-3, 6 μορφίνη.
COPHINE: DINICOTINYL-3, 6 MORPHINE.
ΝΟΡΑΚΥΜΕΘΑΔΟΛΗ: α-(+) - Ακετοξυ-3 μεθυλαμινο-6 διφαι-
νυλο-4 επτάνη.
ORACYMETHADOL: ALPHA -(+) - ACETOXY-3 METHYLAMINO-6
ENYL-4, 4 HEPTANE.
ΝΟΡΚΩΔΕΪΝΗ
NORCODEINE
ΝΟΡΑΒΟΡΦΑΝΟΛΗ: (-) - Υδροξυ-3 μορφινάριο.
NORLEVOORPHANOL: (-) - HYDROXY-3 MORPHINANE.
ΝΟΡΜΕΘΑΔΟΝΗ: Διμεθυλαμινο-6 διφαινυλο-4, 4 εξανόνη-3.
NORMETHADONE: DIMETHYLAMINO-6 DIPHENYL-4, 4 HEXANO-
NE.
ΝΟΡΜΟΡΦΙΝΗ: Δεμεθυλομορφίνη.
NORMORPHINE: DEMETHYLOMORPHINE.
ΝΟΡΠΙΠΑΝΟΝΗ: Διφαινυλο-4, 4 πιπεριδινό-6 εξανόνη-3.
NORPIRANONE: DIPHENYL-4, 4 PIPERIDINO-6 HEXANONE-3.
ΟΞΥΚΩΔΟΝΗ: Υδροξυ-14 διυδροκωδεΐνίνη.
XYCODONE: HYDROXY-14 DIHYDROCODEINONE.
Ν-ΟΞΥΜΟΡΦΙΝΗ: Μορφινο-N-οξείδιο.
NYMORPHINE: HYDROXY-14 DIHYDROMORPHINONE.
ΠΕΘΙΔΙΝΗ ΔΙΑΜΕΣΟΣ Α: Κυανο-4 μεθυλο-1 φαινυλο-4 πιπεριδι-
νικόνη.
THIDINE INTERMEDIAIRE A: CYANO-4 METHYL-1 PHENYL-4
IDINE.
ΠΕΘΙΔΙΝΗ ΔΙΑΜΕΣΟΣ Β: Φαινυλο-4 πιπεριδινόκαρβοξυλικός-4
εστέρ.
THIDINE INTERMEDIAIRE B: PHENYL-4 PIPERIDINE-CARBOXY-
4 D' ETHYLE.
ΠΕΘΙΔΙΝΗ ΔΙΑΜΕΣΟΣ Γ: Μέθυλο-1 φαινυλο-4 πιπεριδινόκαρβο-
ξυλικό οξύ.
THIDINE INTERMEDIAIRE C: ACIDE METHYLPHENYL-4 PIPERI-
DINE CARBOXYLIQUE-4.
ΠΕΝΤΑΖΟΚΙΝΗ: Διμεθυλοαλλυλο-2 διμεθυλο-5, 9 υδροξυ-2'
μορφάνιο.
NTAZOCINE: DIMETHYLLALLYL-2 DIMETHYL-5, 9 HYDROXY-2'
MORPHINE.

78. ΠΙΜΙΝΟΔΙΝΗ: Φαινυλο-4 (φαινυλαμινο-3 προπυλο)-1 πιπεριδινό -
καρβοξυλικός-4 αιθυλεστέρ.
PIMINODINE: ESTER ETHYLIQUE DE L' ACIDE PHENYL-4 (PHE-
NYLAMINO-3 PROPYL)-1 PIPERIDINE - CARBOXYLIQUE-4.
79. ΠΙΡΙΤΡΑΜΙΔΙΟ ή ΠΙΡΙΝΙΤΡΑΜΙΔΙΟ: (Κυανο-3 διφαινυλο-3, 3 προ-
πυλο)-1 (πιπεριδινό-1)-4 πιπεριδινό-4 -καρβοξαμίδιο.
PIRITRAMIDE OU PIRINITRAMIDE: (CYANO-3 DIPHENYL-3, 3
PROPYL)-1 (PIPERIDINE-1)-4 PIPERIDINE-4 -CARBOXAMIDE.
80. ΠΡΟΠΕΤΑΖΙΝΗ: Διμεθυλο-1, 3 φαινυλο-4 προπιονοξυ-4 αζακυ-
κλοεπτάνη.
PROHEPTAZINE: DIMETHYL-1, 3 PHENYL-4 PROPIONOXY-4 A-
ZACYCLOHEPTANE.
81. ΠΡΟΠΕΡΙΔΙΝΗ: Μεθυλο-1 φαινυλοπιπεριδινό-4 καρβοξυλικός-4
ισοπρόπυλεστέρ.
PROPERIDINE: ESTER ISOPROPYLIQUE DE L' ACIDE METHYL-1
PHENYLPYPERIDINE-4 CARBOXYLIQUE-4.
82. ΠΡΟΠΙΡΑΝΗ: (N(1-μεθυλο -2-πιπεριδινό-αιθυλο) - N-2-πυριδύλο
- προπιοναμίνη.
PROPIRANE: (N(1-METHYL-2 PIPERIDINOETHYL)-N-2 PYRIDYL-
PROPIONAMIDE.
83. ΡΑΚΕΜΕΘΟΡΦΑΝΗ: ± - Μεθοξυ -3 N- μεθυλομορφινάριο.
RACEMETHORPHANE: ± - METHOXY -3 N-METHYLMORPHI-
NANE.
84. ΡΑΚΕΜΟΡΑΜΙΔΗ: ± - [Μεθυλο -2 οξο-4 διφαινυλο - 3, 3 (πυ-
ρολιδινυλο-1)-4 βουτυλο] μορφολίνη.
RACEMORAMIDE: ± - [METHYL-2 OXO-4 DIPHENYL - 3, 3
(PYRROLIDINYL-1) -4 BUTYL] MORPHOLINE.
85. ΡΑΚΕΜΟΡΦΑΝΗ: ± - Υδροξυ-3N-μεθυλομορφινάριο.
RACEMORPHANE: ± - HYDROXY-3-N-METHYLMORPHINANE.
86. ΣΟΥΛΦΑΙΝΤΑΝΥΛΗ: N - [4-(μεθοξυμεθυλο)-1-(2-(2 θιενυλο)
αιθυλο [4- πιπεριδύλο] προπιοναμίδιο.
SULFENTANYL: N - [4-(METHOXYMETHYL)-1-(2-(2 THIENYL)
ETHYL [4- PIPERIDYL] PROPIONANILIDE.
87. ΤΙΛΙΔΙΝΗ: (+) - αιθυλ-TRANS-2-(διμεθυλαμινο)-1 - φαινυλο -3 κυ-
κλοεξένο -1- καρβοξυλάτη.
TILDINE: (+) - ETHYL - TRANS-2-(DIMETHYLAMINO)-1 - PHENYL
-3 CYCLOHEXENE -1- CARBOXYLATE.
88. ΤΡΙΜΕΠΕΡΙΔΙΝΗ: Τριμεθυλο-1, 2, 4 φαινυλο-4 προπιονοξυ-4 πι-
περιδίνη.
TRIMEPERIDINE: TRIMETHYL - 1, 2, 4 PHENYL-4 PROPIONOXY-4
PIPERIDINE.
89. ΥΔΡΟΚΩΔΟΝΗ: Διυδροκωδεΐνίνη.
HYDROCODONE: DIHYDROCODEINE.
90. ΥΔΡΟΜΟΡΦΙΝΟΛΗ: Υδροξυ-14 διυδρομορφίνη.
HYDROMORPHINOL: HYDROXY-14 DIHYDROMORPHINE.
91. ΥΔΡΟΜΟΡΦΟΝΗ: Διυδρομορφινόνη.
HYDROMORPHONE: DIHYDROMORPHINONE.
92. ΥΔΡΟΞΥΠΕΘΙΔΙΝΗ: μ-Υδροξυφαινυλο-4 μεθυλο-1 πιπεριδινό -
καρβοξυλικός -4 αιθυλεστέρ.
HYDROXYRETHIDINE: ESTER ETHYLIQUE DE L' ACIDE M HY-
DROXYPHENYL-4 METHYL-1 PIPERIDINE - CARBOXYLIQUE-4.
93. ΦΑΙΝΑΔΟΞΟΝΗ: Μορφολινο-6 διφαινυλο-4, 4 επτανόνη-3.
PHENADOXONE: MORPHOLINO-6 DIPHENYL-4, 4 HEPTANONE-3.
94. ΦΑΙΝΑΖΟΣΙΝΗ: Υδροξυ- 2' διμεθυλο- 5, 9 φαινυλαιθυλο-2 βεν-
ζομορφάνιο-6,7.
PHENAZOCINE: HYDROXY-2' DIMETHYL-5, 9 PHENETHYL-2
BENZOMORPHANE-6,7.
95. ΦΑΙΝΑΜΠΡΟΜΙΔΙΟ: N- (Μεθυλο-1 πιπεριδινό-2 αιθυλο) προπι-
οναμίδιο.
PHENAMPROMIDE: N- (METHYL-1 PIPERIDINO-2 ETHYL) PRO-
PIONANILIDE.
96. ΦΑΙΝΚΥΚΛΙΔΙΝΗ: (Φαινυλο-1 κυκλοεξυλο)-1 πιπεριδίνη.
PHENCYCLIDINE: (PHENYL-1 CYCLOHEXYL)-1 PIPERIDINE.
97. ΦΑΙΝΜΕΤΡΑΖΙΝΗ: Μεθυλο-3 φαινυλο-2 μορφολίνη.
PHENMETRAZINE: METHYL-3 PHENYL-2 MORPHOLINE.
98. ΦΑΙΝΟΜΟΡΦΑΝΗ: Υδροξυ-3 N- φαινυλαιθυλομορφινάριο.
PHENOMORPHANE: HYDROXY-3 N- PHENETHYLMORPHINANE.
99. ΦΑΙΝΟΠΕΡΙΔΙΝΗ: (Υδροξυ-3 φαινυλο-3 προπυλο) -1 φαινυλο -4
πιπεριδινό - καρβοξυλικός-4 αιθυλεστέρ.
PHENOPERIDINE: ESTER ETHYLIQUE DE L' ACIDE (HYDROXY-3
PHENYL-3 PROPYL) -1 PHENYL -4 PIPERIDINE - CARBOXYLIQUE-4.
100. ΦΑΙΝΤΑΝΥΛΗ: N- (Φαινυλαιθυλο-1 πιπεριδύλο-4) προπιοναμί-
διο.
PHENTANYL: N- (PHENETHYL-1 PIPERIDYL-4) PROPIONANILIDE.
101. ΦΟΛΚΩΔΙΝΗ ή ΦΟΛΚΩΔΕΪΝΗ: Μορφολινυλοαιθυλο - μορφίνη.
PHOLCODINE: MORPHOLINYLETHYL MORPHINE.
102. ΦΟΥΡΕΘΙΔΙΝΗ: (Τετραυδροφουρουριλοξυαιθυλο-2) -1 φαι-
νυλο -4 πιπεριδινό - καρβοξυλικός -4 αιθυλεστέρ.
FURETHIDINE: ESTER ETHYLIQUE DE L' ACIDE (TETRAHY-

DROFURFURYLO - OXYETHYL-2) -1 PHENYL -4 PIPERIDINE -CARBOXYLICOUE-4.

103. Τα άλατα και τα ισομερή αυτών, εκτός εάν διαφορετικά αναφέρεται σε άλλο άρθρο.

Με την Α68/9568 οικ/25 Σελ. 23 Οκτ. 1987 (ΦΕΚ Β' 558) απόφ. Υπ. Υγ. Πρόνοιας και Κοιν. Ασφαλ. και Δικαιοσύνης, κατατάχθηκαν στον πίνακα Γ και οι παρακάτω ουσίες:

- 1) ΛΕΒΟΑΜΦΕΤΑΜΙΝΗ
L-ΑΛΦΑ-ΜΕΘΥΛΟΦΑΙΝΑΙΘΥΛΑΜΙΝΗ
LEVAMPHETAMINE
L-ALPHA-METHYLPHENETHYLAMINE
- 2) ΛΕΒΟΜΕΘΑΜΦΕΤΑΜΙΝΗ
L-N, ΑΛΦΑ-ΔΙΜΕΘΥΛΟΦΑΙΝΑΙΘΥΛΑΜΙΝΗ
LEVOMETHAMPHETAMINE
L-N, ALPHA-DIMETHYLPHENETHYLAMINE
- 3) ΦΕΝΕΤΥΛΙΝΗ
DL-3,7-ΔΙΥΔΡΟ-1, 3-ΔΙΜΕΘΥΛΟ-7-(2-((1-ΜΕΘΥΛΟ-2-ΦΑΙΝΥΛΟΑΙΘΥΛΟ) ΑΜΙΝΟ)-ΑΙΘΥΛΟ) -1Η-ΠΟΥΡΙΝΟ-2,6-ΔΙΟΝΗ
FENETYLLINE
DL-3,7-DIHYDRO-1, 3-DIMETHYL-7-(2-((1-METHYL-2-PHENYLETHYL) AMINO)-ETHYL) -1H-PURINE-2, 6-DIONE.

Επίσης με την παρ. Α της Α68/5934/20-20 Ιουν. 1988 (ΦΕΚ Β' 443) απόφ. Υπ. Υγ. Προν. και Κοιν. Ασφαλίσεων και Δικαιοσύνης, κατατάχθηκαν στον πίνακα Γ οι εξής ουσίες:

- 1) ΑΚΕΤΥΛΟ-ΑΛΦΑ-ΜΕΘΥΛΟΦΑΙΝΤΑΝΥΛΗ
N-[1-(α-μεθυλοφαινυλαιθυλο)-4-πιπεριδυλο] ακετανιλίδιο
ACETYL-ALPHA-METHYLFENTANYL
N-[1-(α-METHYLPHENETHYL)-4-PIPERIDYL] ACETANILIDE
- 2) ΑΛΦΑ-ΜΕΘΥΛΟΦΑΙΝΤΑΝΥΛΗ
N-[1-(α-μεθυλοφαινυλαιθυλο)-4-πιπεριδυλο] προπιονανιλίδιο
ALPHA-METHYLFENTANYL
N-[1-(α-METHYLPHENETHYL)-4-PIPERIDYL] PROPIONANILIDE
- 3) 3-ΜΕΘΥΛΟΦΑΙΝΤΑΝΥΛΗ
N-(3-μεθυλο-1-φαινυλαιθυλο-4-πιπεριδυλο) προπιονανιλίδιο
3-METHYLFENTANYL
N-(3-METHYL-1-PHENETHYL-4-PIPERIDYL) PROPIONANILIDE
- 4) ΜΡΡΡ
Μεθυλο-1-φαινυλο-4-4-πιπεριδινόλη-4 προπιονικός εστέρας
MPPP
PROPIONATE (ESTER) DE METHYL-1-PHENYL-4 PIPERIDINOL-4.
- 5) ΡΕΡΑΡ
Φαινυλαιθυλο-1 φαινυλο-4 πιπεριδινόλη-4 οξείκος εστέρας
PERAR
ACETATE (ESTER) DE PHENETHYL-1 PHENYL-4 PIPERIDINOL-4
- 6) ΡΑΚΕΜΙΚΗ ΜΕΤΑΜΦΕΤΑΜΙΝΗ
(±-N,α-διμεθυλοφαινυλαιθυλαμίνη)
RACEMATE DE METAMPHETAMINE
(± -N,α-DIMETHYLPHENETHYLAMINE).

Σύμφωνα δε με την παρ. Β της αυτής απόφασης η ουσία ΣΕΚΟΒΑΡΒΙΤΑΛΗ ΑΛΛΥΛΟ-5-(μεθυλο-1 βουτυλο)-5 βαρβιτουρικό οξύ, SECOBARBITAL ACIDE BARBITURIQUE-5 ALLYL-5-(1-METHYLTBUTYL), μεταφέρθηκε από τον πίνακα Δ' στον πίνακα Γ.

Η παραγωγή, εισαγωγή, μεταφορά, αποθήκευση, προμήθεια των ουσιών του πίνακα Γ, καθώς και των έτοιμων φαρμακοτεχνικών προϊόντων και ιδιοσκευασμάτων που περιέχουν τις ουσίες αυτές, γίνεται από νομικά και φυσικά πρόσωπα μέσω του Κρατικού Μονοπωλίου Ναρκωτικών μετά από γνωμοδότηση της Επιτροπής Ναρκωτικών με ευθύνη του Ε.Ο.Φ., ο οποίος εκδίδει τη σχετική άδεια και ελέγχει τη διαδικασία.

ΠΙΝΑΚΑΣ Δ'

1. ΑΙΘΙΝΑΜΑΤΗ: Εσθήρ του καρβαμικού οξέος μετά της αιθυνολο-1 κυκλοεξανόλης.
ETHINAMATE: CARBAMATE D' ETHINYL-1 CYCLOHEXYLE.
2. ΑΙΘΥΛΟ ΛΟΦΛΑΖΕΠΑΤΗ: Αιθυλο 7-χλωρο 5- (α-φλουορφαινυλο)-2,3 -διυδρο-2-οξο-1Η-1,4- βενζοδιαζεπίνη-3- καρβοξυλάτη.
ETHYL LOFLAZEPATE: ETHYL 7-CHLORO-5- (O-FLUOROPHENYL)-2,3 -DIHYDRO-2-OXO-1H-1,4- BENZODIAZEPINE-3- CARBOXYLATE.
3. ΑΙΘΧΛΩΡΒΥΝΟΛΗ: Αιθυλο-β-χλωροβινυλο-αιθυλοκαρβινόλη.
ETHCHLORVYNOL: ETHYL-B-CHLOROVINYLYL-ETHINYL CARBINOL
4. ΑΛΑΖΕΠΑΜΗ: 7-χλωρο-1, 3-διυδρο-5-φαινυλο -1-(2, 2,2-τριφθορο-αιθυλο)- 2Η-1,4- βενζοδιαζεπίνη-2-όνη.
HALAZEPAM: 7-CHLORO-1, 3-DIHYDRO-5- PHENYL -1-(2, 2,2-TRIFLUORO-ETHYL)- 2H-1,4- BENZODIAZEPIN-2-ONE.

5. ΑΛΟΞΑΖΟΛΑΜΗ: 10-βρωμο-11β- (α-φθοροφαινυλο) 2, 3,7 11β-τετρα-υδροξόζολο [3, 2-0] [1,4]-βενζοδιαζεπιν-6 (5Η)-όνη.
HALOXAZOLAM: 10-BROMO-11B (O-FLUOROPHENYL)- 2,3,7 11B-TETRAHYDROOXAZOLO [3,2-0] [1,4]- BENZODIAZEPIN-6 (5H)-ONE.

6. ΑΛΠΡΑΖΟΛΑΜΗ: 8-χλωρο-1-μεθυλο-6- φαινυλο-4Η-S-τριαζολο- [4,3-α] [1,4] βενζοδιαζεπίνη.
ALPRAZOLAM: 8 CHLORO-1- METHYL-6- PHENYL-4 H-S-TRIAZOLO [4,3-A] BENZODIAZEPINE.

7. ΑΜΟΒΑΡΒΙΤΑΛΗ: Αιθυλο-5 (μεθυλο-3 βουτυλο)-5 βαρβιτουρικό οξύ.
AMOBARBITAL: ACIDE ETHYL-5 (METHYL-3 BUTYL)-5 BARBITURIQUE.

8. ΑΜΦΕΠΡΑΜΟΝΗ: Δισαιθυλαμινο-2 προπιοφαινόνη.
AMPHEPRAMONE: DIETHYLAMINO-2 PROPIORPHENONE.

9. ΒΑΡΒΙΤΑΛΗ: Δισαιθυλο-5, 5 βαρβιτουρικό οξύ.
BARBITAL: ACIDE DIETHYL-5, 5 BARBITURIQUE.

10. ΒΕΝΖΦΕΤΑΜΙΝΗ: Ν-βενζυλο-Ν, α-διμεθυλοφαινυλαιθυλαμίνη.
BENZPHETAMINE: N-BENZYL-N, α-DIMETHYLPHENETHYLAMINE.

11. ΒΟΥΠΡΕΝΟΡΦΙΝΗ: Ν- κυκλοπροπυλμεθυλ -7α (L-(5)-υδροξυ 1,2,2-τριμεθυλπροπυλ) -6,14 - ενδοαιθινο - 6,7,8,14 τετραυδρονοροπιρίνη.
BUPRENORPHINE: N- CYCLOPROPYL - METHYL -7α (L-(5)-HYDROXY - 1,2,2-TRIMETHYLPROPYL) -6,14 ENDOETHANO -6,7,8,14 TETRAHYDRO-NOROPRIVINE.

12. ΒΡΩΜΑΖΕΠΑΜΗ: 7-βρωμο-1,3 - διυδρο -5- (2-πιριδυλο) 2Η-1, 4-βενζοδιαζεπιν - 2 - όνη.
BROMAZEPAM: 7- BROMO-1,3 - DIHYDRO -5- (2-PYRIDYL) -2H-1,4 -BENZODIAZEPIN - 2 - ONE.

13. ΓΛΟΥΤΕΘΙΜΙΔΙΟ: Αιθυλο -2 φαινυλο -2 γλουταριμίδιο.
GLUTETHIMIDE: ETHYL-2 PHENYL-2 GLUTARIMIDE.

14. ΔΙΞΤΡΟΜΕΘΟΡΦΑΝΗ: D- Μεθοξυ - 3N - μεθυλομορφινάιο.
DEXTRMETHORPHANE: D-METHOXY - 3N - METHYLMORPHINANE.

15. ΔΕΛΟΡΑΖΕΠΑΜΗ: 7-χλωρο -5- (α-χλωροφαινυλο) -1,3 διυδρο -2Η -1,4 -βενζοδιαζεπιν -2-όνη.
DELORAZEPAM: 7-CHLORO -5- (α-CHLOROPHENYL) -1,3 DIHYDRO -2H -1,4 -BENZODIAZEPIN -2-ONE.

16. ΔΙΑΖΕΠΑΜΗ: 7-χλωρο -1,3 -διυδρο -1- μεθυλο -5- φαινυλο -2Η 1,4 -βενζοδιαζεπιν -2-όνη.
DIAZEPAM: 7-CHLORO -1,3 -DIHYDRO -1- METHYL-5- PHENYL -2H 1,4 -BENZODIAZEPIN -2-ONE.

17. ΕΣΤΑΖΟΛΑΜΗ: 8-χλωρο -6- φαινυλο -4Η -5- τριαζολο [4,3-α] [1,4] βενζοδιαζεπίνη.
ESTAZOLAM: 8-CHLORO -6- PHENYL -4H -5- TRIAZOLO [4,3-a] [1,4] BENZODIAZEPINE.

18. ΚΑΜΑΖΕΠΑΜΗ: 7-χλωρο -1,3 -διυδρο -3- υδροξυ -1 μεθυλο -5- φαινυλο -2Η -1,4 -βενζοδιαζεπιν -2-όνη διμεθυλοκαρβαμάτη (εστέρας).
CAMAZEPAM: 7-CHLORO -1,3 -DIHYDRO -3- HYDROXY -1 METHYL -5- PHENYL -2H -1,4 -BENZODIAZEPIN -2-ONE DIMETHYL-CARBAMATE (ESTER).

19. ΚΕΤΑΖΟΛΑΜΗ: 11-χλωρο -8,12β -διυδρο -2,8 -διμεθυλο -12β- φαινυλο -4Η - [1,3] -οξαζινο - [3,2-0] [1,4] βενζοδιαζεπίνη - 4,7 (6Η) - διόνη.
KETAZOLAM: 11-CHLORO-8, 12b - DIHYDRO-2,8 - DIMETHYL -12b- PHENYL -4H - [1,3] -OXAZINO - [3,2-0] [1,4] - BENZODIAZEPINE - 4,7 (6H) - DIONE.

20. ΚΛΟΜΠΑΖΑΜΗ: 7-χλωρο -1- μεθυλο -5- φαινυλο -1Η -1,5 -βενζοδιαζεπίνη -2,4 (3Η,5Η) - διόνη.
CLOBAZAM: 7-CHLORO -1- CHLORO -1- METHYL -5- PHENYL -1H -1,5 -BENZODIAZEPINE -2,4 (3H,5H) DIONE.

21. ΚΛΟΝΑΖΕΠΑΜΗ: 5- (Ο-χλωροφαινυλο) -1,3 -διυδρο -7- νιτρο -2Η -1,4 - βενζοδιαζεπιν - 2 - όνη.
CLONAZEPAM: 5- (O-CHLOROPHENYL) -1,3 -DIHYDRO -7- NITRO -2H -1,4 - BENZODIAZEPIN - 2 - ONE.

22. ΚΛΟΞΑΖΟΛΑΜΗ: 10-χλωρο - 11β (α-χλωροφαινυλο) -2,3,7,11β - τετραυδρο -οξαζολο- [3,2-0] [1,4] βενζοδιαζεπιν -6- (5Η) -όνη.
CLOXAZOLAM: 10-CHLORO-11B - (O-CHLOROPHENYL) - 2,3,7,11B TETRAHYDRO - OXAZOLO [3,2-0] [1,4] BENZODIAZEPIN -6- (5H) -ONE.

23. ΚΛΟΤΙΑΖΕΠΑΜΗ: 5- (α-χλωροφαινυλο) -7- αιθυλο -1,3 -διυδρο -1- μεθυλο -2Η - θειενο [2,3-ε] [1,4] -διαζεπιν -2- όνη.
CLOTIAZEPAM: 5- (O-CHLOROPHENYL) -7- ETHYL -1,3 -DIHYDRO -1- METHYL -2H - THIENO [2,3-E] [1,4] DIAZEPIN -2- ONE.

24. ΚΥΚΛΟΒΑΡΒΙΤΑΛΗ: (Κυκλοεξεν-1υλο-1)-5 αιθυλο-5 βαρβιτουρικό οξύ.
CYCLOBARBITAL: ACIDE (CYCLOXENE-1YL-1)-5 ETHYL BARBITURIQUE.

25. ΜΑΖΙΝΔΟΛΗ: 6-(π-χλωροφαινυλο)-2, 5-διυδρο-3Η -ιμιδαζο 2,1-α) -ισοινδόλο -5- ολη.
 ΜΑΖΙΝΔΟΛ: 5-(P-CHLOROPHENYL)-2, 5-DIHYDRO-3H-IMIDAZO 2,1-a) -ISOINDOL-5- OL.
 26. ΛΟΠΡΑΖΟΛΑΜΗ: 6- (ο-χλωροφαινυλο) -2,4 -διυδρο -2 (4-μεθυλο-1 -πιπεραζινυλο) μεθυλενο]-8 νιτρο-1Η -ιμιδαζο [1,2-α] 1,4] βενζοδιαζεπιν -1- όνη.
 ΛΟΠΡΑΖΟΛΑΜ: 6- (O-CHLOROPHENYL) -2,4 -DIHYDRO -2 (4-METHYL-1 -PIPERAZINYL) METHYLENE]-8 NITRO-1H -IMIDAZO 1,2-A] [1,4] BENZODIAZEPIN -1- ONE.
 27. ΛΟΡΑΖΕΠΑΜΗ: 7-χλωρο-5 (ο-χλωροφαινυλο) -1, 3-διυδρο -3- υδροξυ -2Η-1,4- βενζοδιαζεπιν -2- όνη.
 ΛΟΡΑΖΕΠΑΜ: 7-CHLORO-5 (O-CHLOROPHENYL) -1, 3-DIHYDRO -3- HYDROXY -2H-1, 4- BENZODIAZEPIN -2- ONE.
 28. ΛΟΡΜΕΤΑΖΕΠΑΜΗ: 7-χλωρο-5 (ο-χλωροφαινυλο)-1,3 -διυδρο -3- υδροξυ -1- μεθυλο -2Η-1,4- βενζοδιαζεπιν -2- όνη.
 ΛΟΡΜΕΤΑΖΕΠΑΜ: 7-CHLORO-5- (O-CHLOROPHENYL),-1,3 -DI- HYDRO -3- HYDROXY -1- METHYL -2H-1,4 - BENZODIAZEPIN -2- ONE.
 29. ΜΕΔΑΖΕΠΑΜΗ: 7-χλωρο-2,3-διυδρο-1- μεθυλο -5- φαινυλο 1Η- 1,4 -βενζοδιαζεπίνη.
 ΜΕΔΑΖΕΠΑΜ: 7-CHLORO-2,3 -DIHYDRO -1- METHYL-5- PHENYL 1Η- 1,4 -BENZODIAZEPINE.
 30. ΜΕΘΥΛΟΦΑΙΝΟΒΑΡΒΙΤΑΛΗ: Μεθυλο-1 αιθυλο-5 φαινυλο-5 βαρβιτουρικό οξύ.
 ΜΕΤΗΛΡΗΝΟΒΑΡΒΙΤΑΛ: ACIDE METHYL-1 ETHYL-5 PHENYL-5 BARBITURIQUE.
 31. ΜΕΘΥΠΡΥΛΟΝΗ: Διαθυλο-3,3 διοξο-2,4 μεθυλο-5 πιπεριδίνη.
 ΜΕΤΗΥΡΥΛΟΝ: DIETHYL-3,3 DIOXO-2,4 METHYL-5 PIPERIDINE.
 32. ΜΕΠΡΟΒΑΜΑΤΗ: Δικαρβαμιδική μεθυλο-2 προπυλο-2 προπανο- ιόλη-1,3.
 ΜΕΠΡΟΒΑΜΑΤΕ: BICARBAMATE DE METHYL-2 PROPYL-2 PRO- PANEDIOL-1,3.
 33. ΝΙΜΕΤΑΖΕΠΑΜΗ: 1,3-διυδρο -1- μεθυλο -7- νιτρο 5-φαινυλο 2Η- 1,4-βενζοδιαζεπιν -2- όνη.
 ΝΙΜΕΤΑΖΕΠΑΜ: 1,3 DIHYDRO -1- METHYL -7- NITRO -5PHENYL 2Η- 1,4- BENZODIAZEPIN -2- ONE.
 34. ΝΙΤΡΑΖΕΠΑΜΗ: 1,3-διυδρο -7- νιτρο -5- φαινυλο -2Η- 1,4- βενζοδιαζεπιν -2- όνη.
 ΝΙΤΡΑΖΕΠΑΜ: 1,3- diydro -7- nitro -5- fainylο -2Η- 1,4 -benzodia- zepin -2- όne.
 35. ΝΙΤΡΑΖΕΠΑΜΗ: 1,3- ΔΙΗΥΔΡΟ -7- ΝΙΤΡΟ -5- ΡΗΝΥΛ -2Η- 1,4 - ΒΕΝΖΟΔΙΑΖΕΠΙΝ -2- ΟΝΕ.
 36. ΝΟΡΔΑΖΕΠΑΜΗ: 7-χλωρο-1,3-διυδρο -5- φαινυλο -2Η-1,4 βεν- οδιαζεπιν -2- όνη.
 ΝΟΡΔΑΖΕΠΑΜ: 7-CHLORO-1,3-DIHYDRO -5- PHENYL -2Η-1,4 ΒΕΝΖΟΔΙΑΖΕΠΙΝ -2- ΟΝΕ.
 37. ΟΞΑΖΟΛΑΜΗ: 10-χλωρο-2,3,7,11β -τετραυδρο-2 μεθυλο -11β φαινυλοξοζολο (3,2-δ) (1,4) βενζοδιαζεπιν-8 (5Η) -όνη.
 ΟΞΑΖΟΛΑΜ: 10-CHLORO-2,3,7,11b-TETRAHYDRO-2 METHYL 11b - PHENYLOXAZOLO (3,2-D) (1,4) BENZODIAZEPIN-6 (5H) ONE.
 38. ΠΕΝΤΟΒΑΡΒΙΤΑΛΗ: Αιθυλο-5 (μεθυλο- 1 βουτυλο)-5 βαρβιτου- κό οξύ.
 ΡΕΝΤΟΒΑΡΒΙΤΑΛ: ACIDE ETHYL-5 (METHYL-1BUTYL)-5 BARBIT- RIQUE.
 39. ΠΙΝΑΖΕΠΑΜΗ: 7-χλωρο-1,3-διυδρο -5- φαινυλο -1- (2-προπυλ- ο)-2Η -1,4- βενζοδιαζεπιν -2- όνη.
 ΠΙΝΑΖΕΠΑΜ: 7-CHLORO-1,3-DIHYDRO -5- PHENYL -1- (2-PRO- PYNYL), -2Η -1,4- BENZODIAZEPIN -2- ONE.
 40. ΠΙΠΡΑΔΡΟΛΗ ή ΠΙΠΡΑΔΟΛΗ: Διαφαινυλο -1,1 (πιπεριδυλο-2)-1 Πθανόλη.
 ΠΙΠΡΑΔΡΟΛ: DIPHENYL-1,1 (PIPERIDYL)-2)- 1 METHANOL.
 41. ΠΡΑΖΕΠΑΜΗ: 7-χλωρο-1- (κυκλοπροπυλομεθυλο)-1,3- διυδρο -3- φαινυλο -2Η -1,4 - βενζοδιαζεπιν -2- όνη.
 ΠΡΑΖΕΠΑΜ: 7-CHLORO-1- (CYCLOPROPYLMETHYL)-1,3- DIHY- RO -5- PHENYL -2Η -1,4 - BENZODIAZEPIN -2- ONE.
 42. (ΣΚΟΒΑΡΒΙΤΑΛΗ: Αλλυλο-5 (μεθυλο-1 βουτυλο)-5 βαρβιτουρι- κό οξύ
 ΣΕΚΟΒΑΡΒΙΤΑΛ: ACIDE ALLYL-5 (METHYL-1 BUTYL)-5 BARBIT- RIQUE).

43. SPA: (-) Διμεθυλαμινο-1 διφαινυλο-1,2 αιθάνιο.
 SPA: (-) DIMETHYLAMINO-1 DIPHENYL-1,2 ETHANE.
 44. ΦΑΙΝΔΙΜΕΤΡΑΖΙΝΗ: (+)-3,4- διμεθυλο -2- φαινυλ-μορφολίνη.
 PHENDIMETRAZINE: (+)-3,4- DIMETHYL -2- PHENYLMORPHOL- L- NE.
 45. ΤΕΜΑΖΕΠΑΜΗ: 7-χλωρο-1,3 διυδρο-3 υδροξυ -1- μεθυλο -5- φαινυλο -2Η -1,4- βενζοδιαζεπιν -2- όνη.
 ΤΕΜΑΖΕΠΑΜ: 7-CHLORO-1,3 DIHYDRO-3 HYDROXY -1- METHYL -5- PHENYL -2Η -1,4- BENZODIAZEPIN -2- ONE.
 46. ΤΕΤΡΑΖΕΠΑΜΗ: 7-χλωρο -5- (κυκλοεξεν-1- υλο)-1,3- διυδρο -1- μεθυλο-2Η- 1,4- βενζοδιαζεπιν -2- όνη.
 ΤΕΤΡΑΖΕΠΑΜ: 7-CHLORO -5- (CYCLOEXEN-1- YL)-1,3- DIHY- DRO -1- METHYL-2Η- 1,4- BENZODIAZEPIN -2- ONE.
 47. ΤΡΙΑΖΟΛΑΜΗ: 8-χλωρο -6- (ο-χλωροφαινυλο) -1- μεθυλο -4Η -S- τριαζολο [4,3-α] [1,4] βενζοδιαζεπίνη.
 ΤΡΙΑΖΟΛΑΜ: 8-CHLORO -6- (O-CHLOROPHENYL) -1- METHYL -4Η -S- TRIAZOLO [4,3-a] [1,4] BENZODIAZEPINE.
 48. ΦΑΙΝΟΒΑΡΒΙΤΑΛΗ: Αιθυλο-5 φαινυλο-5 βαρβιτουρικό οξύ.
 ΡΗΝΟΒΑΡΒΙΤΑΛ: ACIDE ETHYL-5 PHENYL-5 BARBITURIQUE.
 49. ΦΑΙΝΤΕΡΜΙΝΗ: α,α-διμεθυλοφαιναιθυλαμίνη.
 ΡΗΝΤΕΡΜΙΝΗ: α,α-DIMETHYLPHENETHYLAMINE.
 50. ΦΘΟΡΑΖΕΠΑΜΗ: 7-χλωρο -1- [2-(διαιθυλαμινο)αιθυλο] -5- (ο- φθοροφαινυλο) -1,3- διυδρο-2Η- 1,4-βενζοδιαζεπιν -2- όνη.
 ΦΛΥΡΑΖΕΠΑΜ: 7-CHLORO-1- [2-(DIETHYLAMINO)ETHYL] -5- (O-FLUOROPHENYL) -1,3- DIHYDRO-2Η- 1,4- BENZODIAZEPIN -2- ONE.
 51. ΦΘΟΡΟΔΙΑΖΕΠΑΜΗ: 7-χλωρο -5- (ο-φθοροφαινυλο)- 1,3- διυ- δρο -1- μεθυλο-2Η -1,4- βενζοδιαζεπίνη -2- όνη.
 ΦΛΥΔΙΑΖΕΠΑΜ: 7-CHLORO -5- (O-FLUOROPHENYL)- 1,3- DIHY- DRO -1- METHYL-2Η -1,4- BENZODIAZEPIN -2- ONE.
 52. ΦΘΟΡΟΝΙΤΡΑΖΕΠΑΜΗ: 5- (ο-φθοροφαινυλο)- 1,3- διυδρο -1- μεθυλο -7- νιτρο -2Η-1,4- βενζοδιαζεπίνη -2- όνη.
 ΦΛΥΝΙΤΡΑΖΕΠΑΜ: 5- (O-FLUOROPHENYL)- 1,3- DIHYDRO -1- METHYL -7- NITRO -2Η-1,4- BENZODIAZEPIN -2- ONE.
 53. ΧΛΩΡΑΖΕΠΑΜΗ: 7-χλωρο-2,3-διυδρο -2- οξο-5 φαινυλο -1Η-1,4- βενζοδιαζεπίνη -3- καρβοξυλικό οξύ.
 ΧΛΩΡΑΖΕΠΑΜ: 7-CHLORO -2,3-DIHYDRO -2- OXO-5 PHENYL -1Η-1,4- BENZODIAZEPINE -3- CARBOXYLIQUE ACIDE.
 54. ΧΛΩΡΟΔΙΑΖΕΠΟΞΕΙΔΙΟ: 7-χλωρο -2- (μεθυλαμινο) -5- φαινυλο- 3Η-1,3- βενζοδιαζεπίνη -4- οξείδιο.
 ΧΛΩΡΟΔΙΑΖΕΠΟΞΙΔΕ: 7-CHLORO -2- (METHYLAMINO) -5- PHENYL- 3Η-1,3- BENZODIAZEPINE -4- OXIDE.
 55. Τα άλατα και τα ισομερή αυτών, εκτός εάν διαφορετικά αναφέ- ρεται σε άλλη κατηγορία.

Με την Α68/1956 οικ/25 Σεπ.-23 Οκτ. 1987 (ΦΕΚ Β' 556) απόφ. Υπουργών Υγ. Πρόν. και Κόν. Ασφαλ. και Δίαιτασης, κατατάχτηκαν στον πίνακα Δ' και οι παρακάτω ουσίες:

- 1) ΑΛΛΟΒΑΡΒΙΤΑΛΗ
 ΔΙΑΛΛΥΛΟ-5,5 ΒΑΡΒΙΤΟΥΡΙΚΟ ΟΞΥ
 ALLOBARBITAL
 ACIDE DIALLYL-5,5 BARBITURIQUE
- 2) ΒΙΝΥΛΟΒΙΤΑΛΗ
 (ΜΕΘΥΛΟ-1 ΒΟΥΤΥΛΟ)-5 ΒΙΝΥΛΟ-5 ΒΑΡΒΙΤΟΥΡΙΚΟ ΟΞΥ
 VINYLBITAL
 ACIDE (METHYL-1 BUTYL)-5 VINYL-5 BARBITURIQUE
- 3) ΒΟΥΤΑΒΙΤΑΛΗ
 ΑΛΛΥΛΟ-5 ΙΣΟΒΟΥΤΥΛΟ-5 ΒΑΡΒΙΤΟΥΡΙΚΟ ΟΞΥ
 BUTALBITAL
 ACIDE ALLYL-5 ISOBUTYL-5 BARBITURIQUE
- 4) ΒΟΥΤΟΒΑΡΒΙΤΑΛΗ
 ΒΟΥΤΥΛΟ-5 ΑΙΘΥΛΟ-5 ΒΑΡΒΙΤΟΥΡΙΚΟ ΟΞΥ
 BUTOBARBITAL
 ACIDE BUTYL-5 ETHYL-5 BARBITURIQUE
- 5) ΚΑΘΙΝΗ
 D-ΘΡΕΟ-2 ΑΜΙΝΟ-L-ΥΔΡΟΞΥ-L-ΦΑΙΝΥΛΟΠΡΟΠΑΝΙΟ
 CATHINE
 D-THREO-2 AMINO-L-HYDROXY-L-PHENYL PROPANE
- 6) ΜΕΦΕΝΟΡΕΞΗ
 DL-N- (3-ΧΛΩΡΟΠΡΟΠΥΛΟ) - ΑΛΦΑ - ΜΕΘΥΛΟΦΑΙΝΑΘΥΛΑ- ΜΙΝΗ
 MEFENOREX
 DL-N- (3-CHLOROPROPYL) - ALPHA - METHYLPHENETHYLA- MINE
- 7) Ν-ΕΤΗΛΑΜΡΗΤΑΜΙΝΗ
 Ν-ΑΙΘΥΛΟΑΜΦΕΤΑΜΙΝΗ
- (8) ΠΡΟΠΥΛΕΞΕΔΡΙΝΗ
 DL-L-ΚΥΚΛΟΞΕΥΛΟ-2-ΜΕΘΥΛΑΜΙΝΟΠΡΟΠΑΝΙΟ
 PROPYLHEXEDRINE
 DL-L-CYCLOHEXYL-2-METHYLAMINOPROPANE)

Η υσία σε () ουσία, ασφατέθηκε από τον πίνακα Δ' από την παρ. 4 της Α88/723/18 Ιαν. - 7 Φεβρ. 1992 (ΦΕΚ Β' 69) απόφ. των Υπ. Υγ. Πράν. και Κοιν. Ασφ. και Δικαιοσύνης.

- 9) ΠΥΡΟΒΑΛΕΡΟΝΗ
DL-L-(4-ΜΕΘΥΛΟΦΑΙΝΥΛΟ)-2-(1-ΠΥΡΡΟΛΙΔΙΝΥΛΟ)-1-ΠΕΝΤΑΝΟΝΗ
PYROVALERONE
DL-L-(4-METHYLPHENYL)-2-(1-PYRROLIDINYL)-1-PENTANO-NE
- 10) ΣΕΚΒΟΥΤΑΒΑΡΒΙΤΑΛΗ
ΣΕΚ-ΒΟΥΤΥΛΟ-5-ΑΙΘΥΛΟ-5 ΒΑΡΒΙΤΟΥΡΙΚΟ ΟΞΥ
SECUBUTABARBITAL
ACIDE SEC-BUTYL-5 ETHYL-5 BARBITURIQUE
- 11) ΦΕΝΚΑΜΦΑΜΙΝΗ
DL-N-ΑΙΘΥΛΟ-3-ΦΑΙΝΥΛΟΔΙΚΥΚΛΟ (2,2,1) - ΕΠΤΑΝ-2-ΑΜΙΝΗ
FENCAMAMINE
DL-N-ETHYL-3-PHENYLBICYCLO (2,2,1) - HEPTAN-2-AMINE
- 12) ΦΕΝΠΡΟΠΟΡΕΞΗ
DL-3- [(ΑΛΦΑ-ΜΕΘΥΛΟΦΑΙΝΥΛΟ) ΑΜΙΝΟ] ΠΡΟΠΙΟΝΙΤΡΙΑΙΟ
FENPROPorex
DL-3- [(ALPHA-METHYLPHENETHYL) AMINO] - PROPIONITRI-LE

Με την Α88/10282/31 Οκτ. - 2 Νοεμ. 1989 (ΦΕΚ Β' 838) απόφ. Υπ. Υγ. Πράν. και Κοιν. Ασφ. και Δικαιοσύνης κατατάχθηκε στον πίνακα Δ' και η παρακάτω ουσία:

ΠΕΜΟΛΙΝΗ: 2-ΑΜΙΝΟ-5-ΦΑΙΝΥΛΟ-2-ΟΞΑΖΟΛΙΝ-4-ΟΝΗ.
PEMOLINE: 2-AMINO-5-PHENYL-2-OXAZOLIN-4-ONE.

Με την Α88/1187/17 Απρ. - 28 Μαΐου 1989 (ΦΕΚ Β' 401) απ. Υπ. Υγ. Πράν. και Κοιν. Ασφ. και Δικαιοσύνης κατατάχθηκαν στον πίνακα Δ' και οι παρακάτω ουσίες:

ΒΡΩΤΙΖΟΛΑΜΗ: 2-βρωμο-4- (2-χλωροφαινυλο) -9μεθυλο -5Η- θιενο [3,2-f] [1,2,4] τριαζολο- [4,3-a] [1,4] διαζεπίνη.
BROTIZOLAM: 2-Bromo-4- (2-chlorophenyl) -9methyl -5H- thieno [3,2-f] [1,2,4] triazolo-[4,3-a] [1,4] diazepine.

Με την Α88/12019/18-28 Δεκ. 1990 (ΦΕΚ Β' 835) απόφ. Υπ. Υγ. Πράν. και Κοιν. Ασφ. και Δικαιοσύνης, κατατάχθηκαν στον πίνακα Δ' του άρθρ. 4 και οι παρακάτω ουσίες:

- 1) ΜΙΔΑΖΟΛΑΜΗ
8-χλωρο-8 (Ω-φθοροφαινυλο)-1-μεθυλο-4Η-ιμιδαζο (1,5-α) (1,4) βενζοδιαζεπίνη
MIDAZOLAM
7-CLORO-5. (Ω-FLUOROPHENYL)-1-METHYL-4H-IMIDAZO (1,5-a) (1,4) BENZODIAZEPINE
- 2) ΖΙΠΕΠΡΟΛΗ
1-μεθοξυ-3- (β-μεθοξυφαινεθυλο) πιπεραζιν-1- υλο)-1- φαινυλοπροπαν-2- όλη
ZIREPROL
1-METHOXY-3- (4-(b-METHOXYPHENETHYL) -PIPERAZIN-1-YL)-1- PHENYLPROPAN-2- OL

Με την Α88/12300/18 Δεκ. 1991-17 Ιαν. 1992 (ΦΕΚ Β' 19) απόφ. των Υπ. Υγ. Πράν. και Κοιν. Ασφ. και Δικαιοσύνης, κατατάχθηκαν στον Πίνακα Δ' οι παρακάτω ουσίες:

1. ΚΕΤΑΜΙΝΗ
2-(2- χλωροφαινυλο)-2- (μεθυλαμινο)- κυκλοξεζανόνη
KETAMINE
2-(2- CHLOROPHENYL)-2- (METHYLAMINO). CYCLOHEXANONE
2. ΚΟΥΑΖΕΠΑΜΗ
7-χλωρο-5- (2-φθοροφαινυλο)-1,3- διυδρο-1- (2,2,2- τριφθοροαιθυλο)-2Η-1,4- βενζοδιαζεπιν-2- θειόνη
QUAZEPAM
7-CHLORO-5- (2-FLUOROPHENYL)-1,3- DIHYDRO-1- (2,2,2- TRIFLUOROETHYL)-2H-1,4- BENZODIAZEPIN-2-ONE

Με την Α88/723/18 Ιαν. - 7 Φεβρ. 1992 (ΦΕΚ Β' 69) απόφ. των Υπ. Υγ. Πράν. και Κοιν. Ασφ. και Δικαιοσύνης, κατατάχθηκε στον Πίνακα Δ' και η παρακάτω ουσία:

ΘΕΙΟΠΕΝΤΑΛΗ
5-ΑΙΘΥΛΟ-5- (1-ΜΕΘΥΛΟΒΟΥΤΥΛΟ)-2- ΘΕΙΟΒΑΡΒΙΤΑΛΗ ΟΞΥ
THIOPENTAL
5-ETHYL-5- (1-METHYLBUTYL)-2- THIOBARBITAL ACID

Με την Α88/1138/25 Ιαν. - 12 Φεβρ. 1992 (ΦΕΚ Β' 84), απόφ. των Υπ. Υγ. Πράν. και Κοιν. Ασφ. ορίστηκε ότι:
Τα κατωτέρω φαρμακευτικά ιδιοσκευάσματα υπάρχουν στο άρθρ. 4 της Α88/1179/87 και στον πίνακα Δ':

ΟΝΟΜ. ΦΑΡΜΑΚΟΥ	ΔΡΑΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΑΤΙΚΟ ΠΟΥ ΥΠΑΓΕΤΑΙ ΣΤΟ ΝΟΜ. 1729/87	ΠΙΝΑΚΑΣ
DORMYL	ΚΟΥΑΖΕΠΑΜΗ	4
KETALAR	ΚΕΤΑΜΙΝΗ	4
RENTOTHAL	ΘΕΙΟΠΕΝΤΑΛΗ	4

Η παραγωγή, εισαγωγή, μεταφορά, αποθήκευση, προμήθεια των ουσιών του πίνακα Δ' καθώς και των έτοιμων φαρμακοτεχνικών προϊόντων και ιδιοσκευασμάτων που περιέχουν τις ουσίες αυτές, γίνεται από νομικά και φυσικά πρόσωπα μετά από γνωμοδότηση της Επιτροπής Ναρκωτικών με ευθύνη του Ε.Ο.Φ., ο οποίος εκδίδει και τη σχετική άδεια. Η διάθεσή τους στα φαρμακεία, στις φαρμακοποθήκες και στα θεραπευτήρια γίνεται με ευθύνη και υπό τον έλεγχο του Ε.Ο.Φ.

4. Οι ουσίες που περιλαμβάνονται στους κατωτέρω πίνακες αποτελούν πρόδρομες ουσίες παρασκευής ναρκωτικών:

ΠΙΝΑΚΑΣ I

ΟΥΣΙΑ	Ονομασία ΣΟ	Κωδικός ΣΟ
Κατηγορία 1		
Εφεδρίνη	2939	40 10
Εργομετρίνη	2939	60 10
Εργασιμίνη	2939	60 30
Λυσεργικό οξύ	2939	60 50
1-φαινυλο-2-προπανόνη Φαινυλακετόνη	2914	30 10
Ψευδοεφεδρίνη	2939	40 30
Ακετυλανθραυλικό οξύ 2-Ακεταμιδοβενζοϊκό οξύ	2924	29 50
3,4 Μεθυλενοδιοξυφαινυλοπροπαν-2-ονη	2932	90 77
Ισοσαφρόλη (CIS-TRANS)	2932	90 73
Παπερονάλη	90	75
Σαφρόλη	90	71

Τα άλατα των ουσιών που περιλαμβάνονται στην παρούσα κατηγορία εφ' όσον υπάρχουν.

ΠΙΝΑΚΑΣ II

Κατηγορία 2		
Οξικός ανυδρίτης	2915	24 00
Ανθραυλικό οξύ	2922	49 50
Φαινυλοξικό οξύ	2916	33 00
Πιπεριδίνη	2933	39 30

Τα άλατα των ουσιών που περιλαμβάνονται στην παρούσα, εφ' όσον υπάρχουν.

ΠΙΝΑΚΑΣ III

Κατηγορία 3		
Ακετόνη	2914	11 00
Αιθυλαιθέρας Διαιθυλικός αιθέρας	2909	11 00
Μεθυλαιθυλκετόνη (ΜΕΚ) Βουτανόνη	2914	12 00
Τολουόλη	2902	30 10/90
Υπερμαγγανικό κάλιο	2841	60 10
Θειικό οξύ	2807	00 10
Υδροχλωρικό οξύ Χλωρίδιο του υδρογόνου	2806	00 10

Τα άλατα των ουσιών που περιλαμβάνονται στην παρούσα κατηγορία, εκτός από το θειικό οξύ και το υδροχλωρικό οξύ, εφ' όσον υπάρχουν. Η εισαγωγή, εξαγωγή, διαμετακόμιση, παραγωγή, προσαγωγή, προμήθεια, αποθήκευση, κατοχή, πώληση, διάθεση και διανομή των ανωτέρω ουσιών, καθώς και τα απασχολούμενα με αυτές πρόσωπα επιχειρήσεις, υπόκεινται στον έλεγχο του Κράτους.

Ως αρμόδια Αρχή θεωρείται για το σκοπό αυτόν η Τελωνιακή Αρχή σε συνεργασία με τη συνδρομή συναρμοδίων Αρχών κατά περίπτωση. Για τον Πίνακα I του Ε.Ο.Φ. για δε τους πίνακες II και III του Γενικού Χημείου του Κράτους όπου τούτο επιβάλλει η επιστήμη και η διοικητική πρακτική.

Επί παραβάσεων επιβάλλονται οι ποινές οι προβλεπόμενες από τον Τελωνιακό Κώδικα.

έτσι οι εκατό χιλιάδες (100.000) δραχμές αυξήθηκαν σε ένα εκατομμύριο (1.000.000) δραχμές, πλην όμως αν το δικαστήριο δεχθεί ελαφυντικά μπορεί να μειώσει τη χρηματική ποινή ανάλογα.

Στην § 1 είναι φανερά η βούληση του νομοθέτη να εξαντλήσει την πανική τυποποίηση, καλύπτοντας κάθε πτυχή και κάθε επί μέρους εκδήλωση της εμπορίας ναρκωτικών, προσθέτοντας στην περίπτωση (β) τις αξιόποινες πράξεις της προσφοράς και διανομής ναρκωτικών και καθίσταται σαφέστερο, ότι η μεσολάβηση καταλαμβάνει όλες τις πράξεις που περιέχονται σ' αυτή.

Στην περίπτωση (ε) προστίθεται διάταξη με την οποία καθίσταται αξιόποινή πράξη η εισαγωγή, προμήθεια, παραγωγή κ.λπ. των Πρόδρομων Ουσιών που περιλαμβάνονται στους Πίνακες I, II και III του άρθρου 4 § 4, με την προϋπόθεση ότι ο υπάιτιος γνωρίζει, ότι αυτές χρησιμοποιούνται ή πρόκειται να χρησιμοποιηθούν για την παράνομη παραγωγή, καλλιέργεια ή παρασκευή ναρκωτικών φαρμάκων και ψυχοτρόπων ουσιών. Η διάταξη αυτή τέθηκε προς εκπλήρωση σχετικής συμβατικής υποχρέωσης της χώρας μας, η οποία προέκυψε από τα άρθρα 3 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών.

Τέλος προστέθηκε νέα περίπτωση η (ιγ). Με τη διάταξη αυτή εντάσσονται στα βασικά εγκλήματα, όλες οι επί μέρους δραστηριότητες που αναφέρονται στην περίπτωση αυτή.

Έννοια εισαγωγής στην επικράτεια. Το έγκλημα της εισαγωγής στην επικράτεια, πραγματοποιείται με την εισαγωγή μέσα στα όρια του Κράτους από την αλλοδαπή ναρκωτικής ουσίας (ΑΠ 56/1989 Πον. Χρ. Αθ' 693).

Εισαγωγή και κατοχή ναρκωτικών ουσιών συνιστά η απόκρυψη κατά την εικόνα στη χώρα ναρκωτικών ουσιών σε δοχείο και μέσα στο στοιμάχι του δράστη (ΑΠ 566/1990 Νοβ 38 σελ. 1480).

Ο κατηγορούμενος για αγορά, εξαγωγή, κατοχή και χρήση ναρκωτικών ουσιών, που δεν ήταν τοξικομανής, δεν επέλεξε το παραπάνω κακούργημα, αλλά εν όψει και της ποσότητας που ήταν μικρή και προοριζόταν για δική του αποκλειστική χρήση, επέλεξε τα πλημμελήματα της κατοχής ναρκωτικών ουσιών για ιδία αποκλειστική χρήση, και της χρήσης ναρκωτικών, κατ' άρθρο 12 § 1 (Εφ. Κσ. 141/1991 Πον. Χρ. ΜΑ' 1194).

Οι αυτοτελείς ισχυρισμοί του κατηγορουμένου, για τη συνδρομή των ελαφρυντικών περιστάσεων της ειλικρινούς μετανάσας και της καλής συμπεριφοράς, που προτάθηκαν για εισαγωγή και κατοχή ναρκωτικών ουσιών, για να γίνουν δεκτά ή να τύχουν σε περίπτωση απόρριψής τους, την κατά τα άρθρα 93 § 2 του Συντάγματος και 139 του Κ. Πον. Δ. ειδικής και εμπειρισταωμένης αιτιολογίας, πρέπει να εκτίθενται κατά τρόπο πλήρη, σαφή και με συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά. Πρέπει δηλαδή να βασίζονται σε περιστατικά που δείχνουν στην πρώτη περίπτωση, πραγματική και πέρα από τα συνήθη όρια μετανάσας και στη δεύτερη θετικώς καλή συμπεριφορά (ΑΠ 566/1990 Νοβ 38 σελ. 1480). Αν προτεθεί ο ισχυρισμός της ειλικρινούς μετανάσας, χωρίς να προσδιορίζονται σαφώς και πλήρως τα περιστατικά που αποδεικνύουν τη μετανάσας, απορρίπτεται ως αδύνατος (ΑΠ 931/1993 Πον. Χρ. ΜΓ 787).

Τα εγκλήματα της εισαγωγής και της κατοχής ναρκωτικών είναι αυτοτελή και διεκπεράζονται μεταξύ τους (Συμ. ΑΠ 1357/1989 Πον. Χρ. Μ' σελ. 595).

Το δικαστήριο εφ' όσον δέχθηκε ότι η εισαχθείσα ποσότητα ναρκωτικών προοριζόταν για εμπορία δεν ήταν υποχρεωμένο, να προσδιορίζει και το αν μέρος αυτής προοριζόταν προς ιδία χρήση (ΑΠ 177/1987 Πον. Χρ. ΑΖ 803).

Έννοια εμπορίας ναρκωτικών ουσιών. Εμπορία ναρκωτικών ουσιών αποτελεί κάθε πράξη, με την οποία συντελείται ή διευκολύνεται η πραγματοποίηση της κυκλοφορίας για οποιαδήποτε αιτία, απαγορευμένων ναρκωτικών ουσιών, από άτομο σε άτομο. Τέτοιες πράξεις είναι οι αναφερόμενες στα άρθρα 5 έως 9 § 2 του ν. 1729/1987. (ΑΠ 177/1987 Πον. Χρ. ΑΖ 803). Επομένως εμπορία συνιστά και η καλλιέργεια ινδικής κάνναβης (Εφ. Πατρ. 103/1991 Νοβ 39 σελ. 1441, Υπερ. σφ 2 σελ. 98).

Είναι αλήθεια ότι δεν δίδεται ο ορισμός της εμπορίας ναρκωτικών. Πάντως πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ της πώλησης ναρκωτικών και της εμπορίας ναρκωτικών. Η έννοια της εμπορίας είναι ευρύτερη. Εμπορία είναι κάθε πράξη, η οποία γίνεται στη διάθεση των ναρκωτικών ουσιών, χωρίς η μια ενέργεια (η αρχική) να έχει συνέπεια με την μεταγενέστερη. Κύριο στοιχείο είναι ο σκοπός εμπορίας, ανεξαρτήτως αν επιτεύχθηκε. Θεωρούνται ότι συνιστούν εμπορία όλες οι πράξεις που αναφέρονται στα άρθρα 5 έως 9 § 2 του ν. 1729/1987. Γ. Σταθάς «εργνηνεία του νέου νόμου περί τροποποίησης του ΠΚ και του ΚΠΔ» έκδοση 1992 σελ. 47 επ.). Σε όλες όμως τις περιπτώσεις πρέπει να βεβαιωθεί ο σκοπός εμπορίας (ΑΠ 231/1975 Πον. Χρ. ΚΕ 827).

Οι επί μέρους πράξεις που αναφέρονται στα παραπάνω άρθρα σε συγκεκριμένη περίπτωση συνιστούν εμπορία ναρκωτικών ή άμεσα είτε συνδυαζόμενες οι επί μέρους ενέργειες συνιστούν μορφή εμπορίας, ήτοι διάθεση ναρκωτικών ουσιών επί σκοπού εμπορίας (Γ. Σταθάς Νοβ 40 σελ. 1135, ΑΠ 569/1984 Πον. Χρ. ΑΔ 988, ΑΠ 1401/1982 Πον. Χρ. ΑΓ 528, Ολ. ΑΠ 1200/1978 Πον. Χρ. ΚΖ 447).

Για πρώτη φορά ορίζονται οι «πρόδρομες» των ναρκωτικών ουσίες, αυτές ονομάζονται οι ουσίες από τις οποίες είναι δυνατή η εργαστηριακή παρασκευή ναρκωτικών. Οι ουσίες αυτές υπόκεινται πλέον στον έλεγχο του κράτους, ο οποίος ασκείται με βάση τον Κανονισμό της ΕΟΚ 900/1992.

Η ένταξη των «πρόδρομων» ουσιών παρασκευή ναρκωτικών σε ιδιαίτερου είδους του άρθρου 4, γίνεται προς εκπλήρωση σχετικής συμβατικής υποχρέωσης της χώρας μας, η οποία ανέκυψε από την κύρωση με το ν. 1990/1991 Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών «κατά της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών φαρμάκων και ψυχοτρόπων ουσιών».

Το άρθρο 12 της Σύμβασης αυτής, αναφέρεται στις ουσίες που χρησιμοποιούνται συχνά στην παράνομη παρασκευή ναρκωτικών φαρμάκων και ψυχοτρόπων ουσιών, οι οποίες χαρακτηρίζονται για το λόγο αυτό ως «πρόδρομες», ορίζεται ότι ο έλεγχος και η παρακολούθηση του εμπορίου των ουσιών αυτών (παραγωγή, εισαγωγή κ.λπ.) υπόκειται στον έλεγχο του κράτους, που γίνεται με βάση την Κοινοτική Οδηγία 900/1992.

Εφ' όσον προκύπτουν αμφιβολίες ως προς την ταυτότητα της ναρκωτικής ουσίας, ο κτήγορός της απαλλάσσεται (Εφ. Αθην. 7646/1988 Ελλ. Δικ. 3).

Άρθρο 5

Βασικά εγκλήματα

1. Με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα (10) ετών και με χρηματική ποινή της εκατομμυρίου (1.000.000) μέχρι εκατό εκατομμυρίων (100.000.000) δραχμών τιμωρείται όποιος:

α) Εισάγει στην επικράτεια ή εξάγει από αυτή ή διαμετακομίζει ναρκωτικά.

β) Πωλεί, αγοράζει, προσφέρει, διαθέτει ή διανέμει σε τρίτους με οποιοδήποτε τρόπο, αποθηκεύει ή παρακαταθέτει ναρκωτικά ή μεσοδιάξει σε κάποια από τις πράξεις αυτές.

γ) Εισάγει ναρκωτικά ή διευκολύνει την εισαγωγή τους σε στρατό, αστυνομικά κρατήτριά, ασφαρονιστικά καταστήματα, καταστήματα ανηλικών κάθε κατηγορίας ή τόπους εργασίας, ή διαβίωσης ή σε ημελεία ιδρύματα ή αναρρώτριά.

δ) Αναμινύει με οποιονδήποτε τρόπο ναρκωτικά σε τρόφιμα, ποτά ή άλλα είδη προορισμένα ή πρόσφορα να εισαχθούν στον ανθρώπινο οργανισμό.

ε) Παρασκευάζει είδη του μονοπωλίου ναρκωτικών ή οποιαδήποτε ναρκωτική ουσία ή παράνομα εισάγει, προμηθεύεται, παράγει, παραμαζεύει, πωλεί, διαθέτει, μεταφέρει, κατέχει ή διανέμει πρόδρομες ουσίες που αναφέρονται στους πίνακες I, II, III του άρθρου 4 παρ. 4 ή παράνομα νόμου, ή όργανα ή σκεύη, γνωρίζοντας ότι χρησιμοποιούνται ή πρόκειται να χρησιμοποιηθούν για την παράνομη παραγωγή, καλλιέργεια ή παρασκευή ναρκωτικών ή εν γένει για σκοπούς διαφρετικούς από εκείνους για τους οποίους οι πρόδρομες αυτές ουσίες εισήχθησαν, διακομίστηκαν ή μεταπονήθηκαν.

ς) Καλλιερχει ή συγκομίζει οποιοδήποτε φυτό του γένους της κάνναβης, το φυτό της μήκωνος της υποσφόρου, οποιοδήποτε είδος φυτού γένους ερυθρόξυμο, καθώς και οποιοδήποτε άλλο φυτό από οποίο παράγονται ναρκωτικές ουσίες.

ζ) Κατέχει ή μεταφέρει ναρκωτικά με οποιονδήποτε τρόπο ή με οποιοδήποτε μέσο είτε στο έδαφος της επικράτειας είτε παραπλέοντος ή διασχίζοντος την αιγιαλίτιδα ζώνη είτε ιπτάμενος στον ελληνικό εναέριο χώρο.

η) Αποστέλλει ή παραλαμβάνει εν γνώσει του δέματα δείγματα ή εμπορική αξία ή επιστολές που περιέχουν οποιοδήποτε ναρκωτικό ή δίνει εντολή σε άλλον για όμοια αποστολή ή παραλαβή.

θ) Διαθέτει σε άλλους οποιονδήποτε χώρο για χρήση ναρκωτικών ή κρύβει κατάστημα στο οποίο γίνεται κατά σύστημα χρήση ναρκωτικών ή αποτελεί μέλος του προσωπικού τέτοιου καταστήματος και γνωρίζει τη χρήση αυτή.

ι) Νοθεύει ή πωλεί νοθευμένα είδη του μονοπωλίου ναρκωτικών.

ι) Κατορτίζει πλαστή, νοθεύει ή χρησιμοποιεί πλαστή ή νοθευμένη κική συνταγή χορήγησης ναρκωτικών ουσιών με σκοπό τη διακίνηση ή χρήση τους.

κ) Οργανώνει, χρηματοδοτεί, κατευθύνει ή εποπτεύει με οποιονδήποτε τρόπο την τέλεση κάποιας από τις ανωτέρω αναφερόμενες πράξεις ή δίνει σχετικές οδηγίες ή εντολές.

λ. Αν η πράξη έχει τελεστεί με πολεσιότερους τρόπους από τους βλεπόμενους στην προηγούμενη παράγραφο, αφορά όμως την ίδια ύλη ναρκωτικών, στον οποίο επιβάλλεται μία μόνο ποινή, κατά επιμέτρηση της οποίας λαμβάνεται υπόψη η συνολική εγκληματικότητα της πράξης.

Ε το άρθρο 10 του ν. 2161/1993 που αντικατέστησε το άρθρο 5 του ν. 1987 δεκαπλασιάστηκαν τα κατώτατα όρια των χρηματικών ποινών, κι

Έννοια εξαγωγής από την επικράτεια. Το έγκλημα πραγματοποιείται διά της εξαγωγής εκτός των ορίων του κράτους ναρκωτικών ουσιών (ΑΠ 815/1987 Ποιν. Χρ. ΑΖ 740).

Απόπειρα εξαγωγής και κατοχή, συνιστά η από ταξιδιώτη, που αναχωρεί στο εξωτερικό, απόκρυψη ναρκωτικών ουσιών με σκοπό την εξαγωγή τους (ΑΠ 615/1987 Ποιν. Χρ. ΑΖ 740).

Δεν είναι αυτοτελής ο ισχυρισμός του κατηγορουμένου ότι δεν είναι φυσικός αυτουργός κακούργηματικής πώλησεως ναρκωτικών αλλά αναγκαίος συνεργός προμήθειας ινδικής κάνναβης (ΑΠ 1259/1990 Ποιν. Χρ. ΜΑ' 557).

Έννοια μεσολάβησης σε πώληση ναρκωτικών ουσιών. Αυτή συνίσταται στην από τον μεσολαβητή θέση σε επαφή, των ενδιαφερομένων αγοραστή και πωλητή ναρκωτικών ουσιών, χωρίς να απαιτείται και να συντελεστεί η πώληση. Ούτε είναι απαραίτητη η συμφωνία για την καταβολή οποιασδήποτε αμοιβής στον μεσολαβητή (ΑΠ 265/1986 Ποιν. Χρ. ΑΣΤ 575).

Αναιρείται για έλλειψη αιτιολογίας η απόφαση που καταδικάζει για μεσολάβηση την αναρεσεύουσα χωρίς να αναφέρει αν η κατηγορούμενη έφερε σε επαφή πωλητές με αγοραστές, διότι απλή μεσολάβηση προς διάθεση δεν αποτελεί αξιόποινη πράξη (ΑΠ 806/1989 Ελλ. Δικ. 31 σελ. 220, Νοβ 37 σελ. 1096).

Αιτιολογημένη η καταδική για διάθεση και κατοχή ναρκωτικών ουσιών του κατηγορουμένου, ο οποίος έδωσε στον συγκατηγορούμενο του ποσότητα πρώην της στην οποία ο τελευταίος απέκρυψε. Ο ισχυρισμός του κατηγορουμένου ότι παρέδωσε την ανωτέρω ποσότητα πρώην προς φύλαξη προκειμένου να μην αντιληφθεί η γυναίκα του και ότι άρα δεν ξέφυγε από την κατοχή του συνιστά άσχημα της κατηγορίας ως προς την πράξη της διαθέσεως και όχι αυτοτελή άσχημα (ΑΠ 982/1989 Ποιν. Χρ. Μ' 292).

Η πώληση ναρκωτικών ουσιών και η σκοπούμενη βαριά σωματική βλάβη, υπάγονται με βάση τους κανόνες της συνάφειας, στην υλική αρμοδιότητα του Τριμελούς Εφετείου Κακουργημάτων. Μπορεί όμως να διαταχθεί και ο χωρισμός τους, οπότε η μεν σκοπούμενη βαριά σωματική βλάβη (άρθρ. 310 § 3 Π.Κ) υπάγεται στο Μικτό Ορκωτό Δικαστήριο, η δε πώληση ναρκωτικών ουσιών υπάγεται στο Τριμελές Εφετείο Κακουργημάτων (Συμ. Εφ. Λαρ. 265/1991 Υπερ. σφ 1992 σελ. 1443).

Διέπραξε το αδίκημα της απλής συνέργειας στην πώληση ναρκωτικών εκείνος που μετέφερε τον συγκατηγορούμενο του με το αυτοκίνητό του στα μέρη όπου έγιναν οι πωλήσεις πρώην (ΑΠ 871/1990 Ποιν. Χρ. ΜΑ' 162).

Αγορά ναρκωτικής ουσίας από κάποιον είναι πράξη διαφορετική από την πώληση σ' αυτόν της ίδιας ναρκωτικής ουσίας. Έτσι ο καταδικασθείς για αγορά δεν εμπόδιζεται κατ' άρθρ. 211 ΚΠα, να καταθέσει ως μάρτυρας στη δίκη που έχει ως αντικείμενο την πώληση (Πεν. Εφ. Θεσ. 135/1991 Υπερ. σφ 2 σελ. 94).

Αιτιολογημένη η καταδική για απόπειρα πώλησης και κατοχή ναρκωτικών ουσιών αυτού, ο οποίος συνελήφθη τη στιγμή που ετοιμαζόταν να παραδώσει σε αστυνομικό ποσότητα ναρκωτικών (ΑΠ 510/1989 Ποιν. Χρ. Αθ' 987).

Για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματός της καλλιέργειας ινδικής κάνναβης, απαιτείται η δημιουργία με οποιονδήποτε τρόπο καταλλήλων συνθηκών, να σπορά, φύτευση, ανάπτυξη και περιποίηση με σκοπό την παραγωγή, χωρίς να απαιτείται και αναγκαία η βεβαιότητα της παραγωγής (ΑΠ 81/1988 Ποιν. Χρ. Αθ' 470).

Όποιος μεταφέρει με κάποιο μεταφορικό μέσο στον τόπο καλλιέργειας ινδικής κάνναβης εκείνους που γνωρίζουν ότι θέλουν να προβούν στη συγκομιδή της και παραμένει στον τόπο αυτό κατά τη διάρκεια της συγκομιδής για να ειδοποιήσει σε περίπτωση εμφάνισης αστυνομικών οργάνων είναι απλός συνεργός στην αξιόποινη πράξη της συγκομιδής ναρκωτικής ουσίας (ΑΠ 998/1989 Ποιν. Χρ. Μ' 378).

Η καλλιέργεια ινδικής κάνναβης είναι έγκλημα διαρκές και επομένως ως χρόνος τέλεσης θεωρείται αυτός κατά τον οποίο εξακολουθεί η κατάσταση που προηγήθηκε με την ενέσχυση του δράστη (ΑΠ 1117/1990 Ποιν. Χρ. ΜΑ' 410, ΑΠ 1017/1992 Ποιν. Χρ. ΜΒ' 792).

Αναιρείται η προβαλλόμενη αθωωτική απόφαση για καλλιέργεια ινδικής κάνναβης, για έλλειψη αιτιολογίας διότι το δικαστήριο απλώς αναφέρεται στις καταθέσεις των εξετασθέντων μαρτύρων χωρίς να εκφορξίζει την πεποίθησή του, αναφορικά με την αποδιδόμενη στον κατηγορούμενο πράξη. Επίσης δεν αναφέρει με βάση ποιων πραγματικών περιστατικών δέχθηκε τον ισχυρισμό του κατηγορουμένου ότι δεν γνώριζε την ύπαρξη των σπάρτα εννέα (9) δενδρουλίων ινδικής κάνναβης και δεν είχε σχέση με αυτά και δεν συνεκτίμησε την στην απολογία του κατηγορουμένου διαλαμβανόμενη ομολογία του, ότι στο παρελθόν είχε κάνει χρήση χαρτίς ομολογία που συνδυαζόμενη για την αποδιδόμενη στον κατηγορούμενο πράξη μπορούσε να συνδεθεί επιρροή στη συγκεκριμένη περίπτωση (ΑΠ 1177/1993 Ποιν. Χρ. ΜΓ' 875).

Ο χρόνος δράσεως του συνεργού προδιορίζεται αυτοτελώς το χρόνο τέλεσεως της αξιόποινης πράξης του, ο δε χρόνος τέλεσεως της κύριας πράξης είναι

κρίσιμος μόνο στην περίπτωση που επήλθε εν τω μεταξύ μεταβολή της ποινικής νομοθεσίας ή παραγραφή (ΑΠ 1017/1992 Ποιν. Χρ. ΜΒ' 792).

Έννοια κατοχής. Κατοχή υπάρχει όταν ο δράστης έχει την φυσική εξουσία επί των ναρκωτικών κατά τρόπο ώστε να μπορεί σε κάθε στιγμή να διαπύσει την ύπαρξή τους και κατά τη δίκη του βούληση να διαθέτει πραγματικά (ΑΠ 521/1991 Ποιν. Χρ. ΜΑ' 1019 ΑΠ 936/1990 Ποιν. Χρ. ΜΑ' 289, ΑΠ 56/1989 Ποιν. Χρ. Αθ' 695, ΑΠ 615/1987 Ποιν. Χρ. ΑΖ 740).

Η έννοια της κατοχής στο πεδίο του Ποινικού Δικαίου, σύμφωνα με την κρατούσα στην επιστήμη άποψη, είναι αυτοτελής και ανεξάρτητη από τις έννοιες της νομής και της κατοχής του Αστικού Δικαίου. (Βουγιούκας: Το έγκλημα της κλοπής σελ. 37, Γάφος Ποιν. Δίκαιο τεύχος σ' σελ. 15-16, Μανωλεδάκης: Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας σελ. 31).

Έννοια συγκατοχής ναρκωτικών ουσιών. Όταν ολόκληρη η ποσότητα της ναρκωτικής ουσίας βρίσκεται στην άμεση εξουσία και στη φυσική δυνατότητα ενεργείας των δράστών πρόκειται για συγκατοχή, εφ' όσον υποκειμενικά οι δράστες τελούν σε γνώση του περιεχομένου και της απαγορευμένης κατοχής της ναρκωτικής ουσίας (Πεν. Εφ. Αθ. 708/1991 Υπερ. σφ 2 σελ. 1157).

Η έννοια της κατοχής ναρκωτικής ουσίας δεν αποκλείει τη συγκατοχή. Εμβάλλεται να βεβαιώνεται ο τρόπος της συγκατοχής, ήτοι να αναφέρεται ο ειδικότερος προσδιορισμός των επί μέρους ενεργειών, οι οποίες συνιστούν και διαμορφώνουν τη σύγχρονη συγκατοχή (ΑΠ 56/1989 Ποιν. Χρ. Αθ' 695, ΑΠ 444/1984 Ποιν. Χρ. ΑΔ 881, ΑΠ 1027/1984 Ποιν. Χρ. ΑΕ 169).

Η συγκατοχή προϋποθέτει από κοινού πρόθεση, ήτοι η πρόθεση του ενός να ταυτίζεται με την πρόθεση του άλλου του συγκατόχου, και να εξυπακούεται ότι ο καθένας από τους συγκατόχους γνωρίζει το περιεχόμενο της ουσίας, δηλαδή ότι το κατεχόμενο είναι ναρκωτική ουσία και αποδέχεται την κατοχή.

Διέπραξε το αδίκημα της κατοχής ναρκωτικής ουσίας ο κατηγορούμενος, που είχε τοποθετήσει 220 γραμμάρια πρώην σε σακκούλα τροφίμων από νόστον, την οποία είχε αποκρύψει σε δένδρο σιακιάς που βρισκόταν κοντά στο δωμάτιο του πρώτου ορόφου του ξενοδοχείου που έμεινε (Συμ. ΑΠ 1357/1989 Ποιν. Χρ. Μ' 595).

Για τη θεμελίωση του εγκλήματος της αγοράς ναρκωτικών ουσιών, δεν είναι αναγκαία η ρητή μνεία και αναφορά σε συγκεκριμένη περίπτωση κατηγορίας ότι συμφωνήθηκε και τίμημα (ΑΠ 1047/1993 Ποιν. Χρ. ΜΓ' 813).

Αναιρείται η καταδικαστική απόφαση για αγορά, κατοχή και χρήση ινδικής κάνναβης, διότι προκειμένου μεν για το σκέλος της αγοράς και κατοχής στη εξωτερικά, δεν αναφέρεται αν η ποσότητα προσορίζονταν για παράνομη εμπορία, που είναι αναγκαία προϋπόθεση για την εφαρμογή των ελληνικών ποινικών νόμων, προκειμένου δε για το σκέλος της κατοχής στην Ελλάδα δεν αιτιολογήσε επαρκώς την απόρριψη του αυτοτελέως ισχυρισμού της κατοχής προς ύλη χρήση (ΑΠ 633/1987 Ποιν. Χρ. ΑΖ 544).

Η μη οργάνωση των αναφερομένων εγγράφων στο άρθρο 364 ΚΠα δεν επάγει ακρότητα, εκτός αν ζητήθηκε και το δικαστήριο αρνήθηκε ή παρέλειψε να αποφανθεί, οπότε υπάρχει έλλειψη ακρότητας (ΑΠ 449/1987 Ποιν. Χρ. ΑΣΤ 645). Αναιρείται η καταδικαστική, για παράνομη μεταφορά ναρκωτικών ουσιών απόφαση, επειδή δεν αναγγώσθηκε η ληψείσα υπ' όψη κατάθεσης συγκατηγορούμενης που δόθηκε προανακριτικώς.

Τιμωρείται κάποιος για νόθευση ναρκωτικών, μόνο αν αναμίξει με άλλη ουσία ναρκωτικά που αγόρασε νόμιμα από το κρατικό μονοπώλιο ναρκωτικών και όχι εκτός κρατικού μονοπωλίου (ΑΠ 1267/1990 Ποιν. Χρ. ΜΑ' 562).

Αποτελεί απόπειρα συντελέσεως στη διάθεση της χρήσεως ναρκωτικών ουσιών η φόρτωσή τους σε πλοίο, που κατευθύνονταν σε λιμάνι προκειμένου αυτές να διατεθούν και σε πρόσωπα που δεν είχαν κάνει χρήση, αλλά λόγω βλάβης και καιρικών συνθηκών άλλαξε πορεία και κατασχέθηκε. Στην έννοια της αποστολής δεμάτων, δειγμάτων ή επιστολών, που περιέχουν ναρκωτικά περιλαμβάνεται η μεταφορά τους με οποιαδήποτε δημόσιο ή ιδιωτικό μέσο. (ΑΠ 89/1991 Νοβ σελ. 955).

Η ειδική και υπερεισατωμένη αιτιολογία πρέπει να επεκτείνεται και στους αυτοτελείς ισχυρισμούς, οι οποίοι κατατείνουν στην άρση του άδικου χαρακτηρισμού της πράξης ή στον αποκλεισμό ή μείωση της ικανότητας προς καταλογισμό ή στην απόσβεση του αξιόποινου ή στην υπώληση της ποινής. Αυτοί οι ισχυρισμοί πρέπει σύμφωνα με το άρθρο 473 § 2 εδ. β' και 474 § 2 ΚΠα να προβάλλονται κατά τρόπο σαφή και ορισμένο, ώστε να μπορεί να αξιολογηθούν, γιατί αλλιώς ως άοριστοι είναι απαροδέκτοι και το δικαστήριο δεν υποχρεούται και να αιτιολογήσει την τυχόν απόρριψή τους (ΑΠ 1920/1992 Ποιν. Χρ. ΜΒ' 1093, ΑΠ 605/1991 Ποιν. Χρ. ΜΑ' 1128, ΑΠ 1705/1989 Υπερ. σφ 2 σελ. 183, ΑΠ 1166/1988 Ποιν. Χρ. Αθ' 99, ΑΠ 177/1987 Ποιν. Χρ. ΑΖ 603).

Για τη θεμελίωση του αδικήματος της πλαστογραφίας, της νόθευσης της χρησιμοποίησης πλαστής ή νοθευμένης ιστορικής συνταγής, με την οποία χορηγούνται ναρκωτικές ουσίες, δεν απαιτείται η επέλευση του αποτελέσματος, αρκεί η πλαστογράφηση, η νόθευση, ή η χρησιμοποίηση της πλαστής ή νοθευμένης ιστορικής συνταγής με σκοπό τη διακίνηση ναρκωτικών ουσιών.

Ορθή και αιτιολογημένη η καταδική για πώληση ναρκωτικής ουσίας

Κατάχρηση ιδιότητας γιατρών και φαρμακοποιών

1. Με την ποινή του άρθρου 5 τιμωρείται:

α) Ο γιατρός που εκδίδει συνταγή για τη χορήγηση ναρκωτικών, αν και γνωρίζει ότι δεν υπάρχει πραγματική και συγκεκριμένη ιατρική ένδειξη ή ο γιατρός που χορηγεί φάρμακα, τα οποία περιέχουν με οποιαδήποτε μορφή ναρκωτικά, γνωρίζοντας ότι αυτά θα χρησιμοποιηθούν για παρασκευή ναρκωτικών.

β) Ο φαρμακοποιός ή έμπορος φαρμάκων γενικά, διευθυντής ή υπάλληλος φαρμακείου ή οποιοσδήποτε άλλος στο φαρμακείο, ο οποίος εν γνώσει του χορηγεί ναρκωτικά χωρίς την προσηκούσα κατά τους όρους του νόμου ιατρική συνταγή ή με βάση μη προσηκούσα συνταγή ή πέρα απ' όσα αναγράφονται σ' αυτή.

2. Χορήγηση ουσιών για υποκατάσταση της εξάρτησης απαγορεύεται. Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται να χορηγούν ουσίες για υποκατάσταση της εξάρτησης ειδικές δημόσιες μονάδες στις οποίες δίδεται η σχετική άδεια με απόφαση του Υπουργού Υγείας Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων που εκδίδεται ύστερα από σύμφωνη γνώμη του Ο.ΚΑ.ΝΑ. Στην απόφαση πρέπει να καθορίζονται ειδικώς οι ουσίες των οποίων επιτρέπεται η χορήγηση και οι όροι κάτω από τους οποίους θα χορηγούνται.

Επίσης επιτρέπεται από ειδικές δημόσιες μονάδες απεξάρτησης ή χορήγηση ανταγωνιστικών ουσιών που αδρανοποιούν τους υποδοχείς των οπιούχων.

Όποιος χορηγεί ναρκωτικές ουσίες για την υποκατάσταση της εξάρτησης κατά παράβαση της πιο πάνω Υπουργικής απόφασης, τιμωρείται με τις ποινές του άρθρου 5 του παρόντος νόμου.

3. Γιατρός, που χορηγεί ναρκωτικές ουσίες του άρθρου 4 για θεραπευτικούς σκοπούς, οφείλει: α) Να χρησιμοποιεί διπλότυπες συνταγές, απλές μεν για τις ουσίες του πίνακα Δ, θεωρημένες δε από το Υπουργείο Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων για τις ουσίες των πινάκων Α έως Γ, και β) Να φυλάσσει το στέλεχος επί τρία έτη. Ο παραβάτης των έδ. α' και β' τιμωρείται με φυλάκιση και με στέρηση της άδειας άσκησης του επαγγέλματος. Περίληψη της καταδικαστικής απόφασης δημοσιεύεται σε ημερήσια εφημερίδα του τόπου όπου ο καταδικασμένος ασκεί το επάγγελμά του.

4. Με απόφαση του Υπουργού Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, που εκδίδεται ύστερα από γνωμοδότηση της Επιτροπής Ναρκωτικών του άρθρου 2 του νόμου αυτού και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, δύνανται να καθορίζονται οι όροι και οι προϋποθέσεις διάθεσης των ουσιών που αναφέρονται στο άρθρο 4 παρ. 3 και 4 του παρόντος νόμου, υπό μορφή σκευασμάτων, οποιασδήποτε φαρμακευτικής μορφής, καθώς και οι λεπτομέρειες συνταγογράφησης αυτών, ο τύπος και το σχήμα της διπλότυπης συνταγής. Για τις ουσίες του πίνακα Δ του άρθρου 4 παρ. 3 η συνταγή μπορεί να είναι απλή επαναλαμβανόμενη. Με όμοια απόφαση ορίζονται τα σκευάσματα ή ιδιοσκευάσματα, που υπάγονται στους πίνακες του άρθρου 4 παρ. 4.

— * —

Με τις παραπάνω ρυθμίσεις τροποποιείται η οριζόμενη διαδικασία για την κατ' εξαίρεση χορήγηση ουσιών, προς αντιμετώπιση του σωματικού συνδρόμου. Ειδικότερα, με την § 2 ενώ απαγορεύεται γενικώς η χρήση υποκατάστατων, επιτρέπεται αυτή μόνο, σε ειδικές μονάδες απεξάρτησης και υπό την άρνημη παρακολούθηση ειδικών γιατρών.

Με την § 3 προορίζεται ο τρόπος συνταγογράφησης των ουσιών του άρθρου 4, ενώ με την § 4, η συνταγογράφηση των ουσιών του πίνακα Δ του άρθρου 4 που αφορά τα ψυχότροπα. Η συνταγογράφηση αυτών μπορεί να γίνεται με απλή συνταγή επαναλαμβανόμενη.

Άρθρο 8

Επιβαρυντικές περιστάσεις

Με ισόβια κάθειρξη και με χρηματική ποινή δέκα εκατομμυρίων (10.000.000) δραχμών μέχρι διακοσίων εκατομμυρίων (200.000.000) δραχμών τιμωρείται ο παραβάτης των άρθρων 5,6 και 7 του παρόντος νόμου, αν είναι υπότροπος ή ενεργεί κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια ή ενεργεί με σκοπό να προκαλέσει τη χρήση ναρκωτικών ουσιών από ανήλικους ή χρησιμοποιεί με οποιονδήποτε τρόπο ανήλικα πρόσωπα κατά την τέλεση των παραπάνω πράξεων ή μετέρχεται κατά την τέλεση των πράξεων αυτών ή προς το σκοπό διαφυγής του τη χρήση όπλων ή οι περιστάσεις τέλεσης μαρτυρούν ότι είναι ιδιαίτερο επικίνδυνος ή ενεργεί υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 1 παρ. 1 του ν. 1916/1990. Ως υπότροπος θεωρείται όποιος έχει καταδικασθεί αμετάκλητα για παράβαση της νομοθεσίας περί ναρκωτικών σε βαθμό κοινωφιλίας εντός της προηγούμενης δεκαετίας ή σε βαθμό πλημμελήματος εντός της προηγούμενης πενταετίας.

ακολούθηση του αναφερόμενου ο οποίος όντας τοξικομανής, με περισσότερες πράξεις που συνιστούν εξακολούθηση του ίδιου εγκλήματος, πουλούσε καθημερινά σε συγκεκριμένο άτομο διάφορες ποσότητες ηρωίνης από 1 έως 2 γραμμάρια κάθε φορά, αντί τμημάτων 12.000 δραχμών ανά γραμμάριο. Το δικαστήριο της ουσίας όμως που δέχθηκε ότι ο δράστης κατά τους αυτούς τόπους και χρόνους στέλεσε κατ' εξακολούθηση και το έγκλημα της κατοχής, πρέπει να επιβάλει μία ενιαία ποινή και για τις δύο πράξεις αφού αυτές πορούν την ίδια ποσότητα.

Αναιρείται η καταδικαστική απόφαση εν μέρει για έλλειψη αιτιολογίας και φερόμενης εφαρμογής του άρθρου 5 § 2 του ν. 1729/1987, διότι το Εφετείο μολοντί δέχθηκε ότι οι ποσότητες που αναφέρονται στην πράξη της άληξης κατ' εξακολούθηση ταυτίζονται με εκείνη της κατοχής, έβγαλε χωριστά ποινή για κάθε μία από αυτές τις πράξεις, παραλείποντας συγχρόνως να παντήσει και στο σχετικό αυτετιλή ισχυρισμό του αναφερόμενου (ΑΠ 320/1992 Ποιν. Χρ. ΜΒ' 1094).

Σύμφωνα με το γράμμα και το πνεύμα της διατάξεως της § 2 του άρθρου 5 του ν. 1729/1987, πρέπει να επιβάλλεται μία ενιαία ποινή, χωρίς να εφοροδύεται το άρθρο 94 Π.Κ. Δηλαδή το δικαστήριο, όταν η πράξη έχει τελεστεί με περισσότερους τρόπους, αφορά όμως την ίδια ποσότητα, δεν θα επιβάλει ποινή α την κάθε πράξη χωριστά και μετά θα προβεί σε συγχώνευση των ποινών κρίνοντας ως ποινή βάσης την βαρύτερη στην οποία θα συγχωνεύσει τις άλλες. Αλλά λαμβάνοντας υπόψη του τη συνολική εγκληματική δράση του δράστη α επιβάλει μία ενιαία ποινή.

Κατ' άρθρο 99 Π.Κ όπως ισχύει μετά την τροποποίηση που έγινε με το ν. 341/1991 σε συνδυασμό με το ν. 1960/1991 επιτρέπεται η αναστολή εκτέλεσης της ποινής με όρους εφ' όσον αυτή δεν υπερβαίνει τους 24 μήνες.

Αν ο κατηγορούμενος για τα αδικήματα της αγοράς προς εμπόριο και κατοχή ναρκωτικών ουσιών κατ' εξακολούθηση από μη τοξικομανή, χρήση ναρκωτικών ουσιών και οπλοκατοχή, καταδικασθεί από το Τριμελές Εφετείο Κακουργημάτων σε εφέση ποινή, δηλαδή σε ποινή άνω των δύο (2) ετών (άρθρ. 489 1 περ. στ' ΚΠΔ) και οσκήσει έφεση, σύμφωνα με το τελευταίο εδάφιο της § 2 του άρθρ. 497 ΚΠΔ όπως αυτό αντικαταστάθηκε με το άρθρο 13 εδ. 5 του 1941/1991, το δευτεροβάθμιο δικαστήριο αναβάλλοντας την εκδίκαση της έφεσης, μπορεί είτε αυτεπαγγέλτως έλεητα από αίτηση του εισαγγελέα ή του εισηγουμένου, να διατάξει ταυτόχρονα με την αναβλητική του απόφαση την αναστολή εκτέλεσης της προσβαλλομένης απόφασης με τον όρο της καταβολής χρηματικής εγγύησης και αν ακόμη η προσβαλλόμενη απόφαση δεν χορήγησε ανασταλτικό αποτέλεσμα στην κρινόμενη έφεση (Πεν. Εφ. Αθ. 437/1992 περ. ση 2 σελ. 1430).

Άρθρο 6

Διακεκριμένες περιπτώσεις

1. Με κάθειρξη τουλάχιστον δεκαπέντε (15) ετών και με χρηματική ποινή πέντε εκατομμυρίων (5.000.000) δραχμών μέχρι εκατόν πενήντα εκατομμυρίων (150.000.000) δραχμών τιμωρείται ο παραβάτης του άρθρου 5: α) Αν με τη διάπραξη του εγκλήματος τούτου διευκόλυνε ή απέλυσε τη διάπραξη άλλων εγκλημάτων και β) Αν είναι υπάλληλος (άρθρο 1 στοιχ. α' του Π.Κ), ο οποίος λόγω της υπηρεσίας του ασχολείται με ναρκωτικά και ιδίως με τη φύλαξη τους ή τη διώξη των παραβατών υ νόμου αυτού ή το έγκλημα συνδέεται με την υπηρεσία του.

2. Με τις ποινές της προηγούμενης παραγράφου τιμωρείται ο υπαίτης της πράξης του άρθρου 5 παρ. 1 στοιχ. γ' του νόμου αυτού, εφ' όσον ανήκει στο προσωπικό των καταστημάτων ή των ιδρυμάτων στα οια τέλεσε την πράξη.

3. Με τις ποινές της παραγράφου 1 τιμωρείται και όποιος:

α) Εισάγει ναρκωτικά ή διευκολύνει την εισαγωγή ή διακίνησή τους σχολικές μονάδες οποιασδήποτε βαθμίδας και εκπαιδευτικά ιδρύτα ή άλλες μονάδες κατάρτησης, επιμόρφωσης ή μετεκπαίδευσης, τός αν η εισαγωγή έγινε για την εκτέλεση συγκεκριμένου εκπαιδευτικού ή ερευνητικού προγράμματος.

β) Εισάγει ναρκωτικά, διευκολύνει την εισαγωγή ή διακίνησή τους χώρους άθλησης, κατασκηνώσεων, ορφανοτροφείων, φροντιστηρίων ή χώρους παροχής κοινωνικών υπηρεσιών ή διαμονής των ενόων δυνάμεων ή σε χώρους συγκέντρωσης μαθητών ή οπουδήποτε εκπαιδευτικούς ή αθλητικούς σκοπούς ή για κοινωνική δραστηριότητα.

γ) Πωλεί, προσφέρει διαθέτει, διανέμει ναρκωτικά σε τρίτους με οιοδήποτε τρόπο σε χώρους που βρίσκονται σε άμεση γειτνίαση με παραπάνω χώρους ή μεσολαβεί σε κάποια από τις πράξεις αυτές.

— * —

Επιν § 1 προστέθηκε και άλλη διάταξη, σύμφωνα με την οποία αποτελεί εκριμένη περίπτωση, που λαμβάνει αριθμό (α) η ανόμιξη του δράστη σε ες εγκληματικές δραστηριότητες που διευκολύνονται από τη διάπραξη λήματος ναρκωτικών.

Επιν § 3 συμπληρώνονται διατάξεις του ίδιου άρθρου, ώστε να καταστούν βεβαιότερες και μεγαλύτερης έκτασης εφαρμογής.

Η αντικατάσταση του άρθρου αυτού κρίθηκε αναγκαία, προκειμένου να συμπεριληφθούν σ' αυτό και άλλες μορφές εγκληματικής συμπεριφοράς που παρουσιάζουν ιδιαίτερη επικινδυνότητα, για το κοινωνικό σύνολο, όπως η χρησιμοποίηση ανήλικων κατά τη διάπραξη εγκλημάτων ναρκωτικών, η συμμετοχή του δράστη σε ένωση ή ομάδα προσώπων που έχουν ως σκοπό τη διάπραξη τέτοιων εγκλημάτων, η συμμετοχή του σε άλλες διεθνείς εγκληματικές δραστηριότητες, η χρήση όπλων ή βίας κ.λπ.

Επισημαίνουμε ότι, με τη διάταξη αυτή επιχειρείται μια αναμόρφωση των ποινών προς το αυστηρότερο. Μια τακτική η οποία ακολουθείται σήμερα στο διεθνή χώρο και έχει ως στόχο και σκοπό να αποθαρρύνει το λαθρέμπορο, το μετροπράτη, το διακινητή του λευκού θανάτου (Εισ. έκθ. σελ. 4).

Κατ' επάγγελμα τέλεση της πράξης υπάρχει όταν ο δράστης έχει πρόθεση επανειλημμένης διάπραξης του εγκλήματος, με σκοπό τον ποιοτικό εισοδήματος απ' αυτή.

Κατά συνήθεια τέλεση της πράξης υπάρχει όταν από την επανειλημμένη διάπραξη του αδικήματος προκύπτει ροπή του δράστη προς αυτή.

Ιδιαίτερα επικίνδυνος χαρακτηρίζεται ο δράστης όταν οι περιστάσεις με τις οποίες τελέστηκε η πράξη, ιδιαίτερα δε η ποιότητα και η ένταση των αιτίων που τον ώθησαν και η εν γένει προσωπικότητά του, μαρτυρούν ροπή αυτού στην διάπραξη και νέων στο μέλλον εγκλημάτων.

Άρθρο 9

Πρόκληση και διαφήμιση

1. Όποιος παρακινεί ή προκαλεί άλλον στην παράνομη χρήση ναρκωτικών ή διαφημίζει τη χρήση τους ή παρέχει πληροφορίες για την κατασκευή ή την προμήθειά τους με σκοπό την διείσδυσή τους ή προσφέρει στην τέλεση των πράξεων της παρ. 1 του άρθρου 5 του νόμου αυτού τιμωρείται, αν δεν προβλέπεται βαρύτερη ποινή από άλλη διάταξη, με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή εκατό χιλιάδες (100.000) μέχρι είκοσι εκατομμύρια (20.000.000) δραχμές.

2. Αν ο δράστης τελεί τις πράξεις της παραγράφου 1 κατά σύστημα και με σκοπό το κέρδος γι' αυτόν ή τρίτο, τιμωρείται με ποινή πρόσκαιρης κάθειρξης.

3. Δε συνιστά άδικη πράξη η διατύπωση γνώμης ή επιστημονικής κρίσης σχετικά με τα ναρκωτικά, όταν γίνεται από δικαιολογημένο κοινωνικό ενδιαφέρον, κατά την άσκηση δικαιώματος ή την εκπλήρωση καθηκόντος. Η διάταξη αυτή δεν εφαρμόζεται, αν από τον τρόπο διατύπωσης ή τις περιστάσεις υπό τις οποίες έγινε η πράξη προκύπτει σκοπός πρόκλησης ή διαφήμισης.

Άρθρο 10

Οδήγηση μεταφορικών μέσων

1. Με φυλάκιση τουλάχιστον τριών (3) ετών και με χρηματική ποινή δέκα χιλιάδες (10.000) μέχρι δέκα εκατομμύρια (10.000.000) δραχμές καθώς και με στέρηση τουλάχιστο για δύο (2) έτη της άδειας χορήγησης ή του οικείου διπλώματος ή του πτυχίου τιμωρείται όποιος οδηγεί ή κυβερνά οποιοδήποτε πλωτό, χερσαίο ή αεράριο μεταφορικό μέσο υπό την επίδραση ναρκωτικών. Αν από την πράξη αυτή προκύψει κίνδυνος ζωής ανθρώπων, επιβάλλεται ποινή πρόσκαιρης κάθειρξης.

2. Μετά την απόδοση διετίας ο καταδικασμένος μπορεί να υποβάλει αίτηση στις αρμόδιες αρχές για την επανάκτηση της άδειας με την προϋπόθεση ότι έχει υποστεί επιτυχώς τη θεραπεία αποξίνωσης.

Άρθρο 11

Τέλεση από αμέλεια

Αν οι πράξεις των άρθρων 5 παρ. 1, 6 και 7 παρ. 1 και 2 τελέστηκαν από αμέλεια, επιβάλλεται ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή πενήντα χιλιάδες (50.000) μέχρι δέκα εκατομμύρια (10.000.000) δραχμές.

Ορθή και αιτιολογημένη η καταδίκη για παραλαβή ναρκωτικής ουσίας από αμέλεια του αναρρακίστητος ο οποίος παρέλαβε δέμα, προερχόμενο από τις Ηνδίες, που περιείχε ποσότητα ηρωίνης και προσοριζόταν για το ναρκωτικό γιό του. Ειδικότερα ο αναρρακίστης παρέλαβε από το ταχυδρομείο ένα δέμα μέσα στο οποίο ήταν επιμελώς κρυμμένη ποσότητα 100 γραμμαρίων ηρωίνης με αποστολέα τον C.L. ο οποίος ήταν γνωστός του ναρκωτικού γιού του που και άλλοτε είχε συλληφθεί για παρόμοια αδικήματα και για τον οποίο προοριζόταν το

δέμα. Αν είχε καταβάλει στη συγκεκριμένη περίπτωση την επιμέλεια και προσοχή που οφείλει από τις περιστάσεις και μπορούσε να καταβάλει θα επέφευγε έτσι την παραλαβή (ΑΠ 1200/1989 Ποιν. Χρ. Μ' 469).

Η καλλιέργεια ινδικής κάνναβης όταν τελείται με δόλο συνιστά, εμπορία ναρκωτικών ουσιών, επειδή όμως τελέστηκε από αμέλεια, επιβάλλεται ποινή φυλάκισης 8 μηνών η οποία και μετατρέπεται (Εφ. Πατρ. 103/1991 Υπερ. σφ 2 σελ. 98).

Η προβολή του ισχυρισμού από το δράστη, ότι τέλει σε αμέλεια κατά το χρόνο τέλεσης της αξιόποινης πράξης για την οποία παραπέμπεται στο δικαστήριο για να δικάσει, αποτελεί αυτοτελή ισχυρισμό και γι' αυτό σε περίπτωση απόρριψής του από το δικαστήριο πρέπει να τύχει πλήρους και εμπειραστωμένης αιτιολογίας.

Δεν συντρέχει τέλεση του αδικήματος της από αμέλεια διευκόλυνσης εισαγωγής ναρκωτικών ουσιών σε σωφρονιστικό κατάστημα τελούμενης με παράλειψη, από τον αρχιφυλάκο, ο οποίος απουσίαζε από τη φυλακή κατά το χρόνο εισαγωγής σ' αυτήν ηρωίνης από κρατούμενο, γιατί εν όψει της απουσίας του ούτε δυνατότητα ενέργειας υπήρχε ούτε και γνώση των προσώπων του κρατούμενου και του φύλακα που θα επεξελάσαν το έργο της συγκομιδής απορριμμάτων. Εξ άλλου ούτε ιδιαίτερη νομική υποχρέωση υπήρχε από μεριάς του γιατί υπεύθυνοι για τις εγγραφές στην ύπαιθρο και την επίβλεψη των φυλάκων είναι οι αρχιφυλάκες (άρθρ. 116 ν. 1851/1989, Συμ. Εφ. Θεσ. 237/1993 Υπερ. σφ 3 σελ. 906).

Άρθρο 12

Χρήστες ναρκωτικών ουσιών

1. Όποιος για δική του αποκλειστική χρήση, προμηθεύεται ή κατέχει με οποιονδήποτε τρόπο ναρκωτικά σε ποσότητα, που αποδεδειγμένα εξυπηρετεί αποκλειστικά τις δικές του ανάγκες ή κάνει χρήση τους, ή καλλιεργεί φυτά κάνναβης σε αριθμό ή έκταση που δικαιολογούνται μόνο για δική του αποκλειστική χρήση, τιμωρείται με φυλάκιση. Η διαπίστωση της εξυπηρέτησης της αποκλειστικά δικής του ανάγκης για τη συγκεκριμένη ουσία, γίνεται με συνεκτίμηση του είδους της ποσότητας και της καθαρότητας της ουσίας, καθώς και των διαγνωστικών στοιχείων των αναφερομένων στο άρθρο 13 του παρόντος νόμου. Με αποφάσεις του Υπουργού Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων μπορεί να προσδιορίζονται τα όρια ποσότητας της κάθε επί μέρους ναρκωτικής ουσίας, που θεωρείται ότι καλύπτει τις ανάγκες ενός χρήστη, έστω και τοξικομανούς, για ορισμένο χρόνο. Κατά την επιμέτρηση της ποινής λαμβάνεται υπόψη ο βαθμός βλαπτικότητας της κάθε ναρκωτικής ουσίας και ιδιαίτερα η κατηγορία, στην οποία ανήκει.

2. Αν ο υπαίτιος κάποιος από τις αξιόποινες πράξεις του έδ. α της προηγούμενης παραγράφου δεν έχει τιμωρηθεί προηγουμένως για έγκλημα του παρόντος νόμου, ούτε έχει κριθεί ως μη τιμωρητός, σύμφωνα με την επόμενη παράγραφο του άρθρου αυτού και δηλώσει μετά την άσκηση της ποινικής δίωξης εναντίον του, ότι επιθυμεί την παρακολούθηση συμβουλευτικού θεραπευτικού προγράμματος, ο εισαγγελέας με αιτιολογημένη διάταξη του και έγκριση του εισαγγελέα εφετών, το δικαστικό συμβούλιο ή το δικαστήριο μπορεί να αναστείλει την πρόοδο της δίκης και να ορίσει το πρόγραμμα που οφείλει αυτός να παρακολουθήσει. Αν ο κατηγορούμενος υπαίτιος δεν παρακολουθεί καθόλου ή παρακολουθεί πλημμελώς το πρόγραμμα ή τρείς στάση συμβίβαση με τη σωστή εκτέλεση του παρόντος και τούτο βεβαιωθεί με έγγραφο του διευθυντή του προγράμματος προς τον αρμόδιο ανακριτή ή εισαγγελέα, ή αν επακολουθήσει καταδίκη του για νέο έγκλημα προβλεπόμενο από τον παρόντα νόμο, το δικαστήριο ανακαλεί την περί αναστολής της δίκης, απόφαση και δικάζεται κατ' ουσίαν η υπόθεση. Αν ο υπαίτιος παρακολουθήσει με επιτυχία το θεραπευτικό πρόγραμμα, επί εξόμνη τουλάχιστον, σύμφωνα με έγγραφη βεβαίωση του διευθυντή του προγράμματος στον αρμόδιο ανακριτή ή εισαγγελέα και σφραγισμένη γνώμη περί αποθεραπείας, έπειτα από ψυχιατρική πραγματογνωμοσύνη και εργαστηριακή εξέταση ενός από τους φορείς του επόμενου άρθρου παρ. 2 το αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο ή το δικαστήριο μπορεί να κρίνει το δράστη ατιμώρητο.

3. Βούλευμα ή απόφαση, ότι ο υπαίτιος δεν πρέπει να τιμωρηθεί μπορεί να εκδοθεί και ο δράστης της παρ. 1 του παρόντος να κριθεί ατιμώρητος χωρίς να διαταχθεί προηγουμένως ή από μέρους του παρακολουθήσει θεραπευτικό πρόγραμμα, όταν το δικαστικό συμβούλιο ή το δικαστήριο, εκτιμώντας τις περιστάσεις κάτω από τις οποίες τελέστηκε η πράξη και την προσωπικότητα του δράστη κρίνει ότι η αξιόποινη πράξη ήταν τελείως συμπτωματική και δεν είναι πιθανό να επαναληφθεί αυτή ή κάποια άλλη του παρόντος νόμου. Σε κάθε περίπτωση το συμβούλιο ή το δικαστήριο μπορεί να επιβάλει στον κρινόμενο ατιμώρητο δράστη έναν ή περισσότερους όρους του άρθρου 100 Α παρ. 2 του ΠΚ. Το ως άνω βούλευμα ή η απόφαση υπόκειται σε έφεση και σε αναίρεση.

Από την § 1 του παρόντος άρθρου απαλείφθηκε ο όρος «μικρή ποσότητα», προστέθηκε η φράση «η διαπίστωση της εξυμνήσεως της αποκλειστικά του να ανάγκης για τη συγκεκριμένη ουσία, γίνεται με συνεκτίμηση του βε, της ποσότητας και της καθαρότητας της ουσίας, καθώς και των διαπιστικών στοιχείων των αναφερομένων στο άρθρο 13 του παρόντος νόμου» δηλαδή της εξάρτησης, του είδους και της έκτασης αυτής.

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι για να τύχουν εφαρμογής οι διατάξεις του ίδιου άρθρου, δεν πρέπει απαραίτητα ο δράστης να συλληφθεί με ποσότητα μόνο δόσης. Μπορεί να έχει ποσότητα για περισσότερες δόσεις. Γι' αυτό άλλωστε προστέθηκε και η φράση «με απορρέει του Υπουργού της, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων μπορεί να προσδιορίζονται τα α ποσότητας της κάθε επί μέρους ναρκωτικής ουσίας, που θεωρείται ότι καπτε τις ανάγκες ενός χρήστη έστω και τοξικομανούς, για ορισμένο χρόνο». Μόνο όμως που δεν καθορίζεται ο ορισμένος χρόνος πόσος μπορεί να είναι, μία εβδομάδα, ένας μήνας, τρεις μήνες ή και περισσότερο.

Η επιθυμία του νομοθέτη ήταν η διάταξη αυτή να αποτελέσει την κληρονομία της μικροποσότητας η οποία τόσο ταλαιώρησε τα δικαστήρια από την εφαρμογή του ν. 743/1970 μέχρι και τώρα που ίσχυε η τροποποιηθείσα διάταξη § 1 του άρθρου 12 του ν. 1729/1987 και οδήγησε σε αφορώσεις αδικ. Ποιά και πόση ήταν η μικροποσότητα; Για το ένα δικαστήριο ήταν αυτή η ποσότητα, για το άλλο ήταν η άλλη. Γι' αυτό και εγκαταλείφθηκε ο όρος «μικροποσότητας και υιοθετήθηκε το κριτήριο της ποσότητας που είναι αναγκαία αποκλειστικά για ίδια χρήση και για ορισμένο χρόνο, γεγονός που επιβεβαιώνει ότι η ποσότητα θα είναι ένα κυμαινόμενο μέγεθος, ανάλογα για την περίπτωση (Πρακ. Βουλ. 8-7-1993 σελ. 640).

Θελοντας ο νομοθέτης, να μην αφήσει το δικαστή ανεξέλεγκτο, ως προς το ακριβώς μιας ποσότητας ενός συγκεκριμένου ναρκωτικού, αν και κατά το αυτή θεωρείται ότι εξυμνήσει αποκλειστικά την ίδια χρήση, ή στοιχειοθετο έγκλημα της εμπόρεας και για να μην παραυσιασθεί το φαινόμενο για την ποσότητα το ένα δικαστήριο να αποφαινεται ότι αυτή εξυμνήσει την ίδια ηση και το άλλο δικαστήριο να αποφαινεται ότι αυτή στοιχειοθετεί εμπόριο

Για το ακαθό αυτό, επιδίωξε να καθορίσει κάποιες καθοδηγητικές γραμμές, μια υποσυγκριτική απόφαση η οποία θα υιοθετεί όλα τα επιστημονικά δεδομένα πρόσφορα για τη συγκεκριμένη περίπτωση και το συγκεκριμένο ατομό, λαμβάνοντας υπόψη της κάθε φορά το είδος του ναρκωτικού, την καθαρότητα μ και τις ανάγκες του κάθε χρήστη, ενώ αφήνει μια ευχέρεια στο δικαστή προσαρμόσει αυτά τα κριτήρια στην κάθε περίπτωση.

Σωστή και επιβεβλημένη η εν λόγω διάταξη, διότι για παράδειγμα τόσο το κασιόελαιο όσο και η μαριχουάνα αποτελούν παράγωγα της ινδικής κάνναβης, αν όμως ενώ 15 γραμμάρια κασιόελαιου αποτελούν μεγάλη ποσότητα, η ίδια ποσότητα σε μαριχουάνα που αποτελείται από κοτσόνια, φύλλα και φουντα είναι από μηδονική έως πολύ μικρή. Επίσης αν κάποιος συλληφθεί με 5 γραμμάρια ηρωίνης καθαρής, ποσότητα που μπορεί να ικανοποιήσει 300 άτομα είναι γάλη ποσότητα, αν όμως η ίδια ποσότητα ηρωίνης είναι νοθευμένη κατά % πράγμα σύνηθες στο παρόνομο εμπόριο, η ποσότητα είναι μικρή διότι τα 5 αμάρια στην ουσία είναι 5 εκατοστά του γραμμαρίου.

Όταν ο νομοθέτης θέσπιζε τη διάταξη της § 1 του παρόντος άρθρου, υιοθέτησε την ποσότητα που παράγει ένα πλήρως αναπτυγμένο φυτό ινδικής κάνναβης και ωστόσο χρησιμοποίησε πληθυντικό αριθμό για τα φυτά, στη πρόο- «καλλιέργει φυτά ινδικής κάνναβης σε αριθμό ή έκταση που δικαιολογούνται μόνο για δική του αποκλειστική χρήση». Κατά συνέπεια η καλλιέργεια ποικιών φυτών ινδικής κάνναβης, σίγουρα είναι αριθμός φυτών που υμνήσει την παρούσα διάταξη και δικαιολογείται ο τυχόν προβαλλόμενος ισχυρισμός ο δράστη ότι την προόζει για δική του αποκλειστική χρήση και για ορισμένο χρόνο.

Με την τροποποίηση του άρθρου 12 επιτέλους δόθηκε νομοθετική λύση, την αιφνιόλογητη ερμηνεία της φράσεως, προμήθεια με οποιοδήποτε τρόπο, την οποία τα δικαστήρια έδωσαν διαφορετική ερμηνεία, αφού πρώτα μεν αποφάσεις δέχονταν ότι η καλλιέργεια ινδικής κάνναβης οποιασδήποτε ποσότητας στοιχειοθετούσε το έγκλημα της καλλιέργειας του άρθρου 3 § 1 περ. 1 του ν. 1729/1987 (ΑΠ 605/1991 Πον. Χρ. ΜΑ' 1128 του ΑΠ. 14/1991 Πον. Χρ. ΜΑ' 1139, ΑΠ 400/1990 ΝοΒ 38 σελ. 125) ΑΠ 502/1990 ΝοΒ 39 σελ. 607 ΑΠ 938/1990 Πον. Χρ. ΜΑ' 129 ΑΠ 05/1988 ΝοΒ 35 σελ. 1257), ενώ άλλες δέχονταν ότι στην εφαρμογή της φράσεως με οποιοδήποτε τρόπο συμπεριλαμβάνονταν και η καλλιέργεια ποσότητας ινδικής κάνναβης. Εφ. Θράκ. 147/1992 Υπερ. σπ 3 του 1992 Εφ. ετρ. 237/1989 Πον. Χρ. Αθ' 995, Εφ. Κερκ. 80/1988, Εφ. Αθ' 44/1987 Πον. Χρ. ΑΖ' 834, Πλημ. Δραμ. 22/1990 Πον. Χρ. Μ' 756 κ.λπ.

Θέβια ο Άρειος Πάγος έλαβε οριστική θέση, με το εφ. Αθ' 1128 του 1991. Ο νομοθέτης ήθελε να συμπεριλάβει στην έννοια της προμήθειας με οποιοδήποτε τρόπο, την οποία τα δικαστήρια έδωσαν διαφορετική ερμηνεία, μετά τις διατάξεις της απόφασης που υποστηρίχθηκαν στη θεωρία και τη νομολογία, η οποία με την εφαρμογή του νόμου, μπορούσε να δώσει νομοθετικά λύση στο πρόβλημα. Άλλωστε οι τρεις μήνες τροποποίησε διάταξη του ν. 1729/1987 με το εφ. Αθ' 1128 του 1991, αλλά δεν το έκανε.

Με τις καινούργιες διατάξεις, δεν έγινε δεκτή η από πολλούς υμνηθείσα ερμηνεία που υποστηρίχθηκε από την Δικαιοσύνη, με την οποία η καλλιέργεια των ναρκωτικών αν εκληθεί και με οποιοδήποτε τρόπο, ωστόσο εμπέδως πλην σωφών γίνεται η διάκριση αυτή, με τον τρόπο επιτελώσεως των χρηστών, στην § 2 του παρόντος άρθρου, όπως τον έκανε επιτελώσεως με το άρθρο 14 του ν. 2181/1993, όπου αναφέρονται οι εξής: Κατά την επιμέτρηση της ποινής λαμβάνεται υπόψη ο βαθμός βλαπτικότητας της

κάθε ναρκωτικής ουσίας και ιδιαίτερα η κατηγορία στην οποία ανήκει.

Συνεπώς ένας που κατηγορείται, για προμήθεια ή κατοχή για δική του αποκλειστική χρήση ινδικής κάνναβης, που είναι ελάχιστα βλαπτική για την υγεία του δράστη, θα τιμωρηθεί πολύ πιο λίγο, πολύ πιο εύφορα, από εκείνον που θα συλληφθεί για προμήθεια ή κατοχή ηρωίνης ή LSD που είναι ιδιαίτερα βλαπτική για τον ανθρώπινο οργανισμό.

Με την § 2 δημιουργείται και ένα κίνητρο αποθεραπείας για τους χρήστες, οι οποίοι όταν γνωρίζουν από πριν ότι μαζί με την αποθεραπεία τους θα απαλλαγούν και από την τιμωρία, αυτό θα ενισχύσει τη θέλησή τους να υπαχθούν οικειοθελώς σε ένα αποθεραπευτικό πρόγραμμα και έτσι θα επιτευχθεί ευκολότερα ο επιδιωκόμενος σκοπός, αφού αν ο υπαίτιος παρακολουθήσει με επιτυχία το θεραπευτικό πρόγραμμα επί ένα τουλάχιστον εξάμηνο, πράγμα που θα βεβαιώνεται εγγράφως από το διευθυντή του προγράμματος στον αρμόδιο ανακριτή ή εισαγγελέα και με σύμφωνη ιστορική πραγματογνωμοσύνη περί αποθεραπείας του, το αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο ή δικαστήριο μπορεί να κρίνει το δράστη ατιμώρητο.

Τέλος πολλοί κατάδικοι βρίσκονται στις φυλακές γιατί περιστασιακά έκαναν χρήση ενός ναρκωτικού. Αυτή την κατηγορία των κρατουμένων θέλησε ο νομοθέτης να προστατεύσει από την περηπεία μιας φυλάκισης και έδωσε τη δυνατότητα στο συμβούλιο και στο δικαστήριο να κρίνουν ατιμώρητο το δράστη και χωρίς την υποχρέωσή του να παρακολουθήσει κάποιο θεραπευτικό πρόγραμμα, όταν το δικαστικό συμβούλιο ή το δικαστήριο εκτιμήσουν τις περιστάσεις κάτω από τις οποίες τελέστηκε η πράξη και την προσωπικότητα του δράστη, κρίνει ότι η αξιόποινη πράξη ήταν τελείως συμπτωματική και δεν είναι πιθανό να επαναληφθεί. Μπορεί όμως να επιβάλει έναν ή περισσότερους όρους του άρθρου 100 Α' Π.Κ. Η διάταξη αυτή είναι όντως πρωτοποριακή, γιατί δίνει τη δυνατότητα στο χρήστη να μείνει ατιμώρητος από το στάδιο ήδη της προδικασίας. Διότι τι νόημα θα έχει να οδηγηθεί στις φυλακές ένας νέος που περιστασιακά έκανε χρήση χασίς;

Προμήθεια ναρκωτικών για αποκλειστική χρήση του δράστη, σημαίνει ότι αλόκληρη η ποσότητα αποσκοπεί στην ίδια χρήση (ΑΠ 177/1987 Πον. Χρ. ΑΖ' 603, Εφ. Αθ. 492/1989 Ελλ. Δικ. 33 σελ. 475, Συμ. Πλ. Θεσ. 944/1991 Υπερ. σπ 2 σελ. 1175).

Η πράξη της κατοχής σε σχέση με την πράξη της προμήθειας, όταν πρόκειται για την αυτή μικροποσότητα ναρκωτικής ουσίας, συνιστά μη τιμωρήτη ύστερη πράξη στο πλαίσιο της φαινομένης συροχής (Συμ. Διαρ. Ναυτ. Πετρ. 108/1992 Υπερ. σπ 3 σελ. 159).

Για την ποινική δίωξη του πλημμελήματος του άρθρου 12 όταν τελείται στην αλλοδαπή απαιτείται και σχετική αίτηση της χώρας (Συμ. Πλ. Θεσ. 944/1991 Υπερ. σπ 2 σελ. 1175).

Η αγορά, η παρασκευή, η καλλιέργεια, η συγκομιδή, η παραλαβή, και οι σχετικές τυποποιούμενες προπαρασκευαστικές πράξεις, όταν διαπιστώνεται ότι αφορούν μικροποσότητα ναρκωτικών και ότι ο δράστης ενεργούσε με αποκλειστικό του σκοπό όχι την εκμετάλλευση του ναρκωτικού, αλλά την αποκλειστική ατομική χρήση, εντάσσονται εννοιολογικά στην «προμήθεια» του άρθρου 12. Οι δε πράξεις της εισαγωγής ή εξαγωγής από την επικράτεια, της διαμετακομιδής, της αποθήκευσης, και της παρακαταθέσης και της μεταφοράς, εφ' όσον πρόκειται για μικροποσότητα και τελούνται με αποκλειστικό σκοπό την αποκλειστική χρήση από το δράστη, στοιχειοθετούν την πράξη της κατοχής του άρθρου 12 (Στ. Παύλου Υπερ. σπ 2 σελ. 1237 επ, Συμ. Εφ. Κρ. 141/1991 με πρόταση Κ. Βομηρής Πον. Χρ. ΜΑ' 1194).

Προμήθεια είναι η με οποιοδήποτε τρόπο κτήση ναρκωτικής ουσίας. Ο προσδιορισμός της έννοιας της μικρής ποσότητας ναρκωτικής ουσίας, επαφίεται στην κρίση του δικαστηρίου, είναι όμως συνθήκη της ιδιουσυγκρασίας του οργανισμού του χρήστη. Η ποσότητα οκτώ (8) κοπιτών βάλλιουμ των 5 ΜG το καθένα από τα οποία περιείχε 30 δισκία είναι μικρή, γιατί δεν πρόκειται για αμιγώς ναρκωτική ουσία αλλά για ιδιοσκευάσμα με μικρή περιεκτικότητα σε ναρκωτική ουσία (Διαρ. Ναυτ. Πετρ. 232/1991 Υπερ. σπ 2 σελ. 149).

Ο ισχυρισμός του κατηγορουμένου ότι προμηθεύτηκε τα ναρκωτικά γιατί έπασχε από πονοκεφάλους, αποτελεί αυτοτελή ισχυρισμό, ο οποίος αληθής αποδεικνυόμενος οδηγεί σε μείωση της ποινής, γι' αυτό η απόρριψη του πρέπει να απολογηθεί (ΑΠ 1705/1989 Υπερ. σπ 2 σελ. 163).

Η αγορά ναρκωτικής ουσίας και η κατοχή της για ίδια χρήση συνιστούν και οι δύο μαζί το έγκλημα της προμήθειας για ίδια χρήση (Γνωμ. Εισ. Εφ. Αθ. Α. Καράμπελα Πον. Χρ. ΑΓ' 758).

Δεν είναι αξιόποινη η χρήση τους, όταν γίνεται με σκοπό την αυτοκτονία, διότι αυτός που επιχειρεί για τον εαυτό του την εσχάτη ποινή, δεν θα ήταν δυνατόν να επηρεαστεί πιά από οποιαδήποτε άλλη ποινή που θα απειλούνταν σε βάρος του για τα παραπάνω (Συμ. Διαρ. Στρ. Θεσ. 405/1985 Αρμ. 1988 σελ. 65).

Στους αυτοτελείς ισχυρισμούς περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων και εκείνοι, οι οποίοι οδηγούν σε επιρροπή μεταβολή της κατηγορίας και συνεπώς στην επικριότερη μεταχείριση του κατηγορουμένου. Τέτοιος είναι και ο ισχυρισμός σύμφωνα με τον οποίο είναι δυνατή η μεταβολή της κατηγορίας από καλλιέργεια ινδικής κάνναβης, σε προμήθεια για ίδια αποκλειστική χρήση (ΑΠ 400/1990 ΝοΒ 38 σελ. 1383 και Πον. Χρ. Μ' 1119).

Οι αυτελελείς ισχυρισμοί πρέπει να προβάλλονται κατά τρόπο σαφή και ορισμένο και δεν ασκεί η επίκληση της νομικής διάταξης που τους προβλέπει ή του χαρακτηρισμού με τον οποίο είναι γνωστοί στη νομολογία (ΑΠ 605/1991 Πιν. Χρ. ΜΑ' 1128).

Υφίσταται φαινόμενη και όχι αληθής συρροή εγκλημάτων μεταξύ εισαγωγής και κατοχής μικροποσότητας ναρκωτικών για ιδίαν αποκλειστική χρήση. Δεν πρέπει να γίνει κατηγορία ως προς τη μη συρρέουσα αληθώς πράξη της εισαγωγής ναρκωτικών κατά αλλοδαπού, ο οποίος ήλθε στην Ελλάδα για διακοπές και εισήγαγε προς ιδίαν αποκλειστική χρήση μικροποσότητα χασίς της οποίας έκανε χρήση (Εφ. Κρ. 141/1991 Πιν. Χρ. ΜΑ' 1194, Συμ. Πλ. Θεσ. 944/1991 Υπερ. σπ 2 σελ. 1175).

Η χρήση ναρκωτικών, καθώς και η προμήθεια και η κατοχή για προσωπική χρήση, είναι πράξεις αυτοπροσβολής. Η τιμώρηση όμως των πράξεων αυτοπροσβολής γενικά είναι αντίθετη με το φιλελεύθερο πνεύμα του ελληνικού ποινικού δικαίου και από την άποψη της ανταγκληματικής πολιτικής απρόσφορη.....

Είναι γνωστό ότι από το 1974 η ελληνική ποινική νομοθεσία για τα ναρκωτικά γίνεται όλο ένα και αυστηρότερη και ωστόσο η σχετική εγκληματικότητα αυξάνει σημαντικά. Ανάλογες παρατηρήσεις γίνονται στο εξωτερικό. Μπορούμε ακόμη να θυμηθούμε το θλιβερό παλιό παράδειγμα της αύξησης της οργανωμένης εγκληματικότητας με την ποταπαγόρευση στις Η.Π.Α τα έτη 1920-1933.

Μια βαρυσυμπρόθεση αύξηση της χρήσης ναρκωτικών με την αποπαιδαγωγική της είναι βέβαια πιθανή, όσο μικρός κι αν είναι ο αριθμός των χρηστών που ασθάλου δεν έχουν ασχοληθεί με την διακίνηση, έστω ως βαποράκια. Ωστόσο υπό την άλλη πλευρά:

Η ενδεχόμενη αποπαιδαγωγική θα συνοδεύονταν οπωσδήποτε από μείωση των τιμών και επομένως και του ενδιαφέροντος των εμπόρων. Θα αποτελούσε ως το ακληρότερο κτύπημα σ' αυτούς.

Ακόμη θα οδηγούσε, όπως δείχνει ήδη η σχετική εμπειρία σε ξένες χώρες, στην καλύτερη περίθαλψη των θυμάτων. Οι χρήστες, απαλλαγμένοι από το ρόλο της ποινής, θα αναζητούν συνθήκες χρήσης όχι αναγκαστικά υποβαθμισμένες και θα προσφεύγουν ταχύτερα στην ιατρική βοήθεια.

Τέλος, οι χρήστες θα μπορούσαν κάποτε να βοηθήσουν στον αγώνα κατά των εμπόρων, χωρίς να φοβούνται εμπλοκή στις ποινικές διαδικασίες, εξ αιτίας της αποκάλυψης της ιδιότητάς τους.

Με την ποινικοποίηση της χρήσης αντίθετα ο χρήστης ωθείται να συγκαλύπτει τον έμπορο, προκειμένου να μην αποκαλυφθεί στις αρχές και ο ίδιος (Ν. Παρασκευόπουλος «Η ποινική αντιμετώπιση της χρήσης ναρκωτικών ουσιών» Έταρ. Νομ. Βορ. Ελλάδος, «Το πρόβλημα της χρήσης ναρκωτικών».

Η αιτιολογία πρέπει να επεκτείνεται και στους αυτελελείς ισχυρισμούς όπως είναι η προμήθεια για αποκλειστικό ιδία χρήση (ΑΠ 177/1987 Πιν. Χρ. ΑΖ 503, ΑΠ 633/1987 Πιν. Χρ. ΑΖ 544, ΑΠ 1660/1987 Πιν. Χρ. ΑΗ' 262).

Απορρίπτεται ο ισχυρισμός του κατηγορουμένου, ότι η ναρκωτική ουσία των 125 γραμμαρίων χασίς, που ήταν συσκευασμένη σε 31 αυτοσχέδια φακελάκια, προοριζόταν για δική του χρήση, ενώσει των κατασχθέντων ζυγαριών ακριβείας (Εφ. Αθ. 2932/1992 Υπερ. σπ 3 σελ. 894).

Δεν είναι αυτελελής ο ισχυρισμός του κατηγορουμένου ότι δεν είναι φυσικός αυτουργός κακοσημηματικής πώλησεως αλλά αναγκαίος συνεργός προμήθειας ινδικής κάνναβης (ΑΠ 1259/1990 Πιν. Χρ. ΜΑ' 557).

Αναιρείται η καταδικαστική απόφαση για αγορά, κατοχή και χρήση ινδικής κάνναβης, διότι προκειμένου μεν για το σκέλος, της αγοράς και κατοχής στο εξωτερικό, δεν αναφέρεται αν η ποσότητα προοριζόταν για παράνομη εμπορία, που είναι προϋπόθεση για την εφαρμογή των ελληνικών ποινικών νόμων, προκειμένου δε για το σκέλος της κατοχής στην Ελλάδα δεν αιτιολόγησε σπορικός την απόρριψη του αυτελελείς ισχυρισμού, της κατοχής προς ιδία χρήση (ΑΠ 633/1987 Πιν. Χρ. ΑΖ 544).

Το δικαστήριο κηρύσσει αθώο τον κατηγορούμενο της καλλιέργειας λέντε (5) δενδρικών ινδικής κάνναβης, διότι η εν λόγω καλλιέργεια ήταν τελείως συμπτωματική (Εφ. Λάρ. 537/1993 αδημοσίευτη).

Άρθρο 13

Χρήστες ναρκωτικών ουσιών που υποβάλλονται σε ειδική μεταχείριση

1. Όσοι απέκτησαν την έξη της χρήσης ναρκωτικών ουσιών και δεν μπορούν να την αποβάλουν με τις δικές τους δυνάμεις, υποβάλλονται σε ειδική μεταχείριση κατά τους όρους του νόμου αυτού.

2. Η συνδρομή ή μη των προϋποθέσεων της προηγούμενης παραγράφου στο πρόσωπο κατηγορούμενου ή κατάδικου διαπιστώνεται από το δικαστήριο. Για το σκοπό αυτόν το δικαστήριο μπορεί να διατάξει ψυχιατροδικαστική πραγματογνωμοσύνη και εργαστηριακή εξέταση, προκειμένου να καθορισθεί αν πράγματι υπάρχει εξάρτηση καθώς και το είδος και η έκταση αυτής κατά τα αναφερόμενα ειδικότερα στην παρ. 3. Η πραγματογνωμοσύνη διεξάγεται από τα ειδικά δημόσια κέντρα απεξάρτησης, από τις ψυχιατρικές κλινικές και τα Εργαστήρια Ιατροδικαστικής και Τοξικολογίας των Α.Ε.Ι της χώρας, τις Ιατροδικαστι-

κές Υπηρεσίες, εφ' όσον διαθέτουν ειδικά Εργαστήρια ή από τα νομαρχιακά ή περιφερειακά νοσοκομεία που έχουν τη δυνατότητα να διεξάγουν τέτοια πραγματογνωμοσύνη με αντίστοιχες κλινικές και εργαστήρια. Πίνακας με τις υπηρεσίες που πληρούν τις προϋποθέσεις για την πραγματογνωμοσύνη διαβιβάζεται ανά έτος στον αρμόδιο εισαγγελέα με ευθύνη των υπουργείων που τις εποπτεύουν. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις επιτρέπεται η ανάθεση πραγματογνωμοσύνης σε 3 πραγματογνώμονες γιατρούς, από τους οποίους ο ένας τουλάχιστον ψυχίατρος κατά προτίμηση κρατικού λειτουργού ή διορισμένου πραγματογνώμονα στον Πίνακα Πραγματογνώμωνών κατ' άρθρο 185 του Κ.Π.Δ. Η πραγματογνωμοσύνη διεξάγεται σύμφωνα με τις διατυπώσεις που ορίζει κοινή υπουργική απόφαση των Υπουργών Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και Δικαιοσύνης.

3. Ο ενεργών την προανάκριση ή κυρία ανάκριση διατάσσει υποχρεωτικά τη διενέργεια πραγματογνωμοσύνης εάν υποβληθεί ισχυρισμός του κατηγορουμένου ότι είναι τοξικομανής εντός 24 ωρών από τη σύλληψη του ή κατά την αρχική απολογία του, ο οποίος καταχωρείται στην έκθεση σύλληψης, εξέτασης ή απολογίας. Η πραγματογνωμοσύνη διατάσσεται το αργότερο εντός 24 ωρών από τη σύλληψη ή την αρχική απολογία του δράστη. Οι πραγματογνώμονες εξετάζουν τον κατηγορούμενο αμέσως μόλις τους γνωστοποιηθεί η σχετική παραγγελία και σε κάθε περίπτωση το αργότερο εντός 48 ωρών συντάσσουν δε και υποβάλλουν την έκθεσή τους όσο το δυνατόν ταχύτερα. Αν οι πραγματογνώμονες αποφανθούν ότι υπάρχει εξάρτηση, πρέπει να καθορίσουν και το είδος της (σωματική ή ψυχική) και αν είναι δυνατόν το βαθμό της, το συνήθως χρησιμοποιούμενο ναρκωτικό (εξαρτησιογόνο), την ημερήσια δόση, την κατάλληλη θεραπευτική αγωγή και αν τους ζητήσει ειδικώς με την παραγγελία την επίδραση της εξάρτησης στον καταλογισμό.

4. Δράστης στο πρόσωπο του οποίου συντρέχουν οι προϋποθέσεις της παρ. 1 αν είναι υπαίτιος τελέσεως: α) της πράξεως του άρθρου 12 παρ. 1, παρμένει ατιμώρητος και εφαρμόζονται σ' αυτόν οι διατάξεις του άρθρου 14 του παρόντος νόμου, β) των πράξεων των άρθρων 5 ή 7 του παρόντος νόμου, τιμωρείται με πρόσκαιρη κάθειρξη μέχρι δέκα (10) ετών και με χρηματική ποινή διακοσίων χιλιάδων (200.000) δραχμών μέχρι δέκα εκατομμυρίων (10.000.000) δραχμών κι αν συντρέχει διακεκριμένη περίπτωση του άρθρου 6 ή επιβαρυντική περίπτωση του άρθρου 8 τιμωρείται με πρόσκαιρη κάθειρξη και χρηματική ποινή πεντακοσίων χιλιάδων (500.000) δραχμών μέχρι εκατό εκατομμυρίων (100.000.000) δραχμών.

Με τις διατάξεις του άρθρου αυτού θεραπεύονται βασικές αδυναμίες του παρελθόντος. Καθιερώνεται η ψυχιατροδικαστική πραγματογνωμοσύνη και η εργαστηριακή εξέταση του υπόπτου που συνεκτιμώμενα καθορίζουν όχι μόνο την ύπαρξη της εξάρτησης, αλλά και το βαθμό και την έκταση αυτής.

Για να είναι αδιόβλητη η πραγματογνωμοσύνη, επιδιώκεται η διεξαγωγή της να γίνεται σε σύντομο χρονικό διάστημα από τη σύλληψη του υπαίτιου, για να μην του παρασχεθεί η δυνατότητα να προβεί ενδοχόμενος στην κατάλληλη προπαρασκευή για την παραπλάνηση των πραγματογνώμωνών. Καθώς επίσης, με τη θεσπιζόμενη εξέταση σωματικών υγρών, ώστε να υπάρχουν και αντικειμενικά ευρήματα, ενισχύεται η κλινική εικόνα των πραγματογνώμωνών.

Για λόγους επείκειας προς τον κατηγορούμενο, παρέχεται η δυνατότητα στον εξάρτητο την ανάκριση, να διατάξει και αυτεπάγγελτα πραγματογνωμοσύνη, αν για οποιοδήποτε λόγο έχει υπόνοιες ότι ο υπαίτιος είναι εξαρτημένος και αυτός για οποιοδήποτε λόγο δεν θέλει να προβάλει το σχετικό ισχυριμάο.

Για πρώτη φορά καθορίζεται με διάταξη νόμου, και συγκεκριμένα με τη διάταξη της § 3 τι πρέπει να περιέχει η έκθεση πραγματογνωμοσύνης ανεξάρτητα αν αυτό ζητηθεί ή όχι και τι επιπλέον μπορεί να ζητηθεί.

Κάθε πραγματογνωμοσύνη πρέπει να αναφέρει τα εξής: α) Αν ο εξετασθείς είναι εξαρτημένος από τη χρήση ναρκωτικών ουσιών, σε βαθμό που να μπορεί ή να μη μπορεί να αποβάλει την έξη της χρήσης, με τις δικές του δυνάμεις. β) Αν η εξάρτηση είναι σωματική ή ψυχική ή και τα δύο μαζί, κι αν είναι δυνατόν το βαθμό της εξάρτησης. γ) Το συνήθως χρησιμοποιούμενο ναρκωτικό (εξαρτησιογόνο), και την ημερήσια δόση, και δ) Την κατάλληλη θεραπευτική αγωγή. Τέλος στην έκθεση πραγματογνωμοσύνης πρέπει να περιέχεται και η επίδραση της εξάρτησης στον καταλογισμό, εφ' όσον αυτό ζητηθεί ειδικώς με την παραγγελία είτε από τον ανακριτή είτε από το δικαστήριο.

Η συνδρομή των προϋποθέσεων της εξάρτησης σε βαθμό που να μην είναι δυνατή η αποβολή της έξης αυτοδυνάμεις από τον κατηγορούμενο, διαπιστώνεται μόνον από το δικαστήριο, το οποίο μπορεί να διατάξει ψυχιατρική και εργαστηριακή πραγματογνωμοσύνη, προκειμένου να καθορισθεί η εξάρτηση, το είδος και η έκταση αυτής.

Στην § 3 τίθενται ορισμένοι χρονικοί περιορισμοί, οι οποίοι αν αξιοποιηθούν, κατά έναν μεγάλο αριθμό κατηγορουμένων που σήμερα οδηγούνται στις ιλακές, θα έμεναν ελεύθεροι. Ειδικότερα, αν ο κατηγορούμενος μόλις συλληφθεί δηλώσει εξαρτημένος από τη χρήση ναρκωτικών ουσιών, ο διενεργών την αστυνομική προανάκριση, είναι υποχρεωμένος να καταχωρήσει τη δήλωσή του έκθεση σύλληψης και να διατάξει τη διενέργεια πραγματογνωμοσύνης, γά εκείνη τη στιγμή, δηλαδή αμέσως, και το αργότερο μέσα σε 24 ώρες. Οι πραγματογνώμονες εξετάζουν τον κατηγορούμενο αμέσως και το αργότερο ντός 48 ωρών. Η έκθεση πραγματογνωμοσύνης με όλα τα στοιχεία (εξάρτηση, ίδος εξάρτησης, βαθμός, χρησιμοποιούμενα ναρκωτικά, ημερήσια δόση .λπ.) αποστέλλεται στον παραγγέλλοντα την πραγματογνωμοσύνη ειδικό προακριτικό υπάλληλο. Ο κατηγορούμενος, αφού εν-τω μεταξύ απολογηθεί προακριτικώς την επομένη συνήθως οδηγείται στον εισαγγελέα και από εκεί, αν εν παραπεμφθεί στο ακροατήριο του Τριμελούς Πλημ/κειού με την διαδικασία του αυτοφώρου, παραπέμπεται στον ανακριτή, από τον οποίο δικαιούται να ητθεί 48ωρη προθεσμία για να απολογηθεί την οποία ο ανακριτής είναι υποχρεωμένος να τη χορηγήσει κατ' άρθρο 102 Κ.Π.Δ. αν εν τω μεταξύ δεν έχει ιθάρει η έκθεση πραγματογνωμοσύνης, ο κατηγορούμενος ασκώντας το δικαίωμα που αναφέρεται στην παραπάνω διάταξη του ΚΠΔ μπορεί να ζητήσει εα προθεσμία για να απολογηθεί, την οποία ο ανακριτής δικαιούται να τη χορηγήσει.

Και γιατί να μη την χορηγήσει, όταν όλος ο νόμος 1729/1987 όπως ήδη τροποποιήθηκε διαπνέεται από ένα πνεύμα ιδιαίτερα ανθρωπιστικό για τους [ρήστες εν γένει. Όταν μετά την παρέλευση και της δεύτερης προθεσμίας προσσχθεί ο κατηγορούμενος για απολογία είναι πλέον βέβαιο, ότι η έκθεση πραγματογνωμοσύνης θα βρίσκεται στη δικατογραφία.

Αν η πραγματογνωμοσύνη είναι θετική, και στο πρόσωπο του κατηγορουμένου συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 13 § 1, τότε παρέχονται οι εξής επιλογές στον κατηγορούμενο για να μη καταλήξει στη φυλακή:

α) Αν η ποσότητα είναι ελάχιστη και δηλώνει ο κατηγορούμενος ότι αυτή τροποζίζονταν για δική του αποκλειστική χρήση και για ορισμένο χρονικό διάστημα, κατ' άρθρο 12 § 1, ο ανακριτής κόνοντος σωστή εφαρμογή της διατάξεως του άρθρου 13 § 4 εδ. α', είναι υποχρεωμένος να τον αφήσει ελεύθερο.

β) Αν ο κατηγορούμενος δεν κατηγορείται μόνο για παράβαση των διατάξεων του άρθρου 12 § 1 αλλά και για άλλες αξιόποινες πράξεις του παρόντος νόμου καθώς και για άλλες αξιόποινες πράξεις που προβλέπονται και τιμωρούνται από τις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα ή των Ειδικών Ποινικών Νόμων, ακόμη και σε βαθμό κακουργήματος, μπορεί να δηλώσει ότι επιθυμεί να παρακολουθηθεί θεραπευτικό πρόγραμμα απεξάρτησης κατ' άρθρο 14 § 1, οπότε ο ανακριτής έχοντας και τη σύμφωνη γνώμη του εισαγγελέα, μπορεί να διατάξει την εισαγωγή του δράστη σε ειδικό θεραπευτικό κατάστημα ή ειδικό τμήμα καταστημάτων κράτησης.

γ) Αν στο πρόσωπο του κατηγορουμένου δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 13 § 1, ωστόσο είναι χρήστης και κατηγορείται για κάποια από τις αξιόποινες πράξεις του άρθρου 12 § 1 εδ. α' και δεν έχει τιμωρηθεί άλλη φορά για έγκλημα του παρόντος νόμου, ούτε έχει κριθεί ατιμωρητός άλλη φορά ως περιστασιακός χρήστης κατ' άρθρο 12 § 3 και δηλώσει μετά την άσκηση της ποινικής δίωξης εναντίον του, ότι επιθυμεί να παρακολουθηθεί συμβουλευτικό θεραπευτικό πρόγραμμα, ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών μπορεί με αιτιολογημένη διάταξη του και έγκριση του εισαγγελέα εφετών, να αναστείλει την περαιτέρω διαδικασία και να ορίσει το πρόγραμμα που οφείλει να αναστείλει να παρακολουθηθεί, κατ' άρθρο 12 § 2.

Από τις διατάξεις των άρθρων 12 και 13 του ν. 1729/1987 (όπως ισχύει μετά την τροποποίησή του με το ν. 2161/1993), φαίνεται η ανθρώπινη διάσταση αυτού, ο οποίος πλησιάζει το χρήστη, τον βοηθά, δεν τον αφήνει ελεύθερο, του δίνει το δικαίωμα όμως της ουσιαστικής αγωγής και της συμπεριφοράς, κι αυτό διότι ένας χρήστης αν δεν βοηθηθεί, μετά από ένα μικρό χρονικό διάστημα θα οδηγηθεί σε τοξικομανία. Ωστόσο όμως πλησιάζει και τον τοξικομανή, που θέλει ειδική μεταχείριση και που είναι το μεγάλο παγκόσμιο κοινωνικό πρόβλημα (Πρακ. Βουλ. 8-7-1993 σελ. 642).

Ο χρονικός περιορισμός των 24 ωρών από τη σύλληψή του, που τίθεται στον κατηγορούμενο για να δηλώσει ότι είναι εξαρτημένος κατά το στάδιο της προδικασίας και η υποχρέωση του διενεργούντος την προανάκριση ή την κύρια ανάκριση να διατάξει την διενέργεια της πραγματογνωμοσύνης, δεν σημαίνει ότι αυτός δεν μπορεί να δηλώσει ότι είναι εξαρτημένος και να ζητήσει την διενέργεια ιατρικής πραγματογνωμοσύνης και εκ των υστέρων. Τη δήλωση αυτή μπορεί να την κάνει ακόμη και ενώπιον του δικαστηρίου, τόσο στον πρώτο όσο και στο δεύτερο βαθμό, το οποίο δεν απαγορεύεται να διατάξει πραγματογνωμοσύνη ακόμη και σ' αυτό το στάδιο της κύριας διαδικασίας. Όπως επίσης δεν απαγορεύεται και ο ανακριτής να διατάξει τη διενέργεια πραγματογνωμοσύνης, έστω και αν ο ισχυρισμός περί εξάρτησης προβληθεί από τον κατηγορούμενο και μετά την παρέλευση του 24ώρου. Η διαφορά έγκειται στο ότι ο ανακριτής στη δεύτερη περίπτωση δεν υποχρεούται να διατάξει την διενέργεια πραγματογνωμοσύνης. Τα παραπάνω βέβαιον έρεισμα στην § 2 του άρθρου 13 όπου αναφέρονται τα εξής: Η συνδρομή ή μη των προϋποθέσεων της προηγούμενης παραγράφου στο πρόσωπο κατηγορουμένου ή κατάδικου διαπιστώνεται από το δικαστήριο. Για το σκοπό αυτό το δικαστήριο μπορεί να διατάξει ψυχιατροδικαστική πραγματογνωμοσύνη κ.λπ.

Με τις νέες διατάξεις της § 4 περ. (β) καθιερώνεται η επιβολή αυστηρότερων ποινών σε τοξικομανείς χρήστες, που αποδεδειγμένα κατηγορούνται για βασικά εγκλήματα του άρθρου 5, για διακεκριμένες και επιβαρυντικές περιπτώσεις των άρθρων 6 και 8 του παρόντος νόμου. Η τροποποίηση αυτή προτάθηκε με το αιτιολογικό ότι οι περισσότεροι, αν όχι όλοι οι τοξικομανείς, πρακτι-

μένου να εξασφαλίσουν χρήματα για την αγορά ναρκωτικών, αναγκαστικά γίνονται διακινητές τέτοιων ουσιών (Εισ. έκθ. 1992 σελ. 5).

Η τοξικομανία ως κατάσταση περιοδική ή χρόνιας δηλητηρίασεως επιζημίας για το άτομο και την κοινωνία, προκαλείται από επανειλημμένη χρήση φυσικής ή συνθετικής ουσίας. Η τοξικομανία δημιουργεί έντονη επιθυμία ορισμένων προσώπων, ανώμαλη και επιμηκυνόμενη, η οποία προέρχεται από χρήση ναρκωτικών ουσιών, τις οποίες εγγυρίσων τυχαίως ή αναζητήσαν εκουσίως για καταπραϊντικούς, ευφοροϊκούς ή δυναμικούς σκοπούς. Η επιθυμία αυτή ταχέως μετατρέπεται σε συνήθεια τυραννική η οποία αναπόφευκτα οδηγεί στην προοδευτική αύξηση των δόσεων (Jerame jaffe - Robert Peterson - pay hodson «Ναρκωτικά - ταγιάρο - αλκοόλ 1980- μετάφραση Όλγας Μαρράου - Μαρίας Σόλμας σελ. 10, Εφ. Αθην. 951/1988 Υπερ. σπ 2 σελ. 597).

Δεν αρκεί η χρήση των ναρκωτικών ουσιών, έστω και αν είναι μακροχρόνια, για τον χαρακτηρισμό κάποιου ως ναρκωμανούς αλλά είναι αναγκαία η αδυναμία της αυτοδύναμης αποβολής της συνήθειας χρήσης αυτών, χωρίς ειδική θεραπευτική αγωγή (Συμ. ΑΠ 979/1986, Ποιν. Χρ. ΑΣΤ 893).

Από τη λήψη ναρκωτικών ουσιών, ο ναρκωμανής φέρει το εξής συμπέρασμα: τρεμούλιασμα των άκρων ιδρώμα, μεταβολή του μεγέθους της κόρης των οφθαλμών, κοιλιακοί πόνοι κ.λπ. (ΑΠ 979/1986 Ποιν. Χρ. ΑΣΤ 839).

Η τοξικομανία ή άλλως η εξάρτηση από ναρκωτικές ουσίες, αναιρεί την ελευθερία βούλησης σε σχέση με πράξεις χρήσης ναρκωτικών ουσιών. Ο εξαρτημένος παύει να έχει τη σχετική ικανότητα επιλογής, να δύναται άλλως. Παύεται λοιπόν εδώ για κλασσικό λόγο άρσης του καταλογισμού, αφού εξάρτηση και ικανότητα ενέργειας, σύμφωνα με την αντίληψη για το δίκαιο του άρθρου 34 Π.Κ εννοιολογικά αλληλοαποκλείονται. Άλλωστε και η παραπομπή σε δημόσιο νοσηλευτικό ίδρυμα έχει προφανή χαρακτηρισμό μέτρου ασφαλείας, όπως αντίστοιχη φύλαξη σε δημόσιο θεραπευτικό κατάστημα όταν αίρεται ο καταλογισμός λόγω νοσηρής διατάραξης των πνευματικών λειτουργιών κατ' άρθρο 34 και 89 Π.Κ. (Ν. Παρασκευάπουλας Υπερ. σπ 2 σελ. 129).

Η τοξικομανία επιφέρει αποδόμηση της προσωπικότητας και ο εξαρτημένος χρήστης εμπλέκεται σε μια φαυλοκυκλική διαδικασία με μοναδικό και αποκλειστικό σκοπό την πρόκληση και τη χρήση της αναγκαίας δόσης ναρκωτικής ουσίας, ώστε να αποφευχθεί το αρνητικό λειτουργικό ισοδύναμο, δηλαδή η κρίση αποσπέρησης (Σταθάς, ερμηνεία ν. 1729/1987 έκθ. 1988 σελ. 98-99). Συγκεκριμένα είναι ασθενής που έχει ανάγκη από βοήθεια και όχι τιμωρία, δεδομένου ότι αδυνατεί να αποβάλει αυτοδύναμη τη συνήθεια της χρήσης ναρκωτικών, όπου ειδική θεραπευτική αγωγή (ΑΠ 979/1986 Ποιν. Χρ. ΑΣΤ 838).

Η ψυχιατρική πραγματογνωμοσύνη για την απόδειξη της ιδιότητας του κατηγορουμένου ως τοξικομανούς είναι υποχρεωτική μόνο όταν το δικαστήριο πρόκειται να θεμελιώσει κρίση ότι ο κατηγορούμενος είναι τοξικομανής (Πεν. Εφ. Αθ. 708/1991 Υπερ. σπ 2 σελ. 1157, ΑΠ 1003/1985 Ποιν. Χρ. ΑΣΤ 63).

Η πραγματογνωμοσύνη για την τοξικομανία δεν δεσμεύει το δικαστήριο, τούτο όμως δεν μπορεί να την απορρίψει, εάν δεν διαθέτει άλλα στοιχεία που να ανατρέπουν το συμπέρασμά της (Εφ. Αθην. 44/1987 Ποιν. Χρ. ΑΣΤ 44).

Ο πραγματογνώμων δεν μπορεί να υποκαθιστά το δικαστή, στην εκτίμηση για την ιδιότητα του κατηγορουμένου ως τοξικομανούς (Εφ. Αθην. 986/1989 ΝοΒ 37 σελ. 798).

Η αποδοχή της γνωμοδότησης των πραγματογνώμωνών δεν είναι υποχρεωτική για τον ποινικό δικαστή. Όταν όμως ο δικαστής δεν παραδέχεται τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τη γνωμοδότηση, πρέπει να αιτιολογεί την αντίθετη ή αποκλίνουσα πεποίθησή του (ΑΠ 4/1985 Ποιν. Χρ. ΑΕ σελ. 653, Μπάκας: Η οικονομική λειτουργία της πραγματογνωμοσύνης στην ποινική δίκη, έκδοση 1990 σελ. 221 και 260, Ανδροουλάκης: Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, τεύχος Δ' 1991 σελ. 235).

«Δεν δύναται ο δικαστής άνευ λόγου και αυθαιρέτως, να απομακρυνθεί από των συμπερασμάτων στα οποία κατέβλεξαν οι πραγματογνώμονες, εμή μόνον αν παρέχει πρόσφορον και λογικήν αιτιολογίαν της αντίθετου πεποιθήσεώς του, αντιθέτων εώς την γνώμην των πραγματογνώμωνών είτε αντίθετα τεχνικά επιχειρήματα είτε αποδεδειγμένα πραγματικά περιστατικά αποκλείοντα εκείνα, ότινα οι πραγματογνώμονες θέτουν ως βάσιν της γνώμης των» Αγγ. Μπουρόπουλος Ερμ. ΚΠΔ 1951 άρθρο. 183 σελ. 190.

Η διεξαγωγή πραγματογνωμοσύνης και όταν πρόκειται να διαπιστωθεί αν οι ουσίες που κατασχέθηκαν υπάγονται σε κάποια κατηγορία ναρκωτικών, απόκείται στην ελεύθερη κρίση του δικαστηρίου (ΑΠ 449/1986 Ποιν. Χρ. ΑΣΤ 645).

Η πραγματογνωμοσύνη δεν είναι δυνατόν να διεξαχθεί μόνον από τα όργανα που αναφέρονται στο άρθρο 13 του ν. 1729/1987, διότι ο νομοθέτης δεν χρησιμοποιεί την λέξη «μόνον» η οποία θα καθιστούσε τα ως άνω όργανα αποκλειστικώς αρμόδια, ούτε θεσπίζεται αποκλειστική διαδικασία (Πεν. Εφ. Αθ. 708/1991 Υπερ. σπ 2 σελ. 1158), βλ. παρατηρήσεις Γεωρ. Σουλίου στο βούλευμα Συμ. Πλ. Αθ. 3414/1992 Υπερ. σπ 3 σελ. 938).

Η τοξικομανία από μόνη της δεν οδηγεί σε έλλειψη ικανότητας προς καταλογισμό, αν δεν συντρέχει μια από τις ανασφαιμένες στο άρθρο 34 Π.Κ καταστάσεις (ΑΠ 861/1990 Ποιν. Χρ. ΜΑ' 272).

ΠΑΡΑΤΗΜΑ Β΄

Διευθύνσεις Φορέων

**ΧΡΗΣΙΜΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ ΠΟΥ
ΣΥΜΜΕΤΕΙΧΑΝ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ**

**1. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ / ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ
ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗΣ**

Δ/ση: Μεσογείων 96 - Αθήνα

Τηλ. 01 - 7796452

**2. ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΛΑΪΚΗΣ
ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ ΠΑΤΡΩΝ**

Δ/ση: Αγ. Νικολάου 8

Τηλ. 061 - 621836, 622765, 622879

**3. ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ - ΤΟΜΕΑΣ
ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΑΣ**

Δ/ση: Σόλωνος 57, Αθήνα Τ.Κ. 10679

Τηλ./ FAX: 01 - 3625349, 3609988

**4. ΓΡΑΦΕΙΟ ΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΑΡΩΓΗΣ**

Δ/ση Καπλάνων 6

Τηλ. 01 - 3625349, 3619219, 3619221

**5. ΓΡΑΦΕΙΟ ΝΟΜΙΚΗΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ
ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΘΗΝΩΝ**

Τηλ. 01 - 3638972

FAX: 01- 3610537

**6. ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΛΑΪΚΗΣ
ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ – ΤΜΗΜΑ ΕΙΔΙΚΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΟΜΑΔΩΝ**

Δ/ση: Αχαρνών 417 – 11473 Αθήνα

Τηλ. 01 – 2184803 -4, 2530334

FAX: 01 – 2184803, 2530349

**7. ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΝΟΜΑΡΧΙΑΣ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ**

Δ/ση: Ερμού και Αθηνάς 1 – Ελευσίνα

Τηλ. 01 – 5542508

8. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΞΕΝΩΝΑΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

Δ/ση: Επίκουρου 34, Αθήνα

Τηλ: 01 - 3211112

**9. «ΑΡΣΙΣ» - ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΝΕΩΝ**

ΑΘΗΝΑ:

◆ Κεντρικό Γραφείο

Δ/ση: Κ. Λουκάρεως 15, Γκύζη

Τηλ./FAX: 01 – 6442198, 6424603

◆ Κέντρο Υποστήριξης Νέων

Δ/ση: Ισαύρων 48, Εξάρχεια

Τηλ. 01 3303369

- ◆ Χώρα Νέων (Χώρος Συνάντησης και δημιουργίας)

Δ/ση: Πλαπούτα 1

Τηλ. 01 – 8233018

- ◆ Πλώρη (Εκπαιδευτικό – Παραγωγικό Χειροτεχνικό Εργαστήριο)

Δ/ση: Αγαθίου 14

Τηλ. 01 – 6457657

ΘΕΣΣΑΛΙΟΝΙΚΗ:

- ◆ Γραφείο και Κέντρο Υποστήριξης Νέων

Δ/ση: Βενιζέλου 56

Τηλ. FAX: 031 - 256237

- ◆ Μουσουργείο (Χώρος πολιτιστικής δημιουργίας)

Δ/ση: Ζαλίκη 1

ΒΟΛΟΣ:

- ◆ Κέντρο Υποστήριξης Νέων

Δ/ση: Α. Γαζή 91 και Ρόζου

Τηλ. 23110

10. ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΣΥΜΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ

ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ « Ο Ονήσιμος »

Δ/ση: Ασκληπιού 60 και Σεργίου πατριάρχου 8,
11471, Αθήνα.

Τηλ.: (01) 3622017

FAX: (01) 3630865

**11. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΕΩΣ
ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ – ΓΡΑΦΕΙΟ ΕΙΔΙΚΩΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ**

Δ/ση: Πειραιώς 52

Τηλ. 01 – 5242327

12. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «18 ΑΝΩ»:

◆ Συμβουλευτικός Σταθμός Ασκληπιού 19 Β΄
Οροφος Αθήνα

ΤΗΛ. 01 - 3614242, 3611803

◆ Συμβουλευτικός Σταθμός Εφήβων: ΤΗΛ. 01 -
3638833, 3638895

◆ Ανοιχτή Γραμμή : 01 - 3617089 λειτουργεί από 10
π.μ. έως 6 μ.μ.

◆ Σύλλογους Γονέων (Σ.Α.Τ.) : 01 - 6440641

◆ Κοινωνική Επανάταξη : 01 - 3622701, 3622046

**13. ΚΕΘ.Ε.Α. (ΚΕΝΤΡΟ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ
ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΤΟΜΩΝ)**

- Κεντρικά Γραφεία Προγράμματος « ΙΘΑΚΗ » 574
00 Σίνδος Θεσσαλονίκη

ΤΗΛ. 031 – 798139, 798694, 797662, 798038,
799976

FAX (031) 799418

- Θεραπευτική Κοινότητα «ΙΘΑΚΗ» 574 00
Σίνδος Θεσσαλονίκη

ΤΗΛ. (031) 798139 – (031) 798038

FAX (031) 799418

- Κέντρο Ενημέρωσης και Εισαγωγής Ευρυπίδου 16

54635 Θεσσαλονίκη

ΤΗΛ. (031) 215595 – (031) 271110

FAX. (031) 799418

- Κέντρο Ενημέρωσης και Εισαγωγής Ευρυπίδου 16

54635 Θεσσαλονίκη

ΤΗΛ. (031) 215595 – (031) 260328

FAX (031) 271300

- Κέντρο Οικογενειακής Υποστήριξης Ευρυπίδου 16

54635 Θεσσαλονίκη

ΤΗΛ. (031) 215939

FAX. (031) 271300

- Κέντρο Ενημέρωσης Λάρισας Κύπρου 103 41222

Λάρισα

ΤΗΛ. (041) 254597

- Κέντρο Ενημέρωσης Βόλου Πλατεία Εθνικών
Αναμνήσεων Προύσης και Μυριοφύτου 34846 Ν. Ιωνία,
Βόλος

ΤΗΛ. (0421) 80246

- **Θεραπευτική Κοινότητα « ΞΕΘΔΟΣ » 2ο χλμ
Λάρισας – Γιάννουλης 41500 Λάρισα**

ΤΗΛ. (041) 532861, 259500

- Κοινωνική Επανάταξη Θεσσαλίας Κύπρου 103
41222 Λάρισα

ΤΗΛ. (041) 537288

- Θεραπευτικό Πρόγραμμα « ΈΞΟΔΟΣ » Κεντρικές
Υπηρεσίες και Πρόγραμμα Οικογένειας 2ο χλμ Λάρισας –
Γιάννουλης 415000 Λάρισα

ΤΗΛ. (041) 251839, 251148

- **Εναλλακτική Κοινότητα «Παρέμβαση» 19009**

Ραφήνα

ΤΗΛ. (0294) 77800, 77180

FAX. (0294) 77801

Πρόγραμμα « Νόστος »

- Κεντρικά Γραφεία Ανδρούτσου 63 18532 Πειραιάς

ΤΗΛ. (01) 4220708 – 9

FAX. (01) 4220709

- Συμβουλευτικός Σταθμός Πειραιά Ανδρούτσου 63
18532 Πειραιάς

ΤΗΛ. (01) 4220708 – 9

FAX. (01) 4220709

- **Θεραπευτική Κοινότητα «Νόστος» Πευκών 12**

Σελήνια Σαλαμίνας

ΤΗΛ. (01) 4675330 4675347

FAX. (01) 4571548

- Κέντρο Κοινωνικής Επανάταξης Πειραιά
Ανδρούτσου 63 18532 Πειραιάς

ΤΗΛ. (01) 4220708 – 9

FAX. (01) 4220709

- Κέντρο Οικογενειακής Υποστήριξης Ανδρούτσου
63 18532 Πειραιάς

ΤΗΛ. (01) 4220708 – 9

FAX. (01) 4220709

Πρόγραμμα « ΣΤΡΟΦΗ »

- **Ανοιχτή Θεραπευτική Κοινότητα « ΣΤΡΟΦΗ »**
Φυλής 148

ΤΗΛ. (01) 8830129, 8824089

FAX. (01) 8822122

- Κέντρο Εισαγωγής Φλωρίνης 15Α

ΤΗΛ. (01) 8820277

- Κέντρο Κοινωνικής Δραστηριοποίησης
Μαγνησίας 28

ΤΗΛ. (01) 8840862

- Ξενώνας Ζολιώτη 2

ΤΗΛ. (01) 8841688

- Πρόγραμμα Οικογένειας Φλωρίνης 15

ΤΗΛ. (01) 8646212

Ανοιχτό Πρόγραμμα « ΔΙΑΒΑΣΗ » Χρήσιμα

Τηλέφωνα

- Ανοιχτό Πρόγραμμα « ΔΙΑΒΑΣΗ »

Σταυροπούλου 29

ΤΗΛ. (01) 8640943, 8653960

- Κέντρο Ενημέρωσης Σταυροπούλου 15

ΤΗΛ. (01) 8626761

- Πρόγραμμα Οικογένειας Σταυροπούλου 15

ΤΗΛ. (01) 8655813

**14. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ
ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ**

1. Πιλοτικό Πρόγραμμα Έγκαιρης Πρόληψης και Παρέμβασης για Εφήβους Κέντρο Βοήθειας 3ης Σεπτεμβρίου 21, 10432 Αθήνα

ΤΗΛ. (01) 5224202, 5224276, 5224436, FAX. (01) 5224265

2.Α΄ Μονάδα Υποκατάστασης Αθηνών Εξάρχεια Ερεσού 40 Εξάρχεια 10681 Αθήνα

ΤΗΛ. (01) 3304265 – 9 , FAX. (01) 3304780

3. Β΄ Μονάδα Υποκατάστασης Αθηνών Καποδιστρίου 46, 10432 Αθήνα

ΤΗΛ. (01) 5236288, 5237255, 5237253, 5238684, FAX. (01) 5239118

4. Α΄ Μονάδα Υποκατάστασης Θεσσαλονίκης Ευζώνων 34, 54640 Θεσσαλονίκη

ΤΗΛ. (031) 868896 –97, FAX. (031) 868897

5. Β΄ Μονάδα Υποκατάστασης Θεσσαλονίκης Κωνσταντινουπόλεως 36, 56429 Θεσσαλονίκη

ΤΗΛ. (031) 601101 – 2, FAX. (031) 602666

6.Δίκτυο Θεραπευτικών Υπηρεσιών Πατρών Υψηλάντου 175 – 177, Πάτρα

ΤΗΛ. (061) 279795, FAX. (061) 621955

7. Πρόγραμμα «ΑΘΗΝΑ» Αιγινήτειο Νοσοκομείο – Ψυχιατρική Κλινική Ξενίας 20, 11528 Αθήνα

ΤΗΛ. (01) 7757692, FAX. (01) 7753240

8. Σταθμός Πρώτων Βοηθειών και Υποστήριξης
Κέντρο Βοήθειας 3ης Σεπτεμβρίου 21, 10432 Αθήνα,

ΤΗΛ. (01) 5224202, 5224276, 5224436, FAX. (01)
5224265

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ΄

Ερωτηματολόγιο

Φίλε κρατούμενε,

Στα πλαίσια της πτυχιακής μας εργασίας για την λήψη του πτυχίου μας ως κοινωνικοί λειτουργοί, ξεκινήσαμε μια έρευνα στην κλειστή φυλακή Πατρών, με σκοπό την διερεύνηση της υπάρχουσας κατάστασης, σε σχέση με την προσπάθεια που γίνεται μέσα στις φυλακές προκειμένου οι κρατούμενοι να προετοιμαστούν για την κοινωνική τους επανένταξη. Μας ενδιαφέρει επίσης να διαπιστώσουμε τον βαθμό ενημέρωσης που υπάρχει στους κρατούμενους, σχετικά με τους φορείς που μπορούν να τους βοηθήσουν μετά την αποφυλάκιση.

Τα ερωτηματολόγια είναι ανώνυμα και συμπληρώνονται με την βοήθειά μας για την επεξήγηση τυχόν δυσκολιών σας στις ερωτήσεις.

Η συνεργασία σας είναι πολύτιμη και υπολογίζουμε σ' αυτήν.

Η σπουδαστική ομάδα

Λάζου Παναγιώτα

Σάρλη Έλενα

Απόφοιτοι Κοινωνικοί Λειτουργοί

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ
(ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ)

1.ΦΥΛΟ Άνδρας Γυναίκα

2.ΗΛΙΚΙΑ

3.ΤΟΠΟΣ ΔΙΑΜΟΝΗΣ.....

4.ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: -Άγαμος -Μνηστευμένος

-Έγγαμος -Διαζευγμένος -Σε διάσταση

-Χήρος -Κάτι άλλο

5.Ο/η σύζυγός /Μνηστή/Πρώην σύζυγός σας εργάζεται;

-Ναι(ερ. 5.1.) -Όχι

5.1. Σε ποιόν τομέα εργάζεται;

.....

6. Έχετε παιδιά -Ναι(πήγαινε ερ. 6.1)

-Όχι(πήγαινε ερ.7)

6.1.Γράψτε φύλο, ηλικία και επάγγελμα/ιδιότητα των παιδιών σας:

	<u>Φύλο</u>	<u>ηλικία</u>	<u>επάγγελμα-ιδιότητα</u>
1.....	/.....	/.....
2.....	/.....	/.....
3.....	/.....	/.....

4...../...../.....

5...../...../.....

7. Ποιά είναι η ηλικία και ποιο το επάγγελμα των γονέων σας

Ηλικία επάγγελμα

Πατέρας.....

Μητέρα.....

8. Ο πατέρας σας και η μητέρα σας μένουν:

-Μαζί σας και με την οικογένειά σας -Μόνοι

-Με κάποιον αδερφό-ή σας -Με κάποιον άλλον.....

9. Οι γονείς σας, σας στηρίζουν;

-Όχι (ερ. 10) -Ναι(ερ. 9.1.)

9.1 Αν Ναι, με ποιόν τρόπο σας στηρίζουν ;

10. Πόσα αδέρφια έχετε ; Γράψτε φύλο, ηλικία και οικογενειακή τους κατάσταση

ΦΥΛΟ ΗΛΙΚΙΑ ΟΙΚΟΓ. ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

1.....

2.....

- 3.....
- 4.....
- 5.....
- 6.....
- 7.....

11.Τα αδέρφια σας στηρίζουν;

-Ναι(ερ11.1.)

-Όχι(ερ. 12)

11.1.Αν ναι, με ποιόν τρόπο σας στηρίζουν;

.....

.....

.....

**ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ
ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΩΝ**

Εκπαίδευση & εργασία πριν από την φυλάκιση

1.Γραμματικές γνώσεις

- Αναλφάβητος -Απόφοιτος δημοτικού -Απόφοιτος γυμνασίου
- Απόφοιτος λυκείου -Απόφοιτος Ανώτερης Εκπαίδευσης (ερ. 1.1)
- Απόφοιτος Ανώτατης Εκπαίδευσης (ερ. 1.1) -Κάτι άλλο

1.1. (Για απόφοιτους ανώτερης και ανώτατης εκπαίδευσης):

Τι σπουδές έχετε κάνει:.....
.....

2.Πριν από την φυλάκισή σας είχατε παρακολουθήσει κάποια εκπαιδευτικά προγράμματα ή μαθήματα:

- Ναι(ερ. 2.1 & 2.2) -Όχι (Ερ. 3)

2.1.Ποια ήταν αυτά τα προγράμματα ή μαθήματα:

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ /ΧΡΟΝΟΣ/ ΔΙΑΡΚΕΙΑ /ΦΟΡΕΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

1.
2.
3.
4.

2.2.Αυτά τα προγράμματα/μαθήματα πιστεύετε ότι θα σας χρησιμεύσουν και με ποιο τρόπο μετά την αποφυλάκισή σας

.....
.....
.....
.....

3. Πρίν από την φυλάκισή σας είχατε δουλέψει:

-Ναι (ερ. 3.1) -Όχι (ερ. 4)

3.1. Τι δουλειές έχετε κάνει από τότε που αρχίσατε να εργάζεστε για πρώτη φορά μέχρι τη στιγμή της φυλάκισής σας;

ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΔΙΑΡΚΕΙΑ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΤΡΟΠΟΣ ΕΥΡΕΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	ΛΟΓΟΙ ΑΛΛΑΓΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

4. Εάν δεν έχετε εργαστεί, για ποιόν λόγο έγινε αυτό

.....
.....

Εκπαίδευση - εργασία μέσα στην φυλακή

5. Ποια η διάρκεια της ποινής που εκτελείτε

.....

6. Στο διάστημα αυτό μένετε στο σωφρονιστικό κατάστημα:

-Συνεχώς -Με διακοπές

7. Έχετε παρακολουθήσει εκπαιδευτικά προγράμματα ή μαθήματα μέσα στην φυλακή;

-Ναι (ερ. 7.1 & 7.2) -Όχι(ερ. 8)

7.1. Ποια ήταν αυτά τα μαθήματα/προγράμματα

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ/ΧΡΟΝΟΣ/ΔΙΑΡΚΕΙΑ/ΦΟΡΕΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

- 1.....
- 2.....

-Κάτι άλλο.....

10.2.Σε τι πιστεύετε ότι σας βοηθούν τα επισκεπτήρια;

- Με στηρίζουν ψυχολογικά ³
- Με στηρίζουν οικονομικά ³
- Διατηρώ την επαφή μου με τους δικούς μου ³
- Κάτι άλλο.....

11.Η παροχή τακτικών αδειών κατά την διάρκεια της φυλάκισης βοηθάνε τους κρατούμενους:

- Ναι, γιατί.....
- Όχι, γιατί.....

12.Σας έχει ενημερώσει κάποιος για τους φορείς στους οποίους θα απευθυνθείτε μετά την αποφυλάκισή σας;

- Ναι (πηγ. Ερ.12.1.& 12.2.)³
- Όχι(πηγ. Ερ. 13)³

12.1.Ποιός σας έχει ενημερώσει και πώς:

12.2.Σκοπεύετε να απευθυνθείτε σε κάποιον φορέα για να σας βοηθήσει μετά την αποφυλάκισή σας; Αν ναι,σε ποιόν και με ποιον τρόπο ενημερωθήκατε για αυτόν;

13.Πού και με ποιόν σκοπεύετε να μείνετε μετά την αποφυλάκισή σας;

14.Με τί σκοπεύετε να ασχοληθείτε μετά την αποφυλάκισή σας;

3.....
4.....

7.2.Αυτά τα προγράμματα/μαθήματα πιστεύετε ότι θα σας χρησιμεύσουν μετά την αποφυλάκισή σας και με ποιόν τρόπο:

.....
.....
.....

8. Έχετε εργαστεί μέσα στην φυλακή:

-Ναι (ερ. 8.1 & 8.2) -Όχι (πήγαινε ερ. 9)

8.1. Σε τι είδους εργασίας και για πόσο διάστημα

ΕΡΓΑΣΙΑ

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1.....
2.....
3.....
4.....

8.2. Με ποιόν τρόπο πιστεύετε ότι θα σας χρησιμεύσουν μετά την αποφυλάκισή σας οι γνώσεις και η εμπειρία από αυτές τις εργασίες:

.....
.....
.....

9. Η εργασία κατά την διάρκεια της φυλάκισης βοηθάει τους κρατούμενους:

-Ναι, γιατί

-Όχι, γιατί

10. Έχετε επισκέψεις κατά τα επισκεπτήρια;

-Ναι (πήγ.ερ. 10.1 & 10.2.) -Όχι (πηγ. ερ. 11)

10.1. Ποιοι σας επισκέπτονται συνήθως;

-Οι γονείς -Ο/Η σύζυγος -Αδέρφια

-Τα παιδιά -Όλοι οι παραπάνω

**(ΓΙΑ ΤΗΝ ΜΕΤΑΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ
ΤΩΝ ΤΟΞΙΚΟΜΑΝΩΝ)**

1. Κάνετε ποτέ χρήση ναρκωτικών;

-Ναι(Πήγαινε ερ.1.1.) -Όχι(πήγαινε ερ. 2.)

1.1.Κάνετε ποτέ συστηματική χρήση ναρκωτικών;

-Ναι(πήγαινε ερ. 1.2.) -Όχι

1.2.Είσαστε ακόμα υπο την επήρρεια της εξάρτησής σας;

-Ναι -Όχι(ερ. 1.3)

1.3. Με ποιόν τρόπο απεξαρτηθήκατε:

-Μόνος/η

-Με την βοήθεια κάποιου(γράψτε το πρόσωπο που σας βοήθησε και την ιδιότητά του:.....
.....

1.4.Παρακολουθήσατε κάποιο σχετικό πρόγραμμα;

-Ναι (πήγαινε ερ. 1.5)

-Όχι

1.5.Γράψτε ποιο ήταν αυτό, πόση η διάρκειά του και από ποιόν φορέα πραγματοποιήθηκε

πρόγραμμα	διάρκεια	Φορέας

1.6.Από ποιόν πληροφορηθήκατε για αυτό;

.....

1.7. Τι σας άρεσε και τι δεν σας άρεσε στο πρόγραμμα;

.....

2. Γνωρίζετε κάποιο πρόγραμμα απεξάρτησης;

-Ναι (πήγαινε ερ. 2.1.) } -Όχι }

2.1 Ποιο είναι αυτό το πρόγραμμα και πού πραγματοποιείται;

.....

2.2. Από ποιόν πληροφορηθήκατε για αυτό;

.....

3. Θα θέλατε να συμμετάσχετε σε κάποιο πρόγραμμα απεξάρτησης;

-Ναι (πήγαινε ερώτηση 3.1 και 3.2.) } -Όχι }

-Δεν γνωρίζω }

3.1 Ποιο είναι αυτό το πρόγραμμα και πού πραγματοποιείται;

.....

3.2. Από ποιόν πληροφορηθήκατε για αυτό;

.....

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Βιβλία

1. Αλεξιάδης Στέργιος, «Εγκληματολογία», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1989.
2. Αλεξιάδης Στέργιος, «Σωφρονιστική», Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1989.
3. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου Α., «Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας» Μέρος Α' (Εισαγωγικά), Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1984.
4. Δασκαλάκης Ηλίας, «Η Μεταχείριση του Εγκληματία», (Παραδόσεις) Τόμος Α', Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα – Κομοτινή, 1981.
5. Δασκαλάκης Ηλίας, «Μεταχείριση Εγκληματία», Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτινή, 1985.
6. Δασκαλάκης Ηλίας, «Η Εγκληματολογία της Κοινωνικής Αντίδρασης», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτινή, 1985.

7. Delmas – Marty Mireille, «Πρότυπα και Τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής», (Μετάφραση Χριστίνα Ζαραφονίτου), Νομική Βιβλιοθήκη, 1987.
8. Ζαγούρα Σταυρούλα, (Παραδόσεις) «Κοινωνική Εργασία σε Ιδρύματα» ΣΤ΄ Εξάμηνο Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας, Τ.Ε.Ι. Πάτρας.
9. Ζαραφονίτου Χριστίνα, «Εμπειρική Εγκληματολογία», Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1995.
10. Κουράκης Νέστωρ – Σπινέλλη Καλλιόπη, «Σωφρονιστική Νομοθεσία» (Συνεργασία – Επιμέλεια Νίκος Κουλούρης), Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 1990.
11. Κουράκης Νέστωρ – Τρωϊανού Λουλά Αγλαία, «Εγκληματολογικού Ορίζοντες» (Α΄ Θεωρία και Πρακτική της Ποινικής Καταστολής), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτινή, 1991.
12. Κουράκης Νέστωρ, «Ποινική Καταστολή» (Μεταξύ Παρελθόντος και Μέλλοντος), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτινή, 1997
13. Λαμπροπούλου Έφη, «Ο Κοινωνικός Έλεγχος του Εγκλήματος», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1994.

3. Έρευνες – Ειδικές Μελέτες

1. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (με τη συμμετοχή του Πανεπιστημίου Αθηνών και τη στήριξη του Υπουργείου Δικαιοσύνης και της Συνδρομή του Ευρωπαϊκού Κοινοτικού Ταμείου), «Έρευνα για την Επαγγελματική Ένταξη Αποφυλακισμένων στην Αγορά Εργασίας της Αττικής» Αθήνα, Ιούνιος 1995.

4. Εφημερίδες

1. Ζέρβας Χρήστος, «Διπλασιάστηκαν οι Κρατούμενοι στις Ελληνικές Φυλακές», Εφημερίδα «Εξουσία», 22.9.1998.

2. Νασόπουλος Διονύσης, «Οι 6 στους 10 εργοδότες λένε «όχι» στους αποφυλακισμένους», Εφημερίδα Τα Νέα, 10.3.1998.

3. Χαντζή Ανθή, «Φυλακές: «Φωλιά» για AIDS, ηπατίτιδα και τοξικομανείς», Εφημερίδα ΝΙΚΗ, 26.2.1998.

14. Πανούσης Γιάννης, «Η Σωφρονιστική Μεταρρύθμιση στην Ελλάδα» (από τον κυνισμό της εργασίας στην ουτοπία της αγωγής;), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτινή, 1989.

15. Πανούσης Γιάννης, «Το Μήνυμα στην Εγκληματολογία», (άρθρα), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτινή 1995.

16. Σπινέλλη Καλλιόπη, «Για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου – Κρατούμενοι και τα Δικαιώματα του Ανθρώπου», Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτινή, 1996.

2. Ημερίδες – Συνέδρια

1. Κρανιδιώτη Μαρία, «Κατάρτιση των Κρατουμένων: Ο Δρόμος προς την Κοινωνική Επανάταξη», ομιλία στην Ημερίδα με Θέμα «Αποτελέσματα Προγραμμάτων Επαγγελματικής Κατάρτισης Κρατουμένων – Προετοιμασία για την Κοινωνική Επανάταξη», Παλαιό Αμφιθέατρο Ιατρικής, 8.12.1996.

2. Τσιλιμιγκάκη Β., «Πρακτικά Συνεδρίου Δικαστικών Λειτουργών», 1994.

